

**T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ORTA ÇAĞ ve ERKEN MODERN AVRUPA'DA İŞKENCE

Hazırlayan
Derya DÜNDAR

Tarih Anabilim Dalı
Doktora Tezi

Danışman
Prof. Dr. M. Münir ATALAR

TOKAT – 2019

**T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ORTA ÇAĞ ve ERKEN MODERN AVRUPA'DA İŞKENCE

Hazırlayan
Derya DÜNDAR

Tarih Anabilim Dalı
Doktora Tezi

Danışman
Prof. Dr. M. Münir ATALAR

TOKAT – 2019

ORTAÇAĞ VE ERKEN MODERN AVRUPA'DA İŞKENCE

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 26 / 07 / 2019

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan : Prof. Dr. M. Münir ATALAR (Danışman)

Üye : Doç. Dr. Mustafa ŞAHİN

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Burhan KAÇAR

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Murat SERDAR

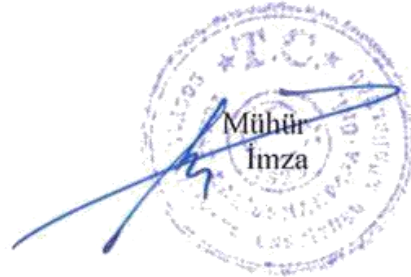
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ahmet MAZLUM

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....

Bu tez, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 27/06/2019 tarih ve 35/04/ sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. İlhan EROĞLU

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Prof. Dr. M. Münir ATALAR danışmanlığında hazırlamış olduğum "ORTA ÇAĞ ve ERKEN MODERN AVRUPA'DA İŞKENCE" adlı Doktora tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

21/08/2019
Derya DÜNDAR

ÖN SÖZ

Orta Çağ Avrupa insanının haksızlık, yoksulluk ve işkence paradoksu içinde yaşadığı tarifsiz acılar aslında hepimizin günlük hayatlarında da başına gelecek bazı musibetlerle ortaya çıkabilir. İftiraya uğramak, rızkınızın elinizden alınması, hayatınızın ve hayallerinizin çalınması için tek sözün, gaddar yöneticiler ile din adamlarının iki dudağı arasında olması ve bu haksız sürecin zamanla bir nevî alakasız insanları da sarmalayan bir cadı avına dönüşmesi ve yaşanan süreçte elinizden gelen hiçbir şeyin olmaması günümüzde de birçoğumuzun hafızasında kayıtlı olabilecek acımasız durumlar olabilir. Orta Çağ insanı din adamlarının elinde tuttıkları adalet terazisini güçlü olan lehine yontarken görmezden geldiği zayıf halkın bahtına düşen talihsizlikten başka bir şey olmamıştır. İşte bu talihsizliklerin en büyüğü belki de kurulmak istenen siyasî ve dinî otorite altında inlemesine neden olan fiziksel işkenceler olmuştur. Bu tablo modern dünya insanı içinde hiç yabancı değildir. Çünkü adaletsizliğin hüküm sürdüğü tüm zamanlar ve toplumlarda fiziksel işkenceler beraberinde dayanılmaz manevî işkenceler de yaşatabilmektedir. Bütün çalışma boyunca cadı avı süreci ve bana değmeyen yılan bin yaşasın havası içinde olanlara bile sıranın nasıl geldiğini ve bunun manevî sancılarının nasıl olabileceğini idrak etmeye çalıştım. Acı, işkence, gözyaşı, adaletsizlik, yoksulluk hangi siyasî ve dinî otoritenin düsturu olursa olsun her daim beraberinde zulüm getirecektir. Tek bir fark ile Orta Çağ insanı bu zulümden kurtulmada daha çaresiz kalırken modern insan bu şansızlığı kabullenmemek adına direnebilmekte ve kendi gözyaşında yeşerttiği umutları ile başına gelenlere meydan okuyabilmektedir.

Bir yandan Orta Çağ İnsanı anlamaya diğer yandan kendi bireysel ve eğitim hayatımı düzenlemeye çalışırken yaşadığım tüm zorlukları atlatmam da yanımda olan kocaman bir manevî destek ordusu oldu. Öncelikli olarak yaşadığım her sıkıntıda yanımda duran, araştırmaktan ve üretmekten vazgeçmeme asla izin vermeyen sevgili hayat arkadaşım **Okay DÜNDAR**, yaşadığım tüm kara kışı manevî ışığıyla ısıtan biricik annem **Tutça GÜRTAŞ** ve babam **Hacı GÜRTAŞ**; can parçalarım **Semra GÜRTAŞ DOĞAN**, **Hüseyin GÜRTAŞ** ile değerli eşleri **Banu** ve **Eren** başta olmak üzere ailemin değerli üyeleri, varlıkları için her zaman dilimden şükürler dökülen dostlarıma minnettarım. Ayrıca akademik bağlamda bana her zaman güvenen, yanımda

olan her durumda verdiği desteği hiç eksik etmeyen değerli hocam ve danışmanım, sayın **Prof. Dr. M. Münir ATALAR'** a çok teşekkür ederim. Bunun dışında tezin son halini almasında verdikleri değerli katkılar ve manevî destekleri ile zorlukları kolaylaştıran ve manevî desteklerini her daim hissettiğim Dr. Öğretim Görevlisi Fatma **SÖNMEZ ÇAKIR**, Büşra Tike **İşCAN** ve Aylin-Kemal **GRDAş**, Dilşat **YİRSUTİMUR'**a da çok teşekkür ederim.

Derya DÜNDAR

Temmuz 2019

ORTA ÇAĞ ve ERKEN MODERN AVRUPA'DA İŞKENCE

ÖZET

Tarihsel kurumlar arasında Engizisyon figürü etkileyici bir şekilde göze çarpmaktadır. Engizisyon Orta Çağ'ın en azami kutsal ofisi olarak adlandırıldı. Kutsal ofis Kilisenin doğasının bütün korkutucu ve negatif özelliklerini içinde barındıran özetidir. Çünkü adaletsiz gelişmemiş ve huzursuz bir Orta Çağ'dan Avrupa'ya taşınan temel taşlardan biri haline geldi. Bu durum, Engizisyonun Orta Çağ'dan beri kötü bir şekilde hatırlanmasını da etkiledi.

Kilise ve Engizisyon, kendi öğretilerini kabul etmeyen Heretik büyücülük gibi birçok gruba karşı daima mücadele etti. Orta Çağ da Engizisyonun toplumda egemenlik kurma nedenlerinden biri de işkencedir.

Orta Çağda sosyal olaylar arasındaki en acı olaylardan biri işkencedir. İşkence, Orta Çağ Engizisyonuna kadar pratikte yaygın bir uygulama değildi. Diğer yandan Orta Çağ Engizisyonu boyunca işkence, itirafları çıkarmanın, suçluları cezalandırmanın ve infaz gerçekleştirmenin meşrû bir yolu olarak kabul edildi. İşkencelerin çoğu engizisyon emirlerini yerine getiren cellatlar tarafından gizli yer altı zindanları ve hapis hâneler de yapılırdı. En yaygın işkence yöntemlerinden bazıları kanca, Judas Sandalyesi (Yahudi Kazığı), İdam, Quartering, Testere, Göğüs Sökücü, Su, Sıkıştırarak Öldürme, Strappado ve Rack işkenceleridir. Hiç şüphesiz bu işkencelerin hepsi çok acı vericidir. Bu yüzden işkence yapıldığı için Orta Çağlar kesinlikle karanlık zamanlardı. Bu nedenle bu tez çalışmasında işkence, Engizisyon ve Kiliseyi analiz ederek sosyo-ekonomik-dinî ve kültürel yönden tanıtmaya Geç Orta Çağlar ve Erken Modern Dönem Avrupasındaki görüntüsünü vermeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Geç Orta Çağ, Erken Modern Dönem Avrupa, İşkence, Kilise, Engizisyon, Kutsal Ofis, Heretik, Cadı, Cellat, Zindan, İztırap, İdam.

TORTURE IN THE MIDDLE AGES and EARLY MODERN EUROPE

ABSTRACT

Among the historical institutions, the Inquisition stands out in an impressive way. It is called the most sacred office of the Middle Ages. The holy office is the summary of all the frightening and negative features of the Church's nature. Because it became one of the foundation stones that was moved from unfortunate and uneasy medieval times to Europe. This also has given the way to the bad reputation of the Inquisition's since then.

The Church and the Inquisition always fought against many heretic and witchcraft groups that did not accept their own teachings. Torture was one of the reasons for the dominance of the Inquisition in society in the Middle Ages.

Torture was one of the most painful events among social occurrence in the Middle Ages. As a matter of fact, it was not common practice until the Medieval Inquisition. On the other hand, however, it was accepted as a legitimate way of extracting confessions, punishing criminals, and executions during the Medieval Inquisition. Most torture acts were performed by the executioners who carried out the orders of the Inquisition in secret underground dungeons and prisons. Some of the most common methods of torture were Hook, Judas Chair (Jewish stake), Execution, Quartering, Saw, Chest Remover, Water, Compressing, Strappado and Rack Torture. No doubt these tortures were all very agonizing. Hence, medieval times were certainly dark times. For this reason, in this thesis study, we tried to analyze the torture, the Inquisition and the Church in order to give an introduction to the socio-economic-religious and cultural aspects of the Late Middle Ages and the Early Modern Europe.

Key Words: Late Middle Ages, Early Modern Europe, Torture, Church, Inquisition, Holy Office, Heretics, Witchcraft, Executioners, Prisons, Painful ,The Execution.

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Ön Söz	ii
Özet	iv
Abstract.....	v
İçindekiler.....	vi
Şekiller Listesi	xii
Kısaltmalar Listesi.....	xiv
GİRİŞ	1
LİTERATÜR TARAMASI.....	9
MATERYAL VE YÖNTEM.....	19
I. BÖLÜM: İŞKENCE VE ŞİDDET	21
1.1. İŞKENCE VE TANIMI.....	21
1.1.1. İşkencenin Yapılma Nedenleri	25
1.1.2. İşkencenin Temel İlkeleri.....	30
1.1.3. Kalabalıklar Önünde İşkence Yapmanın Nedenleri.....	32
1.1.4. İşkencenin Birey Üzerindeki Etkileri	37
1.2. ŞİDDET VE TANIMI.....	42
1.2.1. Şiddetin Cezalandırılması	47
1.2.2. İşkencenin Şiddetle Bağlantısı ve İşkencenin Korku Veren Bir Eyleme Dönüşmesinde Şiddet Faktörü	48
II. BÖLÜM: İŞKENCENİN TARİHİ GELİŞİMİ.....	50
2.1. İŞKENCENİN TARİHÇESİ.....	50
2.1.1. İlk Çağ'da İşkence.....	51
2.1.2. Roma ve Bizans'ta İşkence	55
2.1.3. Orta Çağ ve Erken Modern Dönemde İşkence	62
2.2. DİNSEL ŞİDDET.....	70
2.2.1. Eski Ahit ve Kutsal Kitaplarda Adam Öldürme ve Şiddetle İlgili Âyetler.....	70

2.2.2. Kilise ve Anarşi.....	76
III. BÖLÜM: ORTA ÇAĞ AVRUPASINDA ADALET SİSTEMİ VE ENGİZİSYON.....	86
3.1. ORTA ÇAĞDA AVRUPA'DA ADALET SİSTEMİ.....	86
3.2. ORTA ÇAĞDA SİVİL MAHKEME SİSTEMİ.....	90
3.3. III. INNOCENT	94
3.4. ENGİZİSYON.....	99
3.4.1. Kuruluşu -Tarihsel Gelişimi ve Prosedürleri.....	99
3.4.2. Engizisyon Mahkûmlarına Verilen Damgalama ve İşkence Dışında Farklı Ceza Türleri.....	125
3.4.2.1. Utanç Verici İşaretler Kullanma.....	125
3.4.2.2. Çarmih ve Haç İşareti Takma.....	125
3.4.2.3. Elbiseler ve Şapkalar	125
3.4.2.5. Mayasız Ekmek Taşıma	126
3.4.2.6. Dil İşaretleri.....	126
3.4.2.7. Çekiç İşaretleri.....	127
3.4.3. Engizisyon Tarafından Verilen Farklı Ceza Örnekleri	127
3.4.3.1. Evlerin Yıkılışı ve Ölülerin Mezarlarından Çıkarılışı	127
3.4.3.2. Ölüm Cezası	128
3.4.3.3. Yakılma Cezası.....	129
3.4.3.4. Para Cezası	130
3.4.3.5. Hac Cezası Verme	130
3.4.3.6. Aforoz Etme Cezası Verme.....	132
3.4.3.7. Resmî Kurumlardan Men Cezası ve Malların Müsadere Edilmesi	132
3.4.3.8. İdam Cezası	132
3.4.3.9. Kamçılama ve Diğer Cezalar.....	133
3.4.3.10. Diğer Cezalar.....	133
3.4.4. Papaların İşkenceye Bakışı ve İşkence Yapıp Papa Olanlar	134
3.4.5. Dünyada Engizisyon Mahkemeleri	138
3.4.5.1. Roma ve İtalya'da Engizisyon.....	138
3.4.5.2. İspanya Engizisyonu.....	141
3.4.5.3. Almanya ve Çevresinde (Hollanda-Macaristan) Engizisyon	147
3.4.5.4. Fransa'da Engizisyon	151
3.4.5.5. İngiltere'de Engizisyon	155
3.4.5.6. İspanyol Amerika'sında Engizisyon ve Yerliler	157

IV.BÖLÜM : ENGİZİSYON TARAFINDAN YARGILANANLAR VE İŞKENCEYE TÂBÎ TUTULANLAR.....	160
4.1. DİNLER VE MEZHEPLER ARASI SAVAŞ	160
4.1.1. Reformistler (Luther ve Taraftarları)	160
4.1.2. Anabaptist Mezhebi	165
4.1.3. Nasturiler.....	167
4.1.4. Yahudiler.....	168
4.1.5. Müslümanlar	173
4.2. COĞRAFİ KEŞİFLER SONRASINDA YAPILAN İŞKENCELER	176
4.3. BİLİM ADAMLARININ YARGILANMASI VE DİN-BİLİM SAVAŞINDA İŞKENCE ARGÜMANI.....	178
4.4. DİNSEL SAPKINLAR	190
4.5. TAPINAK /TEMPLE (MABET TARİKATI) ŞÖVALYELERİ	213
4.6. DEMONOMANİE (SATANİZM-CİNCİLİK-BÜYÜCÜLÜK)	218
4.7. CİNSEL SAPKINLIKLAR ve YOKSULLAR.....	222
4.7.1. Cinsel Sapkınlar- Zina Yapanlar	222
4.7.2. Cüzzamlılar	234
4.7.3. Sapkın Yoksullar (Serseriler-Dilenciler-Hırsızlar)	234
V. BÖLÜM: CEZALAR VE İŞKENCELER ÇAĞI	242
5.1. SUÇLAR.....	242
5.2. CEZALAR.....	242
5.2.1. Parasal Cezalar	245
5.2.2. İslahevleri, Hapishâneler ve Mahkûmiyet Cezası.....	246
5.2.3. Damgalama-Ayırma- İzole Etme /Toplumdan Soyutlama Cezası.....	250
5.2.4. Bedensel Cezalar	253
5.3. İŞKENCE	254
5.4. İŞKENCE TEKNİKLERİ VE İŞKENCE ÂLETLERİ	256
5.4.1. Kırbaçlama/Kamçılama İşkencesi:.....	257
5.4.2. Dağlama İşkencesi :	260
5.4.3. Haşlama ve Kızartma İşkencesi :	261
5.4.4. Boyunduruk İşkencesi :	262
5.4.5. Ahşap Keman İşkencesi / Hırçın Keman İşkencesi :	263
5.4.6.Kazıkta Yakılma:	264

5.4.7. İdam Etme, Giyotin, Çarmıha Germe:	266
5.4.8. Gözyaşı Tekerleği İşkencesi:	274
5.4.9. Tekerlek İşkencesi / Catherine Tekerleği / İşkence Çarkı:	274
5.4.10. Pirinç Boğa/Sicilya Boğası / Falorida Boğası İşkencesi:	276
5.4.11. El-Cepo işkencesi:.....	277
5.4.12. İşkence Tezgahı / Londra Kulesi İşkencesi:.....	277
5.4.13. Potro işkencesi /Askı işkencesi:	278
5.4.14. Tahta At/ İspanyol Beygiri/ Ağaç At İşkencesi / Bamberg İşkencesi / İspanyol Eşşegi /Chevalet İşkencesi/ İşkence Masası :	279
5.4.15. Fıçı İşkencesi :.....	280
5.4.16. Kazığa Oturtma İşkencesi:	281
5.4.17. Sarkaç İşkencesi:.....	282
5.4.18. Disembowelment İşkencesi:.....	283
5.4.19. Sıkıştırılarak Ölme İşkencesi/ Göğüs vurgunu işkencesi/ Savunmaya baskı :	283
5.4.20. Estrapade İşkencesi/ Filistin Askısı / İpe Çekme/Makara /Strappado/ Ters Askı İşkencesi:	285
5.4.21. Boyun İşkencesi / Demir Yaka İşkencesi /Boyun Ayracı İşkencesi :.....	286
5.4.22. Ağız Rektumu :	287
5.4.23. Küvet İşkencesi:	288
5.4.24. Kurşun Püskürtücü İşkencesi :	289
5.4.25. Tarak Otu İşkencesi :	290
5.4.26. Sıçan/ Fare İşkencesi /Kazan İşkencesi :	290
5.4.27. Deri Yüzme İşkencesi :	292
5.4.28. Su İşkencesi :	292
5.4.29. Göğüs Sökücü/ Demir Kanca İşkencesi:.....	294
5.4.30. Kerpeten/ Dil Kesme Makası İşkencesi :	295
5.4.31. Timsah Makası İşkencesi :	296
5.4.32. Kızdırılmış Ustura ve Demir Çekiç İşkenceleri:.....	296
5.4.33. Çimento Ayakkabı İşkencesi :	297
5.4.34. Kelebek İşkencesi, Bacak Vidası ve Parmak/Ayak Mengeneleri :	297
5.4.35. Metal Başlık İşkencesi Veya Kafa Kırıcı :.....	298
5.4.36. Aşağılama Maskeleri / Kafirlik Miğferleri /Ayıp Maskeleri / Cadı Gemi :..	299
5.4.37. Iron Maiden/ Nuremberg Virgin / İşkence Tabutu İşkencesi:	300
5.4.38. Sorgulama Koltukları/Demir Sandalye/Cadı Sandalyesi/ İspanyol Sandalyesi İşkencesi :.....	301
5.4.39. Diz Splitteri :	302
5.4.40. Kanca İşkencesi :.....	303
5.4.41. Ayak zinciri :.....	303
5.4.42. Çöpçünün Kızı veya Leylek İşkencesi :	304
5.4.43. Kedi Patisi/Kedi Pençesi /İspanyol Gıdıklayıcısı :	305
5.4.44. Judas Sandalyesi ya da Yahudi Kızağı :	306

5.4.45. Gemi Direği İşkencesi:.....	307
5.4.46. Demir Botlar /Brodequin İşkencesi /Kızgın Demir Ayakkabısı / İspanyol Botu / İspanyol Çizmesi :.....	307
5.4.47. Zincirli Askı -Metal Kafes veya Tabut İşkencesi :	308
5.4.48. Demir Toplar İşkence :.....	309
5.4.49. Quartering Veya Atlarla Parçalama İşkencesi Veya Çekme-Bölme İşkencesi:	309
5.4.50. Merdivenle Asma İşkencesi:	311
5.4.51. Islak Sandalye İşkencesi:	311
5.4.52. Cadı Deneyleri / Cadı Avı ve İşkenceleri :	312
5.4.53. Testere İşkencesi / Testereli Fıçı İşkencesi:.....	318
5.4.54. Ordalia İşkencesi/ Kaynar Su İşkencesi :.....	319
5.4.55. Bekaret Kemeri Saflığın Kemeri/Venüs Kuşağı /Floransa Kuşağı :.....	319
5.4.56. Ağız Tasmaları İşkencesi :.....	320
5.4.57. Soyma İşkencesi:.....	321
5.4.58. Ördek Sandalyesi- Horoz Sandalyesi İşkencesi :.....	321
5.4.59. Charbonts Ardents/Ateş İşkencesi:	321
5.4.60. Porto İşkencesi :	322
5.4.61. Banyo İşkencesi :	322
5.4.62. Yuvarlak İşkencesi:.....	322
5.4.63. Heretik Çatalı /Çift Çatal / Kafir Çatalı ve Heretiklere Uygulanan diğer İşkenceler:	322
5.4.64. Tomruk/ Kütük İşkencesi :.....	324
5.4.65. Topaç İşkencesi / Dönme Dolap İşkencesi :	324
5.4.66. Garrote İşkencesi :.....	325
5.4.67. Bâkire Meryem Öpücüğü :.....	326
5.4.68. Demir Eldivenler / Zırh Eldivenler İşkencesi :	326
5.4.69. Prensın Kılıcı:.....	327
5.4.70. Döner Tabut İşkencesi:	327
5.4.71. Bestiarii / Bestiarius Canavar Savaşçıları/ Avcılar İşkencesi:	327
5.4.72. Kan Kartalı İşkencesi :	328
5.4.73. Diğer Ezici Tespitler Ve Psikolojik İşkence Formları:	328

VI. BÖLÜM: İŞKENCE PATLAMASI VE SUÇ ORANLARINA ETKİSİ..... 332

6.1. İŞKENCE DE SOSYAL STATÜ VE CİNSEL AYIRIMCILIK..... 332

6.1.1. Sosyal Statüye Göre İşkence	332
6.1.2. İşkencede Cinsel Ayırıcılık ve Nedenleri ile İşkenceye Uğrayan Kadın Grupları	336
6.1.3. Engizisyon İşkencelerinin Ekonomik Yönü.....	342

6.2. ORTA ÇAĞ AVRUPA'DA SUÇ ORANLARI VE İŞKENCELERİN SUÇ ORANLARININ AZALMASINA ETKİSİ	347
6.3. İŞKENCE ÖRNEKLERİ VE İŞKENCE ALTINDA İTİRAFLAR.....	351
6.4. İŞKENCEYE KARŞI MÜCADELE VE DİRENİŞ ÖRNEKLERİ	361
6.5. BİR ALGI YANILSAMASI OLARAK ÇIPLAKLIK VE İŞKENCE.....	365
VII. BÖLÜM: GEÇ ORTA ÇAĞLARDAN ERKEN MODERN ÇAĞLARA KALAN MİRAS: İŞKENCE İLE CADİ DAVALARININ SON BULMASI VE AYDINLIĞA GİDEN AVRUPA	374
7.1. ENGİZİSYON'UN ORTADAN KALKMASI	374
7.2. İŞKENCENİN SON BULMASI	377
7.3. CADİ AVININ BİTMESİ	382
7.4. BİLİMSEL AYDINLANMA SAYESİNDE HÜMANİZMA'NIN GELİŞMESİ VE CEZA SİSTEMİNDEKİ DEĞİŞİME VE MODERN HUKUKA ETKİLERİ	387
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	391
KAYNAKÇA.....	399
ÖZGEÇMİŞ	421

ŞEKİLLER LİSTESİ

Resim 5.1: Jeremy Bentham's Panopticon penitentiary.....	250
Resim 5.2: Kırbaçlama (Whipping or Cat O' Nine Tails or The Torture of Flagellation).....	258
Resim 5.3: Falaka işkencesi (Bastinado Torture)	260
Resim 5.4: Dağlama işkencesi (The Torture of Branding)	261
Resim 5.5: Haşlama ve Kızartma İşkencesi (The Torture of Boiling Water or Boiling Oil)	261
Resim 5.6: Boyunduruk İşkencesi (The Torture of Pillory)	262
Resim 5.7 :Ahşap Keman İşkencesi ya da Hırçın Keman İşkencesi(The Torture of Wooden Violin or Neck Violin/ The Torture of Shrew's Fiddle and Shrew's Fife)	264
Resim 5.8: Kazıkta Yakılma İşkencesi (Burned at The Stake Torture or Burned Alive Torture)	266
Resim 5.9: İdam ve Çarmıha Germe İşkencesi (The torture of Execution / Execution by Guillotine Torture /Crucifixion Torture)	267
Resim 5.10: Giyotin İşkencesi (Execution by Guillotine Torture)	271
Resim 5.11: Gözyaşı Tekerleği İşkencesi (La Rueda Para Despedazar).....	274
Resim 5.12: Catherine Tekerleği İşkencesi Ve Tekerlek İşkencesi (Torture of The Wheel -Catherine Wheel - Breaking Wheel).....	275
Resim 5.13: Pirinç Boğa İşkencesi (Torture of The Brazen Bull Torture/ El Toro de Falaris)	276
Resim 5.14: El –Cepo İşkencesi (El- Cepo Tortura)	277
Resim 5.15: İşkence Tezgahı (Torture of The Rack)	278
Resim 5.16: Potro İşkencesi (Petro Tortura)	279
Resim 5.17: Tahta At İşkencesi (Torture of The Wooden Horse or Spanish Donkey).....	280
Resim 5.18: Fıçı İşkencesi (La Píota en Tonel Tortura /The Torture of Barrel or Barrel of Shame/ Drunkard's Cloak).....	281
Resim 5.19: Kazığa oturtma işkencesi (The Torture of Pole İşkencesi/ The Torture of İmpalement)	282
Resim 5.20: Sarkaç işkencesi (The Torture of Pendulum)	283
Resim 5.21: Disembowelment İşkencesi (The Torture Of Disembowelment Crank Or Intestinal Crank)	283
Resim 5.22: Peine Forte Et Dure İşkencesi (The Torture Of Pressing To Death/ Peine Forte Et Dure)	284
Resim 5.23: Strappado İşkencesi (The Torture Of Hanging Or Squassation Or The Torture Of The Pulley/ Strappado Tortura/Rope Torture/ Estrapada Tortura)	285
Resim 5.24: Demir Yaka /Boyun Tasması İşkencesi (The Torture Of The Neck Brace or Neck Torture/ Collar De Púas Punitivo)	287
Resim 5.25: Ağız Rektumu (Choke Pear / Pear of Anguish /Rectal, Oral, And Vaginal Pear).....	287

Resim 5.26: Küvet İşkencesi (The Torture of Bathtub/ Barrel Pillory, or Spanish Mantle).....	289
Resim 5.27: Kurşun Püskürtücü (Torture Of Lead Sprinkler).....	289
Resim 5.28: Sıçan İşkencesi (The Torture of Rat or The Cauldron)	291
Resim 5.29: Deri Yüzme İşkencesi (The Torture Of Flaying)	292
Resim 5.30: Su İşkencesi (The Torture of Water)	293
Resim 5.31: Göğüs Makası (The Torture of Breast Ripper).....	295
Resim 5.32: Dil Kesme Makası (The Torture of Tongue Tearer/ Tongue Shredder/ Tongue Stretcher)	295
Resim 5.33: Timsah Makası İşkencesi (The Torture of Crocodile Shears)	296
Resim 5.34: Kelebek İşkencesi (The Torture of Thumbscrew and Lag Screw).....	297
Resim 5.35: Kafa Kırıcı.(Torture of The Head Crusher)	299
Resim 5.36: Aşağılama Maskeleri (The Mask of Shame / The Scold's Bridle)	299
Resim 5.37: İşkence Tabutu (The Torture of Coffin/ The Pass or Cradle)	300
Resim 5.38: Demir Sandalye (The Chair Of Torture/ Iron Chair/ Spanish Chair)....	301
Resim 5.39: Diz Splitleri (The Torture of Knee Splitter)	302
Resim 5.40: Kanca İşkencesi (The Hook)	303
Resim 5.41: Ayak Zinciri (The Torture of Bılboes)	303
Resim 5.42: Çöpçünün Kızı İşkencesi (The Torture of Scavenger's Daughter or The Stork)	304
Resim 5.43: Çöpçünün Kızı İşkence Âleti	305
Resim 5.44: Kedi Patisi İşkencesi (The Torture of Cat's Paw/ The Spanish Tickler)	306
Resim 5.45: Yahudi Kazığı İşkencesi (The Torture of Judas Cradle).....	307
Resim 5.46: Kızgın Demir İşkencesi (The Torture of Iron Boot or Spanish boot) ...	308
Resim 5.47: Zincirli Askı İşkencesi (The Torture Of Jibbet/Coffin Torture or The Gibbet)	308
Resim 5.48: Demir Top İşkencesi (The Torture of Iron Balls)	309
Resim 5.49: Quatering İşkenceleri (The Torture of Execution By Quartering or Drawing and Quartering).....	310
Resim 5.50: Merdivenle Asma İşkencesi (The Torture of Hanging or Drawing)	311
Resim 5.51: Islak Sandalye (Torture of Ducking Chair or Ducking Stool/ Cucking Stool)	311
Resim 5.52: Testere İşkencesi (The Torture of Saw).....	319
Resim 5.53: Bekaret Kemerleri (Torture Of Chastity Belts or Girdle of Purity / Girdle of Venus /Florentine Girdle)	320
Resim 5.54: Heretik Çatalı /Kafir Çatalı/ Çift Çatal (The Torture of Heretic's Fork / Horquilla O El Tenedor De Los Herejes)	324
Resim 5.55: Dönme Dolap İşkencesi (The Torture of Whirligig).....	325
Resim 5.56: Garotte İşkencesi (The Torture of Garrote).....	325
Resim 5.57: Kan Kartalı işkencesi (The Torture of Blood Eagle).....	328

KISALTMALAR LİSTESİ

Bkz: Bakınız

C: Cilt

d: Doğum Tarihi

age: Adı geçen eser

Çev: Çeviren

DİA: Diyanet İslâm Ansiklopedisi

İA: İslâm Ansiklopedisi

Hız: Hazreti

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi

MÖ: Milattan Önce

MS: Milattan Sonra

N : No

S. : Sayı

s : Sayfa

ss. : Sayfa Sayısı

St. : Saint (Aziz)

gibi : ve benzeri

vd. : ve diğeri

? : Tarihsiz

Yay :Yayınevî

Ed: Editör(ler)

yy.:yüzyıl

GİRİŞ

Umberto Eco'nun "*İnsanların Yakıldığı Ateşlerle Aydınlanan Tek Çağ*" diye tarif ettiği Orta Çağ denilince kimilerinin aklına karanlık devirler, kimilerinin aklına ise uzun topuzlu naif ve ince hanımların yemyeşil ağaçlar arasında salınarak yürüdüğü eğlenceli zamanlar gelir. Bu zamanlarda silahlı askerlerin büyük surlu şehirlere saldırıları, bukleli saçlarıyla genç hanımların ve genç beylerin ağaçlar altında yaşadıkları şehvetli aşklar, süslü altın tahtında oturan haşmetli hükümdarlar ve görkemli Katedraller vardır. Ancak bütün bu manzaraların dışında Orta Çağ denilince akla gelmesi gereken serüvenci ve imanlı şövalyeler, zâlim Engizatörler, süpürgesinde gece âlemlerinde uçuşan cadılar ve şehirlerde sıra sıra dizilmiş idam sehpaları, işkence masalları, çarmıhlar ve odun yığınları da gelmelidir. İşte Orta Çağ'ın görkemli günlük yaşamının yanında olan farklı bir taraf da budur. Bu yönüyle bakıldığında güzellik ve çirkinlik bir arada durmaktadır. Bu yüzyılı en iyi tanımlayan kişi olan Rabelais şöyle der: "*hem tiksindirici hem narin ...*"(Artz, 2006: 250).

Orta Çağ dünyasını diğer çağlardan ayıran en önemli etken, çirkinlik ve güzellik çelişkisidir. Bunun altında yatan neden ise, bu Çağ' da Hristiyanlık öğretilerine dayalı inancın hâkim olması ve hayatın bu dogmalar etrafında şekillendirilmesidir. Aslında dünya beş yüzyıl daha gençken, ortaya çıkan olaylar günümüzden daha belirgin etkiler bıraktı. Orta Çağ, İslam dünyasına şans sunarken Avrupa peşpeşe dizilen bahtsız olaylarla sarsıldı. Çünkü bu coğrafyada halk, sıkı sıkıya dinsel inanışlarına bağlıydı. Bu dinsel öğretileri elinde tutan Kilise ve din adamları, hoşgörüsüzlük ve fanatizm konusunda giderek daha katı bir otorite sergilemeye başladılar. Bu yüzden de kimi zamanlar cezalandırıcıların acımasızlığına maruz kalan ve giderek karamsarlaşan bir Avrupa insanı ortaya çıkmıştı.

Her şeye din penceresinden bakan Avrupa halkı için her eylem, her olay, sabit ve anlamsal bir biçimle çerçeveleniyordu. Hatta çoğu zaman bu anlamsal biçim, bir ayın derecesine ulaşıyor ve bir çocuğun zihnindeki gibi dolaysızlık ve mutlak basamakta olduğu gibi sosyal boyutta kendini gösteriyordu. Doğum, evlilik ve ölüm gibi temel olaylar bile Kilisenin elinde tuttuğu kutsama aracıyla ilahî bir gizeme bürünüyorken, daha düşük öneme sahip olan ziyaretler de bile bu kalıplaşmış sözlerle bezenmiş tören

ve kutsamalar aynı çerçeveye içine girmektedir. Orta Çağ Avrupa insanı yaşamın her aşamasında zıtlıklar içinde debelenirken, karşısına çıkan her olayın etkisini daha çok hissediyordu. Bu yüzden başına gelen musibetler, doğal afetler, yoksulluk, savaş toplarının gaddar gürültüsü, hastalık, kışın karanlığı ve soğuğu gibi süreçleri ise günümüz insanlarına kıyasla daha ağır hissediyordu (Huizinga, 1997: 13).

İmanın her şeyden önde tutulduğu bu Çağ içinde hiç şüphesiz ki savaşların nedenini ve siyasî mücadelelerin boyutunu da din-Hristiyanlık öğretisi belirliyordu. Siyaset ve tarih terminolojilerinde yer alan Orta Çağ tabiri, başlangıcı olarak Batı Roma'nın çöküşü, bitişi olarak da İstanbul'un fethi ile sınırlandırılmış evredir (476-1453). Bu basit ve klasik tanımda bile aslında Orta Çağ'ı özetleyecek iki temel öge olan "iman" ve "savaş" görülebilir. İşte bu yüzden bu iki kavram bir yandan Orta Çağ'da oluşturulan tüm kurumların şekillenmesinde diğer yandan Orta Çağ manevî ve zihin dünyasında sarsıcı etkiler bırakmıştır (Düzgün, 2004: 73-92). Orta Çağ imanı denilen bu tezahür kendisini sadece dinler arası açılımlarda Haçlı Seferleri olarak etki etmemiş Avrupa'nın kendi içerisinde iktidar-halk arasındaki hiyerarşik düzende bile belirleyici bir etken olmuştur. Nitekim Kilise yaptığı sorgulamaları din adına yapıp kendi realitelerine uymayanları sapkın olarak ilan ederken, aynı zamanda devlet otoritesini de halk üzerinde kurmaya çalışıyordu. Esasen bunu yaparken de yine iman vurgusu içerisinde ayrıştırarak, sorgulayarak, damgalayarak ve işkence ederek dindar olan ya da olmayan diye ayırıyor, Tanrı'nın böyle istediği kılıfını temel alarak Doğu'nun zengin ve aydın bilimsel dünyasından soyutlanan yeni bir coğrafya oluşturuyordu.

Orta Çağ ve Erken Modern Dönemde kendini hissettiren bu olaylar, Batı için bugünkü Modern Avrupa misyonunun oluşması için belirleyici bir göreve sahipti. Hiç şüphesiz ki bugün oluşan Modern Avrupa'nın tohumları bu zamanlarda atılmıştır. Hatta o dönemde bile farklı farklı devletlerden, kanunlardan, sınırlardan bahsetmek yerine sadece Avrupa coğrafyası anlatılır. Çünkü kültür kadar sorunlar da kaoslar da ortaktır. Yani tam anlamıyla Orta Çağ'dan beri kader birliği yapmış bir mecra vardır. Bu yüzden daha XV. yy.da Papa II. Pius'un yazdığı bir kitabın adında "Avrupa" kelimesinin olması bir rastlantı değildir. İşte her uygarlık dönemi tarih içinde bir misyona sahipken Orta Çağ ve Erken Modern Çağ, Avrupa için bu misyonu tamamlamıştır (Le Goff-Schlegel, 2006: 113).

Orta Çağ ve Erken Modern Dönem kendi içinde bir kültür ve medeniyet oluşturur mu yoksa yoluna kimliksiz olarak mı devam eder diye sorduğumuzda ilk cevaplanması gereken soruları aslında Carol J. Adams, şu şekilde sormuştur :

“Uygarlık nedir? Kültür nedir? Şiddet tarafından (savaşta veya mezbahada) babalık; köleler, cahiller veya asalaklar tarafından analık edilen bir ırkın sağlıklı olması mümkün müdür? Ulusların yükseliş ve düşüş izlerini takip ederek kadınların konumunu saptayan tarihçiler nerede kaldı? Hayvanların ölü bedenlerini nasıl kullanacağımızı öğrenildiği gibi öfkeyi nasıl kontrol edeceğimizi de öğrendik. Yara bereydi, dayaktı, değişimdi derken sağ kaldık ve büyüdük. Angela Wilson’ın deyişiyle, yola devam ediyoruz. (Adams, 2013: 9,225)

Orta Çağ insanı için kırsaldaki fiziksel varlığı da göz önüne alırsak maddî dünyanın da o dünyayla ilgili inançların da değişmediği varsayıldı (Pegg, 2001:189). Bu yüzden Orta Çağ’da her şey ruhanî fonda geliyordu. Örneğin bazı dönemlerde cezai sistemlerle ilgili hukukî tartışmalar, cinsiyete dayalı ayrımlar ve bunların hepsi Hristiyan ekoller çerçevesinde ele alınıyordu. (Korpiola-Lahtinen, 2015: 24) Belki de IX. Gregorius 1233 yılında Engizisyonu kurmasından beri (Ercan, 1997: 93) ruhanî, adli sistemleri nedeniyle kentte tam bir adalet sağlanamıyor ve sürekli bir dışlanmış kitlesi yaratılmış oluyordu (Muchembled, 1998: 48).

Adaletsizliğin yarattığı dışlanmış bir kitlenin en çok var olduğu dönem Orta ve Erken Modern Çağ’da işkence zamanları olmuştur. Tarihin belki de en karanlık sayfaları kan, şiddet ve zulüm manzaraları içinde işkencelerin acımasızca uygulandığı anlardır. Ne yazık ki her çağa ait kayıtlarda bu işkencelerin şerh düştüğü sayfalar oldukça kalın bir yer kaplar. Ancak Orta Çağ Avrupası’ndaki işkenceleri diğerlerinden ayıran farklı bir nokta vardır. O da bu işkenceleri resmî anlamda yapacak özel bir sınıfın mevcut olmasıdır. Engizisyon, çalışan bütün görevlileri ve memurları ile Orta Çağ’ın ve hatta Erken Modern Dönem’in resmî olarak işkence avcıları haline gelmiş bir sınıfı olmuştur (Bardakçı, 1996: 25-26).

Orta Çağ ve Erken Modern Avrupa’da işkence denilince büyük harflerle yazılması gereken kurum, Engizisyonudur. Engizisyon tarihinde sapkınlık ve şiddet öğeleri Hristiyan tarihi için yeni bir şey olmasa da (Baigent-Leigh, 2000: 26) kabul etmek gerekir ki Katolik ülkelerde kurduğu tiranlık ve korku yüzünden beş asır boyunca düşünce özgürlüğü rafa kalkmıştır. (Scott, 2009: 73). Daha derinlere inip Orta Çağ’ın Azizlerinin, pagan yetkililerinin ve bâkire ölen şehitlerin hayat hikâyelerine bakılırsa bu

görkemli edebî motiflerin arkasında kendi kararlarını da görmezden gelerek maruz bırakılan bir seri işkence dizisi ortaya çıkar. Bunlar farklı özelliklere sahip olsalar da “Heretik” adı altında sınıflandırılan birçok grup vardır. Ancak bu birbirinden farklı ve çeşitli Heretik gruplar, imanları uğruna şehit olanlar ya da kendi tabirleri ile Azizler, öyle sağlam ve sadık manevî inançlara sahiplerdi ki Kilisenin ve izleyicilerin tanıklığı önünde uğradıkları bütün fiziksel acılara ve işkencelere karşı bile vakâr bir duruş sergilediler. Kendilerine göre bütün bu acılar, Tanrı’nın desteği ile onların imanını sarsamamış ve fonksiyonel olarak başarısızlığa uğramıştır (Tracky, 2012: 31-69).

XIII. yy.da Heretik Katharlara, XIV. yy.da büyücülere, XVI. yy.da cadılara yoğunlaşan bu kurumlar, zamanla kralların eline geçecek ve korkunç bir işkence mekanizmasına dönecektir. Üstelik Engizatörler; siyasî ve politik bir silah fonksiyonuna bürünerek İspanya, Portekiz ve Venedik Batı Avrupa’sında faal oldular. Onların bu siyasal fonksiyonlarına en güzel örnek Katharlara yaptıkları işkencenin nedeninde saklıdır. Çünkü Katharlar, sadece Kilise doktrinlerini kabul etmedikleri ve sapkın olarak nitelendirildikleri için değil; aynı zamanda Kathar kadınlarının çocuk yapmama ilkelerinden dolayı nüfussal anlamda kaygı nedeni oldukları için de şiddete maruz kaldılar (Ellul, 1998: 41-42). İşte zulme karşı yürüttükleri bu mücadeleler ve yaşam hikâyeleri ile kenetlenen birçok Heretik grup Orta Çağ’a damga vurmuş mihenk taşlarından biri olmuştur.

Hristiyan tarihinin karanlık tarafı, manevîyat ve insan özgürlüğü meselelerine bakış açısıyla ilgili olmuştur. Hristiyanlar kuruluşundan itibaren özgürlüğe bağlı kendi kaderini tayin değil, itaat ve uyumu teşvik eden bir organizasyon kurdular. Tekil, otoriter ve cezalandırıcı Tanrı inancına dayanan Hristiyanlar, tekil otoriteyi talep eden ve itaatsiz kimseleri cezalandıran bir Kilise yarattılar. Karanlık Çağlarda Kilise eğitim, bilim, tıp, teknoloji ve sanatın denetimini ele geçirdiğinde uygarlık çöktü. Haçlılar Ortadoğu’ya doğru yürüdüler ve bir Hristiyan Tanrısı adına öldüler ve yok edildiler. Engizisyon, toplumun sistematik olarak polisliği ve terörizmi için Orta Çağ’da bir emsal oluşturdu. Protestan ve Katolik karşıtı reformasyon, Hristiyanların diğer Hristiyanları öldürdükleri savaşılar neden oldu. Her biri kendi Hristiyanlık inançlarının tek ve gerçek yol olduğuna inandılar. Ve korku derinliklerinde yaptığı “Cadı Avı”

soykırımını ile sayısız kadın ve erkeği yok ederek bir nevî yeryüzüne dayalı Tanrısallık inancını da yok ettiler (Ellerbe, 1995: 185-186).

Orta Çağ Avrupası'nda olanlar aslında dünyanın birçok coğrafyasında da vuku bulan şeylerdi. İşkence yapan tek toplumsal kurum tabii ki Engizisyon ya da Kilise değildi. Aksine Türklere, Çinlilere de mal olmuş ağır işkence biçimleri popülerdir. Ancak Orta Çağ işkenceler çağını, Doğu dünyasından ayıran temel bir başka nokta daha vardır. Bu da işkenceyi yapanların fiilleri arasında belli korkaklıklarını ve zayıflıklarını örtme içgüsüdür. Bu içgüdü korku furyasını o kadar genişletecektir ki işkenceye uğrayan taban yelpazesi de buna paralel ilerleyecektir. Zamanla bu korku, bir kaosa dönüşerek işkence yapmanın ateşli savunucuları olan Kilise sınıfını da bünyesine katacaktır. Şiddet artık genel bir niteliğe sahiptir. (Fontana, 1995: 182)

Avrupa'da Hristiyanların bütün bu coğrafyaya dinsel anlamda hükmetme isteği, işkencelerin gaddarlaşmasında önemli bir neden olmuştur. Bütün Orta Çağ hatta Erken Modern Dönemi kapsayan bu süreçte birçok Hristiyan, her türlü işkenceye maruz kalmıştır. Çünkü Kilisenin hiyerarşi sağlama şekli cellatların baltalarının gölgeleri olmuştur. Bu amaç, her türlü statüden binlerce kişinin din uğruna can vermesine neden olmuştur (Dawson, 1976: 51).

Orta Çağ'ın algı ve zihin yapısı tek bir mantık üzerine kurulu idi "pro et contra" (lehinde aleyhinde) (Çotuksöken, 2011: 148). Bu düşünce yönteminde herhangi bir konuda karşıt görüşlü otoritelerin düşüncelerinin dökümü yapılarak konuya ilişkin lehte ve aleyhte olan herşeyin düşünüldüğü bir yöntemdir. Ancak bazılarına göre bu yöntem de Orta Çağ'ın farklı görüşleri seçenlerini de ister istemez içinde barındırmaktadır ve bu kurmaca yapı da sonraki çağlardan pek farklı değildir. Tüm sorgulama süreçlerinde işkencenin dayanak noktalarından biri bu olmuştur. İşte bu süreç Orta Çağ'ın alacakaranlığıdır (Çotuksöken, 2011: 161, 170, 196, 212, 308).

Orta Çağ'ın bu alacakaranlığında debelenen birey ile XIX. veya XX. yy. bireyini ayıran en önemli nokta Orta Çağ bireyinin daha fazla kana susaması, daha fazla kibirli ve kıskanç olması idi. Belki de bu yüzden hep daha fazla kan ve savaş vardı. Söylemde birbirlerine her türlü tehdidi yapan Orta Çağ milletleri, iş icraata gelince hemen pasifleşip savaştan kaçma yolunu arıyorlardı. Onların bu özelliği devletlerin genel yapılarına da sirayet ediyordu. Savaşlar başlıyor, uzun sürüyor ama sonuç alınamıyordu.

Bu yüzden de kentler ve kasabalar sürekli harap olmuş, yağmalanmış biçimdeydi. Bu kaos fırtınasında erkekler sayısız işkencelere uğruyor, kadınlar tacavüzlerden kurtulmaya çalışıyordu. Her yerde cansız kadın, çocuk ve erkek bedenleri vardı. Ama bu savaşlar ve beraberinde getirdiği ahlâksızlıklar, toplumsal vicdanda şimdiki kadar tepki bile toplayamıyordu (Smith, 2001: 45).

Açlık, veba, savaş, ölüm gibi birçok sorunla baş eden Orta Çağ insanının yaşadığı şey aslında bir iç birlik sorunu idi. Yaşanılan işkence çağında kalabalık önünde yapılan idamlar, aşağılama seromonileri, cezalandırma ritüelleri işkence ile sunuluyordu. Seyirci bu işkence ritüellerini izlerken bir yandan da parçası olduğu devletin kamu gücünü görmüş ve devleti kutsamış oluyordu. İnsanlardan geriye kalan cansız bedenlerle birlikte adım adım tam bir adlî ağ bütün Avrupa’da yerleşmeye başlamıştı. Avrupa coğrafyasındaki Orta Çağ yargı kurumları farklı ve çelişkili uygulamalar yapsa da başka bir açıdan birbirini tamamlamakta ve bu ağın örülmesine katkıda bulunmaktaydı. İşte bu yüzden baskı aygıtının yarattığı korku psikolojisi içinde otoriteye başkaldıranlar bu çerçevede eritilmekteydi (Muchembled, 1998: 111-113).

Avrupa Hristiyan tarihi açısından XI-XIV. yy.lar arası ne kadar ahlâkî yetersizlikten kaynaklanan karamsar düşünceleri barındıran bir süreç ise XII. ve XIII. yy.dan başlayan ve Aydınlanma Çağı’na ulaşan süreçte bu karamsarlık artık yerini insanın değerli olduğu hümanist akımlara bırakacaktır. Çünkü Orta Çağ’ı yaşadığı alaca karanlıktan kurtarıp aydınlık bir Avrupa yaratan şey, skolastik felsefenin çürütülmesine yönelik ilk adımların ve hümanizmanın bilim insanlarınca atılmasıdır. Yeni gelişen bu iyimserlik ve hümanizma bireyin, yaratıcının yeryüzündeki yansıması olarak kabul edilmesi anlayışını algısal kadraja sokacaktır. Böylece bütün Orta Çağ’ı kapsayan bu karamsarlık dengelenecektir (Özcan, 2005: 23).

Bütün bu acılar ve işkenceler zamanında yol alıp XVI. yy. sonu ve XVII. yy. başına doğru gelindiğinde ise Avrupa’nın adım adım yepyeni ve farklı bir uygarlığa doğru yürüdüğü görülür. Foucault bu yüzyıla “sürgün eden medeniyetler” adını verir. Çünkü yüzyılın genelinde etkin olan tavır suçlu, kabahatli görülen ya da tahammül edilmeyen insanların odak noktası yapılması ve onların sürgün ya da dışlama yolu ile toplumdan kovulmasına neden olan yeni bir karşıt anlayışın türemesidir. Sürgün eden

medeniyetler dışında katleden, işkence eden ölüm cezası veren uygarlıklar da dönemin kabul edilmesi gerekli parçalarından biridir (Foucault, 2011: 104-105).

Her ne kadar toplumsal eşitliğin sağlanması çağlar boyunca günümüz insanı için ütopya olarak kalmış olsa da, bu noktaya ulaşılmasında en çok emek veren ve bedel ödeyen Orta Çağ insanı olmuştur. Çünkü Orta Çağ insanı yaşadığı adaletsizlik, haksızlık ve şiddet sonucunda mücadele etmeyi ve eleştirmeyi öğrenmiştir. Çünkü yaşadığı tüm kaosu kendisi üzerinde sömürü sistemi kurmaya çalışan bir mekanizmadan kaynaklandığını görmüştür. Bu yüzden de bu sömürü sistemine başkaldırarak özgürlüğüne kavuşmaya çalışmıştır. Bu yönü ile Orta Çağ insanının toplumsal mücadeleleri, zengin mülk paylaşımına ve hiyerarşilerin otokratik düzenlerine kafa tutmaları, aynı zamanda eşitlikçi bir toplumsal düzenin de oluşmasına katkıda bulundu. Avrupa'daki toplumsal değişim ve devrimler bu kafa tutuş ve mücadelenin sonucunda meydana gelmiştir (Federici, 2009: 23).

Her ne kadar özgür düşünce ve insan hakları konusunda evren çok yol katedilmiş olsa da tek bir şeyi dünya üzerinden silmeyi başaramadı: Şiddet. Orta Çağ şeytanı gibi şiddette sadece kılık değiştirdi. Ancak şiddet bu sefer aleni ve disiplinsizce değil, daha kontrollü yapılmaktadır. Günümüzdeki bu modern şiddet artık eskisi kadar binlerce insanın vahşice kıvrınmasına neden olmasa da argümanları ve kuralları ile bir tarihsel gerçeklik olarak hâlâ varlığını hissettirmektedir. Bunu engellemeye çalışanların yöntem ve anlayışları oturmuş ve sistematik değildir (Kuyuş-Berktaş-Toprak, 1996: 205).

Buraya kadar bahsettiklerimize bakarak Orta Çağ insanının hayata bakışının sadece iç karartıcı bir bakış olduğunu söylemek de doğru olmaz. Bu çağ için şeytânî cehennem işkenceleriyle dolup taşan, cellatların kazandığı “Ölümün Zaferi” naraları arasında, dünyanın sonuna dair nevrotik bir bekleyişin çağı olduğunu söylenilebilir. Yine genel anlamda bu çağ için, hem kırsal bölgelerden hem de köylerden akın akın tövbekârların, dilencilerle cüzzamlıların geçit alaylarının yapıldığı ve bu güzellmelerle bezenmiş edebiyatın sıklıkla cehennem yolculuklarını saplantı haline getirdiği de doğrudur. Ancak bu çağ, Umberto Eco'nun deyimi ile aynı zamanda “*Goliard şairlerinin yaşama sevincini yücelttiği bir dönemdir ve özellikle de ışık çağıdır.*” (Eco, 2014: 18).

Bütün bu talihsizlikler içerisinde bile Avrupa coğrafyası; savaşlar, düşmanlıklar, kumpaslar, diplomasi, kıtalar arası mesafe gibi hiçbir olumsuz engele takılmadan kıvılcımla başlayan bilimsel yolculuğunu büyük bir entelektüel maceraya dönüştürmüştür. Orta Çağ'da kendisine has bu uygarlıkları oluşturan toplumlar, günümüz dünyası için önem arz eden birçok medeni kurumun oluşmasına da kendi potansiyellerince katkıda bulunmuştur. Örneğin sürgünle, dışlama ve işkence ile başlayan süreç zamanla kendi döngüsünü yeni ceza türlerinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Orta Çağ'da sentezledikleri Doğu bilimi sayesinde öğrendikleri bilgileri kendi tekniği ile buluşturup, Erken Modern döneme aktararak kimi zaman yavaş kimi zaman hızlı bir ivme ile yoluna devam edip, şanslarını döndürmeyi başarabilecektir.

LİTERATÜR TARAMASI

A-Ana Kaynaklar

Geç Orta Çağlarda Avrupa’da işkence konusunda yaptığımız çalışma için öncelikle olarak yaptığımız literatür taramasında dönem ana kaynaklarına esas olarak dönemde yaşanan şiddet ve işkencenin çerçevesi çizilmeye çalışıldı. Bunun için ilk olarak Engizisyon konusu ele alınarak Engizisyonun neden şiddet eğilimi içine girdiği ve buna yasal dayanak sağladığı konsül kararları araştırılmıştır. Bu konsül kararları içerisinde konumuzla en çok bağlantılı olan 1215’te toplanan en büyük din adamı buluşması sayılan *IV. Lateran Konsülü’nde*¹, temel bazı kararları ile radikal adımlar atılmıştır. Lateran Konsülü kararları 70 adet Papalık Kararları’ndan oluşmaktadır. Bu kararlara “*Canon*” denilmektedir. Bunlar arasında dinî hayata uhrevî bir müdahale yanında daha önceki konsüllerde yer almasına rağmen realite halini alan Heretiklerle mücadele ve işkence konusundaki kararlar yol gösterici olmuştur.

Engizisyonun, şiddet ve işkence konusunda en çok mücadele ettiği grupların başında cadı kadınlar gelmektedir. Engizisyonun nevroitik fenomenolojisiyle kadın düşmanlığında kullanacağı acımasız rehberi olacak yeni bir el kitabı gerekiyordu. İşte bu eksikliği Heinrich Kramer & James Sprenger, *Malleus Maleficarum*[*Caduların Çekici*]² eseri tamamlamıştır. *Malleus Maleficarum*, 1486 yılında hazırlanarak cadı avındaki sorgulamalarda izlenecek yolun yazılı olduğu yeni prosedürleri içeren bir el kitabı şeklinde Engizisyon zulümlerine katkı sağlayan bir eserdir. Bu dönem ana kaynağı işkence konusunun tüm prosedür ve detaylarına yönelik önemli bilgiler derlenmesinde etkili olmuştur.

Dönemde yazılan ana kaynakların bir diğeri de Engizisyon kurumunun tüm Orta Çağ boyunca yaptığı şiddet ve zulme karşı çıkan *Cesare Beccaria* 1764’te heyecan uyandıran makalesi *Dei delitti e delle pene* (*Suçlar ve Ceza*)’dır. Beccaria, *Dei Delitti E Delle Pene*,³ makalesidir. Beccaria, hukuk sistemindeki Engizisyon kurallarına

¹ Fordham University Medieval Sourcebook: *Twelfth Ecumenical Council: Lateran IV 1215*: <https://sourcebooks.fordham.edu/basis/lateran4.asp>, 23.04.2019 ;

Fordham University Medieval Sourcebook: Fourth Lateran Council: Canon 3 on Heresy 1215: <https://sourcebooks.fordham.edu/source/lat4-c3.asp>, 23.04.2019.

² Kramer, H. & J., Sprenger, *Malleus Maleficarum*, Çev: Aysu Polat, İstanbul: Es Yay., 2018.

³ C. Beccaria, *Dei Delitti E Delle Pene*, Edizione Di Riferimento:A Curo Di Renato Fabietti, Mursia, Milano 1973.

saldırarak işkencenin uygulamasının resmî prosedür adı altında son bulmasına da etkileyen ilk isim olmuştur. Balthasar Bekker, *De Betoverte Weereld*⁴, cadı avının bitmesinde ilk adımlardan bir diğerini atan isim Balthasar Bekker, *De Betoverte Weereld(1690)*' dir. Bekker, o zamana kadar gelmiş hâkim olan eski fikirleri İncil'den verdiği pasajlarla çürütmüştür. İşkencenin son bulmasında etkili olan isimlerden biri olan Napoleon Bonaparte, *Letters and Documents of Napoleon*,⁵ adlı mektupları da işkencenin ordu disiplinini kurmadaki tezahürleri ve işlevsizliği üzerine önemli birer dayanak noktası olmuştur.

İşkence konulu bu çalışmada şiddet ve zulüm konuları, doğu- batı eksenli karşılaştırma yapılarak Batı'daki şiddetin boyutunu görmek adına dönem tarihçilerinden Reşîdü'd-dî, *Cami'ü't- Tevârih*⁶, İbnül Esîr, *Et Kamil Fit- Tarih*⁷, Cüveynî, *Tarih-i Cihan-i Güşa*⁸ adlı eserinden yararlanılmıştır.

B-Araştırma Eserleri

İşkence, şiddet, baskı, zulüm gibi insan onuruna yakışmayan kötü davranışlar insanlığın tarihi kadar eski kavramlardır. Bu kavramların her birinin insana yaşattığı acı ve ızdırabın tarifi mümkün değildir. Ancak bu araçlar eğer halk üzerinde otorite kurmak isteyen siyasî ya da dinî çevrelerin eline geçerse o zaman tarihe şerh düşülmesi gereken büyük kaoslara neden olmaktadır. Bu yüzden Doğu ya da Batı demeden sınır tanımayan bu kaos araçları, tarihin her devrinde birçok insanı çok fazla acıya maruz bırakmıştır. Tabii ki bu acıların tarihî olduğu kadar sosyolojik, teolojik, kültürel, düşünsel ve siyasî birçok sonucu meydana gelmiştir. Bu sonuçları Avrupa tarihi örneğinden yola çıkarak incelemek ve değerlendirmek için hassas bir çalışma süreci ile birçok dönem kaynağı, çeviri ve Türkçe esere ulaşarak kaynak tarama yapılmaya çalışıldı. Bunun için internet ortamından birçok veri tabanı, kütüphane, dijital eserler incelendi. Birçok yerli ve yabancı kütüphanede araştırma yapıldı.

⁴ Balthasar Bekker, *De Betoverte Weereld*, Leeuwarden: by Hero Nauta, 1690. (<http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/bekker1691>: 19.04.2016)

⁵ N. Bonaparte, *Letters and Documents of Napoleon*, Volume 1: The rise to power, London , 1961.

⁶ Reşîdü'd-dîn Fazlullah ,*Cami'ü't- Tevârih /Selçuklu Devleti*, Farsçadan Çevirenler: Erkan Göksu-H.Hüseyin Güneş , Selenge Yay.,İstanbul.2010.

⁷ İbnül Esir, *İslam Tarihi El Kamil Fi't Tarih Tercümesi* ,C. 11,Çev: Abdülkerim Özeydın, Bahar Yay., İstanbul 1989.

⁸ Alâeddin Atâ Melik Cüveynî, *Târîh-i Cihângüşâ*, C.I, Çeviren: Mürsel Öztürk, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.(Eserler Dizisi /10), Ankara 1988.

Bu aşamada özellikle konunun ana hatlarını çizmek için ulaştığımız işkence konulu temel araştırma kaynakları G. R Scott'un, *The History of Torture Throughout the Ages*⁹; L.Tracky, *Torture and Brutality in Medieval Literature: Negotiations of National Identity*¹⁰; Bufacchi, Vittorio and Fairrie, Laura, *Execution as Torture*¹¹; M.Cruciatibus, *The Tortures and Torments of The Christian Martyrs*¹²; M. P. Donnelly & D.Diehl, *The Big Book of Pain Torture and Punishment Through History*¹³; H. James, *Tortured Dreams*¹⁴; J. H Langbein, *Torture And The Law of Proof*¹⁵; E. H. J. F. Mallonga, *Prosecution of Torture a Manual*¹⁶; A .Classen, *The Medieval Chastity Belt: a Myth-Making Process : The New Middle Ages*; M. Kincaid, *Blackhawk*¹⁷; D P.Mannix, *The History of Torture*¹⁸; M. Bennett, *Medieval Torture: A Brief History and Common Methods*¹⁹ ve M. A. Costanzo & E. Gerrity, *The Effects and Effectiveness of Using Torture as an Interrogation Device: Using Research to Inform the Policy Debate*²⁰ başta olmak üzere birçok eserden yararlanılmıştır. Bu eserler Engizisyon, işkenceye uğrayan gruplar ve işkence yöntem teknikleri hakkında önemli bilgiler içermektedir. Ancak işkence konusunda çalışılan tüm kaynakların en büyük çıkması; tüm işkence teknikleri hakkında detay bilgi verememesi, en çok bilinen tekniklere yer vermeleridir. Bu yüzden tüm eserler dikkatle incelenerek özellikle işkence yöntem ve teknikleri konusunda verilen bilgiler kıyaslanmış ve eserlerde yer alan işkence teknik ve yöntemlerinden aynı olan ama farklı isimlerle yer alanlar bütünleştirilerek verilmiştir.

⁹ G.Scott, *The History of Torture Throughout the Ages*, Routledge Taylor & Francis Group London and Newyork, Neywork: Transferred to Digital Printing, 2009.

¹⁰ L. Tracky, *Torture and Brutality in Medieval Literature /Negotiations of National Identity*, USA: Published: Boydell & Brewer, D. S. Brewer, 2012.

¹¹ V.Bufacchi & L.Fairrie, "Execution as Torture", *Peace Review* 13:4, 2001, pp. 511–517. (<http://vittoriobufacchi.com/wp-content/uploads/2018/03/execution-as-torture.pdf/>. 18.12.2016)

¹² M. Cruciatibus, *The Tortures and Torments of The Christian Martyrs*, ed: Geoffrey K. Mondello Boston: Catholic Journal, 2013.

¹³ M. P. Donnelly & D. Diehl, *The Big Book of Pain Torture and Punishment Through History*, U.K : The History Press,2012.

¹⁴ H.James, *Tortured Dreams*, Christy Lynn (Ed.), Haden James Publishing, 2013.

¹⁵ J. H.Langbein, *Torture And The Law of Proof*, London: Published By University Of Chicago Press, 2006.

¹⁶ E. H. J. F Mallonga. *Prosecution Of Torture A Manual*, Makati City: Published and Distributed By Asia Foundation,2011.

¹⁷ M. Kincaid, *Blackhawk*, USA: Universa Bloomington Press, 2011.

¹⁸ D. P.Mannix, *The History of Toture*, New York; Dell, 1967.

¹⁹ M.Bennett, *Medieval Torture: A Brief History and Common Methods*, Parkland College, A with Honors Projects 71, 2012.

²⁰ M. A. Costanzo & E. Gerrity, "The Effects and Effectiveness of Using Torture as an Interrogation Device: Using Research to Inform the Policy Debate", *Social Issues and Policy Review*, Vol. 3, No. 1, 2009, pp. 179-210.

Tüm bu eserlere ek olarak işkence âletleri ve uygulamaları arasından en fazla başvurduğumuz eserlerden ikisi de birçok işkencenin bir sözlük şeklinde derlendiği eser olan N. M Spikes, *Dictionary of Torture*²¹; Joseph R.Strayer'ın editörlüğünü yaptığı *Dictionary of the Middle Ages*²² adlı eserlerdir.

Ayrıca sadece eserlerden değil, G.Frankenberg, *Torture And Taboo: An Essay Comparing Paradigms of Organized Cruelty*²³; R. Gökdağ, *Torture Museums: What Has Changed Today?*²⁴; Herzfeld & M.L Schild, *He Plays on The Pillory. The Use of Musical Instruments for Punishment in The Middle Ages and The Early Modern Era*²⁵; O. W Igwe & Inoma & R Abbey, *The Role And Effect of Key Institutions in Managing Torture in Nigeria: Appraising New Developments*²⁶; M. W. Lewis, *A Dark Descent Into Reality, Making The Case for an Objective Definition of Torture*²⁷; D.Luban, *Liberalism, Torture, and The Ticking Bomb*²⁸; B.Ramos & C. Dupuis & D.Galvin & E.Zolfaghari & S. D. Cardeno, *Interrogation and Torture*²⁹; W.J. Simpson, *No Brainer: The Early Modern Tragedy of Torture*³⁰ başta olmak üzere birçok makale ve tez de çalışmada yer almıştır. Bu eserler incelendiğinde karşımıza ilginç bir sonuç çıkmıştır. İşkencenin fiziksel ya da zihinsel anlamda kasıtlı acılara maruz bırakmak gibi kötü ve genel olarak hemfikir olunan bir tanımı olmamasına rağmen bu tanımın gerçekte ne anlama geldiğine dair çok az fikir birliği vardır. Bu konuda en önemli sorun da işkence görmek ve görmemek arasında, yani işkencenin sınırlarının çizildiği genel ve sistematik bir düzenleme yapılmamış olmasıdır. Bu soruyu ele alan bilim adamları da umutsuzca

²¹ N. M. Spikes, *Dictionary of Torture*, USA: Abbott Press, 2014

²² J. R.Strayer(ed) , *Dictionary of the Middle Ages*, Volume 6, Newyork :Charles Scribner's Soons,1985

²³ G .Frankenberg, "Torture And Taboo: An Essay Comparing Paradigms Of Organized Cruelty," *The American Journal of Comparative Law*, Vol 56, Heinonline -56 Am. J. Comp. L, 2008, pp. 403-422

²⁴ R.Gökdağ, "Torture Museums: What Has Changed Today?", *Journalism And Mass Communication*, February 2016, Vol. 6, No. 2, 2016, pp. 79-90

²⁵ Herzfeld- M.L, Schild, "He Plays on The Pillory. The Use of Musical Instruments for Punishment in The Middle Ages and The Early Modern Era", *Scientific Article*, Torture Volume 23, 2, 2013.

²⁶ O. W Igwe & Inoma& R. Abbey, "The Role and Effect of Key Institutions in Managing Torture in Nigeria: Appraising New Developments", *Sacha Journal Of Human Rights*, Volume 5 Number 1, 2015, pp. 21-32.

²⁷ M. W Lewis, "A Dark Descent Into Reality, Making The Case For An Objective Definition of Torture", 67 Wash. & Lee L. Rev. 77, 2010, pp. 77-136.

²⁸ D.Luban, "Liberalism, Torture and The Ticking Bomb", *Virginia Law Review*, Vol. 91, 2005, pp. 1425-1461.

²⁹ B.Ramos & C. Dupuis & D.Galvin & E.Zolfaghari & S. D. Cardeno, "Interrogation And Torture", *White Paper Team Report for Project 2 University of Washington*, Seattle, CSEP 590 TU University Of California, Berkeley,2005, pp 190/290-009.

³⁰ W.J. Simpson, "No Brainer: The Early Modern Tragedy Of Torture." *Journal of Religion and Literature* 43(3),2011, pp 1- 23.

bölünmüş durumdadır. Çünkü bazı bilim adamları, işkencenin kısmen net bir hukukî anlamı olmadığını savunmaktadırlar. G. R. Scott, bu açıdan işkence konusunda oldukça geniş kapsamlı baktığı eserinde konuyu oldukça sade bir bilimsel üslûp ile ele almış ve birçok işkence âletine de yer vermiştir. Ayrıca yine şiddet, işkence konuları arasında teferruatlı anlatımları ile dikkat çeken L. Lyons, *Cezalandırmanın Tarihi*³¹ eseri konuya bütüncül bir yaklaşım sergilemesi açısından derli toplu bilgi elde edilmesinde önemlidir.

R.Muchembled, *İşkenceler Zamanı Mutlak Krallar Devri'nde İtaat XV-XVIII Yüzyıllar*³²; P.Linebaugh, *Londra İdamları:18 yy.da Suç ve Sivil Toplum*³³ adlı eserde Avrupa kentlerinin kralları ve Kilisenin cadı, Heretik, Yahudi, Müslüman birçok farklı grup üzerinde uyguladığı şiddet otoritesini kentnin sosyal yaşamı çerçevesinden anlattığı akıcı üslûbu ile çalışmamıza oldukça mühim katkılarda bulunmuştur.

İşkence ve şiddet ilişkisini teferruatlı bir şekilde ele alan başlıca araştırma eserleri de şunlardır A.Aronson & Friedman & Gregory B.Kaplan editörlüğünde çıkan *Marginal Voices: Studies In Converso Literature of Medieval and Golden Age Spain*³⁴; C. R.Backman, *The Worlds of Medieval Europe*³⁵; D.Baraz, *Medieval Cruelty*³⁶ işkence şiddet arasındaki ilişkinin ele alınması açısından çok faydalı olmuştur. Ayrıca bu eserlerde birçok işkence âleti ve şekli hakkında detaylı bilgi vardır.

İşkenceyi Orta Çağ dünyası için meşrû bir kılıfa sokan Engizisyon; çalışma içinde siyasi, ekonomik, sosyal boyutu ile oldukça geniş bir perspektiften incelenmiştir. Bu inceleme sırasında konunun sınırlarını çizmede, E.Burman, *The Inquisition: The Hammer of Heresy*³⁷; H. C.Lea'nın, *The Inquisition of The Middle, Ages*³⁸ ve *A History of The Inquisition of Spain*³⁹ adlı eserleri; B. Hamilton, *The Medieval Inquisition*⁴⁰;

³¹ L. Lyons, *Cezalandırmanın Tarihi*, Çev: Silya Zengilli, İstanbul: Paris Yay.,2018

³² R. Muchembled, *İşkenceler Zamanı Mutlak Krallar Devrinde İtaat XV-XVIII yüzyıllar*, Çev:Ali Berktaş, İstanbul: Tüm zamanlar Yay., 1998.

³³ P.Linebaugh, *Londra İdamları:18 yy.da Suç Ve Sivil Toplum*, Çev: Çiğdem Demir, İstanbul,2013.

³⁴ A. Ronson & Friedman & Gregory B.Kaplan(Ed.), *Marginal Voices: Studies in Converso Literature of Medieval and Golden Age*, Spain, Usa: Brill Publishing,2012.

³⁵ C. R.Backman, *The Worlds of Medieval Europe*, Newyork: Oxford University Press, 2013.

³⁶ D.Baraz, *Medieval Cruelty*, USA: Cornel University Press,2013.

³⁷ E.Burman, *The Inquisition: The Hammer of Heresy*, New York: Dorset Press, 1922.

³⁸ H. C. Lea, *The Inquisition of The Middle, Ages*, Newyork:The Macmillan Company, 1922.

³⁹ H. C Lea, *A History of The Inquisition Of Spain*, New York. Macmillan,1906.

⁴⁰ B. Hamilton, *The Medieval Inquisition*, New York: Holmes & Meier Publishers,1981.

J.Kirsch, *The Grand Inquisitor's Manual -A History of Terror in The Name of God*⁴¹; M. Baigent & R. Leigh, *The Inquisition*⁴²; A. K. Priolkar, *The Goa Inquisition: Being a Quatercentenary Commemoration Study of The Inquisition in India*⁴³; H. Rawlings, *The Spanish Inquisition*⁴⁴; P. Schaff, *History of The Christian Church*⁴⁵ başta olmak üzere birçok eser konu hakkında detaylı bilgiler elde etmede kullanılmıştır.

Çalışma oluşturulurken farklı yerlerde, farklı isimlerle yer alan ancak aynı işkence uygulamaları olan örnekleri derleyebilmek adına sadece İngilizce değil İspanyolca, Fransızca, Latince yazılmış eserlerden yararlanılmıştır. Bunlar arasında E. Peters, *História da Tortura*⁴⁶; F.J. B. Luengo, *La tortura y sus métodos a lo largo de la historia*⁴⁷; B. Bekker, *De Betoverte Weereld(1690)*⁴⁸; C.Beccaria, *Dei Delitti e Delle Pene*⁴⁹; Godano, Dott. Francesco, *Ippolito Marsili -Un giurista medievale alle soglie dell'età moderna*⁵⁰; E.Canetti, *Auto-De-Fé*⁵¹; Y. Michaud, *Violence et Politique*⁵², gibi birçok eser Batı'da ki işkence süreci, işkenceye uğrayan gruplar, farklı tarihlerde ki işkence örnekleri ve en çok bilinen işkence örnekleri konusunda içerdikleri bilgiler tezin detaylandırılmasında oldukça etkili olmuştur.

H. Arent, *Şiddet Üzerine*⁵³; F.Ercan, *Dinsel Şiddet*⁵⁴; M. Esgin, *Hristiyanlıkta Engizisyon Mahkemeleri*⁵⁵; G Testas & J.Testas, *Engizisyon [Orta Çağ Hristiyan*

⁴¹ J.Kirsch, *The Grand Inquisitor's Manual-A History of Terror in The Name of God*, Newyork: Harper Collins, 2009.

⁴² M. Baigent & R. Leigh, *The Inquisition*, Penguin Books, London: 2000.

⁴³ A. K. Priolkar, *The Goa Inquisition-Being A Quatercentenary Commemoration Study Of The Inquisition in India*, Voice Of India, New Delhi,1998.

⁴⁴ H.Rawlings, *The Spanish Inquisition*, USA: Blackwell Publishing, 2006.

⁴⁵ P.Schaff, "History Of The Christian Church", *The Middle Ages*, Volume V, A.D.2002, pp 1049-1294.

⁴⁶ E. Peters, *História Da Tortura*, Tradução: Pedro Silva Ramos, Lisboa: Teorema, 1985.

⁴⁷ F.J B. Luengo, "La tortura y sus métodos a lo largo de la historia", *Revista Digital*, Granada, España, 2011, pp.1-12 .

⁴⁸ B.Bekker, *De Betoverte Weereld*, Leeuwarden: by Hero Nauta, 1690. (<http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/bekker1691>: 19.04.2016)

⁴⁹ C. Beccaria, *Dei Delitti E Delle Pene*, Edizione Di Riferimento: A Curo Di Renato Fabietti, Mursia, Mileno 1973.

⁵⁰ F. Godano, *Ippolito Marsili -Un giurista medievale alle soglie dell'età moderna*, Tesi di dottorato in Storia del diritto, Curriculum di storia del diritto, diritto romano e diritto delle religioni, Università degli studi di Milano, Anno accademico,2016/2017

⁵¹ E.Canetti, *Auto-De-Fé*, Tradução de Luis de Almeida Campos, Lisboa: Cavallo de Ferro Editores, 2011

⁵² Y.Michaud, *Violence Et Politique*, Éditeur : Gallimard, Paris,1978

⁵³ H.Arent, *Şiddet Üzerine*, Çev: Bülent Peker, İstanbul : İletişim Yay.,1997.

⁵⁴ F. Ercan, *Dinsel Şiddet*, İstanbul : Zafer Matbaası,1997

⁵⁵ M.Esgin, *Hristiyanlıkta Engizisyon Mahkemeleri*, (Basılmamış Doktora Tezi),Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1998

*Dünyasında Dinsel Şiddet*⁵⁶, adlı eserler şiddet, Engizisyon, teolojik süreçler konusunda bilimsel birçok sonuca ulaşılmasında katkı sunmuş eserlerdir. Ayrıca bu yazarların tartıştığı işkencenin işlevsel olmayışı parametresi, bu çalışmada ele alınmış ve bu konuda kayıtlara geçen birçok dönem olayı bu eserlerden yola çıkılarak verilmiştir. Engizisyon yanında dönemin güçlü bazı papaları ve işkence sürecine olan etkilerine tezde yer verilirken J.Clayton, *Pope Innocent III and His Times*⁵⁷; H. Ellerbe, *The Dark Side of Christian History*⁵⁸; S. Menache, *Clement V*⁵⁹; S. R Packard, *Europe and The Church Under Innocent III*⁶⁰ başlıca eserler başvuru kaynağı olmuştur.

Tezde ayrı bir hassasiyetle incelenen bir diğer tema da işkenceye uğrayan Engizisyon mağdurlarıdır. Kathar, Heretik, cadı, büyücü, cüzzamlı, fahişeler, eş cinseller gibi konularda bu eserler yanında yerli ve yabancı birçok dergi, makale, kitap ve belge taranmış ve kullanılmıştır. Bu konuda Türkçe yazılmış araştırma eserleri H.Akın'ın, *Orta Çağ Avrupası'nda Cadılar ve Cadı Avı*⁶¹ eseri ve *Johann Weyer ve Melankolik Cadılar*⁶²; *Nicolas Rémy Ve Daemonolatrea Librı Tres ya da Şeytan İş Başında*⁶³ adlı makaleleri, E. Berkowitz, *Seks ve Ceza -Arzuyu Yargılamanın Dörtbin Yıllık Tarihi*⁶⁴; R. Jütte, *Erken Modern Avrupa'da Yoksulluk ve Sapkınlık*⁶⁵, başta olmak üzere birçok Türkçe ve çeviri kaynaktan yararlanılmıştır.

İngilizce yazılmış M. Dashu, *Reign of The Demonologists*⁶⁶ ; A. Evans, *Witchcraft and The Gay Counterculture*⁶⁷; S. Federici, *Caliban and The Witch Women*,

⁵⁶ G.Testas & J.Testas, *Engizisyon [Orta Çağ Hristiyan Dünyasında Dinsel Şiddet]*, Çev: Ali Erbaş, İstanbul: İnsan Yay.,2003

⁵⁷ J. Clayton, *Pope Innocent III And His Times*, USA: The Buce PUBLISHING Company Wilwaukee, 1941.

⁵⁸ H.Ellerbe, *The Dark Side of Christian History*, USA: Published By Morningstar & Lark, Windermere, Fl, 1995.

⁵⁹ S.Menache, *Clement V*, USA :Cambridge University Press,1998

⁶⁰ S. R. Packard, *Europe and The Church under Innocent III*, Viewed August 7, Newyork 2008.

⁶¹ H.Akın, *Orta Çağ Avrupasında Cadılar ve Cadı Avı*, Ankara: Phoenix Yay.,2011.

⁶² H.Akın, "Johann Weyer Ve Melankolik Cadılar", *Journal Of History School (Johs)* December 2014 , Year 7, Issue XX, 2014, pp. 391-414.

⁶³ H.Akın, "Nicolas Rémy Ve Daemonolatrea Librı Tres ya da Şeytan İş Başında", *Journal Of History School (Johs)*, September 2015, Year 8, Issue XXIII, 2015, pp. 245-301.

⁶⁴ E. Berkowitz, *Seks Ve Ceza-Arzuyu Yargılamanın Dörtbin Yıllık Tarihi*, Türkçesi: Orhun Düz, İstanbul: Kolektif Kitap/Araştırma-İnceleme Serisi-20,2013.

⁶⁵ R. Jütte, *Erken Modern Avrupa'da Yoksulluk ve Sapkınlık*, Çev: Bengü Kurtege Sefer, İstanbul: Bogaziçi Üniversitesi Yay.,2011.

⁶⁶ M. Dashu, "Reign Of The Demonologists," *Excerpted From Secret History of The Witches*, 1998 ,pp 1-15.

⁶⁷ A.Evans, *Witchcraft and The Gay Counterculture a Radical View of Western Civilization and Some of The People it Has Tried to Destroy* , Boston: PUBLISHING :Fag Rag Books, 2013.

*The Body and Primitive Accumulation*⁶⁸; R L Frankle, & P. L Stein, *Anthropology of Religion, Magic, and Witchcraft*⁶⁹ ; R. Hutton, *Witches, Pagans and Historians. An Extended Review of Max Dashu, Witches and Pagans: Women in European Folk Religion(700–1000)*⁷⁰ ; C. S.Mackay, *The Hammer of Witches: A Complete Translation of The Malleus Maleficarum*⁷¹; M.A. Murray, *The Witch Cult in Western Europe*⁷²; J.Barry- M.Herster & G.Roberts'in editörlüğünde yazılan *Witchcraft in Early Modern Europe*⁷³; L. L. Otis, *Prostitution in Medieval Society: The History of an Urban Institution in Languedoc*⁷⁴; M. G. Pegg, *Historiographical Essay on Cathars, Albigenses and Good Men of Languedoc*⁷⁵, başlıca araştırma eserleri Heretik, cadı, Katharlar, sapkınlık, fahişeler gibi birçok konuda verdikleri bilgiler de tezde kullanılmıştır.

Ayrıca işkencenin işlevsizliği ve onun yerine ortaya çıkan adli gelişmeleri irdelemek adına en çok yararlandığımız bilimsel eserlerden başlıcaları: Julius Ruff, *Violence in Early Modern Europe (1500-1800)*⁷⁶, bu değişimlerde Orta Çağ kanunlarını daha iyi irdeleyebilmek için J.A.Brundage, *Prostitution in The Medieval Canon Law*⁷⁷ ; T.Chowdhury, *Crime & Punishment Museum and Research Center of Criminology*⁷⁸; M.Foucault, *Discipline and Punish: The Birth of The Prison*⁷⁹; S.B.A. Meade, *Medieval Prostitution in Secular Law: The Sex Trade in Medieval London, Paris and*

⁶⁸ S.Federici, *Caliban and The Witch: Women, The Body And Primitive Accumulation*, USA: Autonomedia Publisher (Third Printing),2009.

⁶⁹ R. L. Frankle & P.L. Stein, *Anthropology of Religion, Magic, and Witchcraft*, Boston: Allyn & Bacon/Longman (Pearson) Publishers 2005.

⁷⁰ R. Hutton, "Witches, Pagans and Historians. An Extended Review of Max Dashu, Witches and Pagans: Women in European Folk Religion, 700–1000", *The Pomegranate 18.2* , Equinox Publishing Ltd, 2016, pp.205-234

⁷¹ C.S. Mackay, , *The Hammer of Witches: A Complete Translation of The Malleus Maleficarum*, Newyork: Cambridge University Press, 2009.

⁷² M.A. Murray, *The Witch Cult in Western Europe*, Oxford: Clarendon Press 1921.

⁷³ J.Barry- M.Herster- G.Roberts(ed), *Witchcraft in Early Modern Europe: Studies in Culture and Belief* , USA : Cambridge University Press,1996.

⁷⁴ L.L. Otis, *Prostitution in Medieval Society: The History of an Urban Institution in Languedoc*, USA : The University of Chicago Press ,1985

⁷⁵ M. G. Pegg, "Historiographical Essay on Cathars, Albigenses, and Good Men of Languedoc", *Journal of Medieval History* , 2001, pp. 181–195

⁷⁶ J. Ruff, *Violence in Early Modern Europe 1500-1800*, Cambridge University Press, 2011.

⁷⁷ J.A. Brundage, "Prostitution in The Medieval Canon Law", *Signs: Journal of Women in Culture And Society Vol. 1, No. 4*] By The University of chicago Press. Summer, 1976, pp. 825-845

⁷⁸ T. Chowdhury, "Crime & Punishment Museum and Research Center of Criminology" Seminar II, Brac University,2015

⁷⁹ M. Foucault, *Discipline and Punish :The Birth of The Prison*, Translated from The French: By A Lan Sheridan, Publisher: Newyork: Vintage Books, A Division Of Random House.1979.

*Toulouse*⁸⁰; D.Paton, *Witchcraft, Poison, Law, and Atlantic Slavery*⁸¹; K. Pennington'ın, “*Roman And Secular Law in The Middle Ages*”⁸² ve “*The Prince and The Law 1200-1600: Sovereignty and Rights in The Western Legal Tradition*”⁸³ olmuştur. Eserlerde teferruatlı bir şekilde farklı sosyal gruplar, uğradıkları işkenceler, adli süreçler hakkında bilgi verilmiştir. Bu eserlerde yer alan bilgilerin karşılaştırılması tezde önemli bir çıkarıma katkıda bulunmuştur. Araştırma eserlerinin ve dönem ana kaynaklarının karşılaştırılması ve analitik incelenmesi göstermiştir ki, işkence Orta Çağ ve Erken Modern Dönem'in tamamında etkili bir ceza yöntemi olmamıştır. Zaten Batı Dünyası da kısa sürede bu gerçeği görmüş, şiddet yerine daha insancıl yasalara yönelmiştir. Bu konuyu destekleyici makale, bildiri, birçok doktora tezi, dijital veri, hapis hane kayıtları, mektup ve hatıratlar ile dönem ana kaynakları çerçevesinde başka bilimsel çalışmalar taranarak çalışmada sunulan değişkenleri tartışmak adına kullanılmıştır. Tez içinde bu kaynakların dışında birçok farklı dilde kaynak yer aldığı gibi Türkçe ve çeviri kaynaklar da kullanılmıştır.

C-İnternet Kaynakları

İşkence konusunu görsel materyaller ile desteklemek adına konulan birçok şekil ve fotoğraf için internet kaynağı kullanılmıştır. Tez içinde 70'den farklı işkence tekniği ve aleti en az iki fotoğraf ile yer almış ve bu fotoğraflar internetteki işkence müzeleri⁸⁴, işkence teknikleri hakkında bilgi veren blok sayfalardan derlenmiştir. Bu nedenle tez içinde görsel malzeme amacıyla alınan fotoğraflar için en az 100'den fazla internet sitesi yer almaktadır. Bunun yanında birçok makale ve Orta Çağ kroniği⁸⁵, Türk Dil

⁸⁰ S.B.A Meade, *Medieval Prostitution in Secular Law: The Sex Trade in Medieval London, Paris and Toulouse*, A Thesis For The Degree Master Of Arts (History) , Canada: McMaster University,2001.

⁸¹ D.Paton, “Witchcraft, Poison, Law and Atlantic Slavery”, *Omohundro Institute of Early American History and Culture*, The William and Mary Quarterly, Vol. 69, No. 2, April 2012, pp. 235-264.

⁸² K.Pennington “Roman and Secular Law in The Middle Ages” *Medieval Latin: An Introduction and Bibliographical Guide*, Edd. F.A.C. Mantello and A.G. Rigg, Washington, D.C: Catholic University Press of America, 1996, pp.254-266.

⁸³ K. Pennington, *The Prince and The Law 1200-1600/Sovereignty and Rights in The Western Legal Tradition*, USA:University of California Press,1993

⁸⁴ <http://torturemuseum.com/history-of-torture/> , 20.05.2018 ; <http://torturemuseum.net/en/the-spanish-horse/> :04.02.2016 ; <http://torturemuseum.net/en/gallery-en/test/> :08.03.2016).

⁸⁵ <https://medievalchronicle.org/the-medieval-chronicle/> ,23.04.2019 ; Fordham University Medieval Sourcebook: <https://sourcebooks.fordham.edu/basis/lat4-c3.asp>, 23.04.2019 ; Fordham University Medieval Sourcebook: <https://sourcebooks.fordham.edu/source/lat4-c3.asp>, 23.04.2019 ; <http://www.byzantium.xronikon.com/> , 25.05.2018; <http://www.medievalchronicles.com/medieval-torture-devices/thumbscrew-torture/> 08.04.2016)

Kurumu⁸⁶ gibi sözlükler, işkencenin önlenmesi adına çıkarılan uluslararası kuruluş raporları (World Health Organization (2002) World Report on Violence and Health)⁸⁷ gibi önemli birçok detaya ulaşabilmek adına da yine internet siteleri kullanılmıştır.

Ayrıca eski ahit ve kutsal kitaplar da “adam öldürme” ve “şiddet” konularında geçen âyet ve emirlerin incelenmesi sırasında öncelikle Bursa Protestan Kilisesi⁸⁸, Diyanet⁸⁹ başta olmak üzere yine dijital kaynaklar kullanılmıştır.

---

⁸⁶ <http://www.tdk.gov.tr/>: 10.10.2019

⁸⁷ World Health Organization (2002) World Report on Violence and Health. Geneva: WHO.

http://www5.who.int/violence_injury_prevention/download.cfm?id=0000000582

⁸⁸ <http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=cik+1&x=15&y=11> . 20.06.2019;

<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=yas+1&x=37&y=21> .20.06.2019;

<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=lev%2024> . 20.06.2019 ;

<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=luk%206:9> . 20.06.2019;

<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=Matta+19%3A19&x=58&y=13>;

⁸⁹ <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/185/178-ayet-tefsiri> .20.06.2019

<https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/585/92-ayet-tefsiri> .20.06.2019

<https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/586/93-ayet-tefsiri> . 20.06.2019

<https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/%C4%B0sr%C3%A2-suresi/2062/33-ayet-tefsiri> .20.06.2019.

MATERYAL VE YÖNTEM

“Orta Çağlar ve Erken Modern Avrupa’da İşkence” adlı çalışmamızın konu seçiminde etkili olan unsur Orta Çağ Avrupa Dünyası için sosyal, siyasî, tarihi, teolojik, kültürel birçok farklı boyutları ve sonuçları barındırmasıdır. Bu amaçla irdelemeye başladığımız işkence konusu kapsamında yer alan kütüphane ve arşivler incelenmiştir. Orta Çağlar ve Erken Modern Avrupa’da İşkence konusunun genel hatlarıyla araştırılabilmesi amacıyla öncelikle olarak Literatür taraması yapılmış ve birçok kaynağa ulaşılmıştır.

1. Türkiye içindeki kütüphaneler ve veri tabanları
2. Avrupa’daki kütüphaneler ve veri tabanları

Bu ayrıma dayanılarak öncelikle Milli Kütüphane, İslam Araştırmaları Merkezi, Boğaziçi Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi, Yeditepe Üniversitesi Kütüphanesi, Cumhuriyet Üniversitesi Kütüphanesi, Gazi Osmanpaşa Kütüphanesi, Ortadoğu Üniversitesi Kütüphanesi, Bülent Ecevit Üniversitesi Kütüphanesi, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi incelenmiş ve Yök tez veri tabanı taranmıştır. Konuya dair ana kaynaklar belirlenmiş, bulunan belgeler tasnif edilmiştir. Konu ile alakalı eserlerin bir kısmını yurt dışındaki yakınlarım ve arkadaşlarım sayesinde elde edilmiş, konu hakkında çalışan yazarların Türkçeye çevrilen eserlerini bulmak için çeşitli yayınların katalogları taranmış ve İstanbul, İzmir, Bursa, Ankara gibi çeşitli illerdeki sahaflar da incelenmiş ve onların kendi aralarında ki online sistemleri ile ilgili Türkiye’deki tüm sahafların ellerindeki mevcut kitaplar taranmıştır. Literatür taraması sayesinde ulaşılan eserler çerçevesinde incelenecek konular, fişleme tekniği de kullanılarak tek tek incelenerek gerekli görülen yerler sıraya konmuş ve gruplandırılmıştır

Çalışmamızla ilgili kaynaklar %90 oranında başta İngilizce olmak üzere Latince ve İspanyolca yazılmış yabancı kaynaklardır. Bunların yanında işkencenin yasaklanmasına dair dönem kaynakları, mektuplar ve Konsül kararları da konuyu kavramamız tarihsel empati yapmamız açısından oldukça yol gösterici olmuştur. Bu yabancı ve yerli kaynaklarda yer alan bilimsel terimler ile eser isimlerinin verilmesine

dikkat edilmiş ve bu terimler kullanılışları gibi değiştirilmeden, yanlarında parantez içerisinde anlamları da belirtilerek teze alınmıştır.

Çalışmamızda incelediğimiz konumuz; sadece tarihle ilgili olmadığı ve sosyal, kültürel, dinsel, siyasî birçok farklı boyut taşıdığı için bu alanlarda ki eserlerde kıyas yoluyla incelenmiş ve bilgiler derlenmiştir. Hatta bu konuda olayın dinsel boyutunu verebilmek adına kutsal kitaplarda konuyla ilgili emir ve yasakları içeren âyetler incelenmiş ve uygun olanlar kullanılmıştır. Tez de yazarı belli olmayan kaynakların kullanımı ise araştırmamızın güvenilirliğinin düşüreceği için sınırlandırılmıştır.

Tez de konular incelenirken bilimsel yöntemler ve objektif tarih yazıcılığı ana ilke olarak benimsenmiş, vaka ve olaylar hakkında subjektif ve dayanıksız yargılamalardan kaçınılmıştır. Bu bağlamda tarihsel eleştiri metodu kullanılarak ve konular hakkında hem Batı hem Doğu kaynakları ve dönem ana kaynakları, çeşitli kronikler ve konsül kararları ve mektuplar kullanılarak ulaşılabilen birinci el kaynaklarla tez güçlendirilmiştir. Ayrıca dönem olayları; tarihsel kronolojiye dikkat edilerek verilmiş ve bu süreç içerisinde yer alan hadiseler derin tezahürleri olan ana noktaları içeriyor ise farklı kaynaklardan aynı husustaki bilgiler tekrar tekrar okunup derlenerek karşılaştırmalı, kıyaslamalı bir metot takip edilmiştir. Çalışmamızda özellikle işkence âletleri kısmı için görsel malzeme kullanılmış, bu amaçla yurt dışında yer alan işkence müzelerinin internet sayfalarından alınan fotoğraflar başta olmak üzere yine dönem kaynaklarında ve internet ortamında yer alan fotoğraf ve resimler kullanılmıştır. Son olarak ise tez; akademik üsluba uygun olarak giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşturularak hazırlanmıştır.

I. BÖLÜM: İŞKENCE VE ŞİDDET

1.1. İŞKENCE VE TANIMI

Evren müthiş ve adil denge üzerine kurulmuştur. Fakat insan evrendeki bu denge ve ahengi bozan en büyük düşmandır. Bunu yaparken de oldukça gaddar ve zâlim olmaktadır. Şiddet, işkence ve zulüm bir bireye yine başka bir birey tarafından gelmektedir. Böylece insanlar birbirlerine sürekli işkence yapıp durmaktadırlar (Hume, 1995:205). Bu yüzden ilk devirlerden beri işkenceyi dinsel bir ritüel veya ceza aracı olarak fiiliyatta kullanmayan bir millet ya da topluluk muhtemelen olmamış, tarih kayıtlarına geçmemiştir (Scott, 2009: 35).

Tarih boyunca bireyin yaşadığı şiddet, baskı, zulüm olgusunun analizini tarif etmek için birçok eser kaleme alınmıştır. Ancak en etkileyici tanımlardan biri şudur:

“Tatsız olaylardan konuşmaktan ya da bunlara tanıklık etmekten ısrarla kaçınan insanlar vardır. Pis, iğrenç ve hoş olmayan şeylere karışmaktansa yaşamın parlak, hoş, tatlı ve uyuşturucu yanlarına bakmanın çok daha iyi olduğunu iddia ederler. Dünya bu öğretiyi savunan insanlarla doludur. Böyle bir tutumu benimseyen insanlar şu ya da bu biçimde zihinsel bir üstünlük sergilediklerini mi sanıyorlar, doğrusu bilemiyorum. Tek bildiğim, bu yolla, çağdaş toplumda hüküm süren kötülüğe cesaret aşıladıklarıdır. Rahatsız eden, nefret uyandıran ya da çirkin her şeyi, kibirle ve gönül rahatlığıyla olmamış gibi kabul edip gözlerini kaparlar. Zulümden haberdar olmamanın zulme destek vermeme anlamına geldiği düşüncesindedirler. Dolayısıyla varlıklı kadın, hayvanlara iğrenç ve tiksindirici işkenceler yapılmasına katkıda bulunduğunu bilmeden, astragan kürkünü sergiler, kitleler gösteri hayvanlarının maskaralıklarını alkışlar ve uygarlığın yüzkarası olan zulmün bir biçiminin devam etmesini cesaretlendirirler.” (Scott, 1995: 11).

Scott'un da dediği gibi insan bazen yanı başında yaşanan gerçeklere duyarsız kalıp algılamadan, sorgulamadan, değiştirmek için çaba sarf etmeden sadece kişisel huzurları için bir polyannacılık oyunu sergileyerek yaşamını idame ettirmeyi tercih edebilir. Ancak bu tercih dünya üzerinde yaşanan acı, ızdırıp ve zulmün devam etmesini ve zâlimlere karşı toplumsal tepkinin oluşmasını engellediği için zaman, çağlar ve simalar değişse de ne uğranan zulüm değişir ne de zâlimlik olgusu.

Zâlimlik olgusunun görünen en belirgin yüzü, belki de işkenceye meyilli olma dürtüsüdür. Bu yüzden aslında derinlemesine incelenmesi gereken kavram işkencedir. İşkence denilince de zihinlerde hep eski zamanlarda Çin, Hint ve Asyalı kavimlerin yaptıkları zulümler yer almıştır. Oysa işkence İlk Çağ'dan beri doğu, batı, kuzey, güney demeden birçok toplumun hiyerarşik düzenini kurmada yapı taşı olmuş ancak Orta Çağ'da, “Avrupa insanının kaderini” tâyin etmiştir. Bu yüzden tüm insanlığın ortak

ızdırabına farklı bir perspektiften bakabilmek için Orta Çağ Avrupa insanından yola çıkmak daha yerinde bir yaklaşım olacaktır. Bu yüzden önce işkence kavramı ve etimolojisi, sonra bu konuda yaratıcılıklarıyla sınır tanımayan işkenceci zihniyetler sırasıyla irdelenmelidir.

Bu kavramlar tarihsel ve toplumsal bağlamlarında etimolojik açıdan ele alınabilir.

Zulüm: 1. Güçlü bir kimsenin yasaya veya vicdana aykırı olarak başkasını uğrattığı kötü durum, kaygı, eziyet, cefa. 2. Bir şeyi ona ait olmayan yere koymak. 3. Din, ahlâk, hukuk gibi alanlarda terim olarak “belirlenmiş sınırları çiğneme, haktan bâtila sapma, kendi hak alanının dışına çıkıp başkasını zarara sokma, rızasını almadan birinin mülkü üzerinde tasarrufta bulunma, zorbalık”, özellikle de “güç ve otorite sahiplerinin sergilediği haksız ve adaletsiz uygulama” gibi anlamlara gelmektedir (Çağrı, 2013: 507; <http://www.tdk.gov.tr/>: 10.04.2019).

Zulümden daha geniş bir kapsamı olan **İşkence:** 1. Bir kimseye maddî veya manevî olarak yapılan aşırı eziyet veya bir canlıya maddî ve mânevî olarak yapılan haksız eziyeti, acı ve ıstırap veren muamele. 2. Düşüncelerini öğrenmek amacıyla birine uygulanan eziyet. 3. Aşırı gerginlik, sıkıntılı durum, azap. 4. Vidalı bir tür sıkıştırma aracı gibi farklı anlamlara gelmektedir. Ne şekilde ifade edilirse edilsin, tüm işkence tanımlarında zalimane davranış, insanlık dışı muamele, aşağılayıcı muamele, insanlık dışı ceza, aşağılayıcı ceza kavramlar ortak kavramlardır (Anayurt, 2008: 423; Dağcı, 2013: 429; <http://www.tdk.gov.tr/>: 10.04.2019)

İşkencenin barındırdığı unsurlardan biri de şiddettir. **Şiddet:** 1. Yakıp, yok eden, saldırgan davranışlar içeren bir davranış biçimidir. 2. Başkasını öldürme, sakat bırakma, ya da yaralama yoluyla zarar verilmesi. 3. çatışan çıkarları olan tarafların arasındaki sosyal ilişkilerden kaynaklanan olay. 4. Zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme ya da işkence, vurma ve yaralama eylemi olarak tanımlanabilir. Şiddet olayları ise; insanları sindirmek, korkutmak için yaratılan olay ya da girişimler olarak tanımlanmaktadır. Şiddet genel anlamda da öfke, kaygı ve korku duygularının değişik boyutlarıyla dışa yansımaları ya da karşıt görüşlere kaba kuvvet kullanma olarak tanımlanabilir (Ünsal, 1996: 29-30; Kocacık, 2001: 1-2; <http://www.tdk.gov.tr/>: 10.04.2019). Bunun yanında Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından da “maruz bırakılan kişide fiziksel yaralanma, ölüm ya da psikolojik

sorunlara neden olabilecek fiziksel ve kasıtlı bir tehdit biçimi olarak” açıklanmıştır. WHO’nun 2002’te yayınladığı şiddeti önleme raporuna göre; “şiddet hayatları paramparça eden, binlerce insanın ölmesine ve iktidarın kasıtlı bir tehditi birbaşkasına uygulaması ile veya uygulanan fiziksel bir güç ile bir kişinin muzdarip olmasına neden olan toplumsal bölünmeleri tetiklediği için devletlerin kalkınmasını gelişmesini bile etkileyen bir durumdur.”⁹⁰ İşkence terimi askeri, dini çıkarları olanların yasal delillerin elde edilmesi için benimsenen araçlarla ilgili olması koşuluyla fiziksel bir ızdırıp yaratmadır. XIII. yy.da Roma avukatı Azo *işkencenin gerçeğin işkence yoluyla canlandırması olduğu* tanımını sundu. (Peters, 1985: 7-8)

Yasaların tanımlamasına göre **işkence**; “Devlet tarafından onaylanan ve adli otoriteler tarafından atanmış görevlilerce uygulanan bir eziyet etme yöntemi, aslında bir zulüm biçimidir” Sözlükte ise “incitmek, sıkıştırmak, acı çektirmek” gibi anlamlara gelir. Farsça “işkenç” (işkence) kelimesinden dilimize geçmiştir. “Hukuk dilinde ise işkence, bir şahsın maddî ve manevî varlığına yöneltilmiş maksatlı ve haksız eziyeti, acı ve utanç verici tutum ve davranışı ifade eder. Dar ve teknik anlamıyla ise, itirafta bulunması için sanığa veya cezalandırma amacıyla suçluya yapılan aynı nitelikteki haksız davranışları” ifade eder. (Esgin, 2013: 40; Scott, 1995: 18).

İşkencede en önemli dürtü, ölümdür. Fromm’a göre; “*İnsan etçil bir psikolojiye sahiptir, insanlara öldürmeyi öğretmek kolaydır. Ama öldürmeyi engelleyen gelenekler geliştirmek zordur. Birçok insan, başka insanların acı çektiğini görmekten ve hayvanların öldürülmesinden haz duyar. Birçok kültürde herkesin önünde dövme eylemleri ve işkence yaygındı.*” (Fromm, 1993: 169).

Ölüm içgüdüsünün yıkıcı bir dürtü olması organizmanın kendisinin mahkûm olduğu durumlar için geçerlidir. Ancak eğer mahkûm başkası ise yani organizmadan dışa yönelmişse kendisini değil, başkalarını yıkıma uğratma potansiyeline sahiptir. Ölüm içgüdüsünün en yıkıcı olduğu nokta, cinsellikle birleşmesidir. Çünkü o zaman bu dürtü sadizm, mazoşizm gibi dürtülere dönüşür. İster organizmanın kendisini isterse başkalarını yıkıma uğratsın, insan vazgeçilmeyecek boyutta ölüm dürtüsünün otoritesi altındadır. Bundan kurtulmak adına elinden de pek bir şey gelmez. Çünkü bu dürtü,

⁹⁰ World Health Organization (2002) World Report on Violence and Health. Geneva: WHO. (http://www5.who.int/violence_injury_prevention/download.cfm?id=0000000582)

saldırıcılığa bağlı olarak ortaya çıkan dürtülere bir tepki sonucu meydana gelmemiş, organizmanın temel yapısından kesintisiz bir uyarım şeklinde gelen ve devam eden bir dürtüdür (Fromm, 1993: 35-38). Belki de bu yüzden kendine yapılırken ürperti veren bu dürtü, başkasına karşı uygulanırken zevk verici ve zulme kapı açıcı bir eyleme dönüşebilmektedir.

İşkence, tanımlanması kolay bir kavram değildir. Çünkü işkenceyi tanımlarken “işkence” ile “cezalandırma” gibi bazı kavramlar arasındaki korelasyonu da belirtmek gerekir. İşkence bir cezalandırma aracı mıdır? Yoksa işkence ve ceza arasında bir sınır koymak mı gerekir diye bu iki kavramdan yola çıkarsak ikisi arasında kapsamlı ve dar bir tanım yapmak her daim mümkün olabilir. Mahkûmun fiziksel ve zihinsel acıya verdiği tepkinin şiddeti muhtemelen işkence ve cezalandırma arasındaki farkı da belirleyecektir. Tabii bu belirlemede bu iki kavramın birbirini içerdiği durumlar da göz önünde bulundurulmalıdır (Scott, 1995: 11). Öte yandan ister işkencenin tanımının aşırı geniş kapsamlı, ister son derece kısıtlayıcı (dar) tanımının yapılmış olması işkence iddialarının ciddiyetini sarssa bile, bu durum o dönemdeki işkencenin bireylere verdiği zararı ve acıyı değiştirmemektedir. İşkencenin dar kapsamlı tanımlardan en meşhurunu Bybee Memo’yu yazan John Yoo ve Beyaz Saray hukuk danışmanı Alberto Gonzales 2002 yılında yapmışlardır. Bu tebliğin ikinci paragrafında şöyle yazmaktadır: *“İşkenceye eşlik eden bedensel acılar, organ yetmezliği, bedensel işlevin bozulması, ölüm gibi ciddi fiziksel zedelenmelere eşlik eden ağrı ile aynı yoğunluğa sahip olmalıdır”* (Aktaran Lewis, 2010: 103).

İşkence, evrensel olarak kınanmış bir uygulamadır. İşkence hem pozitif hem doğal kanunları ihlal eden bir uygulamadır. Fiziksel ya da zihinsel anlamda kısıtlı açılara maruz bırakmak gibi kötü ve genel olarak hemfikir olunan bir tanımı olmasına rağmen bu tanımın gerçekte ne anlama geldiğine dair çok az fikir birliği vardır. Bu konuda en önemli sorun da işkence görmek ve görmemek arasında, yani işkencenin sınırlarının çizildiği genel ve sistematik bir düzenlemenin yapılmamış olmasıdır. İşkencenin sınırları nedir? sorusunu ele alan bilim adamları umutsuzca bölünmüş durumdadırlar. Hatta bazı bilim adamları, işkencenin kısmen net bir hukukî anlamı olmadığını savunurlar. Bazı bilim adamlarına göre ise işkencenin tanımlama girişimleri de gereksizdir. Çünkü onlara göre işkencenin sınırları ne olursa olsun her sınır ister

istememez ona yaklaşan davranışları da cesaretlendirir (Lewis, 2010: 83-84). Bu yüzden neyin sınırlarını tartışmak, metodolojik olarak olayı işin içinden çıkılmaz bir hale getirebilir. Bazı bilim insanları sınırları üzerinden değil, sonuçları üzerinden tanımlama yaptıklarında aynı sonucu yaratan birçok kelime ortaya çıkmaktadır. Aslında zulüm, işkence, şiddet, gaddarlık ve eziyet hepsi iç içe girmiş karmaşık kavramlar yumağıdır. Bu kavramların hepsinin ortak bir yanı ve sonucu var: Acı.

İnsana yapılan zulüm, işkence, gaddarlık, cefa, eziyet gibi kavramlar aynı hissi yaratan farklı anlamdaki kelimelerdir. Bu kavramların hepsinde mahkûm olan organizmanın fizyolojisinde giderek artan bir yorgunluk, sonuç alamamaktan kaynaklı bir bıkkınlık ve sürecin sonunda pes etme tepkileri görülebilir. Peki, bu kavramlardan hangisi mahkûm için daha acı vericidir. Ya da celladına en fazla zevki hangisi yaşatır? Mazlûm-zâlim ilişkisi içerisinde değerlendirildiğinde bu sorunun cevabı olarak ön plâna tek bir kavram çıkar: işkence. Çünkü işkence zâlimin elini en çok kuvvetlendiren ve otoritesini sağlamlaştıran araçtır. İşkence, İlk Çağlardan, Orta Çağ Engizisyonu'na gelene kadar birçok dinî otorite elinde acımasız bir silaha dönüşmüştür. Bu silaha maruz kalan insanlık ise kendi değerini idrak etmeye başlayacağı Yeni Çağ başlarına kadar, bunun bedelini ağır bir biçimde ödemiştir. Bir yandan da “İşkenceler Zamanı” denilen dönemde çekilenler, Avrupa’da adım adım “İnsan Hakları” ateşine taşınan birer kıvılcım da olmuştur (Ruff, 2001: 92).

Sonucu itibari ile işkence her ne kadar insan hakları kavramının oluşmasına dolaylı katkı yapan bir unsur olmuşsa da işkenceci açısından hiç de öyle olmamış, onlar yüzyıllarca bir zafer düellosu ve zevk alma dürtüsünü sürekli yineleme isteği duymuştur. Bu bağlamdan bakıldığında en iyi açıklamayı Fromm, “İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri” adlı eserinde şu şekilde yapar: “*Ne var ki insan, bir katil olduğu gerçeğiyle hayvanlardan ayrılır. Biyolojik olsun, ekonomik olsun hiçbir nedene dayanmaksızın kendi türünün üyelerini öldüren, onlara işkence eden ve bunu yapmaktan haz duyan tek primat, insandır.*” Cümleleriyle yapmıştır (Fromm, 1993: 23).

1.1.1. İşkencenin Yapılma Nedenleri

Ölümün işkence yoluyla mahkûma sunulmasının haz alma, intikam alma, otorite kurma, yok etme, kıskançlık gibi birçok farklı amacı vardır. Ancak bu amaçlar içerisinde en politik olan etken mahkûm üzerinde otorite kurmak, yani bir nevî köle

düzeni oluşturmak amaçlı işkenceye maruz bırakmaktır. Öyle ki zihinde diz çöken ve işkenceye uğrayan bir insan profili canlandırıldığında bu amaç daha iyi idrak edilebilir. Çünkü zihindeki bu canlandırmada bile mahkûm acı çekerken aynı zamanda kendisine tepeden bakan celladının duymak istediğini söyleyecektir. Bu sırada mahkûm ve zâlim arasında iletişimi sağlayan bir dil ortaya çıkar. Bu iletişim dili, aslında kıvrılıp bükülen bir köle dilinden başka bir şey değildir (Bloch, 2013: 48). Üstelik ilginç olan Orta Çağ Avrupası'nda işkence yapanların bu dili kullanırken referans gösterdikleri noktalar genelde kutsal kitaplar olmuştur. Kendi zevk seromonilerini Tanrı'nın buyruğundaki itaatsizlik gölgesine saklayarak yüzyıllarca Engizisyon⁹¹ maskesi altında sunan işkenceciler, kutsal kitap referanslı bir köle toplumu oluşturarak onu iktidara altın tepsiyle sunmuş ve bu otoritenin devamında da önemli rollere sahip olmuşlardır. Bu sistemi kurma ve muhafaza etme görevini üstlenirken de buldukları destekçiler yani sosyal statüsü yukarıdan aşağıya fark etmeden bütün gönüllüler, kendi iradeleri ile çarkın dişlileri olmuşlardır.

Açıkça görülmektedir ki işkenceyle yaratılan şiddetin etkisi ile bir köle toplumu oluşturulmak istenmiştir. Bu da işkencenin siyasî bir işlevinde olduğunu göstermektedir. Bu siyasal işlevin amacı, mevcut iktidarın kurduğu ekonomik düzeni korumaktır. Bu fonksiyona işlerlik kazandıran, suçun ortaya çıkarılmaya çalışılması amacıyla yapılan sorgulama ve infaz aşamalarının halka açık alanlarda yapılması ve kimi zaman da mahkûmun maruz bırakıldığı şiddetin derecesinin artmasıdır (Keskin, 1996: 117-118).

İşkence tarih boyunca devam eden farklı süreçleri barındırsa da dünyanın her yerinde aynı seyirde devam eder. Dünyanın her yerinde devlet düzeninin kurulmasında ve korunmasında kullanılan argümanlardan biridir. İÖ V. yy.da yaşamış bir Çin filozofu olan Han Fei-tzu'nun şu sözüne bakılarak bu durum daha net olarak görülebilir:

“Eski zaman insanları tarlaları ekip biçmiyorlardı. Bitkilerin ve ağaçların verdiği meyveler beslenmek için yeterliydi. Kadınlar da kumaş dokumuyorlardı. Çünkü kuşların ve hayvanların kürkleri giyinmek için yeterliydi. Çalışmadan yaşamaya yetecek kadar şey vardı. İnsanlar az ve kaynaklar boldu. Bu nedenle insanlar birbirleriyle sürtüşüyorlardı. Bundan dolayı ne büyük ödüller ne de ağır cezalar uygulanıyordu. Ama insanlar kendi kendini yönetiyordu. Oysa bugünlerde insanlar, beş çocuklu bir aileyi büyük saymıyorlar ve

⁹¹ Engizisyon “bezdirici, baskıcı soruşturma ve sorgulama” gibi sözlük anlamları olan ve Orta Çağ'da Kilise'nin düşmanlarını yargılamak amacıyla kurduğu mahkemedir. Ayrıntı için bknz. Testas-Testas, *age*, s.7

büyükbaba ölmeden önce her bir çocuk yine beş çocuk sahibi oluyor, yirmi beş torun olabiliyor. Sonuç; insanların çok çoğalması ve kaynakların azalması, kişinin yetersiz bir gelir için çok çalışmak zorunda kalmasıdır. Böylece insanlar birbirlerine düşüyorlar ve ödülleri iki katına çıkarılsa cezalar kat kat artırılsa bile düzensizlikten kaçınılamıyor.” (Fromm, 1993: 193-194)

İlk devlet örgütlemesinden günümüze kadar işkence yapılmasındaki nedenler; dinsel, siyasî, sosyal düzen ve hiyerarşiyi kurmak ve otoriteyi sağlamlaştırmaktır. Bu nedenle devlet eliyle yapılan işkence hedefleri ve sonuçları açısından farklılıklara sahip olsa da yöntemleri açısından benzerlikler içerir. Hatta otorite zulümde aşırılıkları ne kadar artırır ve gaddarlaştırırsa sonuç olarak zâlimin hedeflediği sorunsuz toplum yapısının oluşmasında tam anlamıyla başarı kaydedemez.

İşkence yapmanın amaçları

- a- Bilgi almak
- b- Suçu itiraf etmek
- c- Cezalandırmak
- d- Suç ortağını ortaya çıkarmak
- e- Gözdağı vererek itaate zorlamak
- f- Tehdit etmek
- g- Ayrımcılık yapmak

olarak sınıflandırılabilir (Esgin, 2013: 50).

Bilgi almak aşaması işkence yönteminin temel amacıdır. Suçu itiraf ettirmenin bütün aşamalarında suçla ilgili neden, nasıl işlediği ve sonucuna dair tüm detayları öğrenebilmek için işkence yöntemine başvurulur (Esgin, 2013: 50; Anayurt, 2008: 431).

İşkencenin mahkûma en çok ızdırıp veren aşaması *Suçun itiraf ettirilmesi* amacıyla başvuru olan yöntemdir. Bu aşamada bazen suçla ilgili mevcut kanıtların fazla olduğu durumlarda işkencecinin kendi beklediği söylemleri mahkûma söyletme amacı işkence kullanılmasında etkili olur (Esgin, 2013: 50; Anayurt, 2008: 431,438-454; Dağcı, 2001: 429).

Sorgulama sisteminin şimdiye kadarki en zâlim yönü, itirafların yapıldığı işkence odalarıydı. İşkence 1252’de IV. Innocent’ten itibaren 1917’ye yani *Codex Juris Canonici*’nin yürürlüğe girişine kadar Kilise için yasal bir seçenek olarak kaldı. Çünkü işkence altında itiraf almak, mahkûm hakkında soruşturma yapılmasına da olanak veren bir delil olarak kabul edilmiştir. Ancak Avrupa’da hukuksal gelişmelere paralel olarak zamanla tartışmalı bir durum haline gelmiştir. Çünkü bu itiraflar işkence ortadan kalktıktan sonra kesilmektedir. Yine de bu tartışmalar gölgesinde bile suçun itirafında işkence kullanımı laik yasalar ve Kanıt Kanunları çerçevesinde “adli işkence” tabiri ile literatüre girdi. Adli işkence kullanımı, işkencenin evrensel olarak kabul edilmesinde de etkili oldu (Ramos ve diğerleri, 2005: 10-11; Anayurt,2008: 438-454; Ellerbe, 1995:83).

Cezalandırmak amacıyla işkence yapılması olgusu artık suçun itirafından ya da sorgulamanın tamamlanmasından sonra yapılan fiilin karşılığında ceza görme işlemidir. İşkencenin bir ceza aracı olarak kullanılması Avrupa coğrafyasında özellikle Kiliseye karşı ortaya çıkan Heretik unsurlar ve sapkınların kitleler önünde ızdıraba maruz bırakılması amacıyla kullanılmıştır. Bu sayede mahkûmu izleyen kitlelere ibretlik örnekler verilmesi de sağlanmış oldu. Hatta Amerika’da ilk Protestan kolonisi olan Massachusetts bölgesinde bulunan Salem kasabasında 1692’de başlayan cadı avı *Salem Davaları* olarak tarihte ün yapmıştır. Salem davalarında suçlananların hepsinin ortak bir özelliği vardır. Dünyada o güne kadar gerçekleştirilmiş en büyük ve etkili büyüleri yapıyorlardı. Bu iddialar, dedikodu şeklinde kısa sürede yayıldı ve onlarca kadın bu dedikoduların mahkûmu olarak Cadılıkla suçlanıp yakıldılar (Johnstone, 2006:18; Esgin, 2013: 50; Dağcı, 2001: 432; Messadie, 1999: 483-484).

Suç ortağını ortaya çıkarmak amacıyla işkence yapmak daha çok cadı ve Heretik davalarında kullanılmış bir argüman olmuştur. Bu davalardaki ana amaç, mahkûmun şeytanla işbirliği içerisinde işlediği suçu itiraf ettirerek şeytana hizmet eden diğer cadıları ve Heretikleri öğrenmektir. Engizisyon’un amacı mahkûmun işbirlikçilerini ya da suçlu olduğunu düşündüğü kişileri ihbar etmesidir. Örneğin 1611’de 71 yaşındaki Ellwangenli Barbara Rüfin, oğlunun evlenmesini istemeyince ailesi tarafından cadı olarak ihbar edildi ve büyüler yaptığı oğlunu zehirlemek, hayvanları öldürdüğü gibi gerekçelerle itham edilerek yedi kez işkence gördü. Yaşadığı süreç o kadar korkunç

olmalı ki muhtemelen artık yaşadığı zulümden kurtulmak adına şeytanla cinsel birlikteliğinden, ekinleri telef edip hayvanları öldürdüğüne hatta oğlunu zehirlediğine dair bütün suçları kabul etti. Dahası işkence den kurtulmak adına aralarında şehrin yargıcına kadar her statüden kişi farklı cadı isimleri de ihbarda bulundu. Muhtemelen onlar da işkence altında başka isimleri verdi. Çünkü bu ihbarlarla sadece Ellwangen’de yaklaşık 400 kişi idam cezasına çarptırıldı. Hatta yargıç, eşinin haksız yere infaz edildiğini söyleyince kendisi de tutuklandı ve işkenceye maruz kaldı (Berkowitz, 2013: 142; Demirci, 1995: 239; Roth, 1959: 54).

Gözdağı vererek itaate zorlamak amacıyla yapılan işkencelerin verdiği iki tane mesaj vardır. Bunlardan birincisi mahkûma gözdağı vermek, ikincisi ise mahkûmu yaptığı eylemlerden dolayı cezalandırırken, halkında gözünü korkutup izleyicilerin de ibret almasını sağlamak. Bu amaçla işkencenin “Din ve Mezhep Savaşları”nda da kullanıldığı görülmektedir Kilise, Protestanlar ve Heretikler ile mücadelede, bu yeni düşüncelerin Avrupa’ya yayılmasını engellemek için mezhep mensuplarına karşı kullandığı işkencelerde oldukça gaddarca davranmıştır. Bunlar içinde en ünlüsü Kiliseyi eleştiren Jerôme Savonarole'dür. Hristiyanlığın bozulduğunu ve saf halinden uzaklaştığını eleştirmesi onun Papa VI. Alexandre tarafından 23 Mayıs 1498’de yakılmasına neden oldu. Üstelik onun celladı olan Papa, utanılacak bir özel hayata sahip bir din sömürücüsüydü (Testas-Testas, 2013: 59; Smith, 2001: 194; Elton, 2002: 26, 85).

İşkence siyasî sebepleri barındıran bir suçtur. Bu insanlık suçunun tek bir gayesi vardır kendisine itaat edilmesi. Aksi takdirde önce kendisinden itiraf alınır sonra yok edilir. Bunun dışında işkence eylemleri altında şahsî kin ya da intikam alma amacı da yatabilir veya hırsını tatmin etmede olabilir. Ancak hırsını tatmin etme amaçlı işkenceyi araç olarak kullananlar bunu yaparken halkını da sindirirler (Bardakçı, 1996: 25-26).

İşkenceci bazen mahkûmun kendi hedefi doğrultusunda davranması için işkenceyi *tehdit etmek* amacıyla da kullanmıştır. İleride bahsedileceği gibi, bazı Engizisyon yargıçları kendi sapkın düşüncelerini gölgelemek amacıyla işkenceyi kullanmış, hatta bazıları bu sayede yaydıkları korku ve tehditlerle kendilerine küçük birer harem dahi kurmuşlardır. Bu konuda en popüler örnekler X. yy.da sayısız metrese

sahip olduğu bilinen Papa XII. John ve on altı çocuğu olan XV. yy. Papası VIII. Innocent ile yedi çocuğu olan VI. Alexander'dır (Elton, 2002: 259)

İşkence yapanların en önemli amaçlarından biri de *Ayrımcılık yapmak*'tır. Zira kendi otoritelerinin dışına çıkan her düşünceyi sapkın, suçlu, dinsiz, sapık gibi isimlerle damgalayıp onları toplumdan soyutlamış olmaktadırlar. Öyle ki mahkûm işkenceye dayansa ve suçsuz olduğu ispatlansa bile üzerine tezahür eden bu sosyal damgalamanın izlerini uzun süre silememektedir (Ruff, 2001: 97; Scott, 2009: 163, Lyons, 2018: 119).

Orta Çağ işkencelerinde sorgulama yöntemi *İlahi Yargı* diye adlandırılıyordu. Burada uygulanan prosedürde mahkûmun niyetinden duygusal ya da zihinsel durumu ve psikolojisi baz alınmıyor sadece infaz eylemine odaklanılıyordu. Üstelik bu prosedürler kimin suçlu veya masum olduğunu belirleyen dinsel ve geleneksel yasalarla temellendirilmişti. Belki de bu yüzden sorgulama sonucunda mahkûma demirle, suyla veya çeşitli nesnelere yapılan zulmün ceza olarak layık görüldüğü tüm işkence süreci, kişiye Tanrı'nın da müdahalesi olarak algılanıyordu. Bu algı Kiliseye birtakım avantajlar da sağlıyordu. Örneğin bu ilahî cezalandırma; bireyi geri plâna itmekte ve aile, klan veya küçük sosyal gruplar arasındaki ilişkileri ön plâna çıkararak sonu gelmez intikam duygularına da engel olduğu için yıllarca sürebilecek kan davalarına ket vuruyor, toplumsal çatışmayı da engellemiş oluyordu (Guryeviç, 1995: 139).

1.1.2. İşkencenin Temel İlkeleri

İşkencenin temel ilkeleri şu şekilde sıralanabilir

- a.İntikam Hırsı
- b.İktidarın İfadesi
- c.Nefret Psikolojisi
- d.İşkencede Sadistlik Kavramı
- e.Toplumun İşkenceyi Hoş Görmesi
- f.İşkenceye Boyun Eğme

g.İşkencede Zevk İlkesi

h.İşkencenin Gelişimi Bağlamında Halk Psikolojisi (Scott, 1995: 22-33).

İşkence için uygulayıcının intikam hırsının temelinde, ölümden önce uzun süre şiddetli biçimde ıztırap çekmesi yatar. Bu çılgılık aslında birey için iktidar, devlet için de iktidar ve diktatörce hükmetme isteğinin sembolüdür. (Scott, 1995: 23).

Scott, *The History of Torture Throughout the Ages* adlı eserinde işkence ile ilgili ilginç bir benzetmeye değinerek girdiği işkence odasındaki işkence âletleri ile tıp âletleri arasında benzerlik olduğunu vurgulamıştır. Hatta işkencenin maddî boyutunun da olduğuna dikkat çekerek bazı hekimlerin savaş sırasında tedavi ücreti koparmak için işkence uyguladıklarından da bahsetmiştir (Scott, 2009: 19-20).

İşkencede zevk ögesi var mıdır? İşkencede zevk ögesi, zulme uğrayan mahkûmun yaşadığı bir duygu olmaktan daha çok işkenceyi yapan cellat ve onu izleyen seyircinin hissettiği bir durumdur. Mahkûmun vahşice acılara boğulmasını sağlayan çarmıh, diğer yandan mahkûmu teşhir eden bir uyarıcı özelliği de taşır. Zevk ilkesi düşseldir bu yüzden bu öldürmelerde zevk ilkesinin varlığında, bu düşsellik etkilidir. Bu durum, işkence etme sırasında yaşanan zevkte de aynıdır. İşte bu yüzden seyirci karşısında ceza çeken mahkûm sadece acıya ya da suçluluk duygusu hissetmez aynı zamanda onun ölmesi ve yok olması karşısında gizli olarak yasak bir zevk hissini de kucağına düşer (Mitscherlich, 1996: 221-222).

İşkence olgusunu etkileyen yukarıda bahsedilen ilkeler örneklerle açıklanabilir. Bunlardan işkenceye boyun eğme ilkesinde çoğunlukla iki ana sebep vardır. Bunlardan bir tanesi mahkûmun artık kendisine yaşatılan yoğun acıdan kurtulamayacağı inancı bir nevî psikolojideki “öğrenilmiş çaresizlik” iken, diğeri de işkencenin beraberinde getirdiği haz duygusuna teslim olan sadizm, esriklik, mazoşizm veya erotiklik gibi cinsel tahrikle sınırlanmış durumları içermesidir. Bu konuda öğrenilmiş çaresizliğe en güzel örnek Papaz Girard’ın kızı Cadriere’nin kırbaçlanması hadisesidir. Kilisedeki din adamları tövbekârları sık sık döverek veya kırbaçlayarak bu şekilde cezalandırırlardı, tövbekârlar ise bu cezadan kurtulamayacağını kabul ettikleri için direnmeden işkenceye boyun eğerdiler. İşkencenin haz vermesi nedeniyle mahkûm gönüllü olarak işkenceye boyun eğdi. Bu konuyla ilgili verilecek en ilginç örnek Scott’un eserinde bahsettiği

gibi, düzenli olarak geneleve giden bir adam orada “ellerini ayaklarını bağlatıp fahişeye tabanlarını, butlarını ve kalçaları gibi vücudunun farklı yerlerini kamçılattığıdır. Bu konuda Scott eserinde daha ilginç bir başka olaydan da bahsetmiştir. Haz bağımlılığı yüzünden Hammond da geneleve sıkça giden bir adam oradaki fahişelik yapan üç kıza yüksek ökçeli pabuçlarla yüzünü ve göğsünü çiğnettirirdi (Scott, 2009: 22).

Orta Çağ'da toplumun en azılı yönü olan işkencelerin bu kadar sadistçe yapılmasını Orta Çağ mizahı içinde değerlendiren ünlü yazar Tracky, *Torture and Brutality in Medieval Literature /Negotiations of National Identity* adlı eserinde bu konuda çok farklı bir bakış açısı sergilemiştir. Yazara göre en büyük Orta Çağ komedisi, kişinin disfonksiyonun ya da rahatsızlığının bir izleyici kitlesi önünde sonu olmaksızın yapılan zulümle onu gereksiz bir şiddet sığınağına itmesidir. Yine ona göre Orta Çağ halk mizahının gelişmesinde sadece resmî ideoloji ve edebiyat literatürünün etkileri yoktur. Bunların yanında olağanüstü radikalizm, özgürlüğü kazanma hırsının ve acımasızlığın da damgası vardır (Tracky, 2012: 191-242).

1.1.3. Kalabalıklar Önünde İşkence Yapmanın Nedenleri

İşkence tarihi çok eskilere dayansa da Romalıların bu kavramı kalabalıkların önünde cereyan eden eğlence olarak merkeze oturtması açısından farklı bir yere sahiptir. Onların açtığı bu patikada daha sonra birçok millet hızlı adımlarla ilerledi. Baraz'a göre zâlimler listesinde Vandal, Viking, Yahudi ve Moğollar vardır. Listede olmasa da Haçlı Seferleri sırasında asker toplama süreci, işkence tarihinde önemli rol oynadı (Baraz, 2013: 76). Bu işkencelerin hepsinde özellikle kalabalık kitleler önünde iktidarın kendi otoritesine karşı duranlar cezalandırılırken, teşhir edilen mahkûm sayesinde izleyicilere de tasvip edilmeyen davranışlar tanıtılmış oluyordu.

Engizisyon kurumunun etkili olduğu Orta Çağ'a gelindiği zaman, yine bu işkence kurumu tarafından tasarlanan “Autos Da Fe/Auto da fe (inanç eylemi)”nin popüler olmasının nedeni, amaç ve hedefleri bakımından bin yıl önceki Roma gladyatör müsabakalarına oldukça benzemesiydi. Bu müsabakalarda izleyiciler, karşılarında Engizisyon pençesine düşmüş mahkûmun yaşadığı vahşilik, insafsızlık ve zulüme ya da içine aldığı bedenlerden yükselen alevlerin şehri ele geçirmesine tepki göstermek veya ayaklanmak yerine gaddarca düzenlenen bu işkence törenini iştahla alkışlıyorlardı. İngiltere dâhil birçok ülkede halka açık meydanlarda yapılan idamlar, oldukça rağbet

görüyordu. İşkence çarkında parçalananlar, kırbaçlananlar, idam sehpasında veya çarımhta bekleyenler, ateşlerde yakılanlar, lime lime edilenler, at arabasına bağlanarak sürüklenenler gibi infaz edilecek işkence cezalarını görmek isteyen kalabalıklar meydanlara akın akın geliyordu⁹² (Scott, 2009: 213-214; Platner, 1929: 320; Oesterdiekhoff, 2009: 190).

Suçun toplumun geneline yayılmasını engelleme yani suçun bastırılmasında kullanılan önemli yöntemlerden biri cezaların halka teşhir edilerek infaz edilmesi olmuştur. Ceza uygulayıcısı olarak dönem yargıçları, bu ceza sırasında sadece mahkûmu cezalandırmamış aynı zamanda bu infaza şahit olma fırsatı verilen halka da kendilerince ders vermişlerdir. Kalabalık karşısında teşhir edilen bu cezalarda utanç faktörü devreye girdiğinden en hafif cezalar bile mahkûm açısından ağır cezalara dönüşebilmiştir. Kalabalık önünde teşhir cezalarının caydırıcılığının daha fazla olduğuna inanan yargıçlar, idam ya da çarımha germe gibi bedene yönelik cezaların infazını büyük kalabalıkların toplanabilmesi için halk pazarının kurulduğu günlere denk getirmişlerdir. Bu stratejinin işe yaradığının en önemli göstergesi Londra, Napoli, Paris gibi başkent merkezlerinde toplanan büyük kalabalıklardır. XVIII. yy.da idamları seyretmek için Londra’da toplanan seyirci sayısının bazen 100 bine yaklaştığından bahseden kaynaklar vardır. Ancak sadece bu metropoller de değil küçük şehir merkezlerinde bile toplanan kalabalık oranının fazla olması Engizisyonun stratejisinin halkta karşılık bulduğunu göstermektedir. Örneğin Sevil’de Plaza de San Fransisco’daki (San Francisco meydanı) idamlar için düzenli olarak 20 bin kişilik meraklı takipçinin olduğunu görülmektedir. 1788 yılında Almanya’nın Thuringia Bölgesi’nin küçük sakin bir kasabası olan Clingen’de dahi Sevil’deki kadar meraklı idam izleyicisi toplanmıştır. Bazı idamların infazı gece yapılıyordu. Gece yapılan idamlarda bile sayı, Fransız kaçakçı Mandrin’in Valence’e örneğinde olduğu gibi 6 bin kişiyi bulmuştur (Ruff, 2001: 102; Besalel, 2000: 78-79).

---

⁹²*Autos Da Fe'* daha çok İspanyol Engizisyonu tarafından çoğunlukla sapkın olarak mahkûm olan insanların işkencelerle öldürüldüğü ve bunun halk kitlesi önünce yapıldığı bu sırada da özel seromonilerden oluşan bir törene denir. Bu infaz şekli daha çok yakılma şeklinde olmuştur. Cezanın ilkinin Paris’te yapıldığı ile ilgili kesin olmayan bilgiler de mevcuttur. Daha geniş bilgi için bkz.: E.Canetti, *Auto-De-Fé*, Tradução de Luis de Almeida Campos, Lisboa:Cavalo de Ferro Editores, 2011. Ve sözlük anlamı için bkz..<http://www.thefreedictionary.com/Auto+de+fe/> .21.04.2015)

Utanc ve ibret etkisinden dolayı cadı davalarının görülmesi içinde kalabalıkların toplandığı meydanlar tercih edilmiştir. Bu davalarda çoğu zaman sadece infaz kısmı değil, cadı suçlamasıyla itham edilen şüphelinin bu suçuna dair bir iz bulmak amacıyla yapılan kafa ve cinsel organlarının tıraşlanarak ben, leke gibi suç delilleri bulunması aşaması da bu coşkulu izleyici önünde yapılmıştır. Aslında bu sorgulamalar şüpheli için gerçekten hezeyan dolu anların yaşanmasına neden olmuş, onun yaşadığı bu zulüm etrafında toplanan meraklı seyirciyi daha çok coşturmuştur. Bu yüzden de çoğu zaman mahkûm, itip kakılma gibi davranışlara maruz kalmıştır. Üstelik suçu kesinleşmediği halde yaşadığı bu utanç, masum olduğu kesinleştiğinde bile son nefesine kadar ona bir miras olarak kalmıştır. Cadı davalarında yapılan uygulamalarda benzerlik olması ve sorgulayıcıların bu kadar rahat davranmasına Malleus ve diğer kılavuz kitaplar müsaade etmiştir. Çünkü bu kılavuz kitaplar, mahkûmların “gizli yerlerinin özenli ve dikkatli bir şekilde” incelenmesini istemiştir. Bu yüzden “Cadının meme uçları” ve “Klitoris’i” metal aletlerle incelenmiş ve cadı olduğuna dair izler aranmıştır. Bu sırada bu kol, bacak, boyun ve diğer uzuvları incelerken delip kesmek gibi uygulamalar da görülmüştür. Bütün bu yapılanların verdiği manevî utancın yanında bir de acı boyutu vardı. Ancak mahkûm bu kesip delmelerde acı duymuyorsa cadı olduğu ve şeytanın onun bedenini işkenceye dirençli hale getirdiği kılıfına sığınılırdı. Bu konuda Kral James: “*Ancak işkence âletlerinin yarattığı dayanılmaz acılar, şeytanın hizmetkârları üzerindeki kontrolünü zayıflatabilir.*” demiştir (Berkowitz, 2013: 143). Bunun anlamı şudur: Eğer tüm bu yapılanlara rağmen işkence, mahkûm üzerinde işe yaramıyorsa bunun tek nedeni şeytanın cadıları dirençli kılmak için işkence odasında bu uygulamalara daha önceden onu maruz bırakmasıdır. Malleus adlı kılavuz kitapta, bu konuda birçok örnek anlatılmaktadır ancak bunlardan en ilginç XVI yy.da Hagenau şehrinde yaşayan, kalabalık bir izleyici önünde sorgulanırken muhtemelen şok yaşayan bir cadı şüphelisinin durumudur. Çünkü onun sessizliğinin nedenini yetkililer işkenceye hazırlıklı olması olarak yorumlamışlardı. Hatta bu cadının, bir erkek bebeği öldürüp pişirdiği ve sonra onun kalıntılarını, işkence göreceği zaman kullanmak için öğütüp toz haline getirdiği ve bu sayede “sessizlik ihsanı”na kavuştuğunu iddia etmişlerdir (Berkowitz, 2013: 143; Kramer & Sprenger, 2018: 536; Donnelly-Diehl, 2012: 152).

Cadılar dışında Heretikler de sayıları hızla arttığı için kalabalıklar önünde linç şiddetine maruz kalan gruplardan biri olmuşlardır. Orta Çağ Avrupası’nda Heretikliğin

kontrol edilemez şekilde yayılmasının bedelini üyeleri ağır bedensel cezalarla ve teşhir edilerek ödemiştir. Öyle görülmektedir ki Kilise, kendisine göre bir veba hastalığı gibi yayılan bu inancı, kalabalıklar önünde infaz ederek engellemeye çalışmıştır. Liderlerinin aynı zamanda Kilise karşıtı olması nedeniyle Heretikliğin yayıldığı bölgede Kiliseye karşı itaat azalmıştır. Kilisenin Avrupa’da yıllarca ilmek ilmek yerleştirdiği temel kaideler de bile soru işaretlerinin artmasına neden olmuştur. Bu yüzden bir dönem Engizisyon hâkimleri bu din adamlarının peşinde koşmuş, onların verdikleri infaz kararlarını işkence uzmanları da kalabalık önünde teşhir ederek gerçekleştirmiştir. Heretik din adamlarının infazları hakkında ilginç kayıtlardan bir tanesini Fiore aktarmaktadır. Fiore’ya göre 1018 yılında Akitanya’da haç ve vaftizin bir değerinin olmadığını söyleyerek, oruç tutan ve cinsel riyazet uygulayan bir grup ile 1022 yılında Orleans’ta, Teslis’i ve Hristiyanlığın temel kaidelerini inkâr eden Heretik din adamları vahşi bir izleyici tarafından linç edilmiştir (Fiore, 2014: 224-225).

Kalabalıklar önünde yapılan infazlar arasında en önemlisi, mahkûmu yakma cezası idi. Bu ceza kalabalıkları en çok coşturan cezalardan bir tanesiydi. İşkenceciler, bu ceza töreninde her aşamayı kusursuzca düşünmüşlerdir. Mahkûmun yakılma işlemi sırasında kendini savunmasına ya da halka hitap etmesine engel olmak en önemli unsurdur. Bu yüzden meydanlarda kalabalık önünde gerçekleşen birçok ceza sırasında olduğu gibi mahkûmu yakma işlemi sırasında da mahkûmlar kalabalıklarla konuşmasını diye ya ağız tıkacı takılırdı ya da dilleri kesilirdi (Ellerbe, 1995: 123-124). Bunun yanında işkence sırasında iletişim kuramasa da kalabalıklar önünde yapılan bu infazlar, halkın adalet anlayışını da yansıtmaktadır. Eğer bir infaz halkın adalet duygusunu yansıtmıyorsa yani ceza suça denk değilse izleyiciler, bu idamlara karşı çıkmıştır. İnfazları izleyen kalabalık için iki temel nokta önemliydi: Birincisi adâletin düzgün işlemesi diğeri de adâletin hızlı işlemesi. Başka bir diğeri de deyişle infazların “kitabına uygun” yapılması idi. İnfaz halkın bu beklentilerine hizmet etmiyorsa izleyiciler öfkelenebilmiş ve şiddete yönelebilmştir. Bu şiddet bazen de verilen cezanın uygulanış biçimi, adalet duygusunu rencide ettiği durumlarda ortaya çıkmıştır. Halk, şiddetin temel nedeninin haksız yere gaddarlık yapılarak uygulanan bedensel işkenceler ve masum görülen kişinin ceza aldığı inancı olarak değerlendirmiştir. Örneğin XVIII. yy. ortalarında Paris’te bir arabacı, patronundan değersiz bir demir çubuk çaldığı için herkesin önünde kırbaçlanma ve dağlanma cezasına çarptırıldı. Bu işkence sırasında

kızgın patron, cellattan kırbacını daha sert vurmasını istediğinde patrona kızan izleyiciler ayaklandı ve patronun evinin camlarını kırıp adamın iki arabasını ateşe verdiler (Ruff, 2001: 107-108). İzleyicinin mahkûmun infazı sırasında şiddete yönelmesi Londra’da en fazla, doktorların tıbbî çalışmalar için cesetleri almak istemesi sırasında ortaya çıkmıştır. Zamanla halk şiddetinin derecesi arttı. İngiltere bu duruma Parlametonun, 1752 tarihinde *Cinayet Kanunu* ile çözüm buldu. Bu kanunun çıkmasındaki asıl amaç, şiddet suçlarının yükseldiği algısını ortadan kaldırmaktı (Ruff, 2001: 107).

Bunun dışında vurgulanması gereken bir diğer nokta da mahkûmların bedenleri üzerinde yapılan işkencelerin şiddeti artmıştır. Gaddarca yapılan bu işkenceler, idamlar ve küçük düşürücü cezalar arka arkaya gelmeye başlamıştı. İşkenceye uğrayan cesetlerin küçültücü şekilde teşhir edilmesi ile kalabalığın hafızasında bırakılan tesirli görüntüler bir yandan otoritenin artmasını diğer yandan da kamu gücünün yeni bir türde kutsallaşmasını sağlamıştır (Muchembled, 1998: 112).

Halk önünde infaz ritüelinin bir parçası olan gruplar arasında bazen de siyasî nitelikli isimler yer almıştır. Özellikle bu siyasî simalar halkın sevmediği kişiler veya ciddi bir suçla cezalandırılan büyük senyörler ise halk, adâletin tecellisinin gerçekleştiğini görmekten büyük haz duymuştur. Parlametoya girmeyi kabul etmediği gerekçesiyle XI. Louis’in emri ile idam edilen Üstad Oudart da Bussy’in olayı halkın duyduğu bu adalet hazzının en iyi göstergesidir. Üstad Oudart da Bussy’nin, Hasdin çarşısında sergilenen kesik başına “Parlamento üyeleri arasındaki moda uygun olarak” kürklü bir şapka giydirilmesi, altına da durumu açıklayıcı ve kralın bile sert latifelerini içeren kısa bir şiir yazılmıştı. Bunun ilginç bir örneği de 1411’de Burgonya partisinin halk üzerinde baskılarının en çok arttığı bir dönemde Paris’te kafa kesilmesi cezası verilen Armagnac Partisinden Messire Mansart’nun infazı sırasında toplanan kalabalığın infaz sırasında hüngür hüngür ağladığı durumdur. Tabii infazın halk üzerinde bu kadar tesir etmesinin nedenlerinden biri de kalabalık arasına katılan vaizlerin infaz sırasında verdiği vaazdır. Çünkü dinsel geçit törenleri, ya da adli infazlarda sık sık karşılaşılan hitabet gücü yüksek gezgin vaizlerin halkı coşturması, ya da ağlatabilmesi gibi güçlü etkilerle halkı yönlendirmiştir. Nitekim 1429’da ünlü Jeanne d’Arc’ın infazı sırasında bir nevî onun günah çıkarıcısı olarak görülen halk vaizi

Richard, Paris'te on gün boyunca hiç ara vermeden toplanan kalabalığa hitap etmiştir. Vaazlarını özellikle, "Innocents (Masumlar) Mezarlığı'nda", sabahın beşinden on veya on bire kadar ve sırtını kafataslarının açıkta yığıldıkları çukurlara dönmüş şekilde vermiştir. Günler boyu verdiği vaazla halk üzerinde öyle bir etki yaratmıştı ki onuncu günün sonunda artık daha fazla vaaz vermesine izin çıkmadığını kalabalığa duyurduğunda halk sanki en yakın dostları olarak gördükleri Richard'ı gömüyormuş gibi üzülüp ağlamıştır. Onun vaazlarının halk tarafından karşılık bulduğunun en önemli göstergesi bir burjuvanın aktardığı bilgide gizlidir. Parisli burjuvanın aktardığına göre Richard'in bir sonraki pazar Saint-Denis'de vaaz vereceği duyumuyla bile 6 bin kişilik bir grup toplanabilmiş ve bu toplanan grup, kendisine iyi bir yer bulabilmek için geceyi dışarıda geçirmeyi bile göze alarak cumartesi akşamından yola koyulmuştur (Aktaran Huizinga, 1997: 17-18).

1.1.4. İşkencenin Birey Üzerindeki Etkileri

Hiç şüphesiz ki bireyin ya da mahkûmun işkenceye maruz kaldığı süre boyunca aralarında kendilerine has bir ilişki oluşur. Bu ilişki işkenceci ile mağdur arasındaki dostluk ve samimiyetin bozuk bir paradisine benzetilebilir. İşkenceci mahkûmun ruhunu incitmek, mağdura zulmetmek amacıyla bilinçli bir acı çektirmekte ve kendine güvenmektedir. Kendine güvenme nedeni ise mahkûmun aslında onu aşırı öfkeli bulması ve karşısında aşağılanmış hissetmesindedir (Luban, 2005: 1429-1430).

İşkence, aşağılanmak demektir. Çünkü bu sayede yaşattığı zulüm mekanizmasıyla cellat, mağduru kendi ustalığının seyircisi yapmaktadır. İşkencenin ileri boyutlara varması demek, vücudun ağrı şiddetinden titremesi demektir. Kaslar korku kaydetmektedir. Bu ağrının biyolojik işlevi, mahkûmu ağrı kaynağından kurtulmak için mümkün olan en acil yola yönlendirmesidir. Çünkü bu dürtü panikten ayırt edilemez. En çok yapılan işkencelerden biri olan su işkencesidir. Boğulma ya da boğucu durumlara yakın olan herkeste, vücutta yaşanan durumda beyin her şeyi bastırarak panik sinyalleri gönderir ve bu panik durumu boğulma hissini arttıracığı için vücut en kısa yoldan bu durumdan kurtulma dürtüsüyle hareket edecektir (Luban, 2005: 1431; Ercan, 1997: 98; Roth, 1959: 47).

İşkencede şüphelinin işkenceye dayanıklılığı kendine özgüvenine ve benlik saygısına dayanır. Zaten sorgulayıcının da işkence etmekteki amacı bireydeki ben

bilincine varmasını sağlayan karakterinin bu bileşenlerini yok etmektir. Şüphelinin kimliğinin ya da dünya görüşünün tahrip edilmesi, kullanılan baskı ya da acının yükselmesi işkence yeteneğinden verilen acının şiddetinden daha az etkilenir. Bu yüzden bu konuda uzman olan, Profesör John Parry'ye göre: *“İşkencenin şiddetli acı içermesine neden yoktur. Eğer devlet, mahkûm üzerinde otorite kurmak istiyorsa bunu yapmak için kullandığı potansiyel gerginlik dahi bireysel işkenceye göre, daha kısa süreli ve daha az acılı bir uygulama da olsa, işkencedir.”* demektedir (Lewis, 2010: 101-102).

İşkencenin temelinde yatan iki farklı ilişki türü vardır. Bu ilişkiler aslında birey üzerinde işkencenin de etkisini arttıran ya da azaltan fonksiyonel unsurlardır. Bunlar şu şekildedir:

-Zayıflar ve Aşağılananlar

Orta Çağ Batı dünyasında egemen olan güçler, kendi inançlarını ya da etnik kökenlerini konuşmaz veya eleştirmezken kendi yandaş toplulukları ile birlikte hedef gösterdikleri aşağıladıkları kitleler de oluşturdu. Örneğin Yahudiler, bazı Heretik gruplar hatta kısmi zamanlarda Müslümanlar gibi...

İşkence tanımı itibari ile de aşağılayıcı muameleyi içeren cezalar bütünüdür. İşkence yapan cellat ile mağdur arasındaki bu ilişki bir açıdan güçlü ve zayıf olan gruplandırmaları da kapsar. Modern çağlara kadar hiç değişmeden gelen en büyük hikâye, herhangi bir ırkın ve bireylerinin üstlendiği mazlûm ya da zâlim rolleridir. Zulmeden ulus güçlüdür. Bu güç ona saygınlık ve hayranlık da kazandırır. Mazlûm olan ulus ve fertleri de zayıf olarak algılandığı için aşağılanandır. İlk şehir devletlerinin kurulmasından modern çağlara kadar gelen diğer bir tarih realitesi ise ulusların tarihinde zulüm kadar başarılı olan başka bir şeyin olmadığı, hatta zulmün herhangi bir biçiminin yenilenebilmesi için yine daha güçlü bir zulüm biçimine ihtiyaç olduğudur (Scott, 2009: 26-27; Anayurt, 2008: 423, 425, 429).

-İşkence ile Mahkûm İlişkisi

İşkence ile mahkûm arasındaki ilişki, ilk adımını şüphenin oluşturduğu bir ilişki türüdür. Çünkü mahkûmun sorgulanması ile başlayan ve işkencenin yapılması için

gerekli zeminin oluşturulmasına kadar devam eden süreçte anahtar rolü, şüphe üstlenir. Süreç şüphe ile başlar. Bu süreçte şüphenin odaklandığı durumda terslikler çıkar ve bu terslikler ile katlanılamaz bir boyut oluşursa o zaman da kuşku devreye girer. İnsanoğlunun belki de en sık yaptığı ve en ilginç genetik miraslarından biri bu şüphe ve kuşku girdabında başını şüpheyile sallaması davranışıdır. Üstelik bu girdapta istemediğimiz boyutta terslik çıktığında ve bizden beklenenle ilgili hatalar arttıkça bu şüphe yerinde bir şüpheye dönüşür (Bloch, 2013: 78). Ancak bugünkü yaşlı dünyada geriye bakıldığında Orta Çağ dünyasını bir işkenceler zamanına çeviren tabloyu kimin oluşturduğundan şüphe duymuyor ve bunu tartışmıyoruz. Tartıştığımız şey, onların şüpheleriyle ulaştıkları suçlara ürettikleri yanıt yani çözüm yöntemleridir.

Buradan yola çıkarak işkence çeken mahkûm yerine kendinizi koyarak empati yaptığımız zaman söylenilebilecek en önemli şey; işkencenin birey üzerinde acı, zulüm, gaddarlık gibi unsurlar yanında utanç ve toplumsal bağlarının zayıflaması ile ortaya çıkan sosyal statüsünü kaybetmesi etkisidir. Çünkü Cadılık gibi bazı işkence sorgulamaları halkın önünde ve acımasızca yapılmış ve sorgulamalarda yapılanlar bireyin sadece fiziksel bütünlüğüne değil ruhsal durumuna da etki etmiştir. Herkesin önünde büyücü, cadı, fahişe, Heretik, sapkın, suçlu gibi ithamlara maruz kalan mahkûm; ruhsal çöküşüne neden olan o kadar ciddi süreçler yaşamıştır ki bu ithamlardan kurtulsa bile artık eski küçük dünyasına dönmesi oldukça zor olmuştur. Özellikle kadınlar için bu durum daha zor olmuştur. Çünkü kadınlar için işkencelerde kullanılan argümanların cinsel boyutunun olması ya da cinsel açıdan bedeninin sergilenmesi ile yaşanan travmanın şiddetli olması, masumluğu kanıtlandıktan sonraki durumda bile, onu terk etmemiş bir utanç izi olarak günlük hayatını etkilemiştir. Üstelik bir de bu bireyin yaşadığı yer, herkesin birbirini tanıdığı küçük bir yer veya kasaba ise bundan sonraki hayatı ve sosyal ilişkileri onun için muhtemelen daha zor olmuştur.

Konuşmayı yani diğer bir deyişle suçun itirafını başlatmak için çeşitli araçlarla işkence kullanımını tercih etmek, hem retorik(diyalektik) hem de insanlık alanını reddettiği için tecavüzden farklı değildir. (Simpson, 2011: 3).

Bu konuyla ilgili güncel bir araştırma yapan ve Modern Dönem’de işkenceye uğrayanların yaşadığı sorunları araştıran Costanzo-Gerrity’in *The Effects and Effectiveness of Using Torture as an Interrogation Device: Using Research to Inform*

the Policy Debate adlı makalesinde ortaya çıkan sorunlar genel hatları ile şöyle sıralanmıştır:

a)*Psikolojik belirtiler:* Anksiyete, depresyon, sinirlilik veya saldırganlık, duygusal değişkenlik, kendi kendini tecrit veya sosyal yoksunluk.

b)*Bilişsel belirtiler:* Konfüzyon veya oryantasyon bozukluğu, engelli hafıza ve konsantrasyon bozukluğu.

c)*Nörovegetatif(otonom-sinir sistemi) belirtiler:* Uykusuzluk, kâbuslar ve cinsel işlev bozukluğu (Costanzo-Gerrity, 2009: 189-190).

Araştırma, günümüz insanları üzerinde yapılsada insanın genetik mirasının ve etki tepki iletişimlerinin benzerliğinden yola çıkılarak tarihsel bir değerlendirilme yapılabilir. Bizden en az 500 yaş daha büyük insanların o dönemde işkence altında ya da kurtulmayı başardılarsa sonrasında, adı konulmamış olsa bile, yaşadıkları zihinsel duyguları bugünkü modern insanın işkence altında yaşadıkları bu duygu benzerliğinden bakılarak anlaşılabilir.

İşkencenin bireydeki etkilerinden biri de işkenceden duyulan korku yüzünden, mahkûmun infazdan kaçabilmek için intihar girişiminde bulunmasıdır. Çünkü birey böyle bir durumda da işkence göreceği zaman yapacağı itirafın kendi sonunu hazırlayacağını farkındadır. Bu tepki, Roma zamanındaki gladyatör karşılaşmalarında çok fazla görülürdü. Kendisini izleyen ve zamanı geldiğinde kendisini yerlerde sürüp, parça parça etme arzusu ile bekleyen yüzlerce kalabalık karşısında bir yandan da kendisini parçalamak için alana bırakılan vahşi hayvanlarla karşılaşan suçlular, bu iki unsur tarafından da parçalanmamak adına hemen intihar eylemlerine girişmişlerdir. Ancak cellatlar böyle bir durum gerçekleşmesin ve halkın eğlencesi yarım kalmasın diye, suçluyu son derece titizlikle korurlardı. Cellatların görevi, suçluyu kendisi dışındakilere yaşatacağı zevk ve hoşnutluk için törenin yapılacağı arenaya çıkartmaktı (Scott, 2009: 26-27). Bunun gibi Orta Çağ'da birçok örnek kendini gösterir. İşkence yapılacak düşüncesi bile öyle büyük bir korku vermiş olmalı ki, İspanyol Engizisyonunun en acımasız olduğu zamanlarda mahkûmlar, Katolik Kilisesi'nin pençesine canlı düşüp işkence görmek yerine ölümü tercih etmiş ve intihar girişimlerinde bulunmuşlardır. Aslında sadece Orta Çağ'da değil, birçok dönemde işkence yaşanılacak korkusu koşullanılmış bir şekilde dünyanın neresinde olursa olsun

aynı tepkilere neden olmuştur. Tıpkı Amerika'nın kurulduğu ilk yıllarda, Kızılderililer ve beyazlar arasında sıkça çatışmalar olduğu zaman göçmenlerin, vahşilere işkence malzemesi olmak yerine kadınlarını, birbirlerini ve kendilerini öldürmeyi yeğlemesi gibi (Scott, 2009: 29).

Luban, 2005'te yazdığı makalesi *Liberalim, Torture and The Ticking Bomb*'da işkencenin, özgürlüğün en çok nefret ettiği alan olan zorba siyasî ilişkilerin en üst düzeyde yoğunluğa ulaştığı bir mikrokosmos (küçük evren) olduğunu savunmaktadır. Ona göre işkence, izole edilmiş ve özelleşmiş bir kavramdır. Çünkü ağrı, bireyin kendisi dışındaki herhangi bir şey üzerinde yoğunlaşmayı zorlar; ufku kendi bedenine ve içinde hissettiği acıya yönlendirir. Uzun süren rahatsızlıktan daha hafif durumlarda bile bu durum, dikkati dağıtabilir. Ludwig Wittgenstein, dediği gibi mutlu insanların dünyası mutsuz insanların dünyasından farklıdır. Çekilen şiddetli bir acı sadece bir konuşma şekli değildir. Büyük acılar içindeki adamın veya kadının dünyası, ilişkisi olmayan veya angaje olmayan bir dünyadır ve bu dünyanın dış görünüşü yoktur. Sadece tek bir noktaya (kendi içinde yaşadığı duruma) indirgenmiştir. Birey, bu dünyada mantıksız bir şekilde kendisine bir ev bulamamakta ve rahatlayamamaktadır (Luban, 2005: 1430-1431).

Bütün bunlara ilaveten söylenilebilecek bir diğer husus da işkencenin birey üzerinde en büyük etkilerinden biri olan “felç edici” etkisinden bahsetmektir. Bazen birey işkence sırasında o kadar büyük bir şoka girer ki yapılan bütün eylemlere karşı fiziksel olarak kendini kastığı için işkence karşısında hiç tepki göstermez. Bu durum, cellatların en çok irite oldukları durumlardır. Çünkü felç etkisi bireyin itirafta bulunmasını da engelleyecek ve yaşadığı şok edici duygunun etkisi ile birey sessizliğini bozmayacaktır. Lea, *A History of the Inquisition of Spain* adlı eserde bahsettiği bu ve buna benzer birçok örnek mevcuttur. Engizisyona karşı direnen ve mücadele eden ve işkence avcılarının beklediği itirafı vermeyen nadir örnekler Valladolidli Tomas de Leon, Florencia de Leon, Engracia Rodriguez de Ballestilla adlı mahkûmların davalarıdır. Bu mahkûmların uğradığı eziyetler, o kadar ciddi boyuttaydı ki Thomas'ın ve Ballestilla'nın da bir kolu kırılmıştı. Ancak yine de cellada karşı hiçbir tepki

vermediler. Hatta Ballestilla başparmağı kopmuş olmasına rağmen tepki vermezken, Florencia üç farklı işkenceye maruz kaldığı halde sessiz kalmış bir isimdir.⁹³

İşkencenin birey üzerinde bazen de “tatminkâr” bir etkisi olduğundan bahsedilebilir. Özellikle aşırı dindar olup huzuru dünyada bulmak yerine Tanrı uğruna şehit olmak için işkence acılarına dayananları ve fiziksel acının zevk verdiği mazoşistleri buna örnek olarak verilebilir (Scott, 2009: 26-27).

1.2. ŞİDDET VE TANIMI

Orta Çağ’ı betimleyen birçok duygu vardır. Bütün bu duyguların içinde Avrupa’yı dizayn eden bir diğer önemli unsur olarak şiddeti de zikretmek gerekir (Huizinga, 1997: 23).

Türk Dil Kurumu Şiddet; karşıt görüşte olanlara, inandırma ve uzlaştırma yerine, kaba kuvvet kullanma, duygu ve davranışta aşırılık olarak tanımlanmaktadır. Üç şiddet kategorisi belirlemiştir: **1.**Psikofarmakolojik; **2.**Ekonomik zorlayıcılar; **3.**Sistemik şiddet. *Psikofarmakolojik şiddet*, maddenin doğrudan suçu işleyen kişinin akıl sağlığı ve fiziksel durumu üzerindeki kısa veya uzun vadeli etkilerini konu edinir. *Ekonomik zorlayıcı şiddet* ise, kullanıcının bir alışkanlığını finanse etmesi veya daha çok madde satın alabilmesi için para veya mal edinme amaçlı şiddete başvurması anlamına gelir. *Sistemik şiddet* ise, madde piyasalarının, üretiminin ve dağıtımının doğası gereği ortaya çıkan şiddettir (<http://www.tdk.gov.tr/>.10.04.2019; Darcan, 2015: 48). İşkence gibi şiddette tanımlaması kesin sınırsal çizgilere sahip olamayan bir kavram olmasına rağmen bununla ilgili en genel tanım taraflardan birinin doğrudan ya da dolaylı olarak karşı tarafın bedensel, ahlâkî, manevî, ruhsal bütünlüğüne veya maddî varlığına verdiği simgesel ve kültürel zararı kapsar. Şiddet, insanları sindirmek için yapılan sert ve katı davranışlardır. Başkasını öldürme, sakat bırakma ya da yaralama yoluyla zarar verilmesini içerdiği için şiddet genel anlamda gücü aşmaktadır. Bu tür eylemleri, başkasına karşı tehdit oluşturmayı ve kısaca insana fiziksel ve ruhsal zarar veren her davranış şiddet olarak değerlendirilebilir. Buna mallara verilen zarar da katılabilir. Şiddetin en tehlikeli şekli, devlet erkinin kendi araçlarıyla uyguladıkları yani politik olarak halka sunulan şiddet çeşididir. Michaud şiddetin nedenini “sosyal bakış açısını

⁹³ Daha fazla örnek ve işkencelerin ayrıntıları için bkz. H. C. Lea, *A History of the Inquisition of Spain*, Macinillan, In Four Volumes, Volume I, New York, 1906.

birleştiren kuralların, sahip olabileceği gerçeğinden ziyade çözümlerinden kaynaklanmaktadır” diye tanımlamaktadır⁹⁴ (Michaud, 1978:101; Kocacık, 2001: 2; Ünsal, 1996: 29).

Şiddeti kişilerarası ve toplu şiddet olarak iki kategoride incelenebilir.

a-Kişilerarası şiddet: Öldürücü şiddet (cinayet ve adam öldürme) ve öldürücü olmayan şiddet (saldırı ve tecavüz) gibi iki temel saptamadan oluşur (Davies, 2013: 5).

b-Toplu şiddet: Toplu şiddet denilen şey ise ayaklanmalar, grevler, devrimler gibi faaliyetler ve bunların yanı sıra doğrudan devlet eliyle yapılan şiddeti kapsar. Bunların dışında kolektif şiddetin başka bir şekli olarak savaştan da bahsedilmesi gerekir. Bazı tarihçiler savaşların medeniyetlerin devamına olan katkısını göz önüne almış olsa da medeniyet kültürel açıdan açıklanabilen bir kavramdır, savaşın getirdiği şiddetle beslenmez. Savaş ise içinde zulmü, acıyı ve zaman zaman işkenceyi de kapsayan toplu şiddet eğiliminin en kapsamlı ismidir. Bunun dışında çok yönlü bir olgu olan şiddet; psikolojik, ahlaksal, siyasal ekonomik ve hukuksal yönüyle de sınıflandırılabilir (Davies, 2013: 5; Kocacık, 2001: 3).

Doğası gereği değişken bir niteliğe sahip olan şiddetin rasyonelliği de istenilen hedefe ulaşma etkinliğine bağlıdır. Çünkü bu amaca ulaşması demek, şiddetin kendini haklılaştırması demektir. Ancak burada net olarak kestirilemeyen bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu da şiddet kullanılmaya başlandığında bunun sonuçlarının net olarak öngörülememesidir. İşte bu yüzden şiddetin rasyonelliğini geçerli kılmak için kısa süreli amaçlar güdülmelidir. Bunun yanında eğer şiddet hukukî boyutta kullanılıyorsa tarihsel, devrimsel, ilerlemesal ve tepkicilik bağlamında pozitif bir etkisi olmaz ve davaları destekleyici bir gücü yoktur. Fakat bu sıkıntıları dramatize ederek toplumun gündemine getirebilme etkisi oldukça fazladır (Arent, 1997: 88).

Şiddet, birçok değişken ile ilişkilidir. Bunların başında ahlâk gelir. Ahlâk deyince akla ilk gelen soru şiddet mi ahlâka, ahlâk mı şiddete egemendir? Şiddetin ahlâka egemen olduğu durumda bu iki değişken arasındaki ilişki nötr olur. Çünkü bu iki

⁹⁴ Şiddet ve şiddetin politik boyutları üzerine daha ayrıntılı bilgi için bkz.. Y. Michaud , *Violence et politique*, Éditeur : Gallimard , Paris 1978.

alanın etkileri birbirini kapsamaz ve birinin başladığı noktada diğersinin hududu son bulur. Dolayısı ile çakışmazlar. Ancak ahlâkın şiddete tamamen egemen olduğu durumlar vardır. Özellikle yalnızlık ve depresyon gibi durumlarda ahlâk şiddete egemen olur. Çünkü bu durumlarda birey toplum içinde şiddete maruz kalırsa özgürlüğü gereği şiddete karşı direnmeye ve kabul etmemeye çalışacaktır. Şiddeti kabul etmeme aşamasında bireyde çaresizlik ve şaşkınlık duygusu kendisini gösterecektir. Ancak birey üzerinde şiddetin etkisi artarsa ve özgürlüğü yok edilmeye başlarsa o zaman birey için intihar olgusu bile bir seçenek haline gelir. İşte böyle bir durum yaşanırsa o zaman ahlâk devreye girecektir. Çünkü ahlâk; intiharın tam karşısında duran, bireye yaşama seçeneği sunarak onun ruh dinginliğini dengede tutacak en önemli unsurdur. Bireyin toplumsal ilişkilerinde toplumsal, ruhsal ve bireysel yaşam dengesini kuran denge taşı ahlâktır. Bu yüzden ahlâkın devre dışı bırakıldığı aşamada birey şiddete de maruz kalıyorsa özgürlüğünden de mahrum kalabilir. Çünkü şiddet özgürlüğü yok eden bir düzenleyicidir (Yakupoglu, 1996: 317).

Orta Çağda şiddet her alana sarmaşık gibi yayılmış bir olay olduğu için doğuya nazaran daha zayıf bir dönem yaşasa da Batı ticareti üzerinde de etkili olmuştur. Bu dönemde tüccarların hayatında şiddetin etkili olduğunu, özellikle deniz ticareti başta olmak üzere kendi egemenlik alanlarında korsanlık ve ticareti bir arada yürütmelerinden anlamak mümkündür. Deniz ve kara ticaretinde bu korsanlık faaliyetleri zaman zaman öyle güçlenmiştir ki bu ticaret erbapları meşrûyetini bu güç ve otorite sayesinde kazanmıştır. Hatta bu alanda popüler olan bazı korsan tüccarların arkasında onu destekleyen prensler ve devletler bile olmuştur (Oskay, 1996: 191). Yani şiddet bu alanda da onu kullananların amaçladığı sonuca çoğu zaman ulaşmış, bir şekilde vesile olduğu ticaretin de gelişmesini sağlamıştır.

Tarihte şiddetin ekonomik evrim karşısındaki rolüne bakılacak olunursa şiddet-ekonomi ilişkisinin aleni derecede açık olduğu gözlemlenebilir. İlk olarak her siyasal şiddet, öncelikle toplumsal nitelikli bir ekonomik işleve dayanır yani ekonomik sorunlar topluma şiddet olarak yansır. Bu durumda bile ekonomik dönüşüm hızı artacaktır. Çünkü ekonomik gelişim ile siyasal şiddet arasında bir çatışma çıkmaz. Bunun en güzel örneği tarihsel süreçte görebilir. Tarihin en barbar istilacıları bile istila ettikleri bölgedeki halkın tamamını kılıçtan geçirdikten ve üretici güçleri yok ettikten sonra bile

ekonomik dönüşüm devam etmiştir (Engels, 1996: 184). Bu tür fetihler sonrasında olan durum da şiddeti beraberinde getirecektir. Çünkü fetihlerle gelen sonuç o bölgede eğer kültürel dezenformasyona neden olarsa kültürlerin farklılaştığı alanlarda bireysel ve kurumsal çıkarlar da çatışmaya başlayacağı için kültürel ve ekonomik etkisi zayıf olan zor kullanmaya yönelecektir. Dünyanın ve zamanın her evresinde devletler sadece siyasal işlevlerini değil ekonomik güçlerini ve fonksiyonlarını yitirdikçe de zor bir şiddet aygıtına dönüşebilirler. Bu durumda toplumda modern dünya deyimiyle soğuk savaş algısı artar. Ancak ekonomik sistemlerin, siyasal felsefelerin, yargı organlarının dilinden şiddet kavramı uzaklaştırıldığında toplumdaki bu soğuk savaş algısı da değişmiş olur. Nitekim soğuk savaş kavramını bilmeyen Orta Çağ insanı, bu dönemin şiddetinden üretim yapan ekonomik sistemi, hümanizmayı öngören sosyal ve adli kurumları oluşturarak kurtulmuştur.

Şiddetin siyasal ve politik değişkenlerle ilişkisine bakılacak olunursa siyasal açıdan iktidar ve şiddetin aynı şey olmadığı söylenebilir. Birbirine zıt olan bu iki kavram arasındaki tablo, birinin mutlak hâkimiyetini kurduğu yerde, diğerinin barınmadığı negatif iki değişkendir. İktidardaki her gerileme şiddete açık bir davetiye oluşturur. Dolayısı ile de şiddet artar. Özellikle iktidarın varlığı tehlikeye girdi ise iktidar sahipleri yönetimin ellerinden kaymakta olduğunu hissettiklerinde her şeyin yerine şiddeti koymanın cazibesine direnemezler. Ancak bu iktidar sahipleri şiddeti kontrol altında tutmayı başaramazlarsa şiddet, onların sonunu hızlandırarak kayboluşlarına zemin hazırlar. Öyle ise şiddet iktidarı yaratma kabiliyetinden yoksun olsa da yıkıma uğratabilir. Bu da açık bir şekilde gösterir ki karşıtlar birbirini tahrip etmez yavaş yavaş birbirine dönüşür. Çünkü çelişkiler gelişimi felce uğratmaz, tam tersine olanaklı kılar. Bu yüzden şiddetin karşıtını şiddetsizlik olarak düşünmek yerine iktidar şiddet açısından bakarsak o zaman şiddete dayalı olmayan bir iktidarında olmadığı kanısına ulaşılabilir (Arent, 1997: 62-96).

Aslında İktidar (power), varlığını devam ettirmesi için güç (force) ve kuvvet (strengen) yeterli değildir. Bundan farklı olarak şiddet araçlarına muhtaçtır. Bu araçları kullanan iktidar, bunu şiddetin içinde yer alan keyfilik ögesine göre (Arent, 1997: 10) yapmaya çalışırsa o zaman ciddi bir siyasî boşluğun oluşmasına neden olur ve yukarıda bahsedildiği gibi kendi sonunu hazırlayan unsurları da devreye sokmaya başlar. Böyle

bir siyasî boşluk ortamında şiddet devam ederse şiddet kendisini büyüten bir olgu olma özelliğine de sahip olduğu için, zamanla kontrol altına alınması bile zorlaşacaktır ve onu kontrol etmeye çalışan iktidar bile buna muvaffak olamayacaktır. Bu aşamadan sonra iktidarın tek yolu kalacaktır: Oluşan yeni buhranı çözmek. O zaman da iktidara bu soruna çözüm bulmak için iki yol kalır. Biri şiddete uğrayanı saklamak diğeri de şiddete uğrayanı cezalandırmak. İşte bu cezalandırma işlemi sırasında iktidar işkenceyi devreye sokarak neredeyse dünyadaki her şeyi şiddet âleti olarak kullanabilmeyi başarmıştır. Bunun en acı örnekleri işkence konusunda yaratıcılıkta sınır tanımayan Orta Çağ yargılamalarında görülebilir. İleride bahsedileceği gibi Engizisyon göstermiştir ki şiddet devlet ve iktidar kanalıyla gelirse kontrolsüz karşı şiddeti de doğurmuş olur.

Şiddet nereden ve hangi kaynaktan gelirse gelsin etkilediği unsur, en başta şehir hayatı olur. Orta Çağ Avrupası'nda birçok şehir için "şiddeti bitmeyen şehir" tanımlaması yapmak hiç de abartılı olmaz. Orta Çağ Avrupa kentlerinde şiddetin nedenleri ve sonuçlarını çok iyi tahlil eden Muchembled'e göre:

"Kentteki aşırı şiddet daha çok böyle bir dünyanın özgünlüğünü yansıtmakta çünkü güçlü evrimlere uyum sağlayabilen derinlemesine düzenleyici bir mekanizma gibi işlemektedir. Başka bir deyişle Max Weber ya da Norbert Elias'a göre devletin tekellerine almaya çalıştıkları fiziksel saldırı denetimini kent kendi usulünce uygulamaktadır. 1365 ile 1450 arasında Loire Bölgesi'nin kentlerinde kırlardan iki kat daha fazla suçluya rastlanması bir şiddet patlamasını değil kent denetimin sıkılaştırılması yoluyla baskı aygıtının güçlendiğini göstermektedir. Kuşkusuz bir XX. yy.'ın gözüyle bakıldığında adalet eksik gibi gözükmekte suçluların çoğu kaçabilmekte ya da şehir dışına sürülebilmektedir. Ama işin özü başka bir noktadadır. Tüm bu adli dalgalanmalara karşın belli bir toplumsal denge sağlanmaktadır." (Muchembled, 1998: 24).

Aslında Orta Çağ şehir yaşantılarına bakıldığında insanların şiddete bakışı oldukça basitti. Toplumsal anlamda ahlâkî görülmeyen her davranış, şiddet olarak kabul ediliyordu. Örneğin edepli insanlar dövüşebilir ama hırsızlık yapmazlardı. Çünkü genel kanı nedeniyle hırsızlık şerefsizce bir şey olarak kabul edilirdi. Dolayısıyla birinin kârı ve çıkarı için başka birini zarara uğratmak da bir şiddet tarzıydı. Bu anlayışa rağmen İngiltere, Almanya, İtalya gibi ülkelerdeki büyük şehirlerde bile şiddet ve saldırganlığın oldukça yaygın olduğu görülür. Üstelik bazı dönemler şiddet, o kadar artmıştı ki bu şehirlerin güvenlik düzeyleri bile alarm verici boyuta gelmişti. Keyfilik içinde şiddetin her türlüsüne maruz kalan büyük metropollerde bile şiddetin hızlanmasında soyluların yaşattığı zulmün ve kimseyi tatmin etmeyen adaletsizliğin etkileri mevcuttur. Örneğin İtalya'nın soylu ailelerinden olan gençlerin, eğlenceli vakit geçirmek için atlarını

sürdükleri köylerde yaşattıkları şiddet yeterliydi. Üstelik buralarda bu asilzadelerin halkı maruz bıraktığı şiddet eğer uzun süreli değilse adli kayıtlarda da yer almazdı. Zaten çoğu zamanda adli süreci engellemek için sağlam ilişkiler devreye girer ve ceza bile verilmezdi. Bu da gösteriyor ki Orta Çağ sosyal hiyerarşisi içinde soylu üst sınıflarındaki şiddet eğilimi alt tabakadaki toplumsal gurubu dahi geride bırakmaktadır (Spierenburg, 2010: 15-65).

1.2.1. Şiddetin Cezalandırılması

“Avrupa’da şiddet, ne zamandan beri vardır?” gibi bir soru karşısında şu söylenilebilir ki genel Avrupa Tarihi içerisinde Hristiyanlığın yayıldığı ilk dönem itibari ile herhangi bir şiddet ögesine rastlanmamıştır. Ancak, zamanla Hristiyanlığın, Roma, Fransa gibi diğer devletlerce de meşrû olarak kabul edilmesinin hemen sonrasında şiddete rastlanılmaktadır. Hristiyanlığın zamanla büyük devletler dinî olmasından sonra Avrupa’da yaygınlaşan şiddet yine Hristiyanlara ait kurumlar tarafından bastırılmaya çalışılmış bu konuda Engizisyon, önemli bir rol oynamıştır. Engizisyon bu coğrafyanın kabul ettiği resmî dinin otoritesine karşı harekete geçenlere, yani şiddet çıkarıcılara karşı ceza yöntemi olarak işkenceyi kullanmıştır. Zaman zaman karşılaşılan sorunlar, yine bu Engizisyon kadroları tarafından bazı hurafelere bağlanmış; dolayısı ile sorunlardan çıkış yolu olarak “dinsel terör” umut olmuştur. Yaşanılan dinsel şiddeti iyi özetleyecek en önemli örneklerden bir tanesi şöyledir. 1348 yılında başgösteren “Kara Ölüm”, kısa sürede hızla bütün kıtaya yayılmıştı. “Kara Ölüm” karşı çaresiz kalan birçok bölgede bu belanın kaynağı olarak birçok hurafe türemiştir. Bunlardan en önemlisi Vebanın bir Tanrı öfkesi olarak görülmesi olmuştur. Nitekim bu beladan kurtulmak için tek çıkış olarak Tanrı’nın öfkesini yatıştırmak isteyenler, kendilerince yarattıkları kör bir çözümle Yahudileri öldürme yoluna gittiler. Bu batıl çözüme Bavyera’da 12 bin Erfurt’ta 3 bin Yahudi öldürüldü. Aynı batıl çözüm Strasburg’da da 2 bin Yahudi’nin dinsel terörün en tanıdık işkencesi olan diri diri yakılmasına neden oldu. Tabii bunu başkaları da izledi (Ercan, 1997: 69-70).

Orta Çağ Avrupası’nda toplumsal şiddeti oluşturan unsurların amacı, kamusal düzeni korumaktı. Bazı zamanlar ayyaş ve küfürbazların küçük bir kıvılcımıyla ortaya çıkan hakaret, tehdit, vurma, yaralama bir anda büyüyerek toplumsal dengeyi bozacak bir kaosa neden olurdu. Bu yüzden nedenler küçük gibi görünse de sonuçları daha geniş

boyutlara ulaşabileceği için genelde ağır cezalar, infaz edilerek risk önlenmeye çalışırdı. Kamu düzenini bozan bu şiddet suçları kan dökülmeye sonuçlanmamışsa genelde para, hapis, hac cezası, meyhaneye gitmeme gibi daha yumuşak cezalar öngörülürken, eğer kan döküldüyse on yıla kadar varan sürgün, direğe bağlanma ya da pranga vurulması gibi cezalar infaz edilirdi (Muchembled, 1998: 129).

1.2.2. İşkencenin Şiddetle Bağlantısı ve İşkencenin Korku Veren Bir Eyleme Dönüşmesinde Şiddet Faktörü

“Şiddet belirli eylemde fiili olarak yer alanlardan çok onların tanığı olan ya da etkisine maruz kalanlar için kullanılan bir kelimedir. Ayrıca şiddeti ideolojik bir çerçevenin içine sokarak da açıklamak zor değildir. Eğer şiddet tanımı ideolojik bir boyuttan yapılırsa o zaman bir dizi eylem ve siyaset içerisinde ahlâkî uygunsuzluğu da simgeler” (Parkin, 1989: 12-13).

Çulcu, *Mafia Ve Şiddet: Mafios Oluşumda Şiddet Unsuru* adlı makalesinde bu ilişkiye çok farklı bir bakış açısı getirmekte ve yerel güçler ve onlara yaptırım olarak tanımladığı şiddetin sosyolojik olarak tanımını şöyle yapmıştır:

“Merkezi otoriteye karşı yerel gücün direnişi...” Bu tarifte, “merkezi” ve “yerel” güç odaklarının birbirlerine karşı egemenlik tesis edebilmek amacıyla yürüttükleri mücadele öne çıkarılıyor. Böylece yine ve zorunlu olarak önce “yerel gücün” dayanağını oluşturan toplumsal yapının irdelenmesi gerekiyor. Sosyolojik anlamda, Mafios toplum yapısını, diğer toplumsal oluşumlardan ayıran iki temel öge üzerinde durmak gerekiyor. Birincisi: Çifte ahlâk anlayışı. İkincisi: Çifte hukuk anlayışı. Bu iki temel öge, yerel gücün merkezi otoriteye karşı yürüttüğü mücadelenin dayanaklarını oluşturuyor. Bir başka deyişle yerel gücü, merkezi otoritenin kullandığı yaptırım unsurlarına karşı donatıp destekliyor.” (Çulcu, 1996: 207).

John Carter Wood bir topluma ait olan şiddet ve zulüm konusunda şunları dile getirmiştir : “Diğer şeylerin yanı sıra şiddet denilen şey sadece fiziksel olarak saldırgan eylemler değil aynı zamanda adalet manzarası, kamusal alanda ve özel alana yönelik tarihsel bir tutum ve kavram veya olgudur da aynı zamanda.” (Aktaran Davies, 2013: 5). İşte bu şiddetin dilsel, kültürel ve beşeri etkileri de olmuştur. Çünkü bu kavramlarda şiddet perspektifli olabilir ancak aynı zamanda antropolojik argümanlarla da şekillenmiştir (Davies, 2013: 5).

Şiddet toplumu korumak için siyasî faktörlerce zaman zaman kullanılmış, hatta zaman zaman zarurî bulunarak destur edinilmiştir. Her ne kadar böyle olsa da toplum literatüründe saldırgan davranışlarda bulunan modelin ödüllendirilmesi gibi bir husus mümkün olmayacağı için, cezalandırma sistemi de katı olmuştur. Çünkü eksik cezalandırma ya da cezalandırmama mevcut saldırgan davranışı haklı gösterir.

Saldırgan davranışın sert şekilde cezalandırılması bir üst hiyerarşinin otoritesini artırır, biat bağımlı güçlendirir. Üstelik iktidara muhalif toplumsal kliklerin de oluşmasını engeller. Şiddetin cezalandırılması hususunun arka plânında aslında çok ilginç bir aşama vardır. Bu şiddetin cezalandırılması için konan yasaların ya da cezaların da ağır şiddet içermesidir. Örneğin isyan çıkaran ya da toplumsal düzenin bozulmasına neden olan birey ya da gruba cezalandırma kalabalık önünde yakılma, idam, teşhir, dağlama, soyma gibi işkence yöntemleri ile uygulanmış yani şiddet, işkence ile cezalandırılmıştır. Burada iktidar, kamu düzeninin bozulmasına neden olan şiddetin cezalandırılmasında tekrar şiddeti gerekli görmüş ve katıksız bir işkenceyle yargılama yoluna gitmiştir. İşkenceyi, şiddeti söndürme aracı olarak kullananların amacı hiç şüphesiz ki otoritelerini sağlamlaştırabilmek için şiddeti şiddetle bitirmektir.

II. BÖLÜM: İŞKENCENİN TARİHİ GELİŞİMİ

2.1. İŞKENCENİN TARİHÇESİ

Doğada insanın var olduğu günden beri değişmeyen şeyler vardır; Güç, şiddet, zulüm, gaddarlık, acı, gözyaşı, savaş...gibi. Bunların hepsini kendi bünyesinde birleştiren olgulardan bir tanesi de işkence olgusudur. Güçlü olanın güçsüze karşı gövde gösterisinin ve hükmetme argümanının en önemli silahı olan işkence kavramını aslında geçmiş, bitmiş bir mantıkla tarih kelimesi içine sığdırarak anlatmak oldukça sığ olur. Çünkü evrende geçen günler, aylar, yıllar sadece takvimsel geçişe neden olmuş ve dünyayı yaşlandırmış olsa da insanlık zulüm ve işkence döneminde ilkel evrelerden beri her defasında sınırları daha fazla zorlamıştır. İnsanlık, zulmün yanına şiddeti, daha sonra kendine göre hayal gücü ve teknoloji kullanarak işkence âletlerini tasarlamıştır. Daha sonra din ve ilahî unsurları da sürece ekleyerek gittikçe canavarlaşan ve doyumsuzlaşan bir işkence obezine dönüşmüştür.

Genel bir ifade ile “İşkenceler Zamanı” dediği günümüze kadar ulaşan sürece bakıldığında şüphelenme, sınama, soruşturma prosedürleri arasına yerleşmiş bir işkence tarihi ile karşılaşılır (Foucault, 2011: 216). İşkence tarihine bakıldığında ortaya çıkan ilginç nokta şudur ki işkenceleri uygulayanlar bunu yaparken arkalarına dinî yetkiler almış ve insanları sorgularken dinî ve teolojik kavramları kullanmışlardır. Eski Ahit’ten beri bu durum değişmemiştir.

“Bugün Rabb’in ölç günüdür ve akıntılar zifte dönecek, toprak yanan zift olacak. Gece gündüz söndürülmeyecek kuşaklar boyu yanıp duracak; saka onu eline geçirecek, baykuş ve karga oraya yerleşecek; üzerine boşluğun şakülü asılacak. Soyluları oradan çağırdıklarında hiçbiri orada olmayacak ve saraylarında dikenler bitecek, çakallara yuva ve baykuşlara avlu olacak.” (Gümüş, 2007: 23-40).

İşkence tarihi içerisinde şiddet ve işkenceyi kullanarak yer alan her iktidar, kendi depolitize edilmiş jenerasyonunu sil baştan yazma hedefi ile hakkı olarak gördüğü bu yolda aslında sorunları tırmandırmaktan başka bir şey yapmamıştır. İşkence tekelinin mazlûmlar lehine kırılmasına kadar da bu durum böyle devam etmiştir. Bu sorunlar karşısında işkence gören mazlûmların elinden gelen tek şey acılarını sağaltmaya çalışmak olmuştur. Bu yüzden aslında dünya tarihi bir işkence ve şiddet kataloğundan başka bir şey değildir.

2.1.1. İlk Çağ'da İşkence

İşkencenin ne zaman ve nerede ilk defa kesin olarak başladığına dair çok kesin bilgiler olmamasına rağmen bu konuda bilinen en eski kayıtlara göre, Mısır'da bir sorgulama aracı olarak kullanıldığına dair bilgilerin yanında antik Mezopotamya ve Mısır anıtlarında bilgiler mevcuttur. Batı'da ilk işkence uygulaması ise Antik Yunan'da görülen özgür ve köle arasındaki hukuk ayrımları sırasında yaşandığını savunanlar vardır. Çünkü buradaki şehir devleti örgütlenmesi ve beraberinde getirdiği yasalar, özgür birey lehine hazırlandığı için diğer gruplar üzerinde sert ve şiddete dair nitelikler içeriyor olabiliyordu.⁹⁵

İşkence ile ilgili yasal uygulamanın ilk kayıtları Ur-Nammu Sümer Kanunu ve Hammurabi ve suçlu veya suçsuzluğunu kanıtlamak için Babil Kanunları'nda olduğunu öngörenler vardır⁹⁶ Ur-Nammu yasasının kanun maddelerinden birinde su işkencesi ile sorgulamaya atıfta bulunmaktadır (Lyons, 2018: 20).

Barbar krallıkları döneminde kişi haklarında görülen düzen adli sistemde de kendini göstermekteydi. Yani özgür birinin yargılanması için yine özgür bireylerden oluşan ve içinde kralın da temsilcisini barındıran bir mahkeme faal iken olay kölelerin yargılanmasına geldiğinde karar yetkisi yine o kölenin efendisindeydi. Üstelik bu dönem cezaları adli sisteme sokulmayacak kadar keyfi uygulamaları içermekteydi (Bloch, 1983: 450).

İlkel çağlarda şiddet, insanlara tapındıkları Tanrılar vasıtasıyla gelirdi. Bu konuda özellikle Pagan Tanrıları acımasız, gaddar, adaletsiz ve zâlimdiler. Daha sonra tek Tanrılı dinlerde de bu durumun kısmen devam ettiği söylenilebilir. Örneğin Yehova inancının temelinde, Eski Ahit'teki ifadelerden de görülebileceği gibi, korku ve şiddet yatmaktadır. Bu ifadelere göre, Yehova kendisini gücendiren kim varsa yok eder. Kendisini gücendiren İsrail'i büyük bir taun (hastalık, veba) ile kırıp geçirdiği gibi. İşte bu dinsel cezalandırma şekli zamanla dünyevî hukuk kurallarını da etkileyecektir. Dinsel sapkınlık ve küfür gibi suçların cezalandırılmasında bu suçların cezalandırılmamasının Tanrı öfkesine de neden olacağını düşündükleri ve korktukları Tanrıların onlara verdiği ceza anlayışları etkili olacaktır (Scott, 2009: 52).

⁹⁵ Konuyla İlgili Daha Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. Edward Peters, *História Da Tortura*, Tradução: Pedro Silva Ramos, Lisboa: Teorema, 1985.

⁹⁶ Bkz. <http://tortureum.com/history-of-torture/> .20.05.2018.

Eski Çağlarda Engizisyon işkenceleri kadar zâlim olanlar Kartaca, Meksika ve birçok barbar ulusun da içinde olduğu işkencelerdir. Bu dönemde devlet ve millet ayrımı yapılmadan bu işkenceler yüzünden Engizisyon'daki kadar çok fazla kan döküldüğü söylenilebilir. Ancak bu işkenceleri Orta Çağ Engizisyon işkencelerinden ayıran nokta, mahkûmun dışında toplumun geri kalanı üzerinde yarattığı tesir ile alakalıdır. Çünkü Antik Çağ'da işkence gören mahkûm, ya kura sonucu ya da gözlenen bazı niteliklerine göre seçilir ve maruz kaldığı işkence, toplumun geriye kalanı üzerinde bir tesirde bulunmazdı. Ancak Orta Çağ işkenceler döneminde Engizisyon mahkûmlardan bir taraftan işlediği suçun öcünü alırken diğer yandan erdem, bilgi ve özgürlük sevgisi gibi nitelikleri toplumun dışına atarak halkın geriye kalan kesimini de en utanılası bilgisizlik, yolsuzluk ve kölelik içinde bıraktı. İşte bu yönü ile Orta Çağ Engizisyonu, işkenceye uğrayan mahkûm dışındaki toplumu da Antik Dünya'ya göre daha çok etkilemiştir. Ancak tek bir realite vardır; hangi dönemde yaşanırsa yaşansın bir tek insanın bir tiran⁹⁷ tarafından kanunsuz bir şekilde öldürülmesi salgın hastalık, kıtlık, veba, deprem gibi herhangi bir felaket sonucu bin kişinin ölümünden daha kötüdür (Hume, 1995: 67-68).

İşkenceler, Antik dünyanın Mezopotamya mitolojisinde bile görülmüştür. Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar Ve Düşünceler Tarihi* adlı eserinde bahsettiği mitolojiye göre: “*Tanrıça Urug'un koruyucusu olan İnnanna'nın evlendiği çoban olan Dumuzi kayınbiraderi güneş Tanrısı Utu'ya kendisini bir yilana dönüştürmesi için yalvarır ve kız kardeşi Geştinanna'nın evine doğru kaçıp onun ağılına sığınır. Şeytanlar onu bu ağılda bulup işkence eder ve yer altına götürürler.*” (Eliade, 2003b: 86).

Mezopotamya kralları ve Mısır firavunlarının yaptıkları anıtlara bakıldığında bile düşmanlarına ya da tutsaklarına kendi elleriyle ettikleri zulüm ve işkencelerden bahseden tabletleri görülür. Bu tabletlerde düşman, suçlu ya da tutsaklara yapılan zulüm ve işkence methedilmiştir. Hatta onları kötürüm ettikleri için kendileriyle bizzat övündükleri kişisel kahramanlık tabletleri bile mevcuttur (Fromm, 1993: 213).

⁹⁷ Fransızca Tyran'dan türeyen kelimenin Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne anlamı Eski Yunan'da siyasal gücü zorla ele geçiren, onu kötüye kullanan kimse demektir. Bkz. <http://tdk.gov.tr/> . 20.06.2019 ve <http://sozluk.gov.tr/>. 20.06.2019

Orta Çağ Sicilyası'nda işkenceye rastlamak mümkündür. Burada bahsedilen en önemli işkence, Sicilya'daki *Birinci Köleler Savaşı*'nda yaşananlardır. Köle isyanı sırasında Konsül Publius Rupilius isyanını şaşkıncu bir sertlikle bastırmıştır. On dokuz kent ele geçirdikten sonra isyancı elebaşlarını Tauromenium kentinde kuşatan konsül, kentin içindeki kölelere işkence etti. Daha sonra da işkenceye uğrayan bu köleleri canlı canlı bir uçurumdan aşağı attı. Ancak sonuçta kölelerden bir tanesi Kral Eunus'u tüm Sicilya'da bir süre kovaladıktan sonra yakalamayı ve hapse attırmayı başardı (Bauer, 2013: 692).

Çağdaşları gibi Anadolu krallarının da tabletlerindeki kahramanlık hikâyelerinde kralların yaptırdığı işkence izlerine rastlanılmaktadır. Özellikle Urartu krallarının ünlü kaya mezarlarının yüzlerine yazdıkları yazılardan ve metinlerinden öğrenildiği kadarıyla krallar, düşman şehirlerini yakıp yıkarken bir yandan buradaki yaşlı insanları kılıçtan geçirirdi. Diğer yandan da genç erkek ve kadınları tutsak ederek kendi ülkesine getirirlerdi. Kralın zafer naralarını haykıran bu tabletler, göstermektedir ki kazanılan altın ve bakır külçe ganimetinin bolluğu bir zafer sembolüdür. Ancak bunun yanında bir diğer zafer sembolü de kralın tutsak getirdiği alayın kalabalık olmasıdır. Çünkü bu sembol, onun gücünü meşrûlaştırmakta ve şiddetinin de gücünü göstermektedir (Oskay, 1996: 188).

Anadolu'dan Antik Yunan ve Balkan coğrafyasında Yunanlılarda şiddetin mitolojik ritüellerde bile yer aldığı görülür. Nitekim mitolojide Yunan tanrıları birçok kez birbirleri ile mücadele ve hükmetmede şiddet ve işkence unsurları ile anılmıştır. En hafif şekliyle bakıldığında Zeus'un Hera'ya ilişkisinde bile şiddet ve zulüm ayrıntıları yer almıştır. Nitekim Zeus, Hera'ya kimsenin eşlerine cesaret edemeyeceği bir biçimde davranmıştır. Hatta Zeus'un, eşi Hera'yı değnekle dövmüştür. Bir keresinde ayaklarına koca bir ağırlık bağlayarak astığından bahsedilir ki Yunanlılar Tanrılarında öğrendikleri bu işkenceyi daha sonra köleler üzerinde de yapmışlardır (Eliade, 2003b: 339). Mitolojik bulgulara göre Zeus'un onurunu kıran Iksion, Tantalos ve Sysiphos'a da ebedi işkenceler yaptığı görülmüştür (Eliade, 2003b: 318).

Yunan mirası üzerine oturan Makedonya Kralı İskender'in de artık büyük kral olduğu dönemde kendisine komplo kurmuş Parmenio'nun oğlunu yakaladığı zaman

mahkûm ettirmiş ve ona ölene kadar işkence yaptırıp sonra babasının da öldürülmesini emretmiştir (Bauer, 2013: 622.).

Sadece Anadolu ve çevresinde değil Uzak Doğu'da ve Çin topraklarında da benzer şeyler yaşanmıştır. Özellikle İmparator Chou Dönemi bu açıdan oldukça sert bir örnektir. Çünkü imparatorunun yaptığı zulüm ve işkence, bir cezalandırma aracı olmaktan çıkmış ve keyfiliğe taşınmıştır. Nitekim imparator, kendine itaatinden ve bağlılığından şüphelendiği hangi soylu varsa sadece bir kuşku üzerine harekete geçip onu kızgın bir işkence sehпасına yatırmıştır. Saray kaynaklarına göre bu şüphe, zamanla öyle artmış ki bu yüzden derisi yüzülen, şeritler halinde doğranılan ve kuruması için astırılan insanların olduğundan bahsedilmiştir. Amcası bile imparatora karşı gelmiş ve o da onun zulmünden payını almıştır. Bu konuya yer veren kaynaklarda imparatorun amcasının kalbini incelemek için söktürdüğüne bile değinmiştir. Zamanla imparator zulmü, akıl sır ermez bir garip şımarıklığa ulaşmış ve sınır tanımayacak kadar kötü bir şöhrete sahip olmuştur (Bauer, 2013: 321). Sonraki birçok imparatorun da katkıları ile Çinliler tarihte “Çin İşkenceleri” denilen kendilerine has hoyratlıkları ile tanınmış, farklı bir üne sahip olmuşlardır.

İlk Çağ topluluklarının çoğu işkenceyi bir otorite teyidi olarak görüyor ve bunu başaran krallar için de büyük anıtlar yapıp yaptıklarını zafer sarhoşluğu içerisinde anlatıyorlardı. Hatta çoğu toplum, kendisinde var olan sadizm ve zulmetme duygularını genetik olarak mitolojileri ile bir sonraki kuşağa aktarıyorlardı. Çünkü İlk Çağ toplumlarının Tanrıları da kendileri gibi yaşıyor, evleniyor, zaferler kazanıyor, düşmanlarını yeniyor ve hatta iş bölümü içinde güçlerini sergiliyordu. Dolayısı ile Tanrılar arasında da bir güç ve otorite savaşı mevcuttu ve bu savaşta en güçlü olan en çok “zor” kullanandı. Belki de İlk Çağ toplumları da kendileri açısından haklıydılar. Çulcu'nun dediği gibi “*Her otorite, zor kullanma yeteneğinden doğar. Otorite, yasal boşluklardan yararlanarak kendisini legalleştirebiliyorsa o otoriteye boyun eğenlerin gücü, adalet isteme noktasına ulaşamaz. Güçlü ki -bu güç şiddeten kaynaklanır- her zaman haklıdır.*” (Çulcu, 1996: 209).

Görülüyor ki ki Greklerden bu yana, her yerde, iktidardakiler muktedir de olmaya çalıştıkları için kendi kuralları ve devletin resmî dininin çerçevesi dışına taşan söylem ve eylemleri cezalandırma yoluna gitmişlerdir. Bu çerçevenin dışında kalıp

düşünce özgürlüğünü isteyen kim varsa, hemen iktidarın zulüm pençesine çekilmiş ve kovuşturmaya uğramıştır. Bu, böyle ilginç bir kısır döngü içerisinde devam edip duracaktır. Payenler⁹⁸ Hristiyanlara, Ortodokslar sapkınlara zulmedecek, odun alevlerini kadınlı erkekli insan bedenleri yükseltecektir. Aslında ateşe atılan bu bedenler değil onların düşünceleridir. Zamanla zulüm, cellatların elinde şekillenecek ve kadın ve çocukların başını çektiği büyük bir mazlûm ordusu telef olacak, büyük zulüm savaşları yaşanacaktır (Ercan, 1997: 61).

2.1.2. Roma ve Bizans'ta İşkence

Günümüz insanların birçoğu izledikleri tarihi dizi ya da filmlerin yanlış içeriğinden dolayı Roma'dan önce işkencenin olmadığını düşünür. Bu bir modern insan yanılgısıdır. Roma'dan önce de insanlar şiddet eğilimli yöneticilerle tanışmış olsalar da Roma imparatorlarını öncekilerden ayıran en önemli şey, bu kralların halkına Orta Çağ işkenceler zamanını aratmayacak kadar gaddarlıklarla dolu durumlar yaşatmış olmasıdır.

Roma'nın uzun süreli bir imparatorluk olmasında en büyük sır, halkı idare etme ve egemenlik kurma konusunda sonraki Batı kanunlarına da miras kalacak siyasi stratejilerdir. Halka karşı uyguladığı en basit stratejilerden biri "ekmek ve sirk" formülüdür. Roma kentinde düzeni sağlamanın basit yöntemi halktan herkese belli miktarlarda verilen mısır unu ve zeytinyağından geçmekteydi. Bunun sonunda kârlı çıkanlar zengin senatör aileleri oluyordu. Çünkü onlar halkın bu ihtiyaçlarını karşılamak için aracı olmaya başladılar ve büyük tarım arazileri kurarak ettirdikleri bu mısırları devlet ihaleleri ile Roma'da polis denilen şehir yöneticilerine sattılar. Hatta bunun için tarihte ilk kez bin tona yakın büyüklükte gemiler inşa ettirmeye bile başlamışlardı. Mısır ekmeği kadar etkili olan bir diğer strateji ögesi de sirk gösterileri olmuştur. Çünkü bu öge ekmek ve şiddete dayanan devlet stratejisini tamamlayan ikinci öge olarak bir

⁹⁸ Payen inancı Mezopotomyaya ait çok tanırlı dini inanıştır. Ancak Hristiyanlara göre dinsizlik olarak adlandırılan bu inanış Orta Çağ sonu ile Erken Modern dönemde Avrupa da kendini hissettirmiştir. Albert Payet etkinliğini arttıran bu dinsizlik inancının Avrupa'daki etkisini anlatırken çünkü bu dönemde Payen Tanrılar, Payen Tanrıçalar, Payen kahramanlar, Payen bilgiler kralın etrafını doldurur diye bahsetmektedir. Bknz. Y.Gögebakan, "Ortak Mitolojik Unsurların Çok Kültürlü Yapının Oluşmasına Etkisi Ve Bunun Sanatsal Yansımaları". *International Journal of Social And Humanities Sciences (IJSHS)*, 1 (1), 2017, ss.121-136, s 124 ve A. Payet, *Dine Karşı Düşünce Tarihi*, Çev: Cemal Süreyya, Varlık Yay, Ankara, 1970, s.87

sembol konumundaydı. Çünkü sirklerde, birinin kılıç- kalkan diğerinin ağ-mızrakla dövüştüğü dev gibi gladyatörlerin birbirlerini öldürmelerini seyreden halkın kendisi de baskı ve korkular içinde yaşıyordu. İşte bu sirk stratejisi de kendisinden sonra aynı genetik mirastan beslenen Bizans'ta, başka bir ortam içerisinde de olsa devam etmiştir (Oskay, 1996: 189).

İşkence tarihi çok eskilere dayansa da Romalıların bu kavramı kalabalıkların önünde cereyan eden eğlence merkezine oturtması açısından farklı bir yere sahiptir. Onların açtığı bu patikada daha sonra birçok millet hızlı adımlarla ilerlemiştir (Baraz, 2013: 76).

Roma'da kullanılan adli işkencenin biçimlerinde, çeşitlilik oldukça fazla olmasına rağmen en eski ve en temel biçim diğer birçok devlette de kullanılan, *işkence tezgâhı (equuleus)* idi. Buna, bedenın kollarının bağlandığı ipe aşama aşama gerdirilerek mahkûmdan itiraf alma biçimi denilebilir. Özellikle köleler üzerinde uygulanan eski bir işkence yöntemi ise kırbaçlamaktı. Bu teknikte özel bir kamçı kullanılıyordu. Gladyatör karşılaşmalarında kullanılan öküz derisinden yapılan bu kırbaça *Flagellum* denilmektedir. Flagellum, kişinin etini bıçak gibi kesen ve acı veren niteliği ile gladyatör karşılaşmalarının en önemli eğlence aletlerinden biri olarak Roma'dan günümüze kadar gelmiştir (Scott, 2009: 48).

Kırbaç cezası, Roma'da en çok uygulanan cezalardan biriydi. Günlük hayata bile etkileri vardı. Örneğin, zengin soylu kadınlar ev hizmetçilerini cezalandırmak için kırbaç kullanıyor, eğer bu cezayı kendisi vermek istemiyorsa bir kamu celladı kiralyor ya da kölesini diğer kölelere kırbaçlatma yoluna gidiyordu. Toplumsal hayatta kırbaç cezasının uygulanmasıyla ilgili ilginç bazı olaylar da yaşanmıyor değildi. Örneğin; bazı Romalı hâkimlerin sadistçe verdiği kırbaç cezasını uygulayanlar daha ceza bitmeden yorulurdu. Bazen de bu kırbaç cezası infaz edilirken köleler ölürdü. Cezanın büyüklüğüne göre kullanılan aletler de çeşitlenirdi. Küçük çaplı suçlar için parşömenden imal edilmiş *scutica*, basit kusurlar için deriden yapılmış günümüz literatürü ile kayış denilebilen *ferula* kullanılmıştır (Scott, 2009: 48-49).

Kırbaçlama cezasından daha ileri boyutta cezalar verebilmek ve zanlının suçta mahkûm edilebilmesi için suçla ilgili delillere önem verilirdi. Ayrıca mahkûmiyet için

12 kişilik jürinin suçtan şüphelenmesi yeterli idi. İşkence yapılması için de suçun kanıtlanması şarttı. Suçun cezası kanıt için gerekli şartları değiştirebilirdi. Örneğin, ölüm cezası için mahkûmun suçunun itirafı yanında iki şahit gerekliydi. Eğer bu kanıtlar sağlanmazsa mahkûmun ceza çekmesi mümkün olmazdı. Roma hukukunda hâkimlerin en çok dikkat ettiği nokta, şahitlik ve deliller ilkesiydi. Tanıksız, doğrudan olmayan deliller dikkate alınmaz ve ceza verilmezdi. Kişinin suçunun itirafına gereksinim duyulduğu durum, bir suça dair iki şahidin olmadığı ancak hâkimlerin elinde suçun işlendiğine dair kayda değer kanıtların olduğu durumlardı. İşte bu durumlarda mahkûmun mahkûm edilebilmesi için itiraf alınması amacıyla işkence kullanılırdı (Ruff, 2001: 92-93).

Roma'da işkence konusunda en şanssız grup kölelerdi. Çünkü işkencelerin en ağırına çoğunlukla onlar maruz kalmışlardır. Köleler sadece bedensel bütünlükleri ile ilgili değil aynı zamanda sosyal statülerini de aşağılayan yöntemlerle cezalandırılmışlardır. Örneğin kaçmaya çalışan kölelere hırsızlar için yapılan dağlama işkencesi ya da ayaklarına ağırlık asıp bağlama ve kırbaçlama gibi cezalar verilmiştir. Bunların yanında boyuna demir, halka ve kelepçe asmak gibi yöntemlerin de olduğunu hatta bazı hırsızlık olaylarında bir elin kesilmesi gibi cezalar da verilmiştir (Scott, 2009: 49).

Eski Roma topraklarında Germen kabileleri tarafından fethedildiği şekliyle, Batı Avrupa'da Roma İmparatorluğu dışında kalan yerlerde Roma yasasının yasal gelenekleri bilinmiyordu. Suçluluk ya da masumiyet kanıtı sunmaktansa, bir davanın tarafları veya destekçileri yemin altında ifadeler veriyordu. Davanın sonucu tanıkların toplumdaki itibarı ya da saygısı ile eş değer oluyordu (Ramos ve diğerleri, 2005: 8-9).

Roma deyince akıllarda en çok kalan işkence yöntemi çarmıha germedir. Çünkü kaynakların, resimlerin, gravürlerin çoğunda görülen infaz yöntemi çarmıha germedir. Roma'da çarmıha germenin, tarihi süreç içerisinde farklı bir ritüeli vardır. Çarmıha gerilmek için getirilen mahkûmun boynunda '*furca*' denilen V harfi şeklinde olan enseden bağlanan ve uçları omuzlara oturan bir tasma vardır. Diğer yandan suçlunun elleri diz kapağı üzerindeki bölüme bağlanırdı ve çarmıha getirilene kadar '*carnificeler*' denilen infazcılar tarafından sopa veya kırbaçlanırdı. Daha sonrada çarmıha gerilerek idam edilirdi (Scott, 2009: 49).

İmparator Tiberius Dönemi, Roma için siyasî olarak farklı bir dönem olsa da şiddet açısından oldukça anılmayı gereken bir dönemdir Nitekim acımasız kararları, başta meşrû olmayan ilişkiler ve beraberinde gelen siyasî komplolara karşı olsa da sonra bu süreç halkın tasfiyesine kadar gitti ve gaddarlık ciddi boyuta ulaştı. Bu konu ile ilgili en ilginç örnekten Bauer şöyle bahseder:

“Romada Tacitus’ta kaydedilmeyen bir yoldan Sejanus’un yalnızca ölmüş oğlu Drusus’un karısının sevgilisi olmakla kalmayıp, ikisinin Drusus’u öldürmek üzere bir komplö tezgâhladıklarını öğrendi. Sejanus’un yakalanıp yargılanmasını emretti. Sejanus mahkûm oldu ve kendi küçük oğlu ve hatta ölü Germanicus’un sonradan hapiste açlıktan ölecek olan oğlunun da içlerinde olduğu yüzlerce Roma yurttaşını kapsayan bir tasfiye başladı. O andan itibaren, Tiberius’un zevkleri acımasızlığa dönüşmeye başladı: Suetonius, “İşkence ve idamdan kimseyi azade tutmadı,” demiştir (Bauer, 2013: 745).

Roma’da Hristiyanlığın ilk yayıldığı II. yy.da bu dine karşı devletin katı tutumu ve sergilediği düşmanca tavır nedeniyle ilk Romalı Hristiyanlar da çeşitli işkencelere maruz kalmışlardır. Bu yüzden denilebilir ki Roma’da işkencelerin dinsel tabanda ilk etkileri Hristiyanlar üzerinde görülmüştür. Daha sonra resmî olarak benimsenecek olan Hristiyanlığa karşı Filistin Hristiyanlarının Hz. İsa’yı reddedip lanetleyinceye kadar acımasız işkencelere ve şiddete maruz kalmışlardır (Messadîe, 1999: 447).

Roma’da Hristiyanlara zulüm yapan, en önemli isimlerden biri kendine karşı olan bütün oyunları bertaraf eden ve komplocularını öldüren ünlü imparator Neron’dur. Onunla özdeşleşmiş en önemli olay, kendi döneminde gerçekleşen meşhur Roma yangınıdır. Bu yangın sonrasında dikkatleri üzerinden çekmek ve yangın için günah keçisi bulmak isteyen Neron gözünü Hristiyanlara dikmiştir. Bauer’in aktardığına göre Sulpicius Severus’un Vakayiname’sinde:

“Neron, ne yaparsa yapsın, yangının kendi emirleri sonucu başladığı suçlamasından kurtulamıyordu. Bu nedenle suçlamaları Hristiyanlara yöneltmeye karar verdi ve bu doğrultuda, masum insanlara en acımasız işkenceler uygulandı. Hatta yeni öldürme yöntemleri de icat edildi; vahşi hayvan postlarına sarılan insanlar, köpekler tarafından parçalandı, birçoğu çarpiya gerildi ya da ateşe atıldı, kimileri de geceleri ışık sağlamak amacıyla yakıldı... Bu sırada, Paulus ve (havari) Petrus ölümüne mahkûm edildi, Paulus’un kafası kılıçla kesilirken Petrus da çarpiya gerildi.” yazmaktadır (Aktaran Bauer, 2013: 755).

Roma’da işkence cezasına çaptırılmanın kriterlerinden biri köle olmaktır. Bu durum toplumsal anlamda ilginç bazı sonuçları da gözler önüne sermektedir. Mesela bu kölelerin işkence görmesi mevzuu, toplum tarafından öyle kanıksanmıştır ki o dönemin entelektüelleri olan filozoflar bile buna karşı çıkmamıştır. Hatta Aristo, Platon gibi kölelerin işkence görmesine taraftar olan filozoflar bile mevcuttur. Daha da ilginç olanı

Pluton ünlü eseri *Ütopya*'da özgür vatandaşlar ve köleler için ayrı ayrı hukuk kurallarının olması gerektiğini kabul etmesidir. Pluton'a göre, hür bir vatandaş kınanma cezasına çarptırıldığı aynı suç için köleye kırbaç cezası verilmesi gerektiğini savunan yargıçlar doğru düşünüyorlardı. Bu hiyerarşik ayrımcılık öyle bir toplumsal erozyona neden oldu ki özgür bir vatandaşın para cezası ile kurtulabildiği bir suçta köle için ölüm cezası bile infaz edilebilirdi (Scott, 2009: 46).

Tabii bu bahsedilen noktaya istinaden, özgür olan yakasını işkenceden her zaman kurtarabiliyordu diye bir kanıya varmak doğru olmaz. Evet, Roma'da özgür insan, normal koşullarda, işkenceye pek maruz kalmazdı. Ancak bu kuralın tek istisnası vardı. Hainlikle suçlanmak. Bu yüzden işkence tezgâhında ölen özgür biri olan Antiphon ve Bâkire Meryem⁹⁹ işkencesine tâbi tutulan Tiran Nabis örnek gösterilebilir (Scott, 2009: 44).

Roma'da sadece hukuksal alanda değil, günlük kadın erkek ilişkilerinde bile işkencenin etkilerini görmek mümkündür. Özellikle Romalı kadınlar cinsel anlamda birliktelik yaşamak istedikleri kölelerini hamile kalmamak amacıyla hadım ettirirlerdi. Hatta Scott'un Montaigne'den alıntı yaparak aktardığına göre İskitler zamanından kalma bazı gelenekler de bu soylu kadınlar arasında popülerdi. Örneğin Roma'da bazı kadınlar cinsel partnerleri olan köleleri tıpkı İskit kadınlarının savaşta ele geçirdiği kölelere yaptığı gibi, gözlerini çıkarır ve onlarla şehvetli birlikteliklerine devam ederlerdi (Aktaran Scott, 2009: 49).

Roma için özellikle bahsedilmesi gereken en önemli noktalardan biri de gladyatörlerdir. Çünkü bu eğlence mantığı, içinde zulüm ve işkence ile zevki de barındıran bir sentez içermektedir. İlk gladyatörlük karşılaşması MÖ 264'te bir babanın ölümü anısına yapılmış daha sonra resmî nitelik kazanmıştır. Roma gladyatör oyunları; askerî zaferleri anmak ve önemli yetkililerin ziyaretleri münasebetiyle ya da doğum günü kutlamak için yapılmıştır. Gladyatör oyunları halka kendi zenginliklerini göstermek için İmparator ve zengin aristokratlara önemli bir fırsat vermiştir. Genelde oyunların halka hitabı hayvanların da kullanıldığı bir ölüm kalım meselesine dönüşürdü. Bu kanlı eğlence, çoğu zaman izleyenler için hayranlık duyacakları bir şölen ortamı

⁹⁹ İspanyol Engizisyonunun "Bâkire Meryem"i ve Ortaçağ Almanya'sının jungfernkuss'unun atası olan bu işkence de kadın biçiminde iğrenç bir işkence âleti içine konulan mahkûm, itirafta bulunana kadar sıkıştırılırdı.

olmuştur¹⁰⁰. Başlarda gladyatörlerin çoğu suçlulardan ve kölelerden oluşurken zamanla popüler hale gelen bu yarışmalara şöhret kazanmak için özgür insanların şövalyelerin, senatörlerin, hatta bazen kadınların da savaşa katıldığı olmuştur (The World Book Encyclopedia, 2002: 206).

Hristiyanlıkla birlikte, gladyatör gösterilerine ilginin düşmeye başladığını ve bu kanlı görüntülerden artık hoşlanılmadığı görülmektedir. İmparator I. Konstantin 325 yılında gladyatör oyunlarını kaldırdı. Ancak görünüşe göre tam anlamıyla başarılı olunamamış etkisi bir yüzyıl kadar devam etmiş olmalıdır. Bu, İmparator Honorius'un (393-423) bu oyunu kaldırmaya çalışmasından anlaşılmaktadır (The New Encyclopaedia Britannica, 2002: 291-292).

Hristiyanlık sayesinde popülaritesini yitirmiş olsa bile uzun bir dönem halkı eğlendirmek için boyun eğmeye zorlandıkları şeytanca, kurnazca ve dehşetçe işkencelere maruz kalan bu gladyatörler; genel görüşün aksine, yarışmaya can atan, güçlerini, yetenek ve cesaretlerini sergilemek için yanıp tutuşan kişiler değildiler. Hatta katıldıkları bu yarışmalardan para bile kazanmazlardı¹⁰¹.

Gladyatörlük gösterileri temelde idam edilmek ya da kurşuna dizilmek gibi bir ceza şekliydi. Çünkü gösterilerde yer alan kişiler daha çok infazını bekleyen tutsak, katil ya da suçlulardan oluşan mahkûmlardı. Bu gösteriler öyle acımasız bir ölüm savaşıydı ki genel kanının aksine, gösteride hayatta kalma şansı hiç yoktu. İzleyiciler karşılarında feci sonunu yaşayan mahkûma alkış ve tezahüratları ile katılırlardı. Üstelik bu gösterilerde özellikle dikkat edilmesi gereken şey, mahkûmun gösteriye çıkmadan intihar etmemesiydi. Çünkü bu intiharla seyirciler ve sadist yöneticiler bu eğlence zevklerinden mahrum kalacaktı. Bu yüzden arenaya kalabalıklar önüne çıkana kadar mahkûmun intiharını engellemek çok önemliydi. Bunun için mahkûmlar gösteriye çıkana kadar özel olarak korunurlardı. Tabii bazıları şanslı ise gösterilere çıkıp hazin sonunu yavaş yavaş yaşamaktansa intihar ederek bu zulümden kurtulabilirdi. Örneğin

¹⁰⁰İlk gladyatör karşılaşması için bkz. M. Cartwright, , "Roman Terracotta gladiators, Tarentum, southern Italy. Late 1st century BCE. (National Archaeological Museum of Taranto, Italy)", *Ancient History Encyclopedia*, Creative Commons: Attribution-ComCommercial-ShareAlike: 24.008.2017; Ancient History Encyclopedia: <http://www.ancient.eu/gladiator/> :23.05.2018 .

¹⁰¹Gladyatör oyunlarının kökeni, eğlenceye dönüşü ve gladyatörlerin durumları hakkında ayrıntılı bilgi için; D. E. Gerner, *A Matter Of Life And Death:Gladiatorial Games, Sacrificial Ritual And Literary Allusion*, A Thesis Master Of Arts In Classics, University Of Oregon, 2010.

Symmachus birkaç mahkûmun oğlunun kendi onuruna dövüşmelerini emrettiği zaman, bu sondan kurtulmak isteyen çaresiz mahkûmlar birbirlerini boğazlamışlardır. Hatta daha önce bahsettiğimiz gibi bazen kadınlar da bu gösterilere zorlanabilirlerdi. Özellikle Neron'un bu gösterilere karşı duyduğu zevk nedeniyle bu dönemde bu konuda çok fazla örnek vardır. Hayvanların parçaladığı ya da haça çivilenmiş kadınlar yanında ayı tarafından lime lime edilmiş kadınlar ve insanlar...gibi. İnfaz şekli ne olursa olsun her koşulda arenada dövüşen bu insanlar için ölümün geliş şekli oldukça korkunçtu (Scott, 2009: 49).

Bunların dışında Roma'da işkenceye uğrayan bir diğer grup da zındıklardı. Bazı Avrupalı tarihçilere göre Hz. İsa'yı kınayan, İncil'e karşı tavır alan birçok Hristiyan Romalı zındık vardı ve bunlar hapis cezaları alıyorlardı. İşte bu zındıkları korkutmak ve tanımak için ve onların bu ihanetlerinden vazgeçip toplumun tekrar restore edilmesi amacıyla dolaylı işkenceye gerek vardı. Çünkü onlar zaten bu işkenceyi hak ediyorlardı (Backman, 2003: 35).

Birçok konuda genetik mirasını Roma'dan alan Bizans devletinde ise işkenceler Roma ile kıyaslanamayacak kadar gaddarca idi. Şiddetin en uç formlarından biri olan işkence kullanımını birçok hükümetin vazgeçilmez bir sorgulama aracı olarak kullandığı gibi (Costanzo-Gerrity, 2009:179). Bizans bu yöntemi adli, siyasî, politik birçok alanda kullanmış hatta kimi zaman imparatorlar da savaşlardaki başarısızlıklarının bedelini bu sonla ödemişlerdir. Malazgirt Savaşı sonrası gözlerine mil çekilen Romen Diyojen bu sondan kaçamayan birçok imparator ya da generalden sadece birkaçıdır (<http://www.byzantium.xronikon.com/>. 25.05.2018).

Bizans'ta işkence konusunda ilginç bir örnek de enerjik genç imparator I. Aleksios Komnenos (1081-1118)'dan sonra yönetime geçen ve onun kadar başarılı olamayan İmparator I. Manuel (1143-80)'dir. İmparator özellikle bilim, teoloji ve mimarlık alanlarında bir tür "Komnenos Rönesansı" yaşatmıştır. Roma'yla birleşmeye çalışması ve Mısır'ı fethetmek gibi o dönem için abartılı stratejilerinin başarısızlığına uğramıştır. Bunun yanında Manuel'in sarayına doldurduğu Latinlerin zamanla sarayda etkileri artmış ve zamanla Venediklilerle gerilim yaşamaya başlamışlardır. Bütün bu siyasî buhran ile dolduruluşa gelen kalabalık, imparatoru işkenceyle öldürmüştür (Davies, 2006: 363).

Bizans deyince geçmiş bilgilerimiz hayalimizde Roma'ya özgü pek çok manzara sunsa da bu iki devletin oldukça farklı noktaları da mevcuttu. Örneğin; Bizans'ta, Roma'nın aksine, sirkler yoktu. Bizans'ta bu iş için Hipodromlar kullanılırdı. Ancak bu hipodromlar, gladyatör gösterileri yerine, tahttan indirilen imparatorların, tahtın yeni varislerinin emri ile işkence yapmak için kullanılırdı. Genelde burun ve dillerinin kesilmesi, gözlerinin çıkarılması ya da bedenlerinin parçalanması sahnelerinin halkın karşısında sergilenmesi için hipodromlar yapılmıştır. Bunların en korkunç olanlarından biri ise uzun yıllar imparatorluğu yöneten İmparatoriçe İrini'nin oğluna yaptığı işkencedir. İmparatoriçe oğlu tahta geçecek yaşa geldiğinde, iktidarını kaybetmemek adına oğlunun gözlerini çıkartıp onu sürgüne göndermiştir. Daha sonra tahtı ele geçirecek başka erkek evladı olmadığı için "Basileus" unvanını kullanarak yönetimde etkili olmaya devam etmiştir (Oskay, 1996: 189).

2.1.3. Orta Çağ ve Erken Modern Dönemde İşkence

Orta Çağ'ı kendisinden önce ve sonraki zaman dilimlerinden ayıran en önemli nokta belki de işkencenin yaşamın sadece adlî ve siyasî değil aynı zamanda ticarî, kültürel hatta sosyal boyutuna bile sirayet etmesidir. Tam olarak ilk işkence ne zaman gelişti? Orta Çağ için bunu söylemek zordur. Ancak 1017 senesinde Fransa Kralı II. Robert'in, Hristiyanları dinsizlikle suçlayarak yakması bu işin ilk basamaklarından (Bardakçı, 1996: 23). Tabii bundan sonraki süreçte bunun sistematikleşmesi gerekecek bunun için bu dönemde "İşkence Yasaları" denilen bir realitede uygulamaya konulacaktır.

XIII- XVIII. yy. arasında işkence yapılması üzerine kurulu Avrupa'daki kıtasal hukuk rejimi ortaya çıkmıştı. Bu rejim aynı zamanda işkence altında üretilen itirafın gönüllü olarak tekrarının talep edildiği bir sistemdi. Bu işkence sistemi kendi koşullarını inkâr etmeli ve en başta gönüllü konuşmanın yapıldığı şartları yeniden kurmalıydı (Simpson, 2011: 3). Bu yüzden zamanla işkenceyi esas alan hukuk sistemi, kendi içerisinde bazı kurallar belirlemiştir. İşte bu kurallar işkence tarihi içerisinde gözardı edilmeyecek noktalardan biri haline gelmiş ve günümüze "işkence yasası" olarak iz bırakmıştır. Bu yasalar adlî işlemlerin farklı aşamalarını da düzenleyen, işkence yaptırımı olarak mahkûmu suçlu ve mahkûm olarak ayırt eden ve bedensel cezaları da bu iki noktaya göre ayırmayı öngören yasalardı (Langbein, 2006: 3).

XIII. yy.ın ikinci yarısında bu yasaların uygulanması hususunda ilginç bir durum gelişti. 1262’de işkence eden soruşturmacılar ve asistanlara birbirlerini bu suçtan affetme yetkisi verildi. Onlar da sessiz sedasız işledikleri işkence suçundan birbirlerini affettiler. Sadece mahkûm işkence sırasında ölürse bunu ilan ediyorlardı. Çünkü onlara göre şeytanın esiri olan mahkûmun ölmesi, şeytanın boynunun kırılması manasındaydı. Böylece Papa’nın kendilerine verdikleri lisansla Engizatörler korku ve zulüm derinliklerini keşfetmekte özgürdüler. Onlar başları üzerinde siyah rahip şapkaları ve siyah cübbeleri ile şüpheleri itiraf ettirmeye başladılar. Bunu başarabilmek için de işkenceyi kullanmaya başladılar (Ellerbe, 1995: 83).

Zamanla işkence konusunda bazı gelişmeler oldu. Bu konuda özellikle Bolognalı Ippolito Marsili (Hippolytus de Marsiliis/1450-1529)’den bahsedilmesi gerekmektedir. Çünkü İppolito Marsili işkence de önemli bir aşama olan uyku yoksunluğu ya da uyanık tutma usulü denilen hipotezini işkence aracı olarak ilk belgeleyen kişidir. Bu teorisine göre, mahkûmun uyumasına engel olan sorgulayıcılar ona sürekli aynı soruları sormalıydı¹⁰²(Godano, 2017: 1,60-62, 219).

Orta Çağ’daki işkence manzaralarına devletler boyutunda bakılacak olunursa kabarık bir liste ile karşılaşıldığı söylenilebilir. Ama yine de Orta Çağ denilince Daniel Baraz’a göre zâlimler listesinde ön sıralarda Vandal, Viking, Yahudi ve Moğollar vardır. Listede olmasa da Haçlı Seferi’nde asker toplama, zulüm konusunda önemli bir rol oynamıştır (Baraz, 2013: 76).

Orta Çağ Avrupa’sının önemli monarşik yapılarından biri olan Morevenj devletini incelemek yerinde olur. Çünkü bu devlette iktidarı elinde tutmak için işkence yöntemine başvuran birçok isim göze çarpar. Her devlette olduğu gibi entrikalarla yönetimi elinde tutmak isteyen ve egemenlik yetkisini şiddetten alan yöneticiler Merovenj devletinde de kendini göstermektedir. Merovenj Döneminde kraliçe olan Brunhilde (545-613) ile Bathilde de (?-680) oğulları reşit olana kadar devlete hükmeden ana kraliçelerdir. Brunhilde’nin güçlü kişiliğini tasvir eden Tours Piskoposu Gregorius (538-594) tasvirlerinden anlaşıldığı kadarıyla kraliçe piskoposların seçimine müdahaleler yapmıştır. Ayrıca sadece bu entrikalarla yetinmemiş rakiplerine işkence ile

¹⁰²Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. F. Godano, *Ippolito Marsili -Un giurista medievale alle soglie dell’età moderna*, Tesi di dottorato in Storia del diritto, Curriculum di storia del diritto, diritto romano e diritto delle religioni, Università degli studi di Milano, Anno accademico, 2017.

muamele edip onları öldürterek önünde engel bırakmamıştır. Kraliçenin bu infazlar sırasında çok gaddarca yöntemler de kullandığı bilinmektedir (Valerio, 2014: 320).

XIII. yy.dan itibaren Avrupa'nın her kesiminde kendisini hissettiren şiddet ve işkence üç asır sonraki Avrupa'da bile varlığını hâlâ gösteriyor olacaktır. Heretikler, cadılar, eşcinseller, Yahudiler, Katharlar, Lutherciler, Tapınak Şövalyeleri ve daha birçok grup işkence denilen bu zulüme maruz kaldı. Gitgide toplumun büyük bir kısmı üzerine felaket bulutu gibi çöken işkence, XVI. yy.a gelindiğinde adlî sistemi tertip etmek için oluşturulan birçok yasada da artık tanındı. Bu yasalardan bazıları şunlardır: - Almanya'da; *Constitutio Criminalis Carolina (1532)*, Fransa'da; *Villers-Cotterets Nizamnamesi (1539)*, İspanya'da; *Nueva Recopilacion (1567)* ve İspanyol Felemenki'nde; *1570 tarihli Suç Ceza Nizamnamesi*. Bu yasaların hepsinde o güne kadar eylemsel olarak uygulanan ve süreç içerisinde geliştirilip genişletilen işkence detayları yer almaktadır. Avrupa'da başlarda sadece yargılama sırasında suçu itiraf ettirebilmek amacıyla kullanılan işkence bu süreçten sonra bazı ülkelerde prosedürel anlamda değişikliğe uğradı. Örneğin, işkenceler Fransa gibi bazı yerlerde, kovuşturmanın iki aşamasında kullanılabilir hale geldi. Buna göre mahkûma *hazırlık niteliğinde uygulanan işkence*, sorgulama sırasında hüküm vermek için ve gerekli itirafı almak üzere uygulanabiliyordu. Bu aşamada işkence bir kez uygulanıyordu. İkinci aşama olan *Ön işkence/ilk işkence* ise hükümden sonra ve infazdan önce uygulanıyordu. Bu aşamada amaç, suç ortaklarının isimlerini mahkûmdan zorla alabilmektir. Davanın bu aşamasında işkence istediği kadar uygulanabiliyordu çünkü zaten mahkûmla ilgili hüküm verilmişti (Ruff, 2001: 92-93).

Orta Çağ Katolik Kilisesi bile, 1252 yılında Papa Kararnamesi olan "Ad Extirpanda" ile işkence yapmıştır. Bu kararnamede itiraf alınması amacıyla işkence yapmak hukuksal prosedüre uygundu. Orta Çağ mahkemeleri sık sık şüphelilere şiddetle muamele ederken, en gaddar prosedürlerin çoğu, Orta Çağ İspanyası'nda en korkutucu yenilikçi işkenceciler olan daha dindar keşişler tarafından dindar Heretikler üzerine uygulanmıştır (Mallonga, 2011: 13).

Orta Çağ Avrupası'nda işkence konusunu ele alan birçok Avrupalı tarihçi büyük bir paradoks yaşamaktadır. İşkence konusunda yaşanan bu paradoksun nedeni 1580'li yılların başlarında yapılan işkence tartışmalarının merkezinde olan bir boşluk etrafında

dönüp durmaktan kaynaklanmaktadır. Şöyle ki bu dönemde mahkûmlar yani diğer bir deyişle mağdurlar, yasal sebeplerle işkenceye itiraz edemezler. Birçok açıdan hukukun gösterdiği adaletsizliğe rağmen onların odaklandığı ya da itiraz ettikleri şey, işkencenin yasadışılığı değil; barbarlığı olmuştur (Simpson, 2011: 16-17).

İşte bu ikilemi çözebilmek için Avrupa'daki yargının işkence ile yoğrulmuş acı dolu geçmişinin yeniden başladığı XII. yy.a kadar gitmek gerekir. XII. yy.ın kıtasal hukuk devriminde birçok faktör vardı ancak bunlar arasında vurgulanması gereken iki nokta vardır. Bunlardan ilki bir itham suçlamasından Engizisyon sistemine geçiştir. Yani haksızlığa uğrayan kişinin bulunduğu bir sistemden haksız yargı kuruluşlarının doğduğu bir sisteme geçiş görülmektedir. Bu aynı zamanda özel hukuktan kamu hukukuna geçiş olarak da tanımlanabilir. İkinci önemli olan unsur ise yargılama usulünde olan değişikliktir. Nitekim eski sistemde sorgulama ya da hukuksal mücadelede Tanrı etkisi varken yeni sistemde kanıt gereklidir. Bir kanıtın da tatmin edici olması için ya iki tanık olması gerekiyordu ya da itiraf. Şahitler çoğu zaman yargılama başladığında ortadan kayboldukları için suçun işlendiğine dair en büyük delil itiraf sayılmış bu da işkenceye yol vermiştir. İspat kanıtlarının tek tatmin edici biçimi iki tanık ve itiraftır (Simpson, 2011: 17).

Üstelik işkencenin Orta Çağ Avrupa imajı onun yakın tarihteki imajından daha ileridir. Çünkü tarih ortaya koyuyor ki Barbar “Cadı Avı ve zorbalığın dışında” işkence neredeyse gelişigüzel uygulanmadı (Frankenberg, 2008: 409).

Kabul etmek gerekir ki Orta Çağ deyince işkenceyi tercih eden toplumlar sadece Avrupa'da değil Doğu'da da mevcuttu. Hatta bu devrin belki de en azılı işkencecilerinin başında, korkuları Avrupa topraklarını bile saran Moğollar gelir. Moğollar, saklamak istemedikleri bu korkunç ve sert zulümleri ile kılıçla dehşet verici bir şekilde ölüm yaymışlardır. XIII. yy.ın ilk 10 yılında merkez Asya'dan bütün istikametlere hızlı genişleyen Moğollar 1240'da Avrupa'ya ulaşmış ve Macaristan Dalmaçya, Polonya dahil uzak ve yakın demeden birçok yer Moğol İstilasından etkilenmiştir. Doğal olarak onların yaydığı zulüm ve şiddetten de. Bu yüzden Moğolların tarihi ilerleyişleri zulüm için referanstır. Moğol zulmünün altında yatan neden üç maddede özetlenebilir:

1- Hayatta kalma yamyamlığı: Korkunç zorunlu hallerde insan eti yeme gibi

- 2- Tercih edilen yamyamlık. Düzenli gıda kaynağı olarak insan eti yeme gibi
- 3- Törenselleşmiş yamyamlık: Ritüel amaçlı ölülerini yemek gibi (Baraz, 2013: 89-97).

Moğolların ifadelerine göre, zulmü temsil etmek için kullanılan yapı taşları değişiklik gösterir. Bu kaynaklardan iki yeni zulüm kategorisi ortaya çıkar: şiddet ve yamyamlık. Bu yeni zulüm türleri, erken Orta Çağ olanlardan ziyade klasik modelleri yansıtır. Aslında görülüyor ki Moğolların aşırı zulmetmelerinin imajı Antik Çağ'dan olan gelişigüzel katliamlar ile birlikte bu yeni kategoriler ile inşa edildi (Baraz, 2013: 100).

Orta Çağ'da sadece Hristiyan dünyası için değil, İslam dünyası için de işkence ve zulüm konusunda Moğollar ilk sıralarda yer alıyordu. Cengiz Han'ın, kendisine karşı direnen bütün kavimleri aileleri, çocukları, kabileleri ve şehirleriyle birlikte kılıçtan geçirerek ortadan kaldırıp taş üstünde taş, baş üstünde baş bırakmayan bir zâlim olarak sadece insanları vahşice katletmemiş aynı zamanda İslam kültür ve medeniyetinin birçok önemli merkezini yıktığı birçok dönem kaynağında yazılıdır. Onun döneminde birçok ülkede kütüphaneler yıkılmış, kitaplar yakılmış, bilim adamları öldürülmüş ve Camiler ahır olarak kullanılmıştır (Kafalı, 1993: 368; Baraz, 2013: 107). Moğolların istila ettikleri şehirlerdeki halkı kılıçtan geçirerek yaptıkları zulüm ve şiddet korkusunu dalga dalga yaymıştır. Öyle ki bu korku dalgası yüzünden Moğollar istila edecekleri yeni şehirlere yaklaştıklarında şehir halkı belki canımız bağışlanır edasıyla onlara direnç göstermeden teslim olmuştur (Cüveynî, 1988a: 153,189,199)¹⁰³. Moğol yöneticisi Şerefeddin'in Tebriz'de vergi toplama sırasında halka yapmış olduğu zulüm ve işkenceyi Cüveynî, *Tarih-i Cihan-i Güşa* adlı eserinde şöyle anlatmaktadır:

“Onun vergi aldığı kimselerin çoğu, yüce Allah'ın şeriatında ve Cengiz Han'ın yasalarında vergi alınması yasaklanmış olan dul ve yetimlerdi. Şehirde kadınların feryadı, yetimlerin ağıdı, dindarların duası, mazlûmların imdat sesleri ve fakirlerin kin ve nefreti göklere yükseliyordu. Her köşede bir işkenceye, her evde bir yabancıya ve her yerde bir vergi memuruna rastlanıyordu. Bunlar ne Allah'tan korkuyor, ne de kuldan utanıyorlardı”¹⁰⁴ (Cüveynî, 1988b: 225).

¹⁰³ Moğolların yaptığı işkence ve zulüm hakkında ayrıntılı bilgi edinmek için bkz. A. A. M. Cüveynî, *Târîh-i Cihângüşâ*, C.I, Çeviren: Mürsel Öztürk, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları(Eserler Dizisi /10), Ankara 1988, s153-200

¹⁰⁴ Moğolların yaptığı işkence ve zulüm hakkında ayrıntılı bilgi edinmek için bkz. A. A. M. Cüveynî, *Târîh-i Cihângüşâ*,C.II, Çeviren: Mürsel Öztürk, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları(Eserler Dizisi /10), Ankara 1988, s 219-230

Orta Çağ İslam devletlerinde de işkencenin siyasî bir araç olarak aktif kullanıldığına dair birçok örnek mevcuttur. Örneğin Selçukluların Gazneli Sultan Mesud'a yenilmesinden sonra geri çekildikleri Horosan'da yaptıkları zulüm ve kargaşa dönemi tarihçileri¹⁰⁵ tarafından anlatılmıştır. Büveyhoğulları baskısından Abbâsî hâlifesini kurtarabilmek için 1057-1058 yılında Bağdat Seferi'ni düzenleyen Sultan Tuğrul Bey'in Bağdat'tan ayrılmasını fırsat bilen Arslan Besâsirî, İslam hâlifesini tekrar esir alıp Âne'ye göndermiştir. Abbâsî Veziri Reisü'r-rüesa İbnü'l-Müslime'yi her türlü zulüm ve işkence ile öldürmüştür. Bunların dışında Oğuzlar da 1155-1156 yıllarında Merv'i yağmalamış bu sırada halka her türlü eziyeti yapmış, bununla da kalmamış hemen akabinde Nişâbüra geçerek burada mescide sığınan çoluk çocuk ayırımı yapmadan halkı kılıçtan geçirmiş, halkın ağzına tuzlu toprak doldurarak işkence yapmışlardır. Dönemin tarihçilerinden Reşîdü'd-dîn, *Cami'ü't- Tevârih* adlı eserinde Oğuzların işkencesinden kaçmayı başaranların deliklere, kuyulara, lağımlara saklandıklarını anlatmaktadır (Reşîdü'd-dîn, 2010: 87,100-102,182-184). Yine İbnül Esîr, *El Kamil Fit-Tarih* adlı eserinde Gurlu Alaaddin'in ölmesinden sonra Gazne'yi istila eden Oğuzların da halka yaptığı işkence ve zulümleri eleştirdiği birçok örnek mevcuttur. Aynı eserde Haçlıların Kahire'yi aldıktan sonra oradaki Müslümanlara işkence¹⁰⁶ yaptıklarından bahsedilmektedir. Selahattin Eyyübî'nin Sincar'ı zaptından sonra gittiği Nusaybin'de halkın Ebu'l-Heycâ es-Semînî'nin yaptığı zulmü ona şikayet ettiğini anlatır. Yine Gazneli Sultan Mesud'un Bağdat şahnesi Alp-kuş'un halka yaptığı zulüm nediniyle Gazneli Sultan Mesud tarafından öldürülmesi, gibi birçok tarihi kayıt (İbnül Esîr, 1989: 65-66,146-147, 272,377-378) işkence ve zulüm konusunun Orta Çağ İslam dünyası açısından da yaşanan bir şiddet sorunu olduğunu göstermektedir.

Görüldüğü gibi Orta Çağ'da işkenceler ve beraberinde gelen şiddet, kütüphanelerin yakılması, bilim adamlarının öldürülmesi gibi kültürel boyutta da izler bırakmıştır. Sadece kültürel boyut değil, ticaret de şiddetten etkilenen bir diğer alan olmuştur. Özellikle Avrupalılar, Müslüman tacirlere oranla deniz ticaretinde biraz daha geç dönemlerde söz sahibi olmalarına rağmen kısa sürede şiddet; kendi hayatları, deniz ulaşımı, ticarî hayatta da önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemde ticaret neredeyse

¹⁰⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Reşîdü'd-dîn Fazlullah, *Cami'ü't- Tevârih /Selçuklu Devleti*, Farsçadan Çevirenler: Erkan Göksu-H.Hüseyin Güneş , Selenge Yayınları İstanbul.2010.s.87-185

¹⁰⁶ Daha ayrıntılı bilgi için bkz. İbnül Esir, *İslam Tarihi El Kamil Fi't Tarih Tercümesi*, C. XI ,Çev: Abdülkerim Özaydın, Bahar Yay., İstanbul 1989,s.65-378

korsanlıkla iç içe yürümüştür. Bu sayede güçlerini artıran bazı tüccarlar, birçok prens ve kral desteğini yanlarına almıştır (Oskay, 1996: 191). Öyle ise şiddet monarşilerin güçlenmesine vesile olduğu gibi ticaretin de gelişmesine vesile olmuştur.

Orta Çağ'da Moğolların saldırıları ve yaptıkları ile ilgili zulümlerle ilgili kaynaklar XIII. yy. ortalarında sonlanmaktadır. Bundan sonraki süreçte Kilisenin politik düşmanları Albigenler, Yahudiler birçok Heretik grup ile reformcular ve hatta bilimsel açıdan birçok teoriye imza atan bilim adamları olmuştur. Dönemde karşılaşılan dış düşmanlar ve izlenen şiddet stratejisi ile Batı Hristiyan alemi, bir bakıma zulmün içselleştirilmiş tehdidi ile karşı karşıya kalacak ve soruna odaklanacaktır. Batı Avrupa XV. yy.da Türk taarruzları boyunca ise büyük bir dış tehdit ile hiç karşılaşmaz (Baraz, 2013: 89) taki Coğrafi Keşifler başlayıp da Kuzey Amerika Kıtası'nda Kızılderililerle karşılaşmaya kadar. Bu keşifler Avrupa için vahşi denilen ve günlük yaşamlarını şiddet gölgesinde yaşayan yeni bir dış mihrak ile onları kesiştirmiş ve bu yeni kıtayı ele geçirmek ve onlara hükmetmek için onları her yönü ile tanıma yoluna gitmiştir. İşte bu sayede öğrenildiği kadarıyla Amerika'nın bu yerli kabileleri işkence konusunda Orta Çağ işkenceler zamanını aratmayacak şeytânîliktedir. Örneğin bir kabul töreninden Kuzey Amerika'da Mandalanların kabilelere bireylere uyguladıkları zulüm de akıl almaz bir noktada olmuştur. Bu kabul törenleri her kabileye göre farklılıklar gösterse de genel anlamda basit bir kabul töreninde bile, süreci Scot'un anlatımlarından net olarak görülmektedir.

“Kabul töreninde genç birey, elleri ve ayakları üstüne dururken bir adam omzu veya göğsünden bir miktar eti sağ elindeki bıçakla kesmek için başparmaklarının arasına alıp sonra çok acı vermek için iyice bilenmiş bıçağı, parmaklarının altındaki ete soktu ve geri çekti. Buna ek olarak bir başkası da bu bıçakla açılan yaraya sopa, şiş gibi araçları sokarak acıyı arttırmaya çalışıyordu. Daha sonra kulübenin tepesinden sarkıtılmış ipler adamın vücudundaki bu sopa ve şişlere bağlandı ve daha sonra adam, vücudundan yukarı doğru çekilmeye başladı. Bu sırada bütün vücudunun yukarıya doğru kalkması için kollarının altından geçirilen bu sopa ve şişlere ek dirsekleri ve dizlerinden de aynı biçimde bıçak ve şişler geçirildi. Artık bütün gövdesi ile havaya kalkan adamcağızın vücudundan kanlar akıyor; onu izleyen seyirciler ise bu sopa ve şişlere kargı, ok, yay gibi silahlarını asıyorlardı.”(Scot, 1995: 56)

Amerikan yerli kabilelerinin en barbarlarından biri de Choctawlar kabilesi idi. Kullandıkları zulüm yöntemleri gerçekten akıl almaz boyuttaydı. Bu kabilede bir kişi işkenceye maruz kalacaksa ondan önce çevresine toplanan vahşi kalabalığın eğlence oyuncağı oluyordu. İşkence infazı verilen mahkûmun kafa derisi yüzülmeden önce eğlenmek isteyen izleyiciler tarafından çırılçıplak soyuluyor, kollarını bağlayıp bir

ucunu boyunlarına bir ucu savaş direğinin tepesine bağladıkları asma ile eziyete uğruyorlardı. Kaynaklardan öğrenildiği bununla da sınırlı değildir. Savaş direği çevresinde acımasızca koşturulan mahkûm direktan uzaklaşmak istediğinde elinde meşale olan kadınların saldırısına uğruyordu. Mahkûmu yakmak isteyen bu kadınların sayısı fazla olduğu için de mahkûm kendini savunmada yetersiz kalıyordu. Hatta eğer kendini savunmak için sağa sola saldırmak gibi işkence den kurtulmak için çaba sarf ettiği sırada yorgunluktan bayılırsa kalabalık eğlenceleri devam edebilsin diye mahkûmu kendisine getirmeye çalışır, bunun için başından aşağı soğuk su bile boşaltabiliyorlardı (Scott, 2009: 42).

Aydınlanma Çağı'nın başladığı döneme gelindiğinde ilk bakışta John Lanbein'in işkence ve kanıt sistemi arasındaki ilişkiyi içeren çalışması, işkenceyi sona erdiren felsefe kayıtlarındaki geçerli görüş meydana gelmeden önce işkencenin Orta Çağ'daki doğasının imajı standart tarihsel hesaplarla vurgulanmaktadır. Aydınlanmanın filozofları bir zamanlar hâkim olan görüşlerin aksine işkenceyi barbarlık olarak nitelendirmekte, bir nevî gerçek için ölçme direği gibi ağır kullanılan prosedürlerin başarısızlığını ve etkisizliğini savunuyorlardı. Bu dönemde neredeyse cadı suçu dışında işkence uygulanan önemli bir vaka kalamamıştı (Frankenberg, 2008: 408-409).

Avrupa artık zulümden yorulmuş ve yarar görmemiş bir adli ve sosyal sistemle Orta Çağ'dan sıyrılmaya çalışırken yaşadığı zorluklardan ders çıkarmış gibi görünmektedir. Çünkü bu dönemde artık ceza sistemlerinde de gözle görülür iyileştirmeler kendini hissettirmeye başlar. Ceza hukuku insancıl bir özellik taşımaya başlar. Aydınlanma Çağı'nda Orta Çağ'dan farklı olarak bu dönem yargı sürecinde ve cezalarda kişinin onuruna saygı vardı. İşkence, eski rejimin bir sembolü idi ve birçok Avrupa ülkesinde artık kaldırılmıştı. Napolyon Bonapart, 1798 yılında Mısır'da kaldığı süre içerisinde, ortaya çıkarmak için önemli sırları olduğundan şüphelenilen erkekler kırbaçlanmasının barbarca olduğunu ve kaldırılması gerektiğini Tümgeneral Berthier'in yazar. Her zaman sorgulama yöntemi olarak kullanılan işkencenin yararsız ve kullanışsız olduğu kabul edilmiştir. Sonuç olarak Başkomutan "akıl ve insanlığa aykırı" bir yöntem dediği işkence kullanılmasını yasaklamıştır (Bonaparte, 1961: 274). İşte bu zihniyetin hızla yaygınlaşması Modern Avrupa'nın oluşmasında büyük katkıda bulunmuştur.

2.2. DİNSEL ŞİDDET

2.2.1. Eski Ahit ve Kutsal Kitaplarda Adam Öldürme ve Şiddetle İlgili Âyetler

Aslında yeryüzünde tarih boyunca var olan bütün din, tasavvuf ve felsefi inanışların temelinde dürüstlük, güven, merhamet, hümanizma, insan öldürmenin kat'i şekilde yasaklanması gibi ortak olan bazı öğeler vardır. Bu öğelerden insan öldürmenin yasaklanması, özellikle tek tanrılı dinlerin kutsal kitaplarında bütün boyutları ile oldukça geniş bir yer kaplar. Bu kutsal kitaplarda insan öldürmenin haram ve meşrû sayıldığı durumlara kısaca Tevrat'tan bakılarak başlanabilir. Tevrat, insan öldürmeyi insanın *-Allah suretinde yaratılmış olması ve yeryüzünün insanlarla meskûn kılınması* noktasında haram sayar. İnsan öldürmeye izin verilen tek nokta, öldürülecek kişinin suçlu, günahkâr ve öldürülecek bu kadar büyük bir boyutta kusur işlemesidir. Aksi takdirde toplumun emniyet ve güvenliğini ihlal edecek bile olsa insan öldürmesi ya da bunun için tutulacak kiralık katiller yasaklanmıştır (Erdem, 1997: 165).

On Emir ve Tevrat'ta geçen *-Komşuna karşı yalan şahitlik yapmayacaksın. - Komşunun evine tamah etmeyeceksin, komşunun karısına yahut kölesine yahut cariyesine yahut öküzüne yahut eşeğine yahut komşunun hiçbir şeyine tamah etmeyeceksin. (BAB/20) -Adam öldürmeyeceksin. (Mısır'dan Çıkış, 20:13; Yasa'nın Tekrarı, 5:17) ; -Oğlum, seni ayartmaya çalışan günahkârlara teslim olma. Şöyle diyebilirler: Bizimle gel, adam öldürmek için pusuya yatalım, zevk uğruna masum kişileri tuzağa düşürelim. Bir sürü değerli mal ele geçirir, evlerimizi ganimetle doldururuz. Gel, sen de bize katıl, tek bir kesemiz olacak. Oğlum, böyleleriyle gitme; onların tuttuğu yoldan uzak dur. Çünkü ayakları kötülüğe koşar, çekinmeden kan dökerler... Başkasına pusu kuran kendi kurduğu pusuya düşer. Yalnız kendi canıdır tuzağa düşürdüğü. Haksız kazanca düşkün olanların sonu böyledir. Bu düşkünlük onları canlarından eder. (Süleyman'ın Özdeyişleri, 1:10-11/17-19) ; -Adam öldürmekten vicdan azabı çeken, mezara dek kaçacaktır; Kimse ona yardım etmesin. (S. Özdeyişleri 28:17); Suçsuz birini öldürmek için rüşvet alana lanet olsun! Bütün halk, Amin!*

diyecek. (Yasa'nın Tekrarı 27:25)¹⁰⁷ şiddeti kabul etmeyen ve buna vesile olacak durumları ortadan kaldırmaya yönelik emirlerdir.

Konfüçyüs öğretileri hatta Şintoizmde¹⁰⁸ de var olan adam öldürmenin yasaklanması İsrail oğullarına gönderilen bütün emirler ve kutsal metinlerde de yasaklanmış ve katı bir şekilde halk bu konuda ikaz edilmiştir. Ayrıca yine “Kitabı Mukaddes”te kasten adam öldürmenin cezası, dünyevî boyutta “kisas” yoluyla belirlenmiştir; *-Adam öldüren kesinlikle öldürülecektir.*(Levililer 24:17) ;- *Kim komşusunu yaralarsa kendisine de aynı şey yapılacaktır.* (Levililer 24:19) ;- *Kırığa karşılık kırık, göze göz, dişe diş olmak üzere, ona ne yaptıysa kendisine de aynı şey yapılacaktır.*(Levililer 24:20); *-Musa bunları İsrail halkına bildirdikten sonra, halk RAB'be lanet eden adamı ordugahın dışına çıkardı ve taşlayarak öldürdü. Böylece İsrail halkı RAB'bin Musa'ya verdiği buyruğu yerine getirmiş oldu.* (Levililer 24:23)¹⁰⁹ cümleleri, kisas konusunda katı bir tavır sergilendiğini göstermektedir. Üstelik bu emir, insanlar arasında fark gözetilmeden uygulanmalıdır. Burada kisas konularak kan dökmeye meyil edecekleri caydırma amacı vardır. Çünkü İsrail toplumundaki genel inanış kan döken kişiye uygulanacak bu infazla toplumun tümünün sorumluluktan kurtulduğudur. Bu ceza, infaz edilmezse İsrail oğullarının bu vebal altında kalacakları söylenmektedir (Erdem, 1997: 165).

Kurân-ı Kerîm'de adam öldürmekle alakalı 7 âyet geçer. Ve bu âyetlerin hepsinde bunu yasaklayan ve men eden emirler ön plandadır.

-Ey iman edenler! Öldürmede kisas size farz kılındı. Hüre hür, köleye köle, kadına kadın. Ama her kim, ölenin kardeşi tarafından bir şey karşılığı bağışlanırsa o zaman örfe uyması, ona diyeti güzellikle ödemesi gerekir. Bu, Rabbiniz tarafından bir

¹⁰⁷ Bkz. <https://kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?mc=1&sc=55/>. 20.06.2019 ;

<https://kutsalkitap.net/bible/tr/index.php?mc=1&sc=161/>. 20.06.2019

<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=cik+1&x=15&y=11/>.20.06.2019;

<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=yas+1&x=37&y=21/>.20.06.2019

¹⁰⁸ Şintoizm'de iç huzurun sağlanması ögesi esas olduğu için adam öldürme, zina ve hırsızlık yasaklanır. Maniheizm de insan ruhunun masum olduğu esastan dolayı bu ruhu kirletecek olan hırsızlık, yalan, adam öldürme yasaklanır. İnsanları mutluluğa kavuşturan yolları öğreten Konfüçyüs'e göre de insanın yaşama hakkı en değerli hak olduğu için adam öldürme yasaklanmıştır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ş.Özcan, *Dinlerin İnsana Verdiği Değer (Yahudilik, Hıristiyanlık Ve İslam Örneği*, Basılmamış Y. Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri (Dinler Tarihi) Anabilim Dalı, Ankara 2013, s.22.

¹⁰⁹ Bkz. <http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=lev%2024/>. 20.06.2019

hafifletme ve bir rahmettir. Her kim bunun arkasından yine saldırırsa artık ona acı veren bir azab vardır (Bakara Süresi /178)¹¹⁰.

-Bir mü'minin bir mü'mini öldürmesi olamaz meğerki hata ola ve kim bir mü'mini hatârâ öldürürse mü'min bir esir azad etmesi ve ölenin vârislerine teslim edilecek bir diyet vermesi lâzım gelir, meğerki vârisler tasadduk edeler, eğer öldürülen kendi mü'min olmakla beraber size düşman bir kavmden ise o zaman öldürenin bir esir azad etmesi lâzım gelir ve eğer kendileriyle aranızda bir misak bulunan bir kavmden ise o zaman vârislerine teslim edilecek bir diyet vermek ve mü'min bir esir azad etmek lâzım gelir, bunlara gücü yetmeyen de Allah tarafından tegibiesinin kabulü için ardu ardına iki ay oruç tutmak lâzım gelir; Allah alîm, hakîm bulunuyor (Nisa Süresi/92)¹¹¹.

-Bir mümini kasten öldürene gelince, onun cezası, içinde uzun süre kalmak üzere cehennemdir. Allah gazap etmiştir böylesine, lanetlemiştir onu; çok büyük bir azap hazırlamıştır ona (Nisa Suresi/93)¹¹².

-Allah'ın haram kıldığı canı, haklı bir sebep olmadıkça öldürmeyin; kim haksız yere öldürülürse velisine hakkını arama hususunda tam bir yetki vermişizdir. O da öldürmede aşırı gitmesin çünkü o, yardıma eriştirilmiştir (İsra Suresi/33)¹¹³.

-Ve onlar Allah ile beraber başka Tanrı'ya yalvarmazlar. Allah'ın haram ettiği canı haksız yere öldürmezler ve zina etmezler. Kim bunları yaparsa cezasını bulur (Furkan/68)¹¹⁴.

Bu âyetlerden görüleceği üzere İslâm'da adam öldürme sert bir şekilde yasaklanmıştır. Üstelik teolojik hassasiyet içerisinde adam öldürme büyük günahlardan sayılmış ve bunun cezasınının, uhrevî olarak cehennem ateşinde kalmak olacağı söylenilerek işin ahiret boyutu da belirtilmiştir.

Yine yukarıda verilen Bakara Süresi 178. âyette de belirtildiği gibi bunun dünyevî cezası hakkında kısas ilkesinin benimsendiği görülmektedir. Yine Kûr'ân-ı

¹¹⁰ <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/185/178-ayet-tefsiri/.20.06.2019>

¹¹¹ <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/585/92-ayet-tefsiri/.20.06.2019>

¹¹² <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/586/93-ayet-tefsiri/.20.06.2019>

¹¹³ <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/%C4%B0sr%C3%A2-suresi/2062/33-ayet-tefsiri/.20.06.2019>

¹¹⁴ <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Furk%C3%A2n-suresi/2923/68-ayet-tefsiri/.20.06.2019>

Kerîm'e göre "... Bir mü'mini yanlışlıkla öldürenin bir mü'min köleyi azat etmesi ve öldürenin ailesi bağışlamadıkça ona diyet ödemesi gerekir." (Erdem, 1997: 167).

Hristiyanlıkta ise

- İsa onlara: Size sorayım, dedi, Kutsal Yasa'ya göre Şabat Günü iyilik yapmak mı doğru, kötülük yapmak mı? Can kurtarmak mı doğru, öldürmek mi? (Luka 6:9)¹¹⁵

- Hangi buyrukları? diye sordu adam. İsa şu karşılığı verdi: -Adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin ve Komşunu kendin gibi seveceksin. (Matta 19:19)¹¹⁶.

-O'nun buyruklarını biliyorsun: Adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, kimsenin hakkını yemeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin. (Markos 10:19)¹¹⁷.

Hırsız ancak çalıp öldürmek ve yok etmek için gelir. Bense insanlar yaşama, bol yaşama sahip olsunlar diye geldim.(Yuhanna 10:10)¹¹⁸.

İncil'de yer alan emirlerden görüldüğü ve Eski Ahit geleneğinden de geldiği üzere Hristiyanlıkta katletme, adam öldürme gibi kavramlar prensipte haram sayılmasına rağmen Hristiyanlığın Eski Ahit'i farklı, daha kapalı bir anlayışla yorumlayarak uygulanmasını da güç hale sokmuştur.

-Atalarımıza, Adam öldürmeyeceksin. Öldüren yargılanacak dendiğini duyduunuz. Ama ben size diyorum k, kardeşine öfkelenen herkes yargılanacaktır. Kim kardeşine aşağılayıcı bir söz söylese Yüksek Kurul'da yargılanacaktır. Kim kardeşine ahmak derse cehennem ateşini hak edecektir. (Matta 5:21-22)¹¹⁹.

Hükümden yola çıkarsak Hristiyanlıkta adam öldürmek bir kenara, küçük bir aşağılamanın bile cezası olarak cehennem gösterilmektedir.

¹¹⁵ <http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=luk%206:9/> . 20.06.2019

¹¹⁶ <http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=Matta+19%3A19&x=58&y=13/> .20.06.2019

¹¹⁷ <http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=Markos+10%3A19&x=32&y=11/> . 20.06.2019

¹¹⁸ <http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=Yuhanna+10%3A10&x=32&y=14/> . 20.06.2019

¹¹⁹ <http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=Matta+5%3A21-22&x=35&y=19/> . 20.06.2019

Öldürme konusunda sert uyarılara rağmen fiiliyatta durum bu şekilde olmamıştır. Aksine Avrupa, o güne kadar gördüğü en büyük dinsel şiddet ve işkence mantığı ile Kilise sayesinde tanışmıştır. Hatta bu durum, zamanla öyle bir hale gelmiştir ki, Katolikler, Kalvenistler, Protestanlar özgür düşüncüyü savunup hümanist temelli bir yaşamı temel almalarına ve doğruyu bulmak için din adamı yerine Tanrı'nın buyruğu olan İncil'i esas almalarına rağmen bu mezheplerde kendi doğrularını, Kilise şiddeti karşısında zora dayanarak savunmaya yönelmişlerdir. Bu durum, ilginç bir ortamın oluşmasına neden olmuştur. Çünkü Kilise reformistler savaşında her grup güçlü olduğu yerde öteki zayıfa işkence ve zulüm yapmış zayıf oldukları yerlerde ise güçlü olan tarafından işkence ve zulüm görmüşlerdir. Bu kısır döngü birçok mezhep ve Katolikler açısından aynı şekilde devam etmiştir. Örneğin Calvin'in adamları, Cenevre dışında Kilise tarafından yakalanmaya çalışırken güçlü olduğu bölgede yorumcu Sebastien Castelion'u işinden attırdı ve kaderciliğe karşı görüşler taşıyan Jerome Bolsec'i sürgüne gönderdi; ayrıca bilgin Michel Servet'i ateşte yaktırdı. Yine Albe Dükü Hollanda reformunu kanlı bir biçimde bastırmaya çalışırken, Calvinciler de Katoliklere kan kusturuyordu (Ercan, 1997: 61).

Bütün bu âyetler ve emirler adam öldürme konusunda sert hükümler içermesine rağmen şiddetin yayılmasına katkıda bulunan din adamları, dinsel şiddet hususunda hangi âyetleri dayanak almıştır diye düşünüldüğünde genel anlamda adam öldürmenin istisna tutulduğu şu emirler önemlidir.

Bunları genel olarak belli başlıklarda toparlarsak:

1-Adam öldürmekle ilgili;

-Kim birini vurup öldürürse kendisi de kesinlikle öldürülecektir. Ama olayda kasıt yoksa ona ben izin vermişsem size adamın kaçacağı yeri bildireceğim. Eğer bir adam komşusuna düzen kurar; kasıtlı olarak saldırıp onu öldürürse, sunağıma bile kaçmış olsa, onu çıkarıp öldüreceksiniz. (Mısır'dan Çıkış 21:12-13-14) ; Kim annesini ya da babasını döverse kesinlikle öldürülecektir. (Mısır'dan Çıkış 21:14) ;Kim adam kaçırırsa onu ister satmış olsun ister elinde tutsun kesinlikle öldürülecektir.(Mısır'dan

Çıkış 21:16); *Hayvanlarla cinsel ilişki kuran herkes öldürülecektir.* (Mısır'dan Çıkış 22:19); *Büyücü kadını yaşatmayacaksınız.* (Mısır'dan Çıkış 22:18)¹²⁰

2- Zina etmek ve eşcinsellik ile ilgili:

-Biri başka birinin karısıyla, yani komşusunun karısıyla zina ederse hem kendisi, hem de zina ettiği kadın kesinlikle öldürülecektir. Babasının karısıyla yatan, babasının namusuna leke sürmüş olur. İkisi de kesinlikle öldürülecektir. Ölümü hak etmişlerdir. Bir adam geliniyle yatarsa ikisi de kesinlikle öldürülecektir. Rezillik etmişler, ölümü hak etmişlerdir. Bir erkek başka bir erkekle cinsel ilişki kurarsa ikisi de iğrençlik etmiş olur. Kesinlikle öldürülecekler. Ölümü hak etmişlerdir. Bir adam hem bir kızla, hem de kızın annesiyle evlenirse alçaklık etmiş olur. Aranızda böyle alçaklıklar olmasın diye üçü de yakılacaktır. Bir hayvanla cinsel ilişki kuran adam kesinlikle öldürülecek, hayvansa kesilecektir. Bir kadın cinsel ilişki kurmak amacıyla bir hayvana yaklaşırsa kadını da hayvanı da kesinlikle öldüreceksiniz. Ölümü hak etmişlerdir. (Levililer 20:10-16).¹²¹

3-Sahte peygamber olmak ile ilgili:

-Aranızdan bir peygamber ya da düş gören biri çıkarsa, bir belirtiyi ya da şaşılabilir bir olayı önceden bildirirse, O peygamber ya da düş gören öldürülecek. O, sizi Mısır'dan çıkaran, köle olduğunuz ülkeden kurtaran Tanrınız Rabb'e karşı gelmeye kışkırttı. Tanrınız Rabb'in yürümenizi buyurduğu yoldan sizi saptırmaya çalıştı. Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldırmalısınız. Öz kardeşin, oğlun, kızın, sevdiğin karın ya da en yakın dostun seni gizlice ayartmaya çalışır, senin ve atalarının önceden bilmediğiniz, dünyanın bir ucundan öbür ucuna dek uzakta, yakında, çevrenizde yaşayan halkların ilahları için, -Haydi gidelim, bu ilahlara tapalım derse ona uymayacak, onu dinlemeyeceksin. Ona acımayacak, sevecenlik göstermeyecek, onu korumayacaksın. Onu kesinlikle öldüreceksin. Onu önce sen, sonra bütün halk taşla tutsun. Taşlayarak öldürün onu. Haydi, bilmediğiniz başka ilahlara tapalım, diyerek kentlerinde yaşayan halkı saptırdıklarını duyarsanız araştırarak, inceleyecek, iyice

¹²⁰ <http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=cik%2021/>. 20.06.2019 ve <http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=cik%2021/>.20.06.2019

¹²¹ Bzk. <https://www.kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?id=116&mc=1&sc=96/>. 21.05.2018 ve <http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=lev%2020:%2011-17/>.21.06.2019

soruşturacaksınız. Duyduklarınız gerçekse ve bu iğrenç olayın aranızda yapıldığı kanıtlanırsa o kentte yaşayanları kesinlikle kılıçtan geçireceksiniz. Kenti yok edip orada yaşayan bütün halkı ve hayvanları kılıçtan geçireceksiniz. (Yasa'nın Tekrarı 13:5-10 /14-15).¹²²

4-Fahişelik ve ırza geçmek ile ilgili:

-Eğer bir kız babasının evindeyken fuhuş yaptıysa İsrail'de iğrençlik yapmıştır. Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldıracaksınız. (Yasa'nın Tekrarı 22:20) ; -Günahın ücreti ölüm, Tanrı'nın armağanı ise Rabbimiz Mesih İsa'da sonsuz yaşamdır. (Romalıları 6:23) ; -Kim insan kanı dökerse kendi kanı da insan tarafından dökülecektir. Çünkü Tanrı insanı kendi suretinde yarattı (Yaratılış 9:6)¹²³ âyetleride görüldüğü gibi ölüm cezasının verilmesine dayanak olan âyetlerdendir.

Görüldüğü üzere Hristiyanlıkta Eski Ahit'ten gelen dinsel geleneğe dayanarak haram olan insan öldürme geleneğini bazı zamanlarda Kilise kendine göre yorumlamıştır. Kilise otoritesini sağlamlaştırmak için buna engel olacağından şüphelendiği herkese “sosyal düzeni bozma ya da Tanrı emirlerine başkaldırma” ithamı ile şiddet göstermiştir. Üstelik bu durum temel Hristiyanlık anlayışı ile taban tabana zıttı. Çünkü Hz. İsa da öfkesi ile değil, mülayimliği ve ılımlılığı ile bu dine dayanak olan bir peygamberdi (Bloch, 2013:218).

2.2.2. Kilise ve Anarşi

Orta Çağ'da özellikle XIV. yy.da en önemli sorunlardan biri, artmaya başlayan zulüm konusudur. Bu sorun sadece Hristiyan dünyası için değil, aslında İslam dünyası için de önemli bir problemdir. Birçok kaynakta bu acımasızlığın naralarını gösteren ifadeler yer alır. Önce Moğollar, sonra beraberinde gelen farklı din, mezhepten, ırktan da olsa aynı zihniyeti taşıyan vassalları ile şiddet bu çağ boyunca temsil edilirdi. Bu açıdan bakıldığında Baraz'ın, *Medieval Cruelty* adlı eserinde ele alışına göre zulmün açık yazılı referanslarını, Orta Çağ anlayışı ile yorumlanırsa 4 temel şekilde değerlendirilebilir (Baraz, 2013: 123,184-186).

¹²²<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=Yasa%E2%80%99n%C4%B1n+Tekrar%C4%B1+13%3A5-10+&x=47&y=7/>.20.06.2019

¹²³<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=Romal%C4%B1lar+6%3A23&x=57&y=11/>.20.06.2019 ;<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=Yarat%C4%B1n%C4%B1n+C5%9F+9%3A6&x=60&y=19/>. 20.06.2019

a. Bir insan niteliği olarak zulüm (kişisel ilişkiler bağlamında): Zulüm akrabalar gibi insanların belirli kategoriler içerisinde sınıflandığı durumlarda doğal uyarının ihmali durumda bir kötülük türü olarak veya katliam, yağma, esir alınma gibi savaş karakterizesi içerisinde olan zulüm mevzusudur. Savaş zulmü. Katliam, yağma, esir alınma olarak zulmün karakterizesi, onların Judha kazısında sürdürdükleri bir savaşta İsrail insanların bu zulmünü Peygamber ODED lanetlemektedir (Baraz, 2013: 123,184-186).

b. Tiran (politik-dinsel bağlamda): Yazar daha çok Yahudi zulümleri üzerinde durmuştur ve şöyle demiştir:

“Maccobees’in kitabının çoğu girişleri Yahudilerin zulmü, onların dininde yansıtılan Antiochu’s olarak adlandırılır. Bu zulmün biçimlendirilmesi olarak Antiochu’sun ününü kurulduğu asıl bölüm onun 7 oğlu ve bir karısının infazıdır. Bu yüzden sonraki zâlimlerin öncüsü olarak Antiochusta ilgili bu manzara Hristiyan katliamının bir dalâleti olarak Orta Çağ içinde de kabul edilir. Genelge Maccebees’in kitabındaki zulüm Antiochus’un kuralları ile ilişkili insanların bu eylemleri için geçerlidir. Ayrıca Haman ve Holopheres gibi Yahudilerin ve diğer zâlimlerinin zulmü, bu referanslar altında gelir. Özellikle Yahudiler için hitap etmeyen konuşulmayan bu zulmün bir örneği, Babylonun akıllı adam emirlerini yürüten Nabuchodonosor’s dur.” (Baraz, 2013: 123,184-186).

Buna bakarak dinsel bağlamda tiranlık ya da zulüm yapan tek grup Yahudilerdir gibi bir kesin sonuç çıkaramayız. Çünkü Antik Çağlardan beri gerek tek Tanrılı dinler gerekse çok Tanrılı dinlerde zaman zaman dinsel emirler zulmün referansı olmuştur.

c. İnsani olmayan bir özellik vahşi hayvanların bir özelliği olarak genellikle zulüm: Bazı zamanlar ateşin türevleri ve ateşin sıfat formları tarafından tanımlanır. Bu durumda yeni vasiyetnamelerden biri Galileo, Mesih’in yolunda rastlayan adam iki deli sert olarak zulmün karakterizesi için referanstır ki onun iblisleri daha sonra domuza dönüştü. Zulüm olarak hayvanca gaddarlığı ancak insan cesaretinin pozitif özelliğini tanımlamak için mecazi olarak kullanılır (Baraz, 2013: 123,184-186).

d. İlahi adalet: Bu bağlamda zulmün referansı, kötülüğe doğru adâletin son safhadaki şiddetinin uygulamasıdır. Bu konuda yazar şu yorumu yapar :

“Genellikle zulüm kolektif cezalar anlamına gelir.(İsrail insanları ya da insanoğlu için) Sıklıkla peygamberler, Babilliler ve Asurlular gibi insanların vasıtasıyla özellikle o insanlar Allah tarafından cezalandırılacak olan rahatsızlıkları zulmün bu görünüşü ile ilgili olarak adlandırılır. Ayrıca bu referanslar “diğerlerinin” zulmünün Orta Çağ tanımları için basit tanımlamalarını sağlar. Örneğin onların kocalarının önünde kadınlara tecavüz ya da onların ebeveynlerinin önünde çocuklarının katliamı bu yüzden İbrahim peygamberce Babillilerin büyük katliamı olarak tanımlanır. Ancak dikkat edilmelidir. İncil’deki pasajlar kendilerinin zulmün belirlenmesini ilahî adâletin bir parçası olarak gören ve bunu sahneyen insanlar

için doğrudan atfedilmez. Onlar bazı doğal musibetler için benzer olan, Tanrı'nın ellerinin sadece araçlarıdır. Onların işleri için sorumluluktan zulmün faillerini affetmek pozisyonu biraz anormaldir ve Hristiyan yorumcuları genelde buna katılmaz. Örneğin, bu yüzden Jerame İsrail inşalarının cezalandırılması için ilahî adâletin bir enstrümanı olarak görmesi için devam etmesi düşüncesi bile Babilliler için zulme dayandırılmaz" (Baraz, 2013: 123,184-186).

Dinsel şiddetin bu kategorilere göre Orta Çağ Avrupası'nda tekâmülünü görmek için öncelikle Orta Çağ Avrupa toplumunun şekillenmesinde derin izler bırakan Kilise yapısını temel almak gerekir. Dinsel şiddetin en çok kendini gösterdiği dönem, Hristiyan ve Müslümanların birbirlerine karşı korkusuz bir nefret duyduğu ve birçok sivil insanın da ölmesine neden olan Haçlı Seferleri'dir. Baigent ve Leigh de eserleri *The Inquisition*'da özellikle ilk Haçlı Seferleri (1096-1099) Katolik barbarlığını ve zulüm gösteren bir açılış motifi olarak görür. Haçlı Seferleri insan gücü, öldürme, dövüşme ve savaş teknolojisi ve silah uzmanlığı ile desteklenmişti. Bu destekle oluşan Katolik ruh ve beraberinde Kilise, Ortadoğu'da kısa başarılarla imza atmış; açıkçası tam olarak amacına ulaşamamıştı. Bu da Kilisenin Ortadoğu için hissettiği tüm şiddet duygularını Avrupa'ya geri taşımasına neden oldu. İşte bu yüzden birçok tarihçiye göre, Orta Çağ dinsel şiddetin en etkili ismi olan Engizisyon gerçeği altında yatan şeyin inançtan ziyade "şiddet" olduğunu savunurlar (Baigent-Leigh, 2000: 1-4).

Haçlı Seferleri sonucunda Müslümanlara karşı yöneltilen bu Haçlı Ruhü zamanla Kilise öğretilerini reddeden Hristiyanları da kapsayan bir boyuta ulaşacaktır. III. Innocentius, Hristiyan öğretilerini reddedenleri "sapkın" olarak nitelendirmiştir. Sadece bununla kalmamış sapkınlar için Müslümanlığa karşı düzenlenen Haçlı Seferi gibi bir sefer düzenlenmesini isteyerek, taraftar bulabilmek için günahların affedileceği ve sınırsız ganimet elde edileceği gibi çeşitli vaatlerde bulunur. Bu çağrı işe yaradı ve birkaç aşamada farklı gruptan, mezhepten, statüden insanlar Kilisenin şiddeti ile tanıştılar. İlk aşamada, 1209'dan 1218'e kadar Fransa ve Burgonya'dan gelen on iki bin şövalye, Yaşlı Simon de Montfort yönetiminde Toulouse kontları VI. ve VII. Raymond hâkimiyetinde yaşayan sapkınlara saldırdı. İkinci aşamada 1225'ten 1271'e kadar Fransa kralının orduları da eklendi ve Katharlar dönemlikle ölüm arasında seçime zorlandılar. Ancak görülüyor ki Kiliseden dinsel anlamda farklı düşünen çoğu Kathar, bu şiddete boyun eğmedi. İnançlarından vazgeçmeyen Katharlar, bir dönem olan Robert la Bougre idaresinde olan Engizisyonun korkunç işkenceleri altında ölümü seçti. 1244'te Montsegur'da iki yüz inatçının bedenleri üzerine ateşler yükseldi. Özellikle

Languedoc Bölgesi'nde yapılan zulümler, acılar üstüne kurulmuş bir çağ yaşanmasına neden oluyordu. Kilisenin Engizisyon aracılığı ile yaydığı dinsel şiddet yüzünden otoritesini sağlamada kısmen başarılı olmuştur denilebilir. Çünkü Kilise, en azından kâfirlere karşı olduğu gibi kendisine daha yakın inançsızlara karşı da mücadele vererek onları inançlarından döndüremedilerse bile kontrol altında tutmayı başarmıştır (Davies, 2006: 391-391).

Hristiyan dünyasının otoritesi olarak Kilise, her inancı teolojik olarak kabul etmiyordu. Bu yüzden de bu inanç ve düşüncelerin yayılmaması adına bu inançlar üzerinde baskı kurmaya devam ediyor ve onları sapkın veya pagan¹²⁴ olarak nitelendiriyordu. Hatta daha ileri gidip bu pagan ve sapkınların ilahlarını öfkelenirdiğini iddia ediyordu. Bu iddiaya göre bu sapkınlar hangi bölgede ortaya çıkarsa Tanrı'nın öfkesi de o bölgede yaşayanlara yönelirdi. Bu da tehlike çanlarının herkes için çalması demekti. Sadece bu iddia bile herkeste bir kanının oluşmasına yetti. Zamanla bu durum öyle bir batıl boyuta ulaştı ki halk her yerde büyük bir felakete uğrarsa “orada başlarına gelen bu felakete neden olan bir kâfir buna vesile olmuştur” diye düşünür oldu. Bunun sonucunda halk da Kilise otoritesine girmeyen sapkın ya da paganlara Kilisenin gözlükleri ile bakmaya başladı ve bir cüzzamlı gibi ondan sıyrılmaya çalışıp en ağır cezayı alması için yaygara koparmaya bile başladı. Bu yüzden kısa bir sürede Tanrı'ya karşı işlendiğini düşündükleri sapkınlık suçu Avrupa'da en ağır suçlardan birisi oldu. Diğer yandan bu suçun cezalandırılabilmesi için kanıtlanması gerekiyordu. Bu aşamada kanıt yetersiz olursa kişinin itirafı yoluna gidiliyordu ve burada ise işkence devreye giriyordu. Sadece bir şüpheyile başlayan sapkınlık iddiası itiraf alınması aşamasına kadar gelince işkence yöntemleri kaçınılmaz oluyordu. Bütün bu süreçler ve fevri cezalandırmaları zamanla bir cezalandırma sistemine dönüştürmek isteyen Kilise, durumu tamamen kontrol altında tutması için Engizisyon Mahkemelerini görevlendirdi ve onu özel yetkilerle donattı (Scott, 2009: 53-55). Burada şunun da belirtilmesi gerekir önce Kilisenin sonra Engizisyonun devam ettireceği sapkınlıkla

¹²⁴ Günümüzde çoktanrıçılık olarak bilinen paganizm ve bu adla olarak adlandırılan Pagan terimi, aslında dinsel geleneklere, özellikle de Hristiyanlık, Yahudilik ve İslam gibi dinlere karşı büyüçülük ve çok tanrıçılık ile doğa ve ruh tapıcılığı gibi eski kültürleri yeniden canlandırmaya çalışan akımdır. Bunun yanında materyalizm, modernizm, sekülerizm ve bunlar doğrultusunda gelişen ve akılcılık, liberalizm, bireysellik ve benzeri değişkenlere dayalı anlayışları da kutsayan Batı paradigmasının ürettiği insanı ifade etmektedir. Bkz. Ş. Gündüz, *Anadolu'da Paganizm Antik Dönemde Harran ve Urfa*, Ankara Okulu Yayın., İstanbul, 2005, s. 9-10

mücadelede sapkın, kâfir ve paganlara karşı işkence yapılması fikri Roma hukukundan gelen Tanrı'ya karşı hainlik dayanağının bir mirasıdır. Tanrı'ya karşı hainlik fikri dinsel sapkınlıkla uyarlanacak ve bir sentez inaniş olarak devam edecektir (Scott, 2009: 52).

Kilise için sapkınlık konusunda otorite kurulması gereken en önemli bölgelerden biri Languedoc ve etrafındaki yerleşim bölgeleri olmuştur. Languedoc mücadeleye başarılı olursa Katolikliğin yerleşebileceğini düşünen Kilise, küçük bir kıvılcım çakarak Kuzey Avrupa baronlarının, güneyin zengin şehir ve topraklarına olan kıskançlığını azdıracak faaliyetlerde bulunarak provokasyon yapmıştır. İlk fitil, 1208 yılında bir papa elçisinin burada öldürülmesiyle yakılmıştır. Kuzeyin Baronları, Papa II. Innocent ve Dominik Guzman adlı bir İspanyol fanatiği önderliğindeki Kilise, kuvvetlerini Languedoc'e saldırtmıştır. Bu fanatik daha sonra Orta Çağların zâlim bir kurumu olan Engizisyonu oluşturacak manastır tarikatı, Dominikenler Tarikatı'nı kuran Guzman'dır. Bu ilk hamle başarılı olmuş ve Kilise artık kendi hiyerarşisini kabul etmeyen Albigen ya da Katharların 1244 yılına kadar kökünü kazımaya çalışmıştır. Genel anlamda bunda başarılı olmuştur. Ancak Katharların fiziksel varlığı sona ermemiştir. Çünkü onlar, düşünsel boyutta varlıklarını yer altına çekilerek devam ettirmişlerdir (Gül, 2009: 182).

Kilisenin otoritesini kabul etmeyenlere karşı başlattığı bu sapkınlık politikası işkenceye uğrayan gruplar üzerinde nasıl bir etki yapmıştır? Bu araştırıldığında şu sonuç çıkar. Kilise, hangi grubu anarşist saymış ise o grup öncelikle Kilisenin zulmüne karşı direnç göstermiş sonra da din ile güç karşı karşıya gelince çözüm olarak dinî reddetmişlerdir. Üstelik bu anarşist sayılan gruplar başta sadece Katharlar gibi Heretik Hristiyanlar iken daha sonra eşcinseller, sapkınlılar, fahişeler, cadılar ve daha sonra diğerleri. Çünkü Kilisenin Engizisyon eliyle yaptığı zulüm öyle bir aşamaya gelmiştir ki Kilise neyi teolojik olarak kabul ediyorsa Hristiyanlık odur. Burada ilginç olan şudur ki Kilisenin otoritesine paralel olarak servetini de genişletmiştir (Ellul, 1998:42-43).

Orta Çağ'da Kilisenin neden bu kadar büyük bir katliam hareketine girdiğini anlamak için bozulan yapısını incelemek gerekmektedir. Aslında Kilisede başlayan bozulmanın Papalar da farkındadır. Bunu, III. Innocentius, *IV. Lateran Konsülü'ni* açarken, ruhban sınıfını eleştirmesi göstermektedir. III. Innocentius din adamları hakkında en çok eleştirilen noktaları; onların tensel zevkleriyle ilgilenmesi, rahiplik duygusunun manevî hazzından uzak olmaları ve Tanrı'nın sözlerini halka aktarmada ve

halkı Kilise etrafında kenetlemede aciz kalmaları olarak ilan etti. Bunun yanında evli iken nikâhsız birliktelikler yaşayanların yanında meyhane bile işletenlerin olduğu; düğün dernek vaftiz, hasta, ölü gibi bütün dinsel âyinlerden para alan paragöz bir topluluk olması hususlarını da eleştirmiştir. Kilisenin bu kadar teolojik erozyona uğramasında asıl sorun, İncil'in farklı dillere çevrilmesinin reddedilmesi idi. Bu durum Avrupa'da dinsel bir eğitim eksikliğine neden oluyordu. Çünkü halk İncil'e ve dinin öğretilerine sadece Kilise, keşiş, rahip, papazlar yoluyla erişebiliyordu (Eliade, 2003a: 213). Kilise bu sorunu görmediği için köklü bir çözüm de sunamamıştır. Bu da zamanla halkın yeni farklı mezheplerle tanıştıklarında Kilise ile karşılaştırıp, bu yeni dinsel inançlara kolaylıkla girebilmesine yol açmaktaydı. Kilise ise bu farklı inançları teolojik olarak çürütme yetisine bütün kurum ve piskoposları ile hâkim olamadığı için bu farklı Heretik ya da sapkın diye değerlendirdiği gruplara sadece işkence argümanı ile yaklaşmış ve tek bir seçeneğe odaklanmıştır. Bu da sapkın ve Heretiklerin kökünü kazımak.

Kilise halk üzerinde egemenliğini arttırmak ve teolojisini kabul etmeyenleri toplumdan ayırıştırmak için sistematik olarak uyguladığı işkence argümanını da, o kadar sınır tanımaz şekilde kullanmıştır ki bu yüzyıla “İşkenceler Zamanı” veya “İşkenceler Çağı” denmesine neden olmuştur.

“İşkence çok titizlikle uygulanan adlî bir oyundur.” diyen Foucault belki de bu yüzden işkenceyi, Engizisyon tekniklerinin ötesinde adlî deneyler, adlî düello, Tanrı yargısı gibi eski usullere bağlamaktadır. Bu oyunda sorgulama mekanizması olan yargıçla şüpheli arasında bir düello başlardı. İşte bu düello şüphelinin basamak basamak geçtiği bir dizi deneydir. Şüpheli ya bu deneyde direnerek yola devam edecek ya da suçunu itiraf ederek başarısız olacaktır. Sorgulama emrini veren yargıç, düelloya ödül niyetiyle kanıtları sokardı. Bu kanıtlar yargıcın bütün kozları elinde tutma dayanağıdır. Yargıç kanıtlarla isterse işkence yapabilir ve sorgulama sonunda da idam, sürgün gibi cezaları verebilirdi. Şüphelinin düelloyu kazanmasının tek bir yolu vardı. O da en ağır suçları işlemişse ve yeterince kanıt varsa bile sorgulama sırasında maruz kaldığı işkenceye dayanmaktı. Çünkü ancak o zaman yargıcın sorgulama sonunda ceza verme olanağı ortadan kalkıyor bu durumda adalet, düelloyu kaybetmiş oluyordu (Foucault, 1992:49-50). Kilise yetkililerinin inandığı düşünceye göre; eğer işkence gören kişi suçlu

ise çekeceği acılar adaletsiz olmayacaktı ve çektiği acılar onun suçtan arınmasının işareti olacaktı (Foucault, 1992: 51).

Adlî işkencenin ilk örnekleri Sezar mirasını taşıyan XIII. yy. İtalyasında görüldü ve bütün Avrupa'ya yayıldı. Bunu takip eden üç yüz yıl sonrasında XVII. yy. Avrupa coğrafyası (İskandinav dışında) için işkence, adlî sürecin zorunlu bir parçası oldu. Antik gelenekten gelen bazı adlî ilkeler vardı. Kanıtlar, şüphelinin suçluluk oranını gösteriyordu. Bu yüzden geriye sadece şüpheli görülen kişiden itiraf alınmak istediğinde işkenceye başvurulurdu. Ancak XVII. yy.da artık sadece kuşku duyulduğunda kanıtla gerek olmadan bile işkence yapılması alışkanlığı yerleşti. İşkence kullanımının gerekçe alanı da genişledi. Yalan söyleme, suskunluk, suçu itiraf etmeme ve hatta beniz sarılığı sorgulama sırasında mahkûmda oluşan fiziksel değişiklikler gibi (Scott, 2009: 62).

Kilise sadece Hristiyan Avrupa'da değil, Hristiyanlığı yeni kabul eden Rusya'da da otoritesini tesis etmeye çalışmıştır. Buradaki amacı da eski pagan inançlarına sahip olan Kiev coğrafyasında kendi teolojik görüşlerini tesis etmektir. Bu konuda Kievli Vladimir gibi imparatorların desteğini de aldığını söylemek mümkündür. Ancak tarihi kayıtlar göstermektedir ki Kilise bu topraklarda paganizm ile mücadelede Avrupa'daki sapkınlıkla aynı yöntemleri kullansa da başarılı olamamıştır. Çünkü Rus halkı uzun süre imparatorların izinde gitmemiştir (Palumbo, 2014: 214). Bu yüzden Kilise, Batı Avrupa da olduğu kadar Rusya sınırları içerisinde de hedeflerine muktedir olamamıştır.

Tabii Kilise kendisine karşı olanları sapkın, Heretik, pagan diye genel bir çerçevede ayırsa da Cambridge'deki Corpus Christi Kolejinin kütüphânesinde bulunan ve yazarı bilinmeyen bir mektup bu çerçevenin daha da genişlemesi gerektiği ortaya çıkarmıştır. Çünkü mektupta işkence yüzünden ölen 30 kişi içinde zincire uğrayan, yalnızca ekmek ve su verilen bu mahkûmlar içinde ordu mensupları, savaşçılar yanında, rençper, çoban, değirmenci nalbant, marangoz ve kâhyalar gibi her meslek ve gruptan insanlar yer alıyordu. Bu gruplar işkence tehdidi ile yüzleşince muhtemelen büyük bir şok ve dehşet yaşadılar ki hepsi kendiliğinden itirafçı oldu (Read, 2003: 283).

Ancak zamanla Kilise otoritesini sarsacak bazı tezat durumlar ortaya çıktı. Bu durumlar Kilisenin teolojik aşamada eleştirilmesinden başlayarak işkencenin yasaklanmasına kadar sürecek bir evreye imza attı.

Kilise, aforoz yetkisi ile bir siyasî erkin hâkimiyeti altındaki dinî âyinleri durdurursa da ciddi bir siyasî çıkmaz baş göstermiştir. Bu da zaman zaman Hristiyanlığın ilk dönemlerindeki gibi teolojik tartışmaları tekrar alevlendirmiştir. Zaten Kilisedeki çürümüşlükle başlayan eleştiriler XI. yy.dan itibaren duyulsa da bunlar daha yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştır. Eleştiriler özellikle Kilisenin hizmetleri para karşılığı yapması (Simonie), ruhban evlenme yasağının (Zölibat) ihlal edilmesi ve piskopos ve manastır başrahiplerinin laik yetkililerce atanması (Laieninvestitur) üzerinde yoğunlaşmıştır. Daha X.yy. başlarında Fransa'da Cluny Manastırı çevresinde oluşan reformcu düşünceler, Hristiyanlığın ilk yüzyıllardaki saflığına dönülmesini, manastırların doğrudan papaya bağlanmasını, iktisadi faaliyetlerinin yeniden düzenlenmesini ve buralara sıkı bir iç disiplin getirilmesini istiyordu. Bu düşünceler, artık farklı tezahürlerle eleştirilmeye başlanmıştır (Pirenne, 1961: 245).

Bu eleştirilerin artmasıyla Kilise, soruna çözüm getirmeye çalışmıştır. Bunun için ruhban sınıfını denetim altına almaya çalışmış ve hükümetlerin laik statüleri nedeniyle bu konuda atama yapmasını yasaklamıştır. Sonra Papa seçiminin kardinaller kurulunca yapılması, piskoposlar ve manastır başrahiplerinin de hükümetlerce atanmalarının yasaklanıp ruhban sınıfına evlilik yasağı gibi hamlelerle etkinliğini tekrar arttırmaya gayret etmiştir. Kilisenin adlî gücü elinde bulundurmak için bütün ruhban sınıfını merkezi noktadan yönetme hamlesine imparatorlardan tabii ki tepkiler de gelmeye başlamıştır. Bu 1075 yılından 1122 yılına dek 47 yıl süren ve atama kavgası adı verilen çatışmanın sert çarpışmalar sonucunda bazen Kilisenin etkinliğini kazandığı ve rüşünü imparatorlara ispat ettiği ayağına gidip af dileyen imparatorların varlığından bilinmektedir (Yazıcıoğlu, 1993: 86).

Kilise kendisine yöneltilen işkence eleştirilerinden kurtulmayı başarmış bir şekilde elindeki işkence argümanı ile yıllarca etkinliğini korumaya devam etse de bu kez de Aydınlanma düşünürlerinin ve Napolyon gibi bazı devlet adamlarının işkence eleştirilerine maruz kalmaya başlamıştır.

1798'de Napolyon Bonaparte önemli sırları ifşa etmeleri amacıyla kamçlattığı bazı erkeklerde ilginç bir deneyim yaşadı. Bu erkekler işkence sırasında başlarına gelen durumları değil, işkence son bulsun diye karşısındaki kişilerin inanması gereken durumlardan ve düşüncelerden bahsetmişlerdir. Bu da işkence altında itirafı yararsız

hale getirmiştir. Sonuç olarak, Fransız İmparatorluğu'nun bir komutanı olarak, akıl ve insanlığa aykırı olduğu için gözlemediği, işkenceyle elde edilen itirafların güvenilirliği nedeniyle asla adli olarak kabul edilemez olduğunu belirttiği için işkenceyi yasaklamıştır (Mallonga, 2011: 14; Bonaparte, 1961: 274).

Napolyon'un işkenceyi yasaklaması "işkence" kavramının daha çok tartışılmasına neden olmuştur. O dönemde Avrupa gündemini meşgul eden bu olay zamanla Kilisenin işkenceye bakışını değiştirmiştir. Özellikle 1816'da, modern Kilisenin işkence ile ilgili görüşleri, büyük bir insan hakları ihlali olarak işkenceyi gören ve yasaklanmasını isteyen bir Papa mektubu ile büyük ölçüde değişmişti. Bu mektupta şöyle yazıyordu:

"İtirafı çıkarmak, suçu cezalandırmak, muhalifleri korkutmak veya nefreti tatmin etmek için fiziksel veya ahlâkî şiddeti içeren işkence insana ve insan haysiyetine saygının aksine nefreti tatmin etmektedir. Geçmiş zamanlarda, meşrû hükümetler ve Kilise papazları kendi mahkemelerinde Roma yasasının emirlerini kabul ettikleri işkenceyi itiraz olmaksızın yasa ve düzeni korumak için kullandı. Bu gerçekler ile yüz yüze kalan Kilise zamanla merhameti öğreteceği için pişman oldu ve din adamlarına kan dökmeyi yasakladı. Son zamanlarda işkence gibi zâlim uygulamaların ne kamu düzeni, için ne de insanın meşrû hakları için uygun olmadığı ve gerekmediği ortaya çıkmıştır. Çünkü bu uygulamalar daha aşağılayıcı olan bazı durumlara yol açtı. Bu yüzden işkencenin kaldırılması için çalışmak gerekiyor. Bu yüzden bu işkencelere maruz kalan mazlûmlar ve onların işkencecileri için dua etmeliyiz" (Mallonga, 2011: 14).

Johann Graefe, yargının reformu için savunuculuk ve işkence yoluyla temin edilen tanıklık kanıtlarının kabul edilebilirliği konusundaki işkenceye karşı temel ilkeleri yayınladı. İtalyan avukat Cesare Beccaria, işkencenin, masumiyeti adaletsizce cezalandırdığını ve suçu ispatlamak için gereksiz olduğunu iddia ettiği bir makale yayınladı (Mallonga, 2011: 14).

Bu olay net biçimde göstermektedir ki Kilise, Orta Çağ'da afroz ettiği grupların anarşi yaymasını engellerken aslında kendi otokratik yönetimini kurma yolunda kullandığı Engizisyon ve işkence gibi araçlarla farklı bir anarşik yapı ortaya çıkarmış ve bu anarşi, bir veba gibi bütün Batı coğrafyasını kısılcına almıştır. Daha sonra bu kara tablo ile yetinmemiş ve otoritesini Müslümanların hâkim olduğu uzak diyarlarda sağlamlaştırma yoluna gitmeye çalışmış, Haçlı Seferi denilen bir dizi savaş dizisini deneyerek öncü olmak istemiş ama amacına muktedir olamamıştır. Sonuçta kendi yarattığı bu anarşi kıvılcımı kendisine sıçrayarak ateşten libaslarla cellatlara direnen

reformistlerin kararlı m¼cadeleleri başarıya ulaşacak ve laik ilkelerin ortaya çıktığı yepyeni bir Avrupa süreci yaşanacaktır.

III. BÖLÜM: ORTA ÇAĞ AVRUPASINDA ADALET SİSTEMİ ve ENGİZİSYON

3.1. ORTA ÇAĞDA AVRUPA'DA ADALET SİSTEMİ

Orta Çağ denilince Avrupa'da akla ilk gelen sistem, feodalitedir. Feodalite içerisinde hem hiyerarşik düzen hem de Kilisenin etkin olduğu yaşam şekli arasında adalet sistemi de bu iki temanın gölgesi altında olsa bile, gelişecektir. Özellikle din ve Kilise adalet yapısını net bir şekilde etkilemiştir. Çünkü Orta Çağ Kilise kurumunun en önemli görevi, dindar bir Avrupa oluşturmak olmuştur. Bunu başarıp başaramadıkları konusunda Bloch'un görüşü oldukça değerlidir. Ona göre:

“Çoğu zaman Feodal Avrupa'nın dinsel tavrını belirlemek için, çoğunlukla ondan mümin halk diye söz edilir. Eğer bu tanımlama ile doğaüstünün dışlandığı bir dünya kavrayışı kastediliyorsa bu o dönemin zihniyetine tamamen yabancı bir betimleme olur. Daha açıkçası; o çağın insanların, insanın ve evrenin kaderi konusunda sahip oldukları imajın, tamamen Batı Hristiyanlığının teolojisi tarafından oluşturulduğunu düşünmek çok yanlış olur.” (Bloch, 1983: 110-111).

Dışarıdan bakıldığında adalet paramparça bir görünüm sergilemektedir. Orta Çağ adâletinin binbir suratu vardır. Herkes, bu suratlardan servetine uyanı seçmektedir (Muchembled, 1998: 25). Bu adlî parçalanma statüler ve ayrıcalıklar, prosedür kavgalarının doldurduğu bir boşluklar köpüğü gibidir. Yani en basit tanımıyla sorunu içinde barındıran bir mikro adalet yapısı içinde işkence kullanımının işlevi infazından sonra suçluların ya dışlanarak ya da tekrar topluluk tarafından kabulü sağlanarak kent sorunu ile baş edebilmek şeklinde olmuştur (Muchembled, 1998: 27).

Hiç kuşku yoktur ki bu adalet çarkı içerisindeki en faal aktörler, piskopos ve baş rahiplerdir. Çünkü bu din adamlarının çarkı işletmedeki etki ve yetkisi en az kılıcı elinde tutan siyasî erk kadardır. Ancak Kilise, bu kılıç baronlarından farklı olarak yargı yetkisinin kapsama alanını iki farklı biçimde kullanıyordu. İlk olarak tüm din mensuplarını kendi sınırları içinde tutmaya çalışıyor, diğer yandan kim tarafından işlenirse işlensin dinsel sayılan suçların yargılama yetkilisi olarak kendilerini görüyorlardı. Bu yüzden yeminden, aile bağlarından, sapkınlığa kadar her şeyi kendi yetkileri içinde görüyorlardı. Onlara bu gücü veren yine siyasî erkti. Çünkü özellikle Karolenj devletinin yıkılmasından sonra Avrupa'da ciddi parçalanmış bir siyasî yapı ve sınır çatışmaları mevcuttu. Bu manzara içinde Kilisede kendi adalet sistemini kurup

kabul ettirerek bir nevî imparatorluk içinde yeni bir imparatorluk kurmuş ve feodal yapıya mührünü vurmuştur (Bloch, 1983: 449-450).

Kilise XII. yy.dan itibaren öyle bir güç kazanmıştı ki elindeki, enterdi, endüljans, aforoz ve cennetten yer satma gibi yetkiler III. Innocent Dönemi'ndeki ideolojinin tüm Avrupa'ya yayılmasına daha çok hizmet etti. Kilisenin krallara tac giydirmesi ise gücün artık kendisinde olduğunu kanıtlamasıdır. Bununla kalmadı ve yüzyılın ortalarına doğru Kilise, artık her siyasî mecrada boy göstermeye başladı. 1198 yılında Almanya'daki imparatorluk seçimine kendi adayı ile gölge bir şekilde müdahale etti ve çıkan iç savaşta ona gizli destek sunmuştu. Magna Carta'yı (1215) kabul ettirenlere karşı kralı desteklemiş ve Magna Carta'nın geçersizliğini duyurmuştu. Kendi sınırlarına başkaldıranları aforoz yetkisi ile cezalandırmıştır. Aforoz yetkisini kullanırken de oldukça cesur davrandığını II. Friedrich gibi güçlü bir kral ile birçok din adamı, prens ve senyörleri aforoz ederek göstermiştir. Hatta bu yüzyılda otuz yıllık bir süre içinde İskoçya, Fransa ve İngiltere'yi toptan aforoz etmiştir. Aforoz edilmek bir ülke için bütün dinî âyinlerin durması, evlilik ve cenaze işlemleri dâhil hiçbir şeyin yürütülememesi demektir (Wels, 1959: 176).

Kilisenin, üstün iktidarın kendisinde olduğu yolundaki görüşü, XII. yy. sonunda bu makama gelen III. Innocent Dönemi'nde zirveye tırmandı. Onun döneminde Orta Çağ'ın iktidar güneşi Kilise semalarında parlayacaktı ve bunun için gerekli olan ideolojik sınırlar yine Innocent tarafından kurulacaktı. Bu ideolojik düşüncüyü Wels, *Kısa Dünya Tarihi* adlı eserinde şu şekilde özetlemektedir:

“Ona göre Tanrı insanlara iki ışık vermişti. Bunlardan güneş Kiliseyi, ay ise Devlet'i simgeliyordu. Nasıl ruh bedene üstünse, Kilise de Devlet'e üstündü. İncil'e göre de Tanrı, Hristiyanlığın savunulması için iki kılıç vermişti. Papa'ya göre bu kılıçların her ikisi de Kiliseye verilmişti. O bunlardan ruhanî olanı kendisine alıkoymak, dünyevî olanı krala verecekti. Bu ve benzeri tezler salt nazari düşünceler olarak kalmıyor, papaların Avrupa politikasında etken olmalarının, devletlerin iç işlerinde belirleyici rol oynamalarının, politikalarıyla bağdaşmayan egemenleri düşürmek, bağdaşanları da göreve getirmek için yaptıkları müdahalelerin gerekçesini oluşturuyordu.” (Wels, 1959: 176).

Orta Çağ'da kralın mutlak iktidarını zedeleyen unsurlardan biri Kilise yapısı olmuştur. Genel anlamda Kilise, Orta Çağ'da dünyevî otoriteyi frenleyen bir denge unsuru olmuştur. Kilise dışında kralları engelleyen bu iki başlı düalist yapının diğer bir ayağı da feodal beyler olmuştur. Krallar mutlak varlıklarını feodal sözleşmelerle

muhatap aldıkları bu derebeyleri ile de paylaşmışlardır. Ve bu durum mutlak monarşilerin güçlenmesine kadar devam etmiştir (Gönenç, 2008: 271).

Orta Çağ'da dünyevî ve uhrevî güçler arasındaki çatışmalar adlî sureci de etkilemiştir. İktidarını sağlamlaştırmak isteyen krallar, adlî yetkileri de ellerine almalıydı. Bu yüzden meşrûyetlerini engelleyen Kiliseye karşı bazı karşı hamlelerde bulunmaya başladılar. Amaçları Papadan af dileyen krallar örneğini tamamen kendi inisiyatifleri altında hareket edebilecek Papalar örneğine çevirmektir. Bu konuda kısmen başarılı olduklarını en iyi özetleyen olay “Babil Esareti” olayıdır. Bu olayda Papa V. Clements papalığın merkezini Roma'dan çevresi Fransızlarla çevrili olan Avigna'ya taşır. Burada Papa'ya hususi bir saray, özel hizmetkârlar bir de ordu tahsis edildi. Bu sayede burada Papa için oldukça rahat ve görkemli bir yaşam başlamış oldu. Tabii bu görkemli hayat için gerekli olan maddi fonu verdiği vergileriyle karşılayan halk bu durumdan hoşnut olmadı ve halk arasında Papa karşıtlığı hızla yayıldı. İngiliz ve Almanlar bu dönemde Papa'nın Fransız monarşisi elinde oyuncak olduğunu iddia ettikleri için bu olaya “Babil Esareti”¹²⁵ adını verdiler. Bu süreç, tam 86 yıl sürmüştür. Bu durum sonrasında harekete geçen krallar büyük parçalanma ve konsüller dönemi denilen bir sürecin de yaşanmasına neden olacaktırlar. Bu dönemde Alman ve İngilizler, Fransız kralı esaretinde olan Papa'yı tanımadılar ve kendi Papalarını atayıp kendi ulusal kiliselerini kurdular. Buna mani olmak isteyen Papa Roma'ya geri dönünce Fransızlar da buna tepki olarak Avignon'da kendi papalarını seçtiler. Seçilen her iki Papa'da Hristiyanlığın gerçek temsilcisi olarak kendilerini görünce Hristiyanlıkta parçalanmalar başladı. Hatta bir ara bu papaların sayısı üçe çıktı. Avignon'daki papayı Fransa'nın yanı sıra İskoçya, Milano ve Aragon devletleri desteklerken Roma'daki papanın destekçileri İngiltere, Almanya, Napoli ve Burgonya idi. Durum bu parçalanmışlıkla da kalmadı ve papalardan her birinin ötekini ve onun bütün destekleyenlerini aforoz etti. Bu şekilde bütün Avrupa aforoz edildi. Bunun üzerine Papalığın itibarı bütün Avrupa'da tam anlamıyla bitti. Ancak monarşiler de bir süre sonra bu parçalanmışlığın hiç kimseye fayda vermediğini gördüler. Sonuçta bütün Batı coğrafyası bir araya gelerek soruna bir çözüm aradılar ve konsül toplanmasına karar verdiler. 1400-1449 yılları arasındaki bu döneme “Konsüller Dönemi” denilir. Bu

¹²⁵ Konsüllerle ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Sophia Menache, *Clement V*, Cambridge University Press, USA 1998.

konsüllerden ilki olan Pisa konsülünde, her iki papanın azledilip yepyeni bir Papanın seçilmesi kararı verildi. Bu karar parçalanmışlığın daha çok artmasına neden olacaktır. Çünkü üç Papalı bir dönem bu şekilde başlamış oldu. Bu parçalanmışlığa tek Papa atayarak son veren Konstanz Konsülü, Katolik Kilisenin itibarını bir bakıma kurtarmış oldu. Ancak iş bununla da kalmadı ve XIV. yy.da Papa'yı Katolik sorunlarını çözmek için reforma zorlayan Siona Konsülü toplandı fakat Papa'nın bunu kabul etmemesi nedeniyle kısa sürede dağıldı. En son toplanan Basel Konsülü ile de Papalığın bütün konsüllerin üstünde olduğu kararları alınarak soruna çözüm bulundu ancak bu karar da bu sefer bütün reformistlerin tepkisini çekti (Menache, 1998: 2, 13, 205, 278, 307-308).

Kısaca bu Konsül hareketi sürecinin adlî yapıya ve hukuksal sisteme etkisine bakılacak olunursa farklı noktalar ön plâna çıkmaktadır. Öncelikle bu konsüllere katılan bütün kesimler, Papa üzerinde Konsül, Konsül üzerinde de Tanrı'nın olduğu hiyerarşiyi kabul ediyorlardı. Bunun anlamı ruhanî iktidarın özünde bölünemez ve devredilemezliğinin de kabul edilmesiydi. Bu iktidar da Evrensel Kilisede toplanacak, Papa ve Konsül tarafından kullanılacaktı. Papa konsül tarafından seçilip, denetlenecek ve yetkilerini kötü kullanırsa görevden alınabilecekti. Ayrıca bu Konsüller sırasında bugünkü anlamda "karma anayasa" denilen bir sistem uygulanacaktı. Aquinolu Thomas tarafından dile getirilen Karma Anayasa sistemi farklı menfaatlere sahip grupların temsil unsurları ile birbirini dengelediği ve Kardinaller heyetinde Papa ile Konsey arasında üçüncü bir organ görevi görecektir. Bu yeni kurulan sistemde Papa monarşiyi, kardinaller aristokratları ve konsül de demokrasiyi simgeliyordu. Bu düzende Konsül meşrûyetini Kiliseyi oluşturan müminlerin rızalarından almaktaydı. Konsüllere katılanların "temsil ve rıza" kavramı devreye sokması demokratik devlet anlayışının filizlenmesinde etkili olmuştur. Bunun yanında karma anayasa sistemi ile de ilk kez "kuvvetler ayrılığı" düşüncesinin temelleri atılmış oluyordular (Gönenç, 2008: 283,287).

Yüzyıllarca gölge bir şekilde devam edecek Kilise-devlet atama mücadelesi sırasında, adlî parçalanmışlığın en büyük etkisini kent halkı hissetmekteydi. Çünkü Kilisenin elinde tuttuğu adlî yetki ile sivil mahkemeler ikilemi yasalar ve suçlar konusunda korunması gereken eşitlik ve dengeyi sarsıyordu. Bu yüzden de adalet herkes için aynı olmuyor özellikle burjuvaların lehine işliyordu. Örneğin Arras kentinde

burjuvalar mallarına el konmaması ayrıcalığını bile kazanmış hatta birçok bölgede mirasçıları burjuva olanlar da avantajlardan yararlanmışlar, onlar da kefaretle serbest bırakılma hakkına sahip olmuşlardı. Şehirdeki burjuvaların konutlarına dokunulamaz, prens bile bu ayrıcalıklara saygı duyacağına yemin eder ve bu yüzden kentten sürülenleri de affedemezdi. Orta Çağ yargıcı, bu parçalanmış adalet sistemi içerisinde aslında bir hukuk uygulayıcısından çok istenildiğinde yardımcı olacak bir hakem statüsündeydi (Muchembled, 1998: 29-31).

Bütün bu siyasî ve adli çatışmalar sırasında hiç hız kesmeyen bir nokta şu idi, Kilise iktidardaki gücünü krallara tam anlamıyla kaptırana ve laik mahkemelerin kurulduğu yüzyıla kadar Engizisyon kurumu altında işkence yapmaya ve zulüm yaymaya devam etti. Bu muameleyi kabul etmeyenler Kiliseye karşı durup direndiler ve Kilise yasalarına başkaldırdıkları bu inat, yüzyıllar sonrasında etkisini gösterdi. Laik hukuk sistemine geçişi sağlayan ilk kurumlar Aydınlanma Çağı'nda kendini gösterdi.

Rönesans ve Reform hareketleri Aydınlanma Çağı'na giden bu süreçte önemli bir mihenk taşı oldu. Çünkü Kilise, kendi uhrevî ve teolojik problemleri ile uğraşırken yüzyıllardır kontrol altında tuttuğu eğitim ve sanat alanındaki dünyevî aklın güçlenmesini fark edemedi; fark ettiği anda da oluşan gelişmelere engel olamadı. İtalya'da, Floransa gibi büyük metropollerdeki entelektüel güruhun itici güç olmasıyla başlayan yenilikler silsilesi, adalet kavramına da yansdı. Bu aydın kitle sayesinde tüm Orta Çağ'ı kaplayan Kilise yasası yerine, pazar toplumunun gereksinimlerine daha uygun olan Roma Hukuku yeniden canlanmaya başladı (Kontacı, 2004: 21).

3.2. ORTA ÇAĞDA SİVİL MAHKEME SİSTEMİ

Orta Çağ'da dünyanın yaşadığı en büyük çelişki, kuralsız yaşayamayacaklarını düşünen yöneticilerdir. Yöneticiler, bu düşünceye saplanıp kaldıklarında koydukları kurallara insanların uyması için ya zor kullanmış ya da şiddete başvurmuşlardır. İşin ilginç yanı yöneticilerin bu handikabı, zamanla yönetilen halka da sirayet etmişti. Onlar da siyasîlerin koydukları bu kurallar olmadan bir yaşam ve düzenin olmayacağını düşünmüşlerdir. Bu düşünce eğer halkta saplantı ve korkuya dönüşmüşse o zaman uğradıkları zulmü kabullenmek zorunda kalmışlardır İşte bu kısır döngü devam ettikçe zulme uğrayan bunu telafi etmek için bir başkasına zulmetmiştir. Bu halka genişlemesi, korkunç bir baskı ve zulüm çemberine neden olmuştur (Ellul, 1998: 121-122).

Erken Orta Çağ'da Batı Avrupa'da örf ve adet hukuku XII. yy.a kadar etkisini katı bir şekilde sürdürmüştür. Ancak bu yüzyıldan sonra sosyal olaylar arttığı için bu hukuk sistemi karmaşık toplumsal ilişkileri düzenlemede yetersiz kalmıştır. Bu yetersizlik, gelişmiş bir hukuk düzenine ihtiyacı arttırmış ve böylece İtalya'da Roma hukuku tekrar çalışılmaya başlanmıştır (Gönenç, 2008: 273).

XI. yy.dan sonra Roma hukukunun tekrar dirilişi Avrupa tarihi açısından çok önemli bir kırılma noktasıdır. Çünkü bu diriliş, Avrupa hukukunun geleceğini etkiledi. Bologna Üniversitesinde tekrar incelenmeye başlanan Roma Yasası XVI. yy. da tekrar incelenip düzenlendi. Burada oluşan doktrinler sayesinde hukukçular, aile hukuku, vasiyetnameler, usul hukuku ve sözleşmeler gibi konularda yapılan düzenlemelerle güçlü monarşik bir anayasa sistemi için model oluşturdu. Bu modeli oluşturan Orta Çağ hukukçularını takip eden hümanist hukukçuların sonraki süreçte oluşmaya başlaması ile (Pennington, 1996: 254) Avrupa'daki sivil yargının gelişmesi tamamlanmış olacaktır.

Bu hümanist hukukçuların, dünyevî ilişkileri Kilise'nin elinden alıp laik mahkemeleri oluşturma çabaları uzun yıllar sürecek bir emeğin ürünü olacak ancak bu hedefe Avrupa Orta Çağ sürecinde muvaffak olamayacaktır. Bu süreçte adli sistem büyük oranda Kilise'nin gücünün gölgesinde, küçük oranda sivil mahkemelerin katkısı ile de paramparça bir görüntü içinde devam edecektir. Elbette yargı sistemi içerisinde sadece Kilise kayıtları ya da imparatorluk kuralları hâkim olmayacak aynı zamanda adli geleneklerde bu sistemde kendini gösterecektir.

Adli gelenekler infazlar konusunda en az Kilise yasaları kadar acımasızdı. Örneğin geleneklere göre katiller idam ediliyordu. Ancak katil yakalanmadan kaçarsa belediye mahkemesi mahkûmun şehir sınırları içerisinde görüldüğü yerde asılmasına, kafasının kesilmesine ya da sürgün edilmesine karar verebiliyordu (Muchembled, 1998: 28). Yine bu konuda ilginç örneklerden bir tanesi de 1757'de Paris Kilisesinin önünde, suçunu itiraf etmeye mahkûm edilen Damiens adlı bir mahkûmun durumudur. Damiens, Kilise kapısının önüne suçu itiraf etmek için gelirken elinde yanan iki ağır meşale ve üzerinde gömlekten başka bir şey yoktu. Üstelik Damiens bu itiraftan sonra iki tekerlekli bir yük arabasında kent merkezine kadar götürüldü ve burada işkence gördü. Kollarının, memelerinin, kalça ve baldırlarının kızgın kerpetenle çekildiği bir zulüm altında ondan babasını öldürdüğü itiraf etmesi istendi. Babasını öldürdüğü bıçağı kanıt

mahiyetinde tutmasını isteyen cellatlar, işkenceye bir süre sonra acımasızca devam ettiler. Kızgın kerpetenle çekilen vücut uzuvlarında açılan deliklere erimiş kurşun, kaynar yağ, kaynar reçine ve birlikte eritilen balmumu ile kükürt döktüler ancak yine de itiraf alamadılar. Bunun üzerine Damiens'in yorgun bedenini farklı yöne gidecek dört atla çektirerek parçalatıp diri diri yakıp kül ettiler (Foucault, 1992:3). Laik mahkemeler için de bu değerlendirme yapılabilir. Örneğin 1573'te Seelenmutter (Ruhların Annesi) takma ismini kullanan bir İsviçreli kadın tutuklandı. Laik bir mahkeme tarafından "Hristiyan olmayan hayalcilik" nedeniyle yargılandı ve bir cadı olarak yakıldı (Evans, 2013: 75).

Avrupa'nın her yerinde, yargıçların da keyfi davranışlar içinde olduğu görülürdü. Bazı yargıçlar, korku yoluyla insanlara gözdağı verme seçeneğini kullanırken bazıları da mahkûmun karısıyla birlikte olmak şartıyla onu özgür bırakabiliyordu. Bunun yanında ticarî davalarda kararı tüccarlardan aldıkları rüşvete göre verenler de oluyordu. Daha vahimi bu yargıçların üst makamlar tarafından engellendiği nadirdi. Ama yargıcın keyfi karar vermesini en çok etkileyen unsur, sosyal sınıf farkı idi. Örneğin İtalyan soylularının evlatları kendisine karşı görevini yapmaya çalışan şehir muhafızlarına ve yargıçlara tavır alırdı. Eğer bu tutumlarından dolayı yargılanırlarsa da çoğu zaman, hafif bir para cezası ile kurtulurlardı. Oysa avamdan biri bunu yapsa cezası daha ağır olurdu (Spierenburg, 2010: 38-39).

Bu tarafgirlikler o kadar artıyordu ki bazen parası olanlar, suçlarının tazminatını ödeyip mahkemeye çıkmaktan bile kurtulabilirdi. Bunun yanında sivil mahkemeleri bu dönemde en çok uğraştıran konulardan bir tanesi de kan davalarıdır. Bu davalarla oldukça fazla meşgul olan yargıçlar çoğu zaman çözümü, davalı taraflara barışma karşılığı haptisten kurtulma gibi bir seçenek sunuyorlardı. Kan davalarının çok fazla olduğu Siena'da, sulh hâkimleri bir kan davasının başlamasını engellemek için "barışmaya hazırlanan her katilin hapis cezasından kurtulacağını" ilan ederdi. Bu durum toplumsal olarak "barış aracı" olarak isimlendirilirdi ve noter huzurunda davalıların uzlaşmaları istenirdi. Katil, mahkûmun ailesiyle bu barışçıl adımı atar, bu sayede mahkeme suça dair işlemleri iptal ederdi. Özellikle dinî festivallerin düzenlendiği dönemlerde affa uğramak veya sürgünden kurtulmak isteyenler için bu barış aracı işlemi ön koşul olarak gerekliydi (Spierenburg, 2010: 86).

Tabii bu örneklerden yola çıkarak yargı unsurlarının hepsinin keyfi davranışlar içinde cezalar verdiğini söyleyemeyiz. Ancak yargının hepsinde olduğu gibi sivil mahkemeler de dük iktidarının takibi altındadır ve şu iki şekilde işlemektedir.

1-Yirmiler ya da balık ofisi denilen ve başkanlarının belediye üyeleri oldukları mahkemeler (Muchembled, 1998:27).

2-Piskoposluk bürosu denilen yargı tatbikatına uğrayan din görevlilerinin kendilerine verilmesini isteyen mahkemeler (Muchembled, 1998:27).

Mahkeme sürecinde önemli olan bir diğer nokta ise son duruşmada Paris Parlamentosu'na temyiz başvurusu yapma hakkı vardır (Muchembled, 1998:27).

Peki, bu adalet sistemi içerisinde suçlu bir rahip olursa nasıl bir muameleye uğradı diye bakıldığında, rahiplerin kendi yargıçıları olan Kiliseye teslim edilmeden önce sivil mahkemelerce yargılanıp bir süre hapiste tutulduğu görülüyordu. Suç oranları içinde rahip ve din görevlilerinin oranları sivil mahkûmlara göre kıyaslanılacak olursa Aras şehrinden yola çıkarak bir değerlendirmede bulunulabilir. Aras'ta rahip mahkûmların sayısı genel mahkûm sayısına oranlandığında onda bir oranındadır. Aslında bu oran, ilk yıllarda oldukça fazla görülmektedir. Ancak 1427'den sonra yılda sekize düşer. 1443'ten sonra ise Aras hapis-hânelerinde hiç rahip mahkûma rastlanmaz. Tabii hem Engizisyon hem sivil mahkeme elinde zindanlarda sivil mahkûmların türlü işkencelere maruz kaldıkları göz önüne alındığında rahipler için özel zindanlar kullanılması da bu oranı düşürmüş olabilir (Muchembled, 1998: 56-57).

XVI. yy. boyunca Engizisyon ateşinin giderek söndüğü Avrupa coğrafyasında ön plâna çıkan laik mahkemelerde, Engizisyonun yarım kalan tüm görevlerini tamamlama sorumluluğunu üzerine aldı. Nitekim daha önceki yüzyıldan beri Kilisenin amansız düşmanı ilan edilip sert mücadelelerde bulunduğu sapkın gruplarla mücadelesine tam gaz devam etti. Üstelik bu laik mahkemeler daha sonraki yüzyılda ise "Satanistler" denilen farklı bir grubu sapkın ilan edildi ve bu sapkınlığın yayılmaması için açtığı savaşa Senyörler, Hâkimler, Baronlar da dâhil edildi. (Testas-Testas, 2013: 63) .

3.3. III. INNOCENT

Papa III. Innocentius, doğum adı Lotario de'Conti di Segni'dir, Roma'da doğdu ve Bologna- Paris üniversitelerinde hukuk ve teoloji eğitimi aldı (Clayton, 1941: 19-30). 1198 yılı Ocak ayında Papa seçildi. III. Innocent'i diğer Papalardan ayıran nokta, Kilisenin kuracağı bir nevî monarşik güç için mücadele etmesi ve bu konuda kendince masum sayılan kararlar almasıdır. Bu gücün oluşması için öncelikle Yunan ve Latin Kiliselerinin birleşmesi için çalıştı. Kilisenin ezeli düşmanları olan sapkınlarla mücadeleye çok önem verdi. Hatta öyle ki Kilisenin özellikle sapkınlar ve Haçlı tehlikesi ile mücadele etmesi gerektiğine inandı. Dönemindeki sorunlarla başa çıkma konusunda en etkili Orta Çağ Papalardan biri olmuştur denilebilir¹²⁶. III. Innocent papalık günlerinin en başında 1199 tarihli "Vergentis İn Senium" isimli bir fermanı Viterbe Katolikliğine göndermiştir. Fermanda Papa'ya karşı gelmeyi meşrû suç saydı ve cezasının ölüm olarak infaz edilmesini ve mallarına el konulmasını istedi. Sadece bununla kalmadı geçici majeste Hz İsa'yı da ebediyetin majestesi ilan etti. Bu fermanın içeriği bile Papa'nın gücünün ilk adımlarını göstermektedir (Hamilton, 1981: 29; Clayton, 1941: 19-39). Halkın kafasında yarattığı algı oyunları sayesinde kralların bile olamadığı kadar halk üzerinde etkili olmayı başardı. Kilise ve devlet arasındaki boşluğu daraltmak için Roma geleneğinden gelen bağımsız yargıyı azalttı ve Kilisenin gücünü hâkim kıldı. Bu konuda ona en büyük şansı Haçlı Seferleri'nin verdiği söylenebilir. Çünkü bu sayede Kilisenin iç yönetimini geliştirmeyi başardı ve bütün dikkatini sapkınlar ve putperestler üzerine yöneltti. En büyük başarılarından biri olan 1215'te toplanan IV. Lateran Konsüli onun öğretilerinin kök salmasına ve ölümünden sonra bile Kilise için devam etmesine vesile olmuştur. Onun stratejileri altında güçlenen Roma Katolik Kilisesi Avrupa'nın önde gelen siyasî-dinî unsurlarından bir tanesi olmakla kalmamış halefleri için de prototip oluşturmuştur. Tarihte ilk defa, Kilise otoritesi hem manevî hem laik işler üzerinde egemenliğini kabul ettirmiştir (Clayton, 1941: 39-61).

Yüzyıllardır görülen en büyük din adamı buluşmasında yine Innocent etkinliğinde toplandı. *IV. Lateran Konsüli*¹²⁷, denilen bu büyük buluşmada temel bazı

¹²⁶Ayrıntılı bilgi için bkz.. S. R. Packard, *Europe and the Church under Innocent III*, By Henry Holt and Company, USA,1927.

¹²⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://medievalchronicle.org/the-medieval-chronicle/,23.04.2019>; Fordham University Medieval Sourcebook: *Twelfth Ecumenical Council: Lateran IV 1215* : <https://sourcebooks.fordham.edu/basis/lateran4.asp/>. 23.04.2019.

kararları ile radikal adımlar atılmıştır. Lateran Konsüli kararları 70 adet Papalık Kararları'ndan oluşmaktadır. Bu kararlara "Canon" denilmektedir. Bunlardan ilki her Hristiyan'ın yılda bir kez günah çıkarması gibi dinî hayata uhrevî bir müdahale yanında daha önceki konsüllerde yer almasına rağmen realite halini alan Heretiklerle mücadeledir (Martin, 2009: 85). Heretikler ile mücadele Papalık Kararnamesi'nde "Canon 3"¹²⁸ olarak geçmektedir. Bu kararda şöyle demektedir:

Katolik ve Ortadoks inancına karşı artan sapkınlığın ismi ne olursa olsun bizler bütün sapkınlıkları (Heretikleri) lanetler ve aforoz ederiz. Çünkü onların hepsinin ortak özelliği kibirdir ve onların yüzleri farklı olsa da kuyrukları birbirine bağlıdır. Kilise kendi yetki alanlarına bağlı bölgelerde Heretikleri imha edebilmeleri için ellerinden geleni yapacaktır. Heretikliğinden şüphelenilenler kendilerini masum olduklarını ispat etmeyi ihmal ederse ve Heretiklerle bir yıl boyunca haberleşme altında kaldılarsa mahkûm edilmelidir. Mahkûm edilenler, laik yöneticilerine teslim edilecek; onların adaletle cezalandırılmaları için ilk önce din adamı olanların bu unvanları ellerinden alınacak. Ancak bu mahkûmlar eğer din adamı değillerse o zaman mahkûmların mülklerine el konulacaktır. Bu konuda seküler otoritelerde uyarılmalı, teşvik edilmeli, gerekirse zorlanmalıdır¹²⁹.

Lateran Konsüli'nde Müslümanlar üzerine V. Haçlı Seferi'nin yapılması yanında onların ayırt edilmeleri için kıyafetlerine sarı bir işaret takma uygulamaları ile ilgili;

Bazı illerde Yahudi ve Sarazenler Hristiyanlardan ayrılmaktadır. Ancak bazı yerlerde hiçbir farkla ayrılamadıkları için büyük karışıklıklar çıkmaktadır. Zaman zaman, yanlış bir şekilde Hristiyanların, Yahudilerin veya Sarazanların (Müslüman) kadınlarıyla, Yahudilerin ve Sarazan'ın de Hristiyan kadınlarla ilişkileri olur. Yasaklanmış bu ilişkileri engellemek için Yahudiler ve Sarazanların (Müslümanlar'ın) Hristiyanlardan farklı elbiseler giymelerine ve işaret takmalarına hükmedildi.

¹²⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://medievalchronicle.org/the-medieval-chronicle/,23.04.2019>; Fordham University Medieval Sourcebook: Fourth Lateran Council: Canon 3 on Heresy 1215: <https://sourcebooks.fordham.edu/source/lat4-c3.asp/>. 23.04.2019)

¹²⁹ Bkz. <https://sourcebooks.fordham.edu/source/lat4-c3.asp/> 23.04.2019; http://www.intratext.com/IXT/ENG0431/_P3.HTM/. 23.04.2018 ; <https://sourcebooks.fordham.edu/basis/latran4.asp/>. 23.04.2019 .

(*Canon/68*)¹³⁰ emirler de ilginç kararlardandır. Kilise için en tehlikeli düşmanlardan biri sayılan, sayılarının en çok Languedoc Bölgesi'nde olan Kathar grubunu gündeme alınması ancak konsül sonrasında kalmıştır (Martin, 2009: 85).

Görüldüğü gibi Avrupa hukuk sistemini etkileyen *IV. Lateran Konsüli* alınan kararların izleri eyaletler tarafından yönetilen “Batı Avrupa adâleti” hukuk sistemlerinin rutin bir parçası olarak XVIII. yy.a kadar kaldı. İngiltere’de, ortak hukuk jürisi sistemi için mevcut olan daha düşük ispat standartları, sistemin adli olarak onaylanmış ve delil toplama işkencelerinden kaçınmasına izin verdi. Bu hukukî gelişmeler hiçbir şekilde Reformasyon öncesi Kilisenin kutsal pratiği ile alakasız değildir. 1215’te evrensel itirafın kendisi, ceza kanunu kapsamına giren yeni yasal zihniyeti ifade eder. Artık itiraf zorunlu bir unsur haline geldi. Bu hukuk modelinin aynı zamanda, tüm yetişkin Hristiyanlar için yıllık itirafta bulunan 1215 *IV. Lateran Konsülü*’ne kadar uzanan dönemde, sapkınlık arayışına adapte olması da bir kaza değildir (Simpson, 2011: 17-18).

IV. Lateran Konsüli’nde alınan kararlar olduğu kadar kaldırılan bazı kararlar da vardı. Bunlardan en ilginç işkence uygulanmasına dair olan bazı kurallardı. Öncelikle bu konsüle kadar yargılamada işkence uygulamasının olması için şüpheli toplumsal itibari zayıf biri olması ve işlediği suçun da yeterince çirkin olması gerekiyordu. Bu yargılama şeklinde sanıklara kızgın bir demiri elinde tutarak dokuz adım yürüyebilme gibi acılı bir görev veriliyordu ve onun yara almaması ya da kısa sürede iyileşmesi masum olduğuna dair ilahî bir mesaj olarak algılanıyordu. Zamanla bu davalara din adamlarının katılımı sağlandı. Böylece davalar meşrûiyet kazandı. Ancak bu uygulama *IV. Lateran Konsüli*’nde kaldırıldı. (Ramos ve diğerleri, 2005: 8-9). Çünkü *Lateran Konsüli*’nde din adamları ile ilgili *Hiçbir din adamı idam ya da ölüm cezası ile ilgili hüküm veremez böyle bir karar ortamında ve infazında bulunamaz, teleffuz edemez. Ayrıca ceza davalarında hâkimler gibi davranamaz, adli testler ve sıcak-soğuk su ya da sıcak demir kullanılması gibi çilelerle ilgili konularda yer alamazlar.*(*Canon/18*)¹³¹ kararları alınmıştır.

¹³⁰ Bkz. http://www.intratext.com/IXT/ENG0431/_P1W.HTM/. 23.04.2018; <https://sourcebooks.fordham.edu/basis/lateran4.asp/> 23.04.2019.

¹³¹ Bkz. http://www.intratext.com/IXT/ENG0431/_PI.HTM/. 23.04.2019 ; <https://sourcebooks.fordham.edu/basis/lateran4.asp/>. 23.04.2019

Yahudilere karşı beslediği düşmanca tavırları saklamayan Innocent, onların hem ticaret sayesinde elde ettikleri faiz ve kâr sayesinde edindikleri serveti, diğer yandan servetlerini edinmelerinde etkili olan Hristiyanlarla dalga geçmelerini diline dolamıştı. Bununla da kalmadı düşmanca duyguların Kilise ve Hristiyanlar arasında da yayılması için birçok iddiayı dedikodular şeklinde yaydı. Bu dedikodular arasında evlerinde Hristiyan hizmetçiler kullandıkları gibi; Hristiyanlara karşı besledikleri kinden dolayı onları öldürdükleri, Kiliselerden büyük Sinagoglar yaptırdıklarını ve Kiliseye vergi vermek istemedikleri vardı. Bu ithamlarla hem Yahudileri damgaladı hem de konsülden Yahudilerin aleyhinde dört karar çıkarttı. Üstelik artık Yahudiler de Müslümanlar gibi kıyafetlerine sarı bir işaret takacaklardı. IV. Lateran Konsülü'nde Kilisenin hak ettiği gücüne kavuşması için etkili olacak tek yol, Kilise yargısı olan Engizisyonu güçlendirmektir. Innocent, Engizisyonun yürütülmesini piskoposlar aracılığı ile yapacağını ancak bu yargı kuruluşunun meşrûiyetini güçlendirmek için hem hak ve kralların hem de resmî tüm yetkililerin desteğini almak gerektiğini biliyordu. Bu yüzden konsülde bu konuya özellikle vurgu yaptı. Bunun yanında Hristiyanlıktan uzaklaşanlarla mücadelede kullanılan eski kanunları da revize etti. Innocent sadece konsülde bu kadar önemli kararlar almak için çabalamış sonrasında konsül kararlarının duyulması ve yayılması için de çok çaba sarf etmiştir. Bu konuda da attığı adımlar hızla etkisini gösterdi. Örneğin II. Frederick 1220'de taç giydiğinde bu kanunları benimsedi ve Hristiyanlıktan uzaklaşmayı Innocent düşüncesinde olduğu gibi Kilise'ye ihanet olarak gördü (Demirci, 1995: 238).

Konsey kanunları konsey toplantısının sonunda yürürlüğe girdi. Bir görgü tanığı konsey kararlarının “nihayet kanunlar Papa efendi önünde okundu” diye duyurulmasını rapor etti. Şayet III. Lateran Konsülü ile IV. Lateran Konsülü karşılaştırılırsa bu konsülde yapılan değişiklikler bir deniz misali görülebilir. Lateran kanunlarının şekillenmesinde, düzenlenmesinde ve yayılması konusunda III. Innocent'in etkisi çok fazladır. Bu açıdan bu konsülün generali III. Innocent'tir (Pennington, 1993: 51-53,134-135).

Şüphesiz ki Innocent'i sadece Lateran Konsülü'nde yaptıkları ile hatırlayamayız. Çünkü O, en az bu konsülü toplamakta gösterdiği hüner kadar Kilise düşmanları ile mücadelede uyguladığı yöntem ve stratejilerle yeteneğini konuşturdu. İlk düşüncesi Heretikleri yok etmek olan III. Innocent ve taraftarları daha sonra ırki rekabetler ve

hanedanlık kavgaları ile de uğraştı. Bu süreç bir anda Avrupa'da Ekim 1213'te meydana gelen kanlı *Muret Savaşları'na* neden oldu. Bu savaştan hemen sonra Montpellier'de de bir konsül toplandı ve konsül de kazanan tarafın fethedilen ülkelerin sahibi olacağı açıklandı. Ancak konsül sırasında Haçlı ordusu ve şefleri tarafından gözdağı verilen Innocent bu kararı onaylamayı reddetti (Testas-Testas, 2013: 17).

Innocent'in Kilise gücünü arttırma konusunda attığı adımların Papa olduktan sonra hızlandığı söylenebilir. Örneğin ilk olarak Marsilyalı Fulk'un berbat haldeki Toulouse Piskoposluğu'na atadı ve Papa olmasına rağmen rüştünü Kiliseye ispat etmeyen Brescialı Arnold gibilerini Roma dışına çıkarmıştır. Daha sonra kendisi için ilk sırada olan sorunlardan biri olarak gördüğü Languedoc Heretikleri meselesine eğilmiştir. Şunu net olarak söylemek mümkündür; Heretik sorununu ilk olarak ele alan kişi III. Innocent'tir. Heretik sorunun takip edilmesi ve çözülmesi için ruhban sınıfına emirler vermiştir. Bundan sonra Ruhban sınıfından olanlar Heretikliğin yaygın olduğundan şüphelendikleri bölgeleri yıllık ziyaret edecektir (Martin, 2009: 70-72).

III. Innocent Dönemi'nde Kilise, sadece sapkınlarla değil farklı alanlarda ve yerlerde çıkan problemlerle de uğraşmak zorunda kalmıştır. Özellikle Doğuda Latin hâkimiyetini yok edip Kudüs'ü geri alan Selahattin Eyyübî tehlikesi Kiliseyi oldukça meşgul edecek bir durum haline gelmiştir. Bu sayede Batı'da Heretiklerde biraz nefes almışlardı (Martin, 2009: 70-72).

Engizisyon her ne kadar Papa IX. Gregory zamanında (1227-1241) kurulmuş olsa da onun disiplinli bir yargı kurumu haline gelmesinde hiç şüphesiz en büyük etki III. Innocent'e aittir. Engizisyona yaptığı katkılarla, araştırma, soruşturma, kovuşturma işlemleri ile ilgili temel kaidelerin oturmasını ve daha önce yapılan Kilise cezalarına yenilik gelmesini sağlamıştır. Ayrıca Engizisyon ve Kilisenin başta Yahudiler olmak üzere düşmanlarına karşı tavrının sertleşmesinde de yine III. Innocent'in etkisi büyük olmuştur (Demirci, 1995: 238).

Daha sert bir ifadeyle Engizisyonun Katolik dünyasının dışındakilere yaşatacağı terörün temeli III. Innocent zamanında atılmıştır. Çünkü bu dönem de Engizisyon'un dik kafalı hâkimleri ve rahipleri dayanak aldıkları tutuklama ve yargılama yetkisi veren prosedürleri ile katı bir disiplin içinde hareket etmişlerdir. Bu da Engizisyonun

1700'lere kadar Avrupa'nın en gelişmiş düşünce kontrol aracı olmasında etkili olmuştur (Martin, 2009: 94-96).

Görüldüğü gibi III. Innocent'in en önemli tarihi özelliği onun ortaya attığı görüşlerin siyasî mecraaya taşınmasıdır. Aslında O, bir yandan Heretiklerle diğer yandan sapkın ve kâfirler ile mücadelede temel çözüm noktası olarak Kiliseyi görmüştür. Bunu Wells, *Kısa Dünya Tarihi* adlı eserinde şu şekilde açıklamaktadır: III. Innocent' göre *“Tanrı insanlara iki ışık vermişti. Bunlardan güneş Kiliseyi, ay ise devlet'i simgeliyordu. Nasıl ruh bedene üstünse, Kilise de devlet'e üstündü. İncil'e göre de Tanrı, Hristiyanlığın savunulması için iki kılıç vermişti Papa'ya göre bu kılıçların her ikisi de Kiliseye verilmişti. O bunlardan ruhanî olanı kendisine alıyacak, dünyevî olanı krala verecekti”*. Hiç şüphesiz ki bu fikirlerle siyasî mecradaki yerini sağlamlaştıran III. Innocent, Kilisenin siyasî olaylara karışmasına dayanak oluşturan önemli fikirleri savunmuştur. Çünkü ona göre Papa'nın krallar'ın iç işlerine karışması doğaldı. Hatta Papa, siyasette daha çok yer almalı ve Kilise politikaları ile uyumlu siyasîleri de fiili olarak desteklemeliydi. Zamanla Innocent'in fikirleri doğrultusunda hareket eden Kilise, 1198 yılında Almanya'da imparatorluk seçimi yüzünden çıkan iç savaşta kendi adayına destek vermiş, İngiltere'de halkın bireysel hak ve dokunulmazlıklarını attıran Magna Carta'yı kabul ettiren baronlara karşı krala destek vererek bu belgeyi reddetmiştir. Hatta bazı durumlarda kendi otoritesini kabul etmekte direnen içlerinde II. Friedrich gibi çok güçlü bir imparatorun da bulunduğu çok sayıda kralı ve hatta bazen bir ülkeyi bile toptan aforoz edebilmiştir. Örneğin XII. yy.ın sonunda otuz yıllık bir süre içinde İskoçya, Fransa ve İngiltere toptan aforoz edilmiştir. Bir ülkenin aforoz edilmesiyle o ülkede Kilise âyinleri yapılmıyor, ölümler gömülmüyor, evlilik işlemleri yürütülmüyordu (Wels, 1959: 176). Kilisenin bu kadar cesur kararlar almasında hiç kuşku yok ki III. Innocent gibi güçlü bir Papa'nın etkileri tartışılmazdır.

3.4. ENGİZİSYON

3.4.1. Kuruluşu -Tarihsel Gelişimi ve Prosedürleri

Engizisyon “bezdirici, baskıcı soruşturma ve sorgulama” gibi birçok sözlük anlamı olan bir kuruluştur. İngiltere, Fransa ve Almanya'da inquisition da denilen Engizisyonun temel amacı, başta güneybatı olmak üzere bütün Avrupa'da etkili olan Hristiyanlıktan dönen ve Kiliseye başkaldıran unsurları kısmen de Yahudi grupları

yahut Konvertoların (Hristiyanlaşmış Yahudiler) kökünü kazıdır (Demirci, 1995:238). Dinsiz inanışların halk üzerinde gittikçe etkili olması, Hristiyanlıktan dönenlerin artması, Katolik Kilisesine isyan teşebbüsleri ve Katharcılık mezhebinin hızla yayılması ve diğere tarafta duran Yahudi sorunu (Testas-Testas, 2013: 7) Kiliseyi kendi otoritesini kuracak bir mahkeme kurma yoluna götürmüştür.

Hristiyanlık inancına göre insanlar kurallara uymazsa ne olur sorusunun cevabını vererek Engizisyonun nasıl doğduğunu da aktaran Le Goff göre: “*Tek tük birtakım kurallara uyulmamasıyla derin itaatsizlikleri ya da açık karşı koyuşları birbirinden ayırt etmek gerekir. Kurallara uyulmadığında, günah çıkarmak gerekir, Aforoza varabilir bunların sonu*” diyor ve ekliyor ancak kişi pişmansa af dileyebilirdi. Kilisenin sert çehresi ile karşılaşanlar ise bu af dilemeyenlerdi. Tabii Onların başına gelen sert infazın arkasında laik bir çevrenin verdiği destek de gözardı edilemez. Kilise ve laik ittifakı Engizisyon gazabına uğrayan bu guruha “sapkın mezhepliler ya da İtaatsizler” adını vererek en büyük düşman atfederdi. Prosedür şu şekilde işlemekteydi. Engizisyon Mahkemesi yargılamaları yapardı ve sonra hükmün uygulanması için laik hukukun güvenlik güçlerine teslim edilirdi ve infazda onlar tarafından gerçekleştirilirdi. Bu infaz; yakılma, müebbet ve zindan cezası olabilirdi (Le Goff-Schlegel, 2006: 85).

Engizisyonun temelini atan ilk oluşumla ilgili bilgiler veren Hamilton ise; *The Medieval Inquisition* adlı eserinde Engizisyon’un bilinen boyutu ile temelleri, Papa III. Alexander zamanında, Kiliseye karşı gelenlerin aforoz etme ya da malına müsadere cezasının uygulanması için memurlara yetki vermesi ile başlamıştır. Daha sonra Verona papası III. Lucius’ın bu konuda daha katı bir tutum izlediği görülür ve imparator Frederich Barborassa ile birlikte bu katı müdahale hakkında bir de kanun çıkarmıştır. Bu kanun üzerine artık piskoposlar Kiliseye karşı gelenleri araştırıp haklarında soruşturma ve kovuşturma yapabilme hakkına kavuşmuştur. İşte bu unsur Engizisyonun temeli olarak görülebilir (Hamilton, 1981: 27-29).

Kiliseye karşı gelme konusunda Engizisyondan öncede ölüm cezası veriliyordu. Bu konuda ilk emri 382’de Roma imparatoru I. Theodosios vermiştir. Hatta bu tarihten sonra Kilise ile ilgisi olmayan adliye resmî memurlarına engizatör (sorgulamacı) deniliyordu. Ancak adli takibat ve resmî Kilise sorgulayıcısı olarak görev yapan bir nevi baskı aracı olan Engizisyon Mahkemesi’nin oluşması XII. yy.ın sonu ile XIII. yy.dan

itibaren oluşmuştur. Engizisyon XIX. yy. ortalarına kadar etkisini sürdürmüştür (Demirci, 1995: 238). Daha sonra XVI. yy.dan itibaren Kilise yasalarını ve Katolik ilkeleri kabul etmeyen mezheplerden, Heretiklerden, sapkın fahişe, cadı gibi birçok alanda etkinliğini arttıran bir kurum olmuştur. Zamanla Kilise otoritesini kabul etmeyenlerle mücadelesi o kadar şiddetlenmiştir ki şiddetin arttığına en büyük göstergesi olarak işkence sorgulamada daha sık kullanılır olmasıdır. Ancak ortadan kalkana kadar da kendisine karşı olan azınlık gruplar için ciddi bir tehdit unsuru olmuştur.

Engizisyon bu işkenceleri sadece sapkınlar ya da Heretikler için değil farklı inançlardan, Hristiyan olmayanlara kadar Kilise için tehdit olan tüm gruplar üzerinde uygulamıştır (Priolkar, 1998: 159).

İronik bir şekilde ilk Hristiyanların Roma'da uğradığı zulüm ve işkenceleri bu sefer Engizisyon, Hristiyanlara uygulamaktaydı. Bu Hristiyanların babalı-oğullu, kızları ve annelerine yaptıkları gösterişsiz dinî hizmetler aslında erotik ahlâksızlık olarak nitelendirilebilirdi (Kirsch, 2010: 12).

Engizisyon, şeytanlaştırdığı binlerce kadın ve erkekle Hristiyan dünyasında hayali bir ordu oluşturdu. Ve dünyayı bu kötü ruhların ordusundan temizlemek için harekete geçti (Schaff, 2002: 471-472).

Birçok Avrupa tarihçisi Engizisyonun kuruluş tarihi hakkında kafa yormasına rağmen net bir tarih üzerinde durmamıştır. Engizisyonun kurulduğu tarihi kesin olarak söylemek yanlış olur. Albigeoiler Savaşı öncesinde her piskoposluğa ait bir Kilise mahkemesi vardı. Bu mahkemedeki rütbesi yüksek olan papazlar, hem Kilisedeki ruhanî çevreyi disipline ederdi hem de Kilisenin ezeli düşmanlarından sayılan Heretik şüphelileri hakkında yargılamada bulunabilirdi. Bu yüzden Engizisyon terimi bu piskoposların yaptığı baskıyı tanımlamak için de kullanılırdı. Bu dönemde de Kilisenin arkasında laik destekçiler vardı. Papa Engizisyonun etkili olduğu XV. yy. işkenceler çağından öncesinde de Laik güruh üzerinde de etkilidir. Papa laik kesim üzerindeki bu desteği muhtemelen yazdığı mektuplar ve konsüller yolu ile sağlıyordu. Ayrıca konumu gereği laik mahkemelerin kurallarını belirliyor ve direktifler verebiliyordu. Ayrıca Papa bu direktiflerle, Kilise düşmanları ile mücadelede destek sağlamak için resmî kurumları

kışkırtabiliyordu. Örneğin Papa III. Alexandre'nın III. Lateran Konsülü'nde (1179) Heretiklerin mallarına el koymayı da içeren direktifleri gibi (Testas-Testas, 2013: 13).

Kilisenin düşmanlarıyla yaptığı çetin mücadele, Papa III. Innocent Dönemi'nden sonra farklı bir mecraya sürüklenmiştir. 1215'teki IV Lateran Konsülü'nde Heretikler mevzusu tekrar ele alınmıştı. Heretiklere idam cezasının verilmesi yanı sıra rahiplerin işkence içeren sorgulardan uzak durmaları üzerinde durulmuştu. Bu konsül kararları en çok suçlamaya dayalı adaletten topyekûn vazgeçilmesinde ve yeni sorgulama prosedürleri belirlenmesinde etkili oldu. İşte bu prosedürler arasında Heretikler ile mücadele edecek bir kurumun resmî unvanla kurulmasına karar verildi. Bu sayede Engizisyon adıyla 1227'de resmî bir kurum oluşturuldu. 1231'de Papa IX. Gregory Engizisyonun resmî olarak kuruluşunu “Excommunicamus” (Aforoz Etmek) adlı Papalık genelgesini deklere etti (L.Martin, 2009: 57-58). Bu da göstermektedir ki Papa, Kiliseye karşı mücadele stratejilerini Kutsal Engizisyon olarak uygulamaya koydu. Dominique'in ilk genel Engizisyoncusunun atanmasıyla, Kutsal Engizisyon 1233'te kurulmuş oldu. 1238'e kadar Almanya, Hollanda, İspanya, Portekiz ve Fransa'da da mahkemeler açıldı. Bu sayede, Kilise artık düşmanlarına karşı bilinçli ve organize bir mücadele başlatmış oldu (Scott, 2009: 65). İlk Engizisyon başkanı 1215'te göreve gelen Aziz Dominic'tir (Crow, 2006: 263). 1252'e geldiğimizde Papa IV. Innocent yayınladığı bir mektupla işkenceyi artık Engizisyonun sorgulama aracı olarak fiiliyata soktu (Scott, 2009: 67).

Orta Çağ ve Erken Modern Döneme kadar sürecek Kutsal Mahkeme olan Engizisyon'un el kitabını IV. Innocent, Papalığı zamanında (1243-1254) Languedoclu iki engizitöre hazırlatmıştır. Bu el kitabına göre yakalanan mahkûmların mal varlığına el konuluyor, beş gün içinde idam ediliyorlardı. Papa IV. Innocent bununla kalmamış, yaptığı düzenleme ile XIII. yy. idarecilerinin uyguladığı adli ve cezaî kuralları da Engizisyona uyarlamıştır. Engizisyon Mahkemesinin sivil mahkemeler kadar güçlenmesi ve etkinliğinin artması bu el kitabında kendisine tanınan işkence yapabilme, soruşturabilme, yargılayabilme, hatta mal varlıklarına el koyma yetkileri sayesinde ivme kazanmıştır. Laik mahkemeler devlete ihanet suçu karşısında takdir edebildikleri ölüm cezasını artık Engizisyon da Tanrı'ya ihanetin infaz cezası olarak uygulamaya başlamıştı (Demirci, 1995: 239).

Engizisyonun temel nitelikleri ile ilgili bilinen en meşhur kaynak Nicolas Eymerich'in 1376 yılında Latince kaleme alınmış eseri *Engizisyon (Inquisitore)* adlı eseridir. Bu kurumun yapısı ile ilgili ana esasları veren temel kaynaklardan biri olarak önemlidir. Bu eser daha sonra hukukçu Francisco Peña tarafından geliştirilmiştir. Başka bir deyişle yeni baskısı çıkmış ve Engizisyonun başucu kitaplarından biri haline gelmiştir (Aronson ve diğerleri, 2012: 49-50).

Herhangi bir yerde yeni bir mahkeme kurulduğunda, Papalık tarafından genelde “Lütuf Fermanı” yayınlanıyordu. Bu fermanla geçmişte sapkın hareketleri gerçekleştirdiğinin bilincinde olan kişiler tövbe (pişman) etmeye davet ediliyordu. Bu kişiler eğer suçlarını itiraf ederlerse bu fermanla merhametli bir muameleye maruz kalacakları vaad ediliyordu. Ancak bu affa mazhar olmak için de otoritenin belirlediği bir süre vardı. Bu süre genelde 30 ya da 40 gündü. Bu sürenin sona ermesinden sonra suçlu kişiler, Engizisyona karşı suç işlemiş sayılıyordu. Lütuf Fermanı'na icabet edenlerin ise bu fermanla yazan suçları işlediklerinden dolayı suçlu olduklarını kabul etmeleri ve birlikte bu suçu işlediklerini bildikleri kişileri de kınamaları gerekiyordu. Bu kınama prosedürü sayesinde kutsal Engizisyona çok yoğun bir bilgi yığını da gelmiş oluyordu. Daha sonraki aşamalarda, periyodik olarak bu tür fermanlar çıkarılmıştır (Roth, 1959: 43).

İlginç bir şekilde Engizisyon resmî mühründe “*Miseriordia et Justitia*” (Merhamet ve Adalet) yazılıyordu. Bu “merhamet” ve “adalet” mührü altında çok fazla adaletsizlik yaşanmıştır. Bunlardan en tutarsız belki de mahkeme rahipleri, keşişler, noterler, avukatlar, muhasebeciler, işkence memurları ve infaz memurlarının yaptığı acımasız aşırılıkların “hain ve ölümcül bir düşmana karşı savaş yapan askerlerin affedilebilecek günahları” olarak mazur görülmesi olmuştur (Kirsch, 2010: 3) .

İlk başta sapkınlık (Heretiklik), bir kamusal suç olarak düşünülmedi bu yüzden mahkemelerde sapkınlar (Heretiklik) işkenceye uğramadılar. Ancak 1254'te Papa IV. Innocent tarafından “Ad Extirpanda” yayınlandı. Buna göre şüpheliden onun vücuduna zarar vermeden ya da ölümüne neden olmayacak düzeyde işkence vererek itiraf alınmasına yani bir nevi sorgulayıcıların işkence yapmasına izin çıkmıştır. Çünkü sapkınlıkla suçlanan bu şüpheliler, gerçekten Hristiyan inancından ve Tanrı'nın

kutsallığından vazgeçen hırsız ve katil ruhlardı. Bu yüzden kendi hatalarını, suç ortaklarını ve sahip oldukları kötülüğü itiraf etmelilerdi (Ramos ve diğerleri 2005: 11).

Engizisyon hakkında G.Testas & J. Testas önemli bir değerlendirme yapmakta ve şöyle demektedir:

“Engizisyon, üzerinde enine boyuna düşünülmüş bir kuruluş değildi; bu yüzden yerleşmesi uzun zaman almıştır. Çok yavaş bir gelişimin sonucu olan Engizisyon, sayısız zorlamalara tâbî olmak zorunda kalmıştır. Papalık, faktörlerin çok fazla olduğunu hesaba katmadan ve ilk saldırıyı yapmadan önce, şartlara göre hareket etmek zorundaydı.” (Testas-Testas, 2013: 20).

IV. Innocent Dönemi’nde Heretik ve sapkın düşüncelerin kökünü kazıma fikri daha da hızlandı. Çünkü Papa kamuoyunda en yüce güç olan Tanrı günahları yargılamak isterse ona hiçbir dünyevî otoritenin karşı koyamayacağı fikrini yerleşmişti. Dolayısı ile Tanrı’nın gazabından korkan ve kurtuluşa ermek isteyen günahkârlar için tâbî olması gereken yerler, Roma Kilisesi ve Papalık olmuştu. Artık Papalığa karşı herhangi bir konuda itaatsizlik sapkınlık olarak algılanmıştı. Sadece bununla kalmadı, iddialara uygun görülen herhangi bir özel durumda Roman Kilisesine karşı bir girişim olarak algılanmıştır. Bu fikirler, toplumda öyle sağlam filiz vermeye başladı ki tüm aşamaların sonunda engizatörler prensip olarak bir kanunu belirleme hakkına sahip olmuşlardır (Lea, 1922: 192).

Engizisyonun belirlediği kuralların çoğunda sapkınlığa karşı pek takıntılı olduğu görülür. Bu konuda özellikle MS 1022’de sapkınların yakılması hakkında çıkan karar buna en iyi örnektir. Bu kararın hemen arkasından Albigeois Savaşı’nda çocuk, kadın ayrımı yapılmadan tüyler ürpertici bir insan kıyımı yapılmıştır. Bu şiddet rüzgârı kasırgaya dönecek ve önüne kattığı sanıkların itiraf etmelerini hızlandırmak için işkence tezgâhları da hazır olmuştur. Darağacından alevli meşalelere kadar her yolun mubah sayıldığı bu süreçte çocuklar bile ebeveynlerinin aleyhinde ifade verilmesi için mahkeme önüne çıkarılmıştır (Ercan, 1997: 97).

Engizisyonun birçok grubu sapkın olarak görmekte ve mücadele etmekteydi. Ancak ilk dönemler Engizisyonun bütün hamlelerini sadece Katharlar gibi Heretik gruplar üzerinde yoğunlaştırmıştı. Bu yüzden denilebilir ki bilinenin aksine Engizisyonun ilk hedefinde Yahudiler değil, Kathar Heretikleri vardı. Kathar liderinin 1321 yılında idam edilmesi ve Katharlara mensup kişilerin katli (Ziya Paşa, 2011: 21)

bunu net olarak göstermektedir. Dinsel inançlarına bağlılıkları ve safiyetleriyle insanları etkileyen Katharlar, Languedoc Bölgesi'nde yoğun olarak yaşıyorlardı. Bu nedenle Engizisyon bu bölgede faaliyetlerini arttırmak için konsüllere gerekli direktifleri çıkarmıştı. Bu direktiflerin en net uygulandığı 1208 yılındaki Albigensian (Albigen) Haçlı Seferinde şiddet ve işkencenin zirveye çıktığını görmekteyiz (Ziya Paşa, 2011: 21). İşte bu şiddet, Katolik dünyasının Orta Çağ Avrupası'na damga vuran ilk güç zehirlenmesidir.

Güney Fransa'daki Languedoc'ta önceki Katharlar hareketine karşı 1209'da cihad ilan edildi. Bu konuda Sistersiyenler (Cistercian) ve St. Dominik gibi taraftarlarından destek alındı. Engizisyon, bu sayede onların kökünü kazımak istemiştir. İlk Engizitör St. Dominik, Fransa Kralı II. Philip'i tahrik ederek hedeflerine ulaşmaya çalıştıysa da başarılı olmamamıştı. Bunun üzerine Kuzey Fransa'da baronların katıldığı ve Montfortlu Simon'un yönettiği bir kutsal cihad başlatılmış ve yirmi yıl süren bu cihad hareketinde çok sayıda Kathar öldürülmüştür (Demirci, 1995: 238).

Kathar Mücadelesi sırasında izlenen prosedür aslında Engizisyon prosedürünün de temelini oluşturuyordu. Bu prosedürün kabul edildiği konsül olan 12 Nisan 1229'da Toulouse kontu Kastilyalı Blanche ve Papa'nın elçisi kardinal Saint-Angeli Romain arasında da bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma ile VII. Raymond, krala bazı sözler vermiştir. Bunlar arasında Kiliseye bağlı kalacak, hâkimiyet altındaki yerler de Katharları yakalayacaktı. Bu sözün hemen akabinde Toulouse'da Romain de Saint-Ange ve VII. Raymond'un ve soylulardan oluşan bir konsül toplamıştır. Bu konsülde Kathar ve Heretiklerin yoğunlukla yaşadığı bölgeler olarak Güney Fransa adı geçmekteydi. Bu bölge aynı zamanda zenginlik kaynaklarının da ilk sırada olduğu bir yer olduğu için VII. Raymond, Roma ile uzlaşmaya çalışarak VIII. Louis'i boyun eğdirme stratejisini izlemeye çalışmıştır (Testas-Testas, 2013: 18-19). Bölgedeki Heretikleri cezalandırmakla hem etkinliğini arttıracak hem de bu gizli amaçlarına adım adım ulaşacaktı. Bu yüzden bu konsül önemlidir. Ayrıca konsülde Engizisyon adına da önemli kararlar çıkmıştır. Konsülden çıkan ve Engizisyon prosedürünü oluşturan kararlar şunlardır:

- *Her ruhanî çevrede bir rahip ve iki ya da üç laikten oluşan bir komisyon kurulacak. Bu komisyon tüm gizli yerleri araştırarak, tespit ettikleri her*

heretiği (katolik anlayıştan uzaklaşmış kişi) piskoposa ve bölgenin senyörüne tanıtacak ve ihbar edecek.

- *Senyörler, Heretikleri araştırmak zorundadırlar. Dikkatsiz görevlilere ve bir sapığa yardım eden her vatandaşa cezalar kesin olarak bildirilecek.*
- *Heretikler her yerde aranacak ve mahalli Kiliseler de bu araştırmaya katılmak zorunda olacaklar.*
- *Konsül, bölge piskoposunun veya Kilisenin başka bir görevlisinin bu yönde bir hükmü olmadıkça suçsuzun suçlu gibi cezalandırılmamasını ve Heretik gibi mahkûm edilmemesini emretmektedir (Testas-Testas, 2013: 18-19).*

Aslında IX. Gregoire, bu tür emirler veriyor ve yönetmelikler çıkarıyordu. Ancak burada önemli olan Papa'nın, Kilisenin Heretikleri mahkûm etmeye özel hakkının olduğunu onaylamasıdır. Bu konsülde alınan kararların önemli noktaları vardı. Mesela sadece Kilise, tarafından mahkûm edilen kimseler laik güçlere teslim edilebilecek veya başka cezalara uğrayacaklardı. Bunun yanında tövbe eden olursa ölene kadar tövbesini bozmasın diye zindanda kalacaktı. Üstelik Heretiklerin ve bazı Katharlar'ın ilk soruşturmalarını yapan Roma senatörü Annibaldo, İnquisitor/ Engizator ünvanı ile ilk kez de Heretiklere karşı bir statü açıklamış oluyordu. Ancak burada ilk olarak inquisitor şeklinde kullanılan Latince kelime "soruşturma yapan kimse" anlamında değil, "Engizisyoncu" anlamında kullanılmıştır. Konsülde senatör, Heretiklerin mallarına el koyma kararını detaylandırdı. Buna göre her kim Kilisenin emrine uymayıp Heretikleri ifşa etmezse para cezasına çarptırılacak bu para cezası ödenmezse sürgün cezası uygulanacaktı. Senatör bununla da kalmadı ve bu prosedürlere ilave bir cümle koyarak, sorumluluk altına giren her senatörün bu yönetmeliğe uyması için yemin vermek zorunluluğu getirildi. Aksi takdirde onlarda para cezasına çarptırılacak ve yüksek görevlere hiçbir zaman getirilmeyeceklerdi (Testas-Testas, 2013: 19).

Orta Çağ hukukçuları işkence altında yapılan sorgulamanın yanlış cevaplara yol açabileceğinin tamamen farkındaydılar. Çünkü masum olan bir mahkûm, çektiği acı nedeniyle yapmadığı bir suçu kabullenebilirken acıya dayanaklı olan bazıları da suçu işleseler bile itiraf etmeyebilirlerdi. Bu yüzden bu Orta Çağ hukukçuları bu sorunun üstesinden gelmek için karmaşık bazı prosedürler uyguladılar. (Mackay, 2009: 28-29)

Bu soruşturma ve yargılama prosedürleri şu aşamalardan oluşuyordu (Esgin, 2012: 94-95; Strayer, 1985: 485):

A -Genel Yemin: Engizatörler ve görevli piskoposların kendi sorumlu bölgelerini gezip şikâyetleri değerlendirdikleri aşamadır. Bu aşamada kişi şüpheli görülürse masumluğunu kanıtlamak için ilk adım olarak yemin etmelidir. Yemin etmeyenler cezalandırılırlar. Bu aşamada engizatörler ve piskoposlar yemin etmeyenini cezalandırılması için, işlerini kaybetme ya da aforoz tehdidi almalarına rağmen, kontlar, baronlar, bölge papazları ve şehir meclislerinden yardım istemişlerdir (Demirci, 1995: 238).

Engizisyon bir kasabaya ya da köye geldiğinde o yerdeki resmî görevlilerce bölgedeki din adamları prosedürler hakkında bilgilendirilirdi. Engizatör 14 yaş üstü erkekler ve 12 yaş üstü kadınların dinî inançlarının açıklanması için vaazlar verirdi. Bu vaazlara rağmen, dinî inancını açıklamayan ya da açıklayamayanlar şüpheli sayılırdı. Kilisede halk Heretik olmadıkları ve yılda üç kere günah çıkarıp çıkarmadıkları hakkında yemin ettirilirdi. Bu konuda ciddi bir baskı uygulanırdı. Buna rağmen bu emre itaat etmeyen olursa ona geçmişte yaptıklarını düşünüp hataları hakkında tek tek günah çıkarması için bir hafta verilirdi. Ayrıca Engizisyon bölgedeki halktan, Kiliseye karşı gelen ya da Heretik olan komşularını da ihbar etmeleri istenirdi (Martin, 2009: 98).

Eğer bir kişi Heretik diye ihbar edildiyse Engizisyon, bu Heretiklerden sarı bir haç takmalarını istiyordu. Aslında bunun daha ilerisine gidip ihbarcının evini yakma ya da mallarını müsadere, evini arama hakkı olmasına rağmen bu kural ilk aşamada pek uygulanmıyordu. Heretik olduğundan şüphelenilen kişi eğer elinde Eski ve Yeni Ahit'e ait metinlere sahipse daha sıkı takibe alınıyordu. Bu kişilerin Heretik olduklarına dair şüphe dozajı yükseldikçe Engizisyonun sorgulama aşaması da detaylanıyordu. Engizatör bu detay aşamasında şüpheliye *1- Hiç Heretik görüp görmediği? 2-Heretik tanıdık ya da akrabalarının olup olmadığı? 3-Heretik âyinlere katılıp katılmadığı? 4-Heretik âyinlere katıldılarsa kaç defa kimlerle katıldığı? 5- Heretikliğe hiç özenip özenmediği? 6-Çevrelerinde Heretiklere özenen veya onları evlerinde misafir eden olup olmadığı? 7-Heretik bir misafir ağırlandıysa kimlerle, kaç defa gelip misafir oldukları? 8- Tanıdıkları ölmüş bir Heretik ya da hastalanıp iyileşen bir Heretik olup olmadığı? 9- Heretik iyileşti ise şu anda nerede yaşadığı?* gibi sorular sorardı (Martin, 2009: 99).

Gerçekten, Engizisyonu tasarlayan ve idare eden erkekler kural ve düzenlemelere takıntılıydılar. Bu sebeple araştırmacılar, standart operasyon prosedürlerinin titiz bir şekilde detaylandırıldığı el kitaplarına başvurdular. Bu kitaplarda işkence süresi bile önemliydi. İkinci işkence derecesi, Ave Maria'yı okumaktan daha uzun süre uygulanmadı. Bir sadist veya aşırı heyecanlı kimi zaman kuralları gözdardı edip bir mahkûmun ölümüne işkence yaparsa savunmacılar ısrarla bu tür bir olayı, Engizisyonun bir suçundan ziyade, bir sapma olarak Engizisyona karşı bir suç olarak görmek gerektiğini savunuyordu (Kirsch, 2010: 16).

B -Af Zamanı: Kilisede toplanan sapkınlara yapılan nasihatler sonrasında verilen 15-30 günlük süre içerisinde suçlarını itiraf ya da pişmanlıklarını bildirmek için geçen süreyi kapsar. Papa IV. Innocent, engizatörlere kendi yerleşim yerleri ve görev alanlarının dışında olan ancak Heretiklik, sapkınlık gibi inançların olduğundan emin oldukları bölgelere de nasihat verme konusunda müsaade vermiştir (Testas-Testas, 2013: 36; Esgin, 2012: 94-95).

Af konusunda yargıçlar mahkemelerde konseylerin görüşlerine göre kararlarında değişiklik yapabiliyorlardı. Ancak kesinlikle af dilenmeyecek konular da olabiliyordu. Örneğin, ölüm cezasına çarptıran yargı kararları hiçbir şekilde affedilmiyordu. Af merasimi tam bir dinî seremoni içinde yapılıyordu. İspanyolların “auto da fe (inanç eylemi)” dedikleri şey aslında tam olarak bu seremoniyi karşılıyordu. Auto da fe özellikle pazar günleri halk huzurunda suçluların af dilemek ve dua etmek için buldukları dinî bir törendi. Bu törenler, herkesin daha rahat tanık olabilmesi için kasaba veya şehir merkezlerinde yapılırdı. Törene krallık görevlileri, yargıçlar, Kilise görevlileri ve affa şahitlik etmek isteyen Hristiyanlar katılırdı. Tören engizatör vaazı ile başlar, suçlu dizleri üzerinde af diler, yaptığı yanlışlardan vazgeçtiğini bildirip dua ederdi. Bu af törenleri Kilise ve Engizisyon için aslında bir nevî toplumsal otokontrol mekanizmasıydı (Testas-Testas, 2013: 41-42).

C-Mahkemeye Celp: Af zamanında itirafta ya da pişmanlıkta bulunmayanların Kiliseye destek veren laik yöneticilerin güvenlik güçlerince teslim almasını kapsar.

Şüpheliye af zamanında bir aylık bir bekleme süresi veriliyordu. Ancak bu süre mahkemenin merhamet edeceğinin göstergesi değildi. En küçük bir şüphe kırıntısı

mahkûm hakkında kovuşturma açılması için yeterliydi. Bu kovuşturma açıldığında mahkûm sorgulanmak için mahkemeye çağrılırdı. Bu çağırılma işlemi sözlü ya da çoğu zaman yazılı bir celp ile yapılırdı. Bu celbin mahkûma ulaşmasında bir papaz ve iki imanlı tanık eşlik ediyordu. Bir mahkûm ya da şüpheliye mahkeme tarafından en fazla üç kez celp ulaştırılırdı. Mahkûm bu celplerin hiçbirine icabet etmezse mahkemeye çıkmaktan kaçındığı için cezası “geçici aforoz” idi. Tabii bunun için bir yıllık bir süre konulur. Bir yıllık süreçte hâlâ mahkeme karşısına çıkmamış ise bu geçici aforoz cezası kesin aforoza dönerdi. Senyör, Prens gibi devlet otoritesi ya da Papa gücü ile desteklenen engizatörler arkalarındaki bu desteğe ve sorumluluğa güvenerek kaçması muhtemel mahkûm hakkında tutuklama talebinde bile bulunabilirdi. Burada akla gelen en önemli soru şudur: Engizatörler celplere icabet etmeyen mahkûmu tutuklama sorumluluğunu neden dünyevî güçlere yıktılar? Bunda hiç şüphesiz kaçakları koruyan ve engizatörlere düşmanlık besleyen halkın etkisi büyüktür. Engizatörler, senyörler ve Papa desteğini alarak halkın bu direnci ve kinini kırmayı amaçladılar. Çünkü ancak o zaman kaçakları saklama ve düşmanlık besleme davranışı etkisini yitirirdi (Testas-Testas, 2013: 36-37; Strayer, 1985: 484-487).

Davalar şafak vakti, kentin tüm din adamlarının yer alacağı, Engizisyonun büyük standardının başında olduğu bir geçitle başlardı. Törende tövbesinden vazgeçenler ellerinde ışıklı mumlar ve üzerlerinde “sambenito” denilen Engizisyon tarafından kınanmış adları ve cezaları Kiliselerde asılmış olan insanları işaret etmek ve ayırmak için bir çeşit çuvala benzeyen kıyafet giyerlerdi. Bazı durumlarda ek bir ceza olarak sambenito, mahkûmun serbest bırakılmasından sonra bile özellikle pazar günleri ile bayramlarda genel olarak küçümseme ve alay konusu etme amacıyla giymek zorunda kaldığı bir elbise idi. İspanyol Engizisyonunun bir yeniliği, siyah bir haç tarafından transfer edilen uzun bir sarı sargıdan ibarettir. Yalnızca resmî sapkınlıkla suçlananlar için köşegen kollardan sadece biri gerekiyordu. Kâfirin itiraf üzerine kazıktan kaçtığı yerden, bazen siyah olan giysinin üzerine aşağı doğru alevleri işaret eden (fuego revuelto) sembolik giysiler giyilirdi. Ayrıca benzer şekilde uzun mitrelerin (coraza) giyilirdi. Yine piskoposlar tarafından giyilen uzun bir baş bandı ve kıdemli başrahiplerin sembolü olarak arasında derin bir yarık bulunan öne ve arkaya doğru bir noktaya doğru incelen uzun mitreler bir nevî zırh gibi giyilirdi (Roth, 1959: 53-54).

Davaların başladığı merasimlerde kıyafetler kadar önemli başka hususlar da vardı. Özellikle sadece mahkûmun cezasını çekmesi değil, suçlandığı suçtan ailesinin bile fişlendiği hususlar yıllarca uygulandı. Örneğin Engizisyon davalarında mahkûmun suçu genelde Kilise duvarlarına asılırdı ve bunlara suçla ilgili (uydurma) bir yazıt eklenirdi. Bu anıtın varlığı mahkûmun cezası infaz edildikten sonra bile ailesinin sürekli aşağılandığı bir işaretti. Bu utanç anıtı, ancak XIX yy.ın ilk yıllarında Engizisyonun kaldırılmasıyla yok edildi. Bu suçlulardan oluşan alay ve onları kontrolle görevli yetkililer alana vardığında, tövbekârlar ve ruhanî liderler kendileri için ayrılmış olan ilgili iskele üzerinde yerini alacaklardı. Bunun üzerine bir noter, Katolik inancını savunmak ve kutsal makamı desteklemek için bir yemin memuru eşlik ederdi. O zaman bir vaaz, seçkin bir dinî cemaat tarafından verilecekti. Sonra cüzzamlılar aşağılanırdı ve sonra tutsak olanların verdikleri ifadeler okunarak, onlar da şimdiye kadar çok derin bir sır olarak saklanmış olan cümleciklerini dinlemek için kürsüye birer birer davet edilirdi. Cümlelerin okunması biraz zaman aldığı için, dava genellikle geceye uzanırdı ve bazen iki ya da üç güne yayılabılırdı. Bu yemininden dönenlerin davaları genellikle partiler halinde olur ve infaz gerçekleştiğinde sunak tahtası önünde bir defada en az yarım düzine kesik baş olurdu (Roth, 1959: 53-54).

D -Sorgulama ve Deliller: Bu aşamada mahkûm sorgulanırken onun aleyhine tanıklık yapan şahitlerin kimlikleri gizli tutuluyordu.

Eğer mahkûm tutuklandıysa zindana atılır ve bir süre orada tutulurdu. Zindanda bir süre kaldıysa mahkemeye çıkması zorunluydu. Mahkûm mahkemede kendisine sorulan sorulara cevap vermek zorundaydı ve bunun için süreyi kendisi tayin edemiyordu. Mahkûmun kendisini savunmak için detaylı açıklamalar yapmasına ancak hâkim isterse müsaade vardı. Mahkeme huzurunda sorgulama tamamlanınca mahkûm İncil üzerine yemin ederdi. Bu yemin merasimi, yine mahkûmun isteğiyle değil, yargıcın isteğiyle oluyordu (Testas-Testas, 2013: 37-38; Esgin, 2012: 94-95). Bu mahkemede sorgulama sırasında mutlaka olması gereken minimum kadro ise iki din adamı, bir noter ve kararları yazmakla görevli bir papazdı (Priolkar, 1998: 152).

Engizatörler ve mahkeme memurları Tanrı'nın eserini inşa ettiklerinden o kadar emindiler ki Engizisyona ait her eylemi, her adımı kayda geçirip muhafaza eder ve detaylara saplantılı bir şekilde özen gösterirlerdi. Onların övündükleri titiz kayıtları ele

alındığında şu görülmektedir. Sorgulama, işkence ve yargılama sırasında söylenen her sözcük, mağdurun her nefesi ve ağlaması, noter tasdikli bir şekilde noter tarafından yazılmıştır. Muhasebeciler, demirbaşlar, saman ve ahşap harcamaları ile birlikte kıymetlerden ve mallardan elde edilen geliri artırmıştı (Kirsch, 2010: 8).

Engizisyonun bütün noktası, kendileri için düşünmeye cesaret eden erkeklerden ve kadınlardan örnekler vererek kritik bir terör kitlesi elde etmek ve böylece kalan halkı aşırı korkutmaktı. Sorgulama, işkence ve yargılama sıkı bir şekilde yapılırdı. Suçlu olarak görülenler meşhur deyimle “autos da fé” veya “auto da fe” (inanç eylemi) olarak bilinen büyük kamusal alanda sergilenerek cezaları infaz edilirdi (Kirsch, 2010: 8).

Mahkûmun sorgulanmasında etkili olan diğer bir ögede tanıklardır. Sivil hukukta da Engizisyonunda da iki tanık, mahkûm hakkında hapis cezası verilmesi için yeterliydi. Tanıkların kimlikleri gizli tutulurdu ve şüpheli tanıkları asla görmezdi. Şahitler gibi konsey üyelerinin de isimleri gizli tutuluyordu (Testas- Testas, 2013: 39; Strayer, 1985: 485).

Martin “*Engizisyonun gözünde bir ermiş olmak, onları barındırmak, onlara “bağlanmak” (melioramentuma katılarak), “Heretikleştirmeye” katılmak (consolamentum yoluyla) ve başkalarını ihbar etmemek sapkınlık sayılıyordu.*” demektedir. Belki de bu itham altında kalmamak için ihbarlık yani tanıklık müessesesi iyi çalışmıştır. Özellikle Heretiklik konusunda birini suçlamak için iki tanık yeterli oluyordu ve en önemli nokta, işe bunlardan başlamaktı. Öyle ki bu şahitlerin adları her zaman kayıtlı tutulmuştur. Çünkü Heretiklere ulaşmada en kolay yol tanık şahitliğiydi. Belki de bu yüzden şahitlerin her söylediği dikkate alınırdı. Hatta bazıları ölmüş akrabalarını Heretiklikle itham ettiklerinde dahi bu kişiler mezarlarından çıkarılıp yakılıyordu (Martin, 2009: 98.).

E -Zorlama ve İşkence Safhası: Mahkûm mahkeme huzuruna çıkmasına karşın hâlâ suçunu itiraf etmedi ise ikna odalarında zor kullanarak ve işkence uygulanarak itirafa zorlanıyordu. Aslında sorgulamanın ilk aşamasında işkence uygulaması ilk dönemlerde uygulanmamıştır. IV. Innocent Dönemi’nde itiraflarda işkence kullanılmasına izin verilmesinin ardından işkence sorgulamanın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. (Strayer, 1985: 485).

İlk dönemlerde engizatörlerin işkence yapmasını engelleyen bazı kanunlar vardı. Papa IV. Urban Dönemi'nde bu kısıtlamalar kaldırıldı. Böylece tahminen 1264'ten itibaren Engizatör hâkimler de hem işkencelere başkanlık etmeye hem de kendileri de bizzat işkence yapmaya başladı (Testas-Testas, 2013: 40).

Yasa hükümleri arasında ciddi suçlar için tasarlanmış bir kanun da vardı, suçlu bulunan bir sanık ölüm cezasına çarptırılacaktı. İspat kanununa göre, bir sanık sadece iki şart altında mahkûm olurdu. Bu şartlardan birincisi ya suçlu olduğuna birinin tanıklık etmesi gerekirdi ya da diğer şart olarak kendisinin suçunu itiraf etmesi. Eğer kişinin suç işlediğine dair kanıtları çok güçlü değilse o zaman o sanık işkence ile sorgulanırdı. Buna ilaveten sanık suçlu bulundu ve bu nedenle ölüm cezasına çarptırıldıysa yasalar sınırsız işkenceye maruz bırakılmasına izin verirdi. Buradaki amaç da suç ortaklarının adlarını öğrenebilmektir. Bir nevî Fransa'da işkence hazırlık süreci olarak bilinen süreç gibiydi (Ramos ve diğerleri 2005: 9-10).

İşkence aşamasına geçilmeden önce resmî olarak suçlama yapılıyordu. Resmî suçlama yapılmasından sonra müteâkip prosedürün tamamı, suçlanan kişinin suçunu itiraf etmesi ve böylece cezalandırılmayı kabul etmesini öngörüyordu. Çünkü ancak böylece, bedeni acı çekse de ölümsüz ruhu kurtarılacaktı. Mahkûm gözaltına alındığı süreçte üç kez muayene edildiğinde hâlâ davranışlarında olumsuzluk devam ediyorsa, yani mahkemenin beklediği itiraf gelmediyse bir yıl veya daha uzun süre gözaltında kalırdı. Sorgulama sırasında mahkûmun davasında yeni ipuçları ve tanıklar ortaya çıkarsa, kanıtlar ve tanıklar yeniden incelenir, bu şartlar saklı kalmak kaydıyla, ifadesinin bir kopyası kendisine teslim edilirdi. Mahkûm, sorgulama aşamasında iddianamesindeki tüm sorulara cevap verirdi. Mahkûm kendi adına sorgulanmasını istediği şahitler olursa onların isimlerini de sorgulayıcılara verirdi. Bu sırada şüpheliye bir avukat atanırdı. Burada adli süreç günümüzdeki şekline benzer biçimde ortaya çıkıyor gibi görünse de bu avukatın ona hiçbir faydası yoktu. Çünkü avukat ofis huzurunda müvekkili hakkında ne düşündüğüne ya da onun lehine bir şey iddia edemeyeceğine dair yemin ederdi. Süreç bu şekilde devam ettikten sonra yargıçlar ve yardımcılar kanıtları değerlendirir ve mahkûmun kaderi hakkında karar verirlerdi. Bu sorgulamada eğer mahkûmun cevapları tatmin edici değil ve kendisine yönelik deliller de mahkûmiyet için yeterli değilse o zaman işkence ile itiraf alınma süreci başlıyordu.

Yani eğer hâlâ itiraf gönüllü olarak gelmediyse mahkûma o zaman işkence uygulanabiliyordu. Üstelik işkence, bu çağın ruhuna tamamen uymaktaydı (Roth, 1959: 46).

Orta Çağ'da adaletsizlik süreklilik kazanmıştı. Engizisyon zulmünün bu adaletsiz kısır döngüsü içinde akla gelen ilk soru mahkûmun hakkını savunan avukatlık kurumunun neden aktif olmadığıdır? Mahkeme celselerine girmeyen mahkûmun suçunu öğrenmesinde küçük bir rol oynayan bu avukatlar, müvekkillerini savunmak için Roma hukuku ilkelerini baz alıp, dünyevî otoritelerin dosyalara ulaşma hakkının olmasına itiraz ettiklerinde devre dışı bırakıldılar (Testas-Testas, 2013: 39). Pratikte etkinlikleri azalmış oldu. Teorik olarak ise İspanya'da, Suprema denilen yüksek mahkemede, varlıklarını sürdürdüler. Mahkûm, engizatörlerden birini ya da bu mahkemenin tanıdığı birini avukat olarak seçebiliyordu. Aslında burada seçebiliyordu derken mahkûmun kendi iradesi söz konusu değildir. Avukatı mahkeme atardı. Bunun yanında mahkûm kendisi için tanık ya da şahit çağıramazdı ve avukatı ile görüşmesi ancak engizatör ya da bir sekreter gözetiminde olurdu. Papa'nın işkenceye izin vermesi ve yer yer laik yöneticilerden de destek bulması nedeniyle Engizisyon davalarında mahkemenin gücü keyfidir ve onu piskoposlar bile durduramazdı (Messadîe, 1999:476). Heretikler ise avukat seçme konusunda bile dışlanmışlardı. Haklarını aramalarına izin verilmezdi. Çünkü III. Innocent yayınladığı "Si Adversus Vas" isimli bildirisinde avukatların ve noterlerin Heretiklere yardım etmesini tamamen yasaklamıştır (Testas-Testas, 2013: 38).

İşkencenin yapıldığı en bariz yer Engizisyon zindanları yani mahzenleri idi. Mahkûma eğer işkence yapılacaksa mahkûm zindana getirildiğinde onu soymakla görevli bir işkenceciyi karşısında bulurdu. Bu işkenceci mahkûmu soyar ve ona işkence yaparken diğer taraftan da mahkûma suçunu itiraf etmesini şiddetle tavsiye ederdi. Suçlunun cezalandırılması için her şeyden önce cezasını itiraf etmesi gerekirdi. Bunun için sorgulama prosedürleri uygulanırdı. Suçu itiraf ettirmede kullanılan en genel işkence, suçlunun ellerine bağlanan bir düğüme çubuk geçirilmesi metodudur. Elleri bağlanan mahkûmdan bu şekilde doğruyu söylemesi istenirdi. Eğer beklenen itiraf gelmezse bu çubuk yavaş yavaş döndürülerek ipin mahkûmun ellerini sıkması sağlanırdı. Bu işlem, mahkûm doğruyu söyleyene kadar beş, on, on beş, yirmi ya da

yirmi beş defa devam ettirilirdi. Mahkûmun elindeki ip, çubuk sayesinde her seferinde döndürülüp eller sıkıştırılırken Tanrı adına suçunu söylemesi bir kere daha istenirdi. Bazen de mahkûma ilk uygulanan işkence Rope işkencesi olurdu. Bu işkence de mahkûmun elleri onun arkasında tutulur ve onlara bağlanmış bir ip yardımıyla bir kasnak üzerinden geçer, tavana kadar kaldırılır ve burada bir süre asılırdı. Bu işkence inanılmaz bir acı verirdi. Hatta çoğu zaman mahkûmlar yaşadıkları acı yüzünden ağlamak zorunda bile kalırdı. Mahkûmun dayanma gücü iyi ise genellikle bir saat kadar kendisine bu şekilde işkence yapılırdı. Tüm süreç sonunda hâlâ mahkûm itirafta bulunmama inat ederse hücreye getirilen su dolu kovalar ve bir mangal ile işkenceye devam edilirdi. Tutuklu, uzanan bir bara sahip olan ahşap bir çukura sırt üstü yatıyor ve zaman zaman sırt kemiği kırılıyordu ki inanılmaz acılar çekebilirdi. Su işkencesi, bazen tutsağın bir miktar su yutmasını ve daha sonra yakından yanlara doğru vidalanarak bedenine bastırılmasını sağlayan bir metotla uygulanabilirdi. Bunun dışında mahkûmların ağız ve burun delikleri üzerine ıslak bir bez konur ve üzerine küçük bir su akışı yaparak da uygulanırdı. Bu metod da su giderek aşağıya iner, şüphelinin boğazına emdirilir ve ona ani bir boğulma hissi verirken bu bez parçası aniden çıkarılır su ve kanla çekilmesi şeklinde de uygulanabilirdi Bu sırada ölürse de suç mahkûmun üzerine atılırdı. Su işkencesinden sonra da beklenen itiraf yapılmazsa ve mahkûm hâlâ yaşıyorsa bu seferde mahkûmun yüzü kızgın demirle dağlanırdı veya yangın işkencesine geçilirdi. Bu işkence de ise tutsağın ayağına yanıcı maddeler sürülür ve ateşe tutulurdu. Bu sırada suçunu kabul etmeyene merhamet edilmeyeceği, yine vurgulanırdı. Bu işkenceler bu şekilde devam ederdi. Denilebilir ki engizatörler için zindanlar günlerinin büyük kısmını geçirdikleri evleri, yaptıkları işkenceler ise onlar için rutin eğlenceleri olurdu (Ercan, 1997: 98; Roth, 1959: 47).

Engizisyon mahkemelerinde işkence görme ile ilgili süre konusunda tam bir netlik yoktur. Tek sınırlama Fransa Kralı III. Philip'in (1245-1285) yaptığı *bir* saat düzenlemesidir. Ancak Engizatörler hem “en fazla bir saat işkence görülmeli” süresine uymazlardı hem de mahkûmlar belirtilen saatten çok önce zaten bilinçlerini yitirirlerdi (Scott, 2009: 68-70). Ancak bazı kaynaklarda özellikle Lea'nın verdiği bilgilere göre işkencenin, iki hatta üç saat sürdüğü görülmektedir. Hatta 1648'de Valladolid'de süren bir davada Antonia Lopez'e saat sekizden on bire dek işkence yapılmış ve tek kolu

sakatlanmıştır¹³²(Scott, 2009: 68-70; Lea, 2017: 125-127). Engizisyonda sınırsız işkencenin önünü açan 1376'daki Papalık Yargıcı Nicholas Eymeric'in hazırlattığı el kitabıdır. Bu el kitabında ileri bir tarihte işkenceye devam etmenin bir miktar kabul edilebileceğini kabul ediyordu. Bu sayede işkencenin tekrarının kısıtlanması hükmü geçersiz kalarak işkencenin sınırsızca uygulanması önündeki engeller ortadan kalkmış oluyordu (L.Martin, 2009: 60).

İtiraf ve sorgulama prosedürünün olmazsa olmazlarından bir tanesi bu itiraflara şahit olmak iken bir diğeri de yapılan itirafı kayda geçirmektir. Bu yüzden mahkûmun itirafı alınırken bir engizatör ve kutsal örgütten bir memur bu aşamanın tamamında hazır bulunurdu. Engizatörün görevi sadece işkenceye şahit olmak ya da kayda geçirmek değil, aynı zamanda işkencenin niteliğinden niceliğine kadar karar vermektir. İşte itiraf aşamasında işkenceyi yapan cellat engizatör ve kutsal örgütün kayıt memurundan başka kimse odaya giremezdi. Zaten bu itiraf zindanlarında her detay çok akıllıca düşünülmüştü. Mahkûm işkenceye uğrasa da duvarlardaki yalıtım sayesinde acı çığlıklar ve haykırımlar dışarıya gitmezdi. Kimsenin haykırımlarını duyamadığı mahkûm işkence altında suçunu itiraf ederse hemen kayda geçirilir ve mahkûma onaylatılırdı. Bazen mahkûm ya da mahkûm verdiği itiraftan daha sonra cayabiliyordu. Bu durumda mahkûm yeniden işkenceye alınırdu. Aslında yeniden ikinci kez işkence etmek diye bir durum olmazdı. Çünkü bu yasaktı. İspanya Engizisyonunun yayınladığı “Torquema” yasasında da yer aldığı gibi işkence yinelenemezdi. İşkencenin tekrar edilmemesinin nedeni, bir kez işkence gören mahkûm suçunu itiraf etmediyse veya caydıysa tekrar yapılan işkence de bu mahkûma suç itirafından fayda sağlamıyordu. Fakat cellatlar bu prosedürü genelde çiğneyerek mahkûma tekrar tekrar işkence yapıyor ve bunu kayıtlara işkence tekrarı olarak değil, işkencenin devamı olarak geçiriyorlardı (Scott, 2009: 68-70).

Avrupa'da özellikle Fransa ve İngiltere adli süreçlerini eski Yunan ve Roma hukukuna dayandırdıkları için, sorgulamada işkence kültürünü antik halinde olduğu gibi korumuş ve kovuşturmalarda antik dönemlere yakın işkenceler kullanmıştır. Bunlar arasında en popüler olanları boğazdan ve kulaklardan dökülen eritilmiş kurşunlar, parası ailesinden karşılanmak üzere içirilen kızdırılmış zeytinyağları, yine zeytinyağı parası

¹³² Ayrıntılı bilgi için bkz. H. C. Lea, *A History of the Inquisition of Spain*, Ed. Antohy Uyl, Volume III, Published in Woodstock, Ontario, Canada, 2017, s.125-127

ailesinden alınan mahkûmun kızartılması gibi metodlardı. “Bunlar arasında kıyas yapmak mümkün müdür?” diye düşünüldüğünde birçoğumuz net cevaplar veremeyebilir. Ancak işkenceleri sınıflandırarak hangisinin daha az acı verici, daha medeni olduğu, daha kabullenilebilir olduğu şeklinde kıyaslama yoluna gitmek gerektiğinde bazı popüler işkence metodları bu duruma örnek verilebilir. Örneğin İngiltere ve Fransa’da yaygın olarak kullanılan mahkûmun bağırsaklarına boru ile tazyikli su verilmesi, özel hazırlanan bıçaklarla derinin yüzülmesi ve deriyi koparmadan vücuttan sıyırarak yani deriyi yüzme işkencesi...gibi. Bu işkenceler Avrupa’da işkence uzmanlarının en kabiliyetli olduğu ve en sık kullandıkları metodlardan bazıları olmuştur (Bardakçı, 1996: 24-25).

Acı verici işkenceler sırasında çoğu zaman itiraf alınmadan şüpheli ölebiliyordu. Bu durumu gizlemek isteyen engizatörler tuttukları rapordaki genelde mahkûmun hapis hâne de öldüğünü ya da kaza veya hastalık sonucu öldüğünü kaydediyorlardı. Bunun en net örneği Erken Modern Dönem’e ait kayıtlara yansıyan bir örnektir. Bu kayda göre Sevilla’da ikamet eden ve saygın biri olan Jane Bohorquia adlı kadının, bir arkadaşı ile Protestanlık hakkında konuşmasından dolayı geçirdiği sorgulamada yapılan işkenceler sonucu ölmesi önemlidir. Jane hamileydi. Sorgulamasında itiraf almak için tam bir hafta işkence tezgâhında direndi ve öldü. Engizatörler Jane ile ilgili tuttukları raporda onun hapis hâne de öldüğünü kayda geçirdiler. İlginç olan bir nokta vardı ki Jane’nin davası baştan görüldü ve masum olduğu anlaşıldı. Bunun sonucunda başka dava açılmaması şartıyla mallarının mirasçılara bırakılması kararı verildi (Scott, 2009: 82).

Engizisyonda sadece kadınlar ve erkekler değil hayvanlar da işkence görüyordu. Bu konuda İngiltere’de masum erkeklerin ve hayvanların işkence görmesinden memnuniyet duyan II. William olarak bilinen William Rufus’dan bahsedilmektedir (Schaff, 2002: 51).

Engizisyon kurulduğunda Yahudilere ve sapkınlar karşı uyguladığı zulmü ilahî bir hak olarak görüyor ve bunun için onlara işkence uygulanıyordu. Modern Avrupa yıllıklarından öğrenildiği gibi, Engizisyon döneminde sapkınlığın bastırılması ve yok edilmesine yönelik önlemler doruğa ulaşmıştır. Engizisyon örgütü din adına sayısız ve çaresiz mahkûmu sapkın veya cadı diye nitelendirerek onlara işkence uygulamıştır.

İşkence uygulaması sayesinde alevlerle, ölümlerle veya hapis cezası ile insan kaderi üzerinde uzun yıllar hakem olmuştur (Schaff, 2002: 6,273).

F -Hüküm Verme Süreci: Deliller ortaya çıkıp mahkûmun bu delilleri kabul etmesiyle başlanan ve mahkûm hakkında artık hükmün verilmesiyle son bulan aşamadır. Mahkûm hakkında verilebilecek hükümler arasında *a-Ölüm ve ateşte yakma cezası, b-Hapis cezası, c-Malların müsadere ve evlerin yıkılması, d-Kamçılama cezası, e-Resmî kurumlardan men cezası, f-Hacca gönderme cezası, g-Kâfirlik işareti taşıma cezası, h-Tövbe etme, sürgün, oruç tutma, dua ezberleme, aforoz ve para cezaları* gibi uygulamalar yer almaktadır (Esgin, 2012: 94-95; Strayer, 1985: 485).

Engizisyonda duruşma ve ona bağlı olan bütün süreç, çok büyük gizlilik içinde gerçekleştirilirdi. Bu, gerçekten, İspanyol modeline göre Engizisyonun en büyük noktalarından biri haline gelmiştir. İlgili tüm taraflar; tanıklar, suçlayıcılar ve sanıklar bu gizlilik koşullarına uymaya yemin ediyorlardı. Yetkililerin kulaklarına gelen herhangi bir ihlal, aynen sapkınlık gibi ciddiyetle cezalandırılmaktaydı. Bu durumda asılsız ihbarların sistemi nasıl kolay yönlendirdiğini göstermektedir. Zaten Engizisyonun doğası gereği, tutuklanma anından itibaren, ayrımcılık en üst safhada yapılıyor ve tutukluların birbirleriyle iletişim kurmaları çok ciddi bir suç olarak görülüyordu. Suçlular, Evora ve diğer yerlerde hâlâ görülebileceği gibi, Engizisyonun zindanlarına kapatılırdı. Bu zindanlarda özellikle kadın mahkûmların büyük acılar çektiğini söylemek mümkündür. Çünkü kadın mahkûmlara korkunç düzeyde tacizler yapılıyor hatta bazen bu kadın mahkûmlar uğradıkları tecavüz sonucunda hamile bile kalabilirdi. Burada ilginç bir nokta da eğer mahkûm hakkında hapis hükmü verilmiş ise mahkûmun bu haphâne de kaldığı süre boyunca kendisiyle bağlantılı tüm sürecin masrafları yine kendisine ödettilmesidir. Bu yüzden bir kişi beraat etse bile, bu süreçte harcadıkları yüzünden zaten maddî açıdan mahvolmuş olarak hayata devam ediyordu. Aynı zamanda, eninde sonunda müsadere olabilecek davalarda, sanıkların tüm malları hapis hükmü verildiği anda kayıt altına alınıyordu. Engizisyonun boyutlarının bazen bütün bir kasaba veya ilin ekonomik ömrü üzerinde çok ciddi etkiler bıraktığı da söylenebilir. Engizisyon tarafından mahkûm hakkında bir kınama verildiğinde bile mahkûm, tüm bu mülklerini kutsal makama devrediyordu.(Roth, 1959: 45).

Hüküm aşamasında dikkat edilen bazı noktalar vardı. Örneğin hükmü ancak piskoposluk içindeki Engizisyon, yine piskoposluk desteği ile açıklayabiliyordu. Özellikle IV. Innocent Dönemi'nde piskoposluk onayı alınmadan hiçbir hükmün açıklanmaması kararı getirildi. Zaten IV. Innocent Dönemi'nde daha önce bahsedildiği gibi işkence kullanılmasına da izin verildi. Bu tarihten sonra verilen hükümler arasında işkence de sayılabilir. Ancak işkenceye IV. Innocent izin verse bile bunu Engizisyoncuların uygulayabilmesi izni Papa IV. Alexandre Dönemi'nde gerçekleşmiştir. Papa IV. Urban Dönemi'nde ise ölüm ve müebbet hapis gibi hükümlere tekrar başvurulacaktır. Son olarak VIII. Boniface Dönemi'nde bu kararlar yaygınlaşmıştır (Testas-Testas, 2013: 41; Strayer, 1985: 485).

Ayrıca sanık hakkında hüküm verilmesi için kanıt yetersiz kaldığında itiraf elde etmek için yapılacak işkence de kullanılması için *The Manual of Regulations of the Inquisition* adlı Engizisyonun düzenlendiği detaylı bir işkence kılavuzu hazırlanmıştır. Bu kılavuzda işkence hükmü ile sanığı terbiye ve işkence uygulanan sanık ile yola nasıl devam edileceğine dair bütün prosedürel ayrıntılar yer almaktadır (Priolkar, 1998: 151).

Engizisyonda gerçek olan şey her vatandaşın her yaşta aynı kanun uyarınca sorgulanıp, bu kanunlarda yazan işkence ve cezalara uğramalarıydı. Bu konuda engizitatörler kafir olarak gördükleri herhangi bir erkek, kadın ve çocuğun işkenceye uğraması ya da idam edilmesi kendilerine misyon edinmişlerdir. Bu nedenle ilk engizitatörleri eğitmek için el kitapları oluşturulmuş ve sonraki altı yüzyıl boyunca hatta son engizitatörler tarafından bile danışılan kitaplar olmuşlardır (Kirsch, 2010: 6).

Engizisyon prosedürleri denilen metinler aslında 1235'te Narbon'da veya 1246'da Beziers'de olduğu gibi eyalet konsülleri yoluyla kaleme alınan direktifleri içeren Papalık kararlarıdır. Bunlar içerisinde en eskisi 1244 ve 1254 arası Languedoc'da görevli olan *Guillaume Raymond*, *Pierre Durand*, *Bernard de Caux* ve *Jean de Saint Pierre* isimli dört dominiken¹³³ tarafından kaleme alınanıdır. Metinler içinde en

¹³³ -Aziz Dominik tarafından kurulmuş ve Papa III. Honorius tarafından 22 Aralık 1216'da onaylanmış bir Katolik tarikatıdır. 1215-1221 yılında Aziz Dominik şekillendirdiği için ona nispetle "Dominiken Tarikatı", "Dominikenler" veya "Keşiş (Frer) Vaizler Tarikatı" olarak bilinen bir tarikattir. Fransa'da, Paris Üniversitesi'nde hocası Saint Jacques'in tarikat içinde önemi tarikatın Jakobinler (Jacobins) olarak adlandırılmasında etkili olmuştur. Ayrıca, İngiltere'de ise beyaz elbiselerinin üzerine giydikleri siyah harmani nedeniyle "Siyah Keşişler (Frers)" olarak da bilinmektedirler. Tarikatın esas aldığı teolojik görüş, , iki temel prensibi uyumlu bir şekilde bir araya getirmiştir: Düşünceye dayalı manastır hayatı ve

tanınmış olanı ise *Bernard Gui*'nin 1320'lerde yazdığı *Practica Inquisitionis heretice pravitatis* olan metinleridir. (Testas-Testas, 2013: 35-36). Bu metinlerin sayısı oldukça fazladır Bernard Gui'yi (1261–1331) diğer Engizisyon prosedürlerinden ayıran önemli bir nokta vardır. Bu önemli nokta ise yazdığı metinlerde suçlanan suçlardan, yasalar ve imtiyaz sahiplerine verilen ayrıcalıklara kadar Engizisyona özgü çok şeyin bir arada olmasıdır (Kirsch, 2010: 7-8). Engizisyonun cezaları inanç yasası olarak nitelendirilen “Auto de Fe”, İspanya’da¹³⁴ ilan edilmiştir (Roth, 1959: 53-54).

Engizisyon 1542’de baştan aşağı yeniden düzenlenerek (Crow, 2006:263) daha da detaylı bir şekilde XVI. yy.ın en önemli unsuru haline geldi. Heretiklerle başlayan sorgulamalara bu yüzyılda cadılar, satanistler, yoksul, sapkın, eşcinsel gibi büyük bir grup daha eklendi. Engizisyonun da artan düşmanlarına karşı acımasızlığı ve şiddeti de aynı oranda arttı. Ancak bu dönemde en büyük düşmanları cadılar kabul edilmişti. Bu yüzden de özellikle kadınlar konusunda büyücülük iddiasında bulunan Engizisyonun nevroitik fenomenolojisiyle kadın düşmanlığında kullanacağı acımasız rehberi olacak yeni bir el kitabı gerekiyordu. İşte bu eksikliği Kramer ve Sprenger’in korkunç *Malleus Maleficarum [Cadıların Çekici]* eseri tamamlamıştır. *Malleus Maleficarum*, 1486 yılında hazırlanarak cadı avındaki sorgulamalarda izlenecek yolun yazılı olduğu yeni prosedürleri içeren bir el kitabı şeklinde Engizisyon zulümlerine katkı yapacaktır (Eco, 2014: 28; Johnstone, 2006: 15).

Engizisyona göre geceleri yaptıkları merhemlerle uçabilen, istedikleri hayvanların kılığına girebilen, şeytanla bile anlaşma yaparak büyülerin sırrını öğrenmiş cadı kadınlar; büyülerıyla istedikleri erkekleri etkilerine alıp onları zarara uğratabilirlerdi. İşte bu güce sahip cadılar karşısında savunmasız erkekleri korumak için devreye giren Engizisyon, cadı kadınların tespitini kolaylaştırmak için Sprenger kişisel etkinliğinde *Malleus Maleficarum*’u yazdı. “Cadılar Çekici” denilen bu kitap, bir batıl ve uğursuz abideler metnidir. Ayrıca bununla da kalmadı o güne kadar edindiği tüm

---

havarilerinkine benzer bir din hizmeti. Düşünceye dayalı manastır hayatı; fakirlik, ahlâklı olma, itaat, günlük duaların okunması, manastır kurallarına uyma ve kutsal hakikat üzerine sürekli kafa yorma demekken havarilere benzemek ise, Mesih'in İncil'de anlatılan hayatını taklit etmeyi ve vaazlarla Katolik inancını öğretip savunmayı ifade etmektedir. Dominikenlerin "*Düşün ve düşüncelerinin meyvelerini başkalarına ver!*" şeklindeki düsturları, onların yaşam tarzı ve prensiplerini özetlemektedir. Bkz. M. Tarakçı, *Felsefe Ansiklopedisi*, ed: Ahmet Cevzici, C. 6, Ankara: Ebabil Yay., 2009, s. 829-833.

¹³⁴ -Auto-da-fè’de ise Portekiz’de ilan edilmiştir.

engin deneyimler ve kendince sahip olduğunu düşündüğü geniş âlimliği ile şeytanın hilelerinden kurtulmak ve büyücülük gerçeğini ispatlayarak şeytanın hayranlarını cezalandırmak içinde yapılması gereken talimatları düzenledi (Lea, 1922: 543; Kramer&Sprenger, 2018: 62) ve gaddarlığını boyutunu cadılar üzerinde uzunca seneler gösterdi.

Malleus Maleficarum(1486)'a göre;

“Yakılmalarına sebep olduğumuz cadıların itiraflarında, onların büyücülüğün istekli aracı olmadığını öğrenmişizdir. Bunu lanetlemek için söylememişlerdir zira, bunun gerçek olduğuna, şeytanın emirlerini yerine getirmeden dolayı isteksiz davrandıklarından dolayı, bu düşman tarafından edinilmiş olan vücutlarındaki kamçı ve darbe izinden ve yüzlerindeki şişkinlik ve morarmalardan anlarız. Benzer şekilde, işkence altında itiraflarını gerçekleştirdikten sonra her zaman kendilerini asmaya kalkışır; bunu bildiğimizden ötürü onları her daim kontrol etme üzere başlarına bir muhafız koyarız. O zamanlar dahi muhafızlar görevlerini ihmal ettiklerinde ayakkabı bağlarıyla veya kıyafetleriyle kendilerini asmış bir şekilde hücrelerinde buluruz. Tövbe veya günah çıkarma yolu ile affi elde etmesinler diye daha öncede söylediğimiz gibi şeytan bu sonuca sebep oluyor ve Tanrı'nın inayetini arayanları baştan çıkaramadığından dolayı, bu kişilere dünyevi kayıplar ve korkunç ölümler vermek yolu ile çaresizliği tattırır.” (Kramer & Sprenger, 2018: 249).

Engizisyon sadece cadılara değil satanistlere karşıda çok ağır bir kovuşturma ve yargılama stratejisi izledi. Hatta cadılar ve satanistler konusunda kralların bile Engizisyona destek olduğu bilinmektedir. Bunlardan en ünlüsü İngiltere Kralı I. James'e (1566-1625) cadı düşmanlığını anlatan eser *Daemonologia (Şeytan Bilimi)*'ni yazdırmıştır. Ayrıca yine kral bir kez yaptıklarıyla suçlanan bir mahkûmun beraat ettiği bir mahkemeyi de izlemiştir (Crow, 2006: 263).

İşkence yapmayı bir sanat eseri oluşturmak gibi algılayan engizatörler, sorguladıkları binlerce mahkûmu izlemeleri sayesinde ciddi bir şekilde insan psikolojisi üzerinde deneyim edindiler. Belki de bu yüzden mahkûm üzerinde sert bir etki bırakmak için giyimlerine bile dikkat eder, ürkütücü ve farklı görünmeye çalışırlardı. Sorgulamada önemli olan psikolojik üstünlüktü. Bunu da sanığa korku vererek ve suçunu itiraf etmesi için esrarlı bir ortam yaratarak sağlamaya çalıştılar. Yarattıkları bu ortam hiç şüphesiz mahkûmun direncini kırmada da etkili oldu. Bu ortamı yaratma konusunda başarılı oldukları, daha ilk aşamada sorgulayıcıların, “kukuleta” denilen sadece gözleri açıkta bırakan siyah kıyafetleri ile mahkûmu alıp sessizce itiraf odasına götürmesinden anlaşılmaktadır. Mahkûm için bu ilk dehşet anı atlatıldıktan sonra kendisine ait bilgi ve belgelerle evrakların olduğu uzun bir masaya oturtulurdu ve hiç tanımadığı gizemli insanlarla tanışarak bu dehşet manzarasında ikinci aşamaya geçilirdi.

Tüm bu aşamalar boyunca olayı esrarengiz hale getiren sessizlik, bu görevlilerin önce mahkûma ne ile suçlandığını bildirmesi sonra da itiraf istemesi ile sona ererdi. Böyle bir ortam gerçekten ürkütücü olsa gerek. Çünkü bu karanlık zindanların zemini bile yapılacak işkencelerdeki kanları çeksin diye kum ya da talaşla kaplanmıştır. Bu sert ve dehşet verici manzaraya ve daha sonra başlanan işkencelere rağmen, istenilen itiraf gelmezse bazen tutukluyu kadın, erkek, bâkire demeden insan onuruna yakışmadan yapılan bir uygulama olarak soyulma cezası verilir, sonra da çizgili formalarını giydirirlerdi (Scott, 2009: 67; Mannix, 1967: 18).

Engizisyon işkencelerine uğrayanların sayısı hakkında kesin bir bilgi edinmek mümkün değildir. Örneğin, Engizisyon tarafından kaç erkek ve kadının işkence gördüğü ve canlı canlı yakıldığına dair tam sayıları belirlenememiş olsa da mahkûmların çektiği acılara ilişkin sıkı kanıtlar bizzat Yüksek Mahkeme'nin kendisi tarafından korunmuştur. O dönemlerden günümüze kalan araştırmacıların ve kölelerinin günlük işlerinin her ayrıntısını kaydettiği kılavuzlar, tezler, defterler ve taslaklar mevcuttur ve bunlar yol gösterici olabilir (Kirsch, 2010: 7-8). Ancak bütün bunlara rağmen Orta Çağ Avrupası'nda tam olarak kaç mahkûm işkence görmüştür bilinmemektedir.

Orta Çağ Engizisyon mahkemelerinin her alanda etkin olabilmesi her kesime kadar uzanan temel yapısından kaynaklanmaktaydı. Çünkü mahkemenin hâkimler kurulu üyeleri (bani viri) sayıları 2 ile 20 civarında değişiyordu. Bu jürinin genel yapısı içinde olan, oy kullanmayan ancak tartışmalara katılma hakkı olan işçi ve işverenler de vardı. Ayrıca bunlara laik ve dinî hukukçuların, Kilise adamlarının ve yardımına başvurulmuş Engizisyoncuların yer aldığı 40 kişilik bir konsey eşlik ediyordu. Bu gruhun eline duruşma özetleri veriliyor, dosyaları inceleyip görüşlerini bildirmeleri isteniyordu. Şahitlerin isimlerinin titiz bir şekilde gizlendiği bu duruşmalar sırasında en hafif suçlardan en ağırına kadar aynı hassasiyette dosyalar Engizisyoncularca inceleniyordu (Testas-Testas, 2013: 41-42).

Engizisyonun neden olduğu işkenceler oldukça fazladır. Bu konuda birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar sırasında ulaşılan kayıtlar yapılan zulmün boyutu gösteren birçok örnekle doludur. Engizisyonunda birçok grup işkenceye uğradı. Bunlardan biri Yahudilerdi. Yahudilerin Engizisyon kapsamına girmesi 1348 yılında başgösteren Kara Ölüm'e kadar gider. Veba bütün Avrupa'yı baştanbaşa o kadar büyük bir

mezarlığa dönüştürmüştü ki bunun nedeni bulunamadıkça çeşitli yerlerde ortaya batıl birçok inanç çıktı. Bunlardan bir tanesi de Tanrı'nın öfkelerini yatıştırmaktı. Engizisyona göre Tanrı'yı en çok öfkeliendiren dinî gruplardan biri Yahudilerdi. Bu yüzden Yahudilerle mücadele başladı. Bu mantık sonucunda Bavyera'da 12 bin, Erfurt'ta 3 bin Yahudi öldürüldü. Strasbourg'da 2 bin Yahudi diri diri yakıldı. Palma'da yaklaşık 300 Yahudi öldü. 1391'de Seville'den başlayan katliam alevi Kastilya krallıklarında kıyıdan kıyıya yayıldı. Bu dönemde yaklaşık 50 bin Yahudi'nin katledildiği tahmin edilmektedir. (Ercan, 1997: 69-70; Lea, 1906: 103-111).

Yine dönem ile ilgili bilgiler veren aynı zamanda İspanyol Engizisyonunda dört yıl sekreterlik görevi yapan Romalı Katolik yazar Llorente'ye göre; 1481-1517 arasında, 13 bin kişi diri diri yakılmış, 17 bin kişi de farklı cezalara çarptırılmıştır. Tabii bu bilgiler tahmini bilgilerdir. Ancak muhtemelen realite bu rakamlardan daha fazladır. Çünkü Engizatörlerin bazen basit bir suçta bile yakılma cezası verdiği dönemler olmuştur. Örneğin İspanyol bir oymacı olan Rochus'un kazıkta yakılma nedeni Bâkire Meryem'in bir suretini bir Engizisyoncuya satmamasıdır. Yine İspanya Triano Hapishânesi gardiyanı mahkûmlara iyi davrandığı için, 200 kırbaç ve altı yıl kürek cezası ile infaz edilmiştir (Scott, 2009: 81).

Engizisyon cezaları o kadar acı ve şiddet içermekteydi ki kadınlar bu işkencelere maruz kaldıklarında kaçmaya çalışıyorlardı. Bunlardan bir tanesi olan Neuchâtel'te Perrenon Debrot adlı kadın hapisten çıktı ve tekrar yakalandığında ise kendisini bir bıçakla öldürmeye çalıştı. Başka bir kadın kendini hücrelerinde boğdu. Almanyalı Barbara Hanssen ise, ekmek ve su cezasına çarptırıldı. Zindana atıldığında, hücrelerinde zincirlerini açtı ve hapishânedeki kaçmayı başardı, ancak yeniden yakalandı. İşkenceye maruz kalmış ayakları ile kaçan ve uzun süre takip edilen bir diğer mahkûm olan Triora Giovannina'nın ise bir uçurumun üç kilometre ilerisinde yakalandı. Yani görülmektedir ki işkence den kaçmak çoğu zaman imkânsızdı. Bu yüzden kurtuluş için iki çözüm vardı mahkûm ya intihar etmeyi başaracak ya da işkencelere uzun süre direnecekti (Dashu, 1998: 9).

Engizisyon ilk aşamada Fransa sonra İtalya'da ve daha sonra Almanya'ya, oradan da Bohemya ve Macaristan'a, Slav İskandinav ülkelerine kadar yayılmış bir kurum olarak etkinliğini adım adım arttırmıştır. XVI. yy.a geldiğimizde İngiltere

dışında Latin dünyasında ve Katolik ülkelerde etkinliğini devam ettirmiştir. Ancak Portekiz 1532'ye kadar bu sisteme dâhil olmadı. Portekiz Engizisyonu 1481'de İspanya'daki Katolik Kilisesinin karakterine ve dinî sosyal problemlere göre şekillendi (Demirci, 1995: 239).

Engizisyon zulmü Orta Çağ Avrupası'nda sert rüzgârlar estiriyordu. Farklı şehirler, köy ve kasabaları birleştiren tek manzara kazıklar üzerinde yanan insan bedenleri ya da işkence tezgâhında son nefesini verenlerdi. Bütün bu şiddet tüm ahalinin gözleri önünde ve büyük meydanlarda oluyor ve halk bu Engizisyon ritüelini pazarların yapıldığı, alkışların eşlik ettiği bir şölene çeviriyordu. Yani Avrupa'nın yarısı zulüm görürken, kalan kısmı bu zulmü görmek istemiyor, başkasının acısına saygı duymuyordu. Bir nevî Engizisyonun ezberini bozan her düşünceyi ahali de reddediyordu. İşte belki bu yüzden Engizisyon giderek gaddarlaştı.

III. ve IV. Innocent Dönemleri'ndeki uygulamalar Engizisyonun giderek gaddarlaştığı bir dönem olmuştur. Çünkü bu dönemde sapkınlarla mücadele adı altında olağanüstü yetkilerle donatılmış bir mahkeme doğmuştur. Engizisyonun halkın gözünde yarattığı kutsiyet bir nevî kutsal topraklardaki imdat çağrısı gibiydi. Engizisyon sapkınlara karşı bir çağrı yaparak Kilise aleyhine davrananların hepsinin içinde bulunduğu durumu "günah" kılıfı içine sokmuş, yapılacak mücadeleye Haçlı Seferi görüntüsü vermiştir. Böylece elinde dinsel güçlerle donatılmış ve yetkileri abartılmış bir siyasî araç olan Engizisyon kurumu oluşmuş oldu. Bu kurum sayesinde artık Orta Çağ'ın en güçlü, en zengin ve dokunulmaz yetkilerle donatılmış bir Kilise krallığı da kurulmuş oldu (Lea, 1922: 192).

Kilise, Engizisyon sayesinde edindiği bu gücü kullanmanın yanı sıra 1260'dan sonra kendisine ait silahlı birlikler de oluşturmuştur. Bu silahlı birlikler sayesinde Engizisyonun hâkimiyetine direnen metropoller ele geçirildi. Bu konuda Regis ve Bologna gibi bazı baronlardan da destek alındı. Böylece aslında kurulan bir Katolik Birliği'nin varlığından da bahsedilebilir. Örneğin uzun süre Engizisyona direnen Sermione şehri ve Kathar din adamları birlikte bu şekilde ele geçirilmiştir. 1273'te şehrin alınışından sonra içindeki 200 civarı Kathar da yakılmıştır (Hamilton, 1981: 77-80).

Orta Çağ'da Engizisyon Mahkemeleri görevleri itibari ile değerlendirildiğinde Kiliseye karşı olan bütün gruplara karşı mücadele vermesi nedeniyle sadece Hristiyanlık içerisinde değil dışında da yaptığı mücadeleler ile bir Haçlı Seferi rolü oynadığı yorumu yapılabilir (Testas-Testas, 2013: 113). İlk kurulduğu 1233'deki Toulouse'den beri bir nevî bu Haçlı Ruhü ile mücadele veren mahkeme, cezalandırdığı kişilerin mallarını da müsadere ederek aslında kendi gücünü oluşturmak için kurduğu maddî gücün finansmanını sağlamıştır (Esgin, 2013: 49).

Bununla birlikte Mesih'in rahmeti için hareket etmesi ve onu temsil etmesi gereken Kilise yetkilileri Engizisyon aracı ile öyle bir zulüm uygulamıştı ki Schaff, bu durumu *History of the Christian Church* adlı eserinde muhalif mezheplerin Kiliseye göre İsa Mesih'i daha çok temsil ettiği ve daha çok Hristiyan olduğu şeklinde bahseder (Schaff, 2002: 273).

Engizisyon göreceli dokunulmazlığa ve büyük oranda bağımsızlığa sahip yerel mahkemelerin aksine daha merkezi ve disiplinli bir kuruldu. Bu nedenle işkencenin adli olarak yasa dışı kullanımına daha az hoşgörülü bakıyordu. Ayrıca işkence altında alınan itirafların ve kanıtların güvenilirliğine daha temkinli yaklaşıyordu. Bu yüzden bazı yazarlara göre, her ne kadar zulüm olsa da laik çağdaşlarına göre daha az gaddar bir kurumdur (L.Martin, 2009: 62).

Aydınlanma Çağı'nın başlamasından sonra Avrupa'da iktidara gelen bazı krallar aydınlanmış tiranlardı. Bu tiranlara göre Engizisyon tarafından yapılan işkenceler ve cezalar barbarca idi. Bu yüzden yasaları bir sisteme bağladılar, insanları eğitmeye önem verdiler ve barbarca ceza ve işkenceleri kaldırdılar (Hirst, 2012: 49). Bu durum zamanla tüm Avrupa'da domino etkisi yapmaya başlayacaktı. Böylece artık Hristiyanlığın Aforoz ve Engizisyon kudretinden oluşan Kilise yapılanmasının Avrupa toplumu üzerindeki tahakkümü adım adım sona erecek, daha seküler bir Avrupa ortaya çıkacaktır.

3.4.2. Engizisyon Mahkûmlarına Verilen Damgalama ve İşkence Dışında Farklı Ceza Türleri

3.4.2.1. Utanç Verici İşaretler Kullanma

Bu işaretlerin verilmesi Engizisyon açısından bir ceza olarak da algılanabilir. Çünkü bu işaretlerdeki amaç mahkûmu teşhir etmek ve onun utanç içinde yaşayarak suçundan pişman olması ve bu yolla toplumsal statüsünü etkilemektir.

3.4.2.2. Çarmıh ve Haç İşareti Takma

Amaç Kilisenin eğilimlerini ve Hristiyan öğretilerini kabul etmeyenleri cezalandırmaktır. Buradaki infaz şekli, Kilise tarafından kâfir ya da sapkın olarak nitelendirilenler için takılan işaretlerle onları sabıkalamak şeklinde olmaktadır. Prensipde bunlar sarı keçeden, iki buçuk karış uzunluğunda ve üç parmak genişliğinde olan çarmıh işaretleriydi. Mahkûmlar biri göğüs üzerinde diğeri sırtta olmak üzere elbise üzerine iyice görünecek biçimde bu haçları takmak zorundaydı. Eğer mahkûm yalan yere yemin etmiş ise ikinci bir çapraz kola sahip olan bir çift çarmıh işaretini de yine elbisesine takmak zorundaydı (Esgin, 1998: 346). Bu işaretleri üzerinde taşımak aslında “Engizisyonun teşhir ettiği suçluların toplum tarafından küçümsenmesi ve aşağılanması gerektiği” anlamına gelen çok korkunç bir ceza idi (Testas-Testas, 2013: 44).

Bu utanç işaretleri içerisinde en çok kullanılan işaretlerden biri olan haç işaretlerinin ceza olarak kullanılması aslında geç zamanlarda ortaya çıktı. Öyle ki sarı haç, Engizisyon politikalarından biri olan Katharları kontrol altına alma stratejisinde kullanılan bir argümandı. Engizisyon, eğer Katharlar yaptıkları hatadan gönüllü olarak dönüp günah çıkartırlarsa onları Heretikliğin olmadığı bölgelere yerleştirirdi. Ayrıca onların eski Heretikler olduğunu belli edecek biçimde kıyafetlerine sarı haçlar takmaya zorlardı. Bu bir hafta içinde gönüllü olarak itirafta bulunmayan Heretik Katharlar, kısa süre içinde Engizisyoncuların önüne çıkarılıyordu (Martin, 2009: 98).

3.4.2.3. Elbiseler ve Şapkalar

Engizisyon, toplumu kendi kurallarına göre dizayn etmeye çalışırken her türlü sembolden yararlandı. Bunlardan bir tanesi de elbiseler ve şapkaları. Suçlulara ayrı, tövbekârlara ayrı renk, desen ve çeşitte elbise giydirilirdi. Şapkalar ise özellikle

sapkınlığı belirtmek için kullanılan sembollerdendi. Bazen de infazı ateşte yakılma olarak gerçekleşecek suçluların başlarına bu şapkalardan takılırdı (Esgin, 1998: 345).

Yine IV. Lateran Konsülü'nde Yahudilerin ayrı bir kıyafet giyip Yahudi olduklarını gösteren bir işaret takmaları meselesi gündeme geldi (Demirci, 995: 238). Yahudilerin dışında toplumdan tecrit edilme amaçlı farklı kıyafetler giymek zorunda kalan diğer bir grup fahişelerdi. Bununla ilgili bilgi veren kaynaklarda fahişelerin sarı renkli elbise giydikleri kayda geçmektedir. Hatta Duby, XIV. yy. sonunda Venedik'te görülen bir mahkemede, bir batakhaneye kapatılan ve kendisine giydirilmeye çalışılan kıyafetin rengini gören bir kızcağızın kendisini bekleyen kötü yazgıyı anlayıp çığlık atmasıyla kurtarıldığını anlatır (Aries-Duby, 2006: 586).

3.4.2.4. Beyaz Çarşaf Giyme

Kilisenin ahlâk konusunda Katolik dünyasında izlemeye başladığı katı tavır teoride kalıp, pratikte keyfi bir disipline dönüşünce, Lutherci reformistler Kilise ile çatışmaya başladılar. Öyle ki bir köpek veya domuz öldürmek bile halkın önünde tövbe gerektiren küçük düşürücü suçlar arasında gösteriliyordu. Bunun için de damgalamak ya da teşhir etmek amacı ile strateji izleniyordu. Bunun gibi özellikle cinsel sapkınlar için de bu damgalama stratejisi geçerliydi. Bu suçu işleyenlere, genellikle beyaz çarşaf giydirilir, bazen başlarında suçları ve itiraflarının yazıldığı bir kâğıdı takarak halk önünde teşhir edilirdi. Bunlar bazen de kalabalıklar huzurunda bu beyaz çarşaf kıyafetleri ile diz çöküp kendilerini suçlayanlardan af dilerlerdi (Berkowitz, 2013: 118).

3.4.2.5. Mayasız Ekmek Taşıma

Hristiyanlıkta önemli sankrementlerden (ayin) biri ekmek-şarap ayinidir. Bu ayindeki ritüel, Tanrı'ya şükretmek amacıyla Hz. İsa'nın son akşam yemeğinin simgelandığı "evharistiya ayinini" tanımayanlar için verilmiş bir ceza şeklidir Bu cezada ekmek şarap ayinini tanımayanlar, ayin sırasında papazın dağıttığı mayasız ekmekleri taşıyarak cezalandırılırlardı (Testas-Testas, 2013: 44) .

3.4.2.6. Dil İşaretleri

Başkalarına sapkınlık ithamında bulunmuş olanlar için kırmızı çuhadan yapılmış dil biçiminde işaretler takılıyordu (Esgin, 1998: 346).

3.4.2.7. Çekiç İşaretleri

Elbise üzerinde taşınan ve sarı keçeden yapılmış iki çekiç işaretidir. Bu işareti özgürlükten geçici yararlanan mahkûmlar kullanıyordu (Testas-Testas, 2013: 44).

3.4.3. Engizisyon Tarafından Verilen Farklı Ceza Örnekleri

3.4.3.1. Evlerin Yıkılışı ve Ölülerin Mezarlarından Çıkarılışı

Bu ceza daha çok Heretikler'e uygulanan ilginç ceza örneklerinden bir tanesidir. Bu cezanın uygulanmaya başladığı dönem, bu konuda çok sert bir tavır takınan III. Innocent Dönemi'dir. Onun kararıyla uygulanan bu cezada bütün amaç Heretikliğin yayılmasını engellemektir. Tüm gücüyle bu fikri Avrupa'da bloke etmeye çalışan Papa 1226'da Heretiklerin evlerinin ve barınaklarının yıkılmasını emrederek işe başlar. Daha sonra bu kararlar yetinmez ve Heretiklerin evlerine bitişik olan diğer evlerin de yıkılmasını ister. Aslında alınan bu karar daha önce alınmış olan mallara el koymayı gerektiren kanunlara aykırı idi. Çünkü mevcut yasalara göre, Heretik olarak öldüğünden şüphelenilen bir mahkûm bile ölmeden önce bu inancı taşıdığından şüphelenildiyse öncelikle hakkında Engizisyona dava açılıyordu. Bırakın evlerinin yakılmasını bu dava sırasında bile mirasçıları ölünün anılarını korumak adına evini muhafaza edebiliyorlardı. Engizisyon Kurulunca verilen karar Heretik olduğu yönünde ise o zaman ölen kişinin cesedi mezardan çıkarılıp yakılır ve cezası infaz edilirdi. Ancak bu bile engizatörler için yeterli değildi. Cezası infaz edilen şüphelinin kemikleri ve kadavrası sokakta halka gösterilmek için atlarla sürüklenirdi. Bu atların önünden giden bir tellal "Heretikleri saklayan ya da bilip de söylemeyenlerin" sonunun bu olacağı konusunda halka imalarda bulunarak bir nevî tehditler savururdu. Bütün bu seremoninin amacı, Heretiklik takıntısının Engizisyon için ne kadar önemli olduğunu idrak ettirmektir. Bunu vurgulamak için, Heretiklerin öldükten sonra da ceza çekmeye devam ettiklerini kamuoyuna göstermek önemliydi. İstisnai olarak bazen daha insancıl düşünen yöneticiler çıkabiliyordu. Örneğin Saint-Siege'in sayısız yumuşak davranılması çağrıları olmuş ve birçok barbar hâkimin işine son vermiştir (Testas-Testas, 2013:45-46).

3.4.3.2. Ölüm Cezası

Eğer mahkûm diri diri yakılma, idam, giyotin gibi cezalara çarptırıldıysa zaten ölüm cezası almış oluyordu. Ancak bazen hiçbir dolaylı yola sapsadan doğrudan ölüm cezası verilebiliyordu.

Doğrudan ölüm cezasına çarptırılanların başında Heretikler, Heretikler içinde de özellikle Katharlar geliyordu. Çünkü bu gruplarla uğraşmak bir dönem Kilise için ivedilikle çözülmesi gereken sorunlardan biriydi. Öyleki Katharların yoğun olarak yaşadığı bölge olan Languedoc'un Katharlardan temizlenmesi için tarihin görebileceği en gaddar iki Kilise görevlisi olan *Geoffrey d'Ablis* ve *Bernard Gui* görevlendirildi. Bu yetkin görevliler itiraf almak için şüphelileri ölüm cezası ile korkutuyorlardı. Bu sayede itirafları almada çok başarılı oldular. Bu itiraflar arasında gösterilen 1317'de Pamiers piskoposu James Fournier tarafından elde edilenler çok fazla ayrıntılıdır ve bunlar Katharizm ile ilgili en iyi bilgilerdir. Geoffrey ve Bernard, her ne kadar ölüm tehdidi altında istedikleri itirafı kısa sürede alsalar bile cezayı uygulama aşamasında o kadar acımasız olmamışlardır. Örneğin Bernard Gui, 930 davasından yalnızca 42'sine ölüm cezası vermiştir (Martin, 2009: 118).

Orta Çağ adli sistemi içerisinde ölüm cezasını kapsayan farklı uygulamalar da mevcuttu. Örneğin yakılarak öldürülme cezası daha çok gayri meşrû ilişkiler, eşcinsellik, zina gibi suçlarda verilen farklı bir infaz şekliydi. Bu konuda en ilginç örneklerden bir tanesi 1477'de eşcinsel ilişki içerisinde olan Katharina Hetzendorfer'un diğer kadınlarla "erkeksi bir arzuyla" birlikte olduğu ve "onlara erkek gibi davrandığı" için Speyer'de ölüm cezasına çarptırıldığı davasıdır. Bu cezayı almasında etkili olan unsur muhtemelen işkence altında yaptığı itirafıdır. Bu itirafta Hetzendorfer : "*penisi taklit etmek için "bacaklarının arasına bir tahta parçası koyduğunu" ve ayrıca "uç kısmına pamuk takıp etrafını kırmızı deriyle sardığı çubuktan oluşan bir alet" de yaptığını*" söylüyordu. Hâkimlerin bu itirafta muhtemelen kızdığı şey eşcinsel birliktelik değil, bir erkeği cinsel anlamda taklit edebilmek için kullandığı nesne olmuştur. Bu tür davalarda başka örnekler de bu tahmini kuvvetlendirmektedir. Çünkü İspanya'da iki âşık rahibe, Hetzendorfer olayında geçtiği gibi benzer bir âleti cinsel birliktelikleri sırasında kullandığı için diri diri yakılma cezasına çarptırılarak infaz edilmiştir (Berkowitz, 2013: 108).

Orta Çağ Avrupası'nın sosyal hayatında etkili olan ve toplumsal bilinçaltını etkileyen unsurlardan bir tanesi de batıl inançlardır. Örneğin eşcinselliğe karşı bu katı tavrın nedeni eşcinselliğin yayılmasıyla beraber gelebilecek kıtlık, veba ve depremlerin arttığı inancıdır. Üstelik çoğu batıl inançlarda olduğu gibi bu inançta dinsel dayanağını Levililer'in kitabının erkeklerle "kadınlar" gibi yatan erkeklerin yeryüzünü kirlettiğini ve ölümlerle cezalandırılmaları gerektiğini, aksi halde Tanrı'nın herkesi helak edeceğini söylemesine bağlıyordu. Bu yüzden bütün Orta Çağ ceza kılavuzlarında, eşcinsel ilişki büyük bir hata olarak kabul ediliyordu. Aslında bu cezanın verilmesi yerine bu yanlıştan dua ve oruçla geri dönülebilirdi. Fakat tercih edilen ölüm cezasına çarptırılmak oldu. Erkek erkeğe yapılan bir cinsel ilişkide verilen ceza ise ekmek ve sudan oluşan on beş yıllık cezai perhizdi (ancak işin içinde oral seks varsa ceza daha da artıyordu). Bu on beş yıllık cezayı bir kez çekmek, günahkârın manevî sicilini temizlemek için yeterliydi (Berkowitz, 2013: 104).

3.4.3.3. Yakılma Cezası

Engizisyonun en gözde cezalarından biri olan yakılma cezası, iki boyutlu olarak ele alınıyordu. Ya suçlunun canlı olarak yakılması ya da Heretiklerde bahsettiğimiz ölmüş olup Heretikliğinden şüphelenilen birinin cesedinin yakılması hadisesidir.

Avrupa'nın her yerinde Kiliseye karşı gelen her tür grup için uygulanmış bu ceza türünde cezanın korkunçluğunu göstermek adına verilen en önemli örnek İspanya'da geçmiştir. Marianna'nın, *İspanya Tarihi*¹³⁵ isimli eserinde, 1481 yılında Sevilla'daki Engizisyon Mahkemesinde iki bine yakın insana bu cezanın uygulandığı ve yakılarak cezalandırıldığı, bin yedi yüz kişinin de affedilmiştir. Maria'ya göre İspanyaya Tanrı'nın gazabını getiren 1247'de "Masum IV (İnnocent IV)" ünvanı verilen III.Ferdinand'dır (Ziya Paşa, 2011: 23; Braun,2007 : 156).

¹³⁵ Laik devlette büyük bir oyuncu kurucu olarak aktif rol oynayan Kilise ve dinin(Engizisyon'un) siyasi politikaların ağırlık teşkil etmesini şöyle anlatır. "Tarih boyunca toplumlar 'rahip diye adlandırdığımız bakanları' yarattılar. Çünkü din ve cumhuriyetin birbirinden ayıramayacağını ve ikisinin birbirinden ayırmak için ikisinin kökünün kazınması gerektiğini farkettiler. İsa Mesih daha kutsal bir Kilise oluşturmak için laik ve manevi gücün ayrılmasını onaylamaya karar verdiğinde, piskoposları ve rahipleri geniş dünyevi ve yargı yetkilerinden vazgeçmeye zorlamak istemedi:

"Kurtarıcımız Rab (...) (rahipliğin) halkın hükümetinden ayrılmasını veya onları tamamen niteliksiz hale getirmesini istemiyordu. Görüyoruz ve burada tekrarlamaya mecburuzki, birçok ilde eski zamanlardan beri rahiplere büyük kaynaklar ayrılmış ve çok geniş güçler/yetkiler verilmiştir". Ayrıntılı bilgi için bkz. H.E. Braun, *Juan De Mariana And Early Modern Spanish Political Thought (Catholic Christendom, 1300-1700)*, Aldershot: Ashgate,2007, s.152.

Sapkınlar için verilen cezalar içinde görülen ölüm cezasının farklı bir formatı olan ateşte yakılma cezasının tarihi kökeni çok eskilere götürülmektedir. Ancak bu ceza, her ne kadar işkence tarihi içerisinde gösterilmiş olsa da kaynaklara göre canlı canlı yakarak öldürme cezasının 1200'lerde verilmediği görülmektedir. Bu dönemdeki yakılma cezaları muhtemelen ölmüş mahkûmun cesedinî yakma cezası şeklindedir (Hamilton, 1981: 29).

3.4.3.4. Para Cezası

Para cezası Orta Çağ Avrupası'nda suçun ağırlığına göre miktarını arttıran bir suç çeşididir. Bu cezaların en ilginç örnekleri dönemin teolog ve bilim adamlarında görülür. Örneğin John Biddle, Baba-Oğul-Kutsal Ruh üçlemesine karşı çıkması nedeniyle; yargılandı ve tutuklandı. İlk olarak eserleri yakıldı. Ancak Biddle düşüncelerinden vazgeçmeyince tekrar tutuklandı ve 100 sterlin para cezasına çarptırıldı. Bu cezayı ödeyemediği için hapse atıldı ve hapisteyken öldü (Ercan, 1997: 106).

Bazı durumlarda ise farklı cezalara çarptırıldığı halde üzerinde malları kaçıran yakalanan kadınlar ve genç kızlar para cezasına mahkûm edilirdi. Bunlara ilk seferde 100 livre¹³⁶ para cezası kesilirdi. Ancak suça devam ederlerse kademeli olarak ikincisinde 300 livre ile meydanda kırbaçlama ve üçüncüsünde ise sürgünle para cezası verilirdi (Jütte, 2011: 181).

3.4.3.5. Hac Cezası Verme

Hristiyanlıkta hac önceleri, günahkârlar için uygulanan bir ceza niteliği taşıyordu. Hac cezası alanlar günah çıkarma sonucunda günahlarına bir kefaret olsun diye kutsal sayılan bazı yerleri ziyaret ediyorlardı. Modern ulaşım araçlarının bulunmadığı bir dönemde kıldan yapılmış bir gömlek giyen günahkârlar Santiago'ya

¹³⁶ Livre; Orta Çağ Avrupası'nda kullanılan para birimlerinden bir tanesidir. Kısaca gümüş tek maden olarak tanımlanan Karolenj Para sisteminde devlet, bir iki yıl için, geçici olarak, altın sikke basımına müsamaha etmekle birlikte, resmen yalnızca gümüş madeninden sikke kesiyordu. Bu sikkelerin temeli, 327 gramlık Roma pound'undan daha ağır olan 491 gramlık yeni pound idi. Bir pound gümüş, 240 pens ya da dinan (denier, denarii) meydana getiriyordu. Her biri yaklaşık iki gram gelen bu gümüş pensler ve yanın pensler (oboli) tek gerçek ve geçerli nakid para idi. Ancak bunların yanısıra, yalnızca birer sayısal ifade olan ve her biri belirli sayıda pense eşit olan bir hesap parası da vardı. Bunlar, 12 pens'e eşit olan sou ya da şilin (solidus) ile, 20 souya eşit olan livre ya da pound (libra) idi. Daha sonraki süreçte de Şarلمان'ın bu para sistemi, Karolenj İmparatorluğu'nun parçalanmasından doğan bütün devletlerce korundu. Hepsisi, gümüş dinarı gerçek para, sou ve livre'yi de hesap parası olarak muhafaza ettiler. Ayrıntı için bkz. H. Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Çev: Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yay., İstanbul 2013, s.125-127

kadar yürüyorlardı. Muhtemelen bu durum Araf'ta (Purgatory) çekilecek azap kadar meşakkatli sayılmaktadır. Bu yüzden de ifa edilen cezalardan bir tanesidir (Harman,1996: 385).

Hac cezası Engizisyon cezaları içinde en makul cezalardan biridir. Bu cezanın iki boyutu vardır. Birincisi belirli gün ve bayramlarda bazı Kiliseleri ziyaret etme şeklindedir. Diğeri ise uzun yolculuklar ve bu yolculukların masraflarını çekme şeklindedir. (Esgin, 1998: 344) Bu cezalara “haccetme cezası” da denilmektedir. Haccetmeler büyük ve küçük olmak üzere ikiye ayrılır. Büyük haccetmeler; Fransa krallığının dışında yani Roma, Compostellalı Aziz Yakup, Cantorberyli Aziz Thomas, Könlü Üç Kral gibi zatların kabirlerinin bulunduğu yerlere ziyaret şeklinde yapıyordu. Küçük haclar ise; Notre-Dame de Roc-Amadour, Du Puy, de Chartes, Sainte-Foy de Conques, Saint-Paul de Narbonne gibi bölgelerin ziyaretlerini kapsıyordu (Testas-Testas, 2013: 44-45).

Hiç kuşku yok ki bu haclardan en değerli olanı “Kutsal Toprak”a gerçekleştirilmiş olan hac yolculuğu idi. Bu yolculuk “deniz-aşırı yolculuk” diye adlandırılmaktaydı. Bu yolculukların en değerlisi olarak adlandırılmasında Kutsal Toprağın terk edilmiş bir yer olmasıydı. Nitekim Hristiyanlar burayı ele geçirmek için Haçlı seferlerinde büyük zahmetlere rağmen başarısız oldular. İşte bu başarısızlık ve zorluk bu seferi Avrupa halkının bilinçaltına zor bir sefer olarak kazılmıştır. Bu yüzden olmalıdır ki kutsal bölgelere yapılan ziyaretler denizaşırı yolculuklar olarak görülmüştür. Bu ziyaret hac cezasına döndüyse mahkûm büyük ya da küçük hac cezasına çarptırılabilir bile üç ay içinde yola koyulmalı idi. Ayrıca bu cezayı çeken hükümlüler, yargı kararını takip etmek ve tövbe ettiklerini onaylayan bir mektup taşımak zorundaydılar. Bu zahmetli yolculuktan muaf olma durumu da vardı. Özellikle güçsüzler, yaşlılar ve genç kızlar hayır işlerine sadaka vermek suretiyle bu yolculuklardan muaf tutulurdu (Testas-Testas, 2013: 44-45).

Cezasını çeken hacıların, uygulaması gereken bir formalite daha vardı. Bu hacıların elleri ve ayakları çıplak, üzerlerinde kaba ve biçimsiz bir kıyafetlerle ve ellerine aldıkları bir mumla kalabalıklar içinde dolaşarak çektikleri cezayı anlatıyorlardı. Bu kalabalığın mutlaka meydanlarda olması gerekmezdi. Bir Kilisede toplanan halk da yeterliydi (Esgin, 1998:344; Strayer, 1985: 485).

3.4.3.6. *Aforoz Etme Cezası Verme*

Bireyin toplumsal anlamda dışlanması için verilen ağır sosyal yaptırımli bir ceza olan aforoz cezası verilmesine sebep olan birçok suç vardır. Bunlar: *imandan dönmek, sapık bir mezhebe mensup olmak, dalalete sapmak, Papa'ya saldırıda bulunmak, kutsal eşyayı saygınlığına yaraşmayan yerlere atmak ya da bulunması gereken yerden başka bir yere nakletmek veya gizlemek ve bu davranışları kutsal şeyleri tahkir etme gayesiyle yapmak günah çıkaran kimsenin doğrudan doğruya dinî nitelikteki sırrı ifşa etmesi, çocuk düşürme suçuna yardım etmek* gibi suçlardı (Şahin, 1998: 412-413).

Heretik olarak ölen bir kimsenin sağ olan yakını laik güce teslim edilirdi ya da aforoz edilerek müebbet hapis cezasına çarptırılırdı (Testas-Testas, 2013: 45-46) .

3.4.3.7. *Resmî Kurumlardan Men Cezası ve Malların Müsadere Edilmesi*

Laik ve Kiliseye bağlı resmî kurumlarda çalışamama cezası verilen bu ceza türü daha çok sapkınlıktan hüküm giyenlerin ailesi ve akrabaları için uygulanırdı (Esgin, 1998:341). Mallarının müsadere edilmesi cezası sayesinde aslında Kilise kendisi için ciddi bir maddî kaynak sağlamış oluyordu. Bu cezalar daha önce bahsedildiği gibi özellikle Yahudiler için kullanılan cezalar arasındaydı.

Aforoz edilerek müebbet hapis cezasına çarptırılan Heretik yakınlarının mallarına el konulması yine yapılan uygulamalar arasındaydı (Testas-Testas, 2013: 45-46).

3.4.3.8. *İdam Cezası*

Orta Çağ'da uygulanan kanunlar içerisinde gaddarca uygulanan ve adil olmayan çok fazla cezalar mevcuttu. İdam cezası da bunlardan bir tanesiydi. Avrupa'nın birçok yerinde olsa da idam cezasının en çok uygulandığı ülkelerden biri İngiltere'dir. Bir kişinin idam edilmesi için itham edilmesi gereken suçlar: *Cinayet, kundakçılık, geceleyin boyalı yüz veya siperle avlanmak, şilinden değerli emanet ve parayı zimmetine geçirmek, İskoçya'ya at veya midilli götürmek, büyü yapmak veya ruh çağırarak, cadılık, sınır işaretlerini silmek, askerden kaçmak, para bastırmak veya paranın üzerinde tahrifat yapmak, sığır çalmak, haneye tecavüz ve yankesicilik,...*gibi dir (Smith, 2001: 39-40).

Geç Orta Çağlardan XIV. yy.a gelindiğinde, idam cezası verilen suçlara yenileri eklendi. Örneğin ilginç ve gizemli şekilde işlenen cinayetleri durdurmanın cezası olarak idam cezası belirlenmişti. Yine buna ilave olarak gizlice adam öldüren katiller ya da yol üstünde saldırıda bulunan soyguncular, yakalandıkları zaman idam edilmekteydiler (Spierenburg, 2010: 86).

3.4.3.9. Kamçılama ve Diğer Cezalar

Geç Orta Çağlardan farklı olarak 1670 Kararnamesi ceza uygulaması konusunda hükme bağlanmış çeşitli cezaların hiyerarşisini içerir. Kanıtlanan suçlar için ölüm yanında kürek cezası, kamçılama, eğer suçunu herkesin önünde itiraf ederse, sürgün gibi fiziksel cezalar bu hiyerarşide önemli bir paya sahiptir. Bu hiyerarşide yer alan ölüm cezası farklı şekillerde ifa ediliyordu. Bunlar arasında; *asilma, delindikten sonra asılma, elleri kırıldıktan sonra veya dilleri kesildikten sonra asılma, organlarının kopartılarak ölüme terk edilmesi, canlı yakılma veya önce boğulup sonra yakılma dilleri kesildikten ya da delindikten sonra diri diri yakılma, dört at tarafından çekilme, kafalarının kesilmesine, kafalarını kırma...* gibi infaz şekilleri sayılabilir (Foucault, 1992: 39).

Verilen bu cezaların hepsinin ortak noktası azap çektirmeydi ve Foucault'un da dediği gibi "*Ceza amaçlı azap çektirmenin aşırılıklarının içinde koskoca bir iktidar ekonomisi yer almaktadır. Azap çektirilen beden öncelikle, suçun gerçekliğini gün ortasında üretmek zorunda olan yargısal tören çerçevesinin içinde yer almaktadır.*" (Foucault, 1992: 43).

3.4.3.10. Diğer Cezalar

İngiltere başta olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde uygulanan farklı cezalar vardı. Cezaların genel yapıları ve suçlara göre nitelendirilmeleri benzer olmakla birlikte, infaz şekilleri farklı olabiliyordu. Bunu daha iyi algılayabilmek için, İngiltere'den yola çıkarak cezaların neye göre verildiği ile ilgili yargıya varılabilir. Örneğin, adam zehirlenme gibi bir suçun cezası yakılarak ya da haşlanarak öldürülmektir. Bunun dışında verilen daha hafif cezalar arasında kamçılama, bir yere bağlayarak teşhir etme, demirle dağlama, tomruğa bağlama, kulak kesme, dil delme ve sadece ayakta durmaya ve uzanmaya bile yetmeyecek büyüklükte zindan cezası gibi çeşitli hükümler de uygulanırdı (Smith, 2001: 39-40).

Bunların dışında kendiliğinden yapılan itiraflarda bağışlanmanın gerçekleşmesi için takva kazanma cezaları da verilir. Bu cezalar oruç tutma, vaiz dinleme, mabet yapma, hayır işleme, Kilise ve saygı değer kişileri ziyaret etme, daha ağır cezalar olarak sürgün cezası vermek gibi cezalar da mevcuttur (Esgin, 1998: 347-348). Bütün bu cezaların dışında hapse atma ve işkence cezaları da verilmekteydi.

3.4.4. Papaların İşkenceye Bakışı ve İşkence Yapıp Papa Olanlar

İşkencenin resmî olarak itiraf almak için kullanılmasından önce en popüler olan ceza çeşidi baskı ya da zindan cezasına mahkûm edilmektir. Bunların yanında yargıçlar uygun gördüğü suçluyu zincire vurma, aç bırakma veya uyutma cezalardan bir tanesini de seçebiliyorlardı. Ancak XIII. yy.a geldiğimizde, Kilise şüphe duyduğu mahkûmlara suçunu itiraf etme cezası olarak daha zâlimce yöntemlere başvurdu. 15 Mayıs 1252’de “Ad Extirpanda” isimli bülten yoluyla Papa IV. Innocent işkenceye izin verdi. 30 Kasım 1259’da Papa IV. Alexandre, selefinin bu kararını onayladı ve bunun gerçekleşmesine izin verdi. Papa V. Clement de birkaç sene sonra aynı şekilde hareket etti (Testas-Testas, 2013: 39). Bu tarihten sonra da Papaların işkenceyi meşrûlaştırma çabaları hızla devam etti ve kapsamı genişledi. Örneğin IV. Urban yargılamada, ölüm ve müebbet hapis gibi mahkûmiyetlere yeniden başvurdu. Son olarak VIII. Boniface ise kendisinden önce yapılan tüm bu aşamaların tüm yargı alanları için yaygınlaştırılmasını emretti (Testas-Testas, 2013: 41; Strayer, 1985: 485). Bu konuda bahsetmeden geçilemeyecek ünlü bir isim de Haçlı Seferleri sırasında Göksu Irmağı’nda boğulan Alman İmparatoru Frederick Barbarossa’dır. Frederick, 4 Kasım 1184’te, Katolik rahiplere yüklediği görevle onları ateistlerin, sapkınların ve Heretiklerin yargılanarak yok edilmelerinden sorumlu tuttu. İmparatorun bu tavırları hiç şüphesiz Kilise ve Papa’nın çıkardığı gaddarca kararnamele etkilendi. Üstelik imparator bu konuda yalnız değildi onun gibi düşünen ve kendi topraklarında din adamlarının sırtına bu ağır dinî terör sorumluluğunu koyan bir başka ünlü sima da İspanya Kralı Aragonlu Ferdinand ile karısı Castillali İsabella’dır (Bardakçı, 1996: 23).

Bundan sonra Engizisyona bağlı bütün hâkimler ve piskoposlar bu cezayı uygulamakla kalmadılar geçen zaman içinde geliştirdiler ve akıl almaz boyutta genişlettiler. Burada tutumların sertleşmesinde etkisi olan bir başka durum siyasî etkiler sonucunda 1378-1417 yılında papalık makamının ikiye bölünmesidir. Aynı anda

kardinal kurulu tarafından seçilen, birbirine karşı savaş ve aforoz vaad eden iki papanın takındığı durum, içler acısıdır. Nitekim bahsedilen bu Papalar VI. Urbanus ve VII. Clemens'dir. İkisini de hümanist ve merhametli din adamları olarak tanımlayamayız. Çünkü birincisi bir yandan kardinallere işkence yapılışını soğukkanlılıkla seyrederken diğer yandan Vatikan bahçesinde tek derdi günlük dualarını okumak olan bir bencil olup çıkmıştı. İkincisi ise Cesena'da kan dökülmesi emrini vererek zâlimliğini vurgulamıştı (Davies, 2006: 439).

Hatta bazı engizatörler o kadar ağır cezalar verdiler ve haleflerinin ortaya koydukları barbarlığı o kadar iyi savundular ki zamanla sadece bu yönü ile popüler olanlar bile oldu. Hatta bazıları engizatörlük görevinden sonra Papalık makamına oturmuş ve eski alışkanlıklarını bu yeni makamlarında arttırarak sürdürmüşlerdi. Bunların en popülerlerinden biri Papa V. Pius'tur. Engizitör olarak atandığı ilk görevinde o kadar mantık dışı ve sert yöntemler uygulamış ki bu uygulamalar onu Papa'lığa kadar yükseltmiştir. Papa seçildikten sonra Kilisenin etkinliğini arttırmak için tüm olanaklarını kullanmıştır. Aldığı her önlem baskı ve şiddete dayalı cezaların verilmesini biraz daha arttırmıştır. Daha ilk icraatı olarak fahişelerle uğraşmaya başlamış ve kentteki fahişeleri ya sürmüş ya da belirli mahallelere hapsettirmiştir. Daha sonra odaklandığı grup Yahudiler olmuş, kafayı takmış ve onların Papalık devletlerinden sürülmelerini emretmiştir. Ancak bazı kentlerde ticarî sebeplerle en asgari ve onur kırıcı şartlar altında yaşamalarına izin vermiştir. Ayrıca onun zamanında Engizisyonun kurallarında şiddet dozu daha da artmıştır. Aydınlar da bu zulümden kurtulamamıştır. Hatta Papa Pius Dönemi'nde Engizisyonun yarattığı bu terör kapsamını genişleterek kralları dahi etkisi altına almıştır. Engizisyon tarafından suçlanan aydınların güvenli liman olarak gördükleri krallar, Papa'nın baskıları yüzünden bu aydınları engizatörlere kendi elleriyle teslim etmişlerdir (Ercan, 1997: 101-102).

Papa Pius öncülüğünde Kilisenin aydınlar için tutumu o kadar büyük karmaşa yaratmıştır ki, Papa bu sorunu çözebilmek adına öncelikle "Yasak Kitaplar Listesi Kurulu" oluşturmuştu. Bu listenin yayınlanmasından sonra bu listede olan eserleri basan matbaacılar canlarını kurtarmaya çalışmışlar ve çözümü Almanya ve İsviçre'ye kaçmakta bulmuşlardır. Papaya bu baskıda destek olan krallar da olmuştur. II. Felipe

gibi. Aydınlar konusuyla başlayan siyasî destekle Kilise etkisini daha da arttıran Papa, İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth'i aforoz etmiş ve onu tahtı zorla ele geçirmekle suçlayacak kadar cesur kararlar almıştır. (Ercan, 1997: 101-102).

Papa dışında Kilisenin düşmanlarına karşı zâlimce davrananlar da vardı. Bulgar Robert bunlardan bir tanesiydi. Özellikle Kuzey Fransa ve Flanders Bölgesi'ndeki Kathar Heretiklerine karşı o kadar gaddarca davranıyordu ki ağına düşüp itirafta bulunmayan yok gibiydi. Bu yüzden Robert'le ilgili yaygın kanı, yaptığı sorgulamada mahkûmun kafasına yerleştirdiği bir aygıtın mahkûma her şeyi itiraf ettirdiğidir. Her ne kadar bu algı onu gaddar bir isim haline getirse de aslında onun ün yapmasını sağlayan ilk görevi olan 1239 yılında Champagne'da Mont Aime'deki 180 Heretiğin yakılması hadisesidir. Bu olaydan sonra Heretikler üzerine yoğunlaşan Robert, onların cümlelerini ve eylemlerindeki zaaflarını iyi öğrenmiştir. Bu deneyimlerle görevi alanında olduğu bölgelerde Katharlara neler yapıldığını ifşa ediyor olmalıydı. Heretikler üzerinde korku yayabilmek ve itirafları hızlı alabilmek için toplu katliamlara yönelmiştir. Ayrıca görev alanındaki yerlerde Katharlara bu yapılanlar da ifşa edilmiştir. Kendince “şeytana karşı mücadele” olarak nitelendirdiği Heretik mücadelesinde zaman Robert'in aleyhine işledi ve aşırılıkları ve gözden düşmesi zindana düşmesine neden oldu (Martin, 2009: 97).

Geç Orta Çağlardan itibaren popüler olan zâlim Papalar listesini göğüsleyenlerden biri de IV. Paulus'tur. IV. Paulus, halefleri kadar acımasız bir ruha sahip olan bir Papa'dır. Göreve geldiği andan itibaren odaklandığı en önemli sorun İspanya problemi idi. İspanyollara karşı büyük bir nefret duyan Papa onları vatanlarından sürdürmek için Fransızları İspanya'ya karşı kışkırttı ve V. Karl ile İspanya Kralı II. Felipe arasında savaşı körükledi. Papa'nın yarattığı bu dinsel şiddetten binlerce insan mağdur oldu ve yine dinsel terörün yarattığı bu zulümden etkilenen binlerce masum sivil oldu. Ne yazık ki Avrupa'da şiddeti körükleyen tek isim Papa Paulus olmamıştır. Aynı şekilde Papa II. Urbanus 1095'te Hristiyanları Kudüs'e yönlendirdiği sırada Avrupa'da Yahudilere karşı sert bir mücadeleyi ateşlemiştir. Yahudileri “Tanrı Katili” olarak nitelendirmesi ve verdiği gaddarca talimatlar kısa sürede tüm Batı coğrafyasında karşılık bulmuştur. Bunun sonucunda 1096'da Kolonya, bir yüzyıl sonra Londra gibi birçok mekânda çok fazla Yahudi öldürülecektir (Ercan,

1997: 103-104). Zulmü destekleyen din adamlarının sayısı tarih boyunca pek de azalma göstermeyecektir.

Avrupa'nın her yerinde olduğu gibi İtalya'da XIII. yy. ait adli metinlerinde adli işkence konusunda hünerli simaları görmek mümkündür. Kilise ile ilgili hukukî metinlerde bahsedildiği gibi itiraflarda işkence kullanımını onaylayan 1252 tarihli bir dinî hüküm ile başlayan ve XVI. yy.a kadar yapılan bir dizi yargı düzenlemesi ile işkencenin Avrupa'da yayıldığı görülür. Örneğin dönemin önde gelen yasalarından *Almanya'da Constitutio Criminalis Carolina (1532)*, *Fransa'da Villers-Cotterets Nizamnamesi (1539)*, *İspanya'da Nueva recopilacin (1567)* ve *İspanyol Felemenki'nde 1570 tarihli Suç Ceza Nizamnamesi*, dâhil olmak üzere hepsinde hümanist anlayıştan uzak ve işkence yapılmasını detaylandıran maddelerin olduğu net olarak görülür. Bu yasalar nedeniyle başta Fransa olmak üzere, Avrupa'nın birçok yerinde işkence sadece itiraf alma aşamasında değil, sorgulamanın birçok aşamasında kullanılıyordu. Bazı yerlerde mahkûma *hazırlık babında işkence* denilen safhada itiraf sağlamak amaçlı sadece bir kez işkence kullanılıyordu. Bunun dışında *ön işkence* denilen ikinci bir aşamada ise hükümden sonra ve infazdan önce mahkûmdan suç ortaklarının isimlerini zorla almak amacıyla da işkence uygulanmaya başlamıştı. Üstelik bu safhada şüpheli hakkında hüküm verildiği için ön işkencenin kaç kez yapılacağıyla ilgili bir sınırlama da getirilmemiştir (Ruff, 2001: 92-93).

Sayıları az olmakla birlikte Kilisenin insanlar üzerinde kurmaya çalıştığı dinî şiddete ya da teröre ortak olmak istemeyen papaz ya da piskoposlar da olabilmıştır. Bu din görevlileri Kilisenin farklı inançları sapkın olarak nitelendirdiği öğretilerini kabul etmemiş bu yönüyle Kiliseden farklı düşünmüştür. Örneğin *Luceas de Tuy* adlı papaz, Kilisenin papaz olarak adlandırdığı sapkınların mallarını müsaderesine karşı çıkmış ve bu müsadere faaliyetinin tamamen Kilise tarafından bir gelir kaynağı olarak görüldüğünü düşünmüştür. Bu yüzden de zâlimce faaliyetler içinde yer almamıştır. Yine onun gibi düşünen çağdaş din görevlileri de vardı ve bunlar da Kilise için sapkın olan gruplara karşı gaddar değillerdi. Örneğin 1234 yılında Berziers Konsülünde, şüpheli kişilerin listelerinin tutulması ve bu kişilerin gözetime tâbî tutulması kararı alınmasına rağmen, bu bölgedeki çağdaş papazların etkisi ile konsül, kararlarını uygulamada başarılı olamamıştır (Esgin, 1998: 247-248).

Engizisyon zulmüne uğrayan Yahudilere kin ve nefretin kol gezdiği bir dönemde genel Avrupa coğrafyasından farklı olarak hoşgörülü davranan bazı din adamları da yok değildi. Yahudilerin bütün Avrupa'dan ve İspanya'dan silinmeye çalışıldığı bir dönemde bu faaliyetleri durdurmaya çalışan merhametli din adamları da olmuştur. Bunlar içinde Papa II. Pie özellikle vurgulanması gereken bir isimdir. Pie, zulüm ile abad edilmeye çalışılan Yahudi ailelerin o hengâmede kaybettiği çocukları vaftiz etmeye çalışan ve onları Hristiyanlaştırmak isteyen Kilisenin bu durumunu durdurmaya çalışmıştır. Çünkü Kilise için ailesinden babasından bu yolla uzaklaşan çocuklar Hristiyanlaştırmak için en ideal gruptu. Ancak Papa Pie çıkardığı yasayla, on iki yaşından küçük Yahudilerin kendi isteklerinin dışında vaftiz olmalarına set çekmiştir. Üstelik bu yasalarla, bu çocuklara cumartesi günü onları kölelere özgü işleri yaptırılması zulmünü de engellemiştir. Her ne kadar bu Pie'nin bu yasasını uygulamayan Alman din adamları olsa da birçok yüksek rütbeli papaz ve din adamı bu konuda Pie'yi desteklemiştir (Testas-Testas, 2013: 55).

Ayrıca Papa Nicholas ve St. Augustine gibi bazı önemli simalar da işkencenin metodolojik kusurlu bir prosedür olduğunu ve işkencenin doğuştan gelen insanlık onurunu zedelediğini düşündükleri için işkenceye karşı bir tavır almışlardır¹³⁷ (Encyclopedia Britannica, 1967: 100).

3.4.5. Dünyada Engizisyon Mahkemeleri

3.4.5.1. Roma ve İtalya'da Engizisyon

Roma Kilisesi, hegemonyası altındaki toplum üzerinde etkinliğini gün gün arttırdığı XI. yy.a kadar olan dönemde, Avrupa'daki siyasî çehre hızla değişmeye başlamıştı. Bu süreçte Papa güçlenirken bir yandan da istikrarlı devletler ortaya çıkmaya başladı ancak Kilise hâlâ bu coğrafyayı tek çatı altında tutmak için çabalarına devam ediyordu. XI. yy.dan sonra bu konuda ilk adımı VII. Gregory başlattı. Gregory yoğun strateji ve uzun süren çabaları sonunda başlayan yeni süreçte Kilise, Protestan Reformasyonu'na kadar bütün Avrupa coğrafyasında iktidar tacını takmayı başardı. Hatta Orta Çağ Batı dünyasında meydana gelecek her sorunun birinci muhatabı olarak kendince sorumluydu. Bu yüzden farklı toplumların birbirleri ile uyumlu olmasına

¹³⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Encyclopedia Britannica, *Torture*, Vol. 22, (1967 edn.), pp.100, (<http://www.britannica.com/>, 26.11.2017)

çalışıyordu. Bu uyum bozulduğunda aşama aşama sert yaptırımlara başvuran Kilisenin en son çarede başvurduğu otokontrol mekanizması Engizisyon oldu (Artz, 2006: 176).

Roma Katolik Kilisesi Engizisyona kadar uzanacak süreçte önce kendi üyelerinin örgütlenmesini sonra da hâkimiyetini tesis etmek adına kendi kanunlarını geliştirmiştir. Bu kanunlar, Roma Kanun Yasası olarak da bilinir. Bu yasalar, İncil, ekümeniik konsey kanunları ve papa mektupları da dâhil olmak üzere birtakım temel kaynaklara sahiptir. Bu yasaların bir diğer önemli kaynağı ise Klasik Roma Kanunu'dur (Ramos ve diğerleri, 2005: 9-10)

İşte temellerini Roma Kanunları'ndan alan Kilise yasaları zamanla imparatorların öncülüğünde yeni öğretiler kazandı. İşte bu yeni öğreti ve düşünceler Engizisyonun temellerinin atılmasına vesile oldu. Bu temel düşünce yapısına göre, Hristiyan cemaati örgütlü bir Kilise'dir. Hristiyan dünyasını bir Tanrı kentine benzetilecek olunursa bu kentin dünyasal kalesi Hz. İsa'dır. Bu şema içerisinde Tanrı aile, kölelik ve mülkiyete izin verirken; devlet, barışı sürdürmekle ve insanları doğruya yönlendirmek için vardır. Aile, köle, mülkiyet gibi unsurların her birisi Tanrı'nın işini ilerletmek için kullanılması gerekirse o zaman devlet dinsel güçlerin yanında durmalıdır. Bu durumda devletin görevi dinsel güçlere hizmet etmek yani Kilise düşmanlarını ezmektir. İşte bu düşünce ile daha sonra Papalık, hiyerarşik devlet anlayışı ve Orta Çağ Engizisyonunu üretecek kuramlar ortaya çıkmaktadır (Artz, 2006: 74).

Engizisyon tarihinde sapkınlık ve şiddet öğretileri Hristiyan tarihi için yeni bir şey değildir (Baigent-Leigh, 2000: 26). Devletin, Kilise düşmanlarına karşı hiyerarşik olarak din kurumlarının yanında durarak onlara hizmet etme düşüncesi daha sonraki birçok Papa'nın işine gelmiştir. Papalar, iman problemlerini çözmek adına ağır yaptırımlar içeren talimatlar verip yönetmelikler çıkarma konusunda neredeyse birbirleri ile yarıştılar. Bunlardan biri de IX. Gregoire'dir. Kilise öğretilerine karşı oldukları için Heretik olarak adlandırılanlar üzerine talimatları o kadar fazla ve ağırdır ki bir bakıma onun dönemi İman sorunları adı altında Heretiklerle uğraşılan bir dönem olmuştur denilebilir. Papa, Şubat 1231'de Heretiklere karşı bir strateji içine girdiğini herkese duyurarak işe başladı. Kilisenin Heretikleri mahkûm etmeye özel hakkının olduğunu onayladı. Buna göre :*“Sadece Kilise tarafından mahkûm edilen kimseler -*

Damnati Per Ecclesiam- laik güçlere teslim edilecek veya başka cezalara uğrayacaklardı". Diğer yandan Papa, pişman olup Kilise öğretilerine geri dönmek isteyen tövbekârlar için af dilemeleri karşılığında ölene kadar kalacakları mahkûmiyetleri de duyurdu. Bu sırada Engizisyonda Heretiklerle ilgili bir statünün açıklanması en büyük Heretik grup olan Kathar davalarında gerçekleşti. Kathar davalarının ilk soruşturmasını yapmakla görevli olan Roma senatörü Annibaldo Şubat 1231'de yaptığı bu ilk soruşturmada Heretiklerin Kiliseye karşı konumunu belirlemiş ve onları koruyanlara karşı verilecek cezaları da içeren bir statü açıklamış oldu. İşte bu davada yine bir ilk yaşanmış ve burada ilk olarak "Inquisitor" şeklinde kullanılan Latince kelime "soruşturma yapan kimse" anlamında değil "Engizisyoncu" anlamında kullanılmıştır (Testas-Testas, 2013: 19).

Roma Kilisesi için zaman, her daim güç ve kudret getirmemiştir. Özellikle XV. yy.dan itibaren saygınlığını giderek kaybettiği görülür. Bu yüzyılda Yahudilere ve Müslümanlara karşı yapılan katliam ve saldırılar, zayıflayan Kilisenin güçlü görünme çabalarının bir tasviri olmuştu. Binlerce Yahudi katledilmiş ve bununla kalmamış büyük veba salgını sonrası çıkan kaosu çözmek isteyen Kilise bu sefer kurtuluş ışığını birçok büyücü ve cadıyı katletmekte bulmuştu. Üstelik 1492'de Vatikan'da papalık tahtında bir Borgia oturmaktaydı ve tüm bu güçlü görünme çabalarının faturası VIII. Charles tarafından ona ithaf edilmekteydi. Bu durumlar bile saygınlığının bu devrede dahi en alt düzeyde olduğunu gösterir (Ercan, 1997: 107-108).

İtalya'da Engizisyon hareketi daha çok Heretik hareketi üzerine kurulmuştur. Buradaki Heretikler Patarinler ismiyle tanınıyordu. İtalya'da Heretiklerin Kilisenin düşmanı listesine girmesi Monfortlu Simon'un silahlı kuvvetler önünde Languedoc'tan kaçması ve İtalya'nın kuzeyine sığınan Albigenlerce desteklenmesi nedeniyle olmuştur. Katharlar ise daha XI. yy.da Milan piskoposu Heribert'in tüm önlemlerine rağmen Lombardie'de hızla güçlenirler. Bu gücün gövde gösterisine dönmesi ile Brescia piskoposunu yakalayıp Papa'ya saldırmaları suretiyle olmuştur. Bu durum Kiliseyi telaşlandırmıştır ve önlem almaya itmiştir. IX. Gregoire'nin kaygılarını dile getirmesinden sonra tedbirleri sertleştiren Kilise, 1232'de dominiken Alberic'i Lombardie'ye Engizisyoncu olarak tayin etti. Heretikler üzerine baskılar, bu tayin sonrası artmıştır (Testas-Testas, 2013: 24-25; Strayer, 1985: 488).

3.4.5.2. İspanya Engizisyonu

Avrupa'da kurulan Engizisyon mahkemeleri içinde, en merhametsizlerinden biri İspanya Engizisyonu'dur. Bu Engizisyonun kuruluşunda etkili olan İspanyol kralı Ferdinand ve Kraliçe İabella'dır. Gaddarlıkları ile ünlü olan bu İspanyol kral ve kraliçe, 1480 yılında Papa'dan Engizisyonun kurulmasını talep etti. Bu talep üzerine kral ve kraliçe ile yarışacak kadar katı yürekli olan Tomas de Torquemada 1483'te ilk genel engizatör olarak atandı.¹³⁸ (Besalel, 2000: 78-79).

İspanya Engizisyonunun gücü ve geçirdiği aşamaları Toledo kenti üzerinden örnekleyerek ayrıntılı bir şekilde görmek mümkündür. 1483-1820 yılları arasında varlığını sürdüren Toledo mahkemesinde yaklaşık 12 bin vakanın kapsamlı bir şekilde araştıran Dedieu, Engizisyonun bir bütün olarak egemen dinî, sosyal ve siyasî koşullara göre dört farklı kronolojik döneme ayırır (Rawlings, 2006: 14-15).

İlk Dönem: 1480-1525:

Toledo, Ciudad Real, Sevilla, Cordoba, Valensiya ve Barselona, bu yılların başında başlıca soruşturma merkezleri idi. Bu süreçte İspanya Engizisyonunun odak noktası ise daha çok Konverso Yahudileri olmuştur. Engizisyon kuruluşunun ilk 30 yılında yargıladıklarının yarısından fazlasını mahkemeye çıkarmıştır. Bu dönemle ilgili önemli bir nokta da Engizisyonun cezaları tam bir titizlikle uygulaması ve azami bir baskı kurma dönemi olmasıydı (Rawlings, 2006: 14-15).

İkinci Dönem: 1525-1630:

Engizisyonun tarihinde bir asırdan uzun süren bu evre kurumsal bağlamda istikrarlı bir dönemdi. Mahkemeler ve usul yöntemleri iyi kurulmuştu. Sorumluluk alanı açısından, Kuzey Avrupa'daki Protesto Kilisesinin ortaya çıkması Kiliseye yönelik olası tehdit olarak ortaya çıkmış bu nedenle Engizisyonun sorumluluk alanını kökten değiştirmiştir (Rawlings, 2006: 16).

Üçüncü Dönem: 1630-1725:

Bu dönemde bir kez daha Engizisyon prosedürlerine mahkûm giden grup olarak kripto Yahudileri görmekteyiz. 1492'de İspanyol Yahudileri Portekiz'de yerleştikleri

¹³⁸ Portekiz'de ise Engizisyon 1536'da kuruldu.

yerde kabul edilen toprakları resmen konversiyon haline geldi. Ancak Portekiz'in 1580'de İspanya yönetimine boyun eğmesini izleyen Engizisyon, yeni Hristiyanlara karşı faaliyetlerini hızlandırdı ve onlarla sert bir şekilde uğraştı. 150'den fazla kişi, Lizbon, Evora ve Coimbra'da 1581-1600 yılları arasında öldü (Rawlings, 2006: 18).

Dördüncü Dönem: 1725-1834:

Varoluşun son safhasında, Kutsal Ofis Fransa'daki Bourbon monarşisinin politikasını etkileyen felsefi ve entelektüel akımlarla çatışmaya girdi. V. Philip (1700-46) Engizisyonu kaldırmaya değil, doğrudan denetime tâbî tutmaya çalıştı. Bununla birlikte, Engizisyonun geçici ve yargısız otoritesini sınırlama girişimleri, toplumdaki muhafazakâr güçlerin direnişiyle karşılandı. XVIII. yy.ın ilk yarısında Engizisyon, Fransız Aydınlanması ile ilişkili düşünce, inanç, 'akıl' ve 'ilerleme' arayışlarını sık sık reddeden Cizvitlerce etkili bir biçimde mücadele edildi. 1767'de III. Charles, Cizvitleri İspanya'dan ihraç etti. Ertesi yıl kraliyet, sansür konusunda kontrolü ele geçirirken mahkemeleri inanç konusuyla ilgilenmeye çağıran bir kraliyet fermanı yayınladı. Engizisyon, Fransız Devrimi'nin yarattığı liberal düşünceye ve toplumsal değişime kesin bir tavır takındı. 15 Temmuz 1834'de 356 yıllık varlığından sonra, resmî olarak Kraliyet Kararnamesiyle kaldırıldı (Rawlings, 2006: 19-20).

Engizatörler ilk döneminde, bütün Avrupa coğrafyasında olduğu gibi İspanya'da da Kiliseye muhalif olan Heretik ve sapkın gruplarla mücadele görevini uyguluyorlardı. Ancak engizatör mahkemelerin ikinci kuruluş safhasında ise daha aktif çalışarak Müslüman ve Yahudi gibi topluluklar ile uğraşmaya başlamıştır. Bu dönemde Kilisenin odaklandığı temel problem ise İspanya'da yaygınlaşmaya başlayan din değiştirmeler olmuştur (Ziya Paşa, 2011: 23). Engizisyon üzerine çalışan birçok araştırmacıya göre Engizisyonun aktif göreve başladığı ilk andan itibaren en merhametsiz davrandığı bölge İspanya olmuştur. Bunu en net gösteren olay, mahkemenin 1481'de göreve başladığı dört gün içinde dört kişinin "Auto de Fe (inanç eylemi)" kapsamında yakılarak öldürülmesidir. Buna ilaveten söylenebilir ki, 1481 boyunca Sevilla'da 80 kişi ömür boyu hapis cezası almış 300 kişi yakılarak ölüme mahkûm edildi (Priolkar, 1998: 8).

Bu süreçte, İspanya'dan Hristiyan olmayan unsurların temizlenmesi adına güç birliği yapan Katolik Papalar ile emperyal krallar bu amaçlarında başarılı oldular. Bu

stratejinin sonucunda adadan sürülen Müslüman ve Yahudiler bir yana, din değiştirenler de Engizisyon tarafından şüpheli sayılarak takibe alındığı için canlarını kurtarabilmek adına adadan kaçmayı tek çıkış yolu olarak görmüşlerdir. İspanya Engizisyonu verdikleri cezaların şiddeti ile öncü olmuştur. Örneğin Moskova İmparatoru Büyük Dük III. Basil (hükümranlık yılları, 1505-33) bile Yahudilere karşı geliştirdiği sapkınlığı cezalandırma modelini İspanya engizisyonundan alarak oluşturmuştu. Engizisyonun en çok benimsenen kuralı sayılacak nokta, ana inançtan sapmanın durması için kılıç ve ateşin gerekli olduğu temel düşüncesi idi (Mcneill, 2008: 143).

1492 İspanyol kararnamesi, Engizisyon tarihi açısından çok önemlidir. Bu kararname ile Yahudilere işkence izni çıkmıştır. Bu kararnameyi dayanak alan Avrupa, Yahudilere karşı kitlesel bir şiddet başlatmış özellikle Ren Nehri çevresinde kadın erkek çocuk demeden binlerce Yahudi öldürülmüştür. Aynı hoşgörüsüzlük I. Haçlı Seferi'nde de yaşanmıştır. Bu merhametsizlik dalgası Haçlı Seferleri sürecini etkileyen etkenlerden bir tanesi olmuştur (Backman, 2003: 422).

Yahudiler kadar Heretikler üzerinde hoşgörüsüz bir dalga estiren Engizisyon özellikle XIII. yy.da bu konu üzerine odaklanmıştır. İlk iş olarak Heretiklerin tespiti için eyaletlerdeki tüm manastırların Engizisyonundan geçirilmesini emreder. Düşmanlarını ateş ve kılıçla engellemeye çalışan Kutsal Mahkeme Mağrib ve çevresinde şehirde sayıları beş yüz binden fazla olan ve gün geçtikçe kalabalıklaşan Yahudilerin sosyal statülerindeki etkinliği azaltmak amacıyla 1290'da bir ordu oluşturulmasına karar verdi (Testas-Testas, 2013: 30-31). Çünkü bu aşamada İspanya'daki Engizisyon için Heretik tehlikesinden daha büyük bir tehlike olarak algılanan şey, Yahudi meselesi olacaktır. Bu konuda Yahudilerin mallarının müsadere edilmesi, kamu görevinden men etme yanında onları Hristiyanlaştırma gibi birtakım stratejiler izlenmiştir. (Hamilton, 1981: 75-79-97). Tekrar din değiştirmeye çalıştıkları Yahudiler eğer bu kurala uymadıysa ve Kilise öğretilerini benimsemediyse yapılan işkence ya da müsadere cezalarına ek olarak sürgün cezası da veriliyordu. Verilen bu ek sürgün cezası onların bölgede varlığını zayıflatmak adına kullanılan bir ceza türü olmuştur.

Engizatör Torquema'da, İspanya'nın ilk baş engizatörü olarak ün yapmıştır. Onun disiplini ve ilkeleri selefleri tarafından da uygulanmıştır. Yahudi kökenli olan Torquema ilginç bir şekilde en gaddar yüzünü Yahudilere göstermiştir. Bu konuda kral

ve kraliçeyi etkilemesi sayesinde Engizisyonun sert rüzgârlarını kendi döneminde daha çok hissettirmiştir. Hristiyanlığa dönmeyen Yahudi ve Müslümanların İspanya'dan sürülmesini içeren 1492 İspanyol Kararnamesi olarak bilinen sürgün kararı onun döneminde çıkmıştır. Bu kararname sonucunda 170 bin Yahudi vatanları olan bu adayı terk etmiştir. Kalanlar için ise Torquema'nın katı bir Hristiyanlaştırma politikasına maruz kalmıştır. Ancak adada kalanlar din değiştirmiş bile olsa onların gerçekten din değiştirip değiştirmediğine emin olamayan baş engizatör için her zaman şüpheli sıfatını korumuştur. Bu yüzden sıkı takibe alınan bu şüpheli gruplar Engizisyon kısılcısından kurtulamamışlar, çeşitli suçlama ve bahanelerle ile eski dinlerine devam ettikleri imalarıyla Engizisyonda yargılanmışlardır. Bu konuda engizatör Torquemada'nın bu amaçla 100 bin dava açmış ve bu davalar sonucunda 2 bin insanı canlı olarak direğe bağlayarak yakmıştır. Davaların gerekçeleri şunlar olmuştur: Heretiklik, dinden dönme, büyücülük, iki eşlilik, tefecilik ve küfürdür. Torquema, akıl almaz gerekçeleri kapsayan bu suçları içeren 28 maddelik bir tüzük hazırlamıştı. Bu tüzük yürürlüğe girdiğinde artık itiraf alabilmek için gerekirse işkence yapılması yetkisi yargıçlara verilmişti. Üstelik Engizisyon mahkemelerinin açmış olduğu davalarda, laik kurumların destek ve yardımcı olması yükümlülüğü getirilmiştir (Ercan, 1997: 100). Onun rejimi dönemindeki zulmün boyutları ile ilgili daha net bilgiler veren yazar Priolkar, *The Goa Inquisition* adlı eserinde 8 bin 800 kişinin yakılmak tehdidi ile Hristiyanlığa tekrar döndürüldüğünü, 9 bin 650 kişinin de farklı cezalara çarptırıldığını söyler (Priolkar, 1998: 10).

İspanyol Engizisyonunun, işkence konusunda diğer Engizisyonlarla aynı şekilde sadece bir kez işkence yapılması prosedürünü uygulama kuralı V. Cemet reformlarından sonra gerçekleşti. Bu yüzden de mahkeme kayıtlarında asla yeni oturumlarda yapılan işkencelere ait bilgi ve konuşmalar yer almazdı. Muhtemeldir ki sonra yapılan işkenceler öncekinin devamı olarak kayda geçiriliyordu. İspanyol Engizisyonu, işkenceyi itiraf amaçlı kullanıyordu. İşkence yapılması sırasında tüm Engizisyonlarda olduğu gibi bir kamu celladı, bir Engizisyon Mahkemesi üyesi, yerel piskopos temsilcisi ve bir doktor mutlaka bulunurdu (Burman, 1992: 146-151).

XIII. yy.da Fransız topraklarından gelen Katarcılık tehdidiyle başa çıkmak için kurulan Aragon mahkemesi, Engizisyonun birçok özelliğini paylaşıyordu. Ancak

İspanyol Engizisyonu bir temel hususta diğerlerinden farklıydı. Bu mahkeme Papa yerine Kraliyete karşı sorumluydu ve devlet çıkarlarını güçlendirmek için kullanılıyordu (Rawlings, 2006: 1).

Hiç şüphesiz İspanyol Engizisyonunun XV. yy.da işkence ruhuna teslim olmasında etkili olan durumlar günümüz verileriyle açıklanamaz. İspanya Engizisyonunda etkili olan tarikat Dominik tarikatı idi. Bu tarikat, keşişleri ile Castilla kraliçesi İsabella'nın yakın ilişkisi vardı. Çünkü İsabella küçüklüğünden itibaren Dominik papazlarına günah çıkarırdı. 1496'da Castilla Kraliçesi İsabella ile Aragon kralı Ferdinand ile evlendi. Bu tarihten sonra sadece iki krallık güçlerini birleştirmiş olmadı, aynı zamanda Dominik tarikatı Erken Dönem İspanya Engizisyon tarihinde merkezi bir rol oynadılar (Priolkar, 1998: 6). Bu evlilikle birlikte İspanya, Hristiyanlar için altın çağını yaşamaya başladı. Ancak bu evlilik Müslüman ve Yahudiler için hiç de iyi olmayacaktı. Bu süreçte 700 bin ile 1 milyon 500 bin arasında insanın, Engizisyon mahkemelerinde katlettiği ifade edilmektedir (Ziya Paşa, 2011: 25). Tabiri caizse bu evlilik, hem İspanya Yahudileri hem de Müslümanların varlığı için son olmuştur (Strayer, 1985: 488).

İspanyol Engizisyonunun adadan sürmeye çalıştığı Yahudiler 1492'de göç etmemek ve adada kalabilmek için kral Ferdinand'a 80 bin ducats ödemeyi dahi teklif etmişlerdir. Bu para kral ve kraliçe'nin hırs ateşini biraz söndürdü ve bu teklife ılımlı baktılar (Priolkar, 1998: 9) Ancak bu huzur uzun sürmedi. Kısa süre sonra baskı ve zulümler kaldığı yerden devam etmeye başladı. İşkence tezgâhında can vermek istemeyen Yahudiler, çareyi İspanya'dan ayrılmakta gördükleri için, Osmanlı Devleti'ne sığınmak istemişlerdir (Ziya Paşa, 2011: 25; Priolkar, 1998: 10).

İspanyollarda, kralların bölgeden Müslüman ve Yahudileri sürgün etme amaçlarının altında biraz da adayı tamamen tekrar ele geçirme nihai hedefi görülür. Bu uzun maceranın adına da "Yeniden Fetih (Reconquete)" demişlerdir. II. Pierre d'Aragon, meşhur Las Navas de Tolosa Savaşı (1212) boyunca Almohadelara (Muvahhidilere) galip gelmek için kendi askerî gücünü Kastilyalı VIII. Alphonse ve Naverreli VII. Sunche kuvvetleriyle birleştirdi. Bir sonraki aşamada babası Aragon'u ve Catalogne'u yanına alan II. Pierre, Albigeoilerin temsilcilerine yaptığı tehditleri arttırdı. Bu faaliyetler etkisini gösterdi ve kralla ilişkileri güçlendirmeye çalışan Papa III.

Innocent tarafından Roma'da taç giydirildi ve ona bağlı olduğunu ifade ederek ağır bir vergi ödemeyi kabul etti. Bunun dışında Aragonlu II. Alphonse, Gregoire de Saint-Ange'nin baskısıyla ilan ettiği fermanla, Heretikleri yasa dışı ilan eder ve topraklarından sürmüştür. Daha sonra bu fermanı kral 1197'de tekrarlamıştır. Yine aynı tarihte fermana II. Alphonse'nun oğlu tarafından yeni cezalar ilave edilmiştir. 1198 tarihine gelindiğinde ilk olarak ateşte yakılma cezasının infaz edildiğini görülmektedir (Testas-Testas, 2013: 29)

İspanyol Engizisyonunun Avrupa'daki en önemli rolü bağnazlık ve dinsel terörün yayılması olmuştur (Baigent-Leigh, 2000: 62). İspanyol Engizisyonu uyguladığı gaddarlık ile bir bakıma Nazizm, ilk kez canlandırılmıştır. Yazar Baigent ve Leigh, *The Inquisition* adlı eserde bu dönemde yaşanan gaddarlığı modern çağla kıyaslamakta ve "İspanyol Engizisyonun yaptıkları dünya savaşı sırasındaki Yahudi zulüm görüntülerinin canlandırmaktadır" demektedir (Baigent-Leigh, 2000: 75-80).

İspanyol Engizisyonunun ilk kurulduğu aşamadan itibaren bir adalet mahkemesi olarak değil de bir disiplin organı olarak görev yaptığını savunan Edward Burman'a göre ise bu mahkemenin temelde politik niteliğinin vurgulanması gerekir. Ayrıca yazar, mahkeme terimini o dönemlerdeki modern hassasiyeti yerine, sorgulama ve mahkûmdan itiraf alma kavramıyla daha çok ilişkilendirilip görev alanı haline geldiğini savunmaktadır (Burman, 1992: 144-145). İşte bu görev algısı yüzünden İspanya Engizisyonu diğer Engizisyonlardan farklı olarak, başarılı bir kariyer elde etmek için daha fazla işkence ve zulüm ile kuşanmıştır.

Genel anlamda İspanya Engizisyonunun neden olduğu şiddetin büyüklüğünün anlaşılmasını sağlayacak bazı rakamların verilmesi gerekirse Ziya Paşa'nın sadece iki yıllık sürede Sevilla şehrinden verdiği aktarımlardan yararlanılabilir.

Ziya Paşa bu konuda şöyle bilgi vermektedir;

"1481'de Sevil'da, yargılananlar arasında, yakılan kişi: 2 bin gıyaben idama mahkûm edilenlerin tasvirleri: 2 bin. Kilise tarafından cezalandırılanlar: 17 bin toplam: 21 bin. Ancak bu rakamlara Aragon'daki yargılamalar dahil değildir. Aragon'da da son derece aktif bir mahkeme bulunmaktadır. 1482'de Sevilla, yakılan kişi: 88, gıyaben idama mahkûm edilenlerin tasvirleri: 44, Kilise tarafından cezalandırılanlar 625 toplam: 757 kişidir. Aragon, Catalonia, Valencia ve Majorca mahkemeleri, eski Engizisyon mahkemelerine tabidir. 1483 yılında Cordova, Jean ve Toledo'da da Engizisyon mahkemeleri kurulmuştur. Sevilla'da ilk mahkemede olduğu gibi, bu yerlerde de çok sayıda

insan yargılanmış ve cezalandırılmıştır. Cordova’da toplam 2 bin 100 diğer yerlerle birlikte toplam 7 bin 57 insan mahkemelerde cezalandırılmışlardır.”(Ziya Paşa, 2011: 24).

Engizisyon, Roma Katolik Kilisesinin sapkınlığı ortadan kaldırmak ve Hristiyanlığın birliğini korumak için kullandığı en güçlü kurumlarından biriydi. Orta Çağda Bohemya, Fransa ve İtalya’da mahkemeler yürürlüğe girmiş olsa da, 1478 yılında I. Kraliçe I. Isabella tarafından Kastilya krallığında kurulan ve 1834’de Kraliçe II. Isabella tarafından 356 yıl sonra kaldırılmış olan İspanyol Engizisyonu Batı medeniyetinin tüm tarihinde damgasını vurdu (Rawlings, 2006: 1).

Son olarak söylenilebilecek şey İspanyol Engizisyonun işkence kapsamına sadece sapkın, dinden dönenler, Yahudi ve Müslümanlarla değil aynı zamanda Kilise ile aynı görüşü paylaşmayan âlimler ve teologların da girdiğidir. Bunlar arasında en önemlilerinden biri olan *Bartolome de*, ya da diğer bir deyişle “Bartolome de Miranda” olarak da bilinen *Carranza*, İspanyol Engizisyonunca, yaklaşık 17 yıl hapiste tutulan Toledede başpiskopos ve Dominik İlahiyatçısıdır. 22 Ağustos 1559’da Engizisyon tarafından tutuklanmıştır. Kiliseye göre Carranza, Kitab-ı Mukaddes’in din adamları dışındaki bireylerce de okunmasını özendiriyor ve kutsal kitabın ve dinî eserlerin yerli dillere çevrilmesinin gerekliliğini savunuyordu. 1563’te Trent Konsülü tarafından Carranza’nın yapıtları incelendi ve iddialar asılsız bulundu. Ancak olayı siyasî sebeplere dayandıran Papa V. Pius karara itiraz etti ve 1567’de Carranza’yı Roma’ya çağırdı. Carranza’nın Roma’ya gelişinden kendini aklamayı başardığı 1576 kadar olan süreç fırtınalı bir yargı sürecidir. Ne hazindir ki bu ünlü teolog Kilisenin ithamlarından kurtulmayı başarıp serbest bırakıldığında gönderildiği Minerva Dominiken Manastırı’nda sadece 18 gün yaşayabilmiştir. Geçirdiği yorgun Engizisyon mücadelesi sırasında birçok mahkûma nazaran Carranza, daha şanslıydı ve işkenceye uğramamış ve yakılmamıştı. Ancak bu Engizisyonun zulmünü hafifletmez. Çünkü Carranza olayı göstermektedir ki Engizisyon, kutsal kitapta bahsedilen ve kendisinin çarpıttığı gerçeklerden ve bunu halka aşılamaaya çalışan dindarların çoğalmasından korkmaktadır. Bu korku, onun zulüm ateşini de körüklemektedir (Ercan, 1997: 105).

3.4.5.3. Almanya ve Çevresinde (Hollanda-Macaristan) Engizisyon

Almanya’da Engizisyon hareketinin yöntem olarak uyguladığı işkenceye “mit Güte”, denilir ve Almancada bu “acısız işkence süreci” anlamına gelir. Bu sistemde diğer yerlerde olduğu gibi işkence tehdidi altında itiraf elde edilmeye çalışılır ancak

başarılı olunamazsa işkence yapılırdı. Almanya'da bu kuralın işlenmesi sırasında ortaya çıkan bazı farklılıklar vardı. Örneğin, Almanya adli sisteminin bazı sanıkları işkencenin dışında tutulması gibi. Bu kural daha çok işkence den sağ çıkamayacağı düşünülen zayıflar ve yaşlılar, hamileler ve çocuklar için düşünülmüştü. Ancak genel hatları ile bölgede aristokratlara, devlet görevlilerine, din adamlarına, doktorlara ve hukukçulara da işkence yapılmıyordu. Bunun dışında işkence ilkeleri genel çerçevede Avrupa Engizisyonu ile uyumluydu. Artık her yerde bir genel kural halini alan kriterler burada da geçerliydi. İşkenceye maruz kalanın tek kurtuluşu vardı, itiraf etmek veya direnip işkencenin sonuna kadar dayanabilmek. Bu sistemde görüldüğü gibi suçsuz olan değil güçlü olan himaye ediliyordu. XVII. yy.ın sonlarına kadar sistem bu şekilde devam etti ancak 1670 Fransız Suç Nizamnamesi'nin yayınlanması ile çok önemli bir gelişme yaşandı. Başta Fransa, Almanya gibi ülkelerde yasal açıdan artık masumlar da hesaba katılmaya başlandı. İdamla itiraf alma noktasında eğer itiraf alınmamışsa mahkûm ile ilgili yetersiz kalan ama mahkemeyi ikna eden kanıtlarda göz önünde bulunduruldu ve idam dışındaki cezalarda bir tercih olarak kullanılıp hüküm olarak vermeye başladı (Ruff, 2001: 94).

Özellikle İtalya'nın kuzeyi ve Fransa'nın güneyi olan alanda genel adı ile Heretik olan ama yerel adı ile farklı isimler alan ve giderek kalabalıklaşan gruplar vardı. Almanya'da Kathari, Fransa'da Albiliier, İtalya' da Patarinler denilen teologlarınsa Maniheistler olarak adlandırdığı bu gruplar, Engizisyona gösterdikleri direnç ve neden oldukları kaos ile hem idarecileri hem Kiliseyi korkutmaktaydı (Demirci, 1995: 238).

Almanya'daki ilk Engizisyon yargıçsı Conrad Von Marburg'tur. Marburg'u 1214'te göreve atayan Papa III. Innocent, ondan Batı Avrupa'da hızla taraftar bulan Albi hareketlerinin kökünü kurutmasını istemiştir. Yargıç da bu konuda en az Papa kadar kararlı bir strateji izleyerek çözümünü kanlı katliamlar yapmakta bulmuştur. Marburg, Heretiklerin kökünü kazıyıp rahip evliliklerini önlemek ve manastırları düzenlemek gibi görevlerini yaparken adli sistemi o kadar gaddarca uygulamıştır ki Alman Piskoposları Papa'ya başvurup onun görevine son verilmesini bile istemişlerdir. O'nun hayatıyla ilgili ders niteliğinde ilginç bir nokta, onun ölümüdür. Çünkü yaptığı zulümler sonunu hazırlamıştır. 1233'te Bendorf Sayn kontu II. Heinrich'i dinden sapmakla suçlamıştır. Mainz'da toplanan din adamları ve prenslerin oluşturduğu

konseyde yargılanan Heinrich'in masumlugu ortaya çıkmıştır. Ancak kararı hazmedemeyen Marburg, kararın düzeltilmesi için başvurduğu Mainz konseyinden dönerken yolda esrarengiz biçimde öldürülmüştür (Ercan, 1997: 100).

XII. yy. itibari ile Heretik mezheplerle ilgili işkence rüzgârı Hollanda'da Flandres¹³⁹ ve Almanya'da hızla esmeye başlamıştır. Çünkü Utrecht piskoposluğunda Tanchelin yeni-maniheist inançlarla ilgili vaazlar bile verilmeye başlamıştır. Bu vaazların da etkisi ile Heretik taraftarlar da artmıştır. Bu ateşi söndürmek adına ilk alınan önlem piskoposları gözetim altında tutmak ve takip etmek, sonrasında bu tarz vaaz verenlerin tutuklanması olurdu. Hatta 1115'te Köln'de bu yüzden piskoposları öldürülen Heretik taraftarlarından yakalananlar Köln Kilise Mahkemesi tarafından yargılanacak ve konuda Kiliseye bölge halkı yardım edecektir. Bu durum göstermektedir ki Almanya'da Engizisyon, Heretik meselesine ciddi anlamda odaklanmıştır. Bölgedeki bu Heretiklik kaygısı zaman içinde daha da artacaktır. 1140'larda Liege Papazlar Sınıfı (Clerge) Papa Lucius'la bu konuda uzun tartışmalar yapmıştır. Sonuçta bölgenin genelinde Heretik şüpheliler hemen tutuklanıp haklarında önceden bir dava ve yargılama süreci olmadan ölüm cezasına çarptırılacaklarına karar verilmiştir. Fakat Kilisenin aldığı önlemlerin hiçbiri işe yaramamıştır. Heretik hareket başta Rhin olmak üzere bölgede hızla yayılmıştır. Heretik hareketin yayılma hızı arttıkça bunu engellemek adına zulmün şiddetini de arttıranlar da olmuştur. Örneğin, Borgne lakabıyla tanınan Jean ve Conrad Dorso adlı iki laik zat, Heretikler için girdikleri mücadelede çok fazla kan dökmüşlerdir. Papa'dan aldığı destekle rahip Marburglu Conrad, Engizisyon otoritesini kurmanın en kolay yolu olan şiddeti yaygınlaştırmıştır. Bu dönemde Heretiklerin dışında Satanistler üzerine de yoğunlaşan Engizisyon, 1227'de şeytana tapanlar tarikatı mensuplarına operasyon yapılacağını ve Alman Kilisesi'nin reforme etme misyonunu üstleneceğini deklere etmiştir. Marburglu Conrad ve Borgne lakaplı Jean, bu amaçlarına kısa yoldan ulaşmak için ortak harekete girmiş ve sayısı bile elimizde olmayan binlerce Heretiği yakmışlardır. Bölgede büyük oranda bir Heretik kıyımının yapılmasında her türlü kuşkunun üzerine gidilmesi etkili olmuştur (Testas-Testas, 2013: 32-33).

---

¹³⁹ Flandre; Kuzey Denizi boyunca Fransa ve Belçika olarak adlandırılan bölgedir.

Bu kadar zâlim olmasındaki en önemli sebep, sırtını Papa'ya dayamış olmasıdır. Papa IX. Gregory'nin 1231'de Marburglu Conrad'a bir mektup gönderip şu isteklerde bulunur:

“Bir şehre ya da kasabaya ya da metropole ulaştığında yüksek rütbeli papazları, ruhban zümresinden olanları ve halkı davet et. Etkili bir konuşma yap. Bölgeyi tanıyan bazı akıllı adamlardan da istifade ederek dinden ayrılanlar ve şüpheliler hakkında sıkı bir inceleme ve araştırma yap. Araştırma- soruşturma ve ihbar edilenleri değerlendirmen sonucunda suçlu ya da şüpheli görülenlerin tekrar Kilisenin kurallarına mutlak itaat yemini etmesini sağla. Aksi halde onlar hakkında yakında sana bildireceğimiz karara göre gerekeni yapacaksın.” (Demirci, 1995: 239).

Bu mektuptan kısa bir süre sonra, Engizisyon anlayışına zıt olan ve kabul görmeyen bir mekanizma devreye sokulmuştur. Papa IX. Gregoire, piskoposluk mahkemelerine tam olarak güvenmeyip Conrad'a bel bağlamasından sonra ona yardımcı olsun diye Ekim 1232'de Piskopos Siegfried'i görevlendirmiştir. Bunun sonucunda Triumvirat denilen üçlü bir yönetim anlayışı ilk kez uygulanmıştır. Bu yeni anlayış sebebiyle 1233'te yoğun bir şekilde Heretik gruplar üzerindeki şiddet artmıştır (Testas-Testas, 2013: 33).

Almanya'da talihsiz bir şekilde sadece ilk engizatör değil bazı Papa III. Innocent gibi. Papalar da oldukça merhametsizdir. Papa, Almanya ve Fransa çevresindeki Heretik hareketini bitirmek için halefleri gibi katı yürekli bir tavır sergiledi. Strateji olarak Heretiklere ve farklı mezhepten olanlara sadece baskı uygulamadı, resmen savaş da açtı. Bunun için, Cistercium tarikatı papazlarına talimat vererek onların vaazları aracılığı ile halkı Albi Heretiklerine karşı bir Haçlı Seferi'ne çağırdı. Bu çağrının 1209'da karşılık bulması ile başlatılan Albi Haçlı Seferi, Heretikler için kıyamet senaryosu oldu. Batı Avrupa'da Almanya, Fransa, Hollanda, Macaristan'ı kapsayan bir bölgede tabir-i caizse toplu katliam yapıldı. Ancak bu sefer, kuzeyde başarılı olamadı ve Heretik hareket ortadan kaldırılamadı. XIII. ve XIV. yy.da güneyde Toulouse, Albi gibi şehir ve metropollerde merhametsizleşen Engizisyon faaliyetleri sayesinde Albi hareketinin de kökü kazınabilecektir (Ercan, 1997: 101).

Bölgede cadılarla mücadelede ise Trier kenti ön plâna çıkacak ve burada 1586 yılında cadılıktan suçlu bulunan 118 kadın ve iki erkek yakılacaktır (Doğan, 2013: 227).

Almanya Engizisyonunun, Papalık elçisi olan Prenesteli Jacques'ın idaresi altında Boheme Macaristan'da etkili olmaya başlamıştır. Flandre ve Hollanda'daki

Engizisyon Mahkemeleri ise 1233'den itibaren Robert le Bougre'un etkisiyle 1240 civarlarında etkisini arttırıp varlığını daha çok hissettirmiştir (Testas-Testas, 2013: 34).

3.4.5.4. Fransa'da Engizisyon

Papa IX. Gregory zamanında Engizisyon kurmasından kısa bir süre sonra, 1235'te Dominiken Robert le Bougre'ye Fransa'nın genel engizatörü unvanını verdi ve böylece Fransa'da da Engizisyon resmen kurulmuş oldu. Ancak Fransız Engizisyonu kısa sürede hızla büyüdü ve Flanderliler ve aşağıdaki ülkeler büyük Fransız engizatörüne bağlandılar. Fransız Engizisyonu bir yandan Papa'nın verdiği mahkeme görevini piskopos ve dinî tarikatlarla birlikte yaparken diğer yandan da ilk meclislerini Toulouse'da topladılar. Bu meclisin toplanmasından kısa bir süre sonra Engizisyon faaliyetlerinin sadece Fransa'da değil İtalya adaları, 1255'ten hemen sonra Orta ve Batı Avrupa'da hatta 1532'de Portekiz'de bile yürütüldüğünü görülmektedir (Demirci, 1995: 239).

Orta Çağ'da Fransız Engizisyonları "Tanrı'nın Av Köpekleri" olarak adlandırılan Dominicanlardan oluşuyordu. Dominikanlar işkence yapma ve suç itiraf ettirme konusunda oldukça hünerli idiler. Özellikle Fransa'da Engizisyonun en çok uğraştığı Tapınak Şövalyeleri operasyonlarında bu net olarak görülebilir. Engizatörler, bu operasyonlarda ele geçirdikleri Tapınakçıları önce çapraz sorgulamadan geçirir, itiraf alamazlarsa sonra parmakları koparır daha sonra elleri ve ayaklarını bağlardı. Buna rağmen itiraf almada başarılı olamazlarsa işkencelerine devam ediyor kurşun ağırlıklarla vücutlarını dövdükleri Tapınakçılara ayaklarını yakıp bir huniden ağızlarına su boşaltmak gibi akıl almaz zulümler yapıyorlardı (Erol, 2005: 84).

IX. Gregoire Dönemi'nde Bougre lakabıyla tanınan F. Robert, 1235'in Ağustos ayında Languedoc dışında Fransa'nın genelinin engizatörü olarak göreve başladığı dönemde Engizisyonun ilk odaklandığı nokta Heretikler olmuştur. Engizatörün ilk ve özel görevi Fransa'da Champagne Bölgesi'ndeki Katharlar başta olmak üzere Heretiklere karşı mücadele vermektir. O da diğer bölgelerdeki Engizisyonun alışagelmış stratejisini uygulayıp önce baskı ile durumu çözmeye çalıştı. Ancak bunda başarılı olamayınca 1239'da 30 Heretiği diri diri yakarak veya canlı gömerek yaktığı zulüm ateşini körüklemiş 13 Mayıs 1239'da Mont-Wimer'de 187 kişiyi yanan odun yığınlarının içine attırılmıştır. Kısa süre içinde şiddetin bu kadar artması sivil

mahkemelerin tepkisine neden olunca aralarında ciddi bir gerginlik olmuştur. Bunun üzerine Papa IX. Gregoire Güney Fransa'daki, Heretik hareketin kökünün kazılması işini Toulouse Dominiklerinden bölge başkanı aziz Dominique'in öğrencilerinden biri olan Pierre Cella veya Seila ve Montpellier orijinli F. Guillaume Arnaud'a emanet etmiştir. Üstelik Vienne papalık elçisi piskoposu, onlara yardımcı olmak üzere Arnaud Catala görevlendirilmiştir. Daha sonra ilki 1233'de Beziers'de Tournai piskoposu başkanlığında, diğeri ise 1234'te Arles'te iki konsül toplanmıştır. Bu konsüllerde yüksek rütbeli papazlara Heretik meselesinin önemi ve görevleri ile ilgili detaylar anlatılmıştır (Testas-Testas, 2013: 26-28).

Nisan 1241'de IX. Gregoire'ın aniden ölümü Heretiklerle mücadelede bir duraklama dönemine neden olacaktır. Bu dönemde Dominikenler bir müddet günah çıkarma ve tövbe âyinleriyle vakit geçirmişlerdir. Ancak bu dönem kısa sürecek ve merhametsizlik maskesi tekrar takılarak Heretikler meselesine yoğunlaşmıştır. Öyle ki Önce Lavaur'da bir grup Kathar, ateşe atılmış sonra Kathar için önemli bir merkez olan Montsegur ele geçirilmiştir. Katarizm için buranın bu düşüşü Languedoclu Heretik hareket için ortaya çıkan en kötü sonuç olarak kabul edilmiştir (Testas-Testas, 2013: 28-29).

Heretikler için Montsegur'un alınması her ne kadar sıkıntılı bir süreci başlatsa da genel anlamda Heretiklerle mücadele tüm XIII-XVII. yy.ı kapsadı. Heretiklerle ilgili görülen davaların yaklaşık yarısından fazlası da Fransa'nın başını çektiği "Altın Üçgen" olarak da anılan Fransa-Almanya-İtalya arasında (bazı araştırmacılara göre Strasbourg çevresindeki 300 mil yarıçaplı bir daireyi kapsayan bölge) görülmüştür. Burada görülen davalar içine giren Heretikler "sapkınlar", Katharlar "Albigenler", Waldiensler gibi (L.Martin, 2009: 8) topluluklardı. Fransız Engizisyonun görevi bu açıdan bakıldığında Heretik ana başlığı altında yer alan tüm farklı grupların otokontrolünü ve baskı altında tutulmasını sağlamaktı.

Engizisyonun Fransa'da bu kadar vahşi olmasında, ilk Engizisyon ayağının da Güney Fransa'daki Languedoc Heretiklerini dize getirme hedefinin ön plâna çıkması da etkilidir. Hatta ilk Engizisyon hâkimi St. Dominik'in atanmasından sonra III. Innocent'in Hristiyan inançlarından uzaklaşan Kathar hareketinin devamı olan Albililer'e karşı 1209'da cihad ilan etmişti. Onların kökünü kazımak içinde

Sistersiyenler (Cistercian) ve St. Dominik gibi tarikatlardan da yardım almıştır (Demirci, 1995: 238). Daha sonra Carcassonne kentinin ele geçirilmesinden sonra tüyler  rperici bir katliam başlayacaktır. Hatta Engizisyon prosedürlerine göre bu kişilerin malları müsadere edilebiliyordu. Bu sayede ele geçirilen tüm mal ve mülkler kral'a gitti (Ercan, 1997: 93).

Daha sonraki süreçte Güney Fransa'da Carcassonne ve Toulouse Bölgesi'nde Katharlarla yapılan mücadelede hükümleriyle etkili bir kılavuz olan engizatör keşişi Bernard Gui oldukça iyi tanınacaktır (Strayer, 1985: 487).

Fransa'da Heretikler  zerine baskı ve işkence öyle boyutlara varmıştı ki zaman zaman gerçek anlamda bir teröre dönüşmüş, bunun üzerine engizatörlerin bile konsüller tarafından uyarıldığı olmuştur. Cahors'a gelen Engizisyoncuların, mahkûmları bir toprak kalbura koyup bir beygire s r kleterek şehri dolaştırdıktan, sonra odun yığınlarına teslim etmeleri, Moissac'da 210 Heretiğin cezalandırılmak için ateşte yakılması, Toulouse'da ölmüş Katharların mezarlarından çıkarıp yeniden yargılaması gibi birçok olayı buna örnek vermek mümkündür. Engizisyon şiddetinin kontrol edilebilir sınırların dışına çıkma ihtimalinin artması  zerine Konsüller kont VII. Raymond'ye çağrıda bulundu ve oda engizat rlerden bu şiddetten vazgeçmelerini istedi. Ancak bu talep, Engizisyon tarafından reddedilmiştir. Hatta engizatörler, tutuklamalara devam ettiği gibi, Toulouse şehrinin on iki önemli simasını Heretik diye yakalatıp durumu biraz daha ileri bir aşamaya taşdılar. Bunun  zerine halkın desteklediği kont VII. Raymond, Dominikenleri Toulouse Manastırı'ndan kovarak bu hamleye karşılık vermiştir. Hatta bu sırada ilginç bir olay olmuş ona destek veren halk isyan edince tutuklular özgürlüklerine kavuşmuşlardır. Üstelik bu olay bir domino taşı etkisi yapmış ve Kurtuba'da da halk ayaklanacak ve iki engizatör bu olay sırasında canından olacaktır (Testas-Testas, 2013: 28).

Kuzey Fransa'da ise 1250'den önce Katharlar ve Waldensianslar ile mücadele etkili olacak ancak daha sonra Tapınak ş vallyelerinin birtakım ithamlarla yakalanması ve sapkın olarak nitelendirilmesi hadisesi odak noktası haline gelecektir. Yani bu aşamadan sonra politik hedefler için kralın mücadeleye katkısı görülür (Strayer, 1985: 488).

Heretikler ve Tapınakçılar dışında Fransa’da engizatörler için tehlike olan bir başka grup, Yahudilerdi. XIII. yy.da bölgedeki Yahudiler Fransız Engizisyonu tarafından dışlanma politikasına maruz kalmıştır. Bu yüzyılda Fransa’da III. Philip, Yahudileri aşağılamak için geleneksel Yahudi rozetine boynuzlu bir figür eklemelerini şart koşmuştu. Çünkü o dönemin genel kanısına göre Hem Yahudiler hem de keçiler, şeytanın pis kokusuna sahiplerdi ve Yahudiler ile keçiler “seks avcıları” olarak biliniyorlardı (Berkowitz, 2013: 140). XIV. yy.a geldiğimizde burada engizatörler, İspanya’da olduğu gibi Yahudileri bölgeden sürerek çözüme ulaşmaya çalışmışlardı. Yahudileri aşağılamak, sürgüne göndermek Yahudilerin Avrupa’dan sürülmesi hadisesine XIV. yy.da katkı sağlayanlar Fransızlardı. Ama onlardan önce bu stratejiyi XII. yy.da İngiltere, XIV. yy.da ve daha sonra XV. yy. sonunda İspanya izlemiştir (Le Goff-Schlegel, 2006: 88).

Avrupa’da kurulan diğer bütün Engizisyon mahkemelerinin uğraştığı konulardan biri olan cadılar ile mücadele hiç şüphesiz uzun bir süre Fransız engizatörlerin kafa yorduğu konuların başında geldi. Orta Çağ’ların tüm döneminde etkili olan cadı mücadelesi Fransız devleti 1500’lü yılların ortalarında II. Henri Dönemi’nde cadı avına daha hiddetli bir şekilde başladı. Villers-Cotterêts’in 1539 yönetmeliği, sorgulama prosedürünü yasal standart olarak belirledi ve kovuşturma geçiren sayısı git gide arttı. Öyleki Güneybatı Fransa’da, yalnızca 1572 yılında 300 cadı işkenceye uğradı. Toulouse Parlementosu 1577’de iki yılda bir araya gelen diğer tüm suçlarla karşılaştırıldığında daha çok cadının bu süreçten zulüm gördüklerini gösterir. Hukukçu Gregoire 400’den fazla cadının şeytan işareti taşıması sebebiyle yakıldığını yazar. 1582’de Avignon’da 18 cadı yakıldı (Dashu, 1998: 1).

Fransa’nın Savoy Bölgesi gibi birçok bölgede, özellikle peşinden koşulan, kovuşturma ve yargılamalarda popüler olan gruptu cadılar. Cadıların katledilmesi konusunda kendine göre oldukça cömert davranan engizatörlerler Savoy’da tek seferde 800 kişiyi ölüm cezasına çarptırmışlardır (Doğan, 2013: 227).

Fransa’da Kilise düşmanlarının hizaya çekilmesi işi birçok grubu halkasına katarken, bu halkalardan bir tanesi de hiç şüphesiz ki Reformist gruplar olmuştur. Luther’in fikirlerini benimseyen ve Kiliseye karşı dik başlılık gösteren Reformistler uzun bir süre Batı coğrafyasının her bölgesinde olduğu gibi burada da baskı ve şiddete

maruz kalmışlardı. Hatta reformistlerle girilen dinî çatışma ve kavgaların boyutu o kadar şiddetli ve gaddarca olmuştur ki yaşanan manzara İspanyol Engizisyonundan eksik kalmayacaktır. Bütün bu süreç Fransa kralı XIV. Louis'nin zamanında, dedesinin Fransız Kalvencilerine dinî ve siyasî imtiyazlar tanıdığı Nantes Fermanı'nı 1685 yılında feshetmesiyle başlamıştır (Mcneill, 2008: 145) ve bu çatışmalar her yeri sarmıştır. Ancak sonuçta yine reformistler kazanmış ve dinî inançlarını özgürce yaşayabilmişlerdir. Uzun süredir ödedikleri bedellerle bunu kendilerince hak etmişlerdi.

3.4.5.5. İngiltere'de Engizisyon

Bugün bile hepimizin İngilizlerden geçmişleriyle ilgili mutlaka duyduğu yegâne şey, Orta Çağ'da kendi ülkelerinde işkencenin uygulanmadığı söylemidir. Bu söylemi savunanların temel dayanağı İngiliz hukukunun yasal olarak hiçbir zaman işkenceye müsaade etmemesi ile alakalıdır. Ancak realite her zaman böyle olmamış, dönem dönem otokratik krallar döneminde geleneksel hukuk devre dışı bırakılarak suçu itiraf ettirme aşamasında birçok ülkede olduğu gibi İngiltere'de de işkenceye başvurulmuştur. İşkence bazen gizli, bazen ceza olarak ya da bazen disiplin adı altında farklı kılıflara bürünmüş olsa da yüzyıllarca uygulanmıştır. Burada yapılan işkenceler, en az diğer ülkelerdekiler kadar gaddarcadır.

İngiltere'de XIII. yy.a gelindiğinde Papa VI. Innocent'in Kilise hukukunda işkence kullanımını onaylayan 1252 tarihli bir dinî hüküm ortaya çıkar. Hatta bundan iki asır sonra XVI. yy.da adli sistemi tertip etmek için oluşturulan birçok yasada işkencenin tanındığı da görülür. Ancak İngiltere'de işkence kullanımını diğer ülkelere nazaran farklılık gösterir. Çünkü burada işkence argümanı keyfi bir süreç içinde uygulanmamış, belli bir zaman dilimini kapsamıştır. Bu zaman dilimi genel olarak İngiltere'de adli işkence danışma meclisi'nin (Privy Council) ile bazen de kralın kanıt toplamak aşamasında kullanılabileceği talimatını verdiği 1540 ila 1640 yılları arasını kapsar. İngiltere'de bu işkenceye maruz kalanların bir kısmını adli suçlular oluştururken diğer kısmını da krallığın Protestanlık stratejisi ile dış politikasının mücadelelere neden olduğu evrede isyana kalkışan ve dinsel anlamda yıkıcılık eyleminde bulunan şüphelileri kapsar. Bu da göstermektedir ki Orta Çağ İngilteresi'nde işkencenin kullanılmasını tetikleyen şey, yetkililerin iç güvenlik problemlerine çözüm bulma arayışlarıdır (Ruff, 2001: 92-93).

İngiltere’de işkence ile ilgili kayıtları incelendiğinde bunların yoğun olarak özellikle 1540-1640 yılları arasında (özellikle 1588-1600 yılları arasında) meydana geldiği görülür. Bu süre zarfında 80 işkence vakası Privy Council kayıtlarında mevcuttur. Bunların çoğu Kraliçe Elizabeth’in saltanatında ve özellikle 1570’den sonra gerçekleşmiştir. 1540-1600 yıllarındaki bu işkencelere bakıldığında bir paradoks dikkat çeker; İşkenceciler işkence yaptıklarını inkâr ediyorlardı, işkence görenlerin ise işkencenin yasa dışılığını protesto etmemesi (Simpson, 2011: 6-7).

İngiltere’de işkencelerin yoğunlaşması üzerine yeni işkence yöntem ve araçları da tanıtılmaya başladı. Bunlardan bir tanesi de Edward Coke, Institutes of the Laws of England (1628-1634) adlı eserde bildirdiğine göre 1448 yılında Exeter Dükü John Holland tarafından tasarlanan, “Exeter’in Dükü’nün kızı” denilen alettir (Simpson, 2011:8). Bu işkence yöntemi İngiltere’de tanıtılmış ve tasarlanmış olsa da diğer Avrupa ülkelerinde de çok kullanılan bir nevî raf işkencesidir. Raflı bir tahta mekanizma üzerinde silindir şeklindeki parçalardan ve rafları döndüren çarklardan oluşan bir alettir ve üzerine yatırılan mahkûmun gerdirilerek eklemlerinin, kıkırdaklarının kopmasına neden olan bir alettir.

Bunun dışında İngiltere’de, Engizisyon yöntemlerinin hiçbir dayanağı yoktu. Papaz ajanlar Tapınakçıları kovuşturmaya geldiğinde Kral Edward, bölgenin ortak yasalarına aykırı olarak işkence kullanımını yasaklamıştı (Schaff, 2002: 282).

İngiltere Engizisyon tarihi açısından bakıldığında, etkin olan bazı krallar ön plâna çıkacaktır. Bu kralların ortak özelliği İngiltere’de düzeni ve huzuru sağlamaya katkısı olan isimlerdir. Ülkeye barışı tesise çalışan II. Henry, adalet alanında çok ciddi reformlar yapmıştır. Gücünü arttıran bu reformlardan en önemlisi eski centena (yüz kişi) benzeri yerel mahkemeler (hundreds) ile baronlar için krallık mahkemelerini oluşturmasıdır. Onun hükümranlık döneminde ülkede etkili olan farklı hukuk kuralları vardı. Öncelikle İngiliz geleneksel hukukunun temelinde hem Feodal hukuk, hem de temeli Roma hukukuna dayanan Anglo-Norman hukuku işlevseldi. II. Henry iktidara geldiğinde hem İngiltere Krallığı’nda hem de Normandiya Dükalığı’nda (1149’dan itibaren) tartışmalı olan konulara odaklanacak ve bu mevzuların hızlı çözülmesini sağlamak için Writs (Mahkeme Emirleri) sistemini getirecektir. Bu sistem gereği, düello

ve işkence yoluyla sorgulamaları kaldırır ve bugünkü modern hukuka benzer şekilde normal kanıtlama yöntemi olan jüri sistemini başlatır (Pilati, 2014 : 92).

Hukuksal anlamda yapılan reformlar bir yana özellikle dikkatimizi çeken şey, İngiltere’de dikkate değer şekilde dinî muhalefete izin verilmesidir. XVII. yy.dan itibaren İngiliz yönetimi diğer Batılı devletlerden farklı olarak Hollanda’nın uygulamalarını takip etmiş ve 1688’den (İngiliz Devrimi’nden) sonra açıkça daha hümanist ve hoşgörülü politikalar benimsemeyi tercih etmiştir (Mcneill, 2008: 145).

3.4.5.6. İspanyol Amerika’sında Engizisyon ve Yerliler

İspanyol Amerikası’nda Engizisyon süreci adanın keşfedilmesinden sonra olmuştur. Süreç zamansal olarak her ne kadar Orta Çağ sonrasını kapsasa da Engizisyonun burada uyguladığı zulüm ve uygulamalar Orta Çağ Avrupası’ndan farklı değildi. Amerika’nın keşfinden sonra burada etkili olan ilk unsur, İspanyol ve Portekizli denizciler olmuştur. Adada kısa sürede tesis edilen hâkimiyetin arkasından Kilise burada da etkinliğini arttırmaya çalıştı ve ilk piskopos olarak Adrien d’Utrecht (1516-1522) atadı (Testas-Testas, 2013:95). Daha sonra II. Philippe, İspanyol Amerika’da ayrı bir örgüt olarak doğrudan Sainte Konseyi’ne ve Genel Engizisyona bağlı olarak Engizisyon Kurulunu kurdu. Daha sonra burada Mexico, Lima (1571) ve Cartagena de İndies (1610)’da birer mahkeme göreve başladı. Her ne kadar bu yerlerdeki Engizisyon mahkemeleri farklı bir kuruluş olarak çalışsa bile temelde İspanyol mahkemelerine benziyordu. İspanyol mahkemelerinden farkı faaliyetleri açıdan o kadar ateşli bir seyir izlememiş daha çok jurnalcilik temelli olmuş yerlileri ve reformcu tutukluları kapsamıştır (Testas-Testas, 2013: 98-100).

Keşiften hemen sonra adadaki Amerikalı yerliler, köle olarak kullanılmaya başlandı. Hatta bir kısmı kraliçe Isabelle’ya satıldı. Bu yerliler Kilise öğretileriyle uyuşmadıkları için potansiyel tehlike idiler. Bu yüzden kurulan Engizisyon Mahkemesi ilk olarak bu tehlikeyi bertaraf etmeye çalıştı. Yerliler için ise Engizisyon kısılcısından kurtulmanın tek yolu, vaftiz olmaktı. 1583’te özel olarak bir yasal düzenleme yapıldı. Bu yasal düzenlemeye göre piskoposun seçtiği her rahibe Amerikalı yerlileri, Heretiklik suçundan aklama yetkisine sahip oldu. Hatta bu konuda yerlileri Heretik veya sapkın gibi tanımlarla sınıflandırıp sonra da ceza yağdırmaya çalışan Mexico piskoposu Juan Zumarraga gibi bazı piskoposlar ciddi şekilde uyarılmıştır (Testas-Testas, 2013: 101).

Amerika'ya yerleşen İspanyolların yerliler üzerinde Engizisyonu devreye sokup kontrol altına almaya çalışma nedenlerinin temelinde buradaki yer altı kaynakları yatmaktadır. Bu yer altı kaynaklarına göz diken İspanyollar, açtıkları maden ocaklarında çalıştıracak ucuz iş gücüne ihtiyaçları vardı. İspanyollar da bu gümüş ve diğer maden ocaklarını Avrupa'dan daha ucuza çalıştırmak adına bölgedeki yerli Mayalardan yararlanma yoluna gittiler. Bu yüzden Mayaları önce Hristiyanlaştırıp kendi kültürlerini entegre etmeye, sonra da onları köleleştirip ucuza çalıştırmaya çabaladılar. Bu kültür entegre etme kısmı, Hristiyan Tanrısı ve dinî âyinlerini aşılacak şekilde olunca istediklerini alamadılar. Çünkü yerli Mayalar bu yeni dine girmeye direndiler. Bunun üzerine Engizisyonu devreye sokan İspanyollar zor kullanmaya başladılar ve bu zulümlerine “putperestlerle mücadele” görüntüsü verdiler. 1562'deki Engizisyon teftişleriyle Putperest gördükleri Mayalar'ı işkence den geçirdiler. 4500'ü aşkın yerliden 158'i öyle şiddetli bir zulüme maruz kaldı ki bu yüzden can verdi. Andlar Bölgesi'ndeki “putperestliğin kökünü kazıma” faaliyetlerinde de benzer şekilde işkence ve zulümler yaşandı (Fontana, 1995: 133).

XVII. yy. ortalarına gelindiğinde bu yeni kıtayı keşfe çıkmaya başlayacak ülke, bu sefer İngiltere'dir. İngiltere, Amerika kıtasına tüccarları ile ayak basınca bu durum bölgedeki egemenlik üstünlüğe sahip İspanya'nın hoşuna gitmedi. Fakat İspanya bu dönemde ekonomik kriz ile boğuşmaktadır. Bu yüzden İngiliz tüccarlarla mücadele yolu yine Engizisyon kanalıyla oldu. İngilizlerin bölgedeki egemenliğini azaltmak isteyen İspanya, İngiliz tüccarlara birer din sapkını muamelesi yaptı ve yargılamalara ve tutuklamalara başladı. Bu strateji İngiltere ve İspanya'nın arasını açtı. Üstelik İngiltere Cumhuriyetini ilk tanıyan devlet İspanya'dır. Bu soğuk savaşı bitirmeye çalışan İngiltere büyükelçisi Cardenas ile bir görüşme yapan İngiliz Protector (koruyucu) Cromwell, buzların erimesi için ilk adımı atar ancak şart olarak da Amerika'da deniz hürriyeti ve Engizisyon mahkemelerinin kaldırılmasını şart olarak sundu. Bu şartlara hiddetlenen büyükelçi “bu iki maddeyi istemek hükümdarın iki gözünü birden oymaktır” diye karşı çıktı. Zaten bu mücadelede daha sonra Amerika köle merkezi olan Jamaika'yı ele geçiren İngiltere başarılı oldu.¹⁴⁰

¹⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. V. Potyemkin(ed), *Uluslararası İlişkiler Tarihi (Diplomasi Tarihi)*, Çev: Atilla Tokatlı, Doğa Basın Yay., İstanbul 2009.

1569'dan 1815'e Güney Amerika'da "Auto Da Fe" denilen Engizisyon Mahkemesinin yakma kararlarına bakılacak olunursa Lima'dan yola çıkarak Engizisyonun burada ne kadar çok kıyıma neden olduğunu anlaşılabilir. Lima Mahkemesi raporlarına göre yaklaşık üç asırda tutuklanan sayısı 3 bin'dir. 1470'de 180 kadın, 101 laik görevli, 157 keşif suçlanmıştır. Bunun dışında bu 3 bin kişilik suç kadrosu içinde 143 kadar gizli tutulmuş Yahudi, beş kript Müslüman, 65 Lutherci, 97 küfre girmiş şahıs, 40 kadar altıncı buyruğa zıt doktrin, 297 çift evlilik vakası, 172 büyü, 109 para karşılığı günah itirafçısı, 276 farklı suçları barındıran mahkûmlar ölüme mahkûm edilmiştir. Bu 3 bin kişinin dışında yakalanan 30 mahkûmun 15'i diri diri yakılmış kalan 15'i ise ölüme mahkûm edilmiştir. Bunun dışında bu raporlardan anlaşıldığı kadarıyla Engizisyon işkencesine maruz kaldığı için intihar eden veya deliren 60 ila 100 arasında insan vardır (Testas-Testas, 2013:110). Bu rakamlar sadece üç asrı kapsasa da inanılmaz ürkütücü rakamlardır. Bu da Engizisyonun kurulduğu her kıtada her ülkede birbiriyle yarışır nitelikte zulüm ve şiddet uyguladığını kanıtlamaktadır.

IV.BÖLÜM : ENGİZİSYON TARAFINDAN YARGILANANLAR VE İŞKENCEYE TÂBÎ TUTULANLAR

4.1. DİNLER VE MEZHEPLER ARASI SAVAŞ

Orta Çağ Aydınlanma Çağı'na taşıyan en önemli kıvılcımlardan biri Kilise öğretilerinin eleştirilmesi ve yanlışlarının daha gür bir sesle dile getirilmesiydi. Bu gür ses, zamanla Avrupa'nın farklı coğrafi bölgelerinde, farklı ağızlardan söylenen ve Kiliseyi hedef alan bir koroya dönüştü. Her yerde teologların başını çektiği önemli simalar çıkıyor ve Kiliseyi teolojik bir eksiklik üzerinden eleştirmeye başlıyordu. Kısa zamanda bu söylemler, tabanda karşılık bulmaya başladı. Artık Kilisenin düşmanları sadece sapkınlar ya da cadılar değil, en az kendileri kadar Hristiyanlığı özümsemiş bu radikal teologlar ve onların düşüncelerini savunanlar oldu. Çünkü giderek Kiliseyi tanımayan farklı düşünceler ve mezhepler ortaya çıkmaya başladı ve Papa'nın iktidarı ciddi anlamda sarsıldı.

Bu yüzden bu bölümde incelenen ana tema iki boyutta olacaktır. Hem Hristiyanlığın kendi içindeki farklı mezhep mücadeleleri, hem de diğer tek Tanrılı dinler ile Hristiyanlık arasında olan mücadeleler. Bu mücadelelerin yoğunlaştığı dönem XVI. ve XVII. yy.lar olmuştur. Bu yüzyılda iktidarda olan hemen hemen bütün din ve devlet adamları, acımasız bir şekilde azınlıkta olan diğer gruplar üzerinde baskı uygulamıştır.

4.1.1. Reformistler (Luther ve Taraftarları)

Orta Çağ Avrupası'nda Kilise için insanların vicdan özgürlüğüne sahip olması tam bir çılgınlıktı ve kabul edilemezdi. Augustinus da bu öğretiyi savunuyordu. Buna göre Kilise insanlara gerekirse zorla kendi öğretilerini benimsetebilirdi. Bunun için kendi benimsediği mezhebe zorla sokabilirdi. Bir başka önemli sima Aquinas'a göre, insan yaşamı boyunca inanç erdem ve doğruyu öğrendiği halde teolojik olarak inanmaması günah işlemesine neden olurdu. Bu yüzden inancı zayıf olan ve günah işleyen sapkınlar için sadece aforoz etmek yetmezdi, ölüm de gerekliydi. Genel kanı Kilise öğretisiyle o kadar uzlaşmıştı ki radikal düşünen bazı simalar hemen kınanır ve tepki görebilirdi. Bunlar arasında reformist düşünen teologlardan biri olan Luther'in "Exsurge Domine" başlıklı Papalık tebliğiyle kınanan tezine göre, Kutsal Ruh'un iradesine karşı gelmenin yollarından biri sapkınların yaşam hakkını elinden almaktır.

Yine bir başka reformist Erasmus “Ortodoks piskoposların kralları sapkınlıktan başka suçu olmayan sapkınları katletmeleri için kışkırttığı duyulmuş mudur?” diye yazınca, Sorbonne onu bu ifadelerin doğanın, Tanrı’nın ve insanın kanunlarına karşı olduğunu iddia etti ve kınadı. Bu farklı ve radikal düşünceler her ne kadar kınansa ya da bastırılmaya çalışılsa da sonuçta reformist ve farklı mezhep gruplarının sayısı gün geçtikçe arttı. Bunun üzerine Papa’nın sapkın prensleri aforoz etme ve cezalandırma yetkisi olduğuna dair bir tebliğ 15 Şubat 1559 tarihinde deklere edildi (Smith, 2001: 191-192).

Almanya’da Luther taraftarı olan Protestanların Kiliseye en çok saldırdıkları ve en çok kaos yaşadıkları konu ahlâk sistemi idi. Protestanlara göre; Kilisenin ahlâk sistemi teoride çok katı, pratikte ise çok gevşekti. Üstelik Luthercilerin Kilise ile ilgili alaya aldıkları bazı konular da vardı. Bunlar arasında Kilisenin Katolik cinsel perhiz kavramı ve papaz bekârlığı gibi anlayışları hem karşı çıktıkları hem gerçek dışı buldukları kavramlardı. Luthercilere göre papazların küçük bir bölümü bu cinsel perhizi uygulardı. Birçok papazın evlilik dışı ilişki yaşadığını ve metresleri olduğunu düşünüyordu. Bu konuda haksız sayılmazlardı. Mesela Bavyera’da papazların en az %95’inde evlilik dışı ilişkisi mevcuttu. Luthercilere göre Kilisenin evlilik anlayışı tamamen yanlıştı ve kabul edilemezdi. Protestanların evlilik ve cinselliğe bakışı Kilisenin aksine, insanın cinsel dürtülerine verilen bir taviz değildir. Aksine hayatın devamı için gerekli olan ve insana lütfedilen ilahî bir şeydir. Bu yüzden asla yasaklanamazdı (Berkowitz, 2013: 117).

Martin Luther’in fikirleri reform için çok büyük keşiflerden biridir. “*Tanrıyla konuşacağım, onu düşüneceğim, duyacağım ve okuyacağım*” diyen Luther, Tanrı’yı tanımak için onun gönderdiği kitabı okumak gerekliliği üzerinde dururdu. Gerçek Hristiyanlık ancak herkesin kutsal kitabı okuması ve Tanrı’nın değişmez gerçeklerini görmekle mümkün olacaktı. O aslında dik kafalı muhafazakârların yanlış olduğunu düşünürdü. Ona göre muhafazakârlar iddia ettikleri birçok şeyde yanılıyorlardı bunu göstermek de kutsal kitaptan geçiyordu (Piper, 2012: 1-3).

Luther ve taraftarlarının Kiliseye muhalefet ettikleri tek konu teolojik meseleler olmamış aynı zamanda Kilisede dönen rüşvete de karşı çıkmışlardır. Çünkü rüşvet Kilise için ciddi bir maddî kazanç haline gelmişti. İnsanların duygularını sömüren Papa

ve din adamları endüljans denilen bir nevî rüşvetle zenginliklerini arttırmak adına halka ahiretlerini kurtarma sözü verirdi. Luther, Kilise için infial yaratacak bir hamle yaparak doksan beş maddelik Lutherciliğin doğuşunu da ilan ettiği tezini 1517'de Wittenberg Şato Kilisesinin kapısına asmıştır. Bu tez ile Kilisenin o güne kadar getirdiği teolojik kurallar, ahlâk sistemi, endüljans meselesi, Papa'nın yetkileri ve Katolik din adamlarının uygulamalarını eleştiriyordu. (Arslan, 2003: 237).

Luther'in Katolik Kilisesine karşı direnmesinin nedeni ve Hristiyanlara vadettiği şey, Hristiyanlığı saf hali olan özüne döndürmektir. Bu konuda ona destek olan başka din adamları da vardı Luther, Mc Lanchton, Karlstad, Calvin, Zwingli gibi. Luther'in Kiliseye karşı mücadelesinde başarısının sırrı din gibi görünse de gerçekte Almanya'daki siyasî buhran da buna zemin hazırlamıştır. Çünkü Kilise ile reformistler arasındaki mücadelede kral ve prensler de taraf tutmuşlardır. Alman prensler Luther'i desteklemiş ve onu Papa ve Kutsal Roma imparatoru Katolik V. Charles karşı korumuştur. Ayrıca bununla da kalmamış Luther, İsviçre'de Zwingli ve Calvin magisterlerin desteğini almıştı (Elton, 2012: 259). Prensler Luther'in de katıldığı Smalkald Birliği'nde izleyecekleri yol haritasını belirledikten sonra imparatora karşı direnme kararı almışlardır. Bu direniş zamanla Fransa gibi birçok devletin de desteğini almalarına neden olmuştur. Prensler ile kral arasındaki mücadelenin yarattığı siyasî süreç sonunda Kral V. Karl tarafında 3 Temmuz 1532'de Nürnberg Anlaşmasını ilan edildi. Kral'ın Lutherciler ile yaptığı bu anlaşma ile yeni bir konsül toplanıncaya kadar Protestanlar dinî hayatlarını özgürce yaşayabileceklerdi. Bu durum Protestanlığın daha çok taraftar bulmasını sağladı (Arslan, 2003: 237).

Trent Konseyi diye bilinen yirmi yıllık bir konferanstan sonra harekete geçen Katolik Kilisesi 1563'te reformistlerin kendisine karşı yaptığı tüm teolojik iddia ve eleştirileri reddetmişti. Üstelik bununla da kalmadı en çok eleştiri aldığı hususlardan biri olan papaz bekârlığının başarısızlığını kabul etmek yerine daha fazla ayak diretmiş ve ona bağlılığını bildirmişti. Bunun yanında cinsel perhiz meselesinde de bir adım ileri gitmiş ve cinsel perhizin cinsellikten üstün olduğu fikrini terk etmek şöyle dursun, bekâretin aslında evlilikten daha kutsal olduğu görüşünde karar kılmıştı. Protestanların eleştirileri sonrasında Vatikan için cinsellik eskisinden daha büyük bir tabu olmuştur. Cinsellik konusunda öyle sert tartışmalar yaşanmıştır ki Kilise ahlâksız olarak

nitelendirdikleri cinsellik üzerinden kazanç elde ettikleri iddia edilmesin diye belediye tarafından genelevleri kapatılmıştır. Ayrıca çeşitli kentlerde fahişelerin kovulması istenmiştir. Bazen verdikleri emirlerden geri adım attıkları da olurdu. Örneğin İtalya’da Papa, Romalı fahişelerin şehirden boşaltmasını emretmiş ancak yetkililer, tam yirmi beş bin kişinin şehri boşaltmaya hazırlandığını iletince Papa verdiği emri iptal etmişti (Berkowitz, 2013: 117).

Protestanlığın hızlı bir şekilde etki alanını genişletmesinde etkili olan unsurlardan bir tanesi de Almancaya, Fransızcaya, İngilizceye çevrilen İncil ve reformist teologların eserleri olmuştur. Bu sayede reformcuların düşünceleri İspanyaya kadar yayılmış oldu. Sonrasında ise çığ gibi büyüyen bu düşüncenin önünde kimse duramamıştır. Örneğin 1557’de Seville’de 1558’de Valladolid’de Protestan merkezler ortaya çıkmıştır. Luther’in fikirleri her ülkede farklı adlar almıştır. Protestan, Anglikan, Kalvanist gibi. Sonuçta dalga dalga büyüyen bu hareket Engizisyonu korkutmuştur. Bunun üzerine Kilise 1523’de Luther’in faaliyetlerinin yayılmasını yasaklamak için kararlar almıştır. Çünkü Engizisyonun amacı düşüncüyü sınır dışı etmek değil, heterodoks olarak gördükleri düşüncelerin kökünü kazımak olmuştur (Testas - Testas, 2013: 82-83, 85, 88). Engizisyon aynı şeyi reformistler için de düşünmüştür. Bu yüzden Heretiklere davrandıkları kadar reformistlere karşı da acımasız olmuşlardır.

Protestanlığın filizlenme ve yayılma sürecinde beraberinde gelen XVI. yy.da Reform hareketiyle birlikte başka ülkelere kök salmıştır. Almanya başta olmak üzere birçok İskandinav memleketlerinde Luther destekli gruplar filizlenmiştir. Özellikle İsviçre, Fransa, Hollanda ve İskoçya’da reforme edilmiş (Calvinist, sonraki ismiyle Presbiteryen) Protestan cemaatleri, İngiltere’de ise Anglikan Hristiyanlık bu değişim sürecinin sonucunda ortaya çıkmıştır. Ancak Luther ve benzeri mezheplere karşı farklı türde yeni fikirler ortaya çıkmıştır. Örneğin XVII. yy.da Almanya’da ve İngiltere’de Protestan Ortodoksisine karşı doğmuş Luteran kökenli pietist ve püriten teolojik hareketler kişinin bireysel dindarlığını ve Hristiyan yaşam tarzının altını çizmiştir. Üstelik bu düşüncelerle çağdaş olan yeni birçok fikir doğmuştu. Fransa’dan göç eden Luther taraftarlarına bakıldığında ise onların Avrupa için yeşerttiği yeni düşünsel yapı, ayrıcalıklı ve vicdan hürriyeti gibi konuları kapsamıştır (Waardenburg, 2007a: 351). Bu

felsefi yorumlar yavaş yavaş Aydınlanma Çağı'na taşınan bir Avrupa'ya hizmet de etmiş oldu.

Reformistlerin döneminde Kilise her gün prestijini kaybettiği bir zaman dilimine girmişti. Üstelik ilginç bir şekilde Heretikler ile ilgili suçlarda Engizisyon gibi görev yapan unsur Paris Üniversitesi olmuştu. Kilise'nin alevinin sönmeye başlaması en çok Lutherçilerin işine yaradı. Luther'in 1521'de Papanın teklifini kınayan kâğıdını yakıp aforoz edilmesinden sonra, Kiliseye karşı birçok başkaldırı patlak verdi; İsviçre, Zwingli, Zürihteki gibi. Kilise ise prestijini kazanabilmek adına bu isyanları bastırmada giderek gaddarlaştığını 1541 ve 1546 arasında 58 önemli ölüm cezası uygulaması göstermektedir. Üstelik Kiliseye destek veren krallar da bu acımasızlığa ortak oldular. Örneğin VIII. Henri'nin birçok Lutherçiyi infaz etti. Ne yazık ki sadece bu dönemde inançlarından ötürü 500'den fazla manastır rahibi ve keşiş öldürüldüğü kayıtlarda geçmektedir (Testas-Testas, 2013: 59).

Orta Çağ Kanunları arasında ahlâk yönü ağır basan hukuk kurallarına "Mavi Kanunlar" adı verilmiştir. Bu kanunlar her ne kadar mavi gibi umut dolu görünse de aslında Avrupa insanın tüm yaşantısını kontrol altına alma zorbalığının farklı bir boyutu olmuştur. Çünkü kanunların içerik itibari ile giysilerin nasıl olacağından akşam, düğün, nişan yemekleri ve prosedürlerine, barda ne kadar kalınacağından, dansa kaç kişi çağrılacağına, saçlarını nereden ayıracağından, karısını döverken kullanacağı değneğin ne kalınlıkta olacağına kadar bazı genel kuralları kapsamıştır. Avrupa'da bilinen şey ise bu kanunların oluşmasında Lutherçilerin etkisidir. Fakat bilinenin aksine kanunlar Protestanların keşfi olmamış hatta Lutherçiler bu kanunlarla ilgili neredeyse hiçbir düzenleme yapmamışlardı. Ancak Kalvanistler ile birlikte Orta Çağ ruhunu yeni ve etkili bir yoğunluğa erdirdiler (Smith, 2001: 41).

Lutherçiler gibi reformistlerin Kilise ile aynı stratejiyi izlediği konular istisnaidir. Bu konuların başında cadı yargılamaları gelmiştir. 1560'dan sonra cadı avcılarının yaydıkları terör tüm Avrupa'da hızla arttı. Hatta büyü takıntılı Çar IV. İvan Rusya'nın uzak bölgelerinde bile baskıcı yeni yasalar altında cadı araştırmaları yaptırmıştı. 1560-1700 yılları arasında bu zulüm kıtanın çoğunu sarstı. İşkenceyle ilgili denemelerin doruk noktası ülkeden ülkeye, hatta bölgeden bölgeye değişirdi. Kilise tarafından üretilen şeytanlık doktrini, cadı avı boyunca kadınlar üzerindeki savaşı

yönetti. Protestan ve Katolik Kilisesi arasındaki çatışma başladığında cadı avı üzerinden yaratılan bu zulmün kısa süreli durgunluk yaratmış olsa da sonra bu zulümün devasa bir şekilde yeniden başladığı bölgeler Protestan bölgeler olmuştur. Lutherçiler ve Kalvenistler, 1540'lı yıllardan itibaren Almanya ve İsviçre'de cadı yakmalarını teşvik ettiler. Kilise ile reformistlerin cadı konusundaki paralel görüşleri İngiltere ve İskoçya'da cadı yakalama soruşturma ve araştırmaları ile cadı davalarında büyük bir artışa neden oldu. Katolik reformu, reformist cadı kını ile birleşince Almanya, İsviçre, Fransa, İtalya ve İspanya'yı etkileyen kendi zulmünü artırdı. İspanyol yönetiminde olan ülkelerde imparator Philippe II, "tanrıya karşı ihanet" olarak tanımlayan sorgulama yöntemlerini resmî bir hale getirdi (Dashu, 1998: 1).

Son olarak şu söylenebilir. Luther'in ve ardıllarının mücadelesi, Hristiyan Kilisesi'ni öze döndürme çabası olarak kendi yüzyılının tedirgin edici koşullarına karşın üretilen çözümdür. Bu nedenle Avrupa'nın her bir köşesinde, bu tarz hareketler zuhûr etmiştir. Ancak bir hareketin başarılı olması ancak siyasî ittifaklara girerek mümkün olabilirdi. Aksi takdirde sadece dinî boyutta kalan düşünceler sonuca erişemezdi. Dolayısıyla, siyasî bağlanma ile dinî sadâkat özdeşleşmesi hareketin başarısı için önemli olmuştur (Mcneill, 2008:143). Lutherçiler bu dinî siyasî harekette başarılı olup Kilise zulmüne karşı meydan okusalar da kendi mezheplerinin yayıldığı bölgelerde eleştirdikleri ve meydan okudukları zulmü eşcinseller, cadılar gibi birçok ayrı düşündükleri fikir üzerinde uygulamaktan da çekinmediler.

4.1.2. Anabaptist Mezhebi

Reformistlerin başlattığı Katolik Kilisesinin öğretilerinin Hristiyanlığın özüne uymadığı görüşü zamanla tüm Avrupa coğrafyasında yankılanmaya başlamıştı. Ancak bu fikirler beraberinde büyük işkence ve zulüme maruz kalmış olsalar da düşüncelerini Kiliseye resmen tanıtmaya başlayınca, bu reformist hareketlerin genişlemesine kök salmasına neden olmuştur. Öyle ki Avrupa'da Protestanlığa karşı da Anabaptistler denilen yeni bir mezhep türemiştir. Bu mezhep taraftarları, yeni doğan çocukların vaftiz edilmelerini kabul etmezdi. Onlara göre Anabaptist taraftarları ikinci kez vaftiz olmalıdır. Mezhebin temelde önerdiği şey aslında bir tür dinsel komünizmdir. Bu mezhebin liderleri Thomas Münzer ve Jean de Leyde, merkezleri ise Münster kenti idi (Muehbled, 1998: 121).

Anabaptisler, Protestanlığın devletten bağımsız olarak kök salmış koludur. Bu hareketi teolojik olarak tanımlanırsa; yetişkinlerin vaftiz olması gerektiğini benimseyenlerle doğduklarında vaftiz olan çocukların ileride tekrar vaftiz olmalarını savunanların oluşturduğu ortak harekettir. Katolik ve Protestan dinî otoritelere karşı olan Anabaptisler, dinî merkezleri olan Münsterin yeni Kudüs olacağını politik söylemler olarak iddia ettiler. Ancak zamanla bu siyasî söylemleri terk ettiler ve şiddet karşıtı ve barışçıl söylemleri düstur edindiler. Bu sayede her türlü grubu bünyelerinde kabul ederek kardeşçe bir Hristiyan yaşamı sürmeyi isteyen bireyler olarak kendilerini nitelendirdiler. Geçimlerini de tarım ve ticaret ile sağladılar. Başlangıçta Hollanda ve İsviçre, Anabaptist grupların merkezi oldu, daha sonra Kuzey Amerika'da bu mezhep taraftarlarının yerleştikleri merkezlerden biri olmuştur (Waardenburg, 2007b: 532).

Her ne olursa olsun, radikallerin büyük çoğunluğunun bu yeni düşünceyi yarattığı söylenebilir. Aslında vaat ettiklerine bakınca Anabaptist düşünce devrim niteliğinde bir süreçle Reform Avrupası'nda farklı boyutta ilerledi. Çünkü ayrı görüşlerde olan ama inananlara esenlik sözü veren bir yenilenmeyi benimsiyordu. Bu yenilenmede Hz. İsa yenilenme aracı olarak ön plâna çıkıyordu. Bu yüzden de yetişkin vaftizi zorunlu ve geçerli bir ortak inanıştı. İşte bu inanış etrafında kümelenen bir dizi mezhep Anabaptis olarak adlandırılıyordu (Elton, 2012: 73).

Yaşadıkları tüm zulüm ve engellemelere rağmen Anabaptistler giderek güçlenmiş ve taraftarları sürekli artmıştır. Bunun temel nedeni ise kardeşlik ve eşitlik söylemlerinin köylü savaşlarında ezilen halka cazip gelmesiydi. Hem komünal hayatları hem de İncil'e atfen yaptıkları kehanetlerle Orta Çağ insanının fantastik tarafına dokunmuş oldular. Ancak yaşam tarzlarında takındıkları özgürlük ve ahlâkî aşırılık zamanla kötü nam yaymalarına neden olmuştur. Kilise tarafından toplumun temelini dinamitlemekle suçlanmışlardır. Çünkü İncil'i yakma, iffetsizlik, kadının Deccal doğuracağını ileri sürmeleri gibi uçarlı bazı fikirlere sahiptiler. Ana hedefleri olan ilk Kiliseye ulaşma çabaları bu kadar radikal bir tarz üzerinden dile getirmeleri hedef olmalarında ve cezalandırılmalarında etkili olmuştur (Lindberg, 2014: 211).

Hareketin çıkış noktası Zürih olsa da İsviçre, Avusturya ve Almanya'da genellikle seküler gruplar etkisi ile yayılmıştır. Taraftar bulma hızları arttıkça Kilise için bir tehlike haline gelmiş ve sapkınlıkla itham edilmişlerdi. Enteresan olan sadece

Katolik değil Protestan Kiliseleri de Anabaptistleri sapkın bir fikir olarak görmüştür. Bu yüzden de sapkın ve ihtilalcilikle suçlanarak ağır işkencelere maruz kalmışlardır (Waardenburg, 2007b: 532).

Anabaptistleri sapkın bir görüş olarak ilk gören gruplardan biri ilginçtir ki Protestanlar olmuştur. Bu konuda Smith'den *Rönesans ve Reform Çağı* adlı çeviri eserinde bu olayı şöyle yorumlar;

“Luther, Anabaptistler onun hiç onaylamadığı öğretileri vaaz ederken bile, bırakın insanlar istediklerini öğretilip istediklerine inansınlar; ister İncil'e tapınsınlar isterse yalanlara” diyordu. Ancak Luther'in taraftarları başarıyı garantilediği anda, Luther'in bakış açısı da oldukça değişti. İlk hamle sivil hâkimden geldi. Din adamları önce direnip daha sonra ona hak verdiler.1529'da tüm Anabaptistleri ölüme mahkûm eden korkunç imparatorluk kanunu, Spires (Speyer: GB Almanya) Meclisi'nde Katoliklerin ve Lutlicilerin ittifakıyla kabul edildi ve hiçbir kışkırtmanın söz konusu olmadığı sıradan sapkınlık davalarını da kapsayacak biçimde yorumlandı.” (Smith, 2001: 193-194).

Ayrıldıkları Protestan mezhebine göre daha fazla zulüme uğrayan Anabaptistlerin uğradığı şiddetin boyutu kısa şöyledir. Almanya ve çevresinde 1523-1555 arasında zulmedilerek öldürülen ve kimliği saptanabilen 1500-1700 Protestan'ın yaklaşık bin'i Anabaptisti (Muchembled, 1998: 120-121).

Yaşadıkları zulüm o kadar şiddetlendi ki bir bölümü çözümü Almanya'dan kaçıp Moravya'ya yerleşmekte bulmuşlardır. Günlük hayatlarını komünal evlerde oturarak, çalışma ve tüketimde ortaklık ilkesini uygulayarak geçirmişlerdir. Her ne kadar burada kendi inançlarını rahat yaşayabilecekleri bir hoşgörü ortamı bulmuş olsalar da yaşamlarının hepsini peşlerinden gelen zulmün gölgesi altında yaşamışlardır. İçlerinden biri Katolik ya da Protestan Kilisesinin eline düşüyse kendilerini bekleyen sonu net olarak görebiliyorlardı. Örneğin Jakob Hutter'ın başına gelenler gibi. 1536'da Tirol'de yakalanan Hutter önce buz gibi suya sokulmuş akabinde kaynar suya atılmış, sonra da kırbaçlanmıştır. Ancak gaddar Engizatörler bununla da yetinmemiş ve yaralarını açarak içine konyak döküp ve vücudunu ateşe vererek onu diri diri yakmışlardır (Fontana, 1995: 100-101).

4.1.3. Nasturiler

Nasturi Hristiyanlığı, Ortadoğu'daki Hristiyanlar için kullanılan bir kavramdır. 424'te Batı Kilisesinden ayrılan mezhep, 60 yıl sonra Nestorios'un duafizitlik öğretisini benimseyen İran Kilisesi'ne kadar giden geçmişi ile Asya Hristiyanlığının önemli bir

yansımasıdır. Hristiyan bir mezhep olarak Bizans ile ipleri koparan farklılıkları İsa'nın iki farklı doğasının bulunması tartışmalarıdır. Kiliseleri "Katholikos" olarak anılıyor ve isim dinsel önderleri Ktesiphon'dan gelmektedir. Nasturiler tıp alanında önemli bir ünleri vardı. Ortadoğu'daki hekimlerin çoğu Nasturidir. Ortadoğu'da Müslümanların hâkimiyeti etkin olduktan sonra da bu düzen değişmedi ve tıbbi çalışmalar kesintiye uğramadı. Hatta bu süreçte Müslüman hükümdarların hizmetinde bizzat çalıştılar. Bir yandan görevlerini yürütürken diğer yandan da onların bilimsel gelişmelerine de katkıda bulundular. Aynı zamanda Müslüman sultanlar tarafından da korunup kollandılar ve önemli mevkilere getirildiler. Örneğin Bağdat'ta ünlü bir Nasturi olan Huneyn bin İshak, Yunanca yazılmış olan eski bilimsel ve felsefî yapıdan düzenli biçimde transkript işini yürüten bilim merkezinin kurucularından olmuştur (Fontana, 1995: 73).

Avrupa da ise Nasturilik temel savundukları Meryem'in Tanrı'nın annesi (Theotokos) olduğu düşüncesini kabul etmeyen ve Hz İsa'nın şahsında insani vasıflarını ön plâna çıkararak yapılan tartışmalar itibari ile hem teolojik hem siyasî tartışmaları beraberinde getirmiştir. Bu siyasî tartışmalar zamanla siyasî baskılara dönüştü. 431'de Efes Konsülü'nde mahkûm edildiler. Avrupa'daki imparatorluk yerine İran'da çok etkili oldular. İran'da etkisi artan Nasturiler bu sefer İranlı hükümdarların baskı ve işkenceye maruz kaldılar. Ancak bu çok uzun bir süreç olmadı. Çünkü daha sonra resmîyette İstanbul Kilisesi'ne bağlı olmayan Nasturilere hoşgörü göstermişlerdir (Cheynet, 2008: 30).

4.1.4. Yahudiler

Avrupa'yı bir Hristiyan coğrafyasına dönüştürme fikri Katolik Kilisesinin stratejisine dönüşünce farklı inançtan olan gruplar kâfir ilan edildi. Bununla da yetinilmedi. Engizisyon aracılığı ile bu gruplara baskı kurulmaya başlandı. Bu gruplar için ilk izlenilen strateji toplumdaki izole etmek şekline gerçekleşti ve Avrupa'da Hristiyanlarla yan yana yaşayan Yahudiler bu uygulamadan ilk nasibini alanlar oldu. 1215'te toplanan Lateran Ruhanî Meclisi, aldığı kararla Yahudilerin toplumdaki ayıklanmalarını istedi. Bunun için Yahudilerin bir nevi damgalanması gerekiyordu. 1217'de Philippe Aguste onların kıyafetlerinde ayırıcı bir işaret taşımalarını emrederek bu damgalama işini gerçekleştirdi. Akabinde 1248'de IX. Lois Paris'teki bütün İbranice

el yazmalarını yaktırdı. Paris'te başlayan bu süreç, Yahudiler'in 1254'de Fransa'dan kovulmasına kadar devam etti (Ercan,1997: 107).

Tabii burada özellikle vurgulanması gereken şey Kilisenin Yahudilere müdahalesinin başlamasının nedenidir. Müdahalenin temel sebebi onların Hristiyanlığa ya da Katolik Kilise doktrinlerine karşı çıkmasıdır. Çünkü Kilisenin, dinlerine bağlı kalan Yahudilere karşı herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Dahası, Hristiyanlardan onların özgürlüklerine saygı göstermeleri istenirdi. Ayrıca şehirlerin çoğunda cemaat halinde yaşayan Yahudiler'in Sinagogları ve haham okulları bile vardı. Bu huzur döneminde Kilise için şüpheli sıfatında olan Yahudilikten Hristiyanlığa geçmiş olanlardı. Çünkü yakın akrabası din değiştiren bu kişiyi tekrar eski dinî Yahudiliğe döndürmek isteyebilirdi. Hristiyanlıktan Yahudiliğe geçenler de Kilise için sıkıntılı kişiler arasındaydı. Hatta Yahudi olan bir Hristiyan sapık olarak görülmüş ve öyle muamele edilmiştir ki tâ ki özür dileyip tekrar Hristiyanlığa dönene kadar (Testas-Testas, 2013: 53). Aslında Yahudiler ne kadar din değiştirse de Hristiyanlara yaranamayacaklardır. Çünkü karşılarında teolojik belirsizliklere tahammül edemeyen bir Katolik Engizisyonu vardı. Zaten Hristiyanlıktan Yahudiliğe de tekrar dönmek isteyenler liderleri tarafından şaşkınlıkla karşılandı. Yahudilikten Hristiyanlığa geçmek isteyenler de şüpheli olarak izlendiler. Böyle bir kaos içerisinde bocalayanlar ya Yahudi veya Katolik oldular ya da hepsine tamamen ilgisiz kaldılar (Ruderman, 2010: 122).

1268'den sonra IV. Clement, Engizisyonculara Hristiyanlığa geçtikleri halde Yahudiliğe tekrar dönen kimseleri izlemelerini emretti. Çünkü bu “yeniden Yahudileşenler” affedilmemeliydi. Bu yüzden yakılma cezası gibi çok ağır cezalar bile verilmiştir. Örneğin, 1310'da Paris'te ya da 1338'de Avignon'da Alonso Diaz isimli bir İspanyol Yahudisine karşı yürütülen süreç örneğindeki gibi sonunda Bernard Gui'nin tavsiyesiyle müebbet hapis cezaları da almışlardır. 1359'da VI. Innocent, Provence Engizisyoncusu Fransiskan Bernard Dupuy'dan Kastilya ve Aragon'da bu tarz yaşayan Yahudiler'i araştırmasını istemiştir. Ancak araştırma sonuçları oldukça tehlikeli çıkmıştır. Dinî hoşgörü ülkesi diyebileceğimiz Güney Fransa'da bile posta işlerini üstlenen Yahudilere karşı Engizisyoncuların ciddi boyutta suiistimallerde buldukları görülmektedir. Bunun için Yahudiler bu sıkıntılarını anlatan bir dilekçeyi Papa VI. Innocent'a iletmişlerdir (Testas-Testas, 2013: 53-54).

İspanya'ya bakıldığında ise Kraliçe Navarra gibi bazı otokratik krallar ve idareciler Yahudileri baskı altına alarak onların davranışlarını kontrol altına almaya çalıştılar. Burada öyle bir kontrol mekanizması oluşmuştu ki Yahudilerin yapacağı ve yapamayacağı işler ayrıntılı bir fermanla sıralanmıştı. Yayınlanan fermandaki kararlar içerik olarak günlük yaşamı zorlaştıracak nitelikteydi. Daha sonra bununla da yetinilmemiş ve Hristiyanlık bir kıt'a dinî olarak dayatılmıştır. Bu dayatmanın amacı Doğu'ya yeni fetihlere çıkmadan önce tüm Avrupa'da aynı inanca ve zihniyete sahip bir Avrupa oluşturarak bu topraklar üzerinde tam bir hâkimiyet kurmaktır. Bu aynı zamanda kendi belleğini de korumak ve muhafaza etmek demektir. İşte bu yüzden İspanya başta olmak üzere Avrupa'dan Yahudilerin kovulmasındaki asıl amaç, yaratılmak istenen Hristiyan Avrupa'da Hristiyan olmayanları düşman ilan etmektir. Bunda yatan asıl sebep ise Yahudilerin Batı toprakları ve Hristiyan Avrupa gücünü ortadan kaldırmaya yönelik tehlike olarak algılanmasıdır (Ercan, 1997: 107).

Kilisenin Yahudileri bir tehlike olarak algılanması onlar üzerinde şiddet ve gaddarlığı da arttırmış bu gaddarlığın ilk aşaması da sürgünler olmuştur. Bu sürgün kararları aslında bireysel olarak bir şeyleri değiştirmeyenlerin hırslarını devlet eliyle yapmaları demektir. Bu da devlet terörünün dinî boyutta başlaması demektir. Bu terör zamanla öyle bir aşamaya gelmiştir ki ezen ve ezilen arasında bir özgürleşme mücadelesine dönmüştür. Sonuçta ezilen ortadan kalkınca ezen özgürleşecektir. Çünkü güçlü olan zâlim, zulüm yaptığı mazlûm var olduğu sürece hür olamayacağını iyi bilir. İşte Avrupa'da muktedir olan iktidar sahipleri özgürleşebilmek için düşman olarak gördükleri azınlıkları ezme adına şiddette sınır tanımamışlardır. Sadece Avrupa'dan sürgün ettikleri Yahudi sayısı bile bunu göstermeye yeter. Çünkü sürgünden önce 300 bin olan Yahudi nüfusu sürgünden sonra 10 bin kişi kalmıştır. İktidarların bu başarısında hiç şüphesiz ki, en büyük etken Engizisyonun zor kullanmasıdır. Engizisyon bu işi zor kullanarak hızlandırmış bu sayede Yahudilerin acele ve ucuza elden çıkardıkları varlıklarını dolaylı olarak müsadere edebilmiştir. Çünkü sürgün kararlarında Yahudilerin yanına alabilecekleri malları belirlenmişti ve bunlar maddî değeri olmayan eşyalardı. Sürgüne katılmayanlar ise tek yol olarak Hristiyanlığı kabul edenler olmuştur. Ancak daha öncede bahsedildiği gibi kalanlar Engizisyonun şüpheli sıfatından kurtulamadılar ve enselerinde Engizisyon, nefesini hissederek yaşadılar. Çünkü kimin

ne kadar Hristiyan olduğuna karar veren tek merci olan Engizisyon ikna olmadığında cezayı kan ve ateşle kesirdi (Ercan, 1997: 108).

1492’de çıkarılan sürgün kararnamesi Yahudiler için öyle büyük vahşet ve felaketler getirdi ki küçüğünden büyüğüne yaşlısından gencine atlısından yayasına kadar herkes bu zulümden kurtulmak adına uzun yollar kat ettiler. Bu yollarda başlarına gelenler ise işkence den aşağı kalmazdı (Ercan, 1997:108-109). Bu da gösteriyor ki Yahudiler, Avrupa coğrafyasına dâhil bir topluluktu fakat onların etnik yapısı ve dinî farklılıkları yüzünden Avrupalılar hiçbir zaman onları kendileri ile bütünleştirmemiş hep bir dereceye kadar dışarıda tutmuşlardır (Baraz, 2013: 85).

İspanya’da Engizisyon dehşetinden kaçmak isteyen bazı Yahudiler sürgünü çıkış yolu olarak görürken bazıları da İspanyol mezarlıklarına gidip kendilerine artık ölmüş “İhtiyar İspanyollar”dan birinin adını alırdı. Daha sonrada bu kaçak isimle yeni kıta Amerika’ya gidecek olan gemilere isimlerini yazdırıp bu vahşetten kurtulmaya çalışırdı (Arzoumanian, 2016: 104).

İspanya’daki Yahudi durumu biraz daha detaylandırılacak olunursa burada XIII. yy.dan itibaren Marranos denilen ve gerçek Hristiyan olduklarından şüphe duyulan Yahudiler’in ele alınması gerekmektedir. Bu Marranoslar işkenceye uğradıklarında itirafçı oldukları ve günahlarını affettirmeyi vaat ettirdilerse cezaları oruç, dua, kutsal yerleri ziyaret, kırbaçlanma ve çeşitli hapis cezaları ile ıslah edilmekte. İşkencelere direnmiş ve hâlâ Yahudi olduğunu açıklamamış ise, o zaman resmî yöneticiler elinde sırığa bağlanıp yakılma gibi bir sonla hayata veda ederdi. Üstelik bu sona, kalabalık önünde “Auto-de-fe” (İman Gösterisi) seremonisi denilen bir tören eşlik ediyordu. Engizisyon, Portekiz’de 1821’de, İspanya’da 1834’te resmî olarak tarihin karanlıklarına gömülene kadar yüzbinlerce kişiyi mahkûm etti ve bunlardan on binlercesi “kâfir” sıfatı ile yakılarak idam edildi. Bu idam töreni sırasında Engizisyon bu insanların kâfir olduklarını simgeleyen “Sanbentino” denilen üzerinde siyah haçlar çizilmiş sarı çuval şeklinde kıyafetler giydirilip ve kafalarına uzun külahlar takılmasını emrediyordu (Besalel, 2000: 78-79).

Orta Çağ’ın genel Hristiyan kanısına göre İsa, Yahudilikten çıkmıştır. O zaman İsa Yahudi’dir mantığı ön plandadır. Bu sebeple, Yahudiler düşmandan çok, geri kalmış

insanlardır (Le Goff-Schlegel, 2006: 86-87). Orta Çağ insanı mistik ve mitolojik şeyleri çok seviyordu. Öyle ki cadılar kadar Yahudilerle ilgili farklı mitolojik inanışlar geliştirdiler. Buna göre Yahudiler suları zehirliyor ya da gıdaların sağlığı ile oynarlardı. Bunların dışında Hristiyanların kanını içtiklerini ve bazen de şeytanla işbirliği yaparak meniyle beslendikleri de kulaktan kulağa yayılan dedikodulardandı. Orta Çağ Avrupa insanı Yahudilerin büyü yaparak salgın hastalıklara bile neden olduklarına inanırlardı. Bu mistik dedikoduların dışında Yahudilerin Hristiyanlara düşmanlığından dolayı Müslümanlara bile yardım ettiklerini düşüncesi hâkimdi. 1090'larda I. Haçlı Seferi sırasında Hristiyanlara karşı Müslümanlarla işbirliği yapıp kuyu suyunu kirletmiş, insanları zehirlemekle itham edilmişlerdi. Bu antisemitik inanışların en fenası ise zamanla çözüm bulamadıkları Kara Veba salgınına da Yahudilerin varlığına bağladılar. Buna göre ise; bazıları yasak olan Hristiyan-Yahudi evliliğine uymadıkları için toplum veba ile cezalandırılıyordu. Çünkü bu kâfirler şeytan kokusu taşıdıkları için Yahudilerle girilen cinsel ilişkilerde keçi ya da domuz doğururlardı. Herhangi bir temas pislik bulaştıracağı için onlarla cinsel ilişki kurmak yasaktı (Berkowitz, 2013: 105).

Görüldüğü gibi Avrupa, Orta Çağ'da toplu bir paranoyanın kısılcığında kalmıştır. İslam'dan Katolikliğe geçen Kuzey Afrikalı bir kadın, İspanyol Engizisyonuna sahte bir Hristiyan olarak görülmesi gibi; Yahudilikten Hristiyanlığa geçen genç bir kadının kaderi aynı olurdu. Bazen cumartesi günleri temiz iç çamaşırı giymek ya da yüzü köstebek gibi görülen, kötü huylu biri ya da kocası olmayan veya evde bira içen birisine bitişik olarak yaşamak bile işkence görmek için yeterlidir (Kirsch, 2010: 10). Özellikle Yahudi iseniz ve bu saçma kriterlerden bir tanesini taşıyorsanız bu talihsizlik sizi işkence çekmeniz için güçlü bir aday yapacaktır. Zaten İsa'yı çarmıha gererek Hristiyanlar için bir nevî 'Tanrı Katili' olan Yahudiler birde İsa'nın bedenine dönüşmüş bir ekmeği kirletmek ya da küçük Hristiyan çocuklarını öldürmek gibi (Çocuk Katilliği) suçlar da işlemiş olurlardı. Avrupalılar kendi beyinlerinde yarattıkları bu kin ve öfke paranoyası ile öyle büyük bir şiddet oluşmasına neden olmuştu ki binlerce kişi bu şiddet patlamasında hayata veda etmiştir.

Sadece Avrupa coğrafyasında değil Ortadoğu'da yaşayan Yahudiler de bu şiddete maruz kaldılar. Özellikle I. Haçlı Seferinden sonra Kudüs'ü ele geçiren Hristiyanlar, herkesi katlettiklerinde içlerinde Yahudiler de vardı. Erkekler, kadınlar,

çocuklar herkes önce işkenceye uğrar, sonra kılıçtan geçirilirdi. Hiç şüphesiz Ortadoğu'daki bu barbarlık Almanya'da olan Yahudi karşıtlığı ile benzeşiyordu (Paine, 2011: 35). Müslümanlar için ise uğradıkları bu zulüm Orta Çağın en büyük ayıbı olarak Batı tarihine kazınacaktır. Ancak tüm bu Yahudi zulüm tarihi içinde ilginç bir şekilde şehirlerdeki Yahudi bankerlerin korunmasına önen veren bazı meclisler de vardır. 1366'da Burgos Millet Meclisi, bu bankerleri korumak için bazı önemli kararlar aldı (Testas-Testas, 2013: 53-55). Görülüyor ki zenginlik her zamanki gibi şiddetten korunmak için yine yandaş bulmaya yarıyordu.

4.1.5. Müslümanlar

Avrupa'da Hristiyanların ve ondan kopma farklı mezhep ve Heretik grupların dışında Yahudiler ve özellikle İspanya'da Müslümanlar da yaşamaktaydı. Yahudilere karşı oldukça merhametsiz davranan Hristiyanlar için Müslümanlar ise apayrı bir gündem oluşturmaktadır. Zaten Orta Çağ denilince akla ilk gelen nokta Hristiyan–Müslüman mücadelesi olurdu. Bu mücadelenin ilk aşamasını oluşturan, Müslümanların Cebelitarık Boğazı'nı geçerek İspanya'ya gelmeleri ve yüzyıllarca bu yarım adada modern ve güçlü devletler kurmuş olmalarına karşı duydukları öfke yatmaktadır. Bu öfkenin kızgınlığa dönüşmesini tetikleyen şey ise, Müslümanların Ortadoğu'da kendileri için hem stratejik hem dinî mabedlerini ellerinde tutmaları olmuştur. Bu kızgınlık zamanla hırsla birleşince kin ve nefrete dönüştü. Ne zaman adada Müslümanların siyasî varlığı zayıfladıysa o zaman acı dolu günler başladı. Sürgün, din değiştirme, baskı altında yaşama, işkence görme gibi her zorluğu yaşamak zorunda kaldılar.

Avrupalıların Müslümanlar için gündeme aldığı şey, burayı tekrar Hristiyanlaştırmaktı. Bunun için *Reconquista* yani İspanya'yı Müslümanlardan tekrar kurtarma hareketine başladılar. Müslümanlar için göç ağırlıklı, baskıcı bir döneminin başlamasının ilk adımı 1085'te VI. Alfonso'nun Toledo'ya saldırmasıyla başladı. Artık İspanya'nın birçok şehrini hızla boşaltan Müslümanlar Kuzey Afrika'ya ya da Granada gibi Müslümanların elinde kalan diğer Endülüs şehirlerine yerleşmeye başladılar. Bu göç, baskıdan kurtulmak için tek seçenektir. Çünkü göç etmeyenler, Hristiyanların hâkimiyetinde yaşamaya başladı (Dereköy, 2013: 154).

İspanya'dan göç etmeyen Müslümanlar Hristiyan hâkimiyeti altında sadece baskı ve tehdit altında yaşamadılar. Aynı zamanda Hristiyanlaştırılmaya çalışıldılar. Dinden dönmeye karşı direnen Müslümanlar vaftiz edilmeye bile razı olup Morisco olarak inançlarını gizleyerek ibadetlerini sürdürmeye devam ettiler. Aragon (1118), Valencia (1238) ve Granda'da (1492) teslim olan Müslümanlara (Mudejar) antlaşma uyarınca genellikle din özgürlüğü güvencesi tanınmıştı. Ancak XV. yy.a gelince adadaki Müslümanlara yapılan baskılar arttı ve Müslümanların Kelam ve Fıkıh kitaplarını okumalarını engellemek için bunları yakmaları emredildi. Müslümanların dinlerini öğrenmeleri ve yaşamaları için kısıtlamalar adım adım artarken 1502'de sadece iki seçenekle karşı karşıya kaldılar. Ya vaftiz ya da sürgün (Ercan, 1997: 109-110). Adada kalmak için vaftiz olma seçeneğini tercih edenlerin sayısı da az değildi. Örneğin, 18 Aralık 1499'da tek bir günde vaftiz için başvuruların sayısı 3 bin'i buldu. Bunun hemen ardından Gırnata'da bazı Camiler Kiliseye çevrildi. Yine adada huzursuzluk yaratanlar ile Müslüman cemaatte sözü geçen bazı ileri gelenler hapse atıldı. Hatta bunlar, vaftiz olmayı kabulleninceye kadar işkenceye maruz kaldılar. Bunlardan bir tanesi Gırnata halkı tarafından iyi tanınan ve sevilen vaftize karşı çıkıp günlerce aç susuz zincirlere bağlı kaldıktan sonra vaftizi kabul etmek zorunda kalan Ez-Zegri'dir (Özdemir, 1996: 268).

İslam'ın İspanya'da tamamen yasaklanması 1526'dan sonradır. II. Felipe 1566'da Grandalı Moriscoların hayatını tamamen kısıtlayan, dillerini, geleneklerini ve giyimlerini yasaklayan bir ferman çıkardı. Müslümanlar için milat bu fermandan sonra oldu. Çünkü fermana uymayan İslam ahalisi artık adada özgürce yaşayabilmek adına farklı bir seçeneği devreye soktular; siyasal ve dinsel bir direnişle mücadele etmek. Bu direniş karşısında bu sefer Müslümanların 1609'da İspanya dışına çıkarılması ile ilgili bir ferman çıkarıldı. 300 bin dolayında Marisco, Fas, Cezayir, Tunus ve civarına yerleştirilerek İspanya'dan uzaklaştırıldı (Ercan, 1997: 109-110) .

Müslümanların İspanya'daki zulüm serüvenlerinden bahsedilmesi gereken önemli noktalardan biri de 1520 senesinde patlak veren ve aslında bölgedeki toprak ağalarının baskılarına karşı avam tabakasının başlattığı Germania İsyanı'ır. İsyancılar çok geçmeden, bu tabaka tarafından himaye edilmekte olan Müdeccen cematlarına de yayıldı. İsyancılar, nüfuzları altına giren yerlerde yaşayan Müdeccenlerin bir kısmı katlederken

diğer bir kısmı zorla Hristiyanlığa soktular. Bu aşamada da çok gaddarca davrandılar. Daha sonra burada yapılan davranış ve işkence ile ilgili çok fazla eleştiri gelince, bir komisyon toplanarak yetkililerden durumla ilgili bir rapor istedi. Madrid'e sunulan rapora göre; işkence ve zorla vaftizin nasıl olması gerektiği hakkındaki görüş şöyledir:

“Müdeccenler, vaftiz ile helak olmaktan ve şeytana kölelikten kurtulmuşlardı; bunda onlar için umumi bir menfaat bulunduğuna göre, baskı altında yapılmış da olsa vaftiz iyi bir iş olarak görülmeli ve “dönmeler”, Katolikliğe bağlı kalmağa icbar edilmelidirler. Buna karşı çıkan sapıklar ise, Engizisyon memurlarınca takib edilip cezalandırılmalıdırlar. Aksi takdirde, yani vaftiz edilenlerin eski dinlerine dönmelerine izin verilmesi halinde, bu durum, Hristiyan dindarların zihinlerinde vaftizin tesiri ve kalıcılığı hususunda şüphe meydana getirecektir. Hâlbuki ki, bütün dinî otoriteler, siyasi otoritenin, inancı kirletecek bir tehlike bulunması halinde, inançsızları Hristiyanlığa girmeğe icbar ederek din birliğini sağlama veya onları ülkeden kovma selahiyetine sahip olduğu hususunda ittifak halindedirler” (Özdemir, 1996: 278-280).

Bu raporun ardından vaftiz meselesini tartışmak için Madrid'de toplanan komisyon, 23 Mart 1525'te son bir karara vardı. Buna göre vaftiz olanlar birer Hristiyan olarak kalmalı hatta onların çocukları da vaftiz edilmelidir. Ayrıca burada Kiliseye çevrilen Camiler de Kilise olarak devam etmeli tekrar Cami yapılmamalı idi (Özdemir, 1996: 280).

Görüldüğü gibi İslam tamamen yasaklanınca Müslümanlara Gırnata'da kalmak için tek yol kaldı vaftiz olup Hristiyanlaşmak. Hâlbuki bu insanlar, Hristiyan olsalar da girecekleri yeni din hakkında hiçbir bilgiye sahip değillerdi. Bu yüzden din değiştirme politikasının kalıcı olabilmesi adına iknaya dayalı bir strateji izlenmiştir. Bu stratejiyi hayata geçirmek için Hernando de Talavera, Arapça bilen Hristiyan rahipler fikrini önermiştir. Fakat bölgenin Hristiyanlaştırılmasından sorumlu olan ve gaddarlığı ile tanınan başpiskopos Jimenez de Cisneros, bu düşünceye, “*bu, domuza inci atmaya benzer. İnsanlar bildikleri şeyi basit görür, bilmediklerini ise yüceltirler*” diyerek karşı çıkmıştır (Özdemir, 1996: 271).

İspanya'da ve diğer Avrupa ve Akdeniz coğrafyasında bir de Müslüman köleler sorunu mevcuttu. Hristiyanlar buradaki Müslüman köy, kasaba veya şehirleri ele geçirincede sadece işkence yapmak ya da Hristiyanlaştırmak ile kalmadılar yapılan anlaşmaları da dayanak alarak birçok Müslümanı köleleştirdiler. Bu Müslüman kölelerden ev hizmetlerinden, deniz seferlerine kadar her alanda yararlanıyorlardı. Akdeniz coğrafyasında Müslümanların durumunu en iyi anlatan Salvatore Bono, Trablusgarb'ın 1510'da fethi sırasında buraya akan Müslümanların on binden

fazlasının, büyük küçük, kadın erkek demeksizin köle yapıldığını yazmıştır. Ayrıca yaklaşık 30 bin mahkûmun da burada yaşanan şiddetten etkilendiğinden hiç kimsenin ve hiç bir şeyin kurtulmadığından bahsedilmiştir (Bono, 2003: 74) ve şöyle der;

“Her şey çalınıp çırpılmış, yakılıp yıkılmıştı [. . .] . Ambarlar doymak bilmeksizin boşaltılmış, tersanelerin, silah depolarının altı üstüne getirilmiş, evler didik didik aranmış, pek çok süslemenin altınları ve değerli taşları sökülüştü, acımasız bir öfkeyle yaptıkları işkence ve hakaretler kıyım ve tecavüze kadar vardırılmıştı, kadınlara ve çocuklara şiddet uygulanmış, Camiler, ahırlara ve genelevlere dönüştürülmüş, muskalara ve Kuran’ın âyetlerine tükürülmüştü [. . .] en sonunda, biner biner demeye dilimiz varmadığından, her yaştan, cinsiyetten ve toplumsal konumdan ölümler yüzer yüzer sayılmıştı.” (Bono, 2003: 74).

Ölümden kurtulanlar ve köleleştirilenler içinse yaşam çok kolay değildi. Onların üzerinde de ciddi baskı ve zulüm vardı. Üstelik sadece İspanya’da değil, İtalya’da ve diğer Avrupa coğrafyasında da aynı şey yaşanmıştır. Örneğin, XVII. yy.da yaşadıkları işkence ve zulümleri yöneticilerine duyurmayı başarmış Müslüman köleler bu aşığılanmadan o kadar bunalmışlardı ki Cezayir yöneticisine gönderdikleri mektupta ondan Hristiyanlara da aynı şekilde misilleme yapılmasını istiyorlardı (Bono, 2003: 284-285) ve şöyle yazıyorlardı;

“Sizin iyiliğimize sığınarak orada bulunan tüm Hristiyanların sakallarını kesmenizi ve onları zincire vurup Kiliselerini kapatmanızı, onların pederlerine ya da papazlarına, onlar zavallı Müslümanlara, inançlılara nasıl kötü davranıyorlarsa, aynı biçimde davranmanızı rica ediyoruz. Öyle ki Papalarına ve Büyük Düke bu muameleyi haber versinler ve böylece biz zincirlerden ve hapisten, inançsızların ve uğursuz Hristiyanların tiranlığından kurtulmuş olabilelim. Ayrıca tüm köleler inayetinize sığınarak, size düşmanlarımız olan Hristiyanlara yapabileceğimiz tüm kötülükleri yapmanızı için yalvarıyorlar. Biz burada havayı bile göremediğimiz bir cehennemde zincirlenmiş durumdayız ve Ramazanın bu iki kutsal ayı boyunca havasız ve penceresiz hücrelerdeydik ve Camilerimiz kapatıldı. İmansız Hristiyanlar bizim ibadet etmemize ve Tanrı’ya hizmet etmemize izin vermiyorlar. Ululuğunuza ve gücünüze sığınarak, egemenliğiniz altında bulunan Hristiyanlara aynı yapımanızı, bize yaptıkları gibi onları zincirlemenizi, aç bırakmanızı ve işkence etmenizi rica ediyoruz. Eğer size anlattığımız bu durumu, onların bize yaptıklarını, siz onlara uygulamazsanız, haklarımızı Tanrı’nın mahkemesine, durumun farkına varabileceğiniz adalet gününe kadar saklı tutacağız.” (Bono, 2003: 284-285).

4.2. COĞRAFİ KEŞİFLER SONRASINDA YAPILAN İŞKENCELER

Doğu’nun zenginliklerine hâkim olma düşüncesi için Haçlı Seferleri ile başlayan başarısızlıklar dizisi, Avrupa’daki ekonomik durumu iyice sıkıntıya sokmuştu. Üstelik ticaret yolları da tam anlamıyla Müslümanların hâkimiyetine girdiği için iş, içinden çıkılmaz bir hal almaya başlamıştı. Bunun üzerine eline pusula alan bir grup denizci tarafından Hindistan’ı bulmak ve Doğu’nun zenginliğine ulaşmak amacıyla gerçekleştirilen coğrafi keşiflerle yeni yeni kıtalara, denizlere ve coğrafyalara ulaşıldı.

Bu yeni kıtalar bir ganimet gibi gelmişti Avrupa'ya. Özellikle Amerika Kıtası'nın keşfi ile bölgeyi, bitki örtüsünü, doğal zenginliklerini ve yer altı kaynaklarını araştıran Avrupa için bu sefer burayı ele geçirip bu ganimeti paylaşma yarışı başladı. Bunun için yapılacak ilk iş, öncelikle bu toprakları hâkimiyet altına alıp burada yaşayan yerlileri kendi otoritelerine uygun hale getirmek olacaktı. Bu yerlileri hâkimiyet altına alıp zenginlikleri sindirmekte acele eden Hristiyanlar, yerli halkın direnişi üzerine yöntemlerini daha da sertleştirdiler ve zamanla Avrupa'da olduğu gibi bölgeyi Kilise hâkimiyetine sokup düzeni o şekilde sağlama çözümü buldular. Bunun için de bölgeye ilk gelen İspanyollar hemen buraya Engizisyon Mahkemelerini taşıdılar. Bu yeni kıtayı kendi hegemonyalarına sokacak genel engizisyoncu koltuğunu ise Adrien d'Utrecht (1516-1522) işgal etti. Hemen arkasından Amerika'ya ilk piskopos atandı. II. Philipp ise 25 Ocak 1569'da yeni keşfedilmiş ve yerleşilmiş İspanyollar Amerika'da ayrı bir kuruluş olan doğrudan Sainte Konseyi'ne ve Genel Engizisyona bağlı olarak Engizisyon Kurulunu kurarak faaliyete sokmuştur (Testas-Testas, 2013: 95-98).

Bu kurulun kurulması ile artık, dinsel terör Hristiyanların yeni keşfettiği ve sömürgeleştirmeye çalıştığı bu topraklarda da yayılmaya başladı. Öncelikle Avrupa'dan Amerika'ya gönderilen siyasî gruplar üzerinde Engizisyon etkili oldu. Bu dönemde Amerika'ya 5 bin kişinin etnik kökenleri hakkında yapılan araştırmayla ulaşılan sonuçlara göre %39,6 Andaluçyalı, % 16,66 Extramanduralı, %28,5 Kastilyalı gibi ortalama beş yüz bin kişi gitmiştir. Ancak bu yeni kıtaya stratejik bir şekilde gönderilmeyen gruplar da olmuştur. Yahudiler, Müslümanlar, Converolar, Çingenerler, 1559'dan itibaren de Protestanlar gibi. Üstelik eğer burada bu din ve etnik gruplardan biri yakalanırsa Engizisyonunda ağır cezalar verilirdi. Sadece Lima Engizisyonunda 1570-1635 arasında, altmış ikisi Portekiz asıllı seksen dört kişi kriptoyahudi olduğu için mahkûm edilmiştir. Sadece Avrupa'dan gelenler üzerinde değil yerli ahali üzerinde de hâkimiyet tesis etme inadı kıtada 1569'da Engizisyonun kuruluşundan sonra işkenceler zamanını başlatmıştır. Hatta Hispanola adasında yapılanlar sadece "soykırım" kelimesi ile ifade edebilir. Columbus geldiğinde tahminlere göre nüfusu minimum 200 bin olan ada, 1510'da 50 bin ve 1540'da bin kişilik bir nüfusa kadar düşecektir. Daha sonra XVI. yy. ortasında şeker kamışı ekimiyle birlikte buraya Afrika'dan ithal edilen köleler yerleştirilecektir (Ercan, 1997: 110).

1571 yılında ilk kurulan Lima mahkemesinin dışında burada önce Mexico (1571) sonra da Cartagena de Indies'da (1610) birer mahkeme kurulacaktır. Bu kurulan mahkemelerinde işleyici aynı İspanya Engizisyonlarına benzeyecek, Özellikle jurnalcilik Engizisyon yargılamalarının başlaması için daha önemli bir hal alacaktır (Testas-Testas, 2013: 99-100).

4.3. BİLİM ADAMLARININ YARGILANMASI VE DİN-BİLİM SAVAŞINDA İŞKENCE ARGÜMANI

Orta Çağ başlarında her ne kadar bilimi teşvik eden bazı krallar olsa da genel anlamda Batı, entelektüel ve kültürel başarı anlamında oldukça geri kalmıştı. Bunu Avrupalı yazar Nisbett şu şekilde tanımlamıştır: “*Arap emirleri Platon ve Aristoteles’i tartışırken ve Çinli bölgesel yöneticileri tüm sanatlarda ustalıklarını ortaya koyarken Avrupalı soylular rutubetli şatolarında sığır butlarını kemirmekle meşguldü.*” (Nisbett, 2015: 45)

Avrupa tarihinde Hristiyanlığın yayılmasından sonra en önemli olay, Bilim Devrimi'dir. Bu devrimin XVI-XVIII. yy. arasını kapsar. Haçlı Seferleri ile başlayan ve siyasî mecrada gelişen olayların çok önemli bilimsel tezahürleri oldu. Çünkü bütün o kavgalar, savaşlar ve diplomatik hırslar içinde Müslümanlar sayesinde, Yunan medeniyeti ile tekrar tanışma ile başlayan aşama adım adım araştırma, sentez, yeni fikirlerin ve bilimin filizlenmesine de vesile oldu. Bu bilimsel filizlenme daha sonra çığ gibi büyüyerek Avrupa'yı Rönesans Hümanizmasına taşıdı. Bütün bu süreçte elbette din de etkili oldu. Örneğin Rönesans Hümanizmasını besleyen en önemli teolojik boyut Protestan görüşleri oldu.

Bu bilim devrimi içerisinde en çok gelişen; astronomi, matematik, optik ve fizik gibi bilimler olmuştur. Bilimsel Devrimin ilk tuğlasını koyanlar hünerli astronomlar oldu. XVI. yy.ın ikinci on yılında Polonya Prusya'sındaki Frombork'da (Frauenburg) Katedral Kilisesi'nin kulesinden yapılan gözlemler bilimsel devrime giden ilk basamaktır. 28 Nisan 1686'da Londra'daki Gresham Kolejinde Krallık Cemiyetinin toplantısı ise bu bilimsel aşamanın zirve noktasını oluşturur (Davies, 2006: 530).

Ancak bilimsel ivmenin artması yüzyıllardır halkı bilimsel anlamda kendi doktrinlerine zorunlu bırakmış Kilise için hiç iyi olmamıştır. Özellikle Dünya, Evren,

Güneş sistemi üzerinde yapılan her gözlem ve araştırma bu konuda halkı safsatalarla uyutan ve İncil'i de dayanak gösteren Kiliseye karşı şüpheleri arttırmaya başlamıştır. Çünkü Kilisenin oluşturduğu skolastik düşünce, feodal yapı içindeki bilimsel hayatı özetliyordu. Bu alanda deney, gözlem yasak olduğu gibi insanın yaratılışından evren, doğa ve dünya hakkında din adamlarının aktardığı doktrinlere uyma zorunluluğu vardı. Çünkü bu bilgiler İncil'in aktardıkları idi ve matbaa olmadığı için çoğaltma imkânının olmaması ve İncil'in Latince olması gibi hususları da dikkate alırsak İncil'i okuyup aktaranlar sadece din adamları idi. Onlarda kutsal kitaplara göre konuları ele aldıkları için onlara karşı gelmek, Tanrı öğretilerine karşı gelmekle bir sayılıyordu. Bu da insanı sapkınlığa götürüyordu.

Görüldüğü gibi Skolastik düşüncenin sınırları o kadar çok dinsel duvarlarla örülmüştü. Bu duvarları yıkıp Kiliseyi eleştirmek ve onun doktrinlerini çürütmek demek, Kilisenin Hristiyanlara aktardığı bütün görüş ve tezlerin tekrar gözden geçirilmesi demektir. Bu da koskoca bir din imparatorluğunun yıkılması anlamına geliyordu. Doğal olarak Kilise buna şiddetle direnmiş ve kendi doktrinleri ile çelişen her tür dinsel veya bilimsel görüşü sapkın ilan edip cezalandırma yoluna gitmiştir. Çünkü tek çıkar yolu buydu. Kilisenin entelektüel saydığı din adamları bilimsel entelektüeller ile sadece bu mecrada karşılaşabilirdi. Aksi takdirde beyin fırtınası, deney ve gözlem gibi tekniklerle tartışmak ancak kendi ayağına kurşun sıkmak demektir. Kilise de böyle yaptı. Varlığını ve saygınlığını korumak için bilim adamları ile sert, acı dolu ve hazin bir savaşa girdi.

Hem Krakov ve hem de Padova'da eğitim gören *Mikolaj Kopernik* (1473-1543) (*Nicolaus Copernicus*, 1473-1543) ciddi anlamda Kilisenin doktrinlerine ilk büyük balyozu indirerek evrenimizin merkezinde Dünya'nın değil, Güneşi'n olduğunu söyledi. Onun güneş merkezli görüşleri, astrolojinin bildik Güneş birliği sembolü olarak kullanmasını hatırlatıyordu. Ancak O, bu teorilerini deney ve gözlem metodolojisi üzerine konumlandırdı. Arkasından gelenler Thornlu (Torun) Alman bir tüccar ailenin oğlu olarak dünyaya geldi. Yaşamının önemli bir kısmında Toton Şövalyeleri'ne karşı aktif olarak savunduğu Polonya kralının sadık bir hizmetkârı olan Kopernik, aynı zamanda 30 yıla yakın Warmia (Ermeland) eyâletinin Kilise üyesi hizmetini yürüttü. Çalışmalarına kral tarafından bizzat görevlendirilerek başlamış ve para reformu

konusunda çalışmıştır. “Kötü paranın iyi parayı kovması” üzerine temellendirdiği “*Monoiae cudcndae ratio*” (1526) adlı araştırmasını Gresham’dan otuz yıl önce Gresham Yasası’nı duyurdu. İlk kez 1510’da geliştirdiği Güneşi merkez kabul eden teorisi *De revolutionibus orbium coelestium (Gök Cisimlerinin Hareketleri Üzerine, 1543)* adlı kitabında yer almıştı. Bu kitap, istatistik verilerle tamamen desteklenmiş bir eserdir. Teorisine göre Güneş, Güneş Sistemi’nin merkezindedir, gezegenler onun etrafında dolanır ve yıldızlar çok uzaktadır. Eserinin basılmasında Lutherci Wittenberg’den G. J. Von Lauchen (Rheicus) adlı matematikçi arkadaşının desteği fazladır. Bu eser müellifine ölüm döşeginde iken teslim edildi. Aristoteles’in merkezi; hareketsiz ve gezegene benzemeyen dünya fikirlerine vura vura dehşet ifadelerle çürüttüğü bir tez hazırlamıştır. Bu tez, evrenin zaman kavramını değiştirecek kadar ihtisamlı bir buluş olsa da editörün cesaretsizliği ve korkusu yüzünden Kopernik’in önsözü yerine kendi tanıtım yazısı ile piyasaya çıkınca en başta yeterli etkiyi bırakmaz ve yaklaşık 100 yıl kadar da gebelik evresini sürdürür. Ancak onun kuramına, Brahe’nin Prag’daki meslektaşı *Johann Kepler’in (1571-1601)* gezegen yörüngelerinin elips şeklinde olması ve Kopernik’i destekleyen hareket yasalarını yayınlanmasında olduğu gibi, ardıllarının yaptığı katkılar nedeniyle tekrar gündeme geldi, parladı ve gelişti. O andan itibaren onun düşünceleri Kiliseye karşı bilimsel devrimi başlatıp fitili ateşleme özelliği gösterdi (Davies, 2006: 550).

Kopernik’in evrenle ilgili yaptığı keşfinin en önemli yönü, insanın hayal gücünün boyutlarını etkilemesi idi. İnsan, Evren’in Dünya’dan daha büyük bir yer olduğunu görerek küçük sınırlı bir dünyanın efendisi olmadığını öğrenmiş oldu (Smith, 2001: 188). İşte bu durum Kilise için tehlike çanlarını çaldıran nokta olacaktı. Çünkü kendi hayal dünyalarının ürünü bir sürü saçmalıkla o güne kadar Avrupa’yı idare etmişlerdi. Ancak İnsanın merak duygusunun başlaması onun bitiş noktasıydı ve Kilise de bunun farkında idi.

Kilise, dönemin matematik uzmanlarından Ballarmine’in, matematiğe dayalı teorilerinin gerçeğe hiçbir ilişkisi olmadığını ve tamamen zihinsel ürünler olduğunu deklere etmiştir. Kilisenin Katolik doktrinine göre bilimsel gerçeklik Aristocu bir fiziğe ihtiyacı vardı. Aslında bilim adamlarının ortaya koyduğu her düşünce ve teori Papa’nın siyasî olarak gücü ve varlığını tehlikeye düşürecek fikirleri barındırıyordu. Kilise,

bilimin ilerlemesini sadece işkenceyle durdurmaya çalışmadı, bu bilim adamlarının beslendiği ana damarlardan biri olan Kopernikçiliği resmî olarak yasakladı (Tarnas, 2011: 62).

Din ve bilim savaşında en kötü akıbetle uğrayanlardan biri hiç şüphesiz *Bruno Giordano (1548-1600)*'dur. Napoli yakınlarındaki Nola'da doğmuş olan bilim adamı, "15" yaşında bir Dominiken Manastırı'nda din eğitimi almasına rağmen itaatsizlik gerekçesiyle aldığı disiplin cezasından sonra hayatı değişmiştir. Din eğitimi almanın verdiği pişmanlıktan sıyrılmak için bilime yönelen Bruno; Roma, Cenevre, Fransa, İngiltere, Wittenberg ve Prag gibi şehirlerde Oxford da dâhil çeşitli üniversitelerde dersler vermiştir. (Smith, 2001: 189). Bu filozof; astronomi, matematik ve modern bilimi Kopernikçi düşünce etrafında ele alan evrenin merkezinin Dünya olmadığını, sonsuz bir evren kavramının olduğunu ortaya koyan domino taşlarından biri olmuştur (Ginzburg, 2011: 179). Bu yönü ve bilimsel çalışmaları ile ardılları için ciddi bir patika oluşturmuştur. Kilise ile arasının açılmasının nedeni de işte bu bilimsel varsayımlar olmuştur. Üstelik Bruno'nun din açılımı, cahil insanların eğitilmesi ve yönetilmesi için bir araçtır. Bu söylemler Kilisenin bütün şimşeklerini üzerine çekmişse de onun kimseye eyvallahı olmamıştır. Duruşundan taviz vermeyen bilim adamı, Kiliseye karşı daha sert bir tutum takınarak kendi devrindeki tüm aksaklık ve saçmalıkları eleştirmiş, özellikle boş inanışlar bunlardan ağır derecede nasibini almıştır. Onun söylemleri sadece Katolik dünyasının yaptığı kusurlar üzerine omamış tüm dinî inanış ve mezheplerdeki aksaklıklar üzerine olmuştur. Bu yüzden karşısına sadece Katolikleri değil kendi devrindeki bütün mezhepleri almış oldu ve Heretiklikle suçlanıp aforoz edildi. Aforoz edilmesi nerdeyse tüm Avrupa'da aynı tavra maruz kalmasına neden oldu. Bu tutumdan kurtulabilmek adına tüm Batı'yı adım adım gezmiştir. Bu zorlu dışlanma sürecinin ona en büyük katkısı seyahatleri sırasında birçok eser kaleme almış olmasıdır. Ancak bu sırada yazdığı her eserinde yine Avrupa'daki dinsel saçmalıklar ve aksaklıklar meselesini eleştirmiş o güne kadar bilinen teolojik doktrinleri çürütmüştür. Bruno'nun inatçı tavrı ve söylemlerinden geri adım atmaması, düşman sayısını gün geçtikçe arttırmıştır. Bunlardan bir tanesi de arkadaşı olan Mocenigo'dur. Mocenigo tarafından Heretik tavrı nedeniyle Engizisyona şikâyet edilen 1592'de Venedik'ten Frankfurt'a gitmek üzere olan Bruno Engizatörler tarafından yakalanmıştır (Ercan, 1997: 85-86).

Kilise ve Papa'nın Bruno'dan isteği teolojik tüm söylemlerinden vazgeçip pişman olmasıydı. Fakat Bruno çok net bir tavırla bu isteği reddedecek ve "*Fikrimden dönemem ve dönmek de istemem. Döneceğim hiçbir fikir yok zaten.*" diyecektir (Ercan, 1997: 66). Ercan, *Dinsel Şiddet* eserinde onun yargılamasını şöyle aktarır:

"Kararda Mahkemenin son oturumu yapılıyordu. Bruno, büyük engizitörün sarayında dize getirilerek karar okundu. Karardaki "Kardeş Cordano, kendisiyle mümkün olduğu kadar tatlı ve kan dökmeden davranılması için sivil makamlara teslim edilsin." sözlerinin korkunç anlamını Bruno anlıyordu. Bu tatlılığın ne demek olduğunu biliyordu. Sivil makamlar, tatlılıkla insanca işkence eder, öfkelenmeden insanı sakatlar, "acıyarak" diri diri yakarlardı. Bruno ayağa kalktı, başını kaldırdı. Gözlerinde nefret okunuyordu. Şöyle dedi: Siz kararınızı bildirirken korkuyorsunuz da, ben onu dinlerken korkmuyorum!" (Ercan, 1997: 85-88).

Mistik konulara olan ilgisi ve Hennes'in Mısır dininden etkilenmesi onun teolojik düşüncelerinin temelini oluşturmuştu. Yunan Gizem Okulları'nın ve Hz. Musa'nın Yahudi dininin kökeni ve Hristiyanlığın doğum yeri konularında kafa yormuş olan Giordano Bruno, Yahudi, Katolik, Yunan Ortodoks, Platoncu Hümanist ve Müslümanların bir arada farklılıklarını çözebilecekleri bir ortak din hayalini eserlerinde vurgulamıştır. Ancak onun bu düşünceleri sapkın görülmesine neden olmuş, tutuklandıktan sonra sekiz yıl boyunca işkence görmüştür (Freke-Grandy, 2011: 24,239). Engizisyon tarafından birkaç kere yargılandı. Ancak görüşlerinden geri adım atmadı. 1600'lü yıllarda Roma'da *Campo dei Fiori Meydanı*'nda yakıldı (Ginzburg, 2011: 179).

Kilisenin bilim ile olan savaşında kazandığı galibiyet aslında ucuz bir zaferdir. Bilim adamlarının teorilerini bilimsel tezle çürütemeyen Kilise, bilim adamlarının şiddetle cezalandırma yoluna gitti. Bunun en net örneklerini Galileo'de görülür. Galileo (1564-1642) İtalyan kökenli bir bilim insanıdır. Astronomi, matematik ve fizik alanında bilimsel çalışmalarında ana eksen deney ve gözlem olmuştur. Bu bilimsel çalışmalar Skolastik düşüncenin temel alan entelektüeller ile Kiliseyi karşısına almıştı. Fakat onun bilimsel istikrarı ve inadı canavarlaşan skolastik düşünce ve yandaşları ile mücadele edecekti. Bu mücadele dönemin Profesör olduğu şehirdeki Pisa Kulesi'nden aşağıya çeşitli ağırlıkta cisimler indirerek, farklı ağırlıkta olan cisimler hemen hemen aynı zamanda yere düştüklerini kanıtladı. Bu deney Aristo ve grubundan gelen teorilerin yanlışlığını kanıtlıyordu. Daha sonra yaptığı çalışmalar örneğin teleskopun bulunuşundan sonra Galileo gök cisimlerini incelemesi gibi adımlar Kilisenin nefretini

daha çok çekmiştir. Ona göre; Ay'ın yüzeyi düz değildi, Samanyolu Galaksisi sayısız yıldızdan oluşuyordu. Ayrıca Jüpiter'in de uyduları vardı. Galileo'nun çağının ötesine taşan bu görüşleri özellikle aynı üniversitedeki doğru bilgiye deneylerle değil, kitaplarla ulaşılacağını varsayan Aristocu meslektaşlarında da endişe yarattı. Galileo'nun kendilenin teorilerini sürekli çürütmesi, hırslarını daha çok arttırdı ve önce onu hain olarak niteleyip sonra Kopernik kuramının kutsal metinlerle çeliştiğini ileri sürerek onu durdurması için Kiliseyi kışkırttılar. Fakat Kilise, Galileo'nun geniş bilimsel hatlara sahip sınırlarını zorlayacak ve onun teorilerini çürütecek görüşe sahip olmadığı için, farklı bir taktik izleme yoluna gitti. Kilise artık onun teorilerini çürütmek yerine, Galileo'nun kendisini teorilerinden vazgeçirmek ve tabiri caizse kendi kendisini çürütmesi için baskı ve zor kullanmıştır. Hatta bunun için bir kanun deklere edilmiştir. Bu kanunla Katolik üniversitelerindeki hocaların Güneş lekelerinden söz etmesini net bir şekilde yasaklamış oldular. Hatta bazı üniversiteler de bu yasaklar yüzyıllarca sürmüştür (Ercan, 1997: 89-91).

Galileo 1632'de, Kopernikküşü ve Aristotelesçi-Batlamyusçu (Ptolemaeus) teorileri akıllıca ve çok modern bir beyin fırtınası şeklinde tartıştığı ünlü eseri *İki Dünya Sistemi Üstüne Söyleşi*'sini hazırladı. Bu eserde yer alan ironi tarzı Engizisyonu çok fazla rahatsız edeceği için, Galileo'nun güneş-merkezli varsayım hakkında kurgulamalar yapmadığına, Güneş merkezli teoriyi bizzat bilimsel gerçeklik olarak gördüğüne karar verdi. Üstelik Kiliseye göre bu teoriler içerisinde Yaradılış'ın (Tekvin'in) kutsal yetkisinin dışlanması bu bilim adamını sapkınlığa götürüyordu. Bu yüzden bu sapkınlığından, cezasını çekerek vazgeçmeliydi (Hume, 1995: 113).

Aslında onun teleskopik araştırmalar yaptığı üniversitesi, sağlık konularında da önde gelen yerlerden bir tanesidir. Ancak bu üniversiteyi bilim dünyasında zamanının ötesine taşıyan şey Galileo'nun, Güneşin Dünya etrafında döndüğünü açıkladığı göz kamaştırıcı keşfidir. Bu fikir, o güne kadar Katolik dünyası ve yandaş bilim dünyasını altüst eden bir kıvılcımdır. Bu yüzden Kilise için fikrin hemen yok edilmesi gerekiyordu, bu yüzden onu sapık ilan ettiler ve fikirlerinden vazgeçmesi için onu uyardılar. Ancak cesur âlim, bu uyarıya delilli bir cevap veremediği için ev hapsine mahkûm edildi (Mcneill, 2008: 152-153).

Ev hapsi almasına rağmen bilimsel teorilerinden vazgeçmeyen ünlü kâşif Engizisyon ile tanıştı. Galileo, Papa'nın huzuruna ilk çıktığı 26 Şubat 1616'da bilimsel çalışmaları konusunda ısrarcı olmayacağına dair yemin ettirilerek serbest bırakıldı. Galileo'nun Engizisyon önüne çıktığı süreç aynı zamanda Bruno'nun bedeni üzerinde alevlerin yükselişinden daha 20 yıl bile geçmemişti. Bu acılı sona uğramamak için daha dikkatli davranan bilim adamı, Kopernikus'un görüşlerini benimsemeyeceğini, sözlü ya da yazılı öğretmeyeceğini taahhüt ederek Engizisyona and içti. Papa bu entelektüel beyin andını fırsat bilip onun dünyanın döndüğü söyleyen tüm kitaplarını yasaklanması konusunda buyruk verdi. Galileo için gözlerden uzak bir köşeye çekilip sessiz sedasız kalma vakti gelmişti. Bu olay sayesinde Floransa'ya çekilen Galileo, oradaki sessizliğinin içinde *İki Büyük Yer Sistemi, Ptolemios ve Kopernikus Sistemleri Üstüne Konuşmalar* adlı eserlerini yazdı. Ancak Kilise kısa sürede bu eserlerden haberdar oldu ve din adamları arasında yaşanan şaşkınlık ve şok, bilim adamının kendini tekrar Engizisyon karşısında bulmasına neden oldu. Engizisyon, ünlü muciti seven halkının karşısında yargıladı ve ondan savunma metnini halkın huzurunda diz çökerek okumasını istedi. Bu metnin içeriği şöyle idi : *“Sözü geçen yanlışlık ve sapkınlıklardan bir daha yinelememek üzere, and içerek vazgeçiyor, bu sapkınlık ve yanlışlıkları lanetliyorum. Gelecekte de, hakkımda buna benzer bir kuşku uyanmasına yol açacak hiçbir şeyi, yazıyla ya da sözle, ileri sürmeyeceğime and içiyorum.”* (Ercan, 1997: 90). Bunun dışında Dünya'nın döndüğünü öne süren bir sapkınlıkla karşılaşırsa onu Engizisyona ihbar etmeye de söz verdi. Kendi doktrinlerinden vazgeçtiğine Kutsal kitaba el basarak söz verdi. Ancak tüm bu yaptıkları onu sadece hapishânedan kurtardıysa da özgürlüğüne kavuşturamadı. Çünkü evde göz hapsinde ailesi ve arkadaşlarıyla görüşmesi yasak bir şekilde yaşamını sürdürdü. Zaten 1637 yılında kör olan ünlü kâşif, 1642'de de (Newton'un doğduğu yıl) öldü (Ercan, 1997: 90).

Galileo için Kilise belki fiziksel şiddet ve işkence yapmamıştır. Ancak ona merhametini gösterdiğini söyleyebilir miyiz? Hayır, çünkü bu kadar etkin bir bilim insanını keşiflerinden, bir eğitimci olarak öğrencilerinden ve akrabalarından alıkoymak onun hayatına ipotek koyarak psikolojik işkence yapmak değil midir? Sonuçta Kilise fiziksel işkencelerle ulaştığı sonuca ulaşmış Galileo'yu susturarak dünya dönüyor gibi kendince sapkın fikirleri bir süreliğine ötelemeyi başarmıştır.

Ayrıca, bilimsel süreçte bahsedilmesi gereken önemli bir nokta da şudur ki her ne kadar bilim insanları teorilerinin sınırlanmaması için çok fazla mücadele vermiş olsa da Müslümanların yoğun olarak yaşadığı İspanya’da çoktan Müslüman bilim adamlarının eserleri ile tanışan Avrupalı entelektüeller onlardan etkilenmeye başlamışlardı. Özellikle İspanya’nın Müslüman filozofu İbni Rüşd’ün Aristo’dan esinlenerek geliştirdiği “Gerçeğe dinî inanç dışında akıl yoluyla da ulaşılabileceği” düşüncesinin Avrupa’da dalga dalga yayılması da Kiliseyi telaşlandırdı. Çünkü onlarda “İslam’ın bireye ve dünyaya bakışı İspanya Müslümanları ve İbni Rüşd gibi filozoflar yolu ile Latin Avrupa’ya yayılmaya başladığını biliyorlardı. Bu da beraberinde Hristiyan dünyasını parçalayacaktı. İslam dininin Batı’daki, “Doğuştan günahkâr yaratıldık” teorisine karşı çıkması, “Dünyayı öğrenme ve değiştirebilme” düşüncesini desteklemesi ve “Birey (Kul) hakkını” tanıtmaya gibi kavramlar, Kilisenin teolojik hudutlarını tehdit etmekteydi. Bu yüzden dallanıp budaklanmadan İslam bilminin etkisi engellenmeliydi. Bu sorunun çözülmesi için ilk adım yasaklamalardı. Aristo ve İbni Rüşd’ün eserleri başı çekti. İlk yasaklandığı metropol de Paris oldu. Çünkü Paris Üniversitesinin Normandiyalı ilk rektörü Picard Siger de Brabant bilimsel olarak İbni Rüşd taraftarıydı. Hatta bu rektör Avrupa’da İbn Rüşdcülük akımının kurucusuydu. Siger’in ateşlendirdiği İbni Rüşd hareketi yolunun Engizisyonla kesişmesine neden oldu. Önce mesleğinden oldu ve görevinden uzaklaştırıldı, sonra hizmetçisi veya kâtabi tarafından 1284’te İtalya Orvieto’da öldürüldü. Avrupa’da İbni Rüşd hareketi o kadar hızla yayıldı ki Kilisenin bütün engellemeleri bu hızı kesemedi. Çünkü artık Avrupa’nın birçok kentinde üniversitelerde İbni Rüşd felsefesine müthiş bir ilgi başlamış ve “Latin İbn Rüşdcülüğü” doğmuştur. 1310-1327 yılları arasında Paris Sanatlar Fakültesi’nde ders veren *Jean de Jandun* (ö.1328), *Gilles d’Orleans* ve *Beoce de Dacie*, gibi isimler selefi *Siger de Brabant*’ın sonlarının Engizisyonla kesişeceğini bilmelerine rağmen derslerinde İbni Rüşd’den geldiği iddia edilen çift hakikat teorisini cesurca savundular (Dereköy, 2013: 151).

Evet, Kilise için matematik, fizik, astronomiden sonra felsefe gibi başa bela bir bilim daha filizlenmişti ve en çok tartışma sahası da teoloji idi. Çünkü Orta Çağ insanları için gerçekçilik denilen şey, aslında aşırı bir abartılı bir idealizm düşüncesidir. Felsefe, bu gerçekçiliği parlatarak bu gerçekçiliği, soyut şeylerle öz ve varlık konularını bu tutum çerçevesinde ele alırdı (Huizinga, 1997: 321). Bu alandaki tartışmalar,

Hristiyanlığı Müslümanlardan öğrendikleri teolojik bilgiler çerçevesinde oldukça sert bir platformda ilerliyordu. Kilise kendisini eleştiren bilim adamları ve teologlara karşı yeni bir doktrin geliştirmeye çalıştı. Bu konuda Kiliseye yardım eden bilim insanları da mevcuttu. Kilise taraftarı bu isimler zamanla Kilisenin ve Engizisyon yetkililerinin etkisi ile bütün eleştiri oklarını İbni Rüşd'e ve onun görüşlerine yöneltmişlerdir. İlginç bir şekilde İbni Rüşd karşıtı eserler kaleme alacak olan *Büyük Albert* ve öğrencisi *Saint Thomas* bile onun görüşlerinden birçoğunu kabul ettiler; çünkü çürütemediler (Karlıca, 2005:173).

Roger Bacon'un Engizisyonun kaskacına düşmesine neden olan hatası bilimsel temelde deney ve gözlemi dayanak alması idi. Ayrıca Albertus Magnus ve Aquinolu Thomas'ın düşüncelerine yönelttiği eleştiriler de bu sürece katkı sağladı. Önce hocalık yaptığı Oxford'da ders vermesi yasaklandı. Sonra yargılanıp on beş yıl hapis yattı (Ercan, 1997:106).

Carnesecchi Pietro (1508-1567) reformistlerin düşüncelerine verdiği desteği hayatıyla ödeyecek bir hümanisttir. Bütün suçu aslında mezhepçiliği eleştirmesi, din hakkında daha insancıl açıdan yorumlar yapmasıdır tıpkı Luther gibi. Bu suç her ne kadar onu Engizisyon karşısına çıkardıysa da ilkinde kurtulmayı başarıp, Fransaya kaçtı. Papa IV. Paulus tarafından Roma'ya çağrıldı, ancak gitmedi. Bu tavrı gıyabında Engizisyon kararı verilmesine neden oldu bu da onun için geçireceği zor günlerin başlaması demektir. Papa ölünce bağışlandığını öğrenip Roma'ya dönmesi hayatının hatası oldu. Çünkü yerine geçen Papa V. Pius Dönemi'nde Engizisyon yeniden devreye sokulmuştur. Bu yüzden hakkındaki Engizisyon kararından kaçmak için, Floransa'ya kaçma planları yaptı. Ancak koruyucusu I. Casino de Medici tarafından Engizisyona jurnallendi ve boynu vurdurulduktan sonra yakıldı (Ercan, 1997:105).

Engizisyon bilim adamları ile acımasız bir savaş içine girmişti. Özellikle uğraştığı entelektüel kitle İbni Rüşd yanlısı isimlerdi. Çünkü Kiliseye göre bu bilim adamları Hristiyanlık karşıtı akımın başını çekmekteydi. Bu yüzden çoğu İbni Rüşd yanlısı entelektüeller Paris'ten kovuldular. Kovulanların çoğu, düşüncelerini, teorilerini öğretmeyi sürdüreceklerine inandıkları Padua'ya yerleştiler. Bu entelektüel beyinler sayesinde bilim dönemin tüm olumsuzluklarına rağmen durgunlaşmadı. Mesela sonraki

yüzyıl, *Jacopo ile Giovanni* gökbilimsel saatlerini işte böyle bir ortamda tasarlayıp yaparak bilimsel üretime ivme kazandırdı (Gimpel, 2004: 194).

Avrupa'da felsefenin bastırılmaya çalışılması bilimsel üretimi durdurmasa da duraksatmıştır. Bu da beraberinde Mistisizmin yayılmasına neden olmuştur. Avrupa'da Mistisizmin yaygınlaşması ile kısa sürede her türden kör inanca ve büyücülüğe neredeyse gözü kapalı bir yöneliş başlamıştır. Toprak falından kum falına, su falından, hava falına, ateş falından, el falına kadar kehanetler, simyacılık, yıldız falcılığı gibi meraklar Avrupa'yı kasıp kavurmuştur. Büyücülük, sihirbazlık olaylarının bu denli artması Kilisenin de başını ağrıtmaya başlamıştı. Aslında Kilise kendi kazdığı kuyuya düşmüş, bilim adamları ile yaptığı soğuk savaş beraberinde mistisizm rüzgârını estirmeye başlamıştı. Bunun engellenmesi görevi Hristiyanlığı koruma misyonunu yerine getirmeye çalışan Kilise ve Engizisyona düşmüştü. Bu sefer de mistisizm mücadelesi altında dönemin entelektüel kadınları, şifa uzmanları büyücülük yaftası altında Engizisyon dehşeti ile tanışmıştır. Astroloji ya da yıldızlarla uğraşp falcıların yanında cadı diye isimlendirilen kadınlar da ya işkenceye tabi tutulmuş ya da yakılarak öldürülmüştür. Tüm bu kaos içinde İslam dünyasında bilim adamlarının özel ilgi alanı olan Astronomi bilimi, Kilise tarafından falcılık olarak adlandırılarak mücadele kapsamında tutulurdu. Bu konuda vurgulaması gereken ilk isim dinsizliği seçtiği gerekçesiyle Engizisyon tarafından 1327'de Floransa'da kazığa oturtularak yakılan ilk astronom olan, *Cecco d'Ascoli*'dir. Genel anlamda bakıldığında, böylesi bir yazgıya uğrayan astronomların oranı, işkence sonrası yakılarak öldürülen onlarca büyücüye, cadıya kıyasla daha azdır (Gimpel, 2004: 194).

1450 ve 1550 yılları arasında tahminen 100 bin büyücünün yaşamı Engizisyon elinde hazin bir şekilde son bulmuştur. Bu konuda ilginç bir ibret hikâyesi de şöyledir. Büyücü avına çıkan Treves Üniversitesi Rektörü ve Seçici Prenslük Mahkemesi başyargıcı *Fleda*, sayısız büyücü için işkence hükmü verdi. Fakat daha sonra bunların suçlarını işkenceye maruz kalmalarından dolayı kabul ettiklerini düşündü. Bu yüzden de büyücülere karşı biraz daha merhametli davranmaya başladılar. Fakat onun bu merhameti, tüm şimşekleri üzerine çekti ve kendisi ruhunu şeytana satmakla suçlanıp işkenceye maruz kaldı. Bu işkenceler o kadar ağırdır ki yaşadığı ızdıırlar sonucu

kendisine ithaf edilen tüm suçları kabul etmek zorunda kaldı. Daha sonra da suçunu itiraf ettiği gerekçesi ile de 1589'da önce boğuldu, sonra yakıldı (Ercan, 1997: 70).

Jan Hus Prag Üniversitesi İlahiyat bölümü mezunu olan Hus, Kilisede reform yapılmasına yönelik bir yerel fikir hareket içinde yetişmişti. Bu süreçte esinlendiği Wycliffe'in kaleme aldığı eserleri okumasının etkisiyle ciddi anlamda Kiliseyi eleştirmeye başlamıştır. En çok eleştirdiği noktalardan bir tanesi de endüljans satışı olmuştur. Bu konuda özellikle orta ve alt sınıf için Çekçe risaleler yazıp ve Kilisenin düştüğü yanlış durum hakkında eleştiriler yapıp vaazlar vermiştir. Bu ateşli muhalefetten haberdar olan Engizisyon'dan ilk aşamada aldığı ihtarla rağmen Hus, Kilisenin Hz. İsa'nın doktrinlerinden saptığını bangır bangır duyurmaya çalışmıştır. Üstelik vaazları sayesinde azımsanmayacak oranda bir taraftarı da olmuştur. Kısa sürede düşüncelerinin bu kadar hızlı yankılanmaya başlaması sonucu Kilise ve Engizisyonun daha sert önlemlerine mahkûm gitmiş ve hakkında 1414'te Konstans Konsülü'nde alınacak kararlar 1415'te yakılmıştır. Ancak taraftarları Hus'un uğradığı akıbete tepkisini o kadar yükseltmiştir ki, Çeklerle-Almanya arasında 1419-1436 yılları arasında sürecek bir savaş Hus yüzünden çıkmıştır. Bu yüzden bu savaşın adı da tarihe *Hus Savaşları* diye geçmiştir (Ercan, 1997: 106; Fontana, 1995: 96-97).

David Ferece (1510-1579) Teslis inancına karşı çıkışı ve kaleme aldığı *Babaları, Oğul ve Kutsal Ruhun Yanlış ve Doğru Birliği Üzerine* eserinde Hz. İsa'yı reddetmek ve küfre girmekle suçlanıp yargılanmıştır. Cezası ömür boyu hapis olmuştur. Zaten bu haksızlığa çok dayanamamış ve bir yıl sonra ölmüştür. *John Biddle (1615-1662)*'de teslis inancına karşı çıkan ve dönemin düşünürlerinin kaderinde olan yazgıya uğrayan entelektüel bir beyindir. Onun da öncekiler gibi önce eserleri yakıldı sonra yargılandı, hapse atıldı ve hapisteyken öldü (Ercan, 1997: 106).

Bilim adamlarına yapılan işkence ve baskının en önemli sonuçlarından biri de entelektüel göçle birlikte aslında ciddi bir beyin göçünün başlamasıdır. Engizisyon'dan kaçarak sürekli yer değiştirenlerden biri ünlü gökbilimci, doktor ve Kabala yorumcusu olan *Joseph Delmedigo (1591-1655)*'dur. Delmedigo'nun, sürekli göç etmesinin nedeni kaleme aldığı yazılarını ve teolojik düşüncelerini basacak yayıncı arayışı olmuştur. Bu arayış onu, Girit'ten Padua'ya, Kahire'ye, İstanbul'a, Romanya'ya, Polonya'ya, Vilna'ya, Hamburg'a, Amsterdam'a, Frankfurt, Main'a ve sonunda Prag'a kadar uzun

bir serüvene sürüklemiştir. Bu seyahatlerinde Yahudi ve Konverso entelektüelleri ile yolları keşişmiştir. Bu entelektüel beyinler arasında *Abraham Kardeşler (1626-1706)*, *Isaac Cardoso (1605-1681)*, *Joseph Hamiz (yaklaşık 1676)*, *Abraham Herrera (yaklaşık 1570? -1635 veya 1639)* ve daha birçok önemli sima vardır. Bu bilim adamlarının ortak yönü budur: Engizisyonundan kaçmak ve eserlerini basacak sponsor bulmak (Ruderman, 2010: 36).

Dönemin genel özelliğini özetleyen cümleler G.Testas & J. Testas'a aittir,

“Engizisyon Kurullarını açıyorum ve orada hiçbir İlk Çağ filozofu bulamıyorum, ne Hristiyan, ne Arap ve ne Yahudi hiçbir Orta Çağ filozofu da bulamıyorum. XVI. yy.a geliyorum ve İspanyolların, Pomponizzi'nin ruhun ölümsüzlüğüne karşı yazdığı bütün kitaplarını okuyabildiklerini görüyorum. Çünkü onlardan sadece Deincantationibus yasaklandı. İtalyan Rönesans filozoflarının hemen hemen tamamını okuyabiliyorlardı: Marsilio, Ficino, Nizolio, Campanella, Tolesio (bu son ikisi bazı ayaklanmalarla). Neyi ekleyebilirim? Giordano Bruno'nun, Galileo'nin, Descartes'in, Leibnitz'in isimlerinin hiçbir İspanyol Engizisyonu ile ilgili indexlerde bulunmaması kabul edilemez bir husus olarak görülüyor. Daha da tuhafı, Thomas Hobbes ve Spinoza bu indexlerde hiç zikredilmemiştir. Bacon'dan sadece küçük değişiklikler için söz edilmiştir. Kesin bilimlere gelince fizik ve tabii ilimler, yanlış düşünceler ve Engizisyona karşı açıklanmış olan iftiralar apaçık ortadadır. Bu bilimlerin tek bir taraftarı takibata uğramamıştır; Kopernik'ten, Galile'den veya yasaklanmış olmayan Newton'dan tek bir satır yoktur. Ben indekslere güveniyorum. Farz edelim ki böyle, şaşırma niçin? 1594'te bir yüksek konsey üyesi genel engizisyoncu olacaktır. Daha sonra Zunigalı Juan krallık ve apostolik buyrukla Salamanca Üniversitesini ziyaret etti. Orada bir Matematik Bilimleri Fakültesi kurdu. Hiçbir Avrupa Üniversitesinde henüz böyle bir fakülte yoktu. Ayrıca astrolojide Kopernik'ten faydalanmaya yönelik kitap hazırladı” (Testas-Testas, 2013: 86).

Adım adım büyüyen entelektüel mecranın Kilise ile girdiği ve canı pahasına devam ettirdiği savaşın kırılma noktası, hiç şüphesiz teolojik alanda Luther, Erasmus gibi din adamlarının Kiliseyi her açıdan eleştirme süreci olmuştur. Bugüne kadar işkence yapılarak baskılanmış ilim dünyası, Luther ve Erasmus Döneminde siyasî bir alanda devam etmiş ve prenslerin desteklerini de arkasına alması sayesinde başarı kazanmıştır. İşte yüzyıllardır bilim üstadlarının başına gelen en büyük talihsizlik belki de onları destekleyen bir siyasî güruhün olmaması ve can güvenliklerinin sağlanamadan Engizisyon eline düşmeleri idi. Ama reformistler bu konuda arkalarına aldıkları siyasî güvenle Kilisenin haklarında verdiği aforoz, ölüm, yakılma, cehennemlik ve sapkınlık gibi atıfların hiçbirini kabul etmiyordu. Üstelik halk kitleleri önünde aforoz kâğıtlarını yakma cüretini bile gösterebildi. Kilise onları yakalamak için kelle avcılarını çıkarsa da eyalet eyalet dolaşıp prens desteği ile kendilerini savunacak kitleler oluşturabilecek zamanı kazanmışlardı. Burada Kilise ile işbirliği yapan Kral'ın Türklerle başı belada olduğu ve Kanuni meşhur Alman seferinde olduğu için Kilisenin en büyük yandaşı Kral

Şarıklen'den yardım alamaması bu savaşta yenilmesini etkiledi. Bunun bilincinde olan Luther'in bir vaazında Türkler için söylediği şu cümle meşhurdur:

“Ey Almanlar, bırakınız. Türkler Almanya'yı istila etsinler; hakkın, adâletin ne olduğunu Türkler size öğreteceklerdir” (Ziya Paşa, 2011: 31).

Bilim basit bir tanımlamayla açıklanabilecek tekdüze bir etkinlik değildir. Olgukuram bağlamında çok yönlü karmaşık bir olaydır (Yıldırım, 1999: 3). Üstelik bu karmaşıklık tek bir coğrafyadan değil birçok farklı coğrafyanın havasından, güneşinden, suyundan filizlenmiştir. Bütün bunlara bakarak şu söylenebilir: Orta Çağ insanı için bilim, büyük bir entelektüel maceradır (Ronan, 2003: 5). Bu macerada Avrupa, İslam dünyası sayesinde tanıdıkları İbni Rüşd'ün birçok bilim adamının dilinde pelesenk olarak devam etmiş ve onun düşünceleri üniversiteler aracılığı ile hızla yayılarak Avrupa'yı yönlendirmeye başlamıştı. İbni Rüşd'ün bir sözü vardır: *“Ey insanlar! Sizin ilahî ilim dediğinizin yanlış olduğunu söylemiyorum fakat ben, beşeri ilmin âlimiyim, söylediğim budur”*. İşte bu söylemler, Avrupa düşüncesini yönlendirecek ve Avrupa'yı Rönesans'a taşımıştır (Corbin, 2010: 429-431). Bu öyle büyük bir maceradır ki bir meşale gibi önce Doğulu bilim adamlarının elinde yükselmiş daha sonra ise ışığını, bu konuda belki de en çok fedakârlıkta bulunan Batılı entelektüellerin yakılan bedenlerinin alevinden almıştır.

4.4. DİNSEL SAPKINLAR

Orta Çağ Avrupa deyince Kilise için otoritesini kabul etmeyen birçok grup sapkın olarak ilan edilmiştir.

Kilisenin Heretik gibi bazı fikirleri neden sapkın olarak gördüğünü iyi anlayabilmek için Antik Çağlar'dan beri din adamlarının mücadele verdiği düalist inanışları irdelemek gerekir. Çünkü Orta Çağ'da Kilisenin düşman ilan ettiği birçok mezhep düalist fikirlerden etkilenmiştir. Hristiyan Düalist Heretikler dediğimiz kavram Avrupa'dan Balkanlara hatta Bizans coğrafyalarında Hristiyan mezhepler arası mücadeleleri konu alır. Bu hareketin ilk kurucusu II. Konstans (641-68) Dönemi'nde doğan Mananalisli Konstantinos'dur. Onun bu hareketin lideri olmasını sağlayan görüşleri arasında maddî evrenle ilgili “iyi bir Tanrı” tarafından değil de “özgür bir kötülük ilkesi” tarafından meydana geldiği bir yaratım olduğu fikrinden ileri gelmiştir.

Kiliseden farklı düşünen bu hareket ve taraftarları bir yandan da Hristiyan el yazmalarının bir kısmını doğru kabul ederlerdi. Fakat Konstantinos'tan sonraki sekiz yüzyıllık süreçte teolojik olarak Kiliseden farklı düşünen bu Heretikçi fikirler Bizans'tan Batı Avrupa'ya taşınıp taraftar toplarken adına Katar hareketi denilmeye başlandı. (Hamilton ve diğerleri, 2010: 19) Heretikliğin düalist sistem içerisinde sayılması en basit ifade ile şeytanın en az Tanrı kadar güçlü görülmesi inancıdır (Martin, 2009: 22). Bu durumda Hristiyanlığın ana ekseninden kayan farklı fikirlerin ortaya çıkmaya başladığını gösteren en etkili unsurdur. Onun için Heretiklik, Batı'da ilk filizlendiği toprakların Katolik Kilisesinden kültürel ve teolojik olarak farklı olduğu Bizans topraklarında filizlendi. VII. yy.da Roma Kanunları Hristiyanlığın temel kaidelerinden farklı düşünenleri, Heretiklik tanımını yaparak bu düşünceye destek verenleri ağır suçlar kapsamında değerlendirdi. Suçları vatana ihanetle eşit sayıldı ve aforoz edildiler. Hatta Bizanslı Patrik Methodius, Ortodoksluk Konseyi Kararları'na göre Bizans tarafından lanetlenen bir Heretikler listesi hazırlayıp bunu 844'den itibaren Büyük Perhiz'in ilk pazar günü halka açıkladı. İşte bu hamleye paralel bir şekilde Heretikler için daha sonraki yüzyıllarda yoğun olarak uygulanacak kazıkta yakılma cezası uygulanmaya başladı (Hamilton ve diğerleri, 2010: 23, 33, 42).

Kilisenin dinsel sapkınlar olarak nitelendirdiği terim Heretikler olsa da bu genel bir tanımlama olmuştur. Bu genel tanımın içerisine zamanla birçok farklı grup hatta mezhep girmiş ve Kilisenin mücadele ettiği unsurlar olmuştur. Ancak bunlardan iki tanesi vardır ki uğradıkları şiddet ve işkence boyutu Geç Orta Çağlardan başlamış Modern Döneme kadar uzanan uzun bir sürecini kapsamıştır. Bu gruplar Cadılar ve Heretiklerdir.

Bunlardan cadılar Orta Çağ'ın sonunda başlayarak ve XVIII. yy.a kadar varlığını hissettiren bir yapı, bir fenomen olduğu hipotezidir. Cadılık fenomeni hipotezini sunanlar bunun üç farklı anlama sahip olduğunu söylemektedirler. Bunun ilk anlamı basit bir efsunculuğu kapsamaktadır. Bu anlamında gündelik hayatta işe yarayan pratikmatik hedeflere hizmet eden masum tılsımlar yapan büyücüler "Cadı" olarak adlandırılırdı. Örneğin, bazen günlük insanların bir çocuğu iyileştirmek, ürünün verimli olması ya da av bolluğunu garantilemek veya da bir düşmana galip gelmek bu cadıların hünerli büyüleri sayesinde (Russell, 2001: 397).

Sir Edward Evan'ın, *Witchcraft, Oracles and Magic Among the Azande*¹⁴¹ adlı eserinde Kongo'da Nil boyunca yaşayan ilkel Azandeliler incelemesinde büyücülük ve doğüstü güçlerin yaşamlarının her aşamasını sarmış topluluktan yola çıkarak yaptığı yorumlar aslında Orta Çağ insanı ile empati yapılması açısından da oldukça önemlidir. Eserinin ana teması şudur: Bu kabile her şeyi ile büyücülüğe inanan ve büyücülüğün kuşaktan kuşağa aktarıldığı bir topluluktur. Büyücülük yalnızca fiziksel bir özellik değil, aynı zamanda kalıtsaldır. Erkek cadıların oğulları hepsi cadıdır, kızları da değildir, kadın cadıların kızları da hepsi cadıdır, oğulları değildir. Gebe kalmanın, kadın ve erkekteki psişik özelliklerin birleşiminden kaynaklandığı düşünülmektedir. Adamın ruhu güçlendiğinde bir çocuk doğar; Kadının ruhu güçlendiğinde bir kız doğar. Bu nedenle, bir çocuğun her iki ebeveyne ait psişik niteliklere sahip olmasına rağmen, bir kızın daha çok annesinin ruhunu ve babasının ruhunun bir oğlunu alacağı düşünülür. Onlara göre büyücülük herkesin öğrenebileceği bir meslektir. Çünkü başlarına gelen her türlü vakayı ancak büyü ya da Cadılık gibi kavramlarla açıklamaktadırlar. Bu sayede günlük hayatta ters giden bir durum karşısında da şaşkınlık ve güvensizlik yaşamamaktadırlar. Böylece başlarına gelen hastalık gibi durumları daha büyük büyüler yapabilmek için alt edebilmekte ve rutin yaşamlarına geri dönebilmektedirler. Büyü, gündelik olaylarla o kadar iç içe geçmiş ki, bu topluluğun sıradan dünyasının bir parçası olmuştur. Bazı insanların içsel kaliteleri nedeniyle cadı olduklarına ve onlardan yararlanabileceklerine inanıyorlar. Cadılık ve büyücülük arasında kesin bir ayırım yapmaktadırlar. Bu iki anlam aynı şeyi ifade etmemektedir. Çünkü büyü ile bir birey istediği ve kendisinden medet umulan şeyleri kontrollü bir teknikle yapabilir ancak cadı için aynı şeyi söyleyemeyiz ayrıca cadının, büyüün ötesinde daha farklı güçleri kullanıyor olması gerekir. Bir cadı ayin yapmaz, büyü yapmaz ve ilacı yoktur. Büyücülük ise daha psişik bir harekettir. Ayrıca büyücülerin kötü ilaçlarla sihirli âyinler yaparak onları hasta edebileceğine inanırlar. Büyücülük kavramı onlara insanlarla talihsiz olaylar arasındaki ilişkilerin açıklandığı doğal bir felsefedir ve bu tür olaylara tepki vermeye hazır ve basmakalıp bir yol sağlamaktadır (Evans-Pritchard, 1976: 1-2, 18-19).

¹⁴¹ Daha ayrıntılı bilgi için bkz. E. E. Evans-Pritchard, *Witchcraft, Oracles and Magic Among the Azande*, Abridged With An Introduction By Eva Gillies, Oxford: Clarendon Press.1976.

Cadı kavramı zihnimizde her ne kadar Orta Çağ Dönemi'ne ait kavramları hatırlatsa da kökeni Antik Dönem'e kadar gider. Cadı kelimesinin kökeni Eski Yüksek Almanca (Althochdeutsch) "hagazussa" kelimesinden gelmektedir. Buna anlamca en yakın olan kelimeler ise "tunripa", "zunrite" ve "waliderse" kelimeleridir. Bu sözcükler genel anlamıyla farklı bölgelerde "çit üzerine çıkan" anlamına gelmektedir. Tüm bu ifadeleri kapsayan genel karşılık ise "çocukları öldüren, insan yiyen, geceleri dolaşan dişi hayâleti" simgelemektedir. Ancak bu kelimeleri barındıran sihir-büyü (maleficium) yapan hayalet, kısmen insana benzeyen bir varlıktır. Ancak Cadılığın temel kitabı olan Malleus Maleficarum'da ise cadılık ismi "kötülük yapmak ve hakiki inanca küfretmekten"¹⁴² türemiştir (Aksan, 2013: 357; Kramer & Sprenger, 2018 : 63).

Malleus Maleficarum (1486) adlı eserde de kötü tılsımların cadılar tarafından yapıldığından bahsetmektedir. Buna göre ; "*Cadılar kapı eşiklerine ya da çayıda otlayan sürülerin arasına hatta insanların toplandığı alanlara dahi çeşitli teavirler çizer veya tuhaf muskalar koyarlar. Böylelikle kurbanlarına tılsımlar yaparak çoğu zaman ölmelerine neden olurlar*" (Kramer & Sprenger, 2018: 48).

Orta Çağ cadı yargılamalarında itham edilen tüm cadı suçlarını barındıracak şekilde cadı kelimesi Avrupa'nın kuzeyinde özellikle Almanca konuşulan bölgelerdeki halk dilinde geçmektedir. XIV. yy.dan önce halk dilinde bu kelime yerine daha sıklıkla kullanılan kelimeler *Lamia*, *Empusa*, *Striga* veya *Unholde* olmuştur. Bu kelimelerde cadı kelimesinin eş anlamlısıdır (Akin, 2011: 147).

Tarihçilerin cadılarla ilgili şerh düştükleri ilk kayıt, Endora adlı bir cadıdır. Bu cadı gelecekte haber verecek kadar yetenekli bir kâhindir. O'nun bu unvanı almasında MÖ X. yy.da, İsrail'in ilk kralı Saul'un başına gelecekleri bilip ona savaşta öleceğini söylemesi etkili olmuştur. Daha sonra Eski Yunan'da, Homeros'un anlatımıyla otlardan, kabuklardan ve sulardan otacılık yapan Medea'nın ve Cadılar Kraliçesi Trakyalı Hekate'nin yaptığı büyüler kayıtlarda yer almaktadır (Karaküçük, 2010: 44).

Cadıcılığın Kilise için ihtiva ettiği asıl anlamı tam olarak Geç Orta Çağ ve Erken Modern Dönem'le birlikte rayına oturdu. XI.-XV. yy. arasında yaşanan buhranlı günler Orta Çağ bireyi üzerinde her taraftan kuşatıldığına dair bir his uyandırmakta

¹⁴² "Maleficae dictae a Maleficiendo, seu a male de fide sentiendo" bkz. Kramer & Sprenger, *age*, s.63.

onun zihinsel, ruhsal ve psikolojik yapısını etkilemiştir. Avrupa insanı günlük siyaset yüzünden yaşadığı tüm olumsuzlukların suçunu bir komplo teorisi içinde aramaya başlamıştır. Onlara göre sorumlular ise Kilise düşmanları olan ve toplumdaki dışlanan gruplardı. Bunlar: Heretikler, Yahudiler, Cüzzamlılar, Kâfirler gibi gruplardır. Çünkü bunlar şeytanın açık destekçileri idi. Ancak bir de şeytanın gizli destekçileri vardı. İşte cadı figürü de şeytanın bu gizli destekçisi olarak tüm kıtada nam saldı. Cadılık veya büyücülüğün gizemleri, şeytanın güçlerinin yardımı ile ortaya çıkardı ve ancak Tanrı'nın izniyle meydana gelirdi (L.Martin, 2009: 16; Kramer & Sprenger, 2018: 24).

Cadılarla ilgili ithamların gerçekliğinin var olduğunu reddedilemez kanıtları süren Orta Çağ hukuk sistemine gibi onların gerçekleştirdikleri bu mucizeleri bir suç ithamı ile kabul etmek ve anlamak için olağanüstü ve korkunç bir saflıkla Engizisyon gibi düşünmek gerekirdi. Ancak böyle düşünüldüğünde anlaşılır ki hiçbir hukukî gerçeği olmayan ve şüpheli durumlarda ortaya çıkan bu tasavvurlar işkence zamanlarından beri evrensel ceza davalarında kullanılabilir hale gelen argüman olmuştur. İşte bu yüzden Kilise tehlike konusunda alarm veren cadılık denilen bu yeni sapkınlığın inanç tohumlarını bastırmak için aktif bir misyoner olmuştur (Lea, 1922: 505,539).

Malleus Maleficarum'a göre;

“Üç tür cadı olduğunun altını çizmemiz gerekir. Bazı cadılar zarar verir ancak tedavi edemez; bazıları ise şeytanla yaptıkları tuhaf bir anlaşmadan ötürü zarar veremez ancak tedavi eder; ve de hem zarar veren hem de tedavi eden cadılar bulunmaktadır. Zarar verenler kisvesi altında yer alan cadılar arasında özellikle bir grup öne çıkar. Bunlar her türlü büyü ve tılsımı yapabildikleri gibi, diğer başkalarının yaptığı büyülerinin hepsini de anlayabilirler. Bu grupta yer alan cadılar ise en güçlü olanlarıdır ve başka sayısız zararlar da verebilirler. Zira onlar, dolu fırtınaları, acı verici boralar ve yıldırımlar yaratabilirler. Öte yandan erkekler ve hayvanlarda iktidarsızlığa sebep olurlar, yiyemedikleri çocukları ifritlere sunarlar veya öldürürler. Lakin bu çocuklar vaftiz olmamış çocuklardır zira, onlar vaftiz olmuş çocukları Tanrı'nın izni olmadan yiyemezler. Aynı zamanda ailelerinin gözü önünde başka kimse etrafta yokken su kıyısının yanında yürüyen çocukları suya atarlar; sürücülerini üstlerindeyken atları deliye döndürürler; kendilerini bir yerden başka bir yere havada cismen veya hayali olarak naklederler; kendilerine zarar vermesin diye hâkimler ve Sulh Yargıçlarını etkileyebilirler; işkence altında iken kendilerini veya başkalarını sessiz kalmalarını sağlar; onları tutuklamaya gelenlerin ellerine inanılmaz titremeler ve akıllarına korkunç görüntü getirirler. Başkalarına şeytanın verdiği okült görüntüler ile gelecekte olacak olayları gösterirler.” (Kramer & Sprenger, 2018: 241-242)

Cadılık, Orta Çağ'ın karanlık döneminde bugüne ulaşan bir fenomen olmasında onun kazandığı şeytanî güç ve şeytan ile yaptığı zımnî anlaşma iddiaları önemli bir yer tutar. Bu konuda dönem din adamlarının onlar hakkında tüm batıl olan şeyleri kanıtlamak için çok çaba sarf ettiği görülmektedir (Lea, 1922: 492; Kramer & Sprenger,

2018: 23-64; Testas-Testas, 2013: 60). Aslında din adamlarının görüşüne göre şeytan ya da herhangi bir iblis'le sözleşme yapmanın yasal hiçbir dayanağı yoktu. Bu yüzden de hukukî değildi. Çünkü Cadı, Şeytanla anlaşmasından vazgeçerek tekrar Kilise yoluna dönebilirdi (Crow, 2006: 259).

Cadı Avı'nın bir dalga gibi yayılmasının temelinde şeytana tapınma ve onunla birtakım anlaşmalar yapma düşüncesi yatmaktadır. Cadıların şeytanla yaptığı anlaşmaların içeriği bir süre sonra dedikodu şeklinde her yerde konuşulmaya başladı. (Russell, 2001: 97 -98 ; White, 2005: 3-4; Kramer & Sprenger, 2018: 62.)

Şeytan ile cadı işbirliği *Malleus Maleficarum* denilen eserde kabul edilmekte ve cadıların zulüm görme sürecine yasal zeminlerden biri olacaktır. Bu konu hakkında dönem din adamları görüşlerini şöyle dile getirmektedirler;

“Şu ana kadar Azizlerin öğretileri ve yazılarından sapmadan, tamamıyla önyargısız bir şekilde ve acele bir yargıya varmaksızın düşüncelerimizi ortaya koyduk. Bundan dolayı tartışma konumuz olan kötülüğün meydana gelişi ile ilgili olarak Katolik gerçekliğini dile getirmek üzere sonuca ulaşıyoruz. İnançımıza göre cadı ve şeytan her daim birlikte çalışmaktadırlar ve bu tartışmalardan anlaşıldığı üzere kişi, bir başkasının yardımı olmadan hiçbirşey yapamaz” (Kramer & Sprenger, 2018: 58)

Cadıların şeytanla ilişkisi¹⁴³ yanında incelenmesi gereken bir başka husus yaşadıkları işkencelerin temel nedenlerinden biri olarak ortaya konan korkunç kadın figürünün nasıl oluştuğudur. Kadının korkunç bir fügüre dönüşmesine neden olan bir nevi onu şeytanlaştıran “Strix” ve “Striga” kavramlarıdır. “Strix”, küçük çocukları öldürmek için geceleri uçan baykuş benzeri bir kadın iblis idi. Bu iblis istediği çocuk ölene ve gömülene dek bunun için çabalıyor ve ölünce onu yiyordu. Kökeni ve doğasında, Strix, açıkça, Mezopotamya lil-iblislerinden İbranice lilyuma ve Yunan lamy, gello ve mormo'ya kadar Antik dünyada çocukları öldüren, kanatlı, gece uçan varlıklardı. “Striga” (stria) kavramı ise Alman krallıklarının kanunlarını hazırlayan

¹⁴³ Erken modern Avrupa, Afrika'daki halklarda olduğu gibi şeytan popüler ve seçkin bir üne sahipti. Bu ünü yayan söylemler ise Şeytanın karanlık ve siyah kavramı ile özdeşleşmesi idi. İspanya'nın Logroño kentinde yaşayan cadılar işkence altında verdikleri ifadelerinde şeytanı “geniş, gözüpek gözüken, korkunç gözlü, koyu (siyah) tenli bir adam” olarak gördüklerini ifade ettiler. İspanyol Ortaçağ Sanatında Şeytan'ın siyah bir adam olarak sık gösterilmesi ile kötülüğü siyah renkle temsil etme geleneği de bu temele dayanmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. H. R.White, "Between The Devil And The Inquisition: African Slaves And The Witchcraft Trials In Cartagena De Indies", *The North Star: A Journal Of African American Religious History* , Volume 8, Number (Spring)/(2005), pp 1-15, s 3-4.

kâtipler tarafından Latince Strix'ten türetilmiştir¹⁴⁴. Ancak bunun Strix'den farkı, farklı bir hayali varlığı içermesidir. Bu hayali varlık yine kötü kadınlarla ilgiliydi. Striga'lar insanların yaşamsal özlerini bozup onların iç organlarını çıkarabiliyor (Hutton, 2016 :212-214) ve her yaştan insanlara saldırabiliyorlardı.¹⁴⁵

Malleus Maleficarum'a göre;

“Cadıların arasında ortak bir husus vardır ki o da şeytanla ilişkiye girmektir; bundan dolayı bizler, yalnızca bu ana gurup yer alan cadıların kutsal unsurlara olan hürmetsizlerinden bahsedecek olursak, diğerlerinin de aynı yöntemi kullandığını kolaylıkla anlayabiliyoruz.” (Kramer & Sprenger, 2018: 242)

Cadı'nın şeytanın gizli destekçisi olarak yer almasında büyü ile uğraşan kadınların daha çok şeytanla işbirliği yaptığı gibi genel bir kanının etkisi büyüktür. Çünkü dönemin Aristotelesçi araştırmacılarına göre büyüü sadece Şeytan yapabiliirdi. Şeytanın bir adam olarak tarif edildiği XI. yy.dan sonra 1022'de Orleans'ta yüksek düzey rahiplerden oluşan Heretik bir mezhebin üyeleri için yapılan mahkeme işin seyrini değiştirmiş ve cadılık kavramının merkezine büyüü gece uçuşlarını ve Şeytan ile temasları koymuştu. Öyle ki bu mahkemede iddia edilenlere göre Şeytan *siyah bir adam olarak* mahkûma görülmüştü. Ayrıca cadılığı, şeytan ile ilişkisi boyutunda ele alarak Kilisenin sapkın olarak gördüğü Heretik inançla ilişkilmesini sağlayan ilk dava olan 1324 Lady Alice Kyteler'in İrlanda'daki mahkemesidir. Bu dava mahkûm Lady Alice ve beraberindekilerin organize olarak Şeytan'a ibadet ettiklerini iddia eden ilk davaydı. Haklarında örgütlü ve organize hareket etme iddiası ile Heretiklikle suçlanmalarına neden olmuştu. Dava sonunda mahkûm Alice tutuklanmaktan üst düzey

¹⁴⁴ Strix, Roma metinlerinde görünmeden önce de bunların varlığını görmekteyiz. Bu da göstermektedir ki binlerce yıldır bebek ölüm oranlarının yüksek olduğu ve hastalık nedenlerini ve çocuğun ölümünü çok az gözlemleyen geleneksel insan toplumların hepsinde bu ölümlere zihin altında yaratılmış gerçek bir insan korkusu vardı. Çocuklar üzerinde etkili olan kadınların iyi ve kötü şeklinde ayrılmasını sağlayan sınır ise Pagan Roma edebiyatında gördüğümüz kadarıyla, bu cadıların kendi gecelerini ve gündüzleri şekillendirme biçimleriydi. Aslında kadınların Strix olduğuna dair düşünceler daha çok kadın düşmanı elit erkekler tarafından halka dayatılan inançlarla ilgilidir. Daha sonra seçkin erkek yazarlar da bunu batıl sayarak popülerleştirerek aslında bu kadınların toplumsal anlamda reddedilmesini de sağladılar. Hristiyanlık bu tutumu benimsedi. Kilise, sıradan insanları Strix korkusunu sona erdirmeye çalıştı ve bununla mücadele başlattı fakat bu süreçte güçlü bir direnişle karşılaştı. Ayrıntılı bilgi için bkz. R. Hutton, "Witches, Pagans and Historians. An Extended Review of Max Dashu, Witches and Pagans: Women in European Folk Religion, 700–1000", *The Pomegranate* 18.2 (2016) , Equinox Publishing Ltd ,2016, pp.205-234

¹⁴⁵ Bu Alman kökenli inanç zamanla Charlemagne'nin yasakları arasına girdi. Onun kanunlarına göre Şeytan tarafından aldatılan biri putperestler arasında alışıl gelmiş gibi inanırsa yani herhangi bir erkek ya da kadının bir Striga olarak insanları yediğini ve bu hesaba göre o insanı ölüme terk ettiğini ya da etini yediğini, idam edileceğini “söyledi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hutton, *age* , 205-234

tanıdıkları vasıtasıyla kurtuldu ancak Hizmetçisi *Petronilla de Meath*, Engizisyon elinden kaçamayarak İrlanda'da kazığa bağlanarak yakılan ilk Heretik ve Cadı olarak tarihe geçti. Bu ve benzeri birçok vaka zamanla cadıların şeytan ile ilişkileri üzerine derin etkiler yaptı ve cadılık şeytan işi olarak algılandı (L.Martin, 2009: 13, 43-45; Murray, 1921: 104). Engizisyon, Cadılığı Şeytanla ilişkilendirerek onu sapkın gruplar safına katmayı başarmış ve Cadı Avı'nın başlaması için yasal zemin de artık oluşmuştu.

Cadı Avı'nın başlamasının ilk aşamasında Avrupa'nın başındaki büyük felaket Veba ile darmadağın oluşunun etkileri de mevcuttur. Özellikle Polonya ve Silezya'da Kara Ölüm bu cadı ve büyücülerin infaz edilip gömülmesinden sonra hortlamıştır. Bu cadıların şeytanlarla ittifakının güçlendirdiği şeytânî büyüler, Vebaya neden olmaktadır. Buna en güzel örnek Geier Bölgesi'nde büyülü ve zehirli bir toz hem vebadan ölmüşlerin üzerine, sonra yılanlara ve sokaklara serpilmesinin vebaya neden olduğu hadisesinin kulaktan kulağa yayılmasıdır. Bir başka örnekte Wolkenstein Bölgesi'nden yayılan bir dedikodu olmuştur. Bu dedikoduya göre; Wolkenstein Bölgesi'nden bir mezarıcı, vebali bir ölünün kafasını koparıp ipe astıktan sonra maya, bira ve bu vebali ölünün kanı ile göğüslerinden aldığı sütle hazırladığı bir nevî büyülü karışım vebanın salgına dönmesinde etkili olmuştur. Bu konuda zamanla öyle spekülatif dedikodular yayılmıştır ki güya bu mezarıcının büyülü karışımı yüzünden bir gün içinde bu ölünün kafasındaki akan her damla ter kadar veba hastası ortaya çıkmıştır. Bu da göstermektedir ki Avrupa'nın birçok bölgesinde farklı şekilde ortaya çıkan cadı, büyü ve veba hikâyeleri halkın zihin dünyasını tam bir kaosa döndürmüştür (İstek, 2017: 196-197).

Cadı davaları için hazırlanan yasalar da onların işkence ve şiddet görmesi sürecini etkileyen ve bahsedilmesi gereken hususlardan bir tanesidir. Çünkü Hristiyanlığın ilk dönemlerine bakıldığında cadı ve büyücü kavramının birbirine karışmasından dolayı hazırlanan yasaları da bu bağlamda birbirinden ayırmak zordur. Büyücülükle ilgili ilk yasa olan 314'te *Ancyra Konseyi'nde* büyücülük hem eczacılığın bir kolu görülüyor hem yasaklanıyordu ama cezası birkaç yıldır. 506'da *Agde Konseyi* (Lower Languedoc) ile vampirler, zehirleyiciler ve cadılar aforoz edildi. 541'deki *ilk Orleans Konseyi*, 589'da *Narbonne Konseyi*, 681'de *Toledo Konseyi*, büyücülerin ve falcıların aforoz edilmesi deklere eden maddeler içerir. Ancak *Papa VIII. Boniface*

(1294-1303) büyücülükle ilgili din dışı olgulara Engizisyonun bakmasını emretti. 1374'te *Papa XI. Gregory* (1370-1378'de görevdeydi) Engizisyonu büyücüler konusunda tam yetkili kıldı. 1484'te *Papa VIII. Innocentus* (1484-1492'de görevdeydi) özellikle büyücülüğe karşı bir bildiri yayınladı. İngiltere' de 1541, 1562 ve 1601 *yasaları* cadılara yönelikti. Cadılara gerçek anlamda ölüm cezası verilmesi Luther, Calvin ve Wesley gibi birçok din adamı tarafından da makbul görülmekteydi (Crow, 2006: 256,260-261). Hem giderek ağır hükümler içeren yasalar hem dönemin ünlü teologlarının etkisi cadılar için soruşturmaların sert geçmesi ve yakılarak infaz edilme gibi süreçlerin yaşanmasına neden oldu

Cadı çığgınlığında 1580'lerden itibaren büyük avlar *İsviçre, Hollanda, Belçika ve Almanya'nın* bazı bölgelerinde patlak verdi. Özellikle Fransa'nın büyük bölümünde cadı davaları sırasında acı dolu zamanlar oldu. 1590'lı yıllarda, İskoçya, Danimarka ve Bask ülkesi cadı avlarına uğrayan ülkelerden idi. Cadı Avı'nın başlamasında etkisi olan bazı hukukçular binlerce insanın bu itham altında ölmesine de neden olmuşlardır. *Lorraine'de Remy, Anjou'da Le Loyer, Lyonnais'de Bodin, Franche Comté'de Boguet, Bourbonnais'de Gaulmin ve Guyenne ve Labourd'da Lancre* gibi fanatik cadı hâkimleri cadı avını ateşleyen isimlerdir (Dashu, 1998: 1). Bunlardan 1570-1575 'te Vosges ve Mirecourt'da Procureur général' yani yargı ve güvenlik amiri olan hukukçu *Nicolas Rémy* 'dir. Onun 1576-1591 yılları arasında sadece 900 kişinin büyücülük suçlaması ile infazı onaylamıştır. Bu infaz kararlarının kaçtanesi gerçekleştirilmiştir bunu bir kenara bırakırsak bile onaylanan infaz kararının sayısına bakılacak olunursa bu yargıcın sorgusuz verdiği infaz kararları onun işkence meraklısı ve sadist biri olarak algılanmasına neden olmuştur. Onun yanında Fransız hukuk adamı, demonolog olan ve Remy kadar ateşli bir cadı avı yanlısı olan *Jean Bodin*'in *Daemonomania* (1580)¹⁴⁶ adlı eseri önemlidir. Yine cadı avcılar silsilesi içinde yer alan başka bir ünlü isimde Dominiken Engizitör *Heinrich Kramer* ' dir. Ancak büyük yankı uyandıran ve bu alanda en çok baskıyı yapan eseri *Malleus Maleficarum* (1486) bu konuda bir el kılavuzu niteliği taşımıştır. Ayrıca Baselli Dominiken teolog *Johannes Nider*'in 1437 yılında yayımlanan kitabı *Formicarus*'u da en az diğerleri kadar bu sapkın düşüneyi

¹⁴⁶ Eser için Bkz. Bodin, J.(1580). *De La Demonomanie Des Sorciers*,1.iv,ch.v.Paris: Chez Jacques du Puys,Libraire Juré. (<https://archive.org/details/delademonomanied00bodi/page/n179/.18.12.2018>)

benimseyen fikirleri ile binlerce insanın odun yığınları üzerinde can vermesine katkıda bulunmuştur. (Akın, 2015: 249, 250, 254, 257, 258)

Malleus Maleficarum, De La Demonomanie Des Sorciers(1580), Le Fléav des Demons et Sorciers(1616) eserleri Cadı davaları için temel kılavuz kitaplar olmuştur (Dashu, 1998: 5). Bu eserlerden J.Bodin'in yazdığı *De La Demonomanie Des Sorciers* adlı eserde cadılar konusunda oldukça sert bir tavır takınmaktadır. Eserde Tanrı'nın ilahi yasalarına göre de suç sayılan ölüm cezası ve cadı suçları gibi suçları affetmek prenslerin yetkisi dahilinde olmadığı belirtilirken bu emre uymayan prensler de uyarılmaktadır (Bodin, 1580: 217-218).

Jean Bodin'in cadılar ve büyüler üzerine yazdığı *Le Fleau des demons et sorciers* adlı eser de büyücülük belirtilerini net olarak tanımlarken, şeytani milk kavramından da bahsetmektedir. Cadılar ile büyücülerin sert bir şekilde cezalandırılmasını savunmaktadır. Şabbatlar hakkında da teferruatlı bilgileri içeren eserdir. Eserde cadı şüphelilerine karşı tanıklıklar toplama, sorgulama, nihayetinde işkence altında sorgulama ve itiraf alma süreçleri hakkında tavsiyelerde bulunmaktadır¹⁴⁷ (Bodin, 1616: 33-556).

Malleus Maleficarum ise cadıların şeytanla işbirliği ile büyü yaptıkları, vaftiz edilmemiş bebekleri yedikleri, şeytanla cinsel ilişki yaşadıklarına dair birçok iddiayı içermekteydi. Bu eserlere göre cehennemde sonsuza dek kalacakları alevlerle bu dünyada tanışmalıydı (Dashu, 1998: 5; Kramer & Sprenger, 2018: 58, 62-63,242).

Cadı Avı korkusu zamanla sınır tanımaz boyuta ulaşmıştır. Üstelik Kilise, zulme uğrayan ebeveynlerin çocuklarına asla merhametle bakmazdı. Öyle bir süreç yaşanıyordu ki büyü söz konusu ise iki buçuk yaşındaki çocukların tanıklıkları bile geçerliydi ancak bu tür ifadeler başka türde davalarda kabul edilemezdi (Ellerbe, 1995: 124).

Malleus Maleficarum'a göre;

“Cadıların suçları diğer herkesin günahlarını aşar niteliktedir. Kâfir olsun ister dinden sapmışlar olsun Aziz Raymund'a göre kafirler gibi aforoz, görevden alınma, mallarına el koyma ve ölüm gibi türlü şekillerde cezalandırılırlar. Fakat cadıları bu şekilde cezalandırmak yeterli değildir. Onlara gerçekten en ağır cezalar verilmelidir. O halde cadıların işledikleri suçların cezalandırılması için mallarına el koymanın veya başlarını

¹⁴⁷ Bilgi için bkz. J. Bodin, *Le Fleau Des Demons Et Sorciers* , Par David du Terrior, Niort, 1616

kesmenin yeterli olduğu ile ilgili olarak daha ne konuşacaklar?" (Kramer & Sprenger, 2018: 191-192)

De La Demonomanie Des Sorciers'a göre:

Şimdi, cadıların suçları gibi, Tanrı'nın yasaının ölüm cezasıyla cezalandırdığı bir suçu affetmek prenslerin yetkisi dahilinde değildir. Dahası, prensler, majestelerine doğrudan işlenen bu korkunç suçları affederse Tanrı'ya şiddetle hakaret etmiş olur. Cadıların kaçmasına izin veren veya azami titizlikle onları cezalandırmayanlar da, Tanrı tarafından cadıların merhametine terk edileceğinden emin olabilirler. Ve buna tahammül edecek ülke, kötülüklerle, kıtlıklarla ve savaşlarla boğuşurken; ancak cadıların intikamını alacak olanlar cadılar tarafından kutsanarak onun öfkesini kesecektir. Bu nedenle, bir cadı olmakla suçlanan birinin, masum olduğu güneşten daha net olmadığı sürece, cadı ithamı ile suçlanan bir şüpheli asla serbest bırakılmamalıdır. Prosedürlerin normal kurallara göre yapılması durumunda milyonda bir cadının suçlanması veya cezalandırılması oldukça zordur." (Bodin, 1580: 217-218).

Orta Çağ insanının Yahudiler için beslediği olumsuz duygular da cadılık kültürünü etkiledi. Çünkü Yahudiler de cadılar gibi şeytanla işbirliği içindeydiler ve genelde sonları da cadılar gibi kısık ateş, erimiş kurşun, kaynar yağ, zift, balmumu ve sülfür karışımı bezenmiş bir işkence olurdu. Hatta bu acılı son bile birçok Hristiyan'a göre onların işlediği suçu tam olarak karşılamazdı (Berkowitz, 2013: 140). Bu yüzden de cadıların dine uygun görmedikleri ritüellerine İbraniceden gelme bir isim verdiler. Bu isim İbranicede yedinci gün anlamına gelir ve daha doğrudan "Sinagog" adını da içeren "Sabbat veya Şabbat'tır" (Murray, 1921: 97; Berkowitz, 2013: 140). 1400'lü yıllardan itibaren bu sabbatlar (şabbat) da yapıldığı anlatılan âyinler küçük çocukların yendiği, zehir hazırlandığı ve cinsel ilişkiye girmek için toplandıkları dine aykırı âyinlerdir (Lea, 1922: 493).

Cadılar buluşma yerine tavşan, kedi veya bir başka hayvan sırtında gidiyorlardı. Bu sabbat (şabbat) âyinlerinde şeytan, imandan vazgeçme, haçla alay etme ya da Şeytana tapınma gibi sembolik durumlar yoktu. Kendilerine "benandanti (yolculuk edenler, serseriler)" adını veren bu kişiler, cadılarla (stregoni/ streghe) savaştıkları için "iyi büyücüler" olarak kendilerini tanıtır ve bunlar kötü cadılarla bu sabbat (şabbat) denilen toplantılarda yaptıkları savaşı betimlerken ellerinde rezene dalı ve süpürgelerle çarpışmalara girdiklerini anlatırlar. Bu çarpışmalarda eğer iyi büyücüler galip gelirse o zaman kötü cadıların verdikleri zararları giderdikleri için o yıl hasat bol olurdu. Eğer yenilirlerse kıtlık ve açlık gelirdi. Bunların sayıları hakkında mahkemeye bilgi veren kadınlar kendileri gibi beş bine varan gizlilik yemini etmiş iyi büyücülerin varlığından bahsederdi. Bu iyi büyücülerini kötü büyücü cadılardan ayıran tek noktanın da "külâh"

adı verilen bir gömlekle doğdukları inancı idi. Daha sonra alınan itiraflarda bu kişilerin nasıl benandanti seçildikleri konusunda ortak bir tavır da mevcuttur. İtiraflara göre sırma verme yaşı olan 20-28 yaş aralığında iken gökten inen bir melek tarafından cemiyete katılmaları isteniyordu. Bu cemiyetin esasî tarza göre hiyerarşik bir yapıyı esas alması idi. Aynı askerî örgütte oldukları gibi bir komutanları vardı ve komutan davul çaldığında herkes toplanırdı. Cemiyette bütün üyelere gizlilik yemini edilirdi. Cemiyet aynı bölgeden de olsa birbirini tanımayan üye sayısı kimi zaman beş bin benandanti'yi bulan yıldızlı beyaz kakumdan bayrakları olan bir topluluktur. Bu bayrak, onları kötü cadılardan ayırırdı. Çünkü İblis'le iş birliği yapan cadıların bayrağı sarı renkliydi ve dört şeytan figürü ile temsil ediliyordu (Eliade, 2003a: 260).

Cadı mitinde sapkın ilan edilmelerinde en çok etkili olan başka bir zihin düşü de cadıların havada uçabilecekleri *sabbat* (*şabbat*) uçuşlarıdır. Kelt Dönemi'nde Druidler'in toplantı yaptıkları popüler mekânları ve Kelt inancına göre kutsal olan bayram günlerini kapsayan *30 Nisan, 31 Ekim, 2 Şubat, 23 Haziran, 1 Ağustos ve 21 Aralık* günlerinin gecelerinde olan bu uçuşlarda cadılar bu toplantılara gitmek için uçmalarını sağlayan çeşitli merhemler de (*Flying Ointments/Hexensalbe*) yapıyorlardı¹⁴⁸ (Murray, 1921: 97-100; Lea, 1922:493). Bu merhemlerle Murray, *The Witch Cult In Western Europe* adlı eserinde üç reçete vermektedir. Bu reçeteler şunlardır; 1-Baldıran otu, itboğan ya da kurtboğan suyu, kavak yaprağı ve is. 2-Yabani havuç suyu, eğir otu, beşparmak otu, yarasa kanı, güzelavrat otu, ,gölge ve yağ. 3- Bebek yağı, yaban havucu suyu, kurtboğan veya itboğan, beşparmak otu, is. Yine Murray'a göre bu üç reçeteden ilki sulu bir çözeltilidir ve cilde sürülürken çok etkili olmaz. Ancak ikinci ve üçüncü merhemlerin cilde yeterli miktarda sürüldüğünde zihinsel karışıklık, baş dönmesi, nefes darlığı, kalbin heyecanlanması ve düzensiz çarpması gibi fizyolojik sonuçlarının olması kesindir. Bu yüzden uykuya dalmakta olan birinde kalbin düzensiz ritmi, uçma hissini üretebilir (Murray, 1921: 279). Bunun dışında cadılar tarafından önce kurbağaya sürülen bir bebek kanı ve zehirli otlarla karıştırılmış bir Komünyon ekmeği (Smith, 2001: 203) ya da keçi veya yarasa kanı ya da yaygın olarak yapıldığı gibi vaftiz edilmiş yeni doğmuş bir bebeğin öldürülmesi ile elde edilen yağ katılarak çeşitlendirilmiş merhemler de vücuda sürülürdü (Crow, 2006: 275).

¹⁴⁸Bkz Ayrıca konuyla ilgili bilgi için yararlanılan video çalışması izlemek için bkz.. <https://www.youtube.com/watch?v=wGL-lngQdbE> /01.05.2016.

Malleus Maleficarum'a göre;

“Denilir ki, şeytan tarafından ayartılan ve ifritlerin illüzyonları ve hayali görüntüleriyle baştan çıkartılan bir takım kötü kadınların kafir ilahe Diana ve Herodias ile beraber, bir takım hayvanların üzerinde, gecenin kör karanlığında başka bir çok kadınla beraber yol aldıkları ve ülkeyi baştan başa kat ettikleri meselesi çerçevesinde Papazlar bu hususların yalan olduğunu vaazları esnasında cemaatlerine bildirsınler. Zira bu tür hayali görüntüler Tanrı'dan gelmez ve ancak imanlı bir kişinin aklını karıştırmak için kötü ruh getirir. Zira şeytan kendini çeşitli şekiller ve biçimlere büründürebilir.” (Kramer & Sprenger, 2018: 253-254.)

Cadılık davalarının Avrupa'da özellikle yoğunlaştığı bölgelere bakıldığı zaman bunun daha çok Batı Avrupa'da ortaya çıkan bir hadise olduğunu görmekteyiz. İlk kadın yakılması eylemi Engizisyon emriyle 1180 yılında Toulouse kentinde gerçekleşmiştir (L.Martin, 2009: 9).

Cadı çılgınlığında 1580'lerden itibaren büyük avlar İsviçre, Hollanda, Belçika ve Almanya'nın bazı bölgelerinde patlak verdi. 1590'lı yıllarda, İskoçya, Danimarka ve Bask ülkesi cadı avlarına uğrayan ülkelerden idi (Dashu, 1998: 1).

Bu cadı avlarında ölüm oranları öyle inanılmaz boyutlara varıyordu ki sadece Almanya'da bu infaz sayıları yıllık 600'ü buluyordu ve bazen pazar hariç gün başına en az iki infazın düştüğü bile oluyordu. Örneğin Werzberg civarında bir yıl içinde 900 cadı, Como'da 100 cadı infaz edilirken Toulouse'da bir günde 400 infaz gerçekleştiği görülür. Daha vahim tablolar da vardır. 1585 yılında Bistums Trier'in iki köyünde yalnız bir tane kadının hayatta kaldığı infazlar gibi (Ehrenreich- English, 1992: 15). XVI. yy. Almanya'sında bu infaz sayısı 7 bin cadıyı bulmuş, Cenova'da 500 kişi üç ay içinde infaz edilmiş, Bamberg'te 600 civarı büyücü infaz edilmiştir (Doğan, 2013: 227).

Kilise için neredeyse XII. ve XIII yy.da sapkın olarak nitelendirdiği tüm gruplar için Heretik ifadesini kullanıyordu (Pegg, 2001: 192). Bu yüzden de Engizisyonun en çok mücadele ettiği gruplardan bir diğeri de Heretiklerdir. Çünkü Kiliseye göre Heretikler sapkın bir topluluktur. Kilise tarafından şeytanla ilişkileri konusunda en çok ilişkilendirilen grup hiç kuşku yoktur ki Heretiklerdir. Onların şeytanın kölesi olduğu, şeytanla cinsel birliktelik içinde oldukları gibi iddialarla hem suçlanmış hemde şüpheliler yakalandıkları gün başka hiçbir soruşturma geçirmeden yakılmışlardır. Özellikle en büyük heretik grup olarak bilinen Katharlar ilk yaşadıkları Rhi-neland Bölgesi olmak üzere taraftar buldukları her bölgede bu ithamlar içinde kalmışlardır. (Martin, 2009: 96)

Kilise tarafından sapkın ilan edilen Heretik mezhebi taraftarlarının en önemli söylemi Roma Kilisesi ve doktrinlerine muhalif gerçek bir Kilise kurmaktır. Bu tehlikeyi erken farkederek Kilise, 1119 Toulouse toplantısında bunu engellemek için kolları sıvadı ve ilk önlem olarak Heretik mezhep mensuplarını aforoz etti. Ancak bu ilk önlemlerde din adamları Kilise kadar sert bir tutum takınmadılar. Bu da bir süre Heretiklerin nefes almasını sağladı. Fakat bu uzun sürmedi. 1145'de Papa olan III. Eugene girişimleri sonrasında 1163 'de Fransa kralı VII. Louis'nin çabaları Lyon'da toplanan konsülden Heretikliler için tutuklama ve mallarının müsaderesi kararı çıkmıştır. Adım adım sertleşen tavırlar da bir sonraki aşama 1184'de III. Lucius tarafından Verone'de toplanan konsül kararlarıdır. Bu kararnamede bütün kont, senyör ve baronların bu aforoz mücadelesinde Kiliseye silah tedariki yapması talep edilmiştir. Bunun yanında halktan ise Heretikliğinden şüphelendikleri kişileri ihbar etmeleri beklenmiştir. Heretiklerin teşhis edilmesi için yılda iki kez kendilerine bağlı kırsal köy veya kentleri dolaşp, özellikle önemli görevlerde olanları teşhis ederek görevlerinden uzaklaştırılmasını öngören maddeler yer almıştır. Bütün bu maddeler şunu göstermektedir ki Kilise kendi tabirince imanın korunması adına ruhban sınıfının etkinliğini arttırmıştır. G.Testas & J. Testas dediği gibi *“Bu konuda sorumlulukları din adamı sınıfına vermekle aslında Avrupa’da episkopal Engizisyon başlamış oluyordu.”* (Testas-Testas, 2003: 14-15).

Papa, sapkınlığa karşı ilk önlem olarak yasalar çıkarmadan ve Engizisyon örgütünü kurmadan önce Heretikler’e karşı sadece kınama yaparak mücadele etti. Ancak daha sonra bu sapkın düşünceler konusunda imparatorlarla ciddi bir mücadeleye girdi. 1102 Lateran Konsülü ile beraber bütün sapkın düşünceleri aforoz etmek için bir deklere yayınladı ve ölüm cezası verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu konsülün en önemli vasfı konsülde ölüm cezasının verilmesi idi. Konsül kararlarına emperyalist imparatorluklarının geleneksel haklarını muhafaza etmek isteyen hiçbir kralın karşı çıkması da önemli bir diğer noktadır (Lea, 1922 : 181).

Heretikler ile mücadelede etkili bir unsur olan Tier Konsülünün (30 Kasım 1147 ile-13 Şubat 1148) Papa III. Eugenius liderliğinde toplanması ile Heretik ve sapkınlara ait mücadele devir atlamış oldu. Çünkü bu konsülde sapkınlara karşı gözdağı verilmesi gibi kararlar alınmış ve Hristiyanlık inancının yeniden tesis edilmesine dair ruhanî ve

dünyevî kararlar verilmiştir. Yani Kilisenin Heretiklere karşı yapacağı zulümün ayak sesleri olarak bu konsülin toplanması gösterilebilir (Akın, 2005: 90).

Kilise başta Katharlar olmak üzere Engizisyon eliyle Heretik gruplarla mücadelede kendine göre gittikçe artan bir başarı ivmesine sahip olmuştur. Tıpkı “Cadı” sapkınlığında olduğu gibi Heretikleri yakalamada da Engizisyon, korku ve jurnal sistemini faal olarak kullanmıştır. Herhangi bir işkence yapılmadan önce, bir soruşturma ve ardından bir duruşmanın yapılması gerekiyordu. Engizatörler, Heretik ve kripto avına çıkmak için şehre gelir ve araştırmalar yaparlardı. Görevliler şehir ya da kasabalara geldiğinde o civardaki herkesin çevresine toplanmasını isterdi. Katılım zorunlu değildi ancak katılmayanlar şüpheli sayıldığı için yargılanıp ceza almaktan çekinen insanlar buna mecburen katılırlardı. Bu toplantılarda Heretik olanların kimler olduğu öğrenilip çevreden bilgi alınınca ya da kişinin kendi itirafından sonra duruşmalar başlardı (Bannet, 2012: 3).

Duruşma süreci sanıklar için çok adaletsizdi. Sanığın tek hakkı kasabada onlara karşı derin bir nefret uyandıran herkesin ismini vermesiydi. Eğer bu doğruysa sıklıkla sanıklar bırakılır ve onları yanlışlıkla suçlayanlara cezaevinde hapis cezası verilirdi. Onlara karşı kin tutan birini isimlendirmekten ötürü, sanıkların yapabileceği en iyi şey çoğu zaman sert cezanın önüne geçmek için masum oldukları takdirde yalan söyleme noktasına kadar tanıklık yapmaktı. Masumiyeti neredeyse imkânsız hale getiren bir başka haksız uygulama, hüküm giymiş suçluların ve bilinen sapkınların sanıklara karşı ifade verebileceklerinin hemen hemen herkes tarafından kanıt kabul edilmesiydi. Engizatörler, birçok suçlunun sapkın olduğundan emin olmak için itiraf almaktan ve bunun için işkence uygulamaktan geri durmuyorlardı (Bannet, 2012 :3)

Engizisyonun Heretik raporları göstermektedir ki Veba tehlikesinin bertarafının ardından Heretiklerin suçlandığı cinsel ağırlıklı suçlar bir sonraki yüzyılda cadılara itham edilen Sabbat(Şabbat) âyinlerine giden zemini hazırlayacaktır. Bu zeminde heretiklere itham edilen suçlar sadece cinsel serbestlik ve oğlancılık değil, *Sub cauda* denilen kuyruk altından öpücük, hayvanlara tapınma, çocuk mahkûm etme, gece uçuşları yanında yüz kızartıcı birçok suçtan oluşan taşlarla da döşenmişti. (Federici, 2009: 40).

Heretikler cinsel yaşamı serbest bıraksalar da evlilik ve çocuk doğurma kısmını çok takip etmiyorlardı. Bunun için doğum kontrolünü sağlamaya çalıştıklarını keferat el kitaplarındaki kürtaj ve doğum kontrolüne yapılan birçok gönderme göstermektedir. Doğurganlığı engelleyerek bir cinsel yaşam peki bu bir cinsel devrim midir? Bunu bilemeyiz ancak onların kısırlığı sağlamak ya da kürtaj yapabilmek için içtikleri çeşitli iksirler ve kullandıkları yöntemler bir süre sona Cadı Avında kadınların bu suçlarla itham edilmesine de zemin hazırladı (Federici, 2009: 38-39). Bunların yanında raporların bir kısmında Engizatörler bazı Heretik mezheplerde Şeytan'a tapınma bile olduğu kayıtlara geçmiştir. İşte bu aşamadan itibaren Heretik simgesinin kadınların etkinliğinden dolayı giderek kadınlaşması Cadı kadınların katledilmesine giden süreci başlattı ve XV. yy.dan itibaren Kilise, cadıları yok ederek Heretikliği ezme hedefine odaklandıysa da bunu başaramadı. Kilise ne kadar uğraştıysa da Heretik mezheplerin kökünü kazımada çok yol katedemedi. Ne gaddarca yapılan zulümler, inançlarının şeytânîleştirilmesi, afroz edilmeleri ne de mülklerine el konulması hiçbir işe yaramadı. Hatta Albigen Seferi'nden sonra bile Kilise için Heretikler en az Müslümanlar kadar tehlikeli düşman statülerini korudular ve halledilmesi gereken sorun sıralamasında ilk sıralarda yer aldılar. Bu kadar baskıya rağmen güçlü bir direniş olmasının ve hareketin devamının sağlanması belki de bu mücadeleyi savunanların ruhban ya da şehir sakini ya da soyluların alt tabakalarının savunduğu bir hareket olmasıydı. Ancak Heretikliğin sonunu getiren tek bir şey oldu o da Anabaptistlerin Munster kentinde 1533'te "Tanrı şehir" kurma girişimi ile geldi. Kilise bu hamleye acımasız bir şiddetle karşılık verdi ve şehirde resmen oluk oluk kan döküldü (Federici, 2009: 40).

Heretiklerin gördüğü şiddet ve işkencenin en bariz örneklerinden biri I.Albigen Seferi'dir. Heretikler üzerine düzenlenen *I. Albigen Seferi 1208/1209-1229* arasında yapılmıştır. Bu sefer sırasında Albililer ve Heretikler üzerine öyle bir zulüm yapılır ki Kilise binlerce Albilili ve Katharı katleder ve mallarına el koyardı. Bu ağır darbe sonrası 1330'da Fransa Kathar Kilisesi yok olmuştur (Eliade, 2003: 213-214) Albigen Haçlı Seferi'nde etkili olan kont ve liderler: *III. İnnocent, VII. Raymond, Simon de Montfort'un ile Toulouse, Foix ve Comminges kontları, Arnold Amaury*'dur. Arnold Amaury Heretikler ve Albililer üzerine sefer yapılması için Papa'yı ikna edince tekrar Haçlı birliği kurulmuştur. Bölgede yapılan Albigen Haçlı Seferi, 1209'da başladı ve 20 yıl kadar sürdü. Heretikler üzerine yapılan Albigen saldırısı olarak tarihe geçen Haçlı

Seferi özellikle Katharların yoğunlukta olduğu Güney Fransa Pireneleri'nin Kuzey-Güney eteklerinde olan Languedoc Bölgesi'ne yapıldı. Papa bu sefere çok önem vermiş ve katılımın yüksek olmasını istemiştir. Bu yüzden sefere katılacak herkese, borçlarının temizlenmesi, günah allını tanıdı; yani günahları temizlenmesi ile elde edilecek ganimetlerden pay verilmesi vaad edildi. Bunun yanında sefere 40 gün hizmet edenlerden askerî yükümlülüğün kaldırılması vaadi de etkili oldu. 1209 yılında Rhöne Vadisinde toplanan 30 bin kişilik bir ordu ile başlayan saldırı bazı yazarlarca Avrupa'nın ilk "jenosid" yani soykırımıdır. Bu tabirin haklı bir tanım olduğunu gösteren en önemli şey ise Beziers kasabasında 15 bin kadın, çocuk ve erkeğin bu şiddet furyasından canlı kurtulamamasıdır. III. İnnocent bu Haçlı Seferi'nin öyle bir etki yapmasını istiyordu ki kasabadaki insanların Heretik olup olmadığına bile bakmadan insanları öldürmüştür. Bu sefer sırasında kimin öldürüldüğünün çok da önemli olmadığını görevlilerden birinin, Engizisyon temsilcisine Tanrı'nın inananlar ile sapkınların (Katolik ve Katharların) nasıl ayırt edeceğini sorduğunda temsilci "Öldürün hepsini, Tanrı kendinden olanları mutlaka tanıyacaktır." Cevabını vermiştir. Bu çerçevede Katharlar konusunda bahsettiğimiz gibi tam bir katliam yapılmıştır. Bziers şehrine haçlılar saldırdığında 1209'da 20 bin Kathar-Albigen Heretiği katledilmiştir. Heretikler üzerine yapılan bu zulüm yaklaşık 40 yıl sürmüştür. Albigen saldırısında askerler aynı Filistin'e saldıran Haçlı askerilerinde de olduğu gibi haç işareti takacaktır. Papa tarafından uygulanan tüm stratejiler amacına ulaşmış ve Beziers kasabasında yaşananlar, inanılmaz bir korku furyasına neden olmuştur. Haçlılar Beziers'ten Narbonne'ya geçtiklerinde buradaki halk, haçlılara kendiliğinden teslim olmuştur (Gül, 2009: 181; Martin, 2009: 77-80, 84; Kerr, 2011: 48.)

Albigen Seferi, Languedoc Bölgesi'ndeki Heretikler için St. Bernard'ın deyimiyle "küçük tilkilerin bağı talan etmeden" yaptığı bir seferdi. Aslında hiç öyle olmadı, bölgede yapılan katliam ile bağ talan edilmişti ama bunu yapan Heretikler olmamıştır. Bu sefer sebepleri ve detayları ile incelenirse Hristiyanların Ortadoğu'da yaptıkları Haçlı Seferleri ile ilişkisi daha çok belli olur. Burada yapılan terörün şiddetine bakarsak Engizisyon terörü canavarlaşmadan önce bölgede her iki taraf için de barışı filizlendirmek için zaman kalmamıştır (Martin, 2009: 94; Gül, 2009: 183) Öyle ise Hristiyan dünyası Müslümanlar üzerine yaptıkları Haçlı Seferi'ndeki başarısızlıklarını Heretik gruplar üzerinde temize çekmeye çalışmıştır. Yani kâfirlere karşı uğradığı

başarızlığı, sapkınlara karşı kazanacağı zaferlerle gölgeleme ve gündemi değiştirme nihai hedefler arasında olmuştur.

Teolojik olarak Katolik Kilisesinden ve Hrsitiyanlık öğretilerinden farklı düşünceleri kabul ettiği için bu isimle adlandırılan Heretiklik içinde tek bir mezhep yoktur. Birden çok fikir ve teolojik görüş barındırır. Bu Heretik akımlardan biri *Ariusçuluk'tur*. IV. yy.da ortaya çıkan bu inanç Hristiyanlığın Hz. İsa ile ilgili kabul ettiği teslis inancını teolojik açıdan farklı yorumlamaktaydı. Libya kökenli Mısırlı bir ailenin oğlu olan Arius (280-336), Allah'ın birliğine iman ediyor fakat Hz. İsa'nın Tanrı olduğu fikrini reddediyordu. İmparator Konstantin'in etkinliği altında IV. yy.da İznik'te toplanan konsülde (Sinod), Ortodoks Kilisesi baskısıyla teslis inancının tam tanımı ve sınırlarını çizmiş ve Arisus gibi bu düşünceyi kabul etmeyenleri "sapkın" (heretik) olarak tanımlamıştır. Hz. İsa'nın ilahlaştırılması ile ilgili İznik Yemini'nde "*İnanıyoruz ki... Rab İsa Mesih, Tanrının Oğlu'dur,*" diye geçiyordu. İşte bu düşünce zamanla Hristiyanlığın ana kolonlarından birini oluşturdu ve bunu kabul etmeyen Ariusçular ise Heretik sıfatıyla aforoz edildiler. Kilise ve Bizans imparatorlarının tüm engelleme ve baskılarına rağmen teslis inancını farklı gören bu Heretik düşünce başta Mısır olmak üzere Vandallar, Vizigotlar, Ostrogotlar ve Lombardlar gibi daha Hristiyanlığa tam adapte olamamış topluluklar arasında hızla yayılmıştır ki bunlara "Oniter" adı verildi (Gül, 2009: 34-35).

Heretik hareket olarak görülen bir diğer grup da 1079-1142 yıllarında yaşamış ünlü mantıkçı Abelardusun teolojik fikirlerinden yola çıkarak oluşan *Abelardus Hareketi'dir*. Hareketin tüm sınırları Abelardus'un kendi teolojik düşünceleri, kendi yazdığı metinler ve mektuplardır. Abelardus'a göre teologların bilincinde olması gereken ilk şey, insanoğlunun kelimeleri Tanrı'dan söz etmek için kullandığında ilk anlamlarını kaybetmeleridir. Çünkü Tanrı'nın ölçülemezliği ile insan zihninin sınırlılığı arasında büyük uçurumlar vardır. Teslis konusunda düşüncelerini, Teslis'i bronzdan bir mühürle kıyaslayarak anlattığı doktrinde "*Her ne kadar madde olarak bronzu, mührün biçimini ve mühürleme edimini kavramsal olarak birbirinden ayırt edebilmek de bu unsurlar aslında birbirinden ayrılamaz.*" diyerek en basit şekilde beyan eder. Abelardus hiçbir zaman Kilise için diğer Heretik akımlar gibi tehlikeli bir boyuta ulaşmamış ama teolojik açıdan Kilise ve dönem teologları ile sık sık tartışmaya girmiştir. Abelardus

Heretikleri tabiri caizse şehir ve şehir okullarında oluşan yepyeni bir dünya görüşünü yansıtır. Orta Çağ'ın felsefi ve teolojik düşünce dünyasının temelinde diyalektik kullanımı, Antik Çağ filozoflarının geri kazanılması ve çelişkili öğretilerin değerlendirilmesiyle ilgili esaslar vardır (Fiocchi, 2014: 275-284).

Kilisenin Heretiklik olarak nitelendirdiği gruplar çok çeşitliydi, bunlar arasında farklı bir damarla yer alan gruplardan bir tanesi de *Binyılcı Hareket* olarak adlandırılan gruptu. XII. ve XIII. yy. arasında görülen Binyılcı Hareket grubunun taraftarları daha çok Orta Çağ Feodal Avrupası'ndaki adaletsiz düzenin baskı altına aldığı köylüler, fahişeler, makamı elinden alınan rahipler ve gündelik hayat süren işçiler gibi topraksız proleter gruplardı. Hiç şüphesiz bu kadar farklı kitleyi tek bir başlık altında toplayan şey ancak siyasî buhranlar ve beraberindeki ekonomik isyanlar ile Kilisenin halk üzerinde yarattığı baskıdır. Öyle ki Orta Çağ insanları yaşadıkları devrin tüm olumsuzluklarını kıyametin yaklaştığına yormuş ve eli kulağında olan bu hadise ile herkesin yaşanan değişime tanık olacağı mitine inanmıştır. Bütün bu konjonktürler değişim isteyen bu sefalet içindeki grupları yakınlaştırmış ve direniş azmini arttırmıştır. Hatta toplumun bir kurtuluş beklentisi içinde olduğunu, bu devirde kendini peygamber ilan eden Baldwin (1224-1225) önderliğinde toplanan taraftarların Flamanca'da Binyılcı Hareketi hızlı bir şekilde yayması göstermektedir. Bu sözde peygamber en büyük desteğini tekstil işçilerinden görmüştür. Çünkü onlara altın, değişmiş bir dünya, toplumsal reformlar ve eşitlik vadetmiştir. Bu vaatler etkisini göstermiş ve neredeyse iç savaş boyutuna varan olaylar yaşanmıştır. Bu olaylar sırasında ise ön safta hep bu tekstil işçileri yer almıştır. Bunun yanında dünyayı değiştirmek isteyen bir başka grup olan şehirli işçilerin olduğu *Pastoreaux (cobanlar) Hareketi* şehirli zenginlerin evlerini talan edip K.Fransa'yı geçişler. Kıyamet mitinin en çok ön planda olduğu Binyılcı Hareket *Kırbacılar Hareketi'dir*. 1260'ta kıyametin kopacağına inanan Kırbacılar rahip Floralı Joachim'in önderliğinde İtalya'da etkili oldu (Federici, 2009: 31-32).

Heretiklerin bir başka alt grubu olan *Bogomillere*, daha sonra Katharlar'a miras kalacak bir ifade olan *Orta Çağ'ların büyük puritanları* denir. 1600 yıl önce bilinmeyen bir rahip tarafından Mısır'da Nag Hammadi yakınında bir mağaraya eski kutsal kitapların saklandığı bilinir. Gnostikler diye bilinen bu kutsal kitaplar I. ve II. yy.a aitti. Heretikler bu kutsal kaynakları her zaman korudular. Heretikler içinde bu mirasa ilk

sahip çıkan mezhep Bogomiller olmuştur. Elllerinde korudukları bu manevî miras sayesinde bundan sonra bu mirası kabul eden tüm Heretikler gibi kendi Kiliselerini, temeli ilk Hristiyanlar ile Yunanlılara dayanan ilk Kilise olarak görürler. Kral Konstantin döneminde inançları yüzünden ağır bedeller ödemeye başlayınca bölgenin dağlarına doğru çekildiler ve ilk Hristiyanlık döneminden kalan kutsal yazıları burada korumaya devam ettiler. Temeli bu kaynaklar olan inançlarını Kiliseye karşı her yerde ve her zaman savundular. XII. yy.da Bogomil misyonerleri Köln ve Danube'ye kadar geniş bir bölgede Bogomil inanç tohumlarını ekecek ve bunun bedelini de canlarıyla ödeyeceklerdir. Kilise tarafından Bogomiller yakalandıkları her yerde ateşe atıldılar. Özellikle en ağır kayıpları 1142 yılında Köln'de verdiler ve burada ateşte diri diri yakıldılar. Daha sonra bu bölgedeki Köln, Heretiklerin merkezi olacaktır. Bu yüzden Katharlar'a "Bougres/Bulgarlar" denilir. Roma Kilisesi ise "Sevilen Tanrı" anlamına gelen kelimesini "bugger" yani "alçak" olarak değiştirmiştir (Freke-Grandy, 2011: 153, 158, 238).

Katharlar Heretikler arasında Kiliseye karşı gelen en radikal gruptan biriydi. Kathar kelimesi köken olarak Yunancadan "katharos yani katışıksız" kelimesinden türemiştir. Aslında temelde Kilise için beş asır mücadele verdiği zorlu bir düşman olan Gnostik ruhunun tekrar dirildiği yer Kathar düşüncesi idi. Düşüncenin temelinde şeytan hem bir Tanrı idi hem de bu dünyanın prensi idi. Bu tabir Hz. İsa'nın adlandırdığı bir tabirdir. Bu çerçevede dünya ise Hz. İsa'nın krallığına girinceye kadar günahların bedelinin ödendiği bir araftır. İnsan ölmeden önce yeniden yaratılmamışsa bu dünyaya girmek için yeni bir yaşam süreci ya da reenkarnasyondan geçmek zorundadır. Heretikler iyi insanların Hz. İsa'nın soluğu olduğuna inanırlardı. Diğer Hristiyanlardan farklı olarak sadece Hz. İsa'nın gerçekleştirebileceğini iddia ettikleri ölü vaftizini kabul ediyorlardı. Fakat Kilisenin ilk günahı Hz. İsa adına satın aldıklarını gösteren dinî ritüel olan doğum vaftizini reddetmeleri idi. Bu reddetme de Kilise ile çatışmalarına ve tüm şimşekleri üzerlerine çekmelerine neden oldu. Kilise Heretik Katharları kendi aleyhlerinde bir Kilise kurmakla itham etti ve köklerini kazımaya çalıştı. Aslında bütün zıtlık teolojik farklılıklar gibi görülse de Katharlığın yayılması Kilise ve ruhban sınıfının otoritesini ciddi anlamda tehlikeye sokuyordu. Hiç şüphesiz ki bu iktidar kaybı beraberinde gelecek bir malî kayıp süreci de demektir (Messadie, 1999: 467-468).

1175'te Fransa'da Lyons kentinde, Hristiyan Ortodokslarla birlikte yaşayan Peter Waldo, İncil'i Fransızcaya çevirmek istemiş ve kendisine birçok taraftar toplamıştır. Sadece *Lyons'un Fakir erkekleri, Seçilmişler, İyi adam, Teselli bulan* ya da, *Waldensians* olarak bilinen hareket, aslında diğer Heretik gruplar gibidir. Bu mezhepte de yerel dinde İncil'in okunması, Azizler Kültürüne karşı çıkmaları, dünyanın maddî kötülüğün temeli olduğu iddiası ve Kilisenin keyfi ve kokuşmuş davranışlarını eleştirmeleri ve onlara reform yaptırma baskıları ortak teolojik görüşlerdendir. Bu yüzden de sapkın ilan edildiler. Waldensianlar düşüncelerini daha çok misyonerlik çalışmaları yaparak yaydılar. Bu sayede etkili oldukları coğrafi mekanlar İtalya, G.Fransa, İspanya gibi bölgeler oldu. Onların manevî kaynakları da diğer Heretik gruplar gibi Hristiyanlığın Roma Kilisesinden önceki ilk dönem kutsal kitapları, İncil ve bunun yanında örnek aldıkları ilk Hristiyanlar olan havarilerin yaşantılarıydı. Fikirlerinin hızla yayılması Kilise içinde bir tehlike olarak görülmelerine neden olmuştur¹⁴⁹(Burman, 1992: 21-22, 33).

Kilise tarafından Heretik grup olarak algılanan ve işkenceye tabii tutulan bir diğer hareket de *Maniciler Grubu* olmuştur. Maniciler diye hitap edilen grup Buda Zerdüş't ve İsa'yı tek bir potada birleştirmek ister. Bu yönü ile Manicilerin Zerdüş'tü Vedacılıkla Yahudi-Hristiyanlık arasındaki bir birleştirici harç olduğu söylenebilir. Zerdüş'tlükten gelen aydınlık-karanlık bölmesi ile doktrinin şiirsel ve büyülü bir destanla sunulması temeldir. Yine Hz. İsa'nın yani Tanrı'nın oğlunun çarmıhta gördüğü işkence ve yaşadığı çirkinlik utanç abidesi olarak herkesin tepki göstermesi gereken bir durumdu. İşte bu fikri savunuların birlikte olduğu mecra sayesinde üç büyük doğu dinî birleşmiş oldu. Kilise şunun farkında idi ki eğer Manicilik dinî rağbet görürse bir Hristiyan, hem İsa'ya hem Buda'ya tapabilirdi. Bu tehlikenin büyümeden yok edilmesi gerekiyordu. Kilisede odun yığınları üzerinde fikri savunan kim varsa öldürerek Maniciliğin önünü kesmeye çalıştı. Manicilerin Heretikler ile en büyük bağlantısı onlara miras bıraktığı şeytan'ın bu dünyanın prensi olduğuna dair algısıdır (Messadie, 1999: 451).

Heretiklik akımını sadece Hristiyan öğretilere başkaldırı görmek oldukça eksik bir bakış açısı olur. Çünkü bu akıma destek verenler ekonomik olarak yıllarca sefalet

¹⁴⁹Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.historyguide.org/ancient/lecture27b.html> /.06.03.2016.

içinde yaşamaya mecbur kalan yoksullardır. Perspektif bu yöne çevirildiğinde Heretikliğin aslında her türlü otoriter zulme bir başkaldırı niteliğine sahip olduğu görülür. Heretikler bu başkaldırıları dışa vurmanın bir sembolü olarak toplumdaki diğer Hristiyanlardan farklı bir hayat sürdürdüler. Aslında tek bir sloganları vardı. Apostolik Hristiyanlık öğretilerine geri dönerek ilk Hristiyanlardaki gibi basit hayat yaşamak. Bu yüzden *Lyon Fakirleri, Özgür Ruh Kardeşleri ve Alinteri ile Kazananlar* gibi gruplar hayatlarını bağışlarla devam ettiriyorlardı. Bir sonraki yüzyılda bunları Orta Çağ Komünizmi denilen bir ekonomik boyutla ilk kez tanışan *Bohemyalı Taboritler* izledi. Onlarında yaşantıları çok basit, sade ve iş gücüne dayalıydı. *Waldocular* grubu ise yalan, hilekârlık, sahtekârlığı engellemek için ticarete bile girmiyorlar, oldukça sadece bir yaşam sürüyorlardı ve havarileri örnek alıyorlardı. Tıpkı onlar gibi ayakları çıplaktı. Her şeyi bölüşüyorlardı ve yün kıyafetler giymeyi tercih ediyorlardı. Heretiklerle ilgili söylenilebilecek en önemli şey onların yaşadıkları düzenin adaletsizliğine başkaldıran gruplar olmasıydı. Bunu en iyi örnekleyen İngiliz köylü ayaklanmasının lideri John Ball “*İnsan olarak hepimiz yaratıcımızın tezahürlerini taşıyoruz. Ancak efendi-köle ayırımının olduğu ülkemizde bize hayvanlar gibi davranıyorlar. Bu ayırım kalkmadığı sürece memlekette hiçbir şey düzelmeyecek...*” diye söylemiştir (Federici, 2009: 34-35).

Kilisenin sapkın gruplar arasında saydığı Dilenci Tarikatlara “*religiones novae*” (yeni dinler) denilmesinin nedeni bunların dinsel doktrinleri içerisinde yer alan hem kişisel hem cemaat düzeyinde mal ve mülklerinden vazgeçmek ile alakalıdır. Dolayısı ile ara sıra çalışma ve dilenme şeklinde bir tercihleri de oluyordu. *Benvenuti, Umberto Eco editörlüğünde ki Ortaçağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, adlı eserde bunların özellikleri ile ilgili şu yorumu yapmaktadır.

“Bu tarikatların temel özellikleri vazgeçiş arasında, hem kişisel hem cemaat düzeyinde mülkiyetten vazgeçiş (dolayısıyla da dilenme veya ancak ara sıra çalışma tercihi), kural'a dayalı hayatla rahiplik görevlerinin uzlaşması, (daha çok şehirlerde, Heretik propagandayla rekabet içinde), misyonerlik ve toplumsal hayır işleri yerel Kilisenin yetki alanından muafiyet ve manastırların toprak dağılımını koordine edebilecek, ileri derecede merkezî bir yapı vardır. Vaaz vermek ve dolayısıyla vicdana yol göstermek açısından özellikle yatkın olduğu Ortodoks fikir birliğini etkili bir şekilde harekete geçiren Dilenci tarikatları, papalığın Gregoryen Dönem'den itibaren yürüttüğü ve III. Innocentius (1160-1216) döneminde başarıyla sürdürülen yerel dinsel özerkliklerin gücünün azaltılması ve Roma'nın merkezileşmesi sürecinde önemli roller oynarlar” (Benvenuti, 2014: 219).

XIV. ve XV. yy.larda Engizisyon Kurulu, Fransiskanlar tarikatında derin bir krizi ortaya çıkaracak ve etkileyecek kadar fakirliği yücelten birçok mezhebe mücadele

başlattı (Testas-Testas, 2013: 48). Bu tarikatlara gönül vermiş binlerce kişi Engizisyonun yaktığı ateşte can verdiler.

Kilisenin Heretik gruplar içerisinde en çok mücadele ettiği gruplardan biri de *Vadualar* olmuştur. Papa III. Lucius'un "Ad Aba/endam" adlı bülteni ile 1184'te Kilisenin mücadele alanına giren Vadualar için mahkûmiyet kararının çıkması IV. Lateran Konsüli'nde (1215) alınmıştır. Provence ve Languedoc bölgelerinde çoğunlukla Katharlar ile birlikte yaşadılar. Kilise hem Katharları hem Vaduaları susturulmak için işkenceye maruz bıraktı. Bu konuda en gaddar davranan Papalardan biri olan III. Innocent ve zulmünden kaçmak için farklı yerlere göç etmişlerdir. Özellikle Baltık kıyılarına, Alp Dağları vadilerine yerleştiler ve kutsal şehir olarak Piemont Bölgesi'ndeki (İtalya'da) Pignerol'u kabul ettiler. İki küçük kardeşin 1321'de Engizisyoncu Jacquez Bernard tarafından Montelier'de gaddarca öldürülmesi Engizatörelere karşı daha çok bilenmelerine neden olmuştur (Testas-Testas, 2013: 48). Bundan sonra Engizisyon ile çetin bir mücadeleye girdiler ve Engizatörleri komplolarla katlettiler. Biri 1365'te diğeri de 1374'te olmak üzere iki Engizisyoncunun katledilmeleri Kilise'de çok büyük yankı buldu ve Kilise tarafından köklerinin kazılması için sert önlemler alındı. Örneğin I. François Dönemi'nde Aix-en-Provence mahkemesinin emriyle organize edilen bir baskın düzenlendi. Bu baskında binlerce Vadualı katledildi ve çok ağır darbe aldılar. Ancak Kilise ne yaparsa yapsın hareketin kökünü kazıyamadı. Vadualar Piemont'ta, Lombardie'de, Toscan'e'da, Sicilya ve birçok yerde sürekli taraftar bularak yaşamaya devam ettiler (Testas-Testas, 2013: 48, 114).

Heretikler içinde bahsedilen diğeri bir grup ise *Ruhçular* grubudur. (Spiritüalizm) Ruhçular denmesinin nedeni temel eksenlerinin ruhun gelişimini sağlamaktan geçmesidir. Yani ibadetin bedensel olduğu kadar da ruhsal olması gerektiğine inanırlardı. Bu grup genel olarak Fransiskanlar Tarikatı'nda ortaya çıkmış ancak dilencilik, maddî güvensizlik gibi hayatla bağdaşmayan paradokslar yüzünden konuları muallakta kalan bir düşünce olmuşlardır. Spiritüeller de denilen bu ruhçular da Heretik birçok akım gibi G.Fransa'da özellikle Languadoc bölgesinde etkili oldu. Yine Engizisyon tarafından aforoz edilip sürgün, işkence, göç gibi muamelelere tâbî tutuldular. Engizisyon kendi Kiliselerine bağlı olmayan herkesi sapkın ilan etme düsturunu tekrar ederek bu grubun eylemlerine son vermek için harekete geçtiler. Bu

konuda kıvılcımı ateşleyen XXII. Jean gibi bazı önemli isimler olmuştur. Fakat Ruhçularla ilgili asıl mahkûmiyetler ancak 7 Ekim 1317'de onun “Quorundam Exigit” isimli deklaresiyle mümkün olmuştur. Onlara karşı XXII. Jean'ın Kilisenin Heretik muamelesi yapmasını istemiştir. Bernard Gui'de onlara yapılacak işkence de özellikle rol oynamıştır. Ruhçular göç ederek şiddetten kendilerini korumaya çalıştılar ancak sert bir tavır içerisinde gittikleri fikirlerini aşılama çalışmaları her yerde Engizisyon duvarına çarptılar ve odun yığınları ile karşılaştılar (Testas-Testas, 2013: 49-53).

Bütün bunların dışında Kilisenin pek de cevaz göstermediği başka bir hareket *Loire Grubu'dur*. Bu grup şiir ve felsefe konularında etkinlik gösteren hünerli şairlerden oluşmaktadır. Bu üstatlar okudukları ruhban sınıfına ait Heretik mektupları ile Kitab-ı Mukaddes'ten etkilenerek şiirler yazmaktadır. Daha çok G. Fransa ve Loire Bölgesi'nde yaşayan hitabet üstatları Hristiyanlığı, yazdıkları şiirlere uyarlamışlardır (Stella, 2014: 551). Bu entelektüel grup Heretik unsurlar arasında en şanslı olanıdır. Çünkü Kilisenin şiddet fırtınasından en az etkilenen Heretik gruptur.

4.5. TAPINAK /TEMPLE (MABET TARİKATI) ŞÖVALYELERİ

1095 yılının Kasım ayında Avrupa'da Haçlıların Papa II. Urban (1042-1099) ile döneme damga vuracağı yepyeni bir çağ başladı. Kutsal topraklara sahip olup Doğu'nun zenginliğini ele geçirme hayalleri gerçekleşirse Batı Hristiyan dünyasının da birleşmesi için bir adım daha atılmış olacaktı. Ancak bütün bu hayaller ve sabırla yapılan çalışmalar sükût-u hayale uğramış ve Ortadoğu'ya giden Haçlılar buradan büyük oranda yorgunluk ile geri dönmüşlerdir. Bu dönüş aslında beraberinde Avrupa'yı zulüm, acımasızlık ve zor bir mücadele evresine sokacak olmasına rağmen Haçlı Seferlerinde şövalyelerin kahramanlık ve cesur savaş teknikleri Orta Çağ Avrupası için yepyeni bir yıldızın haşmetli bir şekilde parlamasına neden olmuştur (Howarth, 1993: 20-23,43).

Şövalye tarikatlarının temeli kendi bünyelerine katılan üyelerinin dinî hayatlarını düzenleyerek onları münzevi hayatın kurallarına alıştırmaktı. Şövalye tarikatı tam bir disiplin yeri idi. Bu disiplini sağlamak için verilen emirleri yerine getirme, dürüstlük, tarikat kurallarına uyma, diğer üyelerle iyi ilişkiler kurmadan ruhun kurtuluşu için dünyevî nimetlerden kurtulmaya kadar birçok şey bu tarikatta öğretilirdi (Reader, 2003: 201).

Şövalyelik tarikatları içerisinde ayrı bir yeri olan Tapınak Şövalyeleri esasında bir tarikat unsuru olarak kurulmuştur. Fakat ortaya çıktıktan sonra insanların beyninde canlandırdığı manastır düzenini ve gereksinimini aynı ihtiyaç ve özlemlerin doğal etkisi ile çok geniş bir yere yaymışlardır (Gautier, 1966: 1).

Tapınakçıların Hristiyan dünyasına ve Papa'ya çok fazla hizmeti olmuştur. Hristiyan dünyasında ün yapmalarını sağlayan şey özellikle Haçlı Seferleri sırasında Papa'nın kahraman birer neferi olarak gösterdikleri kahramanlıklardır. Tapınakçılar, Haçlıların Müslümanların korkulu rüyalarından biri olmasında en etkili şövalye grubudur. Bazen bu haçlı ruhu altında o kadar acı ve şiddet barındırdılar ki kaynakların birçoğu Haçlıların ulaştığı bölgelerde yaşayanların, çocuklarını korumak için kendi elleriyle boğazladığını veya kendilerini ağır taşlara bağlayarak Ren ve Mozal nehirlerinden aşağı attıkları kayıtlar günümüze kadar ulaşmıştır. Haçlılar Antalya'ya geldiği zaman burada da gaddarca şeyler yaşandığını kaledeki Komutan Desk (Dece)'in işkence altında hayata veda etmesi göstermektedir (Michaud, 2011: 121, 204).

Kaderin bir cilvesidir ki bir zamanlar Haçlı ruhu altında Ortadoğu'da kan ve şiddetin yayılmasında etkili olan Tapınakçılar zamanla bu şiddete maruz kalmış ve acımasız işkencelerle karşılaşmışlardır. İlk işkenceye uğradıklarında başrolde Müslümanlar varken, sonraki süreçte ilk sırayı dindaşları almıştır (Paine, 2011: 60).

Tapınakçıların Engizisyon'la karşılaşmasına zemin hazırlayan kişi Fransız Kralı Philippe'dir. Fransa Kralı IV. Philippe, ilişkilerini sıkı tuttuğu Tapınakçılar hakkında 13 Ekim 1307'de yakalatma kararı çıkarmıştır. Philippe için bu karar hemen verilmiş bir karar değildi. 1306'dan sonra maddî anlamda iyi bir hazineye sahip olduğunu düşündüğü Tapınakçılar, profesyonellikleri, ele avuca sığmayan tavırları ve Papa'ya çok da sadık olmayan davranışları ile kral için ciddi bir tehlike olmuştur. Paris'teki isyankâr bir çeteden kaçan kralın şövalyelerin merkezine gitmesi onları ve güçlerini daha yakından tanımalarına üstelik servetleri hakkında bilgi sahibi olmalarına neden olmuştur. Philippe'nin tarikata girme isteğinin reddedilmesi, aynı zamanda şövalyelerin bir devlet bünyesine dönmesinden korkulması tarikatın kökünü kazıma hırsını da tetiklemiştir. Bu yüzden onları dağıtmak ve servetlerine tek başına hâkim olma dürtüsü ile farklı bahane arayışlarına girilmiştir. Kralın Tapınakçıları Engizisyon önüne çıkarması için itham edecek çok büyük bir suç bulması gerekiyordu. Philippe'de

biliyordu ki her şekilde Avrupa'nın güvenini kazanmış bu teşkilâta itham edilecek tek suç ancak sapıklık olabilirdi (Dündar, 2012: 76). Her ne kadar itham sapıklık suçu olsa da Papa'nın bu işkencelerde rol oynamasına neden olacak şey şövalye lideri Üstad Molay'ın Hospitalier şövalyeleriyle birleşme teklifini bir muhtıra göndererek reddetmesidir. Bu muhtıradan sonra Papa, Kral Phillippe tarafında yer alacak, kısa sürede tüm teşkilâta yapılan operasyonlarla şövalyeler tek tek Engizisyon huzuruna çıkarılacaktır. Şövalyeler sapıklık suçunu itiraf etmek adına çok fazla işkence gördüler. Bazıları bu işkenceler altında kendilerine itham edilen suçları kabul ettiler ve itiraflarına yine işkence ile imza attılar. (Bengisu, 2002: 171; Burman, 1992: 95-98; Ramos ve diğerleri, 2005: 12-13).

Tapınakçıların suçlandığı iddiaya göre bu teşkilâtın üyesi olmak için Hz. İsa'nın üç kez reddedildiği ve simgesine tükürüldüğü bir törene katılmak gerekirdi. Şövalyeler daha çırılçıplak bir şekilde çıktıkları tapınak üyeleri karşısında en kıdemli üye yani Üstad tarafından kuyruk sokumu, göbek ve ağızdan öpülerek tarikata kabul edilirdi. Tarikata kabul edilmek için Üstad tarafından belli bölgelerden öpülmek yetmez, bunun yanında diğer üyelerle de cinsel ilişkiye girmek gerekirdi. Vaftiz inancını reddetme, putlara hediyeler sunma gibi ithamlar da vardı. Papa ve Philippe Tapınakçıların bu ahlâksızlıklarını her yere bulaştıran adeta bir mikrop olduğuna tüm Batı'yı inandırmaya çalıştılar (Barber, 2006: 103-104). Özellikle Philippe bütün Avrupa'da bu algıyı yaymak için oldukça uğraşmıştır.

Tapınakçıların servetini ele geçirerek bütün mali sorunlarını halledeceğine inanan Philippe, şövalyelerin en büyük Baş Efendilerinden Bertrand de Blancfort'ın bir Kathar ailesinden olması nedeniyle Heretiklik'le de suçlamak istedi. Sadece Bernard'ın bir Katharlı aileden gelmesi değil, Albigen Seferi sırasında şövalyelerin arasında Kathar olduğu bilinen kişilerin alınması ve onların Albigen Seferi'ne katılmayı reddetmesini de buna kanıt gösterdi (Martin, 2009: 138-139). Katharlar ile olan bu bağları onların Heretiklik'le suçlanmasını kolaylaştırdığı söylenebilir.

Şövalyelerin gizemli dünyası onların sapıklıkla suçlanması için yeterli dedikoduları üretti. Çünkü herkes şövalyelerin manastır hayatını merak ediyordu. Philippe sadece sapıklık değil Heretiklikle de Tapınakçıları itham edebilmek adına tüm Heretikler'deki ithamlarda ortak olan şeytan sembolünü *Baphomet* olarak simgeleştirdi

ve Tapınakçıların bu şeytana taptığı spekülasyonunu çıkardı. Tüm bu dedikodular ortamı kralın istediği gibi hazırlamıştı. 12-13 Ekim 1307 gecesi Kral tüm Fransa'da büyük bir polis harekâtı gerçekleştirerek üstelik Büyük Üstad Jacques de Molay ve yüz kırk adamını Nogaret'li Guillaume (dönemin Adalet Bakanı) tarafından tutuklatmış oldu (Testas-Testas, 2013: 56-58).

Şövalyelerin yakalanma ve tutuklama emri tüm Fransa'da aynı anda ve aynı saatte gerçekleşen dünyanın en önemli polis harekâtıdır. Bu polis harekâtı ile Büyük Üstad Jacques de Molay da dahil olmak üzere toplamda 60 şövalye ve rahipler, çavuşlar ve emektarlar, hatta Tapınakçılarla çalışan işçiler dahil 15 bin Tapınakçı tutuklandı. Üstelik bunların 500'den fazlası hiçbir şekilde Tapınakçı bile değildi. Yaklaşık 200 kadar yemin etmiş Tapınak Şövalyesi vardı. Fakat operasyonu takip eden pazar günü Fransa'daki bütün Kiliselerde, Tapınakçıları kötöleyen düşman ilan eden vaazlar verildi (Dündar, 2012: 78).

Tutuklamanın arkasından Molay için yedi yıl süren zor bir duruşma süreci başladı. Bu sürece eşlik eden tek şey işkence idi. Üstadın işkencelerle zorlandığı şey, sapkınlık suçlamasını kabul etmesi idi. O kadar ağır süreçler geçirdi ki bazen işkenceler altında dayanamayıp iddia edilen ithamları kabul etti bazen de tapınağın suçsuz olduğunu iddia etti. Sapkınlık suçlaması yanında şeytana tapma ithamı da Tapınakçılar aleyhinde kullanılabilirdi diye XXII. Jean 1318-1326 yılları arasında, "Şeytana Tapma"ya karşı en az üç mühürlü emir verdi (Messadie, 1999:463). Büyük Üstad Molay iki yıllık işkence sürecinde çok fazla yorulmuştu. Üstelik tarikatı sonuna kadar savunmalı mı yoksa işkence den kurtulmak adına suçlamaları kabul mü etmeli bilemiyordu. Hatta en son çıkarıldığı mahkemede cahil ve yoksul bir şövalye olarak Tapınakçıları savunacak kudrette bile olmadığını ve bundan sonra hakkındaki karar Papa V. Clement tarafından verilene kadar sessiz kalacağını söyledi (Read, 2003: 298).

Engizisyonun Tapınakçılar için hazırladığı şey tam anlamıyla bir cehennemdi. Çünkü burada Tapınakçılara yapılan işkenceler tam anlamıyla bir insanın hayal sınırları zorlayacak kadar acımasızdı. İşkencede bu kadar fevri davranmalarının nedeni Engizatörlere verilen "hiçbir şekilde işkence den kaçınmayın" emri idi. Onlara Baphomet ve ahlâksız iftiraları kabul ettirmek için yaptıkları, belki de en genel işkencelerden bazılarını kullanmaktı. Yani dişlerini çekmek, sonrada çıkan sinirleri sivri

aletlerle kurcalamak veya ağır yapacak yöntemler kullanmak gibi. Bunun yanında sivri kenarlı çekiçlerle sorgulananların tırnak diplerine vurulması ya da kızgın demirlerle vücudun muhtelif bölgelerinin dağlanması işkenceleri gözde olanlar arasındaydı. Bazen de şövalyelerin ayakları yağlanıp yakılıyordu ve yağlanıp ateşte yakılmış ayaklarının saklandığı çantalar şövalyeye sorgulama süreçlerini hatırlatması için Engizisyon Mahkemesinin huzuruna getiriliyordu (Erol, 2005: 84).

Şövalyelerin yargılanması davasında uygulanan işkenceler konusunda Avrupalı yazarlar arasında işkence yapılmadığını savunan bir grup da yok değildi. Bu konudan yola çıkan yazarlar, Fransa ve İtalya'daki şüpheli şövalyelerin hepsinin tehdit edildiğini kabul etmekle beraber Politiers'deki 1308 tarihli duruşma örneğinde olduğu gibi şövalyelerden birinin gerçek bir işkenceye uğramadığını ama işkenceye hazır hale getirildiğini ve bu aşamada dahi her şeyi itiraf ettiğinin yazıldığı belgeleri kanıt kabul etmektedir. Buradan yola çıkan tarihçiler bu davalarda şövalyelerin işkence yapıldığından değil işkence yapılacağı korkusundan kendilerine itham edilen suçları kabul ettiğini savunmaktadırlar (Gilmour-Bryson, 2000: 51).

Her ne kadar bazı Avrupalı yazarlara göre Tapınakçılara işkence yapılmadıysa da bütün yargılamalar Engizisyonun siyasî bataklıkta oyuncak olduğunun en önemli kanıtıydı. 1308 yılındaki Tours Toplantısı'nda işkence altındaki 72 şövalye suçlandıkları tüm iddiaları Papa huzurunda kabul ettiler. 12 Mayıs 1310'da tarikatı savunmak isteyen 14 Tapınakçı Vincennes ormanlığı kıyılarında sessiz sedasız yakıldı. Engizisyon artık tamamen Kral Philippe'nin amaçlarına hizmet eden bir araçtı. Ancak Kral öfkesini sürekli körüklerken işkencelere rağmen bazı yerlerde davalar yine de Tapınakçılar lehine bir seyir izliyordu. Bu durum Fransa Kralı'nı daha çok sinirlendiriyordu, Vienne üzerine yürüyerek bu duruma müdahale etmek istedi ancak çözümün Papaya bırakılmasını isteyen papazlar yüzünden vazgeçti. Papa V. Clement, 1312'de "Vox in excelso" isimli yazıda tarikatın onurunun lekelendiğini ve tarikatın Hospital tarikatı içerisinde lağvedilmesini isteyen bir deklare yayınladı. Bu Tapınakçıların tamamen ortadan kaldırılması demektir. Bunu takip eden süreçte tarikatın suçsuzluğunu savunanlar öldürme cezası ile infaz edildiler. 18 Mart 1314'de Büyük Üstad Molay'lı Jacques ve Normandie'nin hocası Geoffroy de Charnay, Paris'te diri diri yakıldı ve malları da Hospital tarikatına teslim edildi (Testas-Testas,2013: 56-58).

Bunun dışında merkezlerine el konuldu malları haczedildi. Ancak bütün bu hengâmenin asıl nedeni olan Tapınak servetine Kral Philippe bir türlü ulaşamadı. Çünkü bu servet ondan kaçırılıp Hospital Şövalyelerine teslim edilmişti. Sonrasında bu servet bulunamadı ve akıbeti “Tapınakçıların hazinesi” adlı mitsel bir dedikoduya dönüştü (Baigent-Leigh-Lincoln, 2005: 77; Burman, 1992: 95-98).

4.6. DEMONOMANİE (SATANİZM-CİNCİLİK-BÜYÜCÜLÜK)

Avrupa’da her zaman merak edilen konulardan bir tanesi şeytan olmuştur. Ancak Orta Çağ’da şeytan belli semboller etrafında toplumun günlük yaşantısının bir parçası haline dönüşmüştür. Orta Çağ insanının başına gelen her olumsuzluğu doğüstü güçlerde arama ve bir günah keçisi bulma eylemi ve algısı ruhban sınıfı tarafından sürekli kendi çıkarları doğrultusunda işlenmiştir. Büyücülük, şeytana tapınma, cadılık, Heretiklik gibi kılıflarda tekrar topluma sunulan şeytan figürü mistik boyutta da Avrupa’nın zihin dünyasını meşgul etmeye başlamıştır. Özellikle XVI. yy.da şeytan çıkarma gibi konularda kitaplar bile yazıldı. Exorcism denilen şeytan çıkarma 1500’lerin sonlarında Fransa, İtalya ve Almanya’da patladı. Monro Girolamo Menghi'nin etkileyici kitapları Nider, Kramer ve Sprenger gibi eski okul demonologlarına ait kitaplar ilgi gördü. Ayrıca Excorism el kitapları bu bölgelerde ve tüm Avrupa’da ekmek su gibi sattı (Dashu, 1998: 11).

Büyü uygulamaları dünyanın birçok bölgesinde etkili olan bir uygulamadır. Toplumlar genellikle umutsuzluk, dışlanma, başarısızlık, gibi ciddi bilişsel ve psikososyal travmalar yaşadıkları durumları kara büyüye maruz kalmakla açıklarlar. Genel olarak bilinen bir gerçek vardır ki, büyüün etkili olabilmesi için birbirini tamamlayan üç güç vardır. Birincisi büyüye inanan mahkûm, ikincisi; büyücünün kendi tılsımına inanması ve son olarak büyülü büyücü konseptindeki kamuoyunun inanç ve beklentileri. Her şeyden önce büyü yapıldığına inanan kişinin sürekli yaşadığı olumsuzluklar sosyal ve aile çevresinden soyutlanması onun zamanla bir tehlike kaynağı olarak görünmesine de neden olmuştur (Strauss, 1983: 33,35).

Düşmanlık ve zehirlenme arasındaki ilişki XVI. ve XVII. yy.lar arasında cadılık ve büyücülükle harmanlanmış ve kasıtlı zehirlenme suçu da bu ilişkinin içine katılarak özellikle kadınlar itham altında bırakılmıştır. Zaten cadılığın kadınlarla

bağdaştırılmasındaki en önemli sebep genelde zehir kavramı üzerinden büyücülük algısının yaratılmasıydı (Paton, 2012: 240).

Kutsal kitapların hepsinde büyü lanetlenen bir mevzu olmuştur. Kitab-ı Mukaddes'te - *Kim cincilere, ruh çağıranlara danışır, bana ihanet ederse ona öfkeyle bakacak, halkımın arasından atacağım* (Levililer 20:6) denilerek büyü ve kehaneti net bir şekilde yasaklanmıştır. XII. yy.da gizli ilimlerin esas aldığı iki tür büyü vardı. Bu büyüler aydınlık ve karanlık güçlerin kullanımını esas almalarına göre doğal büyü ve şeytânî büyü diye ikiye ayrılır. Şeytânî büyü denilen büyü Tanrı'nın varlığını inkâr eden bir büyü çeşidi olduğu için tehlikeli görülmektedir. Çünkü bu büyüde mucize gerçekleşeceğine dair büyük bir beklenti söz konusudur. Bu mucize kişinin doğal yetenekleri ile gerçekleştirebileceği bir şey olmadığı için mutlaka doğaüstü güçlerden yani şeytanlardan da yardım alınması gerekirdi. Mucize yaratmak için saf olmayan ruhlarla ittifak yapılması gerekirdi (Clericuzio, 2014: 468).

Orta Çağ Hristiyanlık dünyası için kara büyü ya da şeytânî büyü'nün başrol kahramanı olan şeytan, Kilise için de otoritesini arttırmaya yarayacak kullanışlı bir düşmandı. Üstelik şeytanla işbirliği dendiği zaman birey sadece yakılmıyordu aynı zamanda malları da müsadere edildiği için maddî açıdan Kiliseyi zenginleştiren bir kazanç oluyordu. Belki de bu yüzden ruhban sınıfı kendince istedikleri bir toplumu yaratmada şeytanla korkutma eğilimini daha çok kullanmıştır. Kilise tarafından verilen vaizlerde şeytanın dehşeti sürekli yenilendi. Böylece insanlar şeytanı bir efendi olarak görmekle, bir aptal arasında görmek gibi bir tercih arasında tercihe zorlandılar. Kilise tarafından toplum üzerinde öyle bir baskı oluşmuştu ki günlük algı bile şu nokta üzerinde yoğunlaştı: Şeytan sürekli şekil değiştirerek hayatımızda yer alır; Kurt adamlar, vampirler ve cadılar. Bunların hepsi efendilerini taklit ederek onun isteğini yerine getirir. Onlardan uzak durulmalıdır (Russell, 2001: 72, 93).

Orta Çağ'da büyücülük inancı Çağdaş Batı Avrupa'da oldukça yaygındı (Paton, 2012:244). Ancak bu işin şeytan figürü ile birleşip halk üzerinde satanizm, Cadılık ya da Heretiklik gibi ithamlarla baskı oluşturması Papalık'ın bu algıyı kullanmasından kaynaklandı. Üstelik bunu yaparken Kilise siyasî isimlerle de bir taç ittifakı yaparak prens ve kralların da desteğini almaya çalıştı. Tanrısal hak ve kutsallık ayini üzerine kurulmuş ittifakın tacı elinde bulunduran kral ve prensler bölümü, bunun öneminin

farkındaydılar. Onlara göre Kilisenin düşmanı kendilerinin de düşmanı, Kilisenin otoritesinin sarsılması kendilerinininkinin de sarsılması demektir. Kilise ile ortak düşmanı yok etmek kendi huzurları ve kadim varlıkları için gerekliydi. Bu yüzden düşman ne kadar tehlikeli ve otoritelerini sarsıyorsa o kadar büyük ithamlar altında kalıyorlardı. Bu ithamlardan belki de toplum tarafından en çok karşılık bulanı büyücülük suçlamasıydı. Bu yüzden X. ve XII. yy.lar arasında büyücülük iddiası ile ihbar edilen düşmanların çoğu hem ruhban sınıfının hem de prenslerin ihbarları üzerine olmuştur (Messadie, 1999: 467).

Orta Çağ'da büyü denilince işin içinde mutlaka olması gereken şeytan orjinlerini genellikle vücudu kıllı kimi zaman boynuzlu kimi zaman çift toynaklı ve en çok keçi olarak tasvir edilirdi. Aslında bu tasvirin altında eski Pagan Kültürü yatmaktadır. Ayrıca şeytan bu kültürdeki vahşi doğa bağlantısı ve cinsel aşırılıklarla korku duyulan biri olarak simgelenmiş "chthonic bereket tanrılarıyla" benzerlik göstermektedir. Zaten chthonic kavramı, cinsellik ve yeraltı ülkesi ve bu nedenle de ölümlerle ilişkilendirildiği için bu sıfatlar şeytan ritüeli içerisinde de uygun hale gelmiş oluyordu (Russell, 1999: 142-143).

Yer altı dünyası ve ölümler âlemi genel olarak karanlık ve kötülük ilkesiyle ilişkilendirilirdi. Aslında yer altı birçok ağaç, bitki, çim ve bunların hepsinin köklerinin geldiği yer olduğu için aynı zamanda doğurganlığı ve bereketi de simgelerdi. Yine yer altı birçok ritüelde değerli madenleri ve ruhların karanlıklarda dolaştığı, mezar kültürü olarak ölümlerin ebedi ikametgâhıdır. Bu yüzden yer altının efendisi sayılan şeytan bu anlamları üzerinden sadece karanlık ve kötülükle değil; üreme, bereket ve cinsellikle de bağdaştırılmıştır. Bu yüzden şeytan'ın kendi köleleri ile cinsel ilişkide bulunduğu düşüncesi süregelmiştir (Russel, 1999: 68).

Şeytan, Kilise için öyle eski bir kadim düşman olmuştur ki sefaletten savaşlara, baskınlardan zulümlere, günlük hayatta halkın sabrını zorlayan her şey onun kötülüklerinin ürünü olarak görülmüştür. Kilise bu algıyı hurafelerle beslemiş geliştirmiş ve şeytan ile işbirliği yapan herkesi (ruh çağırana, şeytan çıkarana, Heretik, Cadı..gibi) toplumdan dışlayarak Şeytanla girdiği savaşı kazanmaya çalışmıştır. Bu savaşta Kilise Heretikler boyutunda üslubunu sertleştirmiş ve şeytanla mücadele işini Engizisyona vermiştir. Çünkü Heretikler ve Maniheistler gelen iyilik-kötülük arasındaki

zıtlıktan kaynaklı olarak şeytan'ın varlığı olarak kabul edilen köylüler ve kültürlü sınıflar arasında kabul ediliyordu. Fakat Engizatörler buna şiddetle karşı çıkıyorlardı. Bu yüzden Papa IV. Alexandre, tarafından Heretik uygulamalarda başı çeken büyücülük ve şeytan ilişkilerinin varlığını sorgulama kararı Engizatörlerce yapılmıştır. Böylece İblisle yapılan anlaşma-sözleşmeler ile büyücüler ve kâhinler Engizisyonun titiz çalışma alanlarından biri oldu (Testas-Testas, 2013: 60).

Şeytan konusunda itham edilen bir diğer grupta cadılar olmuştur. Bu konuda toplumsal algı daha çok Demonologların oluşturduğu cadılar'ın şeytanın cinsel köleleri olduğu algısı etrafında şekillendi. Cadı ile şeytan arasında bir anlaşma olmasından, aralarında cinsel ilişki olmasına kadar ithamlar bir anda Engizisyon'un dikkatlerini bu gruba yöneltmesine neden oldu. Avrupa için cadı avında dikkat dikkat çekici nokta İncubus ve Succubus figürleri¹⁵⁰ üzerinden oldu. Tüm bedenlerde toplum önünde incelenirken şeytana ait işaretler bulunacağı inancı da bu algının bir sonucuydu. Oysa çelişkili bir şekilde gerçekte cadı şüphelileri, kimi zaman bu işlem sırasında kimi zaman da işkence esnasında jüri memurları, yetkililer ve cellâtlar tarafından tecavüze maruz kaldılar. Çünkü işkenceler, konu kadınlar olunca genellikle onların cinsel bölgeleri üzerinde yoğunlaşırdı. De Lancre, Boguet ve Remy, gibi cadı avcılarının çoğu da aslında hazırladıkları raporlarda şeytanla cadıların ilişkilerini anlatırken kendi fantezilerini yazdılar. Yazdıkları raporlar ve çizdikleri resim ya da gravürlerde Demonologlar genellikle şeytânî cinsel buluşmaları kadınlara zevkli fakat Kilise tarafından yasaklanmış olan eylemler olarak düşündüler (Dashu, 1998:7-8; Kramer & Sprenger, 2018: 58-62).

Malleus Maleficarum adlı eser de cadılık kötülük ve hakiki inanca küfür olarak nitelendirilmekte ve şöyle denilmektedir;

“Bu mekruh kötülüğün uygulanması için dört noktanın olması gerektiğini bilmemiz gerekir. İlk olarak, Katolik inancını saygısızca terk etmek veya inancın belli başlı doğmalarını inkâr etmek. İkinci olarak, beden ve ruh olarak kendilerini tüm kötülöklere adamak; üçüncü olarak vaftiz olmamış çocukları şeytana sunmak; dördüncü olarak ise her türden iğrenç şekillerde İncibus ve Succubus ile cinsel şehvete tutulmak.” (Kramer & Sprenger, 2018 : 63)

¹⁵⁰ İncubus: Şeytan'ın kadın cadılarla ilişkiye girmesi, Succubus ise; şeytan kanı taşıyan kadınların erkeklerle ilişkiye girmesidir. Bkz. H.Kramer & J.Sprenger , *age*, s 63-64

Satanizm, şeytan çıkarma, büyücülük, cadılık ya da Heretiklik davaları zamanla birbirine karıştı. Tapınakçılardan Jeanne d'Arc'a kadar neredeyse toplumun her kesimi bu itham altında kalabiliyordu. Malleus Maleficarum'da isnat edilecek suçlar ve ilişkilendirilecekler listesi zaten belliydi. İlginç bir şekilde eserdeki en tuhaf hikayeler, en eksantrik efsaneler, eleştirinin olmaması ve şeytana ait bütün anlatımların İncil'in birer realitesi gibi sunulması bile İblis imparatorluğuna son verilmesi için gerekli startın verilmesine neden oldu. Nancy Bölgesi'nde Engizatör Nicolas Remi veya Remigius bu konuda zâlimlikleri ile ün yaptılar. Lorraine halkının en az üçte birinin şeytanla ilişkisi olduğunu iddia edip infaz ederken, 1580'den itibaren de en az 800 büyücüyü ve kâhini odun alevleri üzerine gönderdiler. Bu da tüm Avrupa'da bir korku furyası yaşanmasına neden oldu. Bu yüzden sadece XVI. yy.da şeytanla ilişkisi olanların yakıldığı onlarca ateş ocağı vardır. Ancak burada çok ilginç noktalardan bir tanesi şudur ki: İspanyol Engizisyonu şeytanın hizmetkârlarının suçlandığı bu iddiaları pek gerçekçi bulmamış olmalı ki, İspanyol Engizisyonu asırlar boyunca Yeni-Castilya'nın bütün bölgelerinde bu suçla tek bir kişiyi bile öldürmemiştir. Hatta bu suçla itham edilenlerin ya da sürgüne gönderilenlerin birçoğunun Kastilyalı Engizisyonculara sığınmıştır (Testas-Testas, 2013: 61-62,84).

4.7. CİNSEL SAPKINLIKLAR ve YOKSULLAR

4.7.1. Cinsel Sapkınlık- Zina Yapanlar

Ortodoks Kilisenin çeşitli nedenlerle birilerini sapkın ilan etmesi sonucunda mahkûm olan ve bunun kaygısını yaşayan toplum kesiminin geniş olacağı muhtemeldir. Orta Çağ'da eğer bir yerde sapkınlık ortaya çıkıyorsa aslında bunun anlamı şudur: toplumda büyüyen sapkınlık kökleri aynı şekilde Kilise içinde de kök vermektedir. Duby sapkınlıkla ilgili *Erkek Orta Çağ* adlı eserinde bu durumu şöyle açıklamaktadır: “*Belki de sapkınlık her zaman fiili bir Kilisedir; bununla birlikte kendi bağrından, kendi sapkınlıklarını üretebilmesi için gerçek bir Kilise haline gelmesi, yani kendi dışına atmaya ve mahkûm etmeye koyulması gerekmektedir*” (Duby, 1991a: 194).

Tarihin çoğu döneminde dinsel hoşgörü evrenin başarılı olamadığı bir konu olmuştur. Tarihte dinsel hoşgörüyü düstur edinmiş ilk hükümdar MÖ 264-228'de yaşayan Hintli hükümdar Aşoka'ydı. Kral Aşoka aslında iğrenç işkencelerin yapılması için özel olarak tasarlattığı zindanlarda azılı bir işkence meraklısı iken, bütün hayat

felsefesi bu işkencelerden etkilenmeyen bir Budist rahiple tanışmasıyla değişti. Savaşmayı bırakıp adalet, huzur, mutluluk ve emniyeti arttırmak için çaba sarf etti. Vejetaryenlikten ve insan sevgisinden bahseden bütün canlılara şefkat göstermeyi emreden kanunlar yayınladı (Zeldin, 2010: 260).

Ancak her zaman devlet düzeninin kurulmasında etkili olan yöneticiler dinsel hoşgörüyü sahip olmamışlar ve disiplinli davranmaya çalışmışlardır. Devletler bu disiplini sağlarken yani kendi kudretini oluştururken temel harcı ahlâkî kavramlardan oluşturmuştur. Bu yüzden tarih boyunca devlet düzenlerinin hemen hemen hepsinde cinsel yaşamla ilgili kısıtlamalar olmuştur. Burada amaç insanların cinsel ilişkilerini kısıtlamak değil onu ahlâkî boyuta yöneltmektir. Orta Çağ'da devlet, Hristiyan halktan evli olmasını ve cinsel yaşamını bu sınırlar içerisinde yaşamasını bekliyordu. Roma devletinin Hristiyanlaşmasından beri beklenti bu şekildeydi. Çünkü Pagan kültürünün etkisindeki Roma'da çiftlerin evliliklerinde sosyal statüler etkiliydi. Çocuk yapmanın cezası vardı. Ahlâkî anlamda bazı kısıtlamalara rağmen genel anlamda erkekler metres ve fahişelerle birlikte olabilirdi. Ancak Roma Hristiyanlığı kabul edince devlet cinsel anlamda daha katı kurallar koydu ve daha da sınırlandırdı. Yani tabir-i caizse cinsel perhiz fikri, devlet siyasetinin temeli oldu (Berkowitz, 2013: 89).

Peki din adamlarının halka koyduğu bu cinsel perhizin sınırları nasıl oluştu? Temel sınırları çizen Ruhbanlar temel olarak kutsal kitapları esas aldılar. Temel sınırlarda çerçeveyi çizmede Augustinus ve Jerome gibi isimler etkili oldular. Ayrıntıların oluşmasında etkili olan her şey, yaklaşık beş yüz yıldır devam eden günah çıkarma odalarında ki anlatımlardı. Günah çıkarma işleminde din adamları ile tövbekârlar zaten aynı mahallenin sakini oldukları için birbirini iyi tanıyorlardı. Fakat konu cinsel anlatımlara gelince bazen komşuluk ilişkileri bile altüst olurdu. Bir süre sonra mahallenin dostu ve manevî lideri olmak için bu görevi üstelenen papazlar da bu cinsel konulara konu gelince sadece tövbekârların kötü amellerini tartıp neticeye bağlayan hâkimlerden farksız oldular. Çünkü papazlar günah çıkarırken cinsel davranışları ahlâkî sınırların dışında olanları elindeki kılavuz “penitential”lere bakarak karar veriyor ve günaha belli cezalar uygulardı. Bu kılavuz kitaplarda cinsel davranışlar iyi ve kötü diye ikiye ayrılıyordu. XII. yy.a kadar etkinliğini ciddi anlamda koruyan bu kılavuzların birinde şöyle yazıyordu: *“Nasıl ki, [erkeği] bir katırla çiftleştirmek, bir*

erkeklerle çiftleştirmekten daha iğrençse, o erkeği bir erkekle çiftleştirmek, bir dişiyle [çiftleştirmekten] daha akıldışı bir suçtur. Aynı şekilde ıslak rüyalar, uyanırken mastürbasyon yapmak kadar günah değildir” (Berkowitz, 2013: 90).

Bu kılavuz kitaplarında yer alan bazı sorular günah çıkarma âyinlerinden esinlendiği belli olan sorulardı. Örneğin oral ve anal ilişki, afrodizyaklar, lezbiyenlik, hayvanlarla ilişkiye girmek, kürtaj, mastürbasyon ve aşk iksiri olarak adet kanının içilmesi gibi sorular ayrıntıları ile soruluyordu. Bu soruların günah çıkarma âyinlerinde cesur bir şekilde ayrıntıları ile sorulmasında amaç, cinsel sapkınların ve eşcinsellerin belirlenmesi ve oranlarını araştırmaktı. Bu oranlar belirlendikten sonra bu suçların cezası da belirlenecek ve sınıflanacaktı. Bu yüzden de kılavuzların ayrıntıları ruhban sınıfı dışında hiç kimseye gösterilmiyordu. Cinsel sapkının araştırılması için en doğru zaman günah çıkarma ayiniydi. Çünkü kefaret ödemek çok külfetliydi ve halk kefaret ödememek adına mecburen günah çıkarma âyinlerine katılırdı. Böylece o mahallede yaşayanların tüm özel hayatları da bu kılavuz kitaplarında yer alırdı (Berkowitz, 2013: 91).

Cinsel suçlarda düzenlemelere ilk olarak mastürbasyonda başlanmıştır. Çünkü cinsel sapkının yaygınlaşmasına neden olan şey cinsel yaşamdan gelen zevk ilkesiydi. Cinsel zevkin en önemli aracı olarak bazı teologlar mastürbasyonu görmekteydi. Örneğin 1388’de Fransız Teolog *Jean Gerson* mastürbasyonu livatacılığa sebep olan bir ahlâksızlık olarak tanımlarken günah çıkarma âyinlerinde din adamlarını kişilerden bunun itirafını mutlaka alması konusunda ikaz ediliyordu. Bunun için bu teoloğun yazdığı kılavuzda mastürbasyon yapan kişi için sık sık dua etme, kendini kırbaçlama ya da soğuk suya girme gibi soğuma öğütleri verilmesi istenirdi (Berkowitz, 2013: 92).

Orta Çağ’da cinsel sapkılık olarak belirlenen suçlar arasında zevk ögesi taşıyan çeşitli cinsel birliktelik şekilleri dışında eşcinsellikte yer almakta idi. Eşcinsellik ilginç bir şekilde Antik Çağ’da eğitici bir kurum özelliği gösterirken Orta Çağ’da sapkın bir harekete dönüşmeye ve cezalandırılmaya başlanmıştır. Eşcinsellik deyince oğlan sevicilik akla gelmesine rağmen özellikle Anglo-Sakson ülkelerde lezbiyenlik denilen kadın eşcinselliği de toplumsal bir fon olarak önemli yer kaplamaktadır. Ancak şurası gerçektir ki Klasik Çağ’da bu ülkelerde lezbiyenlik, kadının toplumsal ve politik

örgütlenmesinde bile tezahürleri görülen bir kavramdır (Jung, 2015: 84). Fakat Orta Çağ'da lezbiyenlik de sapkınlık suçlaması altında Kilisenin mücadele ettiği suçlardan birisi olmuştur.

Orta Çağ'da dinin günlük hayatın içine girdiği bir toplumda sapkınlığın tüm türlerinin tepki ile karşılaşacağı muhakkaktır. Bunlardan biri olarak algılanan eşcinsellik de Avrupa'da özellikle XIII. yy.da geniş tabanlı bir baskı ile karşılaştı. Orta Çağ'ın dinî otoriteleri eşcinselliği küfür içinde değerlendirdi. Bu yüzden de mücadeleyi Engizisyon boyutunda yaptılar. Engizisyon devreye girdikten sonra soruşturma, kovuşturma ve itiraf aşamalarında işkence de devreye girdiği için zulüm bu sefer eşcinsellerin peşine takılmış oldu. 1260'ta Fransa cezalarından sonra kurtulmak için hiçbir kefarete yeterli gelmiyordu. Eşcinsellikte ceza sistemi suçun yapılış oranına göre artan şekilde işlerdi. Örneğin suç ilk işlenişinde hayalar, ikincisinde penis kesiliyor üçüncüsünde ise suçlu yakılırdı. Hatta eşcinseller konusunda Orta Çağ'dan kalan tavır modern zamanlarda bile devam etmiştir. Hitler, Yahudileri ortadan kaldırmaya çalışırken tüm eşcinselleri de ortadan kaldırmaya çalışmıştır (Zeldin, 2010: 127).

Orta Çağ Avrupası'nda cinsel eğilimlerin bu kadar artmasında belki de Kilisenin bireyin mahremiyetini her boyutu ile kuşatması önemli bir yer tutar. Dünyevî hayatına her açıdan karışan Kilisenin bireyin cinsel hayatına da günah çıkarma âyinleri aracılığı ile müdahalelerde bulunması bir süre sonra bu konuda da bir tepkinin oluşmasına neden oldu. Çünkü Kilise bireyin eşi ile gireceği cinsel ilişkinin günlerini, pozisyonlarına kadar belirlemeye başlamıştı. Örneğin Kilisenin cinsel ilişkiyi yasakladığı durumlar arasında evliliğin ilk üç günü, çarşamba, cuma, cumartesi ve pazar günleri, Paskalya perhizi, Paskalya'yı takip eden haftalar, Hamsin Yortusu'ndan önceki günler, Noel'den önceki ve sonraki birer ayda ve diğer bir sürü kutsal gün ile kadının hamilelik, emzirme ve âdet dönemleri idi. Üstelik sadece cinsel ilişki değil bu günlerde eşlerin günlük yaşamdaki okşamaları, şakalaşmaları, öpüşmeleri gibi şeyler de yasaktı. Cinsel pozisyonlarda ise ana kural erkeğin eşini çıplak göremeyeceği tek bir pozisyondu. Yani diğer pozisyonların hepsi yasaktı. Oral ve anal ilişkinin cezası ise beş yıla uzanabilen cinsel perhizlerle süslenmiş oruçlardı (Berkowitz, 2013: 91). Bu hesaba bakılacak olunursa dinen cinsel yaşamı için kendisine dört gün kalan birey bütün bu yasaklara muhtemelen bireysel bir tepki olarak kendi evli yaşamına paralel bir hayat kurmuştur.

Bu özel yaşantısında hiçbir kural ve yasağa izin vermemiştir. İşte bu da toplumsal anlamda eşcinselliğin yaygınlaşmasına neden olmuştur.

XVII. yy.a geldiğimizde eşcinsel ilişkiler o kadar artmıştı ki bu yüzden Londra, Paris ve Amsterdam gibi büyük şehirlerde çok farklı bir sosyal tablo oluşmaya başlamıştı. Argo konuşma tarzları ile erkeklerin özel mekânlarda kadınlar gibi davrandığı, kadınlar gibi süslü kıyafetler giyip, peruk takıp, sevgilileri ile buluşmak için özel evler ayarladığı eşcinsel kültürlerdi. İngiltere’de bu tür eşcinsel erkekler için fahişeler içinde kullanılan “molly” kelimesi kullanılmaya başlandı. Ancak daha sonra kendi tanımlarını eşcinsel olarak yaptılar. Ortaya çıkan bu yeni cinsel grup bundan sonraki süreçte önce sivil yöneticiler sonra Kilise tarafından sert önlemlerle durdurulmaya çalışılmıştır. Hatta İngiltere’de sarhoşluk, küfür, fahişelik gibi konulardaki şikâyetleri derleyip, üst makamlara aktararak kendilerince tanımladıkları bu ahlâksızlığın yapıldığı yerlere baskınlar düzenlemek amacıyla “Davranışları Düzeltme Derneği (Society for the Reformation of Manners)” adlı dernek bile kurulmuştur. Bunlar sadece sivil vatandaşları değil eşcinsellik gibi gayri ahlâkî davranışlarından şüphelenilen polis, ihbarcı hatta din adamı olan erkekleri bile izliyorlardı ve kayıt altına alıyorlardı (Wiesner- Hanks, 2014: 431).

Cinsel sapkınlık konusunda Kilise elindeki mevcut kılavuz kitaplarına bakarak net sınırlar çiziyordu. Bu net sınırların amacı bireylerin kendilerinden özel olarak özgür kaldıkları bir cinsel hayat yaşanmasını engellemekti. Kılavuz kitaplarından biri olan 1296 tarihli bir Toulouse el yazmasında erkek, cinsel organına düğümlü bir iple kadına bağlanmış olarak tasvir edilirdi. Buna göre çiftler cinsel ilişki esnasında yakalanırlarsa erkek cinsel organına bağlanan bu iple sokak sokak gezdirilirken kadın da halkın önünde teşhir edilecektir (Duerr, 1999: 236). Eşcinsellik için bakılacak olunursa o zaman daha çok işkencelerin devreye girdiği görülür. Eşcinsellik suçunda öncelikle eğer birisinin oğlancısı olduğu kanıtlanırsa ilk ceza olarak testislerini, iki kere işlerse erkeklik organını kaybediyordu. Bu suçu üç veya daha fazla yapması bireyi odun yığınlarına göndermek demektir. Ancak eğer eşcinsellik suçunu işleyen bir erkek değil de kadın ise böyle bir cinsel organ kesme aşamasına girilmemiştir. Kadınlar arasındaki eşcinsellik yani lezbiyenlik ilişkilerinde “yapay aletler” kullanılıp kullanılmadığı önemliydi. Çünkü ilişki sırasında kullanılan bir argüman yoksa kadınların birbiri ile cinsel ilişkiye girdiği

kanıtlanamazdı. Teologlar bu argümanlar kullanılmazsa yaşanan şeyin cinsel bir ilişki olup olmadığına net karar veremediğinde cezalar da muallakta kalırdı Ancak yapay penis varsa o zaman lezbiyen eşcinsel ilişkinin varlığı kanıtlanabildiği için cezalar konusunda daha gaddarca davranılabilirdi. Eşcinsellik ve lezbiyenlik gibi suçlarda verilen ceza genellikle kazıklar üzerinde yakılma işkencesi olurdu. İtalya'nın Treviso şehrinde birbiri ile cinsel birliktelik yaşarken yakalanan 12 yaşındaki kızların önce çıplak kazığa bağlanıp sonra yakılması buna örnektir (Berkowitz, 2013: 108).

“Peki, bu tür cinsel suçları papazlar işlerse durumda veya cezalarda bir değişme oluyor muydu?” gibi bir soru sorduğunda aslında cevabın da tahmin edilmesi zor değildir. Sivil insanların cinsel yaşamlarına kadar karışıp cinsel perhize tabii tutan din adamlarından tam bir derviş hayatı yaşaması bekleniyordu. Tüm ruhban sınıfı Kilise kurallarına göre ya da manastırlarında annesi ve şüphelenilemeyecek kadınlar dışında başka kadınlarla yaşayamazdı. Ancak ruhban sınıfı Kilisenin bu emirlerine uymaz ve keyfi cinsel ilişkiler yaşadıkları tespit edilirse sıradan insanlara göre iki – üç kat daha fazla ceza alabilirdi. Örneğin bekar bir kadınla cinsel ilişki yani zina suçunun karşılığı sivil bir birey için bir yıllık ceza iken, papaz için üç yıla-yedi yıl arası, piskopos için ise 12 yıllık oruçtu. Bu ceza evli bir kadınla cinsel ilişki olursa yani zina suçu işlediyse papaz için kademesine bağlı olarak 20 yıla yakın ekmek ve su cezası verilirdi. Eğer din adamı aşk büyülerine karışıyorsa bir yıl ile üç yıl arasında ceza alırken hayvanlarla cinsel ilişki yaşadıysa yine aynı suçu işleyen bir sivil vatandaşın alacağı cezanın iki katına mahkûm olurdu. Sadece düşünce ile tahrik olan papaz bile çeşitli cezalar alırken mastürbasyonlar konusunda papazlar birbirlerine hafif cezalar vererek durumu kurtarabilirdi. Papazların eşcinsel eylemlerine bakılacak olunursa burada cezanın boyutu rahibin bunu tek başına bir argüman kullanarak veya bir erkekle birlikte olup olmadığına göre değişirdi. Örneğin argüman kullanan bir erkek 40 gün ceza aldıysa papaz için bu durum biraz daha fazla bir ceza demektir (Berkowitz, 2013: 91-92).

Homoseksüellik ve sapkınlık konusunda Avrupa'da sürmüş en popüler dava Jeanne d'Arc ile birlikte Fransız ordusunda savaşan ve onun en yakın arkadaşı olan kişisel koruması ve en adanmış takipçisi Gilles de Rais (1404-1440) davasıdır. Gilles de Rais, yaşamı boyunca homoseksüel olarak tanınmaktadır. 1440 yılında Nantes Piskoposu, onu çoğunluğu genç çocuklar olmak üzere büyük ve küçük çocukları

öldürmekle suçlayıp eş zamanlı bir hukuk davası açılmasına neden oldu. Engizisyon iddianamesinin dilinde, Gilles'in "sapkın, mürted, iblislerin yaratıcısı" olduğu söylendi. Suç ve ahlâka aykırı davranışlar, kutuplaşma, kutsallık ve Kutsal Kilisenin dokunulmazlıklarının ihlal edilmesi ile suçlandı. İlk başta Gilles her şeyi reddetti ve hâkimlere karşı sert konuşmalar yaptı. Ancak bu konuşmalar onun hizmetkârının ve yakın arkadaşlarının işkence görmesine neden oldu. Bu işkence altında hâkimlerin kendisinden istediği her şeyi itiraf etti. Jeanne d'Arc'ın yakılmasından dokuz yıl sonra 26 Ekim 1440'da, Gilles de Rais halka açık şekilde idam ettirildi. (Evans, 2013: 21)

Orta Çağ Kilise hukukçularının hepsi Roma hukuk sistemini de kabul ettikleri için fuhuş sorununu teolojik açıdan ele aldılar ve evlilik dışı bütün cinsel ilişkileri günah olarak yorumladılar. Evlilik dışı uzun süreli ilişki olarak zina ise bu bakış açısının ağırlaştırılmış bir tipi oldu. Piskopos Bishop Rufinus (d.1192) gibi bazı din adamları ise zinayı gizli, geçici evlilik ve cariyelik üzerinden ele alıp fahişelik ve cariyelik arasında kesin bir ayırım yapamamalarına ve tutarlı düşünceler sergilememelerine rağmen fuhuşu bunlara göre daha az istenemeyen seçenek olarak gördüler (Brundage, 1976: 829). Fahişeliği basit bir zina ilişkisi gibi görmek genel bir algıdır. Ancak fuhuşun gerçek eylemlerine katılan herkes zina yapar. Kilisenin hoşgörüsüz uygulamalarına rağmen ağır cezalar pek yaygın değildi. Genelde zinanın suçu ağır değildi ve nispeten hafif para cezası uygulanırdı. Ayrıca fahişelerin müşterileri genelde evli olmazdı (Meade, 2001: 59).

Orta Çağ'da cinsel sapkınlık içinde görülen şeylerden biri de fuhuş ve fahişelerdi. Bu dönemin genelinde giderek artan bir zina suçunun olması buna paralel ilerleyen fuhuş bataklığının artması ve kadınların bu örgüte dâhil olma sürecini İngiltere'deki genel durumdan yola çıkarak da görülebilir. İngiltere'de diğer bölgelerde de genel anlamda olduğu gibi, toplumun kadınlardan beklediği en önemli toplumsal rol evlenmektir. Ancak evlilik yolunda en önemli sıkıntı finansal sıkıntılardan kaynaklı çeyiz eksikliğidir. Bu durumda yoksul ve hukukî gücü olmayan kadınların evlilik seçeneği dışında fuhuş ve fahişelik gibi başka bir yol bulmasına neden oldu. Sadece yoksul kadınlar değil aynı zamanda erkeklerden bağımsız yaşamak isteyenler, yabancı kadınlar, köleler içinde bu durum bir alternatif oldu. Zamanla alt sınıf ailelerin

gelirlerini arttırmak için de fuhuşa teşvik edilmesi ile fuhuş kadınlar tarafından ekonomik açıdan döngüsel bir kaynak oluşturmak için kullanıldı (Begum, 2013: 4).

Orta Çağ'ın genelinde fahişelik çok yaygın ve talep edilen bir meslek haline geldi. Bazı Avrupa şehirlerinde hem merkezde hem kasabada fahişelerin çok fazla olduğu görülürdü. Hatta Liguria'da olduğu gibi her kentin her kasabanın kendi fahişesi de vardır. Fahişelik oranının artmaması için şehir yöneticileri tarafından da kıyafet, konut, çıkış, vergi gibi sürekli engeller konulmuştur. Buna rağmen fuhuş ve fahişeliğin hızlı artışı engellenememiş, XIV. yy.da genelevler kurulmasına kadar gidecek bir süreç yaşanmıştır. Öyle ki bazı zamanlar eşcinselliği engellemek için fahişelik devlet tarafından teşvik bile edilmiştir. Çünkü Kilise Heretik mezheplerin şehvet uyandıran cinsel faaliyetlerine ve eşcinselliğe karşı bir panzehir arıyordu. Bu sayede aile hayatının korunmasını sağlayacağını düşünüyordu. Bu yüzden de fahişeliği daha meşrû bir yol olarak tercih etti ve genelevlerin yaygınlaştırılmasında etkili oldular. XVI. yy.da fahişelerin sayılarının Venedik gibi bazı kentlerde 11 binin üstünde olduğu görülür. Hatta bazı fahişeler öyle servetler edinmişlerdir ki dönemin cemiyet hayatında da rağbet görmüşlerdir (Aries-Duby, 2006: 311; Federici, 2009: 49). Avrupa'nın büyük metropollerine bakıldığında özellikle de Londra, Paris, Venedik, Nürnberg gibi Avrupa merkezlerinde fahişelerin çok fazla olduğu görülür. Fakat bunun aksine taşrada fahişelik oranı giderek azalmıştır. Örneğin, Aix-en-Provence'da 1773-1790 yılları arasında sadece dört fahişelik vakasına rastlanır (Jütte, 2011:183). Orta Çağ Fransız toplumunda ise fahişelik saygınlık veya marjinalite konusunda bir orta yol tutturmuş gidiyordu. Çoğu zaman ticaret, yetkililer tarafından tolere edilmesine rağmen, toplumun gerçek bir parçası olarak kabul görmedi (Meade, 2001: 11).

Avrupa'da zina ve fuhuş o kadar hızlı bir yükseliş gösteriyordu ki Rokoko devrine gelindiğinde müstehcen yayınlar, cinsellikle ilgili gravürler çok fazla ilgi görmektedir. Bu dönemde ölümünden sonra yayınlanan anılarında baştan çıkardığı kadınların özelliklerini anlatan ayrıca Fransız ihtilali öncesinde; *“Bu devirde artık fahişeye ihtiyacımız yok, çünkü namuslu kadınlar bize çok anlayış gösteriyor.”* diyen ünlü Casanova olan ve kendine Chevalier de Seingalt adını takan, Giacomo Casanova'nın söylemleri bile bu toplumsal durumu göstermektedir (Poroy, 2010: 63-64).

Orta Çağlar'da şiddet genelevler için hiç şaşırtıcı bir durum değildir. Perugia, Foligno ve Cenova gibi birçok genelev koruyucusunun silah taşıma yetkisi vardır. İşte bu şiddeti durdurmak için yapılan bazı tüzüklerle geneleve gireceklerin şartlarının belirlendiği bir düzenleme yapıldı ve bu şartlara uymayan ya da geneleve izinsiz girenler hapis ya da kasabada çalıştırılma cezasına çarptırıldılar (Otis, 1995: 83). Fahişelerle ilgili çağlar değişse de değişmeyen bir algı fahişelerin şiddete karşı zayıf ve savunmasız oluşudur. Orta Çağ Avrupası'nda bu genelgeçer yargıyı destekleyici şekilde fahişelerin dövülmesinden, tehdit edilip, tecavüz edilmesine varan vakalar gözlemlenmiştir. Fakat zamanla fahişelerin kendilerinin de bu şiddetin bir parçası haline gelebildiği görülür. Örneğin, XV. yy. Paris'inde fahişeler genelevlerdeki bazı erkekleri destek ve teşvikleriyle kışkırtıp birbirine saldırtırlardı. Kendi aralarındaki günlük davranışları bile şiddetin bir parçası olabilirdi. Bu yüzden zamanla Almanya, Fransa ve İspanya gibi birçok ülkede genelevlerin patronları zamanla erkekler olmuştur (Spierenburg, 2010: 67-69, 191-192).

XV. yy.dan itibaren hem fuhuşun hem de fahişelerin neden olduğu bu şiddetin giderek artması üzerine belediyeler ve kamu çalışanları fuhuş ve genelevler konusunda çeşitli önlemler almaya başladılar. Haziran 1429'da Arles Belediye Meclisi, Allah'ın ve kralın gözünde kadın satıcısının iğrenç olduğuna dair bir yasa çıkararak bu mesleği kınadı. 1435 yılında yine aynı Ağustos ayında yasağı tekrarlanarak önlemleri sıkılaştırıldı. Hatta 1458'de polis yönetmeliklerinde fuhuş ve genelev cezalarının düzenlendiği görülür. Özellikle genelev dışında fuhuşu evinde yapan kadınlar için cezası ölüme kadar giden sert önlemler alındı (Otis, 1985: 91). Hatta zaman zaman ahlâkî yapıyı korumak ve zinayı engellemek için evli erkeklerin genelevlere girişi yasaklanmış ve geneleve girmek için bekârlık yemini bile uygulanmıştır (Meade, 2001: 41). Baskılar ne kadar artarsa artsın genelevlere ve fahişelik yapan kadınlara ilgi giderek artmıştır. Ancak günümüze kadar erkek fahişelerin müşterilerinin sık olduğuna dair bir belge pek yoktur (Meade, 2001: 41). Birçok kişi için muhakkak ki kadınları fahişeliğe iten birçok neden olsa da bu nedenler fuhuş yapmak için bahane olamayacağı görüşü içindedir. Hatta bazı yazarlar zenginlik ve lükse düşkün açgözlü kadınlar için bir yol olduğunu kaydediyordu (Brundage, 1976: 836). Orta Çağ'da fuhuş, en genel anlamıyla devlet kontrolünde genelev ortamında yapılmıştır. (Brundage, 1976:840). Belki de çoğu

teoloğun bakışına göre bir türlü yok edemedikleri fuhuş ve zinayı kontrollü durdurmak için fahişeleri bir alternatif yol olarak da görmüş olabilirler (Meade, 2001: 41-42).

Devlet her ne kadar bunu kontrol altında tutmaya çalışıp çeşitli düzenlemeler getirmeye çalışıyor olsa da genel anlamda Orta Çağ boyunca en ağır cezaları alan gruplardan birinin fahişeler olduğu görülür. Fahişeler ister hazineye para akıtsın ister asker yiyeceklerinin tedarik ve yapılması gibi bir nevî geri hizmette kullanılsın, Kastilya Kralı IX. Alphonso gibi birçok kralın da verdiği emirlerin etkisi ile ağır cezalara maruz kalırlardı. En hafif şekli ile sokak ortasında kırbaçlanır, halkın önünde teşhir edilip, küfürler yağdırılıp, elbiseleri parçalanıp, itilip kakılır; fahişeliğe bulaştı diye şehirden sürülür, hapis yatarlardı. Fahişeler için çoğu zaman karşılaştıkları şey işkence olurdu. O kadar zıt durumlar vardı ki örneğin Fransa'da fahişeliği ilk yasaklayan kişi olan Charlemagne'nın kendisinin bile beş kraliçesi, beş metresi vardı. Yine de kral, fahişeleri sokak ortasında kırbaçlattırmaktan geri durmamıştır. Kendi genelevleri ya da metreslerinin dışında kalan bütün sokak fahişeleri onun şiddetli gazabından nasibini almıştır (Wells, 1997: 39).

Fuhuşa verilen cezalar Almanya, İtalya ve Viyana kentlerinde çeşitli olmakla beraber ilk aşamada fuhuşun cezası tecavüzcülere verilen ceza ile aynı idi. Ancak daha sonra cezalarda evrimleşme oldu. Özellikle XIII. yy.ın ortalarında Viyana bu tecavüz davalarının daha hafifleştiği ve beraata bile uzanabilecek sürecin yaşandığı ilk şehir oldu (Otis, 1985: 68).

Kırbaçlanma dışında Paris gibi birçok metropol de fahişelerin uğradığı işkenceler genel anlamda aynı idi. Ya yüzler kızgın demirle dağlanır ya kulakları kesilir ya da yakılırlardı. XVII. yy.da sadece fahişeler değil pezevenkler de diri diri yakıldılar ya da halkın önünde teşhir edildiler. Sürgüne gönderilme veya hapishâneye mahkûm olup cellatların gaddar işkencelerine maruz kalma genel anlamda sonları oldu. (Wells, 1997: 40). Bunların yanında şehir yönetimine para kazandıran fahişeler ayrı tutulurdu tabii.

Orta Çağ boyunca Avrupa sadece ruhsatlı genelevlerde fahişelik yapılmasına izin verirdi. Şehrin ileri gelenleri ve yöneticileri, soylu kadın ve erkekleri bu nedenle oluşabilecek şiddet ve saldırganlıktan muhafaza edebilmek için genelevlerin gerekli

olduğunu savunuyorlardı. Ancak bu konuda reform çağına kadar bir işlem tesis edilmedi. Reformistler ve Protestanlar bu dönemde fahişelik konusunu tekrar gündeme getirdiler ve toplumsal denetim ve disiplin için fahişeliğin yasaklanmasını istediler. Onların bu çağrılarını fahişelerin ağırlıkta olduğu kuzey ülkelerde yankı buldu. Genelevler kapatıldı ve fahişelik suç kapsamına alındı. Aynı dönemde Güney Avrupa'da ise fahişelere vesika verilerek faaliyetleri kısıtlandı (Wiesner- Hanks, 2014: 91).

Orta Çağ Avrupasında eşcinsel ilişkiler, fahişelik, pezevenklik gibi cinsel sapkınlıklar grubuna dahil edilmesi gereken bir önemli nokta da ensest ilişkilerdir. Eşcinsellik kadar yaygın olan ensest ilişkilerle ilgili birçok dava örneği mevcuttur. Üstelik bu davaların bazıları mahkemelerde bile görülmüştür. Örneğin 1413'te Pisa kontluğunda bir kuzen ve bir kız yeğenin ensest ilişkilerinin görüldüğü dava mahkeme kayıtlarına geçmiştir. Ensest ilişkiler, aslında toplumsal baskıya maruz kaldığı için geriplanda seyreden durumlardır. Ancak bunların mahkeme kayıtlarına geçme oranının giderek artması, ensest ilişkilerin de toplumsal manada çok fazla yaşandığını gösterir (Aries-Duby, 2006: 310).

Gerek eşcinsellik, gerekse zina ve fuhuş suçu da diğer tüm alanlarda olduğu gibi hiyerarşik düzene göre değişmekteydi. Özellikle konu aristokratik kesim olunca şehvet sınırı tanımıyordu. Örneğin üst tabakadaki insanların izlediği Earl of Rochester'in "Sodom" oyununda olduğu gibi tiyatro oyunlarında kadın ve erkek oyuncuların yaptığı şehvet taşkınlıkları kralın hoşgörüsü olarak anlatılırdı. Üstelik asillerin kendi mahrem hayatlarını özgürce yaşayabildikleri görkemli konakları ve sevgilileri vardı (Poroy, 2010: 62).

Cinsel sapkınlık konusunda bahsedilecek son konu ise tecavüzcülerdir. İlginç bir durumdur ki, insan hayatını her yönüyle kuşatan, Kilise için tecavüz genelde görmezden gelinen bir durumdu ve cezasının sadece para cezasına döndürülmesi önemli paradokslardan biriydi. Orta Çağ hatta Rönesans Hümanizma akımında bile değişmeyen bir anlayış tecavüz suçunda beklenen, son mağdurun ve saldırganın evlenmesi şeklindedir. Mahkemelerde tecavüzü bir çiftleşme tarzı olarak gördüğü ve tecavüz sırasında mağdurun tecavüz eden saldırganı teslim olduğuna hükmederdi. Bu yüzden de tecavüz mahkemelerce hoş görünmese de cinsel taciz konusu muallakta kalan bir konu

olarak kalır ve cezası hafiflerdi. Üstelik eğer bu tecavüz sırasında mağdur olan kadın bir de hamile kalırsa o zaman durum daha vahim bir hal alırdı. Çünkü zamanın hâkimlerine göre hamile kalmak için cinsel ilişki sırasında çiftin ikisinin de boşalması gerekirdi. Boşalmak da hâkimlere göre zevkin en büyük belirtisi idi (Berkowitz, 2013: 93, 95).

Tecavüzler konusunda XIV. yy.a geldiğinde tecavüzlerin daha da arttığı görülür. Çünkü bu çağda bekâr bir alt sınıf erkeğinin proleter bir kadına tecavüzünün (ki çoğu zaman bu fiil toplu tecavüz şeklinde gerçekleşiyordu) cezası sadece bileklere vurmaktı. Cezaların caydırıcı olmaması toplu tecavüzleri arttırdı. Özellikle Fransa'da bu fiili yapanlar kendilerini bile gizlemezler, geceleri bastıkları evlerde tecavüz edecekleri mahkûmlarını dışarıya çıkarıp ite kalka, bağıra çağıra tecavüz ederlerdi. Üstelik bazı Avrupalı yazarlar bu durumu bir sınıf protestosu olarak nitelendirmekteydi. Mâlî sıkıntılar ve baskılanmalar etkisiyle de uzun yıllar evlenmeyen alt statüdeki erkekler, tecavüzleri kendilerine hak olarak görürlerdi. Çünkü bu eylemleri kendilerine ait olan şeyin (cinsel hayatın) geri alınması olarak görürlerdi. Bu yüzden de bu tecavüzcülere katılma oranı oldukça fazlaydı. Hatta neredeyse erkek nüfusunun yarısına yaklaşıyordu. Bu toplu tecavüzden en çok etkilenen gruplar, fakir kadınlar olmuştur. Devlet bu yüzden buna pek ses çıkarmadı ve ağır cezalarla önlem almadı. Ancak bu durumun yıkıcı sonuçları da oldu. Yoksul kadınlara devlet destekli yapılan bu fiiller, sınıflar arası dayanışmaları zayıflattı. Bu da zamanla yetkilileri kaygılandırdı. Çünkü herhangi bir isyan durumunda bu çapulcular kendi eşlerine de aynı durumu yaşatabilirdi. Çünkü ancak böyle bir anarşi ortamında yoksullar üstünlüğü ele geçirebilir, o zaman da bu genç çeteler kamu düzenini bozarak toplumsal gerginliğe neden olabilirdi. Belki de sivil yetkililer ortaya çıkan sosyal kaosu uyguladıkları politikaların ve toplumsal gerilimin azaltılması için ödenmesi gereken bedel olarak görmüşlerdir (Federici, 2009: 47-48).

Orta Çağ insanının tüm yaşantısında olduğu gibi cinsel hayatı da dinî açıdan çerçevelendiriliyordu. Cinsel ahlâk kapsamında doğru ya da yanlış davranışların ne olduğu dahi toplumsal uzlaşma ile değil, Tanrı kurallarının Kiliseye göre yönlendirilmiş şekliyle belirlenmiştir. Bu yüzden kimin ahlâklı olduğuna, kimin cinsel açıdan sapkın olduğuna karar veren kurum, Kilise ve ona destek veren sivil yöneticiler olmuştur. Bu kuralların dışına çıkanlar ise ahlâksız olarak görüldükleri için şiddete maruz kalmış,

cezalandırılmıştır. Fakat tüm bu cezalar hiyerarşik sınırlar içinde sadece yoksul kesim ve köylüler için geçerli olmuş, aristokratik kesim hem cinsel hayatını hem sivil yaşantısını özgür bir biçimde yaşayabilmiştir. Her konuda olduğu gibi mahrem hayatla ilgili mevzularda da Kilisenin yaptığı bu ayrımcılık toplumun alt tabakası tarafından da sessiz bir protesto ile karşılanmıştır denilebilir. Çünkü Kilise yasaklamaya çalıştığı halde toplumda zina ve fuhuş artmıştır.

4.7.2. Cüzzamlılar

Fransız Monarşisi'nin XIV. yy. başlarında Tempier Tarikatı'nın mensuplarının bazı davalarla itham edilmesinden sonra Avrupa'da etkili olan diğer bir tehlike cüzzamlılar olarak görülmüş ve cüzzamlıları ortadan kaldırmak için harekete geçilmiştir. Cüzzamlıların bir tehlike olarak görülmesi Papazların günah çıkarma âyinlerinden edindikleri bilgileri yanlış yorumlamalarından kaynaklanmıştır. Papazların bu konudaki en büyük genel yanılması içinde yasak dönemlerde yaşanan cinsel birliktelik sonucunda doğan çocukların sakat ya da cüzzamlı doğduğu inancı yer almıştır. Üstelik bununla da kalmamış bu çocukların ibretlik hikâyelerini de herkesle paylaşmışlardı (Berkowitz, 2013: 91).

Sadece Kilisenin kendi yanılığarı değil, toplumsal tabanda da kulaktan kulağa yayılan dedikodular Cüzzamlıları Kilisenin hedefine sokmuştur. Çünkü bu dedikodulara göre cüzzamlılar Avrupa'yı cezalandırmayı düşünen hatta bunun için Gırnata Müslümanları ile işbirliği yapan bir gruptu. Cüzzamlılar tüm Hristiyanları zehirlemeyi ve hastalık bulaştırmayı düşünür ve amaçlarına bu şekilde ulaşmayı hedeflerlerdi. Zamanla bu basit dedikodu tam bir paranoyaya dönüşecektir. İşte bu panik duygu birçok cüzzamlının işkence görmesine ve diri diri yakılmasına neden olacaktır. Ama aslında cüzzamlı fobisinin altında cüzzam evlerinin mali kaynaklarına el koyup Kiliseye aktarma fikrinin de yattığı inkâr edilemez bir gerçektir (Fontana, 1995: 80).

4.7.3. Sapkın Yoksullar (Serseriler-Dilenciler-Hırsızlar)

Orta Çağ'ın genelinde toplumun büyük kesiminin ekonomik sorunlarla boğuştuğu görülmektedir. Avrupa'da ekonomik durumun kötüleşmesinde ve yoksulluğun artmasında siyasî buhranların büyük etkisi olmuştur. Roma İmparatorluğu diye anılan devasa gücün ikiye ayrılması ile başlayan siyasî buhran beraberinde birçok sorunu da getirmiştir. Bunlar arasında en büyük problem merkezi otoriteyi çok fazla

sarsmış, beraberinde devletler için yerel ekonomik güçler etkinliğini yitirmiştir. Örneğin Batı Roma İmparatorluğu'nun topraklarının yer aldığı Avrupa topraklarında 1000 yılında yaşayan kişi sayısı yaklaşık 40 milyondur. Fakat coğrafi şartlar ve üretim düzeyleri çok düşüktü. Ekonomik sıkıntılar gün geçtikçe artmaktaydı. Tüm bu konjonktürler genel bir Avrupa ekonomisinin gerçekleşmesini engellemiştir. Yerel ekonomik yapılar arasında ise bağlar oldukça azdır. Roberts'in, *Avrupa Tarihi* adlı eserinde dediği gibi: “*Yoksulluklarından başka paylaşacak bir şeyleri yoktu.*” (Roberts, 2015: 191). Avrupa'daki ekonomik yapının yoksulluğu, halkın geçim gücünün de giderek düşmesi ve sefalet ile beraberinde gelen suç oranının artması demektir.

Orta Çağ'da Kilise ve devlet için de suç ve günah her zaman yoksullukla paralel ilerlemiştir. Bunun nedeni ruhban sınıfının, İlk İngiliz Kalvenci teolog William Perkins (1558- 1602) gibi Kalvenci, Katolik ya da Ortodoks teolog ve yazarların yoksullukta şeytan'ın da etkisi olduğunu düşünmelerinden kaynaklanmıştır. Onlara göre kin, nefret, haset yani tüm kötülüklerin temeli yoksulluktur. Bu algı yanlışlığı yüzünden de avare, serseri ve bedensel eksiği olmayan çalışabilen dilencilere kadar tüm yoksullar potansiyel tehlike olarak görülmüşlerdir. Onlara göre yoksulların yaşamı, hayvansal bir yaşamdan farklı olmadığı için ahlâkî ve sosyal düzensizliğin kaynağı yoksullardır (Jütte, 2011: 169).

Kilisenin sapkın yoksullar içerisinde adlandırdığı ve tehlike olarak gördüğü gruplardan biri de serseriliktir. Serserilik genel anlamda tanımlanacak olursa kendi kontrolsüzlüklerinden dolayı maddî güçlerini kaybetmiş olanlardır. Yani aylak aylak gezen ve çağdaş sosyal standartlara ulaşmayı becerememiş tipler için kullanılan bir tabirdir. Orta Çağ Avrupası'nda serseriler aslında hiçbir suça karışmamış olsalar da bu aylaklıklarının getirdiği toplumsal dışlanışlık nedeniyle de tutuklanabilirlerdi. Bazı zamanlarda özellikle Almanya'da gezgin olarak nitelendirilen eğlendirici, şifacı, çerçi, tamirci, alim gibi insanlar da serseri gibi algılanabilmekteydi. Ancak bu grup alay edilip dışlansa bile keyfi yaşamları yüzünden kovuşturmalara uğramazdı. Serseriler ise yasalarda onlar için tanımlanmış herhangi bir suç olmamasına rağmen sapkın olarak damgalanıp cezalandırılabilirlerdi. Çünkü otoriteler açısından tehdit olarak görülür ve takip edilirdi. Aslında bunlar kendi disiplinsizlik ve kontrolsüz yaşantılarından dolayı

yoksullaşmışlardı. Yani içlerinde fakir olarak doğmuş olanlar oldukça azdı (Jütte, 2011: 172-174).

Serserilik kavramı Avrupa'da XVI. yy. başı itibari ile suç alanı içine girmiş bir kavramdır. Çünkü Avrupa'da dolaşan yoksullukla ilgili mitsel görüş, serserilerin ve dilencilerin karanlık emeller peşinde olduğu yönündedir. Bu yüzden de otoritenin sırtında büyük bir yükür. Bu yüzden kutsal kamu otoritesine boyun eğmeyen herkes gibi serseriler de mahkûmiyet almaya başladılar. Bu durumu farklı yerlerden yola çıkarak anlatılabilir. Brüksel örneğinde olduğu gibi XVI. yy.ın bütününde yetkililer, toplam suçlar arasında % 9'luk dilimle yer alan 530 serserinin hepsine ceza verirlerdi. Hollanda'da ise toplam dava sayısını %26'sı olan 3 bin 316 insan mahkûm edilirdi. XIV. yy.da Hollanda'da kayıtlarda tek bir serserilik mahkûmiyeti varken XVI. yy.a geldiğimizde sadece 1526-1550 yılları arasında bu sayı toplam suçların %13'nedenk gelirdi ve 452 kişiye ulaşmıştır. Sonraki 25 yıllık süreçte yani Hollanda'daki büyük isyan evresinde ise %44'e çıkmış ve 2 bin 335 olmuştur (Muchembled, 1998: 114-116).

Yoksullar grubunun içerisinde serseriler dışında hamallar, gündelikçiler, seyyar satıcılar, hırsızlar, fahişeler gibi kısa vadeli işte çalışanlar da yer alıyordu. Bunların kazancı genelde bir aileyi geçindirmeye yetmezdi. Özellikler XVI. yy.da yoksul ailenin gelirinin üçte ikisi gıdaya giderdi. En çok tüketilen gıda malzemesi olduğu için çavdar ekmeği veya çok pahalı olan buğday ekmeği gıda giderinin yarısını kapsardı. Dolayısıyla bu grupların hayatlarını geçindirmeleri için çok fazla seçenekleri yoktu ya dilencilik yapacaklardı ya da hayırseverlerden yardım alacaklardı. Bunun için ekonomik şartlar zorlaştıkça dilencilerin sayısı arttı. Yoksulların oranının yükselmesi demek, sivil yöneticiler için güvensizlik ortamı ve toplumsal problemler demektir. Bu yüzden başta dilencilik olmak üzere tüm bu yoksul grupları tehlike olarak gören yöneticilerin tavırları, bu yüzyıldan itibaren giderek sertleşmiştir. Önce şehirlerde dilenciliği yasakladılar. Sonra çıkardıkları yasalarla dilencilerin çalışması için zorlayıcı bazı önlemler de aldılar. Birçok şehirde fiziksel gücü yerinde olan yoksulların en azından yün eğirmek veya kenevîr dövmek gibi basit işlerde çalıştırılması için baskı yapılmıştır (Wiesner- Hanks, 2014:323).

Kilise için ise bu yoksul gruplar, toplumsal güvensizlik yaratmak ve ahlâksızlığın kaynağı olmaktan çok Kilisenin otoritesine girmekte sıkıntı çıkaran zayıf

halklardı. Kilisenin yoksullarla asıl sıkıntısı, kendi otoritesini kabul etmeyen bu yoksul cemaat üzerinde ahlâkî denetim ve öğrenim gerçekleştirilememesi problemi idi. Bu yüzden de Kilise otoritesini kabul etmeyenlere karşı nasıl bir tavır takındıysa aynı tavır yoksullar üzerine de takılmıştır (Jütte, 2011: 170).

XII. yy.dan itibaren Avrupa’da yüksek kültürü ellerinde tutanların mesleki durumlarına uygun bir ahlâk yapısı oluşturulmaya çalışılıyorken Kilise için ortaya çıkan bu yoksul cemaatler ayrı bir sorun olmuştur. Bu sorun aynı zamanda dünyevî imtiyazlarını koruma ile ruhanî kaygıları arasında sıkışan toplum için de büyük bir problem idi. Çünkü inanılan genel tablo insanların huzur, refah ve selamete yalnızca zenginlikle ulaşabileceğidir. Ancak zenginlik ilkesine iman kuralları çerçevesinde bakıldığında günah sayılmaktadır. Çünkü ruhanî boyuta göre refaha ulaşmak için zenginlikten sıyrılmak gibi bir paradoks Avrupa toplumunun karşısında dururdu (Duby, 1990: 217).

KAYGILANDIRICI KİŞİLER	SAPKINLIK	İLK CEZALANDIRMA	İKİNCİ CEZALANDIRMA
Yabancı Yoksul	Çalışmamak	Kırbaçlama	Hâkimin takdirine kalmış
Boş Gezenler	Dilencilik	Zorunlu çalıştırma	Kırbaçlama
Hilekar Dilenciler	Kargaşa	Kırbaçlama	-
Genel Yoksul	Dilencilik	Darülaceze	Hâkimin takdirine kalmış
Yoksul Suçlular	Suç	Keyfi	-
Aylaklar	Kumarbazlık	Zorunlu çalıştırma	-
Metresler	Metres hayatı yaşama	Kırbaçlama	-
Pezevenkler ve Kadın Tellalları	Fuhuş	Suyun altında tutma	Hâkimin takdirine kalmış
Serseriler	Tembellik	Kırbaçlama ve sınırdışı etme	

Tablo 1: Bordeaux'da 1542 suç oranları tablosu (Jütte, 2011:172).

Jütte'nin, *Erken Modern Avrupa'da Yoksulluk ve Sapkınlık* adlı eserinde Martin Dingiz'den alarak verdiği tabloya bakıldığında en tehlikeli yoksulların köksüz, sahipsiz ve evsiz insanlar olduğu görülür. XVII. ve XVIII. yy.da bu cezaların daha da sertleşmesi hükümet için dilencilik ve suç arasındaki ilişkiyi göstermektedir (Aktaran Jütte, 2011: 170).

Yukarıdaki tabloyu dikkate alındığında görülüyor ki yoksulluk, şiddeti arttırıyordu. Aslında dilenciler ve serserilerin yaşadığı ekonomik sıkıntılar onları suça

itiyor olmalıdır. Serseriler ile ilgili dönem genel kaynaklarının gösterdiği kadarıyla tek başlarına gezmez, kalabalık gezerek çeşitli suç çetelerine dönüştürülürlerdi. Hatta silahlı çetelere karışabilir veya hırsızlık yapabilirlerdi¹⁵¹ (Jütte, 2011: 170-172). Avrupa'nın geneline bakıldığında serserileri kontrol altında tutmak için çeşitli cezalar verilmiştir. Bu cezalar arasında en fazla verilen ceza sürgün ve ağır hapis cezası idi. Dilencilik ve hırsızlık yapanlar en hafif işkencelerden biri olan kırbaç cezasına çarptırılmalarının yanı sıra yaşadıkları şehirden uzun süre uzaklaştırılmışlardır. XV. ve XVI. yy.larda Fransa, İspanya ve İtalya'da olduğu gibi erkeklere kürek cezası verilmesi de (özellikle büyük askerî gemilerde) tercih edilenler arasındadır (Wiesner- Hanks, 2014: 326).

Erken Modern Dönem'deki kanunlar ve yukarıda (tablo 1) göstermektedir ki toplumsal anlamda da fiziksel bir kusuru yoksa dilenciler tembel insanlar olarak görülmüştür. Bu yüzden de yakalandıklarında aşağılamak amacıyla yine en hafif işkence tekniklerinden biri olan kırbaçlama, kürek çekme veya giderek gaddarlaştıran işkence yöntemlerinden dağlama ve kulak kesme cezalarına tabii tutulmuşlardır (Jütte, 2011: 192).

Kilisenin ruhanî açıdan günah olarak saydıkları zenginliğe rağmen sahip oldukları heybetli Kardinaller'den ve Kiliselerde yüceltmeye çalıştıkları yoksulluk olgusunu farklı adlandırıp sapkın olarak nitelendirmeleri dönemin en büyük paradoksudur. Ancak Kilise bu paradoksu toplumsal algılarla yönetmeyi iyi başarmış ve toplumu istediği şekilde dizayn etme adına otoritesine alamayacağını bildiği bu fakirler için bazı suçlar itham etmiştir.

Kilisenin genel algısına göre yoksulların işlediği en önemli suçlardan bir tanesi de hırsızlıktı. Hırsızlar, Orta Çağ toplumsal yapısında diğer yoksullar gibi dışlanan bir gruptur. Ancak hırsızların diğer yoksullardan farkı sadece dışlanmaları değil, aynı zamanda sürekli dalga geçilip alay edilmeleridir. Mevcut durumu bu dönemde hırsızlığı tanımlamak için kullanılan bazı argo tabirlerden bile anlaşılır. Örneğin XVI. yy. İngiliz argosunda "oltacılar" veya "kancacılar" tabirinin kıyafet çalma işleminde hünerli hırsız çeteleri için kullanıldığı kaynaklarda geçmektedir. Hırsızlar işledikleri çalma eylemini her ne kadar kendi fakirliklerine ve ekonomik sıkıntılarındaki mecburiyete bağlasalar da

¹⁵¹Serseriler , suç işleme oranlarına dair genel bilgi almak için bkz.. J. R.Ruff, *Violence In Early Modern Europe 1500-1800*, Cambridge University Press, Cambridge:2001.

bu durum mahkemeler için hafifletici bir etken olarak görülmezdi (Jütte, 2011: 178-180). Genel anlamda bakıldığında Avrupa’da hırsızlık olayları daha çok köylerde görülürdü. Ayrıca İsviçre şehri Fribourg’daki katiller arasında da hırsızlar vardı (Spierenburg, 2010: 67-68).

Yine Tablo 1’de görülebileceği gibi Kilisenin sapkın yoksullara verdiği cezalar arasında çalıştırılma cezası yer alır. Bu cezanın verilmesinin nedeni aslında toplumun üst tabakasında yer alan burjuvaların ve Lordlar’ın pahalı ihtiyaçlarını karşılama dürtüsüdür. Toplumsal hiyerarşide alt kısımda yer alanların çalıştırılmasını sağlamak için onları hem şevk içinde hem de aldatmaların etkisinde tutmak gerekir. Bunun için Kilise ve aristokrat işbirliği çerçevesinde sürekli yaratılan hayali düşmanlarla aralarındaki birliğin bozulması gerekirdi. İç düşman olarak göze çarpan gruplar ise Yahudiler, serseriler, grevciler ve artık kendilerine ihtiyaç kalmadığında yabancı göçmenlerdir. Böylece halk ve idareciler arasına giren ve dışlanmanın haricinde tutulan bir grubun varlığına ilişkin bir toplumsal algı yaratılır ve bu sayede toplumsal sorunları yükleyecek birileri de bulunmuş olurdu (Fontana, 1995: 179).

Orta Çağ feodal yapısı içerisinde o kadar sert hiyerarşiler vardı ki cinsiyet farkı bile hiyerarşi nedeni olabiliyordu. Tüm Orta Çağ Avrupası’nda genel kanı erkeklerin daha üstün olduğuna dairdi. Fakat durum aristokratik kesim olunca unvanlar konusunda hangi unvanın cinsiyetin önünde yer aldığı konusu anlaşılıyordu. Yani hanedan hanesinden olan bir kadının bu unvanı, cinsiyetin getirdiği toplumsal statüyü aşar mıydı? XV. yy.da toplumsal ve ekonomik statülerin cinsiyet hiyerarşisi ile bir noktada kesişmesi karmaşıklık yaratmaktaydı. Ancak şurası bir gerçek ki bu statü ve hiyerarşilerin karmaşıklığı tek bir noktada eşitleniyordu o da “sefalet ve eşitlik”. Yani yoksulluk toplumsal açıdan erkek ve kadın arasındaki farkı azaltıyordu (Wiesner-Hanks, 2014: 39).

Şehir yönetimi için bu yoksul gruplar potansiyel bir tehlikedir. Bu yüzden de şehirdeki güveni korumak adına bu gruplar daha çok şehir merkezinin dışında belirli alanlara yerleştirildiler. Şehrin sivil yöneticilerine göre bu gruplar hem şiddet eğilimli idiler hem de cinsel yönden ahlâkî kriterleri zayıftı. Bu yüzden merkez dışında bölgelere yerleştirildiler ve bir nevî sembolik hudut oluşturuldu. Yoksulların şehir huzurunu bozma nedeni hırsızlık, haydutluk ve serserilik yapmalarından kaynaklıdır. Özellikle

hırsızlık yapan haydutlar mallarını çalacakları kişilere önce işkence yapardı ve mallarının yerini öğrenirlerdi. Hatta bunlar her türlü kesici alet, bıçak ya da tarım aletlerini kullanarak mallarını çalacağı kişinin ölümüne neden olurlardı. Çoğunlukla çeteler halinde gezen bu yoksullar içinde uyguladığı şiddet yüzünden popüler olanlar bile olmuştur (Spiereburg, 2010: 67-68).

Kilise ve sivil yöneticilerin potansiyel bir tehlike olarak görüp yoksul sapkınlara diye adlandırdığı gruplara rağmen toplumda Kiliseye hizmet eden yoksul tarikatlar da vardır. Bu tarikatlar toplumsal dayanışmayı sağlamak ve hayır işlemek amacıyla XIII. yy.da Hristiyanlığın yayılmasını sağlamak için kurulmuştur. Kendilerince yaşantılarını on iki havarinin sade, gösterişsiz, mütevazı yaşantılarına benzetir ve yoksulluğu yüceltirlerdi. Bunlardan en ünlüleri dilenci Fransisken ve Dominiken tarikatlarıdır. İngiltere gibi çoğu, ülkede bunlara giydikleri kıyafetlerden dolayı *Gri ve Siyah Keşişler* denilmiştir. Bu tarikat üyelerinin çoğu Franciscenler'in kurucusu Assisili Aziz Francis gibi hayatlarını sefalet içinde olan düşkünler, cüzzamlılar, hastalar arasında geçirirlerdi. Kilise başta kendi otoritesi altına giren bu tarikatlarla mücadele yoluna gitmemiştir. Ancak zamanla yoksulluğa bakışları arasında yaşanan zıtlık ve halkın bu tarikatlara gösterdiği teveccüh, bunları da Kilise için tehlike potasına koymuştur. Kilise ilk önce bu yoksul tarikatların başına bir rahip atayarak onları kontrol altında tutmaya çalışmıştır. Fakat bu sefer de tarikatlar kendi potansiyel güçlerini korumak için Kiliseye direnmeye başladılar. Örneğin merkezden izin almadan vaaz vermeye devam ederlerdi. Kilise ise zamanla bu tarikatları, gölgesinde tutabilmek için daha çok çaba sarf etti. Fakat tüm bu çekişmelere rağmen bu eski manastır tarikatları fakir ve düşkünlere hizmet etmekten vazgeçmediler ve bu sayede misyonerlik çalışmalarında da çok yol kat ettiler (Roberts, 2015: 236).

Görüldüğü gibi Orta Çağ Avrupası birçok konuda bir çelişkiler çağıdır. Özellikle Kilisenin düşmanlarıyla mücadele yöntemlerinde uyguladıkları ve kendi yaşantıları, Orta Çağ Avrupası'nda en büyük çelişkisidir. Çünkü halka sürekli tevazu aşıl原因 ve yoksulluğu yüceltmeye çalışan Kilisenin kendi görkemli Katedralleri ve Manastırları ile boy göstermesi tam bir çelişkidir. Üstelik bu şatafatın sürmesi için bir de halktan vergi alınıyordu. Kilise servetlerine servet katarken yaşadığı ihtişam ve lükse tek bahanesi, Tanrı'nın azametine saygının bunu gerektirmesi idi. Toplumun büyük bölümü fakirlik

ve yoksulluk içinde mücadele ederken Kilise görkemli âyinlerde, kudretlileri alaşığı edip mazlûmları öven Magnificant gibi ilahîlerini okuyarak iftihar ediyordu (Roberts, 2015: 238).

V. BÖLÜM: CEZALAR VE İŞKENCELER ÇAĞI

5.1. SUÇLAR

Bilinen anlamı ile suç, yasalara aykırı davranışlara denir. Suçun içine giren fiiller tarihin her döneminde belli kıstaslar çerçevesinde değişse de genel anlamda akıl ürünü olan legal yasalara aykırı olan her eylemdir. Suç karşısında toplumun yararının gözetilmesi amacıyla verilen belli cezalar vardır. Bir ceza sistemi olarak işkence de bu sistemin bir parçasıdır. “İşkencenin toplumsal bir faydası var mıdır ya da verimli midir?” tartışması günümüze kadar sürmüştür. Ancak şurası tartışmasız bir gerçektir ki işkencenin aşırısı gaddarcadır. İşkenceye maruz kalan birey işkence den kurtulmak adına her şeyi söyleyebilir. Öyle ise aslında işkence gibi bazı cezalarda kişi hiç yapmadığı bir suçu da kabullenebileceği için gerçek ortaya çıkmayacak ve adalet sağlanmış olmayacaktır (Blom, 2014: 270).

İşkence, tarihin her döneminde var olan bir argüman olmasına rağmen işkenceler çağı olarak Orta Çağ akla gelmektedir. Bunun temel nedeni; bu argümanın ilk kez Engizisyon gibi bir kurum tarafından sorgulama tekniği olarak kullanılması ve bunun resmîleşmesidir. Bu çağda işkence den etkilenenlerin oranı diğer bütün yüzyıllara göre daha fazladır ve işkence toplumun çok geniş bir kitlesini kapsamaktadır. Nitekim cadılar, kadınlar, erkekler, mahkûmlar, Heretikler, fahişeler, serseriler, eşcinseller, suçlular, Yahudiler, Müslümanlar, Protestanlar, Kalvenistler, Tapınak Şövalyeleri, bilim adamları, Teologlar gibi Birçok meslek ve statüden insanlar çoğu zaman yığınlar halinde bu zâlimliğe maruz kalmıştır. Orta Çağ'da zâlimlik ve şiddet bir nevî veba hastalığı gibi her yeri sarmıştır. Herhalde zamanın hiçbir evresinde, aynı yüzyılda ve aynı coğrafyada farklı suç ve ithamlarla aynı kaderi paylaşan bu kadar büyük bir kitle olmamıştır.

5.2. CEZALAR

Erken Dönem Orta Çağ'dan itibaren tüm Avrupa tarihini en çok etkileyen olay 1215'te Kral John tarafından ilan edilen Magna Carta olmuştur. Bu belge öyle bir niteliğe sahiptir ki kendisinden 500 yıl sonra yapılacak Amerika Birleşik Devletleri'nin Anayasası'nın bile temelini oluşturacaktır. Ancak şunu ifade etmek gerekir ki, ceza açısından ele alındığında Magna Carta'dan daha geniş sınırlara ulaşmış ve birçok bölgenin Orta Çağ hukuk kurallarına etkilemiş olay, Papa Innocentius'un IV. Lateran

Konsüli'ni toplamasıdır. 1199 yılında Kilise kendi içinde mahkemelerinde bile “tanık ifadeleri ile berat uygulamalarına” çoktan kısıtlama getirmiş ve bir dizi reform hareketine girmişti. Ancak her ülkeden gelen piskoposlardan başrahiplere, manastır keşişlerinden vekillere kadar çeşitli görevlerden bin 500 kadar Kilise temsilcisinin yer aldığı bu konsül İnnocentius’un başlattığı bu Kilise reformlarını çok farklı ve ileri bir düzeye taşımıştır. Çünkü Konsüle katılan temsilcilere 70 farklı reform sunulmuştur. Bu reformlarda rahiplerin davranışlarını ve kıyafetlerini düzenleyen maddeler yer almaktadır. Ancak bunların ötesinde Konsül’in kendisinden sonraki süreçte suç ve ceza açısından Avrupa hukuk seyrini çizen noktası, rahiplerin su ve ateşle gerçekleştirilen sınamalara katılmasının yasaklanmasıdır. Çünkü bu sınama yasağı zamanla da ceza sisteminde legal bir boşluk oluşturmuş, bu boşluk alternatif ceza yöntemleri ile doldurulmuştur. Bir yandan da suç oranları iyice artmaya başlamıştır. Bu soruna çözüm bulabilme dürtüsü üstünkörü hukukî yöntemlerin uygulanmasına neden olmuştur. Örneğin; cinayet için asarak idam etme, kundakçılık için yakma, tecavüz için hadım etme, iftira ve yalancı şahitlik için de dilin kesilmesi doğal yaptırımlar olarak kabul görmüştür. Yani XIII. yy.a kadar suç işleyip yakalananlar, çoğunlukla bağlı oldukları Derebeyi’nin emirleri doğrultusunda süreci oldukça hızlandırılmış bir adalet sistemi ile yargılanmışlardır (Roht, 2017: 143-144).

Cinsellik ve ahlâk ile ilişkili olan zina, aldatma, çok eşlilik veya ensest ilişki gibi suçlar genellikle laik mahkemelerin bakmadığı suçlar olduğu için yetki alanı Kilise’ydi. Kilise için en önemli suç, dinden sapma yani sapkınlık suçuydu. Ayrıca dinî olmayan suçlar arasında da en ciddi suç, vatan hainliği idi. Bu sebeple bahsedilen iki suçun cezası genel olarak idam olma şeklinde gerçekleşmiştir. Kilise, sapkınlar için yakılarak idam etme cezasını daha etkili kullanmıştır. Bu konuda kayıtlarda geçen ilk olay laik bir mahkeme tarafından 1166 İngiltere’inde yaşanan vak’adır. Suçlu; kırbaçlanma, yüzünün dağlanması ve sürgün cezasına mahkûm olmasına rağmen 1215 Lateran Konsüli kararlarından sonra İngilizler bu yaptırımları kazıkta yakılmaya kadar genişletmişlerdir. Laik ve dinî hukukun ayrılmasında ve cezaların bu şekilde gruplandırılmasında ilk etki yine ilk Norman Kralı Fatih William’ın 1066 yılında yaptığı Kilise mahkemelerini yasallaştırma hamlesidir. Bu hamle ile Katolik Kilisesi ruhanî meselelere (laik kurumların müdahalesi olmaksızın) yoğunlaşabilmek amacıyla dinî olmayan tartışmalar hakkında hüküm vermekten vazgeçmiştir. Bu da Papa’yı en büyük

yönetici kabul eden Kilise Hukuku'nun İngiliz Ulusal Hukuku'nun önüne geçmesi demektir. Diğer bir deyişle Kilise mahkemelerinin yetki alanını genişletmiştir. Bu yetki alanı içine aldatma, yalancı şahitlik, dinî değerlere saygısızlık, tefecilik ve dinden sapma gibi suçların yanı sıra evlilik, meşrûlaştırma ve hukukî duruma karar vermeye kadar birçok konu girmiştir. Ancak yine de Kilisenin kendi mahkemelerine sahip olması XII. yy.1 bulacaktır. Bu sayede rahipler, Kilise malları, cinsel suçlar ve aile hukukuna kadar yayılmış bir yetki alanıyla kendi hukukunu uygulamıştır (Roht, 2017: 142).

Orta Çağ yargıcı bir adalet dağıtıcı görevini icra etmektense mevcut sistemin öngördüğü toplumu yaratmaya çalışan bir yardımcı gibiydi. Zaten Orta Çağ'ın şehir adâleti de herkes için eşit işlemiyordu. Aristokratlar'ın lehine olan birçok karar bunu göstermektedir. Örneğin Arras'ta şehrindeki yerli ve yabancı tüm aristokratların malları müsadere edilmez kefaletle serbest bırakılırlardı. Avrupa coğrafyasının birçok bölgesinde Prensler bile şehre ilk geldiklerinde Aristokratların bu ayrıcalıklarına saygı gösterdiklerini ve koruyacaklarına dair simgesel bir ritüel olarak yemin ediyorlardı (Muchembled, 1998: 29, 31).

Orta Çağ adalet sistemi içerisinde suç işleyenin yaptığı fiilin karşılığında alması gereken ceza sistemi daha öncede bahsettiğimiz gibi oldukça korkunçtu ve bazen keyfi idi. Avrupa'nın genelinde hatta aynı şehrin farklı bölgelerinde aynı suçun karşılığı aynı ceza olmuyordu. Adâletin bu kadar farklı dağılmasını engelleyen sosyal statü gibi bazı hususlar vardı. Orta Çağ Avrupası'na dair suç ve cezalarla ilgili yapılmış en önemli kayıtlar İngiltere üzerindedir. Buradan yola çıkarak cezalar hakkında genel bazı yargılara varılabilir. Örneğin Orta Çağ'ın genelinde en ağır cezalardan biri olarak idam cezası sayılmaktadır. Bir kişinin idam cezası alması için işlemesi gereken suçlardan bazıları: kundakçılık, cadılık, büyü, sınır işaretlerini silmek, cinayet, tecavüz, asker kaçağı olmak şeklindedir. İlginç bir durumdur ki sadece VIII. Henry Dönemi'nde idam gerektiren suçları işleyen ve asılan sayısı 72 bin kişidir. Yani yaklaşık bir hesapla idam sayısı yılda yaklaşık 2 bin kişiye denk gelmektedir. İşkencenin genel anlamda uygulanmadığı ülkede idam cezası oranının yüksek olması abartılı cezaların uygulandığını göstermektedir. İdam dışında haşlanarak ya da yakılarak öldürülmek için işlenmesi gerek suç ise cinayet idi. Hafif cezalar arasında ise en çok rağbet görenler: kamçılama, kulak kesme, dağlama, dil veya vücudun belli bölümlerini delmedir.

Mahkemede mahkûmun suçunu itirafı ve kendini savunması önem taşıyordu. Eğer mahkûm bunu kabul etmezse suçunu itiraf edene kadar devam edecek olan göğsünün üzerine üst üste ağırlıkların konulduğu bir sistemle sorgulanırdı (Smith, 2001: 39-41).

Aslında Orta Çağ mahkûmları gerçekten oldukça şanssız insanlardı. Çünkü bütün kaderleri bir komşusunun ihbarı ile değişiyor ve arkasından belki de yapmadığı bir suçu itiraf edene kadar sorgulanıyordu. Eğer yolu seküler mahkemelere değil de Engizisyona düştü ise bu sorgulanmalara bir de işkence ekleniyordu. Üstelik bazı durumlarda aylarca süren davalar ve sorgulanmaya başlayana kadar mahkûmun hapis hâne de tutulması da cabası oluyordu.

Komşuların gönülsüz ihbarları, sınırlı kolluk kuvvetlerinin çabaları ve işkenceyle ağızlarından alınan itiraflar sonucunda mahkûmlar, şiddet içeren cezalar yüzünden farklı muamelelerle karşılaşıyorlardı. Bunlar arasında hapis hâne cezaları veya kanunları çiğneyip hafif cezalara çarptırılanlar ya da sürgün ve para cezaları ile dayak gibi alternatiflerle de muhatap olabiliyorlardı (Ruff, 2001: 96). Bu adli gelenekler çerçevesinde eğer mahkûm duruşmaya uzun bir süre çıkarılmazsa ve bunu fırsat bilip mahkemeden kaçmayı başarırsa belediye mahkemesi hemen bir deklere yayınlardı. Bu deklere ile mahkemeden kaçan suçlu için sürgün cezası verildiği tüm şehre duyuruldu. Bu kişi sınırlar içerisinde yakalanırsa asılır ya da kafası kesilirdi (Muchembled, 1998: 28).

Genel olarak Orta Çağ'da cezalar; *Parasal Cezalar*, *Mahkûmiyet Cezaları*, *Ayrıştırma Cezaları*, *Bedensel Cezalar* ve *İşkence Cezaları* olmak üzere belli kategorilere ayrılır.

5.2.1. Parasal Cezalar

Para cezaları kişilerin özel hayatlarını etkileyen cezalardır. Genel anlamda bu cezalar alt tabakada yer alanların hafif suçlar karşılığında ödediği bedeller iken, burjuvaların mahkemelerden rahatça yırtabileceği durumları kapsıyordu.

Para cezalarının verildiği durumlar daha çok burjuvaların işlediği bazı suçları kapsardı. Örneğin Roma'da burjuva bir genç şehir muhafızı veya yargıcına tavrı alırsa ve bu yüzden mahkeme huzuruna çıkarılırsa muhakkak para cezası ile bu tehlikeden kurtulabilirdi (Spierenburg, 2010: 38-39). Bunun dışında hayvan öldürme (Scott,

2005:308) ve bir eve adam dövmek için girme para cezası ile cezalandırılıyordu. Hatta burada eve dövme amaçlı gelen kişi iki frank ceza öderdi ama içeriye zorla girdiyse beş frank ve de adamı dövmeyi başardı ise on frank olurdu. Bu cezalar ağır para cezaları olarak geçerdi (Aries-Duby, 2006: 41). Bunların dışında malları müsadere edilen Heretikler eğer bu malları vermek istemezlerse ve bu müsadereyi yapan senatörler müsadere hükümlerine uymazsa para cezasına çarptırılıyordu (Testas-Testas, 2013: 19).

Para cezası, cezalar hiyerarşisinde bedensel cezaların bir üst basamağında yer alırdı. Ancak uygulama alanı olarak bir şehirde sürgün gibi en sık görülen ceza türüydü. Bazı zamanlar şehir yöneticileri görevini yerine getirmediği için de para cezası öderdi. Örneğin Arrasta XV. yy. vergi yılına ait kayıtlarda 2 bin 615 ceza bu şekildeki para cezasıdır. Ayrıca meslek localarının gözetiminde de verilen popüler cezalardan biri para cezalarıdır. Yaklaşık 6 bin nüfuslu Brabant Bölgesi'ndeki Nivelles şehrinde 1423 -1498 yılları arasında kayıtlı 4 bin 225 para cezası kaydına rastlanır (Muchembled, 1998: 32, 44-45).

5.2.2. Islahevleri, Hapishâneler ve Mahkûmiyet Cezası

Orta Çağ'da hapishâneler ilk aşamada gözaltı, zorlama, caydırıcılık da dâhil olmak üzere çeşitli amaçlar için kullanılmaya başladı. Orta Çağ'da hapishânelerin işlevleri günümüzdeki hapishânelere benzeyip benzemediği hususu birçok Avrupa tarihçisi tarafından tartışılmaktadır. Ancak günümüze kadar ulaşan kayıtlar baz alındığında Orta Çağ'ın ilk hapishânelerinin bir ceza olarak kullanılan "özgürlüğünden mahrum bırakma" görevi görmediği, İngiltere'de olduğu gibi sadece gözaltı amacına hizmet eden mekanlar olarak kullanıldığı açıktır. Ancak bu görüşe karşı çıkan ve hapishânelerin Orta Çağ'da bile ceza amaçlı kullanıldığını savunan bazı tarihçiler de yok değildir. Bu tarihçiler, Ulpian, Bracton ve Papa VIII. Boniface gibi dönemlerde hapishânelerin cezai işlevlerinin erkekler üzerinde kullanıldığını savunurlar (Winter, 2012: 17-18). Aslında hapishâneler Orta Çağ'da her iki işlevi de üstlenmiştir denilebilir. Çünkü hapishânelerin suçun niteliğine göre işlevleri değişmiştir para cezası, kefaret boyutundaki suçlarda yargılanmaya kadar bir gözaltı işlevi görmüşken, zâlimler için özgürlüklerini kısıtlayan bir ceza yeri rolü de üstlendikleri olmuştur (Winter, 2012: 19).

Hapishâne cezasının uygulanma serüvenini İngiltere boyutunda incelendiğinde burada XIII. yy.a kadar pek çok kasabada “ayrıcalıklı bir düzenleme” ile belediye binaları ve kaleleri küçük hapishâneler olarak kullanılmıştır. 1250’den sonra olan bu gelişmelere nadiren de olsa hapishâne amacıyla kullanılacak özel binalar yapılmıştır. II. Henri Dönemi’nde bu konuda önemli bir adım atılarak bu cezaya çarptırılacak suçlular için önceden belirlenmiş sabit hapis süreleri oluşturmuş vilayetlere bu tür mahkûmları barındırmak amacıyla özel hapishâneler kurma zorunluluğu getirilmiştir. İşte bu olay süresi belirli hapishâne cezalarının ilk örneğidir. Bu durumda mahkûm bir yıla kadar hapishâne de ceza çekebilirdi. II. Henri ile başlayan süreç XIII. yy.da papalık görevini yerine getiren VIII. Bonifacius ile bambaşka bir boyuta ulaşmıştır. Çünkü Papa VIII. Bonifacius, Batı Avrupa dünyasında hapis cezasını "evrensel bir hukuk sisteminin meşrû bir aygıtı" olarak düzenleyen ilk egemen güçtür (Roth, 2017: 144-145).

Orta Çağ dünyasının suç ve cezalar konusunda en büyük sorunsalı uzun süreli hapis cezaları ve fiziksel cezalar konusunda yeterli sermaye ve alt yapının sadece Kilisenin elinde mevcut olmasıdır. Kilise ise hapis cezalarından sadece IV. Lateran Konsülü’nden çok önceleri yürürlüğe giren Katolik yasalarınca, kan dökmesi yasaklanan Kilisenin yetki alanına giren suçlar için yararlanmıştır. Katolik Kilisesi yetki alanına giren tüm suçlar için insanlar arasındaki problemlerin çözümü ve ıslahı amacıyla hapis cezasını tutarlı bir biçimde kullanmıştır. Bu açıdan Kilise tutuklama dışında bir hedefe yönelik olarak hapis cezasını kullanan ilk kuruluş olmuştur. Hatta zamanla bu amaçla düzenlenmiş Kilise hapishânelerinin de olduğu görülmektedir (Roth, 2017: 144-145).

Hapsederek cezalandırma sisteminin fikri olarak oluşmaya başlaması gerçek anlamda XVI. yy.da kendisini gösterecektir. İngiltere’de Notwich ve Ipswich gibi kentlerde 1576’da çıkan yoksulluk yasası buna öncülük etmiştir. Bu yasa ile birlikte belediye ıslahevlerini kurmuştur. Hapishânelerin ilk kuruluş amacı, ıslah etme işlerini gören hastane örgütlenmeleri şeklinde olmuştur. Bu ıslah evlerinde cezalandırma, çalıştırma, disiplin etme gibi programlar yer almıştır. İspanya’da 1581’de *Toledo Hapishânesi ve Amsterdam Tuchthuis ve G.Hollanda’daki* bazı kurumlar bu açıdan model olmuştur. 1613’te Antwerp’te salgın hastalıklarla mücadele için kurulan bir hastane dilenci ve serserilerin hapsedilip çalıştığı bir ıslahevine dönüştürülmüştür. Bu hastaneyi *Bruges, Ghent, Ypres ve Malines’tekiler Almanya’da Bremen (1609- 1613), Lübeck (1613), Hamburg (1614- 1622), Danzig’te (1629)* takip etmiştir. Sonraki

zamanlarda daha geniş çaplı bir etki ile *Viyana (1670)*, *Frankfurt anı Main (1679)* ve *Königsberg(1691)*, *Danimarka'da Stege'de (Mön Adası)* oluşan aynı tarz ıslahevleridir (Jütte, 2011: 198, 203, 205).

Avrupa'da XVI. yy. sonu XVII. yy. başında ıslahevleri veya benzer kurumlara kapatılanlar genelde dilencilerdi. Buraya kapatılanlara verilen ceza ise genelde zincire vurulma veya dövülmeydi. Ancak Erken Modern Dönem'de bu uygulamalar değişmeye başlayacaktır. Çünkü bu yeni dönemde sosyal refaha dair en belirgin hizmet yeni bir hastane yatırımı anlayışı olacaktır (Jütte, 2011: 198).

İlk hapishânelerin ıslahevi olarak kurulmasından ve yaygınlaşmasından sonra ceza çektirme anlayışında iki seçenek ön plâna çıkar. Bunlar ıslah etme ve çalıştırma veya özgürlüğünden alıkoymadır. İşte bu ceza ve mahkûmiyetlerin uygulanmasındaki yeni şifreleme sisteminde iki temel unsur olmuştur (Foucault, 1992: 297,301).

1-Soyutlama: Ceza anlayışında yerleşen bu yeni ilke mahkûmun dış dünyadan ve tutuklulardan soyutlanmasını içerir.

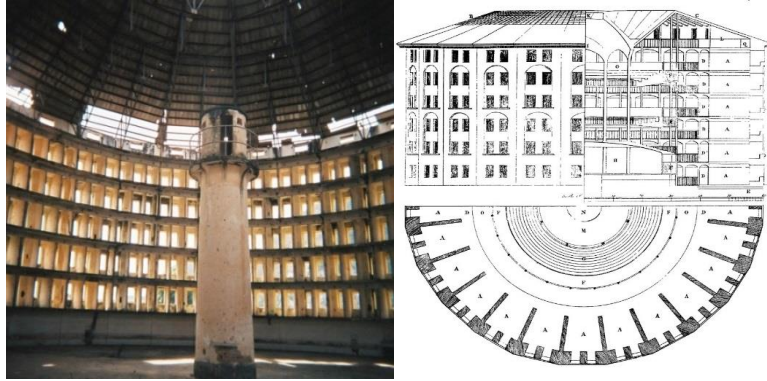
2-Çalışma saatleri: Mahkûmun aynı zamanda ıslah amacı taşımasından dolayı çalıştırılması da bir nevî ceza sistemi içerisinde değerlendirilmiştir. Mahkûmun çalıştırılacağı zaman dilimi yemek araları ile kesintiye uğrasa da gece duasına kadar devam eder (Foucault, 1992: 297,301).

Orta Çağ ceza sistemi içinde yer alan bir diğer hapishâne boyutu da Engizisyona aittir. Engizisyon hapishâneleri ışık görmeyen taş duvarlı soğuk zindanları, korkunç çukur dipleri, işkence odaları, pis kokulu mekânlar mı, yoksa gürültüden uzak sessiz mekânlar mıdır? Bu konuda Avrupalı yazarlar farklı görüşleri benimsemiştir. Ancak şurası bir gerçektir ki eğer mahkûm bu mekânda işkenceye uğradı ve azap çektiyse mahkûm için oldukça ürkütücü olmuş olmalıdır. Bu hapishânelerin fiziksel yapıları dışında bazı özellikleri vardı. Örneğin Engizisyon hapishâneleri Engizatörlerin evlerine yakın uzaklıkta idiler. Bir doktor tarafından mahkûmlar sürekli takip ve gözetimde tutulurdu. Hapishâne de yiyecek verilmesine rağmen akrabaları da mahkûmlara dışarıdan bol yiyecek getirebiliyorlardı. Bir de mahkûmun boş zamanlarını değerlendirebilmek için yazı yazmasına fırsat verilirdi. Açıkcası bu hapishâneler mahkûm için Orta Çağ'daki diğer hapishânelere oranla daha konforluymuştu. Ancak

mahkûmu yılgınlığa sürükleyen ve manevî çöküntü yaşatan şeyler de vardı. Uzun tutukluluk süreçleri, işkence tehlikesi, suçunu kesin olarak bilmemesi ve suçunu itiraf mı etmeli inkar mı etmeli ikilemi gibi (Testas-Testas, 2013: 74).

Hapishânenin modern çağlardaki özgürlükten yoksun bırakma işlevine ulaşmasında süreç içinde ıslahevlerinin ve Engizisyon hapishânelerinin de katkıları da mevcuttur. Ancak bugünkü anlamda çağdaş ilk hapishânelerin tasarlanmasında etkili olan birkaç reformist vardır. Bunlardan ilki Jeremy Bentham'dır. Bir ateist olması ve papaz tarafından kınanmasına rağmen birçok reformda itici güç olmuştur. Modern çağlardaki hapishâne modellerinin ilki onun tasarladığı "Panopticon/panoptikon" hapishânesidir. Bunu yaparken *Charles Bradlaugh*, *Annie Besant*, *Elizabeth Fry* ve *John Howard* gibi birçok kişinin de desteğini almıştır. Onlar cezaevlerinin ahlâkî hapishâneler olması gerektiğini düşünmektedirler. Bu hapishânelerin tasarımı, merkezindeki bir "muayeneevi" olan dairesel bir yapıdan oluşuyordu. Bu yapı, merkezde bir nevî kule görevi görüyordu, kurumun yöneticisi veya personeli mahkûmları izleyebilirdi. Yapının etrafında bulunan mahkûmlar, muayeneevine giremezdi. Daha açık bir ifade ile tasarımda ortadaki kuleye ya da muayene evi bir nevî gözetleme kulesi işlevini görmekteydi. Tasarım birkaç katlı tek odalı hücrelerden oluşan bir halka üzerine kuruluydu. Her hücre bu halkanın iç kısmına açıktı ve halkanın dış cephesindeki duvarda birer pencere vardı. Odaların içi o kadar dardı ki mahkûm bir yere saklanamıyordu. Üstelik pencereden gelen ışık, kuledeki görevlilere mahkûmun her hareketinin bir silüetini izleme olanağını sağlıyordu. Mahkûm kendi hücrelerinden kuleyi göremese bile kuleden hücresinin görülebildiğini yani izlendiğini bildiği için kendi otokontrolünü sağlayacağı düşünülmüştü. Bentham'ın yaklaşımına göre, mahkûm gözlemlenen her yanlış davranışının ceza getireceğini biliyordu. Ama davranışlarının aslında ne zaman gözlemlendiğini bilmiyordu. Bu yüzden cezadan kaçmak için akıllı hareket ederek her zaman izleniyormuşçasına davranmaktan başka seçeneği olmayacaktı. Böylece mahkûm bizzat kendi hareketlerini kollamak durumunda kalacaktı. İşte bu düşünce, gardiyana olan çağdaş cezaevlerinin temelini oluşturur. Hedefleri laik kurallara bağlı rehabilitasyon işlevi de gören, bir nevî işkence karşısında

akılcı bir ceza türü oluşturmaktı. Ne yazık ki kendi döneminde tasarı uygulanamamıştır.¹⁵² (Steadman, 2007:1-32; Bentham, 1995: 29-95)

Resim 5. 1: Jeremy Bentham's Panopticon penitentiary¹⁵³

Foucault'a göre: “Panoptikon, disiplinin mahkûmlar tarafından içselleştirilmesidir.” Bu iç disiplini sağlayan şey hapishâne de mahkûmların birilerince izlendiklerini bilmeleri ancak tam olarak ne zaman gözetlendiklerini bilmemeleriydi. Bu da onları her zaman davranışlarına dikkat etmek ve sınırlandırmak zorunda bırakıyordu. İşte bu yönünün etkisiyle ve bu ilkenin hapishâneler dışında farklı kurumlarca da uygulanmasının gerçekleştirilebilmesi durumunda oldukça ekonomik ve verimli bir şekilde toplum disiplin altına alınmış oluyordu. Foucault'ya göre:

“Kapitalizmin ihtiyaç duyduğu disiplin, hapishâne de ve benzeri kapatma kurumlarında geliştirilen bu teknik ve prosedürlerin tüm toplumsal kurumlara yayılmasıyla mümkün olmuştur. Bu yüzden Jeremy Bentham'ın tasarladığı hapishâne binası hiçbir zaman inşa edilmemiş olsa da Bentham'ın düşü gerçekleşmiş ve panoptizm başka bir biçimde tüm Batı'yı etkisi altına almıştır.”(Foucault, 2011: 18-19).

Jeremy Bentham'ın tasarladığı hapishâne ile ortaya attığı davranışı iç disiplinle kontrol ettirmeye çalışma düşüncesi, ceza anlayışının daha seküler ve akılcı bir çizgide devam etmesi adına önemli bir mihenk taşı olmuştur.

5.2.3. Damgalama-Ayırma- İzole Etme /Toplumdan Soyutlama Cezası

Ceza ve infaz seçeneklerinden biri olarak Engizisyonda, çarmıh ve hac işareti takma, çeşitli elbise ve şapkalar giyme, dil veya çekiş işaretleri taşıma, mayasız ekme taşıma gibi cezalar verilmektedir. Ancak bu damgalama işaretleri daha çok

¹⁵² <https://en.wikipedia.org/wiki/Panopticon/>.2.3.2016;
[https:// www.wikiwand.com/tr/Panoptikon /](https://www.wikiwand.com/tr/Panoptikon/).13.12.2018;
[http:// www.heretication. info/ penalreform. html](http://www.heretication.info/penalreform.html) /13.12.2018.

¹⁵³ [https:// www. wikiwand. com/tr/ Panoptikon](https://www.wikiwand.com/tr/Panoptikon) .13.12.2018

Engizisyonun düşmanı olan Yahudiler, Müslümanlar, Heretikler, Sapkınlara, Reformistler, Tövbekârlar ve Hristiyanlık ayinini kabul etmeyenler gibi şahısların teşhir edilmesini kolaylaştırma amacı gütmekteydi. Fakat burada bahsedilen damgalama stratejileri daha çok fahişeler, yoksullar, eşcinsel ve cüzzamlılara verilen ve onların toplumsal alanda teşhir edilmesinden ve tanınmasından çok soyutlanmasını amaç edinen işaretlerdir. Bu yüzden ayrı bir başlıkta ele alınmalıdır.

Damgalama denilen bu ceza şekli sivil yöneticilerin suçlu veya tehlikeli gördükleri insanları toplumdan soyutlamak için kullandıkları yöntemlerden biridir. İnsanları damgalamak için üç şeyin yapılması çok popülerdi: Rozet takma, kıyafet ve işaretler kullanma ve küçültücü takma adlar kullanma. İnsanları damgalamak için çeşitli yollar izlenmektedir. Bu yollardan biri rozet takmaktır. Bu rozetlerin takılma amacı şehir, köy ve kasabalardaki yerleşik yoksulları tanımlayıp onları dilencilerden ve diğer yabancı yoksullardan ayırmaktır. Bu yüzden de rozet takma uygulaması ile ilgili belirli prosedürler mevcuttur. Prosedürlere göre şehirdeki yerleşik yoksullar ya mühürleniyor ya da metal bir rozet takıyorlardı. Yoksullar ancak bu rozet olduğu takdirde halktan sadaka talep edebiliyordu. Yoksul kişi eğer maddî durumunu toparlar ve kendi geçimini sağlayabilecek düzeye erişirse taktığı rozeti koruyuculara tekrar veriyordu. Ancak bir kişi daha önceden maddî açıdan varlıklıyken yoksullaşmışsa ya da kamu yararına çalışmakta ama yine de sadakaya ihtiyacı varsa bu rozeti takmayabilirdi (Jütte, 2011: 187-189).

Orta Çağ'da rozetler bir nevî toplumsal işaret aracı olarak görev yapmaktaydı. Bu yüzden sadece yoksulları kapsamazdı ve fahişeler, cüzzamlılar, hırsızlar ve anarşistler gibi içinde yapılıyordu. Rozetlerin dışında kullanılan bir diğer yöntem de damgalamaktır. Damgalama ya da mühürleme stratejisi özellikle dolandırıcılar, serseriler, hırsızlar için çok tercih edilirdi. Dağlama işlemlerinde dilenciler ve serseriler için farklı harfler kullanılıyordu. Dilenciler için "M" (Mendiant), serseriler için "V" (Vagabond) gibi. Bu yöntem ilk olarak Fransa'da çok kullanılan bir işlemken daha sonra birçok ülkede aynen tercih edilmiştir. Örneğin, kese çaldığı için on yıl sürgün yemiş bir yabancı Arras'ta sırtına kızgın bir demirle "fare" işareti yapılarak damgalanır. Hatta bu damgada "A-rat! ismi ile bağlantı kurularak bir kelime oyunu oynanarak

mühürleme yapılmıştır. Avrupa’da uzun yıllar bu gruplarla baş etmede en basit yol damgalama stratejisi olmuştur (Muchembled, 1998: 133-134; Jütte, 2011:193).

Serseriler içinde aynı cezanın verildiğini gösteren en önemli olay 1547 Edward Dönemi’nde yayınlanan nizamnamedir. Buna göre serserilik yapanların göğüslerine “V” (Vagrant) dağlanarak basılacak ya da kızgın demirle sağ kulak kıkırdağı yakılacaktı. 1572 nizamnamesinde yer alan kızgın demirle kulak delme cezası nizamnamenin yürürlüğe girmesinden hemen sonra birkaç serseride uygulanmıştır. Ancak bu cezanın Avrupa’nın birçok ülkesinde yayılması XVII. yy. bulacaktır. 1604’te bir dolandırıcının sırtına iyice görünecek şekilde “R” (Rogue) harfi basılmasını buna örnek verilebilir. Orta Çağda erkek serseriler genellikle dağlanırdı. Ancak kadın serseriler ise daha çok kırbaçlanırlar ama bazen de dağlanma cezası alırlardı (Jütte, 2011: 193).

İşaretler ve rozetlerle damgalananlar toplumsal yapı içerisinde negatif bir ayrıma tabii tutulanlardı. Bunlar arasında cüzzamlılar ve cellatlar gibi marjinal gruplarda vardı. Halk tabanında cellatlar özel ve haşmetli giysilerinden ya da giysileri üzerinde taşıdıkları darağacı sembolünden tanınıyorlardı. Yine bunun gibi sapkınlar giysilerine sarı haç takıyorlar iken cüzzamlılar için ise belirtici işaret, çan resmîydi. Ancak bazı şehirlerde fahişelerin de simgesi çan resmîydi. Yahudilerin ise kıyafetlerinde ise sarı bant olmalıydı (Jütte, 2011: 189). Bazen de daha mahkemeye çağırırken bile mahkûmu damgalayıp küçük düşürmek için kırmızı ile damgalanmış, sarı renkli bir gömlekle giydiriliyordu. (Testas-Testas, 2013: 74).

Damgalama stratejilerinden bir diğeri olan dalga geçici lakaplar takma daha çok XVI. yy.da Köln’de kullanılmış, serserilik yapanlar ve hafif cezalı suçlar işleyenler için tercih edilmiştir. Nünberg şehrindeki kayıtlardan yola çıkarak şöyle küçültücü lakaplarla damgalamalar yapıldığı söylenilebilir. Kırık burun (psacknaeb), maymuncuk (pabbortutt) metelik isteyen (Groschenpumpe) perişan adam (Lumpenbub), yetimhane de büyüyen biri için (Wolf aus der Findel) gibi anlamlara gelen kelimeler kullanılıyordu (Jütte, 2011: 191-192).

Bir başka damgalama stratejisi olarak ise bu cezalardan farklı olarak “haca” gönderme kullanılmıştır. Genelde para cezası verilenlerin damgalanmadan ceza almasını sağlamak için bu yol denenmiştir. Adlî haclar dışında aynı amaçla verilen bir

ceza türü de sürgün cezasıdır. Bu iki ceza da özellikle anarşist görülenleri şehir dışına göndererek ayırmak onları bir süre de olsa şehirden izole etme amacı güder. Fakat bu anlayış birçok şehirde aynı amaçla kullanılınca bazı sorunlar da gündeme geldi. Örneğin sürgün cezasında kentler arasında çift yönlü bir hareketlilik oluştu. Bunun sonucunda kentler bu sürgün cezaları sırasında kaçanlar ya da sürgünleri engellemek isteyenlere karşı önlem almak zorunda kaldılar. Bunu önlemek için de şehirler birbirlerine sürgün listeleri hazırlayıp yolladılar (Muchembled, 1998: 69).

Ayırma ve damgalama stratejilerinden bir tanesi de Geç Orta Çağlar ve sonrasında şehrin güvenliğini bozacakları düşünülenler için şehrin kıyısında yaşama bölgeleri oluşturmaktı. Şehirden uzak mezarlık, liman veya şehir surlarının dibindeki yöre-kent mahalleler günümüz sosyolojik tabiri ile de gecekondü mahalleleri olarak bilinen mekânlardı. Bu bölgelere daha çok göçmenler, borçlular, fahişeler, suçlular ve dilenciler yerleştirildi. Zamanla bu gecekondü mahalleleri arasında ün yapanlar da oldu. Basel'deki Kohlenberg gibi (Jütte, 2011: 195).

Orta Çağ'da toplumsal ayrıma en çok tâbi tutulan topluluklardan biri de fahişeler olmuştur. Öyle ki toplum fahişeleri sokak ortasında soyacak kadar ileriye gidebiliyordu. Orta Çağ toplumunun fahişelerin kıyafetlerine bile karışacak kadar ileriye gittiği kıyafetlerinde taşınmaları gereken ve konumlarını belli eden işaretlerden anlaşılmaktadır. Örneğin fahişelerin, Paris ve Avignon'da giysilerine kırmızı omuz apoleti koymaları gerekirken, Leipzig de mavi işlemeli sarı manto diğer şehirlerde belirlenen renklerde kep ve mantolar giymeleri gerekmektedir. Fahişeler asil ve aristokratik hanımlar gibi kürk ve kapşon giyemezdi. Şayet bu kurallara uymazlarsa İngiltere ve Fransa'da olduğu gibi polisler, bu kıyafetlere el koyup satabiliyordu. Fahişelerin kıyafetlerine kadar karışan bu toplumun genel algısı “fahişe zaten önüne gelen herkesle yatan, satın alınarak kolay elde edilebilen biri” olduğu yönündeydi. Onun için kendilerine özel bir mahremiyetlerinin olmadığı düşüncesi, fahişeleri yasal ve kamusal anlamda savunulacak ne mahremiyetlere ne de statüye sahip kılıyordu (Berkowitz, 2013: 101-102).

5.2.4. Bedensel Cezalar

Bedensel cezaların uygulandığı suçlar genelde hafif ve ağır (işkence) bedensel cezalar olarak ikiye ayrılır. Ufak hırsızlıklardan cinsel tacizlere, Tanrı ve dinsel

küfürlere kadar birçok noktada bu ceza öngörülürdü. Bazen yargıçlar cezanın şiddetini arttırabilmek için sürgün gibi ek cezalar verebiliyorlardı. Bedensel cezalardan biri olan sakat bırakma ağır suçlar için tercih edilen bir ceza türüydü. Antik Dönemlerden beri bir ceza türü olarak kullanılan gözlere mil çekme XVI. yy.da pek kullanılmıyordu. Hırsızlık, dolandırıcılık, yalancı şahitlik suçları suçlunun parmaklarının kesilmesi ile cezalandırılıyordu. Kulak kesme cezası daha çok sokak fahişeleri için verilirdi. Çünkü onlar birçok cinsel hastalığın da bulaştırıcısı olarak görülürlerdi. Dil delme cezası ise kutsal değerlere ve Hristiyanlığa küfredenler ile yalancı şahitler için popüler ceza türlerinden idi. Dil Delme cezası alanlar suça devam ederse dilleri kökünden kopartılırdı (Ruff, 2001: 96).

Orta Çağ'da bazen daha önce verilen para cezalarının da bedensel cezaya çevrildiği görülebilir. Bunun nedeni ekonomik sıkıntılardan dolayı bu paraların suçludan tahsil edilememesidir. Bu tarz verilen bedensel cezalar arasında en popüler olanlar: kulak kesme, prangaya vurma, fiçıya sokma ve çevirme, idam ve kırbaçlamadır. Bu cezaların uygulanması aşamasında da adli bazı harcamalar gerekmektedir. Bu harcamalara soruşturma masraflarının da eklenmesi şehir bütçesi için ciddi bir zorluk oluşturuyordu (Muchembled, 1998: 116).

5.3. İŞKENCE

İşkence: Yanma, ezme veya yaralama gibi yoğun acıların bulunduğu bir cezalandırma yöntemi ya da eziyet etme biçimidir. İşkence bir başka kişinin gözetiminde ya da fiziksel kontrolünde şiddetli fiziksel ya da zihinsel acı verme amacıyla tasarlanmış eylemlere denir (Ramos ve diğerleri, 2005: 3-4).

İşkence'nin Orta Çağ'da birçok işlevi olmuştur. Hem bir ceza unsuru olarak bedensel cezaların içinde kullanılmış hem de soruşturma aşamasının bir parçası olmuştur. Her ne kadar işkence denilince akla Orta Çağ Engizisyonu gelse de aslında bu işkencelerin hepsi ünlü komedyacı Aristophanes zamanından beri çok iyi biliniyordu. Hatta onun verdiği bilgilere göre Romalılar kendi icatları ile de işkence listesine eklemeler yaptılar (Ramos ve diğerleri, 2005: 7-8).

İşkencenin bir ceza şekli olarak değil de sorgulama sırasında itiraf almak amacıyla da kullanıldığını görmekteyiz. Mahkûmdan itiraf almak adına işkence

yapılmasına dair ilk kayıt 1228'deki Verona'da bulunan laik bir mahkemeye aittir (L.Martin, 2009: 59).

İşkence deyince akla ilk gelen Orta Çağ'ın karanlık hapishâneleri ve zindanlarıdır. Fakat işkencenin hapishânelerde görülmesi meselesinin geçmişi çok eskilere kadar gider. IV. yy.da Bizans İmparatoru Konstantin zindana attırdığı mahkûmların minimum ihtiyaçlarını karşılayarak, ışıktan yoksun bırakarak ya da kelepçeleyip kemiklerini kırma, kesme gibi işkence çeşitlerini uygulamıştır. Sadece bunlar değil bu hapishâne yaşamı içinde uygulanan daha ağır işkenceler de vardı (Winter, 2012: 24).

XVI. yy.a kadar hapishâne de mahkûmlara uygulanan işkenceler denilince akla gelen işkenceler daha çok Engizisyon ile bütünleşmiştir. Engizisyon mahkemelerinde kanıtlanan suçlar için kürek cezası ve kamçılama cezaları ön planda idi. Ancak mahkûm suçunu herkesin önünde itiraf ederse o zaman ellerinin kırılması, dilinin kesilmesi, organlarının kopartılarak ölüme terkedilmesi ve bir infaz şekli olarak öldürme gibi cezalar verilirdi. Ölüm cezalarının da türevleri vardı. Bunlardan bazıları: boğulup sonra yakılma, canlı yakılma, dilleri kesilip yakılma, idam, dört at tarafından çekilerek öldürme, kafasının kesilmesi ya da kafasının kırılması şeklinde olmuştur. Ölüm cezalarının farklı türevlerinin hepsinde amaç çekilecek azabı arttırmaktır (Foucault, 1992: 39, 43) Bu yüzden bir engizatörden, yardımcılardan ve bir noterden oluşan (Esgin, 2013: 55) işkence cezası ön planda olmuştur.

İşkence cezaları içinde en çok uygulanan ve Engizisyon Mahkemesinin yakılma kararı olarak bilinen ceza, *Auto da fe* (inanç eylemi)'dir. Auto da fe'de Engizisyon Mahkemesinin yakma kararı olarak da geçen ceza, en önemli ceza şekillerinden biridir. Ancak Testas bunun çoğu zaman "quemadero" yani hükümlülerin yakıldığı odun yığını ile karıştırıldığını söylemektedir. Bu ceza genelde ağır suç işleyen mahkûmların odun yığınları üzerinde yaşamlarına son verilmesidir. Bu ceza daha önce de bahsedildiği gibi genelde Heretikler, sapkınlar, suçunu inkâr eden mürtetler için verilirdi. Kilisenin anlayışlı davrandığı bazı noktalar da oluyordu. Mesela diri diri yakma cezası uygulayacağı mahkûm eğer Kilise ile anlaşma yoluna giderse Kilise mahkûmu yakmadan önce boğulması seçeneğini gündeme alırdı. Juan Artonio Llorente göre; bu mahkemeler boyunca yakılan sayısı 31 bin 912, kendisinden nefret edildiği için kuklası

yakılan sayısı 17 bin 659 kişi ve değişik ceza alan kişi sayısı 291 bin 450 civarındadır. Yine başka yazarların bu mahkûmiyetlerle ilgili verdiği tahminlerde vardır. Örneğin G.Testas & J. Testas'ın Salvador de Madaria'dan aktardığı kadarıyla Engizisyonda toplam olarak cezalandırılan mahkûm sayısı 300 bin kişidir. Bunun en az 200 bin civarı Almanya'ya, 70 bin civarı ise İngiltereye aittir. (Aktaran Testas-Testas, 2013: 74,75-76).

İspanya'ya bakıldığında en fazla 1530 yılına kadar en fazla 2 bin kişinin Engizisyonun elinde öldüğü tahmin edilmektedir. Eşcinsellik suçlaması yüzünden Kastilya Mahkemesi'nde verilen ölüm cezası sayısı ise 1575-1620 arası en az 100-150 civarı olduğu görülmektedir (Rawlings, 2006:15,123). Yine İspanyol Engizisyonu Heretik faaliyetler sırasında yaktıklarının 30 veya 40 kat fazlasını asmıştır.Fransa'da ise rakamların benzer olduğunu gösteren net durum sadece 1792 ve 1794 yılları arasında terörist faaliyetlerin bilançosu 34 bin kişinin öldürülmesi şeklinde ortaya çıkışından bellidir. Ne yazık ki bunların 12 bini yargısız infaza tabii tutulmuştur (Testas-Testas, 2013: 74-76).

İşkenceler de acı çekmek neredeyse hepsinde ortak noktalardan bir tanesidir. Bazen tek bir işkence yetmiyor üst üste birkaç işkence aynı anda uygulanabiliyor ve acı, kat kat arttırılabiliyordu. Peki, neden Engizatörler gözlerini bu kadar karartıyor ve acımasızca davranıyorlardı ve halk neden bu kadar fazla acıya sessiz kalıyordu. Çünkü dinsel anlamda acı önemliydi. Acı boyutunun artması Hz İsa'nın acılarının fiziksel kopyası olacağı için ona yakın olmak manasına geliyordu. Örneğin 12 haç ritüelinde kırbaçlanarak acı yaşamak sembolü bunun en önemli kanıtıdır. Ayrıca dönemde inanılan genel fenomen, acı çekmenin dinî açıdan günahlardan temizlemek ve Hz İsa'ya yakın birer mümin olmak ile ilişkili olduğuydu (Barry ve diğerleri, 1996: 214). İşte bunun için Orta Çağ'da birbirinden acılı işkenceler özellikle Hristiyanlığın ana ekseninden kopmuş insanlar için kullanılmıştır. Orta Çağ'da işkence biçimi inanılmaz bir yelpazeye sahiptir. Neredeyse işkence Orta Çağ'da suçluların cezalandırılmasında öngörülen yegâne şey olmuştu. Bu unsurlar popüler işkence yöntemlerinin oluşmasında da etkili oldu (Igwe ve diğerleri, 2015: 22).

5.4. İŞKENCE TEKNİKLERİ VE İŞKENCE ÂLETLERİ

Orta Çağ insanı için yaşamın en zor olan kısmı muhtemelen Engizisyon gölgesi altında yaşamaktır. Kendisine biat eden bir toplum yaratmak için oluşturulan

Engizisyonda her şey abartılı yaşanmaya başlayacaktır. Sevinç kadar gaddarlık da, umutsuzluk da oldukça abartılı olacaktır. Bunu en net gösteren tablo Orta Çağ hükümdarlarının büyük sevinç gösterileri altında girdikleri şehir manzaralarına eşlik eden darağaçlarının olmasıdır. Çünkü bu neşeli girişlerin hemen altında infazlar yer alıyordu. Üstelik bir adli işkence şekli olan darağacı görüntüsü yanında yapılan infazlar dinsel ritüellerle de süslenerek daha büyük bir korku ve dehşet büyütüyordu. İnfazlar beraberinde yaydığı korku ve dehşet ile büyüyor yeni infaz şekillerinin icat edilmesi ise bunun tuzu biberi oluyordu (Huizinga, 1997: 14,16).

Orta Çağ Avrupası'nda işkence, itiraflar çıkarmak veya suçlar hakkında suç ortakları veya diğer bilgilerin isimlerini almak için meşrû bir araç olarak görülmüştür. Sanıklara karşı yeterli kanıt bulunmaması halinde işkenceye yasal olarak izin verilebilirdi (Mallonga, 2011: 13).

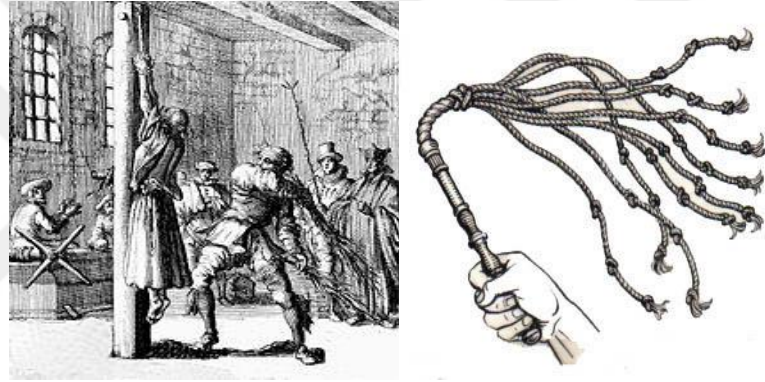
Orta Çağ Avrupası'nda konu ceza verme ve işkence etme kısmına gelince dehşet bir hayal gücü devreye giriyordu. Bu hayal gücünü devreye sokmak için inanılmaz bir teknoloji oluşuyor ve özel işkence cihazları tasarlanıyordu. Bu işkenceler için bir kütükten, bir kırbaçtan dahi olmak üzere birçok şeyden yararlanılıyordu. Her şey işkence âleti oluverip ızdırıp verici bir şekle dönüşebiliyordu. Hatta Engizasyon vücudun yavaşça parçalanması ve acı çekmesi için akla gelebilecek her tür âleti icat etti. Bu aletlerin çoğunda “Zafer sadece Tanrı'ya” aittir yazıyordu. Bu aletlerin içinde askı, mahkûmu yukarı kaldıran kaldıraçlar ve su ile işkence yapmak en yaygın olanıydı (Ellerbe, 1995: 83).

Genel anlamda işkence odalarında benzer şeyler yer alıyordu. Zeminde yer alan halkalar ile geniş halkalı zincirler, çivili dolaplar, içi kazık döşeli kapanlar, sivri uçlu mızraklar ve etleri parça parça edecek taraklar (Esgin, 2013: 55) işkence odalarının en çok bilinen demirbaşlarıydı.

5.4.1. Kırbaçlama/Kamçılama İşkencesi:

Kamçılama veya kırbaçlama işkencesi denilen bu işkence türünde mahkûmun etini koparmak için keskin uçlarla kıvrılmış esnek bir kamçı kullanılmakta ve bu kamçı ile mahkûma bedenine vurulmaktadır. Flagellation işkencesi de denilen kırbaçlama tarihteki belki en eski cezalandırma yöntemlerinden biridir. Kırbaçlama cezası işkence

yöntemleri arasında çoğu zaman sayılmazdı. Ancak yasal olarak adlî ceza biçimine dönüştüğü anda adlî görevlilerin ellerinde yaşamsal bir tehlikeye dönüşebilmişti. Kırbacın kullanış biçimi, vurulma şiddeti ve cezanın süreci artarsa ölüm olayları bile yaşanabiliyordu. Tabii kırbacın kullanıldığı malzeme de işkencenin şiddetini etkileyen hususlardan biriydi. At arabası kırbacı, kırbaç biçiminde kullanılan düğümlü ipler, İngiliz dokuz kamçılı kırbaç, Rus Knut'u, tek düğümlü kırbaç, özellikle kullanılan malzemelerden bazılarıydı. Bunun yanında metal toplar, falaka, değnek ve metal çubuklar gibi aletler de zamanla kullanılan argümanlardan biri oldu. Hatta bazı dönemlerde cezanın şiddetini arttırmak için demir topuzlar ateşte kızdırılarak vurulmuştur.(Scott, 2009: 188 ; Esgin, 2013:52 ; Ramos ve diğerleri, 2005 : 7-8)

Resim 5. 2: Kırbaçlama (Whipping or Cat O' Nine Tails or The Torture of Flagellation)¹⁵⁴

Kırbaç cezası bazen sakatlanmaya bile neden oluyordu. Ama çoğu zaman minimum miktarda da olsa kan akıtan bir işkenceydi. Bu ceza daha çok kalabalık önünde infaz edilirdi. Fransa'da da olduğu gibi özellikle şehir pazarlarının olduğu gün seçiliyordu ve pazarın dört ayrı köşesinde ceza mahkûma uygulanıyordu. Bazen de sürgün cezası yanında kırbaç cezası verilebiliyordu. O zaman mahkûm şehrin çıkış kapısına kadar geçirilirken kırbaçlanırdı. Kırbaç cezasını yargıcın kararlarına göre azaltılıp çoğaltılabiliyordu. Çok yaygın kullanılan bir işkence türü olarak kırbaçlama, farklı yerlerde farklı adlar alıyordu. Örneğin Jamaika'da bu işkenceye burada kullanılan 4-5 m uzunluğunda ve 6 cm kalınlığında olan at arabası kırbacından dolayı Jamaika Araba Kırbaçı İşkencesi deniliyordu. (Ruff, 2001: 97; Scott, 2009: 192)

¹⁵⁴ <https://en.wikipedia.org/wiki/Flagellation/> . 07.03.2016 ;
http://www.badnewsaboutchristianity.com/gad_penal.htm . 07.03.2016:

Kırbaç cezasını kendi elinde bir işkenceye döndürmeyi başaran kurum herhalde Engizisyondur. Özellikle sapkın olarak itham ettiklerini yakalamak için şehir ve kasabalara giren Engizatörler genellikle otuz günlük bir “lütuf süresi” ilan ederlerdi. Bu süre sapkın olduklarını kabul eden pişmanlar için verilmiş bir süre idi. Bu sürede pişman olanlar kefarete ödeyerek büyük işkencelerden kurtulurdu. Bu pişman olan kişi, pişmanlığının bedelini küçük cezalarla da olsa öderdi ki bu da genellikle farklı ayin ve ritüellere zorla katılması ve kırbaçlanması şeklinde olurdu. Pişman olan kişi, ilk olarak soyunmuş bir halde pazar günü Kiliseye uzun bir sırtık taşıyarak gelir ve ayinin belirli bir yerinde papaz ayini durdurup Kilisedeki kalabalığın gözleri önünde bu kişiyi kırbaçlardı. Sadece bununla kalmaz her ayın ilk pazar günü daha önce diğer sapkın arkadaşlarıyla bulunduğu evlere götürülüp her birinde yeniden kırbaçlanırdı. Son olarak da yortu günlerindeki tören alayında Engizatörlerin durdurma emri vermesine kadar tören boyunca kırbaçlanırdı. Bu kırbaçlanmanın bir işkenceye dönüşmesinin nedeni ise kasabalara birkaç aylığına gelen Engizatörlerin kırbaçlanma emri verdikleri pişman bireylerinin cezasını sonlandırmadan kasabadan ayrılması idi. Çünkü yeniden dönmek üzere kasabadan ayrılan Engizatörler muhtemelen hiç dönemedikleri için unutulmuş pişman insanlar, ömür boyu sürecek bu kırbaç cezasını çekerlerdi (Lyons, 2018: 110-111).

Sadece Arras şehrindeki cezaları baz alınacak olunursa bile XV yy.da verilen bütün cezalar içinde toplam 514 hırsızlık suçuna verilen cezaların % 55 'ini kırbaçlama cezası oluşturduğu görülür. Bu oran bile cezalar içinde en fazla kırbaçlama cezası verildiğini gösterir (Muchembled, 1998:329).

Bu işkence türü içinde yer alan tarihin en popüler ceza türlerinden bir diğeri de falakadır. Her türlü suç için kullanılan bir ceza şekli olduğu için tarihin her döneminde kullanılmış bir tekniktir.

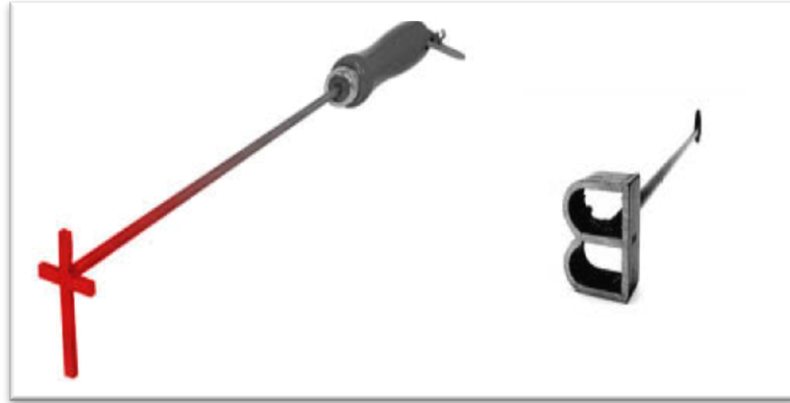

Resim 5. 3: Falaka işkencesi (Bastinado Torture) ¹⁵⁵

5.4.2. Dağlama İşkencesi :

Acı veren ve sakatlama oranı yüksek ceza türlerinden bir tanesidir. Bu ceza türü Avrupalı yargıçlar tarafından, hem damgalama stratejisi amacıyla suçlunun soyutlanmasında hem de bedensel acı veren bir işkence olarak kullanıldı. Yargıçlar damgalama öncesi mahkûmun boyun ve alnını incelerdi. Eğer buralarda başka bir damgalama işareti varsa bu sayede mahkûmun eski suçlarını da öğrenmiş olurlardı. Bu işkence de dağlama işlemi alın bölgesine, omuz bölgesine kızgın demirle yapılırdı. Alın bölgesine yapılan dağlamalar şahsın hayatı boyunca taşıyacağı bir utanç simgesi olacaktır. Dükkân soyanların ise gözlerinin altı dağlanırdı. Yine Tanrı'ya küfredenlerin dili delinirken kızgın şiş kullanılarak bir nevî dağlama işkencesi yapılmış oluyordu. Dağlama işlemi hassas bölgelere yapılıncaya çok acı veren bir işkence oluyordu. Bazen de dağlama işlemi yapılan suçun baş harfini vücuda damgalayarak yapılıyordu. Örneğin Fransa'da dağlama sırasında "voleur" (hırsız) kelimesinin baş harfi V ya da Fransız krallığını temsil eden fluerdelis de denilen Süsen çiçeğini temsil eden sembol kullanılırdı. Yine İngiltere'de dolandırıcı ve serseriler R harfi (Rover), hırsızlar T harfi (Thief), Katiller M harfi (Murder) simgeli kızgın demirlerle dağlanırlardı. Frankfurt'ta kartal simgesi dağlamada kullanılırdı. Orta Çağ İngilteresi'nde ise, suçluların yüz veya bedenine "T" hırsız (thief), "B" kâfir (blasphemer), "SL" isyancı (seditious libeller), "P" yalancı tanıklık (perjurer) ve "F" Kilisede düzen bozan (fraymaker) harfleri dağlanırdı. İskoçya'da bu işkence mahkûmun yanağının kızgın demir bir anahtarla dağlanmasıyla uygulanırdı (Ruff, 2001: 97; Scott, 2009: 163, Lyons, 2018: 119).

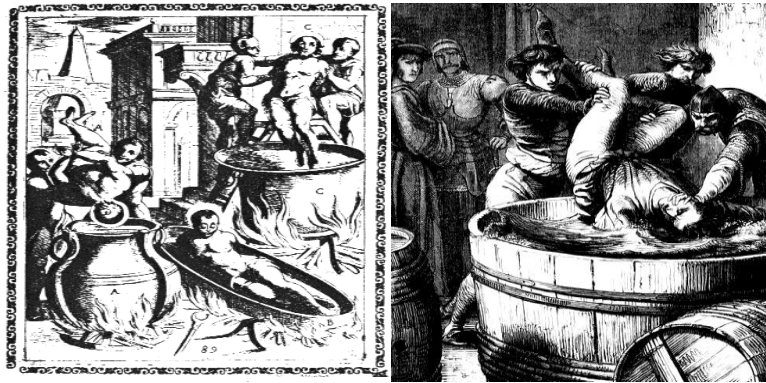
¹⁵⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/Foot_whipping/ . 07.03.2016

Resim 5. 4: Dağlama işkencesi (The Torture of Branding) ¹⁵⁶

5.4.3. Haşlama ve Kızartma İşkencesi :

Eski bir infaz biçimi olan haşlama işkencesi Orta Çağ'da da popüler ceza yöntemlerinden biridir. Haşlama ve kızartmadaki tek fark kazanın içindekinin su ya da sıvı yağ olmasıdır. Bu ceza su, yağ veya balmumuyla dolu kocaman bir kazan içinde uygulanan çok ağır ve zâlimce bir ceza türü idi. Mahkûm, kızgın yağ veya tavaya celladın isteğine göre elleri-kolları bağlı şekilde konabilirdi. Bu şekilde tabir-i caizse pişirilirdi. Mahkûma uygulanan ceza eğer kızartma ise ve balmumu değil de yağ kullanılıyorsa kullanılan zeytinyağı parası da mahkûmun ailesinden alınırdı (Scott, 2009: 164; Burman, 1992: 63; Bardakçı, 1996: 24-25).

Resim 5. 5: Haşlama ve Kızartma İşkencesi (The Torture of Boiling Water or Boiling Oil) ¹⁵⁷

¹⁵⁶ http://www.badnewsaboutchristianity.com/gad_penal.htm/ 07.03.2016

¹⁵⁷ <http://daha.best.vwh.net/boiled/history.html/> . 03.03.2016 ; <http://www.eastbourneguide.com/things-to-do-in-eastbourne/pevensey-court-house-museum-and-jail.html> . 03.03.2016

5.4.4. Boyunduruk İşkencesi :

Orta Çağ Avrupası'nda görülen daha çok aşağılayıcı ve rendice edici suçların kapsamında yer alan bir işkence türüdür. İngiltere'de 1269'da Kral III. Henry'nin yasal bir ceza şekli olarak bu işkenceyi sistemleştirmesinden sonra Orta Çağ boyunca çoğunlukla kullanılan bir işkence olmuştur. İşkencenin psikolojik boyutu da vardır. Çünkü bireyin kişisel onurunu zedeleyen bir yanı olduğu için aynı zamanda duygusal ve psikolojik açıdan da birey cezalandırılmış olmaktadır. Bazen bu işkence, mahkûmlar daha fazla fiziksel acı yaşasın diye damgalama, kırbaç ve sürgünle birlikte kullanılabilirdi. İşkencede en çok kullanılan yöntem pazar yerleri, şehir kapıları gibi kalabalık mekânlarda mahkûmun boyundurukla dolaştırılması şeklinde oluyordu. Bu sırada da kalabalık içinde kişiye taş, çürük sebzeler, çamur veya çeşitli çöpler atılabiliyordu. Bu da mahkûmun yaralanmasına neden olabiliyordu. Bazı durumlarda, hakarete maruz bırakılmış bir bireyin uğradığı suistimal o kadar şiddetliydi ki, bilinçsizce vurulduğunda vücutlarının tüm ağırlığı boynuna düştüğünde mahkûm boğulma tehlikesiyle karşı karşıya kalabiliyordu. Aslında bireyin fiziksel bir ceza çekmesi pek amaçlanmasa da boyunduruk işkencesinde yine şiddete başvurulmuş oluyordu. Ama burada şiddeti işkenceci değil çevredeki kalabalık uygulamış oluyordu (Ruff, 2001: 97; Donnelly-Diehl, 2012: 164).

Resim 5. 6: Boyunduruk İşkencesi (The Torture of Pillory) ¹⁵⁸

Özellikle Kutsal Roma İmparatorluğu'nda farklı biçimlere sahip bir sürü boyunduruk âleti vardı. Çünkü bu işkence burada çok yaygın olan bir işkence türü idi. Kamu önünde aşağılamak için yapılan ve daha çok yüz kızartıcı suçlar için verilen bu

¹⁵⁸ <https://en.wikipedia.org/wiki/File:Pillory-stocks.jpg/.08.03.2016> ;
<https://en.wikipedia.org/wiki/Pillory/.08.03.2016>.

ceza sık sık uygulanmıştır. Hatta bu bir tiyatro oyunu gibidir. Kalabalığın önüne çıkan mahkûmu izleyen seyirciler, olayın aynı zamanda aktif yönlendiricileridir. Bu tiyatro oyununda kamunun performansı önemlidir. Örneğin Bruegel’de halkın kalabalık olduğu mekânda boyanmış bir boyunduruk vardı ve “sahne boyunduruğu” olarak biliniyordu. Bunun dışında bu boyunduruğun adlî açıdan başka bir önemi daha vardı. Her şeyden önce suçluların cezalandırılmasında aktif rol alan bu halk aynı zamanda suçlu faaliyetlerini takip etmiş oluyor, suçun yasalara göre sonucuna tanık oluyor ve suçluya gösterdiği alay, dalga geçme, bir şeyler fırlatma gibi tepkiler mahkemenin yanında yer aldığını göstermesinin yanında adlî sisteme bağlılığını da arttırıyordu. Yani her şeyi ile adlî sistemi hem günlük hayata katılmış hem de adalet yasal bir cümleden çıkıp popüler bir harekete dönmüş oluyordu. Ayrıca boyunduruk işkencesine maruz kalırken ya da sokakta yürürken insanların takmaları gereken demir yakalı ekipmanlar da vardı. Orta Çağ insanları bu bir dizi işkence âletini oluşturma konusunda gerçekten çok yaratıcı olmuştur (Herzfeld-Schild, 2013: 17-18).

Boyunduruğa vurmak Orta Çağ dünyasında çok yaygın olan bir yaptırım türüydü. Özellikle XII. ve XIII. yy.da kullanımı oldukça artmıştı. Boyunduruk işkencesine verilen çeşitli takma adlar da vardır. Günümüzde Almanya’da kalan Kuzey bölgelerinde adı “Katz” olarak geçmekteyken, Güney’de ve Avusturya’da “Prechel” veya “Schreiat” olarak bilinmektedir. Fransızlar boyunduruğu “Pilori” veya “Carcan” olarak tanımaktayken, İngilizler “Stretch neck” ya da kısaca “Pillory” olarak adlandırmıştır. Cezanın teşhir edilmesine imkân veren bir işkence çeşididir. Bu yüzden yargılandığı suç çeşidi farklı olsa da çeşitli cezalara çarptırılan birçok mahkûm boyunduruk işkencesine (ayakta olan biçimine, bacakların geçirilmesi için delikler, ellerin sabitlenmesi için de demirler bulunan ve suçlu oturtularak uygulanan biçimine) maruz kalmıştır (Roth, 2017: 136).

5.4.5. Ahşap Keman İşkencesi / Hırçın Keman İşkencesi :

Boyunduruk işkencesinin taşınabilir argümanına sahip işkencesine ahşap keman işkencesi (wooden violin torture or neck violin) ya da hırçın keman (Shrew's fiddle) deniyordu. Bu işkence türünde bilekler ve boyun menteşeler sayesinde keman biçimindeki işkence âletine geçirilirdi. Mahkûm bu şekilde kent meydanında veya kalabalık içerisinde dolaştırılırdı. Başlangıçta sadece birbirine sürtüşen ve kavga eden

hırçın kadınlar için kullanılmıştır. Bu işkence âletinde ana yapı keman ya da flüt'e benzemektedir. Kemana benzeyen işkence âletinin büyük çukuruna kadının başı, küçük çukurlarına ise kolları geçirilirdi. Burada yine teşhir edilen mahkûm kalabalık karşısında savunmasız bırakılmaktaydı. Dahası, bu işkence âletine kilitlenen kadınlar kendilerini besleyemeyeceklerdi. Bu nedenle yiyecek ve içecek için dolaştırılıp aşağılandıkları kalabalıktakilerin yardım ve cömertliğine güvenmek zorunda kalacaklardı (Herzfeld-Schild, 2013: 18; Donnelly-Diehl, 2012: 162).

Resim 5. 7 : Ahşap Keman İşkencesi ya da Hırçın Keman İşkencesi (The Torture of Wooden Violin or Neck Violin/ The Torture of Shrew's Fiddle and Shrew's Fife)¹⁵⁹

5.4.6. Kazıkta Yakılma:

Birçok toplum tarih boyunca bu işkence tarzını kullanmıştır. Batı Avrupası'nda sapkınlardan, Cadılar'a, Heretikler'e, eşcinsellere, devlete ihanet edenlere kadar birçok suçun infazı kazıkta yakılma şeklinde gerçekleşmiştir. İşkence *kazıkta yakılma*, *odun alevinde yakılma ya da canlı yakılma* gibi çeşitli isimler alabilir. Avrupa'da daha çok "auto-da-fé (inanç eylemi)" diye bilinir. Bu ceza uygulanırken genellikle kalabalığın fazla olduğu tatil günleri ve pazarların kurulduğu günler seçilmiştir. Şehir ya da kasaba meydanlarında ve halk önünde infazlar yapılarak cezanın caydırıcı olması için çalışılmıştır (Burman, 1992: 41, 73; Lea, 1961: 115-116).

Auto da fe 'de (inanç eylemi) denilen Engizisyon Mahkemesinin yakma eylemi çoğu zaman "quemadero" (hükümlülerin yakıldığı odun yığını) denilen yakılma fiilinden daha geniş kapsamlı bir törendir. IV. Phillippe'nin 30 Haziran 1680'de şahit

¹⁵⁹ <http://www.vienna.cc/english/folterm03.htm> / . 06.04.2016 .

olduğu bir tören bu yakılma işleminde yaşananlar hakkında bilgi sahibi olunmasına fırsat vermektedir. Bu törenle ilgili mevcut olan ilgilere göre, tören sabahın çok erken saatlerinden itibaren başlamaktadır. Gün ağarmasından itibaren Auto da fe'ye şahit olmak isteyen halk birbirlerini ezme eylemleri pahasına infazların yapılacağı meydanda toplanırdı. Meydanda ilk olarak hafif ceza alan mahkûmlardan 3/4 'ünün portresi yakılır ve bu sırada suçluların 2/3 'ü laik güçlere teslim edilirdi. Tabii bu seremoni içinde hafif ceza alanların yanında; Heretikler, Engizisyon ile uzlaşmaya gidenler, cezası ertelenenler ve ölüme mahkûm edilenler de sıralarını beklerlerdi. "Auto da fe" denilen şey yakılan odun yığınları üzerine ölüm cezasına çarptırılanların yaşayacağı sondur. Bu odun yığınlarına mahkûm edilip ölüm cezası alanlardan din değiştirenler boğazlanır, diğerleri ise diri diri alevlere gönderilirlerdi. Alevler bu bedenler üzerinde yükselirken izleyici halk acımasız, duygusuz bakışlar, alkışlar veya tepkilerle seremoninin tamamlanmasına eşlik ederdi. Bu örnekten anlaşılacağı gibi Auto de fa basit bir ateşte yakma seremonisinin daha ötesinde (Testas-Testas, 2013: 76) büyük çaplı bir infaz işlemidir. Alevler içinde yakılma cezası İspanya'da "Auto de Fe" olarak ilan edilirken Portekiz'de "Auto-da-fê" olarak ilan edilmiştir (Roth, 1959: 53-54).

Kazıkta yakılma cezası verilen gruplardan biri eşcinsellerdi.1300'lere kadar eşcinsellere cinsel organından asılma cezası da tercihen verilirken, bu tarihten sonra kazıkta yakılma cezası daha çok uygulandı. Kazıkta yakılma cezasının şiddetini arttırmak için mahkemeler bazen mahkûmun ailelerinin de infazı seyretmesi koşulunu sunuyorlardı. Üstelik yine mahkeme kararlarına göre aile işkence alanını ancak alevler tamamen söndüğünde terk edebiliyordu (Berkowitz, 2013: 105).

Ateşte canlı canlı yakılma cezasıyla eşcinsellerden sonra en fazla muhatap olan grup Heretikler olmuştur. Engizatörler Heretiklerin kalabalık yaşadığı bölgelerde yaptıkları ani baskın ve araştırmalarla şüphe duydukları bazı mahkûmları daha yargılamadan odun yığınları üzerine gönderebiliyorlardı. Örneğin 16 Mart 1244'te Katharların son kalesi olan Montsegur kenti kuşatıldı. Kalede bulunan Peter Roger, şövalyeleri ve aileleri serbest kaldı. Onun dışında Heretik olduğundan şüphelenilen bütün ermişler aynı anda canlı canlı yakıldı. Üstelik bu toplu işkence de sosyal statü farkı gözetilmedi. Toplumun her kesiminden insan bu cezayla tanıştı (Martin, 2009: 105).

Kazıkta yakılma işkencesine en çok maruz kalan gruplardan bir tanesi de cadılar olmuştur. 1570'lerden sonra gelen ikinci büyük cadı yakalama dalgasında, *şeytanla olan ilişki ve anlaşmalarla itham edilerek* (Dashu, 1998: 5; Kramer & Sprenger, 2018: 62-63) cehennem ehli olarak görülen grubun son nefeslerini alevler içinde vermek Engizisyon için tercih edilen bir işkence olmasını sağladı.

Resim 5. 8: Kazıkta Yakılma İşkencesi (Burned at The Stake Torture or Burned Alive Torture) ¹⁶⁰

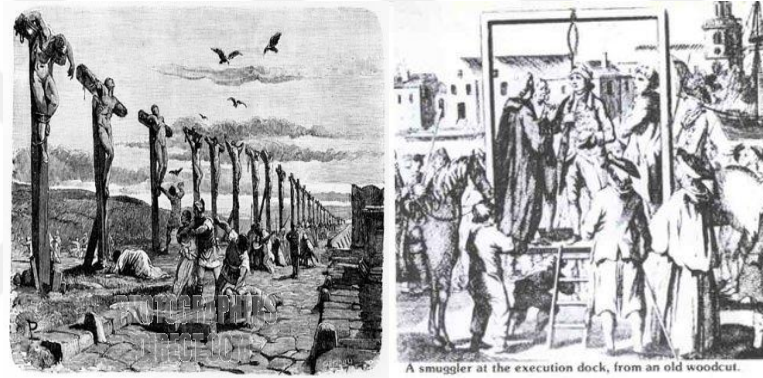
Hans Peter Duer gibi bazı uzmanlara göre; cadı ithamı ile infaz edilen kadınlara diri diri yakılma cezası verilmesinin nedeni, kadın suçluların bedenlerinin mahremiyetinin korunması içindir. Kadınların bedenleri parçalanarak, idam sehpası ya da çarımha gerilerek halk önünde teşhir edilmemesi için yakılma eylemi yapılır. Zira bunu halkın izlemesi mahremiyet açısından pek uygun bulunmamaktadır. Bu yüzden kadınlara verilen ölüm cezaları daha çok bu şekilde infaz edilmektedir (Duerr,1999: 230).

5.4.7. İdam Etme, Giyotin, Çarımha Germe:

Orta Çağ Avrupası'nda idam cezasının çeşitli türevleri vardı. Çarımha germe, giyotinle idam ve kamu önünde idam gibi. Farklı türevleri olsa da genel anlamda idam cezasına çarptırılan suçların oranı çok fazladır. Örneğin XVIII. yy. denilen Erken Modern Dönem'de bile idam, popüler bir ceza özelliğini koruyordu. İdam cezasının hangi suçları kapsadığına bakarsak coğrafi olarak Fransa'dan yola çıkılabilir. Vatana ihanetten Heretikliğe, ensest ilişkilerden zinaya, hırsızlıktan haneye tecavüze, mülkiyet

¹⁶⁰ <http://www.alamy.com/stock-photo-burning-at-the-stake-nostradamus-1994-31058425.html> / . 07.04.2016 ; <https://lobomarco.wordpress.com/the-witch-hunters-amulet/about-the-witch-hunters-amulet/>. 07.04.2016 .

suçlarına ve 3 bin livre'den değerli mal çalmaya kadar bazı suçları kapsıyordu. Yine bunlara ilaveten krallığın basın sansür kurallarını delmeden, cinayet işlemeye, tecavülden cinsel sapkınlığa, Kiliseye karşı gelmekten kaçakçılığa, evrakta sahtecilikten yalancılığa ve soygun eylemine kadar birçok suçun cezası idamdı. Avrupa'nın pek çok ülkesinde de birçok suçun cezası idama zemin hazırlıyordu. Örneğin İsviçre'de 1734 Ceza Kanunu'na göre yukarıda bahsedilen suçlara benzer 68 kadar suçun infaz şekli idamdı. Fransada 1685-1787'e kadar, Britinya da 1660-1819'a kadar idam cezasını oranı çok fazladır. Hatta bu tarihte Britanya'da büyük oranı mülkiyet suçu olmak üzere 180 suça idam cezası öngörüldüğü söylenebilir (Ruff, 2001: 98).

Resim 5. 9: İdam ve Çarmıha Germe İşkencesi (The torture of Execution / Execution by Guillotine Torture /Crucifixion Torture) ¹⁶¹

İdam cezalarının halk üzerinde etkisi diğer cezalara oranla fazladır. Çünkü idam seremonisi içinde kalabalık infazı seyrederken, halkın bilinçaltına korku ve itaat duygusu aşılanır. Çünkü cezalandırılan mahkûmu izleyen kesimlerden soyluların ve aristokratların dışında kalan grup cellat ve devlet görevlilerinin idamla birlikte verdiği korku üzerinden devlete itaat duygusunu öğrenirler. Kral ve prens gibi yönetici kesim de bu korku üzerinde halkın gözündeki güvenini tazelemiş olur. Tabii Orta Çağ'ın adli ceza sisteminde herkes aynı statüde değildir. İdam cezasının caydırıcılığı daha çok alt tabaka gruplar için geçerliliğini korur. Soylular ve burjuvalar için adalet daha ayrıcalıklı davranabilir. Çünkü o dönemdeki genel inanış “Tanrı ve kral herkes için eşittir ancak herkes yerini bilmelidir.” şeklindedir (Muchembled, 1998: 12-13).

¹⁶¹ <http://www.thinglink.com/scene/630920886307782656/>. 07.04.2016;
<http://marklewistaylor.net/blog/crucified/> . 07.04.2019

Asılarak idam edilme ritüeli gerçekten de devletin farklı kesimlerini (Krallık, mahkemeler, Parlamento, şehir ve Kilise) bir araya getiren birkaç olaydan biridir (bir diğeri de taç giyme törenidir). Bu açıdan toplumsal birliği sağlayan “Toplum Sözleşmesinin” yenilenmesi anlamına geliyordu. Çünkü toplumsal sözleşmenin merkezinde özel mülkiyete saygı vardı ve idam cezası çoğunlukta özel mülkiyeti ihlal edenlere verilirdi. Bu nedenle her asılma özel mülkiyete saygı göster dersinin tekrarlandığı ve egemenliğin gücünü tazelediği bir korkunç dram şeklidir. Bu korkunç dramda güçlü ve zenginler ile yoksul ve zayıflar arasında yaşanan çatışma ve zıtlık barınır (Linebaugh, 2013: 21).

İdam seremonisi sadece mahkûmun can vermesi ile bitmiyordu. Cellat mahkûmun infazı bittikten sonra aynı Almanya’daki gibi onun bağırsaklarını boşaltıp vücudunu dörde ayırıyordu. Bazen de Fransa’da olduğu gibi parçalama işlemi, mahkûmun el ve ayaklarının bağlandığı dört atın sokaklarda mahkûmun cansız bedenini sürüklemesi ile oluyordu. Sonuçta beden infazdan sonra ne şekilde parçalanırsa parçalanırsa, parçaların her biri teşhir amaçlı sergileniyordu. İdam cezasının en çok uygulandığı suçlar hırsızlık ve adam öldürme idi. Ayrıca farklı bir idam türü olarak mahkûmun kafasının kılıçla bedeninden ayrılarak kesilmesi yöntemi de popüler idam şekillerinden biri idi. Bu infazda elleri arkadan bağlanan mahkûm diz çöktürülerek başı bir kütük üzerine konulur ve kılıç darbesiyle kellesi alınır. Yine bunun gibi tanıtık manzaralardan biri de merdiven üzerinde boynuna ip geçirilen mahkûmun ayağının altından sandalyenin çekilmesiyle sonuçlanan infaz şeklidir. Bu iki idam şekli ile çarmıha germe en yaygın idam şekillerinden biridir (Ruff, 2001: 99).

Avrupa’da hâkimler bazen o kadar gaddar ve zâlim olabiliyorlardı ki idam cezasında aşırıya giden kararlar verebiliyorlardı. Bu keyfi kararları ile ün yapanlardan bir tanesi İngiltere Kraliyet Mahkemesi Yargıçlığı’nı da elinde bulunduran Sir George Jeffreys’tir. Ceza yöntemi olarak işkenceyi çok sık olarak kullanan yargıç aynı zamanda binlerce mahkûma da idam cezası vermiştir. Bu yüzden de "Kanlı Jeffreys" lakabıyla anılmıştır. Hatta onun başkanlık yaptığı mahkemeye de "Kanlı Mahkeme" denilmektedir (Scott, 2009: 147).

İdam cezaları genel olarak kafa kesme, asma, boğma, yakma ve boynu iple döndürüp kırma gibi yöntemlerle infaz edilmiştir. Ancak idam cezasının ilk ve en basit

şekli küçük bir bıçakla mahkûmun kellesinin bedeninden ayrılmasıdır. Bu cezada cellat sadece kişinin boynunu tutarak kesme işlemini yapmaktadır. Ancak idam cezası uygulanırken dikkat edilecek bazı hususlar vardır. Örneğin idam edilecek mahkûm bir kadınsa ve hamile ise doğum yapana kadar kütüklere bağlanmakta, ardından doğan çocukla beraber idam edilmekteydi. Kadının idam edilmeden önce doğum yapmasına izin veren tek ülke İngiltere olmuştur. Ancak onlar da çocuğun doğumdan sonra evlatlık verilmesini şart koşmuştur (Roth, 2017: 33-34, 179).

İdam cezasının infazı için ciddi bir seremoni düzenleniyordu. Öncelikle idam yapılacak meydana mahkûm üzerinde idam edileceğine dair yapılandırılmış yafta bulunan beyaz bir kıyafetle geliyordu. Bu sırada dinî sembolleri taşıyan görevliler ve diğer taraftan mahkûmun idamı tasdik eder şekilde suçunun ne olduğunu gösteren işaretleri taşıyan adlî görevliler mahkûma eşlik ediyordu. Bazen de mahkûm bir aşağılama belirtisi olarak eşek üzerinde infaz edileceği meydana getirilirdi. Daha sonra mahkûm eline verilen bir meşale ile diz üstü çöktürülür ve Tanrı'dan af dilerdi. Tüm bu seremoniden sonra infaz gerçekleştirilirdi. Bu aşamada halk arasında ilginç mitsel inanışlar da mevcuttu. Örneğin Tanrı'dan af dileyen idam mahkûmu kanının iyileştirici bir gücü vardı. Özellikle sara hastalarını iyileştirici etkisi yüzünden çoğu zaman halk, idam edilen mahkûmun kanını içmeye çalışıyordu. . Bu yüzden sıklıkla kalabalık, idam edilen kişinin uzuvlarına dokunmaya çalışırdı. Bir başka mitsel inanışta idam halkın gözünde, kötülüğe karşı koruyucu ritüelleri de içeren bir infaz şeklidir. Mahkûmun idam edilmesi ve uzuvlarının teşhir edilmesi tiyatrosu tamamlansa da yine inanış gereği ceset gömülüyordu. Mahkûmun cesedinin gömmemek, onun bütün günahlarını toprağın altına göndermemekle ilgiliydi. Çünkü toprak sonsuzluk evinin sembolüydü. Ayrıca seromoni sırasında yapılan eylemlerden kellenin vücuttan ayrılması bütün günahlardan temizlenmenin, mahkûmun kemiklerinin kırılması da büyüünün etkisini bitirmenin sembolüydü. Germenler'den gelen ananelerin de etkili olduğu bu halk inanışında, vücudu ayakta tutan iskelet sistemi “hayatın köküdür” düşüncesi vardı. Görüldüğü gibi idamlarla birlikte oluşan Hristiyan simgeciliği ile sentezlenen yeni bir halk geleneği de oluşmuş oluyordu. İdam seremonisindeki bu inanışlar nedeniyle seyirci infaz sırasında cellada karşı direnmiyor ya da isyan çıkararak mahkûmu kurtarmaya çalışmıyordu. Çünkü idam sehпасına çıkan mahkûm bunu hak etmişti. Adlî ceza ise onun kaderiydi. Burada hâkimlerin toplumsal düzeni tehlikeye sokan suçlar için takdirlerini genelde

idam cezası şeklinde kullanılmasının da bu algıya neden olduğu söylenebilir (Ruff, 2001: 103, 104, 106 -107).

İdam mahkûmiyeti almış biri, eğer cezası infaz edilmeden kaçmayı başarırsa o zaman kent mahkemesi hemen kent sınırları içinde yakalanacak kaçağın cezası olarak kafasının kesilmesini ya da sürgününü emrederdi. Kent mahkemesinin çıkardığı bu emrin nedeni hiç kimsenin kaçan mahkûma yardım etmemesini sağlamaktır. Bu durum mahkûmun toplumsal bağlarının kopuşu anlamına gelir. Çünkü artık ya sivil ölümü gerçekleşen biri olacak ya da şehrin dışına kaçan bir sefil. Ayrıca burada belirtmesi gereken önemli konulardan bir tanesi de idam kararını verme yetkisinin Kilise mahkemelerinin değil, sivil mahkemelerin görevi olduğudur (Muchembled, 1998: 27, 57).

İdam infazı mahkeme kararıyla gerçekleştiyse en yaygın kullanılan yöntem asılma olmuştur. 1790'lara kadar asılarak idam edilenler genelde yoksullar, kafası kesilen burjuvalar, çarkın vahşetiyle yüzleşen dinî suçları işleyenler olmuştur. Asılarak idam edilme o kadar yaygın kullanılan bir tür olmuştur ki "Gallows Hill" (Darağacı Tepesi), "Hangman's Hill" (Celladın Tepesi) gibi isimlerle anılan yerleşim alanları oluşmuştur (Roth, 2017: 180).

İdamlarda işkence yapılmasının öğretici bir amacı olduğuna inanılıyordu (Davies, 2006: 588). Çünkü kabalık ortamlarda gerçekleşen en hafif cezalar bile sonrasında utanç gibi bir ize neden oluyordu. Bu yüzden de bu cezalar daha çok kalabalık önünde ifa ediliyordu. Özellikle idam cezaları için pazarların kurulduğu günler seçilirdi. Bu konuda özellikle İngiltere'nin başı çektiği söylenilebilir. 1724'te idamları izlemek için para ödeyenlerin bile olduğu görülmektedir. Bu izleyiciler için iyi koltuklara sahip tribünlü bir platform bile yapılmıştır. İngilizler meydanlarda infaz sırasında bile bedensel cezalar ile idam cezaları arasında kesin sınırlar çizmiş ve idamı aynı yerde infaz etmemiştir. Asılarak idam edilmeler öyle popüler bir infaz şekli olmuştu ki bazı özel darağaçlarının bile kullanıldığı görülmektedir. Örneğin 1571'de ilk defa kullanılmaya başlanan özel bir darağacı çeşidi olan Tyburn ağacı gibi. İdamı izlemeye gelen kalabalıklara bakıldığında XVIII. yy.da Londra ve diğer büyük kentlerde sayının 100 bine ulaştığını görmekteyiz. Şu net olarak söylenilebilir ki küçük

şehir merkezlerinden biri olan Sevil'in San Francisco meydanında bile idamları izleyen seyirci sayısı 20 bin kişinin altına düşmemiştir (Roth, 2017: 192,195; Ruff, 2001: 102).

İdamda XVIII. yy.dan itibaren yeni teknikler kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin öncelikle İspanya'da kullanılan demir tasmalı boğma teli tekniği bu konudaki en ilginç keşiftir. Teknikte cellat tek bir vidayı sıkarak mahkûmun hayatına son verebiliyordu. XIX. yy.da ise idama eklenen yeni teknikle idam sehpasının altından aniden açılan kapaklar mahkûmun bir anda boynunun kırılmasına sebep verecektir (Ruff, 2001:99). Tüm bu düzenlemeler yanında bir de idam infazı sırasında celladın acı şiddetini arttırmak adına yaptığı katkılar mevcuttur. Örneğin İspanya'da görüldüğü gibi infaz gerçekleşene kadar cellat tarafından mahkûm sakatlanabilirdi. Bunun yanında Almanya ve Floransa'da olduğu gibi idam yerine götürülürken cellat, mahkûmu kırbaçlayabilir ya da vücudundan kızdırılmış maşalarla et kopartabilirdi (Ruff, 2001: 100). Tüm bunlar insanın zulmetmede sınır tanımazlığını göstermesi açısından önemlidir.

Resim 5. 10: Giyotin İşkencesi (Execution by Guillotine Torture)¹⁶²

Modern Dönem'de işkencenin yasaklanması birçok devleti daha insancıl infaz yöntemleri arayışına yöneltmiştir. Çünkü birçok devlet tarafından ölüm cezası bir işkence olarak görülmemektedir. Bu fikir “insanları infaz etmenin insancıl yolları vardır.” tarihsel varsayımı üzerine kuruludur. Daha insancıl yürütme arayışları XVIII. yy.ın başında giyotinin doğumuyla başlamıştır. Giyotin varolan uygulama yöntemlerinden daha insani bir yöntem olarak görülüyordu. Çünkü yaşamı daha hızlı ve etkili bir şekilde sonlandırdığı için kişinin işkenceye uğramasını engelliyordu. Bu yeni

¹⁶² <http://www.medievalwarfare.info/torture.htm> / . 10.04.2016.

ölüm makinesinin mucidi Dr. Guillotin'in, 1789'da Fransa'nın Ulusal Kurucu Meclisindeki açıklaması şöyleydi: *“Suçlu başı bedenden ayrılacak ve bu sadece basit bir makine ile yapılacaktır. Giyotin, gök gürültüsü gibi düşer; kafa uçar; kan fışkırır; ve adam artık yoktur!”* (Bufacchi & Fairrie, 2001: 511).

1791 yılının Mayıs ayında Guillotin, Fransız Kurucu Meclisi'nde farklı idam yöntemlerini eleştirirken pek çok idam cezasının infazında tekrar tekrar aynı kılıç ve baltaların kullanılmasının zorlukları ile bu kesici aletlerin çok sık bilinmesi gerektiği art arda sürekli kafa kesme işinin de fiziksel olarak çok zahmetli olmasından yakınmıştır. Sonrasında kendi adıyla anılan giyotin denilen yeni infaz yöntemini tanıtmış ve bu konuda altı nesil (1688-1889) boyunca devletin resmî cellatlarını yetiştirmiş bir aileyi temsil eden Charles-Henri Sanson desteğini almıştır (Roth, 2017: 191-192).

Bir infaz yöntemi olarak ölüme işkence içermeyen bir yöntemle götüren tekniklerden biri giyotinle idam cezasıdır. İki dikine paralel direk arasından aşağı düşen balta ya da bıçakla başın gövdeden tek vuruşla ayrıldığı bir yöntemdir. Bu yöntemde eğer cellat boğaz genişliğinde bir deliğe yerleştirilen mahkûmun kafasını tek vuruşta ayıramazsa o zaman teknik, mahkûmu dehşetli acılar içinde kıvrandıran bir işkenceye dönebilir. Örneğin De Thou, Paris'te infaz edilirken cellat mahkûmun kafasını bedeninden ancak on birinci vuruşta ayırmayı başarabilmiştir (Scot, 2009: 216).

İdam işkencesinden bir tanesi de çarمیha germe işkencesidir. Çarمیha germe işkencesi ile diğer idam yöntemleri arasında yaşadığı acı ve ızdırıp açısından bir fark yoktur. Fakat çarمیha germe işkencesi yetkin bir biçimde haksızlığı simgeleyen derin bir anlama sahiptir. Zaten genel anlamda bakıldığında da idam infazının verdiği temel mesaj egemen güce başkaldıran her başın kesileceğidir. Otoriteye dikilen her baş vücudundan alınırdı. Bu yönüyle idam, mahkûmu en aciz haliyle yakalayan bir işkence çeşididir. Gündelik hayatın sorunlarıyla boğuşan küçük sosyal grupların bu zulme şahit olması demek, zayıf ve savunmasız tüm grupların bu rüzgâra kapılacağı anlamına gelmektedir (Mitscherlich, 1996: 221).

Çalışmanın ilk bölümlerinden beri aradığımız sorunsallardan biri olan meydanlarda yapılan işkencelerde seyircilerin buna neden tepki göstermediği sorusunun en iyi cevabı idam infazı sırasında verilebilmektedir. “Halk yapılan bu idamları tamamen kabullenmiş miydi ya da idamlara karşı tepkiler veya isyanlar çıkmıyor

muydu?” diye sorduğumuzda net cevaplar alabildiğimiz durum, bu işkence tekniğinden yola çıkmaktır. Bazı idamlar eğer halkın gözünde haksızca verilmiş bir ceza şeklinde algılanıyorsa halk buna karşı çıkabiliyordu. Çünkü idam infazının halkın adalet fikrini yansıtmaması gerekiyordu. Seyirci bunun aksini düşünürse tepkilerini şiddet uygulayarak gösteriyorlardı. Bu konuda gösterilen en büyük tepki Londra’da doktorlara karşı olmuştur. Çünkü onlar tıbbi çalışmalarında kullanmak adına mahkûm cesetlerine ilgi gösteriyorlardı. Buna seyircilerin tepkilerinin giderek artması 1752 tarihinde Cinayet Kanunu'nun çıkmasına neden olmuştur. Bazen de idam sırasında işlenen suça göre infaz şekli zâlimce görülürse seyirci tepkisini gösteriyor ve şiddete başlıyordu. XVIII. yy.da Paris’te patronundan değersiz bir mal çalan arabacıya verilen kırbaçlanma ve dağlanma cezasında yaşananlarda olduğu gibi. Olayda hırsızlık yapan mahkûmun infazı gerçekleşirken patronu duruma müdahale edecek ve cellattan daha sert bir şekilde kırbaçlanmasını isteyecektir. Bu talep infazı seyreden kalabalığı kızdırır ve tepkilerini patronun evinin camlarını indirip, arabalarından ikisini de ateşe vererek gösterirler. Ayrıca halkın genel anlayışında idam infazı bitince mahkûm kesinlikle ölmeliydi. Çünkü idamda esas olan boğularak öldürülmedir. Bu yüzden idam bittiğinde celladın idam sehpasından indirdiği kişi boğulmamışsa ya da asılma sırasında ip kopmuşsa halk nazarında o ikinci kez asılamazdı ve serbest bırakılması gerekirdi. Eğer halkın bu inanişına ters bir duruş gerçekleşirse yine tepki şiddet şeklinde oluyordu. Ayrıca yine halkın zihin dünyasında yer eden bir başka inanışta bâkire bir kadın, idam mahkûmuna evlilik teklifi yaparsa mahkûmun serbest kalması yönündeydi. Bu mahkûmun idamdan kurtulması için tek yoldu (Ruff, 2001: 107,108). Böyle bir evlilik teklifine rağmen mahkûm serbest kalmazsa da yine şiddet eğilimi baş gösteriyordu.

Halkın idama en çok tepki gösterdiği durumlardan bir diğeri de idamın yavaş yapılması ve mahkûmun can çekişme süresinin uzaması idi. Çünkü idam kötülük yapan kişinin cezalandırılması ve bu infazla yeryüzünden uzaklaştırılması demektir. Dolayısı ile idam cezası bir anlamda toplumdaki sorunlu ve kötülerini ayırdığı için toplumsal birliğin sağlanmasında etkileyen bir anlayışa sahipti. İdamın hızlı gerçekleşmemesi idamın haksızlığını göstermekteydi. Yani celladın beceriksizliği ile idam uzarsa seyirci bunu idamın haksız olduğunu gösteren ilahî bir engel olarak algılayıp şiddet yolu ile tepki gösteriyordu. Örneğin 1503'te Floransa’da cellat, mahkûmun kellesini ilk vuruşta kesemeyip ikinciye yeltenince seyirciler şiddete başvurdular. Bu şiddet sırasında da

çoğunlukla cellatlar beceriksizliklerinin bedelini hayatlarıyla ödüyorlardı. İdam yüzünden Orta Çağ ve Erken Modern Dönem’de olmak üzere ayaklanmanın çıktığı tek yer Amsterdam’dır (Ruff, 2001: 108-109).

5.4.8. Gözyaşı Tekerleği İşkencesi:

Bir direğin bir ucunda büyük yatay tekerleğin arasına yerleştirilen mahkûma yapılan işkenceye gözyaşı tekerleği işkencesi adı verilir. Mahkûm, işkence aracı olan tekerlek üzerinde gerilirdi. Mahkûmun bilekleri dirsekleri dizleri ve kalçaları tekerleğin üstüne yerleştirilirdi. Elleri ve ayakları da demir kazıklara ya da halkalara bağlıydı. İşkence âleti çevrildiğinde bilekler dirsekler kalçalar ve kemikler eziliyor neredeyse ezilmiş çiğ et içinde büyük bir insan kuklasına benziyordu. Mekanizma daha çok *La Rueda Para Despedazar* adıyla meşhur olan bir nevî işkence çarkıdır. Diğer çarklarda olduğu gibi işkence son aşamada kemiklerin kırılması ve organların ezilmesi ile sonuçlanıyordu. Çünkü mahkûma cellat balyoz, demir çubuk ya da ağır sopalarla vurmaktaydı. Geç Orta Çağ’lardan XVIII. yy.a kadar bu işkence tekniği kullanılmıştır. Özellikle Almanya’da idamdan sonra en çok kullanılan işkence araçlarından bir tanesi olmuştur. Yine Latin Avrupa’da ve İspanya’da da popüler bir işkence tarzı olmuştur¹⁶³ (Scot, 2009: 180; Luengo, 2011: 5).

Resim 5. 11: Gözyaşı Tekerleği İşkencesi (La Rueda Para Despedazar)¹⁶⁴

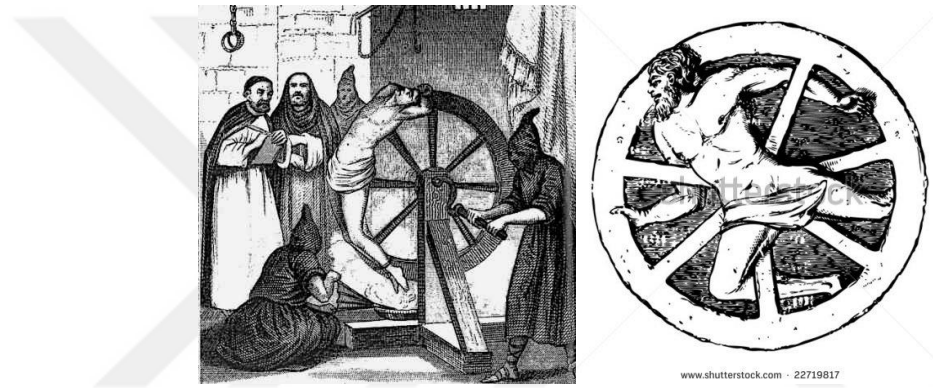
5.4.9. Tekerlek İşkencesi / Catherine Tekerleği / İşkence Çarkı:

İşkence yöntemi Antik Çağlardan özellikle Yunanlılardan beri uygulanır. Kaynaklardan anlaşıldığı kadarı ile döner bir tekerleğin üzerine mahkûmun elleri ve ayakları bağlanmaktadır. Tekerleğin dönmesi ile birlikte vücudu gerilen mahkûm

¹⁶³ Bkz. <http://rlmaat11.webnode.es/la-inquisicion/.5.02.2016>

¹⁶⁴ <http://rlmaat11.webnode.es/la-inquisicion/.5.02.2016>

özellikle kol ve bacaklarının gerilmesi ile büyük acılar yaşamaktadır. Bu işkencenin Antik Çağlar da Yunanlılarda özellikle erkeklere uygulandığına dair bazı kaynaklarda veriler mevcuttur. Çünkü tekerlek dönerken erkeklerin erkeklik organları bozucu etkisi mahkûmun suçunu itirafını hızlandırmaktadır. Orta Çağda bu işkence âletinde mahkûm dönerken aynı zamanda ya kemikleri kırılmış ya da kırbaçlanmıştır. Bu da işkencenin acısını artırıcı bir etki yapmıştır. Özellikle Almanya ve Fransa'da popüler bir işkence yöntemi olduğunu görülüyordu. Ayrıca bu işkence ile parçalanmış mahkûmun cesedi gömülmez ve açıkta bırakılırdı (Cruciatibus, 2013: 15-16,19; Burman, 1992: 64; Mallonga, 2011: 13).

Resim 5. 12: Catherine Tekerleği İşkencesi Ve Tekerlek İşkencesi (Torture of The Wheel -Catherine Wheel - Breaking Wheel)¹⁶⁵

Tekerlek işkencesine *işkence çarkı* da denilmektedir. İşkence âleti silindirik şeklindedir ve mahkûm bu çarka bağlanıp çarkla birlikte dağ, tepeden ya da yüksek bir yerden bırakılırdı. Yuvarlanan mahkûm çarkın çevresinde olan çiviler sayesinde toprağa sabitleniyordu. Bu çiviler bazen çarkın üstünde olurdu. Sonuçta bu mekanizmada da çarkın üzerindeki mahkûma çeşitli aletlerle vurularak kemiklerinin kırılması sağlanabiliyordu (Scott, 2009: 180).

Catherine tekerleği işkencesi de aynı mantığa sahiptir tekerleğe bağlanan beden gerilecek ve tekerlek mahkûm için ölümcül bir cihaza dönecektir. Ölüme terk edilen mahkûm tekerleğe bağlı iken tekerlek uzun bir ahşap direğin üzerine bağlanarak mahkûmun aç ve susuz ve vücudunun birçok kemiği kırılmış, kırbaçlanmış halde aniden ölmesine ve cesedinin kargalara yemek ziyafetine dönüşmesine neden olurdu. Aslında

¹⁶⁵ <http://www.medievalchronicles.com/medieval-torture-devices/catherine-wheel/.07.02.2016> ; <http://disemboweledfeudalism.blogspot.com.tr/2011/09/most-grim-medieval-tortures-breaking.html/.07.02.2016>

bu işkencenin çarımha germe işkencesi ile aynı işleve sahip olduğu görülmektedir. Bu yüzden çarımha germe işkencesi ile akrabadır denilebilir ¹⁶⁶ (Chowdhury, 2015: 26).

5.4.10. Pirinç Boğa/Sicilya Boğası / Falorida Boğası İşkencesi:

MÖ 560 yılında Atinalı Perilaus tarafından tasarlanan bir işkence cihazıdır. İşkence cihazı her tarafı pirinçten yapılan bir boğaya benzemektedir. Boğanın içine açılan bir kapaktan mahkûm işkence âletine sokulur. Sonra boğanın altından ateş yakılırdı. *Sicilya Boğası*'da denilen işkence âletinin özel dizaynı sayesinde canı yanan mahkûmun çığlıkları daha ekolu çıkmakta ve boğaya benzemektedir (Scott, 2009:167-168; Esgin, 2013: 53; Chowdhury, 2015: 28). Kökeni Antik Yunan'a kadar gitse de Florida ve Sicilya'da çok fazla popüler olan bir işkence türü olduğu için bu isimle anılır. Bu işkenceye İspanya'da *el toro de falaris* denir. ¹⁶⁷ Bu işkence âletinin bir örneği Roma Kriminoloji Müzesinde muhafaza edilmektedir.

Canlı yakma işkencelerden bir diğeri de mahkûmun lahit büyüklüğünde bir kabın içinde yakılmasıdır. Bu işkence sırasında bu lahitin baş kısmına kaval, flüt gibi bir çalgı âleti konur; lahitin içinde yanan mahkûmun çığlıklarının müziğe dönüşmesi farklı bir manzara oluştururdu. Aslında çalışma prensibi boğa işkencesinden farklı değildi ¹⁶⁸

Resim 5. 13: Pirinç Boğa İşkencesi (Torture of The Brazen Bull Torture/ El Toro de Falaris) ¹⁶⁹

¹⁶⁶ <http://www.thefinertimes.com/Ancient-History/middle-ages-torture/>. 07.2.2016

¹⁶⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://rlmaat11.webnode.es/la-inquisicion/>. 05.02.2016

¹⁶⁸ bkz. <http://www.atin.org/detail.asp?cmd=articledetail&articleid=42/>.13.06.2015).

¹⁶⁹ <http://gothytwoshoes.blogspot.com.tr/2014/04/rome-day-2-rome-crime-museum-and.html/>.05.02.2016; <https://www.tumblr.com/search/Brazen-bull/>. 05.02.2016:

5.4.11. El-Cepo işkencesi:

Mahkûmun ayaklarının ve ellerinin tahta bir mekanizmaya bağlandığı bazen utanç amaçlı mahkûmun çıplak şekilde işkence âletine bağlanıp teşhir edildiği bir işkence tarzıdır. Protestan ve Katolikler tarafından kullanılan işkence de bazen mahkûmun taşlandığı bazen de ayaklarının gıdıklanıp dayanılmaz hale gelen bir işkenceye maruz bırakıldığı veya sopa ile dövüldüğü normlar da görülmüştür (<http://rlmaat11.webnode.es/la-inquisicion/05.02.2016>).

Resim 5. 14: El –Cepo İşkencesi (El- Cepo Tortura)¹⁷⁰

5.4.12. İşkence Tezgâhı / Londra Kulesi İşkencesi:

İşkence tezgâhları Avrupa’da yine en çok kullanılan işkence âletlerinden bir tanesi idi. İşkence tezgâhlarının farklı farklı biçimleri olmakla beraber genelde, yerden 10 cm yüksekliğinde olan tahtalardan ve kereste bir çerçeveden oluşan el ve ayak bileklerinin bağlandığı ve makaraya sarılmış iplerle yine vücudu gererek işkencelerin yapıldığı bir alettir. İşkence âleti, her iki ucunda silindir bulunan bir çerçeveden oluşuyordu. Mahkûmun elleri zincirle bir silindire, bacakları ise diğerine tutturulurdu. İşkence sırasında zincirlerin zıt yönlerde çekilmesi için silindirler döndürülürdü. Böylece mahkûmun vücudu, özellikle eklemleri üzerinde gerginlik oluşurdu. Tezgâhtaki çarkların birbirine zıt yönde hareket etmesi nedeniyle acı fazla olacak ve mahkûmdan itiraf hızlı bir şekilde alınacaktır. Üstelik tezgâhtaki manivelalar sayesinde itiraflar gelmezse vücut daha çok gerilebiliyordu. Alette yer alan kol çevrilmeye devam ederse mahkûmun kemikleri kırılıyordu. Bu gerilemenin ileri aşamalarında zaten eklem yerlerinden çıkan uzuvlar kopabiliyordu. Tezgâhta acıyı arttırma adına ip de kullanılabilirdi. İple birlikte sopaların da uzuvların çevresine sarılması ve bu sopaların

¹⁷⁰ <http://rlmaat11.webnode.es/la-inquisicion/>. 05.02.2016

çevrildikçe etin neredeyse kemiğe kadar kesilmesi de muhtemeldir ki tarifsiz acılara neden olmuştur (Scott, 2009: 169; Burman,1992: 64; Lea,1961 : 117, 122; Ramos ve diğerleri, 2005 :7-8).

Resim 5. 15: İşkence Tezgahı (Torture of The Rack)¹⁷¹

Londra Kulesi denilen işkence âleti işkence tezgâhının İngiltere'deki şeklidir. Orta Çağ'da Özellikle İngiltere'de II. Henry ve sonrasında homoseksüeller, görevini kötüye kullananlar, yoksul sapkınlar için çok tercih edilmiştir. Tipik bir Rack işkencesi olan Londra Kulesi ya da işkence tezgâhı tüm zamanların belki de en iyi bilinen işkence yöntemi idi. Genel anlamda sapkınlar ve Kiliseye karşı büyük suç işleyenler şüpheliler için yaygın kullanılırdı. Dört veya beş sarmal direk ve sütunlardan ve zıt yönlerde çevrildiğinde sıkışabilen iplerden oluşuyordu. Mahkûm, el ve ayak bilekleri ile tezgâha bağlanacak ve halat ya da ipler yavaşça sıkılacaktı. Bu manzara durdurulmadığı takdirde kollar ve bacakların yerinden çıkması ve kemiklerin kırılması kaçınılmazdı. Bir de bu işkence bir seyirci gurubu önünde yapılıyorsa yaşanan fiziksel acı yanında manevî boyutu da oldukça şiddetli oluyordu. Çünkü bu mahkûmun kemiklerinin kırılmasına acı çığlıkları da eşlik ediyor ve ortaya kâbus dolu bir manzara çıkıyordu. İşte bu yüzden itirafların hızlı alındığı bir işkence tekniği olması nedeniyle popüler bir işkencedir (Bennett, 2012: 4; Mallonga, 2011: 12).

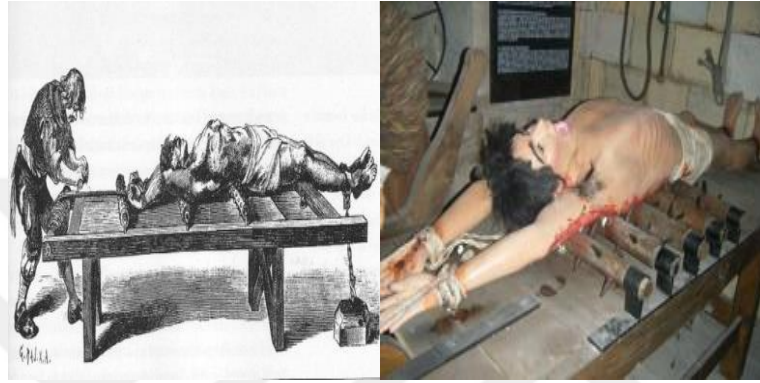
5.4.13. Potro işkencesi /Askı işkencesi:

Potro denilen işkence âleti, işkence tezgâhı denilen işkence âletine çok benzese de ufak ve teknik farklılıklara da sahiptir. Bazı kaynaklarda *Askı İşkencesi* olarak da geçer. Antik Yunan'dan itibaren belki de en iyi bilinen işkence yöntemlerinden bir tanesidir.

¹⁷¹ <http://www.chaostrophic.com/torture-devices-used-by-the-catholic-church/.04.02.2016> ;
<http://history.howstuffworks.com/10-medieval-torture-devices3.htm /.04.02.2016>

Engizisyonun da itiraf almada kullandığı baş işkence metotlarından bir tanesidir. Öncelikle mahkûmun elleri ve ayakları “Patro” denilen işkence âletine bağlanıyordu. Sonra mahkûmun kollarından ve bacaklarından çekilerek bir rulmana bağlı sarma mekanizması ile vücut tam anlamıyla geriliyordu. Vücudun parçalanmasına kadar, bu işlemin devam edildiği bir işkencedir. Daha çok İspanyol Engizisyonu tarafından kullanılmıştır (Priolkar, 1998: 153; Lyons, 2018: 168).

Resim 5. 16: Potro İşkencesi (Petro Tortura)¹⁷²

5.4.14. Tahta At/ İspanyol Beygiri/ Ağaç At İşkencesi / Bamberg İşkencesi / İspanyol Eşşegi /Chevalet İşkencesi/ İşkence Masası :

İşkence mahkûmun tahta bir at veya eşek üzerine oturtulup ayaklarına bağlanan ağırlıklar ile acısının artmasına neden olan bir işkence tarzıydı. Tahta at aslında mahkûmun oturtulduğu uzun boyutlu bir işkence masasıdır. Bu işkence âletinde eller ve ayaklar bir manivela ile çikrik sistemine bağlanır bu sayede celladın kontrolünde el ve ayakları gerilerek parçalanabilirdi. Eğer eller bağlı ve ayaklara ağırlık takıldı ise o zaman vücudu ağırlık oranına göre ikiye ayrılabilirdi. Hatta bazen Engizatörlerin isteği üzerine mahkûma bu işkence sırasında sopa darbeleri de vurulabiliyordu. Bu işkence masasına *Chevelat İşkencesi* de denir.¹⁷³ (Cruciatibus, 2013: 23-26; Bennett, 2012 :3 ; Esgin, 2013: 52).

¹⁷²<http://rlmaat11.webnode.es/la-inquisicion/05.02.2016:>

¹⁷³<http://rlmaat11.webnode.es/la-inquisicion/ :05.02.2016>

Resim 5. 17: Tahta At İşkencesi (Torture of The Wooden Horse or Spanish Donkey)¹⁷⁴

İspanyol Eşeği İşkencesi'nin şekli tahta ata benzese de üzerindeki çiviler yüzünden ızdırıp dolu bir metot olabiliyordu. Bu işkence de mahkûmun eziyetini arttırmak için bazı Avrupalı yazarlara göre mahkûm çıplak olarak işkence âletine oturtuluyor ve işkence âleti üzerinde birkaç kez oturup kalkması isteniyordu. *İspanyol Atı* olarak da geçen işkence Cadı davaları için kullanılmıştır¹⁷⁵ (Donnelly-Diehl, 2012: 165).

İspanyol beygiri ya da eşeği denilen işkence âleti ile ilgili bilinen bir diğer işkence de *Bamberg İşkencesi*'dir. Bu işkence de de mahkûm bir beygirin üzerine oturtulur ve kırbaçlanarak ya da kızılık sopasıyla dövülerek acı çekmesi sağlanırdı. Yalnız burada vurgulanması gereken bir nokta bu işkence âletlerine mahkûmun çıplak oturtulmadığını savunan *Hans Peter Duerr* gibi yazarlar da vardır. Duere göre, bilinenin aksine mahkûm işkence âletlerine oturtulmak için soyulup çıplak hale getirilmezdi. Genelde erkeklerin üzerinde önlüklü bir gömlek, kadınların ise gömlek ve fanila olurdu (Duer, 1999: 216).

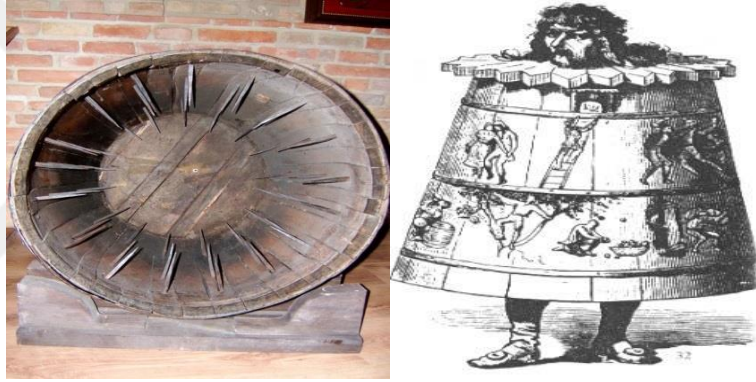
5.4.15. Fıçı İşkencesi :

Özellikle sarhoşlara uygulanan ve kamusal anlamda mahkûmun utanç duyması için yapılmış bir işkencedir. İçinde gübre, idrar veya kokuşmuş suyun olduğu dar bir fıçı içerisinde mahkûmun sokaklarda yürütüldüğü bir utanç işkencesi olarak uygulandığı olmuştur. Ancak fıçı işkencesinin birçok farklı versiyonu vardır. İngiltere Kralı James I

¹⁷⁴ <http://www.torture-devices.com/2015/11/12-wooden-horsespanish-donkey.html> . 04.02.2016

¹⁷⁵ <http://torturemuseum.net/en/the-spanish-horse/> :04.02.2016).

tarafından tasarlanmıştır. Üstünde mahkûmun kafasını dışarıda tutabildiği delikleri olan bir varil işkence âleti olarak kullanılır. Bazı versiyonların da mahkûmun bacakları için delikler vardı. Böylece mahkûm özellikle utanç töreninde yürüyebiliyordu. Bu versiyonların çoğu hırsızlık gibi küçük suçlar işleyenler için uygulanırdı. Yine bazı fiçılarda önde delikler vardı ve yine başkalarının görmesi için önlerinde tutabiliyorlardı. Daha çok bir utanç işkencesi olarak kullanılsa da acı ve ızdırıp verici bir işkence âletine de dönüştürülebiliyordu. Çünkü bazen mahkûmlar 36 galonluk ağır fiçıları kaldırmak ve taşımak zorunda kalıyorlardı. Boyun ve omuz kaslarının yırtılmasına varan durumlar olabiliyordu. Yine acı vermek amaçlı kullanılan bir başka versiyonun da içinde çivilerin olduğu bir varile mahkûm yerleştirildikten sonra uçurum ya da tepeden aşağı yuvarlanıyordu (Spikes, 2014: 4-5; Donnelly-Diehl, 2012: 142, 161)

Resim 5. 18: Fıçı İşkencesi (La Picota en Tonel Tortura /The Torture of Barrel or Barrel of Shame/ Drunkard's Cloak)¹⁷⁶

5.4.16. Kazığa Oturtma İşkencesi:

Kazığa oturtma Orta Çağ dönemlerinde kullanılan en korkunç işkence yöntemlerinden biridir. Suçlu kalın, keskin bir tahta direğe ya da kazığa oturmak zorunda bırakılırdı. Basitçe tanımlarsak yaklaşık 50 cm boyunca ucu sivri bir kazığın mahkûmun vücudu üzerinde alttan yukarı doğru ittirildiği bir işkencedir. Yani, direk ya da kazık daha sonra yavaşça dik olarak yükseltir ve mahkûmun yavaş yavaş kendi ağırlığı ile aşağı doğru kayması için bırakılırdı. Mahkûmun kazığa oturtulup kazık dik yükseltildiği zaman mahkûmun vücudunun ağırlığı ile acı verdiği en gaddarca işkence yöntemlerinden biridir. Bu ızdırıp verici işkence de kazık mahkûmun göğsünden,

¹⁷⁶ <https://myspace.com/psychosnowmonkey/mixes/classic-midieval-torture-museum-386844/photo/114541898> : 2.2.2016; <http://rlmaat11.webnode.es/la-inquisicion/>. 5.2.2016

omzundan veya boynundan çıkardı. Bazen, bir insanın yavaş ve acılı bir şekilde ölmesi üç günden fazla zaman alabilirdi. Bu işkence Roma geleneğine sahip İtalya'da iyi bilinir. Kazıklar tahta ya da demir de olabilirdi (Priolkar, 1998: 153; Esgin, 2013: 54; Chowdhury, 2015: 27). Kazığa oturtma işkencesi Orta Çağ kadar daha sonraki dönemlerde özellikle XV. yy.da Vlad Dracula Dönemi'nde ve XV. yy.da Romanya'da yaygındı. Bu isim Türklerin Kazıklı Voyvoda diye Avrupalıların Kazıklı Vlad diye bildiği ünlü Romanyalı prensdir. Kazıklı Voyvoda tam bir işkence meraklısıydı. Onun yaklaşık 80 binden fazla insanı kazığa oturtma işkencesiyle öldürdüğü ve ölenleri izlerken de sık sık yemek yediği ve bundan büyük zevk aldığı kaynaklarda yazılıdır (Chowdhury, 2015: 27; Mallonga, 2011: 13)

Resim 5. 19: Kazığa oturtma işkencesi (The Torture of Pole İşkencesi/ The Torture of Impalement) ¹⁷⁷

5.4.17. Sarkaç İşkencesi:

İşkence argümanı hem işkence hem infaz için kullanılır. Aslında giyotine benzeyen iki paralel direk arasında sallanan bir sarkaçtan oluşan bir işkence âletidir. Sarkaç âletin tabanına yatırılan mahkûmun bedeninin üzerinde dolaşırken mahkûmun korkusunun artması ve itirafının hızlanması amaçtır. Ancak itiraf geç kalırsa ağır bedensel yaralanmalar hatta ölümler dahi olabiliyordu (Shu-Kao, 2017 :52-69)

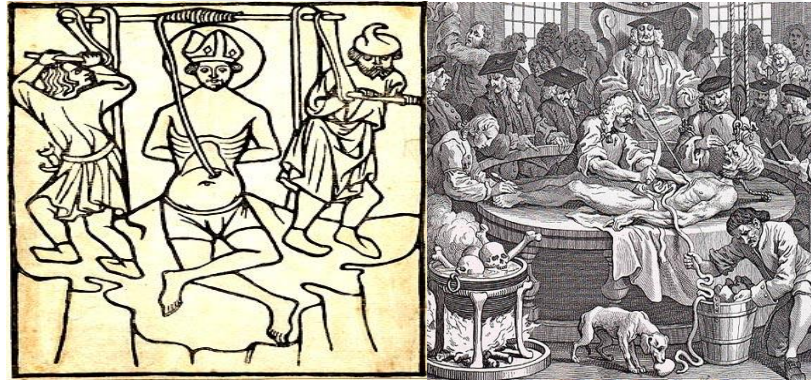
¹⁷⁷ <http://list25.com/25-most-brutal-torture-techniques-ever-devised/>. 15,02,2016

Resim 5. 20: Sarkaç işkencesi (The Torture of Pendulum)¹⁷⁸

5.4.18. Disembowelment İşkencesi:

Yöntem, hırsızları ve zina suçu işleyenleri cezalandırmak için kullanıldı. Vücuttaki özellikle bağırsak gibi karın Bölgesi'ndeki organların tamamının veya bir kısmının tek tek çıkarıldığı bir işkence tarzıdır. Özellikle popüler olduğu yerler İngiltere, Hollanda, Belçika ve Japonya'dır. Ayrıca karın bölgesine yapılan bir kesiğe bağlanan halat bir manivela yardımı ile de döndürülerek iç organların dışarı çıkarılması şeklinde de yapılan farklı formları da vardır¹⁷⁹ (Spikes, 2014: 31, 37, 52, 98).

Resim 5. 21: Disembowelment İşkencesi (The Torture Of Disembowelment Crank Or Intestinal Crank)¹⁸⁰

5.4.19. Sıkıştırılarak Ölme İşkencesi/ Göğüs vurgunu işkencesi/ Savunmaya baskı :

Özellikle Fransız hukuk sisteminde kullanılan bir işkence yöntemi idi. Bir Orta Çağ formu olarak uygulanan bu işkence de vücudun ağırlıklar ile baskılanarak acı

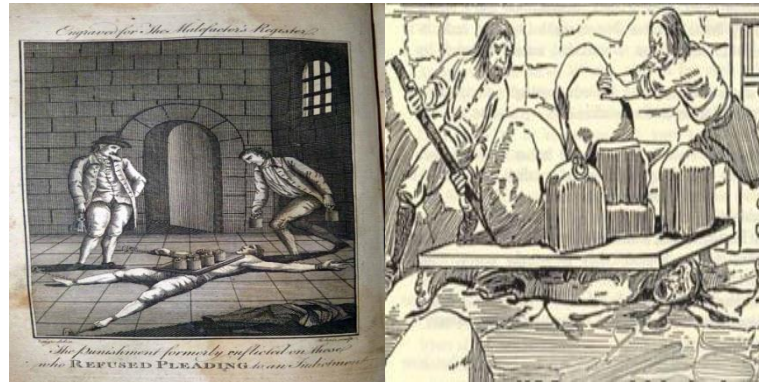
¹⁷⁸ <http://tortureum.com/pendulum/> . 04.02.2016.

¹⁷⁹ Bknz. <http://www.medievalwarfare.info/torture.htm> / .10.04.2016

¹⁸⁰ <http://www.medievalwarfare.info/torture.htm1/> . 5,01,2016.

çekmesi en önemli noktadır. İşkencenin uygulama biçiminde mahkûm karanlık zindanında soyularak zemin üzerine sırtüstü yatırılırdı. Daha sonra mahkûmun kolları ve bacakları bir ip yardımı ile iyice gerilerek açılır en son safhada ise vücudunun üst kesimine metal kısma ağırlıklar, demir, kurşun, çinko, kaya veya taşlar konulurdu. Üzerindeki bu demir ağırlıklar veya taşlar ile bir süre mahkûm bekletilirdi. Süreç uzadıkça mahkûm beden üzerindeki ağırlıkların yükünü daha fazla duymakta ve acısı artmaktadır. Mahkûmun göğsündeki ağır taşlar veya demirden malzemenin baskısı altında nefes alması zorlaşmaktadır Bu işkence de mahkûma yemek de verilmektedir. Mahkûma ilk gün hiçbir şey verilmez, ikinci gün içecek bir şey verilmez sadece üç lokma arpa ekmeği verilir ve üçüncü gün ise ekmek yanında biraz su verilirdi. Bu uygulama mahkûm ölene kadar katı bir şekilde sürdürülürdü. Özellikle işkencenin süresi birkaç gün sürerse zulmün şiddeti artar. İşkence İngiltere’de yasa dışı olmasına rağmen bu işkencenin “savunmaya baskı” işkencesi olarak mahkûmun savunma yapmayı reddetme durumunda kullanılan bir yöntemdir. Hatta ölümcül boğulmalar bile meydana gelir. *Peine forte et dure* adıyla meşhur olan uygulama 1772’de İngiltere’nin Büyük Britanya Krallığı’nda yürürlükten kaldırıldı, ancak uygulama bu tarihten daha önce zaten fiilen kullanılmıyordu. İşkencenin bilinen son kullanımı 1741 tarihlidir¹⁸¹ (Scott, 2009: 55; Lyons, 2018: 171).

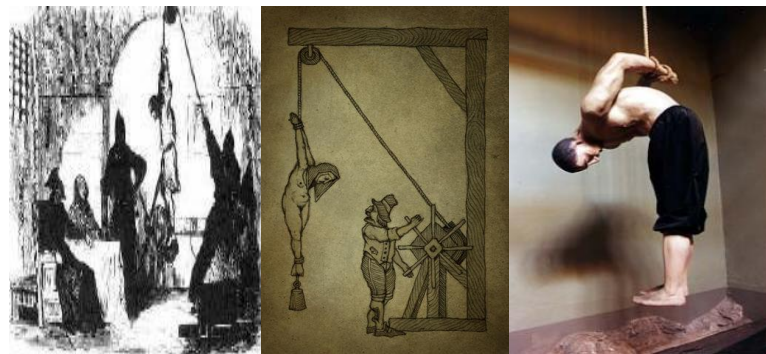
Resim 5. 22: Peine Forte Et Dure İşkencesi (The Torture Of Pressing To Death/ Peine Forte Et Dure)¹⁸²

¹⁸¹ Bkz. <http://www.medievalwarfare.info/torture.htm>: 15.01.2016,

¹⁸² Kaynak: <http://rlmaat11.webnode.es/la-inquisicion/>. 5.02.2016: <http://www.medievalwarfare.info/torture.htm> /. 10.04.2016

5.4.20. Estrapade İşkencesi/ Filistin Askısı / İpe Çekme/Makara /Strappado/ Ters Askı İşkencesi:

Farklı isimlerle anılsa da ününü *strappado işkencesi* olarak yapan, tavandan asılma işkencesi ilk engizisyon işkencelerinden bir tanesi olarak da bilinmektedir. İşkence, çıırılçıplak soyulan mahkûmun ya da mahkûmun elleri arkadan bağlanarak ve ayak bileklerine pranga takılarak sonrasında ise kollarından bir iple tavana bağlanıp tavandaki makaranın yardımı ile de kollarından yukarıya doğru çekilmesi aşamalarından oluşurdu. Bu işkence yönteminde mahkûmun yerden yaklaşık 2 m. yükseltilmesi sırasında itiraf alınmaya da çalışılırdı. İşkenceye asıl acı veren kısım, mahkûmun ayaklarına da ağırlık bağlanmasıdır ki bu durum işkence süreci uzadıkça kolların eklem yerlerinden ayrılması demektir. Zaten cellat, ipi gevşeterek mahkûmu hızla önce yere indirip sonra hızla yukarı çıkartan hamleler yaparak mahkûmun acısını ve uzuvlarının daha çok zarar görmesine neden oluyordu. Kolların havadaki makaraya asılı olduğu işkence de mahkûmun hem bedenine hem de ayağına takılan en az 250 kg. ağırlığındaki yükü taşımasının zaman içinde ne kadar zor olduğunu düşünmek işkencenin verdiği acı konusunda da empati yapılmasına yardım eder. Engizisyonun ilk zamanlarından XVI. yy.a kadar işkenceciler ustalıkla ve acımasızca yüzbinlerce erkek, kadın ve çocuğun itirafını bu işkence yöntemini kullanarak zorla almışlardır (Priolkar, 1998: 153-154; Mysteries of the Unknown Witches and Witchcraft, 1995: 82; Scott, 2009: 168; Burman, 1992: 64; Lea, 1961: 117).

Resim 5. 23: Strappado İşkencesi (The Torture Of Hanging Or Squassation Or The Torture Of The Pulley/ Strappado Tortura/Rope Torture/ Estrapada Tortura) ¹⁸³

¹⁸³<http://rlmaat11.webnode.es/la-inquisicion/> . 5.02.2016;
http://amnesia.wikia.com/wiki/File:Torture_poster_strappado.jpg/. 25.02.2016 ;
<http://www.medievalwarfare.info/torture.htm> /.10.04.2016

Çok farklı işkence biçimlerinden biri olan *Filistin Askısı İşkencesi*, Strappado işkencesinin modern anlamda kullanılan ismidir. Cezalandırmanın dehşet verici bir biçimi olarak kabul edilen filistin askısı işkencesi belki de vücut dokularına en fazla hasar veren işkencelerden biridir. Mahkûmun arkadan bağlı ellerinin tavana asılmış bir makaradan geçen ip ile gerilmesi işkencenin en basit uygulama biçimidir. Filistin askısında cellat ipi çektiğinde sanığın ayakları yerden kesilerek havada asılı kalıyordu. Yaşanılan şiddetli ağrı, omuz yuvalarının yerlerinden çıkmasına neden oluyordu. (Ruff, 2001: 95; Ramos ve diğerleri, 2005: 7-8; Bennett, 2012: 3; Roth, 1959: 46).

Estrapade olarak kullanılan işkence de yine diğerleri ile aynı normdadır. Mahkûmun bir direğe bağlanıp oradan yere atılması şeklinde devam eden bir işkencedir. Bu işkence öncesinde mahkûm çırılçıplak soyulup çeşitli aletler ve iplerle mahkûmun bazı uzuvları sıkılır veya koparılır daha sonra sanık bir direğe bağlanıp yere atılır. İşkencede mahkûmun eklemlerinin zorlanması için oldukça yukarı çekilmesi ve oradan fırlatılması gerekir ki işkencenin birkaç kez yapılabilmesi için sanığın ölmemesine dikkat edilir (Esgin, 2013: 53; Scott, 2009: 186-187).

5.4.21. Boyun İşkencesi / Demir Yaka İşkencesi / Boyun Ayracı İşkencesi :

Teknik, çivilerle çevreli bir tasmanın ya da demir bir yakanın boğaza takılarak mahkûmun yatmasını, yemek yemesini ve kafasını hareket ettirmesini engelleyen bir işkence türüdür. İşkence âleti tahta veya metalden yapılırdı. İşkencede ölüm hemen gelmez eylemleri kısıtlanan mahkûm birkaç gün de olsa yaşardı. Her tarafta sivri uç bulunan işkence âletinin en önemli özelliği, boyun omuz ve çene kemiğini erozyona uğratmasıdır. İleri aşamada çivilerin etleri delmesi ile kangren eden bir infaz aracına dönüşmüş olurdu¹⁸⁴ (Luengo, 2011: 8; Farina, 2001: 31)

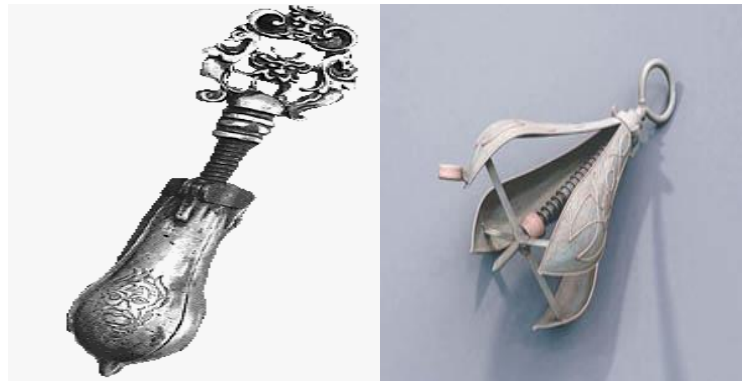
¹⁸⁴ <https://www.logiamaat.se/la-inquisicion/> 24.02.2016

Resim 5. 24: Demir Yaka /Boyun Tasmaı İşkencesi (The Torture Of The Neck Brace or Neck Torture/ Collar De Púas Punitivo)¹⁸⁵

5.4.22. Ağız Rektumu :

İşkence âletinin adı, şeklinden gelmektedir. *Ağız, rahim* veya *rektum armudu* olarak bilinen işkence âleti ile yapılan işkenceler gerçekten oldukça acı veren türden işkencelerden bir tanesidir. Bu işkence âletinde mekanizma genel olarak ayırdır. Amacına uygun olarak açıp kapatmak için kurnazca tasarlanmış demir anahtarlı veya iç vida ile genişleyen bir yapıya sahiptir. Mekanizma bu bahsedilen bölgelere önce yerleştirilir sonra da sonuna kadar açılırdı. Cellat bir yetenekli sanatçı gibi hayal gücünü kullanarak onu kullanabilirdi. Ağız Armudu, daha çok Katolik Kilisesi'ne karşı gelenler için uygulanır; cellat ağıza yerleştirdiği armudun başındaki manivelayı kullanarak armudun ağız içinde açılmasını sağlardı. Bu alet eşcinsellerde de rahime uygulanıyordu (Aksan, 2013: 365; Kirsch, 2010: 2).

Resim 5. 25: Ağız Rektumu (Choke Pear / Pear of Anguish /Rectal, Oral, And Vaginal Pear)¹⁸⁶

¹⁸⁵ <http://youdiscover.weebly.com/history/10-of-the-most-barbarous-and-ferocious-torture-techniques-ever/>.24.02.2016:

Engizisyon sırasında kullanıldığı raporları nedeniyle; *oral armut*, *vajinal armut*, *anal armut* veya sadece *Armut* denirdi. İşkenceci üst vidayı çevirirken, birbirinden yavaşça ayrılan dört yapraktan oluşan bir mekanizmaya sahipti. Armut şeklinde bir araya getirilen dört keskin bıçaktan oluşan işkence âleti hangi bölgeye (anüs, vajinaya veya ağız) uygulanacaksa oraya takılırdı. Daha sonra bir düğme ile bıçakları serbest bırakılacak ve böylece takıldığı yerin örneğin ağzın yumuşak dokusunu yırtıp genişleyebilecekti. Kanamadan ölümlere bile yol açan sakatlayıcı bir alettir. Genel olarak zina yapan kadınlara, homoseksüellere, eşcinsel ya da ensest ilişkiler yaşayan sapkınlara, Katolik Kilisesine ve Hristiyan doktrinlere karşı gelenlere ve şeytanla cinsel ilişki âyinlerine katılanlara uygulanırdı. Ama özellikle cadı avcılarının, kadınların cinsel organlarını yaralayarak onları cezalandırma konusunda icat ettikleri bir işkence âletidir. Çünkü suçlananlarla ilgili araştırmaların sınırlarını yaşları ne olursa olsun tâbi olduğu muamele cinsel işkence oluşturuyordu. Bu işkence âleti korkunç aslında delici, keskin metalden oluşan takoz bir makinadır¹⁸⁷ (Bennett, 2012: 4-5; Spikes, 2014: 80, 84, 85; Dashu, 1998: 9)

5.4.23. Küvet İşkencesi:

Orta Çağ Dönemi'nde keşfedilmemiş olmasına rağmen bu dönemde varlığını koruyan işkence yöntemlerinden bir tanesidir. Bu işkencenin adı çok eski zamanlardan beri *küvete oturtmak* olarak bilinir. İşkencede elleri ve ayakları bağlanarak küvete benzer bir fiçî içerisine oturtulan mahkûmun dışarıda kalan yüzüne bal ve süt karşımı sürülmektedir. Bir süre sonra sineklerin ve çeşitli böceklerin hışmına uğrayan mahkûm, savunmasızca bu duruma boyun eğmek zorunda kalmaktadır. Ancak bu işkence de özellikle mahkûmun beslenmesine dikkat edilirdi. Bütün fiziksel ihtiyaçlarını da mahkûm küvetin içinde gidereceği için muhtemelen kendi dışkısı ile de yaşamak zorunda kalıyordu ve bir süre sonra küveti saran kurtlar, böcekler ve sinekler gibi hayvanlar, mahkûmun tabir-i caizse canlı canlı çürümesine neden oluyordu¹⁸⁸ (Ruhling, 2007: 4-6).

¹⁸⁶ <http://www.medievalwarfare.info/torture.htm> . 10.04.2016.

¹⁸⁷ <http://www.medievalwarfare.info/torture.htm> /.10.04.2016

¹⁸⁸ <http://www.medievalwarfare.info/torture.htm>/.10.04.2016.

Resim 5. 26: Küvet İşkencesi (The Torture of Bathtub/ Barrel Pillory, or Spanish Mantle)¹⁸⁹

5.4.24. Kurşun Püskürtücü İşkencesi :

Orta ağ'da acı veren her şey, işkence aracı olarak kullanılabilirdi. Kurşun, katran, kızgın yağ, kaynar su, asit gibi çeşitli malzemeler mahkûmların yüzlerine veya vücutlarına sürülerek ya da dökülerek işkence malzemesi olarak kullanılırdı. Bu işlemin daha rahat yapılabilmesi için bir alet gerekliydi. Bu yüzden de kurşun püskürtme adı verilen bu işkence aleti icat edildi. Kurşun püskürtücünün içine erimiş kurşun ya da erimiş gümüş gibi kimyasal metaller ya da kaynar su veya kızgın yağ gibi sıvılar konulurdu. Sonra da mahkûmun özellikle yüz çevresi olmak üzere kulak, göz, mide gibi bölgelerine pskrtlrd. Çünkü bu bölgeler en çok acı verecek yerlerdi. Kurşun püskürtücü sayesinde vücudun rastgele bölgeleri yanıyor ve akıl almaz bir acı yaşatırdı. Bunun farklı bir versiyonu olarak kızgın yağ, balmumu veya kurşun mahkûmun ağzından veya kulağından da dklebiliyordu (Esgin, 2013: 55; Spikes, 2014: 68).

Resim 5. 27: Kurşun Püskürtücü (Torture Of Lead Sprinkler)¹⁹⁰

¹⁸⁹ <http://onedio.com/haber/tarih-boyunca-insanoglunun-kullandigi-en-akil-almaz-18-iskence-yontemi-499244/>.12.03.2016

5.4.25. Tarak Otu İşkencesi :

Tarak otu denilen şey Avrupa, Batı Asya ve Kuzey Afrika'da yetişen Ortalama 0.9 -1.2 mm boyunda bağlanabilen ve 15 kadar farklı çeşidi bulunan kaba yapılı ve dikenli bir bitki türüdür. Batılı dikenlerle kaplı gövdesi yine kendi gibi dikenli iri yaprakları taşırdı. Yünlü kumaşların tüylendirilmesinde kullanılırdı.¹⁹¹

Daniel Baraz'ın, *Medieval Cruelty* adlı eserinde bu bitkinin adını verdiği bir işkence den bahsetmektedir. Yahudiler tarafından kullanılan Tarak otu (teazle)'nun zamanla bir işkence aracı olarak kullanıldığını ve bu bitkinin miktarı ile oynanınca vereceği zararın tedirgin edici olduğundan bahsetmektedir. Bu bitkiyi ağza zorla sokmak için de geliştirilmiş bir işkence aparatı vardır. Basit anlamda halatlardan oluşan ve çeneyi açmaya yarayan bu aparat sayesinde bitki de ağza zorla sokulmaktadır. Tarak otu işkence âletinde ana mekanizma ahşap bir yapıdan oluşur, onun kenarlarında lastik biçiminde çekilebilen halat veya kalın ipler vardır. Çeneye mekanizma yerleştirildikten sonra lastik halatlar çenenin her iki yanından boyun arkasına bağlanır ve ağız öylece açık kalır. Ayrıca diğer bir halat alın ve şakaklarına basınç ve baskı uygulayan düğüm ile tutturulur ve daha sonra başın arkasına ve boynuna bağlanırdı. Muhtemelen bu karmaşık işkence aracı başın en hassas bölgelerine giderek artan bir baskı uygulardı (Baraz, 2013: 85). Bu işkence âleti de gerçek anlamda şiddet ve nefret patlaması olarak kullanılan bir yöntemdir.

5.4.26. Sıçan/ Fare İşkencesi /Kazan İşkencesi :

Gerçekten çok hayal dışı işkence sistemlerinden biri de bu işkencedir. Birçok insan için tiksindirici olan sıçanlara karşı savunmasız kalmak belki de insanın en aciz kaldığı durumlardan biridir. Bu korkunç işkence yönteminde insan yapımı bir cihaza gerek olmayan sadece bir farenin yeterli olduğu, tekniği çok basit bir işkencedir. Sıçan cezası daha çok sapkınlık, tecavüzcüler, eşcinseller gibi gruplara uygulanan bir işkencedir. Bu işkence de zemin üzerine yatırılan mahkûmun elleri ve ayakları bağlanıyor, daha sonra karın bölgesine alt kısmı açık bir kafes içinde bir sıçan yerleştiriliyordu. İşkencenin devamında kafesin üzerinde ateş yakılıyor ve ateşten

¹⁹⁰ <http://onedio.com/haber/tarih-boyunca-insanoglundun-kullandigi-en-akil-almaz-18-iskence-yontemi-499244/> .12.03.2016 .

¹⁹¹ Tarak otu işkencesi (The Torture Of Teasel/ Teazel/ Teazle) için kullanılan tarak otu bitkisi hakkında bilgi almak için bkz. :www.nuteforum.net/.3.09.2015

kaçmaya çalışan sıçan, mahkûmun karnını parçalayıp içine giriyordu. Sonuçta karnı ve iç organları bir fare tarafından parçalanarak ölmüş savunmasız bir mahkûm vardı. İspanyol Engizisizyonu'nda işkence aynı olmasına rağmen kafes yerine ters çevrilmiş bir kazan kullanıldığı için kazan işkencesi diye de anılır (Scott, 2009: 245-247; Donnelly-Diehl, 2012: 131).

Resim 5. 28: Sıçan İşkencesi (The Torture of Rat or The Cauldron)¹⁹²

Bu şeytânî tekniğin belgelere geçmesi ise daha sonraki dönemlerde yani XVII. yy.da olmuştur. XVII. yy. Hollanda isyanı sırasında, Hollandalı lider Diederik Sonoy'ın esir aldığı mahkûmlara karşı tekniği kullanması ve belgelere kayıt olarak geçmesi ile gerçekleşti. Tabii ki, sıçan işkencesinin etkili olması için her zaman bu kadar karmaşık olması gerekmezdi. Londra Kulesi'nde "Sıçanlar Zindanı/ Fareler Zindanı" olarak adlandırılan bir oda vardı. Oda, Thames Nehri'nin su hattının altına oturmuş zifiri bir hücreydi. Nehir yükseldikçe, sıçanlar kıyılarından süpürülerek yüzer ve zindandaki mahkûmların etlerine dokunmaya başlardı. Diğer bir formunda ise mahkûmlar, bu farelerin bulunduğu kapalı bir hücreye elleri bağlı savunmasız şekilde kilitlenirdi. Farelerden kaçmanın bir yolunun bulunmadığı küçük bir odada mahkûmlar, uzuvlarına kemirilirken çıldırırlardı. Birçok yönden, sıçan işkencesinin yol açtığı korku, işkenceciler için acıdan daha faydalıydı. Bir farenin bağırsaklarını yeme veya basitçe uzuvları üzerinde sürünme fikri, mahkûmlara büyük korku veriyordu. Özellikle soruşturma ve itiraf sürecinde bu korku genellikle fiziksel acıdan daha etkili bir araç olabiliyordu. Ayrıca bu korku yalnızca acı çekmek için

¹⁹² <http://www.yukselenistanbulgazetesi.com.tr/dehset-verici-25-iskence-turu/> . 05.04.2016;
<https://bilgirazzi.com/kultur/tarihin-en-korkunc-7-iskence-yontemi.html> /.23.11.2018

yapılan işkenceye psikolojik bir unsur eklemenin de iyi bir yoluydu(Scott, 2009: 245-247).

5.4.27. Deri Yüzme İşkencesi :

İnsanın derisinin canlı canlı yüzülmesi işkencesi, aslında bilindiğinin aksine çok fazla Avrupa'ya has bir işkence yöntemi değildir. Özellikle Çin ve Uzak Doğu'da daha çok kullanılan bu yöntem Avrupa'da çok sık kullanılmamıştır. Ancak yine de bu konuda birkaç ilginç kayıt mevcuttur. *Flying* adı ile meşhur olan işkence de mahkûmun derisi vücudunun büyük kısmından yüzülerek çıkartılmaktadır. Örneğin 1366 yılında Kont de Rouci'nin ve daha sonraki dönemde 1655 yılında Valdoculara bu işkencenin uygulandığı görülür. Özellikle Valdocu zulmü sırasında Jacopo Perrinve kardeşi David'in kollarının ve bacaklarının derisinin yüzülmesi, kayıtlarda yer almaktadır. Tabii bu işkence den önce mahkûm gerekli görülürse başka işkencelere de maruz bırakılabiliyordu. Roraslı Paolo Garnier örneğinde olduğu gibi. Mahkûm önce hadım edilmiştir sonra derisi yüzülmüştür (Scott, 2009: 216; Ramos ve diğerleri; 2005: 7-8).

Resim 5. 29: Deri Yüzme İşkencesi (The Torture Of Flaying)¹⁹³

5.4.28. Su İşkencesi :

Özellikle Fransa'da çok yaygın bir işkence tarzıdır. Bu işkence farklı formları olan bir işkencedir. İşkencenin bilinen ilk basit formu, mahkûmun ağızından fazla su göndererek boğulmasını neden olmaktır. Su işkencesi uygulanırken mahkûmun burnu da kapatılarak mahkûma boğulma korkusu yaşatılıyordu. Suyun boğulma hissini taklit etmesi, özellikle itiraf alma sürecini hızlandırıyordu. Bunun yanında bu basit teknik

¹⁹³ <https://myspace.com/psychosnowmonkey/mixes/classic-midieval-torture-museum-386844/photo/114541901> .02.02.2016 ; <http://canyouactually.com/25-of-humanitys-most-cruel-and-horribly-gruesome-methods-of-execution/> . 23.10.2018

mahkûmun fazla su içmesine de neden oluyordu. İçilen fazla su yüzünden vücut geriliyor. Sonra mahkûmun bu gergin vücuduna darbeler vuruluyordu. Bu da hem çekilen acıyı arttırıyor hem de su vücuttan atıldıktan sonra iz kalmıyordu. Ayrıca sadece bir huni ve bir kova gerektirdiğinden masraf içermeyen bir işkence çeşididir. Hiçbir işaret bırakmaması, itirafın kolay alınması ve ucuz olması nedeniyle İtalya’da ve Orta Çağ Engizisyonu tarafından da çok tercih edilirdi. Hatta burada mahkûma verilecek su miktarı için 5 litre sıradan, 10 litre ise olağanüstü olarak düşünülüyordu (Aksan, 2013: 365; Burman, 1992: 63; Kirsch, 2010: 4).

Su işkencesinde acıyı ve boğulmayı hızlandırmak için farklı teknolojik hamleler de yapılıyordu. Bu yöntemde suçlunun kafası bacaklarının hizasına getirilerek ağzına konulan keten parçası üzerinden su dökülmektedir. Bu durumda bu keten parçası, mahkûmun ağzından dökülen su ile birlikte nefes almakta zulmü arttırmakta ve boğulmayı hızlandırmaktadır. Ayrıca yüze konulan bir bez üzerine su dökülerek ya da doğrudan ağız veya burun içine su dökülerek boğulma hissi yaratılarak yapılan işkence türü de XVII. yy.da eklenen yenilikler arasındadır (Esgin, 2013: 54; Ramos ve diğerleri, 2005: 7-8).

Resim 5. 30: Su İşkencesi (The Torture of Water)¹⁹⁴

Su hem işkence için hem de kutsanma için kullanılan ilginç bir argümandır. Suyun işkence için kullanılması Antik Çağlara kadar uzanır. Özellikle Mezopotomya’da Hamburabi Kanunları’nda bütün suçlarda su işkencesi kullanılırdı. Orta Çağ’da ise su işkencesi özellikle cadılar için kullanıldı ve bu XVII. yy.da devam etti. Daha önce de bahsettiğimiz gibi bir kişinin cadı olup olmadığını kanıtlamak için suya atılması

¹⁹⁴ https://www.123rf.com/photo_85302133_old-torture-practice-with-water-dummy-instalation.html
.23.10.2018

yeterliydi. Eğer suçlu suya fırlatıldığında yüzüyorsa o bir cadı sayılır ve idam edilirdi. Çünkü Vaftiz töreninin kutsal suyu ile çalkalananlar suyu kusardı ve böylece reddettiği rasyonelleştirilirdi. Kral James, bu teste kraliyet onayı verdi (Mysteries of the Unknown Witches and Witchcraft, 1995: 62). Ancak yüzmez batarsa masum sayılırdı fakat bu sefer de suçlu boğularak öldü. Ama en azından masum olduğu için defnedilebilir ve cenaze törenine halk eşlik ederdi. İngiltere’de 1700’lerin başına kadar pratikte bu yasaklandı ancak her şeye rağmen halk inancında 1865’lerin sonlarına kadar meşrû bir test olarak yine de etkili oldu (Mysteries of the Unknown Witches and Witchcraft, 1995: 62).

Su işkencesinin farklı bir formu da mahkûmların suya daldırılarak cezalandırıldığı işkencedir. Daha çok serseri, dilenci ya da fahişeler için uygulanan bu işkence; diğer su işkencesi formları kadar acı verici değildir. Zaten bu formda amaç, acı vermekten daha ziyade bireyin duygusal yetersizliğini sağlayıp bireyi küçük düşürmektir. Bu açıdan adı o dönemlerde konulmamış olsa da psikolojik şiddetin bir örneğidir (Jütte, 2011: 193). Çünkü işkence sırasında çoşan halk, aynı şekilde bu sandalyedeki damgalı kişi ile de alay edecek ve fiziksel olmasa da ruhen aynı acının ve ızdırabın yaşanmasına sebep olunacaktır. Tabii erken Orta Çağlarda psikolojik şiddet diye bir kavram olmadığı için bu durum ceza bileti kesenlerin iradeleri ve hedefleri içinde yer almamıştır.

5.4.29. Göğüs Sökücü/ Demir Kanca İşkencesi:

Neredeyse XIX. yy. başlarına kadar uygulanan popüler bir işkence de demir kancalardır. Bu kancalar göğsü sıkıca sıkıştırarak meme dokusunu çıkarmak için tasarlanmış buz kıracağı maşalarına benzeyen makaslardır. Bu makas, dört uçlu maşa şeklinde tasarlanmış küçük ve acı verici bir çiftten oluşurdu. Uçları burgulu olan aletle daha çok kadınların göğüs uçları kesilir ya da göğüslerinden parçalar alınırdı. Coğunlukla göğsün parçalanmasına neden olurdu. Demir kancalar bazen sıcak olarak da kullanılabilirdi. İşkencede acıyı arttırmak için demir kancalarla kesilen bölge cellat tarafından dağlanırdı. Bu teknik, kadınları bağırtacak kadar acı veren bir teknik olmasının yanında kanamayı durdurduğu için de sık kullanılırdı. *Göğüs ripperleri* adıyla da tanınan işkence âleti daha çok cadı kadınlar, zina ve cinsel sapkınlık işleyen kadınlar ile Kiliseye ve Hristiyanlık öğretilerine karşı gelen sapkın kadınlar için kullanılıyordu.

Bunun yanında daha sonraları evlilik dışı çocuk doğuranların göğüslerini işaretlemek için de kullanılmıştır. Ayrıca bu alet sayesinde zina, dedikodu ve kürtaj konusunda itiraflar da rahat alınabiliyordu (Esgin, 2013: 55; Bennett, 2012: 4-5; Spikes, 2014: 11-12).

Resim 5. 31: Göğüs Makası (The Torture of Breast Ripper)¹⁹⁵

5.4.30. Kerpeten/ Dil Kesme Makası İşkencesi :

Çok eski zamanlardan beri bilinen bir işkencedir. Bu işkence de kullanılan kerpetene benzeyen işkence âleti, aslında makastır. Mahkûmun dilini sıkmaya yarayan bir pressleyici görevi gören bu işkence âletiyle birlikte ağız açıcı da kullanılırdı. Ağız açıcı denilen alet bugünkü modern dişçilerin mesleklerinde kullanılan aletlere benzeyen kancalardır. İşte bu işkenceye çarptırılan kişinin ağız, ağız açıcı ile açıldıktan sonra mahkûmun dili bu makasla rahatça kesilebilirdi. Bu işkence özellikle itirafta bulunmayanların dilini koparmak amacıyla kullanılırdı (Esgin, 2013: 55; Spikes, 2014: 74,121).

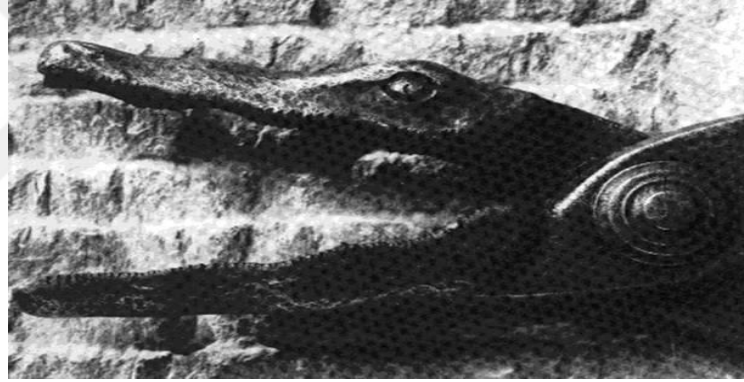
Resim 5. 32: Dil Kesme Makası (The Torture of Tongue Tearer/ Tongue Shredder/ Tongue Stretcher)¹⁹⁶

¹⁹⁵ <http://list25.com/25-most-brutal-torture-techniques-ever-devised/4/>. 15.02.2016.

5.4.31. Timsah Makası İşkencesi :

Genelde kraliyet aleyhinde eylem yapan ya da suikast girişiminde bulunanları cezalandırmak için kullanılan bir işkence türüdür. Özellikle erkekler için tasarlanan bir işkence âletidir. İşkence âletinin genel özelliği, standart çeneler ve bıçaklar yerine bir metal ağızdan oluşan timsaha benzeyen iç kısımları dişlerden ve sivri uçlardan oluşan bir nevi makas olmasıdır. Demirden yapılan makaslar, kerpeten kavramına dayanıyordu. Görevi, organ parçalama işkencesinde olduğu gibi mahkûmun çeşitli uzuvlarını bedenden ayırmaktır. Ancak çoğu zaman bu işkence âletinde makasın iç kısmı ateşte bekletilerek kızdırılırdı. Genelde de erkeklerin penislerine yerleştirilir ve penislerini yırtmak için kullanılırdı. Makasın iç kısmının kızdırılması ile de kullanılabilirdi. Krala suikast girişiminde bulunan vatan haini cezasını alan erkekler, cezalarını bu makasla cinsel organlarını kestirerek öderlerdi (Bennett, 2012: 4-5; Spikes, 2014: 16, 25).

Resim 5. 33: Timsah Makası İşkencesi (The Torture of Crocodile Shears) ¹⁹⁷

5.4.32. Kızdırılmış Ustura ve Demir Çekiç İşkenceleri:

Organların parçalanmasında kullanılan birçok alet tasarlanmıştır. Bazen bu işkence âletleri işkence yöntemine de ismini vermiştir. Bu işkence yöntemlerinden biri de kullanılan âletin ateşte kızdırılmasından dolayı *kızdırılmış ustura işkencesi* diye adlandırılır. Eğer mahkûm itiraf ettirme sırasında uğradığı çeşitli işkencelere rağmen suçunu itiraf etmemişse cellatlar, bu işkenceyi devreye sokuyorlardı. Örneğin sorgulama aşamasında mahkûm gerdirme işkencesine tabii tutulduğu halde sessiz kaldıysa cellat

¹⁹⁶ <http://list25.com/25-most-brutal-torture-techniques-ever-devised/3/> . 15.02.2016 .

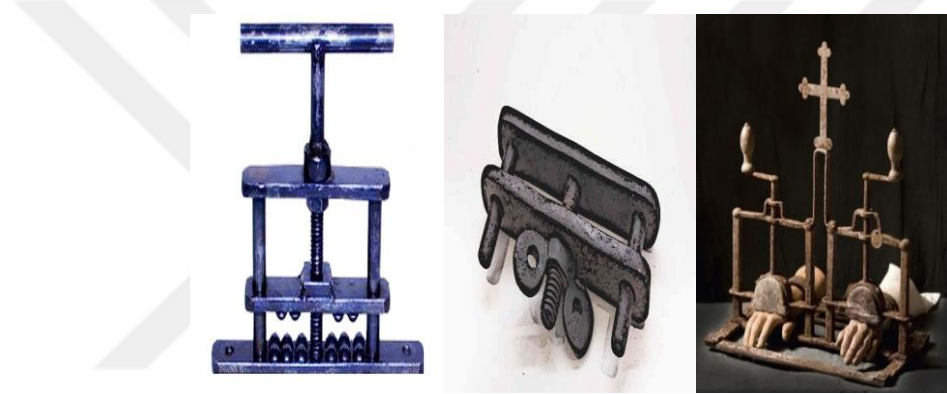
¹⁹⁷ <http://list25.com/25-most-brutal-torture-techniques-ever-devised/4/> . 15.02.2016

kızdırılmış ustura ile mahkûmun kollarını kesiyordu. Bunun yanında demir çekiçler kullanarak mahkûmun dişlerini çekiyor ve duyduğu acıyı arttırıyordu (Esgin, 2013: 55).

5.4.33. Çimento Ayakkabı İşkencesi :

İşkence türünde mahkûmlara özel bir ayakkabı giydirilir ve daha sonra ayaklarına ıslak çimento doldurulurdu. Çimento sertleşip kurumaya bırakılırdı. Daha sonra bu mahkûmlar; boğulmaları amacıyla deniz, göl gibi bir su kütesine atılırdı. Çünkü insanlar bu çimento ayakkabıyı¹⁹⁸ giydiklerinde bacaklarını yüzmek amacıyla kullanamayacak ve çimentonun ağırlığıyla dibe çökeceklerdir (Spikes, 2014: 17).

5.4.34. Kelebek İşkencesi, Bacak Vidası ve Parmak/Ayak Mengeneri :

Resim 5. 34: Kelebek İşkencesi (The Torture of Thumbscrew and Lag Screw)¹⁹⁹

İşkence, vücudun belli kısımlarını kırmak için kullanılırdı. Mekanizmada olan vidalar sayesinde özellikle parmaklar, eller gibi kısımları kırmak ya da ezmek için oldukça kullanışlı bir alettir. İşkence âleti oldukça basit tasarlanmıştı. Parmakları sıkıştırmak için kullanılan metal takviyeli bir vidadan ibarettir. Mağdurun işkence görmesi istendiğinde parmakları işkence âletine yerleştirilir ve aletteki kelebek şeklinde yer alan vida sıkılırdı ve ne kadar sıkıldıysa mahkûmun parmakları o kadar fazla ezilirdi. Cihaz küçük ve çok basit olmasına rağmen, parmakların kemiklerini kıracak kadar etkiliydi. Sorgulama aşamasında işkence odalarında Engizatörlerin tercih ettiği aletlerden biri olmuştur. İşkenceci için en büyük avantajı, sorgulama sırasında mahkûm çok fazla acı çekse de en azından mahkûm işkence sırasında ölmediği için itiraf alma

¹⁹⁸ Çimento Ayakkabı İşkencesi :Torture Of Cement Shoes

¹⁹⁹ <http://list25.com/25-most-brutal-torture-techniques-ever-devised/3/>. 15.02.2016 ;

<http://www.medievalchronicles.com/medieval-torture-devices/thumbscrew-torture/thumbscrew-torture-device/> . 06.04.2016

şansı daha yüksek oluyordu. Bu yüzden XVII. yy.dan itibaren çok popüler bir işkence âleti olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Hatta bu işkence âletinin verdiği inanılmaz acılardan dolayı etkisi ve yasaklanması modern dünyanın da tartışma konuları arasındadır. Genelde sorgulama sırasında parmak ve ayak bileklerini kırmak için kullanılan Kelebek işkence âletine Avrupa'nın farklı bölgelerinde kullanım durumlarına göre *el/ayak mengeneleri de* denilmektedir²⁰⁰ (Ramos ve diğerleri, 2005: 7-8; Amnesty International Publications; 2011: 20; Donnelly-Diehl, 2012: 139; Ruhling, 2007:39).

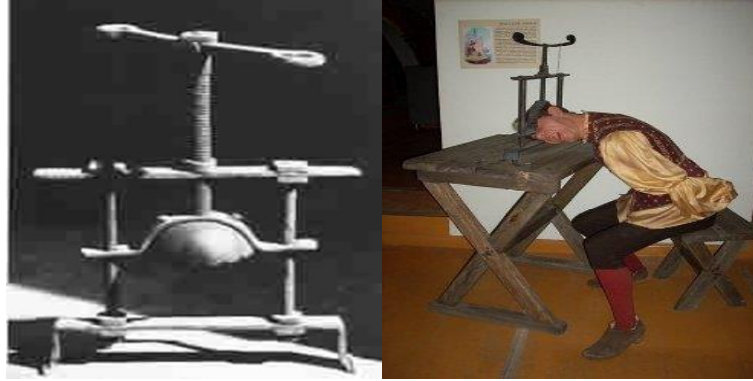
Engizatörler kas veya iskelet sistemine zarar vererek acıyı arttırmayı seviyorlardı. Tüm vücudu germek için kullanılan işkence masası yanında el ve ayak parmaklarını ezmek için farklı işkence âletleri de kullandılar. Bunlardan bir tanesi kelebek işkencesinin farklı bir versiyonu olarak tasarlanan ve ayak parmaklarının kırılması için uygulanan *Leg-screw* ya da *bacak vidası* denilen işkence âletidir. Bu alet, bacaklara uygulanarak ayak parmaklarının kırılmasında etkili olmuştur. Bu işkence âletinin XVII. yy.dan sonra kullanıma daha çok girdiği görülür. Bazı zamanlarda ise bunlar yerine ayakların direk yakılması da kullanılan işkence türleri arasındaydı (Ramos ve diğerleri, 2005:7-8; Ruff, 2001: 95).

5.4.35. Metal Başlık İşkencesi Veya Kafa Kırıcı :

Metal başlıklar işkencesi olarak uygulanan işkence aslında kafa kırma işkencesi ile aynı amaca hizmet ederdi. Özellikle sorgulama sırasında mahkûmun gözünü korkutan bir işkence âletidir. Çünkü celladın korkusuzca kullanabildiği işkence âletlerinden biridir. Mahkûmun kafasını ve çenesini rahatça koyacağı metal bir kask ve bardan oluşan işkence âletinde kaskın üzerinde vida ve iç yüzeyinde ise sivri kancalarla örülü çiviler vardır. Mahkûmun kafası kask ve başın arasına yerleştirilir ve mekanizmada yer alan manivela yardımı ile yavaş yavaş sıkıştırılarak parçalanması sağlanırdı. Sorgulama sırasında itirafları hızlandıran bir işkence türüdür. İşkencede itiraf gelmez ve cellat vidayı yavaş yavaş sıkıştırmaya devam ederse önce mahkûmun dişleri kırılır sonrası çenesi kırılırdı. Eğer işkenceye devam edilirse son aşamalara doğru mahkûmun gözlerinin yuvalarından fırladığı, azap dolu bir süreç yaşanırdı. Hatta eğer bu işkenceye başlanmış ve bir süre devam edilip yarıda kesilmişse bile bireyin beyin,

²⁰⁰ Bkz.<http://www.medievalchronicles.com/medieval-torture-devices/thumbscrew-torture/>. 08.04.2016

çene ve gözlerinde büyük zararlar oluşmaktadır (Gökdağ, 2016: 88; Esgin, 2013: 55; Spikes, 2014: 53; Ruhling, 2007: 29-30, 36).

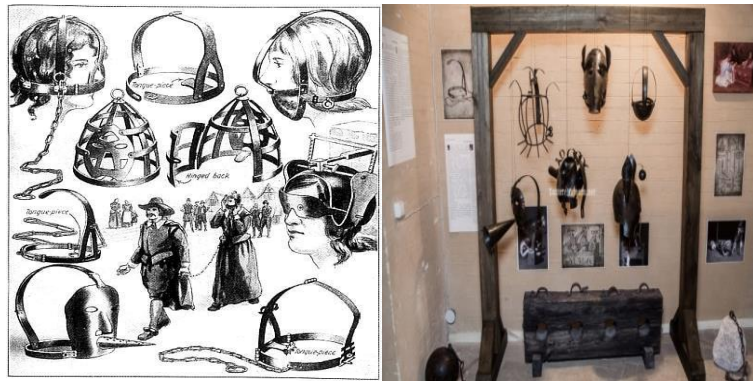

Resim 5. 35: Kafa Kırıcı.(Torture of The Head Crusher)²⁰¹

5.4.36. Aşağılama Maskeleri / Kafirlik Miğferleri /Ayıp Maskeleri / Cadı

Gemi :

Orta Çağda özellikle Almanya'da yaygın olan bu maskelere *kâfirlik maskesi ya da ayıp maskeleri* de denilmektedir. Bu maskeler Orta Çağ'da adı konulmasa da psikolojik işkencenin en güzel örneğidir. Çünkü bu maskeleri takarak sokaklarda teşhir ettirilen mahkûmlar, izleyiciler tarafından sözlü hakaretlere de uğruyorlardı. Bu durum da psikolojik ve duygusal açıdan mahkûma zarar vermekteydi (Esgin, 2013: 53; Ruhling, 2007: 19).

Resim 5. 36: Aşağılama Maskeleri (The Mask of Shame / The Scold's Bridle)²⁰²

Bu maskeler özellikle cadı olduğundan şüphelenilenlere takılıyordu çeşitli şekilleri ve anlamları vardı. Örneğin; uzun kulaklar dedikodu yapanları, uzun burunlar

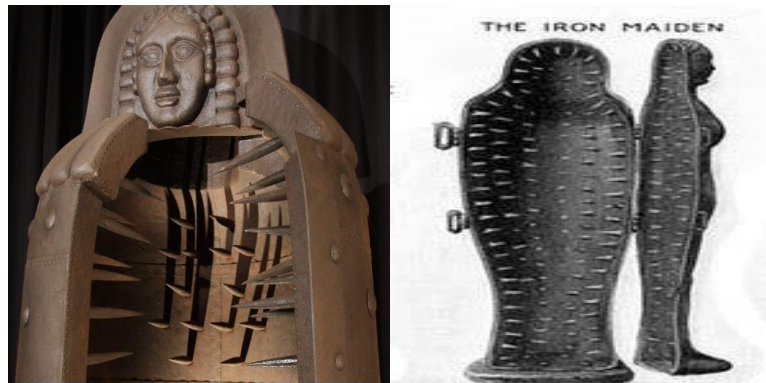
²⁰¹ Kaynak:<http://list25.com/25-most-brutal-torture-techniques-ever-devised/4/> . 15.02.2016.

²⁰² <http://www.atin.org/ekler/iskencealet.asp> .10.02.2016.

her işe burnunu sokanları, yilandili maskesi tehlikeli konuşmalar yapanları ikaz ve teşhir etmek için tasarlanmıştır. Maskelerin bazıları ise takan mahkûma acı verici bazı özellikler içeriyordu. Çünkü bu demir başlıklarda mahkûmun suç aynalarına göre sinyal veren sivri diken ve bıçaklar da bulunuyordu. Bazı yerlerde bu demir maskelere *cadı gemi* de denirdi. Genel dizaynı olarak miğfere benzeyen kafes biçiminde tasarlanan bazı maskeler de yüze takınca ağız içine doğru çıkıntı yapan tıkaç gibi bir bölüm de yer alıyordu. Bu tıkaç, mahkûma acı vermesi yanında mahkûmun hareketini de kısıtlamaktaydı. Maskelerin bazıları da demir yakalıklar ile birlikte kullanılırdı. Cadı gemi işkencesi de denilen bu işkence de amaç mahkûmu uykusuz bırakıp itiraf almayı hızlandırmaktı (Mysteries of the Unknown Witches and Witchcraft, 1995: 65; Scott, 2009: 100, 240).

5.4.37. Iron Maiden/ Nuremberg Virgin / İşkence Tabutu İşkencesi:

Iron Maiden adı ile meşhur olan işkence âleti aslında tabutu andıran bir kabindir. Bu kabinin içi uzun hançer benzeri sivri uçlar, çiviler ve kazıklarla doludur. Mahkûm işkence âletine yerleştirilip kapısı kapandığında işkence âletinin içinde uzun sivri kazıklar varsa bu sivri çiviler ve kazıklar mahkûmun bedenini delik deşik ederdi. Ancak uzun olmayan sivri uçlar varsa o zaman mahkûm işkence âletine kapatıldığında vücuduna zarar gelmesin diye günlerce kımıldamadan durmak zorunda kalırdı. Ayrıca işkence âletinin tasarımında yer alan bazı bölme ve kapaklar sayesinde mahkûm, kendisine işkence eden celladıyla iletişime girebilirdi (Esgin, 2013: 55; Dashu, 1998: 9; Ellerbe, 1995: 116; Ruhling, 2007: 48-50).

Resim 5. 37: İşkence Tabutu (The Torture of Coffin/ The Pass or Cradle)²⁰³

²⁰³ <http://www.atin.org/ekler/iskencealet.asp>.12.12.2017

İron Maiden'in kullanılmasından önce Almanya'da kullanılan işkence tabutuna benzeyen işkence âletine *The Pass* denilmiştir. Mahkûm İron Maiden'de olduğu gibi içi sivri uçlarla kaplı bu kabine çıplak şekilde sokulur ve bir beşik gibi sallanarak sivri uçların bedenine zarar vermesi sağlanırdı. (Donnelly-Diehl, 2012: 150).

5.4.38. Sorgulama Koltukları/Demir Sandalye/Cadı Sandalyesi/ İspanyol Sandalyesi İşkencesi :

Resim 5. 38: Demir Sandalye (The Chair Of Torture/ Iron Chair/ Spanish Chair)²⁰⁴

Farklı isimlerle anılan işkence âleti mahkûma çok acı veren bir işkence âletidir. İşkence âleti; Alman işkenceciler tarafından bulunmuş ve özellikle cadı sorgulamalarında kullanılmıştır. İşkence âleti, uzun, keskin, sivri uçlarla kaplı tahta ya da demir plakaların tüm yüzeyini örttüğü demir bir koltuk veya sandalyeden oluşurdu. Ayrıca sandalyenin alt kısmında ateş yakılmasına yarayan bir bölme de yer almaktadır. Amaç bu bölmeden yakılan ateşle ısınan sandalyenin üzerindeki kızgın çivilerin mahkûma daha çok acı vermesini sağlamaktır. İşkence âletine mahkûmlar genellikle çıplak olarak oturtulurlardı. Daha sonra cellat, mahkûmun kolları ve bacaklarını sandalyeye bağlardı. İşkence âletinde mahkûm zaten bu çivilerin çıplak bedenine zarar vermesinden dolayı acı çekmekte iken bir de çivilerin ısıtılması acıyı birkaç kez arttırmaktadır. İşkence âletinin bazı modellerinde ise tahta çiviler vardır. Bu tasarımda ise mahkûm sandalye ya da koltuğa oturtulduğunda vücuduna çiviler daha çok temas etsin diye üzerine ağırlıklar konulmaktadır. Tasarımları farklı olsa da sorgulama koltukları genel anlamda acı veren bu yüzden de caydırıcı bir işkence tarzı olmuştur. Bu yüzden de özellikle itirafları almada çok kolay kullanılmıştır. Sorgulama sırasında

²⁰⁴ <http://list25.com/25-most-brutal-torture-techniques-ever-devised/4/> .15.02.2016.

itiraflar için en güvenilir ve şaşmaz yöntemlerden biri kabul edilmektedir. İşkence izleyenler için de oldukça caydırıcı bir tarz olmaktadır (Gökdağ, 2016: 88: Dashu, 1998: 9).

İspanyol Sandalyesi dediğimiz işkence âleti ise sorgulama koltuklarına oldukça benzemektedir. Bu işkence de de mahkûm, demirden yapılmış bir sandalyeye oturtuluyordu. Mahkûm, sırtı açık bir şekilde sandalyeye oturuyordu ve mahkûmun kolları bacakları, bilekleri ve göğsünün üzerine etini kesen sivri uçlarla donatılmış bir metal zincir bağlanıyordu. Bu mekanizmada da aynı sorgulama koltuklarında olduğu gibi mahkûm ya ayaklarının altına bir mangal kömürü yakılarak ya da doğrudan canlı bir ateşe maruz bırakılarak işkence ediliyordu. Mahkûmun ayakları daha hızlı yansın diye bazen yağ da sürülürdü.. Her ne kadar İspanyol Engizisyonunda kullanılsa da 1700'lere kadar Almanya, Fransa, Orta Avrupa ve hatta bazı kaynaklara göre Büyük Britanya'da yaygın olarak bu sandalyeleri kullanılmıştır (Donnelly-Diehl, 2012: 132; Ruhling, 2007: 46-47).

5.4.39. Diz Splitteri :

Resim 5. 39: Diz Splitteri (The Torture of Knee Splitter)²⁰⁵

İnsan vücudundan bacakları ayırmak için icat edilmiş en ilginç işkence âletlerinden biridir. Engizisyonda çok yönlü olması nedeniyle popüler olan bir işkence tarzıdır. Mekanizmanın yan tarafındaki vidalar sayesinde celladın elinde istediği dizi ve kemiği kırmaya ve eti kesmeye yarayan bir alete dönüşen diz splitleri, bazen işkence sürecinin daha sancılı hale getirilmek istendiği durumlar sırasında kullanılırdı. Diz

²⁰⁵ <http://herbeat.com/10-horrible-torture-techniques-from-medieval-times/>. 03.01.2016

splitler, diğer işkence âletlerinden farklıydı ama aynı derece kısır formlar kullanarak acı verdirilebilirdi (Kıncaid, 2011: 85; Ruhling, 2007: 33-36).

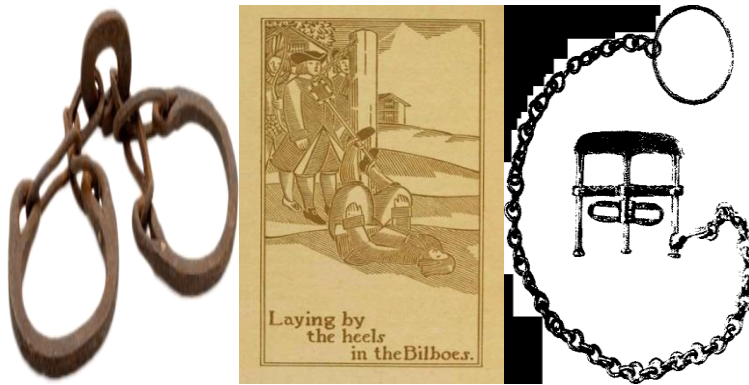
5.4.40. Kanca İşkencesi :

Mahkûmun asıldığı işkence çeşitlerinden bir tanesidir. Genel olarak mahkûm ya elleri arkadan bağlanarak tavana ya da duvara asılır ya da bel çevresinden bir kayışla bu işlem yapılırdı. Mahkûmu asmadan ona işkence yapma şekline kadar celladın hayalperestliği ölçüsünde çok acımasız boyutlara dönüşebilecek bir işkence âletidir (Kıncaid, 2011: 146, 210, Henneberg, 1999: 54, 55).

Resim 5. 40: Kanca İşkencesi (The Hook)²⁰⁶

5.4.41. Ayak zinciri :

Resim 5. 41: Ayak Zinciri (The Torture of Bilboes)²⁰⁷

²⁰⁶<http://www.reed.edu/hellscrolls/scrolls/ThemesTopics/variances/ThemeC.html/.04.01.2016>.

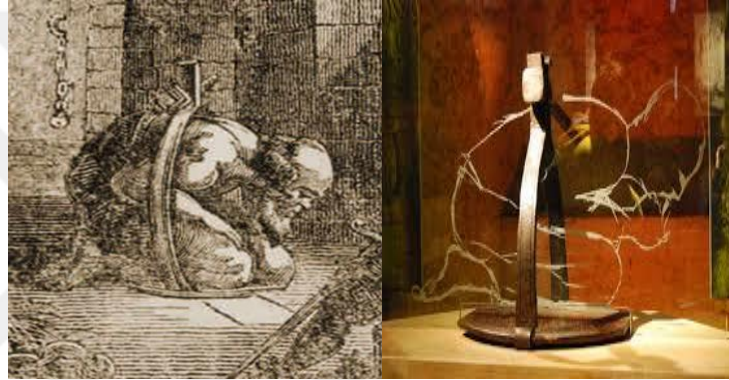
<https://www.flickr.com/photos/94207108@N02/8758604300/.04.01.2016>.

²⁰⁷<https://www.wikiwand.com/en/Bilboes> .31.01.2018

İşkence âletine *bilbo* denirdi. Bilbolar, “18” inç uzunluğundaki bir demir çubuğun karşıt uçlarına yerleştirilmiş iki ayak bileği zincirinden başka bir şey değildi. Bu işkence âletinin çıkış yeri İspanya’dır. Mahkûmların kaçmasını engellemek, ya da bir zincir ekleyerek mahkûmu bir direğe, bir duvara ya da herhangi bir başka kalıcı bir noktaya sabitlemek için kullanılabilen çok fonksiyonlu bir işkence âletidir. Bunun dışında kelebek vidalarının ya da başparmak vidalarının basit şekli olan zincir halkalar da kullanılmaktadır. Hatta bu metal halkalar yerine sicim de kullanılmaktadır (Lyons, 2018: 173; Donnelly-Diehl, 2012: 154).

5.4.42. Çöpçünün Kızı veya Leylek İşkencesi :

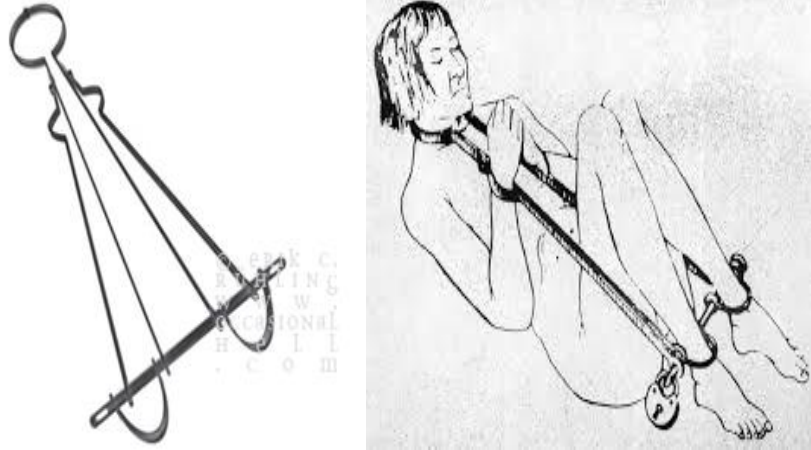
Resim 5. 42: Çöpçünün Kızı İşkencesi (The Torture of Scavenger's Daughter or The Stork)²⁰⁸

Âlet VIII. Henry Dönemi’nde Sir William Skevington tarafından icat edilen çöpçünün kızı isimli alet, mahkûmun metal bir çerçeve içinde çömeldiği ve mekanizmanın giderek mahkûmun bütün bedenini daha fazla sıkıştırdığı bir işkence âletidir. Mekanizmada âletin istenildiği kadar sıkılmasını sağlayacak manivela ve vidalar mevcuttur. Alete çömelen mahkûmun elleri orta noktada vücuduna yapışık şekilde bağlı, ayakları ise dışarı noktada karnına degecek şekilde bağlı olarak konumlanırdı. Aslında mekanizmaların diğerleri vücudu gererken bu cihaz onların zıddı bir işkence ile vücudu presslemektedir. İşkencede mahkûm sıkıştıkça burun, ağız ve kulaklarından kan boşanır ve hatta daha fazla sıkıştırma sonucu iç kanamalara bile neden olabilirdi. İşkence, yavaş yavaş ölüm getirirdi. Daha çok Anglikan İngilteresi’nde Katolik papazlara biçilen ölümlerde etkili olmuştur. Hatta ünlü Cizvitli şair Father

²⁰⁸ <https://www.naukrinama.com/stressbuster/10-cruel-torture-devices/the-scavengers-daughter/> .
08.01.2019:

Robert Southwell’inde bu işkence âleti ile işkence görmüştür²⁰⁹ (James, 2013: 77, 95, 122, 119, 216; Mannix, 1967: 101; Donnelly-Diehl, 2012: 138; Ruhling, 2007: 30, 32).

İşkence âletinin yine vücudu sıkıştıran farklı bir tasarımı daha vardır. İkinci biçiminde de boyun, çember içine küçük döngüler yolu ile yerleştirilir. Sonra yan taraftaki yarım yuvarlakların içine eller ve alt üzengi içine bacaklar yerleştirilir; böylece beden, bu mekanizma yüzünden sıkışır ve presslenirdi. Bu ikinci biçimi *leylek / The stork* adı ile daha yaygın bilinirdi. İşkence âletinin en önemli özelliği, vücudun normal sınırlarının çok ötesinde bükülmesine yetecek kadar kısa olmasıdır. Birkaç dakikadan fazla bekletilirse bedeni bir top gibi sıkıştırarak baldırların bacaklara, bacakların karına baskı yapmasına neden olan çöpçünün kızı omurgayı kalıcı olarak yerinden çıkarabilir ve göğüs kemiği ile kaburgaların kırılmasına neden olabilirdi. Bu açıdan bakıldığında askı işkencesinden daha gaddar bir işkencedir. Bu işkence âletinin en önemli özelliği de kolay taşınabilen bir mekanizmaya sahip olmasıdır. Bu yüzden de vatan hainliği ve sapkınlık avı sırasında çok tercih edilmiştir (James, 2013: 77, 95, 122, 119, 216; Mannix, 1967: 101, 104, 59; Donnelly-Diehl, 2012: 138; Lyons, 2018: 172-173).

Resim 5. 43: Çöpçünün Kızı İşkence Âleti²¹⁰

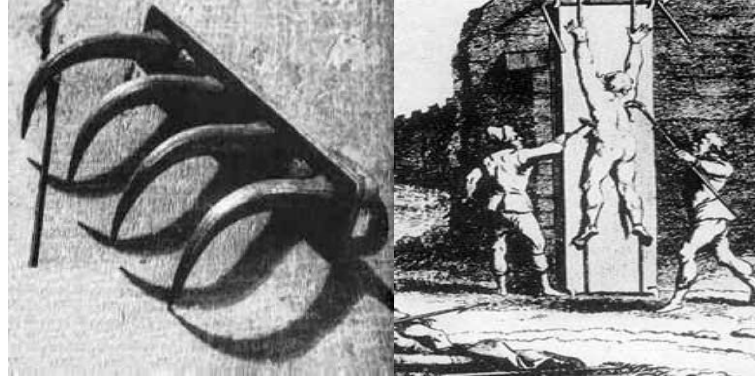
5.4.43. Kedi Patisi/Kedi Pençesi /İspanyol Gıdıklayıcısı :

Farklı adlarla adlandırılan bir mekanizma olan kedi patisi, kullanımı çok kolay olan ve genelde cellatların da rağbet ettiği bir işkence aracıdır. Çünkü bu âleti ellerine kolaylıkla geçiren cellat, mahkûmun vücudunda istediği gibi yara açar ya da etini yırtarak ona acı verirdi. İşkence âletinin sınırı aşan kullanımlarında çoğunlukla

²⁰⁹ <http://torturemuseum.net/.08.03.2016>

²¹⁰ <http://torturemuseum.net/en/gallery-en/test/.08.03.2016>.

mahkûm, enfeksiyon yüzünden ölebilirdi. İşkence âleti bazen bir sopanın ucuna takılarak da kullanılabilirdi (Spikes, 2014: 17; Barrett & Mingo, 2002: 57).

Resim 5. 44: Kedi Patisi İşkencesi (The Torture of Cat's Paw/ The Spanish Tickler)²¹¹

5.4.44. Judas Sandalyesi ya da Yahudi Kızağı :

Judas sandalyesi ya da Yahudi kazığı denilen bu işkence biçimi, genelde cinsel sapkınlar için öngörülen çok ağır bir işkence tarzıdır. Juda sandalyesi aslında çok keskin bir noktası olan piramit şeklinde bir sandalyedir. İşkence âleti, mahkûmun üçgenin üstüne yerleşeceği şekilde dizayn edilmiştir. Amaç yukarıdan bırakılan mahkûmun bu keskin üçgen üzerine düşürülerek anüs ya da vajinasına zarar vermektir. Bunun için işkence sırasında elleri arkadan bağlı ve ayakları da iki yana açık şekilde bağlanmış mahkûm, belindeki demir kemer yardımı ile yukarı kaldırılır ve yavaş yavaş piramidin ucundaki keskin noktaya bırakılırdı. Erkeklerde anüs, kadınlarda vajina bölgesine gelen piramit noktasının akıl almaz acılar verdiği muhakkaktır. Bazen de daha çok tahrip yaratmak amacıyla mahkûm yukarıdan hızlı bırakılabilir hatta çeşitli ağırlıklar eklenebilirdi (Bennett, 2012: 3; Spikes, 2014: 63; Donnelly-Diehl, 2012: 222).

²¹¹ <http://socialmagazine.com.tr/wp-content/uploads/2014/10/social-magazine-Kedi-patisi.jpg>/08.03.2016.

Resim 5. 45: Yahudi Kazığı İşkencesi (The Torture of Judas Cradle)²¹²

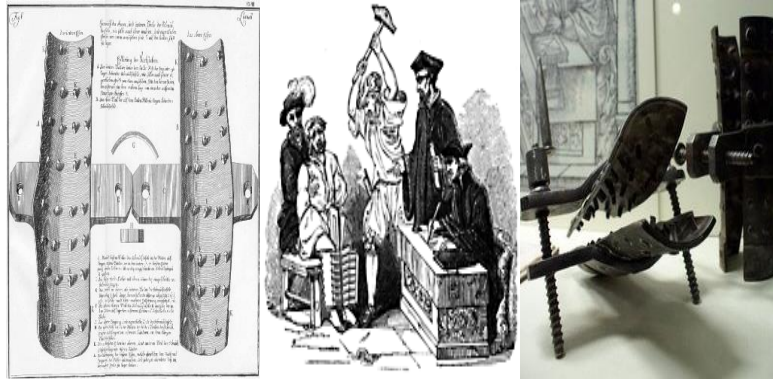
5.4.45. Gemi Direği İşkencesi:

Gövdesinde yukarı doğru bakan çengellerin ve çivilerin tepesinde yağlı bir makaranın olduğu uzun bir direkten mahkûmun aşağıya bırakılması ve parçalanması ile acı çekmesine sneden olan bir işkence âletidir. Bu işkence de mahkûm bu direğe bağlanıp aşağıya çekilirken direğin gövdesinde bulunan yukarıya bakan çengellere çivilenip aşağıya düşerken bunlara takılır ve adım adım parçalanırdı (Esgin, 2013: 54; Bardakçı, 1996: 24).

5.4.46. Demir Botlar /Brodequin İşkencesi /Kızgın Demir Ayakkabısı / İspanyol Botu / İspanyol Çizmesi :

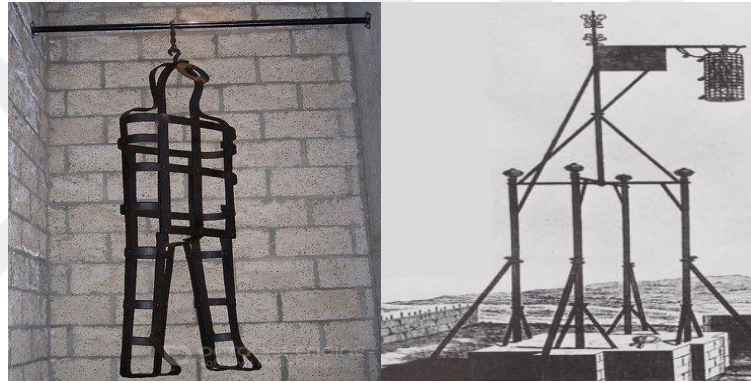
İşkence de kullanılan işkence âleti, demir bir ayakkabıdır. Özellikle Almanya’da kullanılmıştır. Ancak bu ayakkabılar hem dardı hem de yanındaki manavila yardımıyla daha da daraltılabilirdi. Ayakkabıların içi genelde sivri çivilerle kaplıydı. Ayaklara öyle bir baskı uygulardı ki incik kemiğinin parçalanmasına neden olurdu. Ayrıca işkence sırasında cellat bazen ayaklar işkence âletine geçirildiği zaman dizlere de çekiçle vurularak acıyı daha da arttırılmıştır. Çok farklı formları mevcuttur. Genel anlamda ölümle sonuçlanmasa da çok acı verici bir işkence tarzı olarak özellikle İspanya’da uygulanmıştır. Bu yüzden *İspanyol botu* ya da *İspanyol çizmesi* olarak da meşhur bir işkence âletidir. (Esgin, 2013: 55 ; Burman, 1992: 65; Mallonga, 2011: 13; Ruhling, 2007: 42).

²¹²<http://holocaustofflavor.deviantart.com/art/Judas-Chair-154829949/08.03.2016>.

Resim 5. 46: Kızgın Demir İşkencesi (The Torture of Iron Boot or Spanish boot)²¹³

5.4.47. Zincirli Askı -Metal Kafes veya Tabut İşkencesi :

Resim 5. 47: Zincirli Askı İşkencesi (The Torture Of Jibbet/Coffin Torture or The Gibbet)²¹⁴

İşkence de mahkûm insan vücudu şeklindeki bir kafes içinde yüksek bir yere asılarak bekletiliyordu. Bu kafeste bekletilen mahkûma insanlar dışarıdan dalga geçerek ya da taş fırlatarak müdahale edebiliyorlardı. İşkence âletinin tasarlanmasındaki amaç, mahkûmun ölümünden sonra cesedinin teşhir edilmesiydi. Bu kafesler bazen mahkûm kilolu ise onu zorlamak için daha dar formları kullanılırdı. Bu kafeste mahkûm, musallat olan çeşitli hayvanlar ve yırtıcı kuşlar karşısında savunmasız kalırdı. Bu işkence, ölümü mahkûma diğer işkence tekniklerine göre daha uzun sürede getirmektedir. Nitekim mahkûm günlerce aç ve susuz bırakıldığı için öldüğünde ilk misafirleri yırtıcı kuşlar oluyordu. Bu işkence âleti için bir nevî insan biçimli kafesli bir darağacı denilebilir. Bu işkence tarzında daha çok küfürbaz ve sapkınlarla kralların

²¹³ <http://www.medievalwarfare.info/torture.htm1/>. 3.03.2016:19.30

²¹⁴ <http://www.medievalwarfare.info/torture.htm/>. 10.04.2016.

düşmanları yakalanır ve ibret olması için bu alete konur ve asılırdı (Donnelly-Diehl, 2012: 238-239; Esgin, 2013: 52; Ruhling, 2007: 13-14).

5.4.48. Demir Toplar İşkence :

Resim 5. 48: Demir Top İşkencesi (The Torture of Iron Balls) ²¹⁵

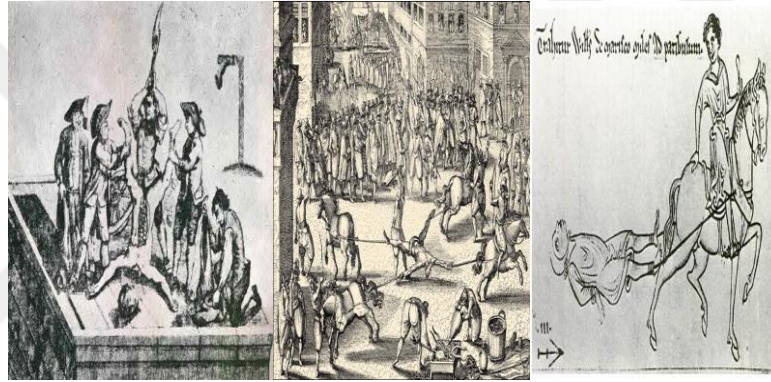
Yöntemde demir topa bağlı olan zincir, mahkûmun ayaklarına bağlanır ve mahkûm bileklerinden asılır. Basit anlamda bu mekanizmayla hareket etse de zamanla cellatlar tarafından yeni eklemelerle geliştirilmiştir. Örneğin İtalya'da duvarların üzerinden çivilenmiş halkalara geçirilen halatlar da devreye girerek mahkûmun vücudu yatay konumda gerilmektedir. Avignon'da ve Fransa'da yaygın kullanılmış bir işkence tarzıdır (Cruciatibus, 2013: 82; Pallitto, 2011: 86).

5.4.49. Quartering Veya Atlarla Parçalama İşkencesi Veya Çekme-Bölme İşkencesi:

Anklo-Sakson Dönemi'nden başlayarak özellikle İngiltere'de kullanılan bir işkence tarzıdır. IX. yy.dan itibaren giderek daha acımasız formlara bürünmüş bir cezadır ve XIV. yy.dan itibaren hainler için düzenli uygulanan bir ceza halini almıştır. Quartering başlığı altında yapılan üç farklı işkence formu vardır. Bunlar; atlarla sürülme, farklı yönlerde koşan atlarla parçalanma ve vücudun farklı işkence âletleri ile parçalanması şeklinde sıralanabilir. Ancak bu işkence normlarının hepsinin ortak özelliği hem işkence anının kalabalık önünde gerçekleşmesi hem de mahkûmun parçalanmış uzuvlarının şehrin farklı bölgelerde teşhir edilmesidir. İşkencenin ilk formu daha çok İngiltere'de yapılan ve mahkûmun atlarla sürülerek darağacına götürülmesidir ki bu daha çok vatan hainleri için yapılmıştır. En basit haliyle mahkûmun bütün organlarının bir balta, testere, tırpan, bıçak gibi yardımcı ile parçalanıp teşhir edilmesi de

²¹⁵<http://middleagetorture.weebly.com/iron-balls-torture.html> /08.04.2016

bu işkence türüne girmektedir. Bu formda özellikle mahkûmun bedeni, kollar bacaklar, baş ve gövde şeklinde dört ana parçaya ayrılıp şehrin çeşitli yerlerinde teşhir edilir. Diğer bir form ise Antik Roma'dan beri yapılan ve daha çok Orta Çağ'da Fransa'da kullanılan atlarla parçalama işkencesidir. Bu işkence de mahkûmun elleri ve ayaklarının dört farklı konumdaki atlara bağlanarak atların koşturulması ile mahkûmun parçalanması sağlanırdı. Tabii bu işkence de, halk önünde icra edilen oldukça caydırıcı işkence yöntemlerinden biridir. Bu işkence den sonra mahkûmun kalan uzuvlarını parçalamak için balta ile parçalama yoluna da gidilmiştir. Daha sonra genellikle mahkûmun organları şehrin farklı yerlerinde teşhir edilmiştir (Spikes, 2014: 88, 93; Donnelly-Diehl, 2012: 19, 146; Mattison, 2016: 228-229, 255, 279).

Resim 5. 49: Quatering İşkenceleri (The Torture of Execution By Quartering or Drawing and Quartering)²¹⁶

Organların parçalanması işkencesinde olduğu gibi birçok işkence cellat tarafından halkın gözleri önünde gerçekleştiriliyordu. Özellikle en fazla azap veren işkencelerde böyle bir yol izlenmesinin nedeni, benzer suçları işleyecek olanları caydırmak ve bu uyarıcı ölümlerle ikaz etmektir. Özellikle vatan hainliği konusunda verilen cezalar, bu şekilde gerçekleşiyordu. Örneğin bu ithamla suçlanan Colinet de Puisseux,'in cezası organların parçalanması işkencesine uğradı ve 12 Kasım 1411'de öldürülüp organları parçalandı ve bu parçalar, kentin farklı yerlerinde teşhir edildi. Kafası, mızrak üzerinde takıldı; Vücudu idam sehpasında uzuvları da Paris'in ana kapısı üzerinde iki yıl sergilendi. Mahkûmun defin işlemi ancak iki yıl sonra yapıldı (Korpiola-Lahtinen, 2015: 23).

²¹⁶ https://www.wikiwand.com/en/Hanged,_drawn_and_quartered/. 14.02.2018;
http://www.wikiwand.com/en/High_treason_in_the_United_Kingdom/.14.02.2018;
https://www.wikiwand.com/simple/Hanged,_drawn_and_quartered/.14.02.2018:

5.4.50. Merdivenle Asma İşkencesi:

Avrupa'da Hanging, Drawing veya bazı kaynaklarda vücut organlarının parçalanmasından dolayı Quartering işkencesi olarak da bilinen bir işkence âletidir. Bu işkence âletinde mahkûm, merdiven şeklindeki işkence âletine asılır ve daha sonra organları parçalanırdı. Organların parçalanması işkencesinde ise genelde balta yardımı ile mahkûmun belli uzuvları parçalanmaktadır. Aslında birçok farklı işkence yönteminde mahkûmun zaten fiziksel bütünlüğü parçalanırdı. Bazen bu parçalar şehrin muktedir yerlerinde sergilenirdi. Böyle durumlarda en çok seçilen organ da mahkûmun kafası olurdu. Merdiven işkencesi sırasında *tortillon* denilen bir işkence âletiyle mahkûmun cinsel organları da sıkılır ve sakat bırakılırdı (Spikes, 2014: 51, 39; Mallonga, 2011: 13).

Resim 5. 50: Merdivenle Asma İşkencesi (The Torture of Hanging or Drawing)²¹⁷

5.4.51. Islak Sandalye İşkencesi:

Resim 5. 51: Islak Sandalye (Torture of Ducking Chair or Ducking Stool/ Cucking Stool)²¹⁸

²¹⁷ https://www.wikiwand.com/simple/Hanged,_drawn_and_quartered /. 14.02.2018

Özellikle cadılar, fuhuş yapan ya da gayri meşrû çocuk doğuran kadınlar için sorgulama aşamasında kullanılan bir işkence biçimidir. İşkencede mahkûm sandalyeye bağlanarak bir gölet veya nehir üzerinde, mekanizmadaki halatlar yardımı ile yukarı kaldırılır ve cadı itirafı istenir, itiraf gelmezse yine halatlar yardımı ile cadı suya tamamen indirilene kadar bırakılırdı. Cellat, sandalyeyi kaldırıp indirme işlemini sorgulama sırasında şans verme amaçlı birkaç kez yapabiliirdi. Özellikle İspanyol Engizisyonunda kullanılan bir yöntemdir, zamanla İngiltere ve Fransa'da da popüler hale gelmiştir²¹⁹ (Spikes, 2014: XVII, 27, 33; Donnelly-Diehl, 2012: 160; Ruhling, 2007: 10-12)

5.4.52. Cadı Deneyleri / Cadı Avı ve İşkenceleri :

Cadılık davalarının Avrupa'da özellikle yoğunlaştığı bölgelere bakıldığında zaman bunun daha çok Batı Avrupa'da ortaya çıkan bir hadise olduğunu görmekteyiz. İlk kadın yakılması eylemi Engizisyon emriyle 1180 yılında Toulouse kentinde gerçekleşmiştir (L.Martin, 2009: 9).

Malleus Maleficarum'a göre;

“Kadınlar üzerinde hâkim olan üç ana kötülük bulunmaktadır. Bunlar sadakatsizlik, ihtiras ve şehvettir. Bundan dolayı onlar, diğer kadınlara göre daha fazla bahşedilmiş olan bu tür kötülüklerden dolayı, bu tür kadınlar cadılığa daha fazla eğilimlerdir.” (Kramer & Sprenger, 2018: 122)

“*Tarihte birkaç dakika, daha acı bir ironi ile doldurulur*” diyen bir Fransiskan keşiş gibi cadı avı ile yaşanan işkenceler yüzünden binlerce masumun hayatı fütursuzca son bulmuştur. Cadı avı sırasında İtalya, İspanya gibi birçok ülkede süren davaların çoğunda Engizisyon kontrolü ve baskısı oldukça yoğundur. Bu davalar için uygulanan prosedürler de oldukça gelişmiştir (Barry ve diğerleri, 1996: 113-114-124).

Prosedürlerin ilk aşaması sorgulama safhasıdır. Sorgulamanın safhaları şunlardır:

1. İyi niyetli sorgulama: Bu safha da yargıç tarafından cadının şeytan ile cinsel anlamda bir birlikteliği var mı yok mu araştırılır. Sorguda amaç suçun itirafını almaktır aslında. Bu yüzden beklenen itirafın gelmemesi halinde bir sonraki sorgu kaçınılmaz olur (Aksan, 2013: 355-368).

²¹⁸ http://www.wikiwand.com/en/Cucking_stool . 09.03.2016:

²¹⁹ Ayrıntı için bkz.<http://www.medievalwarfare.info/torture.htm> : 10.04.2016).

Malleus Malaficarum (1486)'a göre bir cadının sorgulanmaması için acele edilmemelidir. Zira hâkimin belli başlı işaretleri görmesi gerekir. Tanrı, kutsal bir Melek aracılığıyla şeytanın cadı üzerindeki yardımını esirgemesi için onu ikna edemezse, cadı işkencenin neden olduğu acılara hissiyatsız kalır ve herhangi bir itirafta bulunmaz (Kramer & Sprenger, 2018: 524).

2. *Ayrıntılı sorgulama*: Suçun itirafı için yapılan işkencenin kullanıldığı sorgulamadır. (Aksan, 2013: 355-368).

Sorgulamalar sırasında çok zâlimce ve akıl almaz işkence teknikleri uygulanıyordu. Bu konuda cellatlar hayal güçlerini konuşturuyorlardı, denilebilir. Yapılan işkenceler en basit anlamda ayaklara darbe uygulanması işkencesiyken parmakların çekiçle ezilmesi ya da ağız ya da rahme uygulanan armut işkencesi, göğüs koparıcı ve kesici aletlerle yapılan yoğun acı veren cinsel içerikli işkencelere kadar uzanan bir süreç tercih ediliyordu. (Aksan, 2013: 365).

Sorgulama sırasında yapılan işkence de itiraf almada yetersiz kaldıysa o zaman mahkûmun cadı olduğunu kanıtladığı düşünülen çeşitli deneyler devreye girmiştir. Cadı deneyleri denilen her formu ayrı bir işkence tekniği olan bu deneyler bazı bölgelerde uygulanmış, bazı bölgelerde ise yasaklanmıştır. Buna göre deneyler; su, ateş, iğne, gözyaşı ve kantar deneyleri -aslında bir yandan da işkenceleri- olarak sıralanabilir.

a-Su Deneyi işkencesi: Cadılara uygulanan işkence formu olarak soğuk su deneyi denilen bir nevî ceza çeşidinden bahsedilebilir. Bu deneyde bazı yazarlara göre cadılık ile suçlanan kadınlar çırlıçırplak soyulurken bazen de bu durum ahlâka aykırı olduğu için rahip cübbesi giydirildiğinden bahsedilir. Tabii bazen bu rahip cübbeleri de resmen bir işkence aracına dönüşüyordu çünkü suda şişen bu gömlek ya da cübbeler suda batmaya mani oluyor, bu durum şüphelinin cadı olduğuna kanıt olduğu için bu sefer de mahkûmun diğer işkencelere uğramasına sebep oluyordu (Duerr, 1999: 220-221).

Su ile deney yapılması suyun “saflığının hakemi” olarak seçilmesinden kaynaklanmıştır. Bu deney genelde cadı olduğuna dair çok yoğun şüphelerin olduğu kadınlara uygulanırdı. Deney sıcak veya soğuk su ile gerçekleştirilirdi. Sıcak su deneyinde kaynar su içerisine bir cisim atılır ve mahkûmdan sıcak sudaki bu cismi alması istenirdi. Burada amaç, bu kaynar suyun neden olacağı yaraların iyileşme

zamanını kontrol ederek hüküm vermektir. Çünkü bu yaralar erken iyileşirse mahkûm suçsuz, geç iyileşirse mahkûm cadı demektir. Soğuk su deneyinde ise mahkûm eli ve ayağı bağlı şekilde dereye, ırmak ya da sığ bir denize atılırdı. Mahkûm eğer su yüzeyine çıkıyorsa bu cadı olduğunun kanıtıydı. Çünkü bu durumda su bile onu kabullenmemiş oluyordu. Ancak su yüzeyine çıkmazsa masum olduğu için su kabullenmiş oluyordu fakat bu durumda da boğulmalar gerçekleşirdi. Mahkûm bu deneyde şayet boğulursa inanişâ göre diğer tarafa arınmış şekilde gitmiş olurdu. Bu deney sonunda cadı olduğu kanıtlanan mahkûmları bekleyen acı son ise yakılmaktı. *Cadıyı yüzdürmek* diye adlandırılan batmazsa suçlu batarsa suçsuz yöntemi, Kral James'a göre mahkûmun cadı olduğunu kanıtlamada şaşmaz bir yöntemdi (Berkowitz, 2013: 143; Frankle-Stein, 2005: 157; Akın, 2011: 274).

b) Ateş Deneyi işkencesi: Ateşe atılan bir nesnenin alınması istendiği bu deneyde oluşan yaraların çabuk iyileşip iyileşmemesi mahkûmun cadı olduğuna dair hükmüde beraberinde getirirdi (Aksan, 2013: 364).

Cadılığın temel kılavuz kitabı olan *Malleus Malaficarum* (1486)'a göre şeytanın belli bir ottan yaptığı tılsımlı suyu ellerine süren cadılar ellerinin yanmasından korunmaktadır. Şeytan gizliden gizliye başka maddelerle beraber cadının ellerini kızgın demirden korunmasını sağlayabilirdi (Kramer & Sprenger, 2018: 548-549).

c) İğne deneyi işkencesi: Günün teorisine göre, bir cadı vücudunda düzgün bir şekilde *Stigmata sagarum* olarak bilinen, şeytanın müdahalesi sayesinde acı çekmeyen bazı işaretlere sahipti. Benler, siğiller, lekeler gibi İşte iğne deneyi ile bu işaretlere ulaşılmaya çalışılırdı. Bunun için cadıların vücutları önce tıraşlanır sonra ortaya çıkan bu işaretlere iğneler batırılarak mahkûmun acı hissedip hissetmediği algılanırdı. Çünkü inanca göre eğer bu işaret şeytan belirtisi ise cadıya acı vermezdi. Ayrıca bazı durumlarda bu benlerin kanamaması da cadılık alameti sayılırdı (Donnelly-Diehl, 2012: 152).

Muhakkak bu bahsettiğimiz işkence âletleri ve işkencelerin dışında farklı ve acı verici ceza formları da kullanılabilirdi. Örneğin bir kişiyi baştan aşağı soyup onun bütün vücudunu tıraş etmek de bir işkencedir. Üstelik bu bir kadına yapılıyor ise ve kendi kasabasında birlikte yaşadığı iletişim halinde olduğu insanların önünde yapılıyorsa akıl almaz bir utanç ve psikolojik şiddete dönüşebiliyordu. Nitekim bu işkence tarzı, Avrupa da cadı ithamında bulunan birçok kadın için yapılmıştır. Bir kadın

cadı şüphesi altında önce ağlatılmaya çalışılmış (çünkü cadıların ağlamadığına dair yaygın bir kanı vardır, bu yüzden kişi ağlarsa masumluk işaretidir) sonra da kalabalık önünde güya şeytanın pençeleri ile yapılmış hissiz noktaları ya da şeytanın cadının bedeninde bıraktığı ben, leke gibi izleri bulmak için tıraş ediliyordu. Malleus Malaficarum (1486)'a göre cadının tıraş edilmesi yani onun tamamen soyulmasının altında yatan neden suskunluklarını sağlayan muskaların kıyafetlerine, saçlarına ve en mahrem yerlerine kadar şeytan tarafından gizlenmesidir. Cadının traşlanması sayesinde vücudu bu muskalardan arındırılmaktadır. Üstelik bu şeytan izlerini bulmak için çırılçıplak edilen kadın vücudunun her yeri firkete ya da iğne gibi benzer aletlerle santim santim araştırılıyordu. Hatta bugün bazı akademisyenler bu manzaralarda cadının yaşadığı duygusal şok durumundan dolayı geçici hissizlik yaşayabileceğini ve bu yüzden cadı olarak daha ağır işkencelere maruz kalabildiklerini söylerler. (Mysteries of the Unknown Witches and Witchcraft, 1995: 63; Kramer & Sprenger, 2018: 534).

Cadıları su deneyi ile yüzdürmekten daha faal bir yöntem, onları taciz etmektir. Zaten şeytan, cadıları çeşitli işaretlerle mühürlemişti. Bu işaretler siğil, ben ve bebek iblislerin emdiği inanan fazladan göğüs uçları olabiliyordu. Bu cadılık damgalarını ortaya çıkarmak için Amerikalı püriten papaz Cotton Mather'da olduğu gibi kadınların göğüs ve çeşitli uzuvları taciz edilebilirdi. İlk olarak aranan uzuv ise cadı ve şeytan arasındaki cinsel birliktelikten dolayı cinsel organ çevresiydi. Bazen de mahkûmun şeytânî damgası derinin altında olurdu. O zaman bu işaretlere iğne ve çeşitli boyutta kullanılan çivilerle ulaşıldı. Cadı ithamı ile ilgili mahkûmun vücudunda yapılan tüm bu araştırmalar kalabalık önünde yapılırdı. Yaşanılan bu tablo mahkûm için ne kadar acı verici olsa da halkı coştururdu ve kalabalık mahkûmu ya itip kakar ya da taciz ederdi. Bu aşama sadece bununla kalmıyor el kılavuzu Malleus ve diğer cadılık kitaplarında yazıldığı gibi cadının meme uçları ve klitoris metal aletlerle incelenip kollar, bacaklar veya boyun gibi diğer uzuvlarının da gözlemlenmesi, bu sırada bedeni bıçakla delip kesmek gibi uygulamalar özenle yapılıyordu. Bu acıların dayanılmaz olduğunu bilen kalabalığa göre eğer mahkûm tüm bu sürece direnirse bu durum şeytan tarafından cadıya yapılan işkencelerle onun direnç kazanmış olması olarak algılanıyordu Hagenau şehrinde yaşayan bir cadı bu konuda ilginç bir örnektir. Bu cadı bir erkek bebeği öldürüp pişirerek ve sonra işkence altındayken kullanmak için, bebeğin kalıntılarını öğütüp toz haline getirerek "sessizlik ihsanı"na kavuşmuştu. Hagenaulu kadın, pekâlâ

sessiz kalmış olabilir ama kalmışsa bunun nedeni büyük olasılıkla yaşadığı şoktur (Berkowitz, 2013: 143).

Malleus Malaficarum'a cadıların sessiz kalmalarında yatan neden şeytan tarafından kıyafetlerine veya saçlarına büyü müskalar yerleştirmiş olmasından dolayıdır. Eser de şöyle denilmektedir,

“Eğer mahkûmun üzerinde gizlenmiş herhangi bir şey bulunmamış olsa bile bu güce, birbirlerinden ne kadar uzakta olurlarsa olsunlar, başka cadıların yapmış olduğu büyülerle erişebilirler. Issburg'da bir cadı böbürlenerek, eline mahkûmun kıyafetlerinden sadece tek bir iplik geçmiş olsa bile, bu iplikle büyü yaparak ölümüne kadar işkence yapılırsa dahi hiçbir şeyi itiraf edemeyeceğini ifade etmiştir.” (Kramer & Sprenger, 2018: 536).

Cadıların diğer kadınlardan farklı olduğunu düşünen Engizatörlere göre cadılar açlık hissetmez, ağlamaz, iğneleri duyumsamaz ve acı hissetmezdi. Tabii burada kadınların çektiği bu acının miktarını da cellat belirlemiş oluyordu. Çünkü fiziksel acının ölçüsü arttırılarak aslında şeytânî bir kişilik olan cadının integral sürecinin aşamaları da hesaplanmış oluyordu. Bu yüzden cadılara uygulanacak işkencelerin amaca ulaşması için tek yol kalıyordu. O da cadılık anlayışının temeli olan ruh beden ilişkisini bozmak. Bunun içinde cadılar için uygulanan en acı verici işkence safhası cadının deri yüzme işkencesine tabi tutulması olurdu (Barry ve diğerleri, 1996: 213, 214).

Aslında inanışa göre cadılık öyle bir suçtu ki genel kaniye göre itiraf ancak acı altında alınıyordu. Bu yüzden cadı itiraflarında işkence de en acı veren işkence metotları revaçtaydı. Ancak işkenceye karşı olan İngiltere, işkence yerine itiraf ettirmede farklı teknikler keşfetti. İşte iğneleme tekniği bu amaç için kullanılıyordu. Böylece cadının vücudunda mutlaka bulunması gereken işaretlere ulaşılabilirdi. Ancak bunun yerine bazen de cadı uykusuz da bırakılabilirdi zira uykusuzluk, cadıyı ele veriyordu (Smith, 2001: 204-205). Uyku mahremiyeti adı verilen bu işkence de mahkûm cadı olduğunu itiraf edene kadar günlerce uyutulmuyordu. Orta Çağ'lardan XVIII. yy.a kadar uzanan tüm cadı davalarında etkisi görülen işkencenin cadılıkla itham edilen Elizabeth Clarke davasında amacına ulaştığı görülür. Yaşlı ve dul bir kadın olan Clarke, ayaklarının yere değmemesi için yüksek bir sandalyeye oturtularak günlerce uyutulmamıştır. Uykusuzluk yaşlı kadını o kadar harap ve bitap düşürür ki itirafçı olmayı kabul eder ve kendisiyle iş birliği halindeki 31 kişinin adını verir (Lyons, 2018: 177).

d) *Gözyaşı Deneyi*: Cadıların hissiz ve duygusuz insanlar olduğu için ağlamadıklarına inanılırdı. Bu durumda mahkûm ağlatılmaya çalışılarak ağlatılması sağlanırdı. Çünkü mahkûm ağlar ve gözyaşı akıtırsa suçsuz bulunur masumiyeti de kanıtlanmış olurdu (Aksan, 2013: 364).

Malleus Malaficarum (1486)'a göre cadının gözyaşı dökmemesinin ardında yatan neden, gözyaşının tövbe edenn kişilere bahşedilmiş bir lütuf olmasından dolayıdır. Bu durum eser de şöyle ifade edilmektedir; “*Zira Aziz Bernard bize, alçak gönüllülerin gözyaşlarının cennete ulaştığını ve fethedilmemiş olanın bu şekilde fethedilebileceğini söyler. Bundan dolayı gözyaşı şeytan için nahoş bir durumdur ve bunun önüne geçerek isterki cadının tövbe etmesine engel olabilsin*” (Kramer & Sprenger, 2018: 532).

e) *Kantar Deneyi*: İlginç cadı mitlerinden bir tanesi cadıların şeytana ruhunu satmasından dolayı hafif olmaları ve bu sayede gökyüzünde kolayca uçabilmeleriydi. İşte bunu kanıtlamak ruhunu şeytana vermiş olan bu cadıları bulmak için mahkûm kantar üzerinde tartılıyor hafif ya da ağır olmasına göre cadı olduğuna karar veriliyordu. Bu deneyde mahkûm kantarın diğer tarafına konulan ağırlıktan hafif gelirse cadıdır. Ancak burada ilginç bir durum vardır. Çünkü eğer mahkûm kantardaki ağırlıktan ağır gelirse bu sefer de kantarı büyülediğine inanılırdı. Bu yüzden mahkûmun kurtulması için tek çıkar yol kalıyordu; o da kantardaki ağırlığa denk gelmek (Aksan, 2013: 364).

f) *Tabut deneyi*: Cadı tarafından büyü ile öldürüldüğünden şüphelenilen cesetin, büyücü ile yüzleştirilmesi esasına dayalı bir deneydir. Deneyde sanık cesede dokunduğunda cesette bir değişim ya da kanama olursa maktulün o ana kadar gizli kalabilmiş katilinin tespit edildiğine inanılırdı (Akın, 2011: 277).

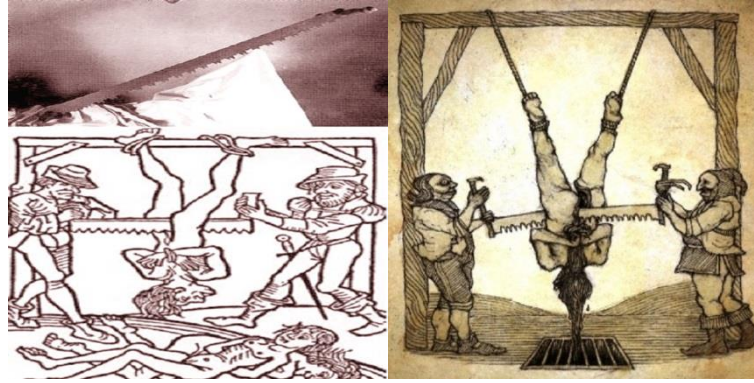
Bunun dışında cadı sandalyesi denilen bir işkence âleti de meşhur olarak kullanılmaktaydı. Steier lehçesinde “cadı sandalyesi” şöyle betimlenen bu işkenceyi Hans Peter Duerr: şöyle tarif etmiştir : “*Bu bankın en alt kısmında / işkence den geçirilecek kişi soyulur / kenevîr ipinden kaba bir gömlek giydirilir / oturtulur / ama (salva venia) nates ya da kıçının banka yerleşmeyip / banktan aşağı sarkması gerekir.*” (Duerr, 1999: 216)

Vücutun çeşitli bölgelerinin presslendiği işkence yöntemlerine ek olarak özellikle cadılık ile itham edilen kadınların göğüslerine baskı yaparak acı çektirme amaçlı göğüs işkence tekniği ya da *Breast Torture* uygulanmaktadır²²⁰. Aslında işkence kelebek işkencesi veya diz splitlerinde olduğu gibi vücuda baskı yapmayı sağlayan vidalar sayesinde istediğiniz kadar sıklaştırabildiğiniz bir mekanizmaya göğüsleri yerleştirip vidalar sayesinde sıkarak acı veren bir işkenceden ibarettir (Donnelly-Diehl, 2012: 139; Ramos ve diğerleri, 2005: 7-8; Kıncaid, 2011: 85; Ruhling, 2007: 33-36, 39)

5.4.53. Testere İşkencesi / Testereli Fıçı İşkencesi:

Avrupa'da ayaklanmalar itaatsizlik ve özellikle büyücülük gibi suçlar için kullanılan bir işkence türü olan testere işkencesi oldukça popüler bir işkence türüdür. Çünkü işkence yapılacak alet olan testere birçok kişinin evinde bile bulunabilen yaygın ve basit mekanizmalı bir alettir. Aslında testereler Antik Çağlardan beri kullanılsa da Orta Çağlar'da geliştirilmiş beş ana çeşit testere kullanılmıştır. Bunlar; el testeresi, iki saplı testere, çerçeve testere, çukur testere ve makine testereleri şeklindedir. Dolayısı ile eline testere alan iki adam her zaman gerginliği arttırabilirdi. Bu yüzden birçok farklı normlarda testere ile işkence yapma ya da öldürme şekline Orta Çağ'da rastlanılmaktadır. Elleri ve ayakları bağlanan mahkûmun baş aşağı durduğu işkence de cellat, kasıktan bedeninin yarısını kesmeye başlar ve testere kalbe ve akciğerlere ulaşana kadar işkence devam eder. Nadiren olsa uygulanan bir diğer işkence biçiminde mahkûmun çırılçıplak soyulup testere gibi dişli bir fıçının üzerine oturtulup işkence edilmesidir. Bu işkence biçimine Trier kaplıcalarından Winningen'deki bir cadı davası tutanağında, 1648-1651 yılları arasında görülen davalarda pek çok kadına ve erkeğe bu şekilde işkence yapıldığına dair notlarda rastlanılmaktadır. Hatta metnin kenarına *eşi görülmemiş yeni bir işkence türü* diye de not düşülmüştür (Duerr,1999: 217; Jones-Simons; 1961: 21-22; Cruciatibus, 2013: 93, 96; Donnelly-Diehl, 2012: 152-153; Pallitto, 2011: 39, 68).

²²⁰ <https://tortura.wordpress.com/category/tortura-medieval/> : 04.10.2018

Resim 5. 52: Testere İşkencesi (The Torture of Saw)²²¹

5.4.54. Ordalia İşkencesi/ Kaynar Su İşkencesi :

Ordalia işkencesi²²², yine mahkûmun suçunu itirafta kullanılan ilginç yöntemlerden bir tanesidir. Bu işkence, Kilise tarafından sapkın ilan edilen herkesin korkulu kâbusu haline gelmiştir. Genel anlamda kaynar su işkencesi olarak bilinse de bilinen kaynar su işkencelerinden farklı iki aşamalı bir norma sahiptir. İşkencede ilk adım olarak mahkûmun el, ayak gibi bazı organları kaynar suya batırılır biraz bekletildikten sonra ikinci adım olarak da kızgın bir demir mahkûma tutturulurdu. Bu aşamada cellat bir yandan da mahkûmun suçunu itiraf etmesi için öğütlerde bulunurdu. 1157'de Rems Konsüli'nde kabul edilmiş bir işkence yöntemidir. 1215'te ki Lateran Konsüli'nde bütün ruhban sınıfı için uygulanması yasaklanmıştır. Buna rağmen mahalle papazları bu işkence yöntemini hem basit hem de zevk verici buldukları için uygulamaya devam etmişlerdir (Esgin, 2013: 52).

5.4.55. Bekaret Kemerı Saflığın Kemerı/Venüs Kuşağı /Floransa Kuşağı :

Batı dünyasında bekâret kemerlerinden bilinen ilk söz, dönemin askerî teknolojisini tanımlayan Konrad Kyeser von Eichstätt'in Bellifortis'inde (1400) bulunmaktadır. Kitapta bekâret kemerleri, kadınların sert demir pantolonları olarak tanımlanmaktadır. Erken iffet kemerleri ile ilgili ortak efsaneler, kutsal topraklara seyahat eden Haçlılar tarafından geri dönüşlerini bekleyen eşlerinin aslına uygunluğunu sağlamak için kullanılmışlardır. Ancak bu bilgi kayıtsız görünmektedir, çünkü bu erken kayışlar çok rahatsızdı ve uzun süre giyilebilecekleri pek mümkün görünmemektedir.

²²¹ <https://tortura.wordpress.com/category/tortura-medieval/> . 09.03.2016.

²²² Ordalia işkencesi : The Torture of Ordalia

Bekâret Kemeri²²³ aslında cinsel ilişkiyi engellemek ve önlemek için kadınlara tasarlanmış bir mekanizmadır. Aslında iffeti korumayı ve tecavüzleri engellemek için kullanılmıştır. Mitsel olarak kökeninin Haçlı seferine katılan bir şövalyenin sevgilisinin kendisine sadakatını saklamasından geldiği söylenir. Daha sonra yayılan ortak efsanelerde de Haçlı seferine katılan askerlerin geri dönüşlerini bekleyen eşlerinin iffetlerini korumak adına bu kemerleri kullandığı yayılmıştır. Daha mantıklı olan başka bir teori ise kuşatmanın ardından bir kentin teslimi durumlarında saldırganların tecavüzlerine karşı iffetlerini korumak için kadınların kendileri tarafından kullanıldığı yönündedir. Kemer özellikle kadınların sadece sıvı dışkı yapmasına izin veren bir dizayna sahipti. Hatta bazı modellerinde çiviler de olabiliyordu. İşte o zaman acı veren bir işkence âletine dönüşürdü. Yine de kullanım açısından çok da popüler olduğunu söyleyemeyiz. 1400'lerden sonra özellikle XVI yy.da nadiren de olsa kullanılmış bir işkence âletidir (Classen, 2007: 1-6; Donnelly-Diehl, 2012: 241-242).

Resim 5. 53: Bekaret Kemeri (Torture Of Chastity Belts or Girdle of Purity / Girdle of Venus / Florentine Girdle)²²⁴

5.4.56. Ağız Tasmaları İşkencesi :

Museliere de commeres da denilen bir diğer işkence türü ise genel anlamda bilinen bir ağız tasmasıdır. İşkence sırasında ağız tamamen bu tasma ile sıkıştırılıp sırtüstü yatırılır ve mahkûm başka şiddetli işkencelere maruz bırakılırdı (Esgin, 2013: 53).

²²³ Bu kemerin antik ve mitsel boyutu ve ortaçağda ki işlevi için ayrıntılı bilgilerin yer aldığı eser için bkz. A. Classen, *The Medieval Chastity Belt: A Myth-Making Process. The New Middle Ages*. Palgrave Macmillan Press, New York 2007.

²²⁴ <http://www.medievalwarfare.info/torture.htm> /. 10.04.2016

5.4.57. Soyma İşkencesi:

XIV. yy. dünyasında mahrem kavramı aslında bugünkü kadar hassas konulardan bir tanesidir. Nitekim asılırken çıplak olmama, genelde hem kadına hem de erkek hususunda dikkat edilen bir nokta idi. Bu yüzden de manevî olarak yıpratıcı ilk işkence, mahkûmun soyulması idi. Özellikle bu soyulma işi kalabalık bir topluluk önünde yapıldıysa mahkûm için büyük bir utanç kaynağıdır. Bunun yanında eğer mahkûm soyulduktan sonra işkenceler devam ediyorsa bazı beklenmedik durumlar da ortaya çıkardı. Örneğin, kadın ve erkeklerde asılma işkencesi sırasında birtakım cinsel ereksiyonların meydana geldiği de olmuştur. Hele mahkûm bu işkence sırasında çıplak ise erkeğin ereksiyon olması utanç verici olarak bulunurdu. Yine kadınların onların çıplak vücutlarına bakması da utanç sayılırdı. Bu yüzden bir bireyin soyulması ve bu şekilde teşhir edilmesi de ceza sistemi içerisindeki parçalardan bir tanesiydi. Ancak soyulmanın tek başına işkence olarak uygulandığı örnekler de mevcuttu. Özellikle eşcinseller veya diğer cinsel suçları işleyenler, çırılçıplak soyulup önce şehir veya kasabalarda dolaştırılırdı. Devamında cinsel organlarından bir kütüğe çivilenirdi. En son aşamada da genelde yakılırlardı (Duerr, 1999: 233, 236).

5.4.58. Ördek Sandalyesi- Horoz Sandalyesi İşkencesi :

İşkence biçimi hafif cezalar karşısında veya fahişelik şüphesi altında yapılırdı. İşkencenin uygulanış biçimi mahkûmun genellikle ördek, horoz veya gece sandalyesi adıyla anılan bir taburenin üstünde saatlerce oturtulma cezasıdır.²²⁵ Bu cezanın verilme amacı, işkence çektirmekten çok suçluyu aşağılamak ve teşhir etmektir (Scott, 2009: 239).

5.4.59. Charbonts Ardents/Ateş İşkencesi:

Charbonts ya da ateş işkencesi denen bu işkence de mahkûm diğer ateşe atılma işkencelerinden farklı olarak yanan veya kor haline gelmiş kömür kuru üzerinde yürümeye maruz kalmaktaydı. Bu yüzden de ateş işkencesi²²⁶ olarak da bilinen bir işkencedir. Sorgulama sırasında yapılan işkencelerden bir tanesi olarak bu işkence de acı seviyesini arttırmak için sanığın ellerine ayaklarına veya çeşitli uzuvlarına yağ sürülüp ateşe maruz bırakılma ve böylece acıyı katlayarak arttırma vardı (Esgin, 2013: 53).

²²⁵ Ördek Sandalyesi- Horoz Sandalyesi İşkencesi: The Ducking-Stool / Cucking-Stool

²²⁶ Charbonts Ardents/Ateş İşkencesi : The torture of Charbonts

5.4.60. Porto İşkencesi :

İspanyolların ünlü ip işkencelerinden bir tanesidir.²²⁷ Raf veya El Potro işkencesine benzer. Portodaki değişiklik, iplerin tahta bir yataktan ziyade duvara tutturulmasıydı. Duvara monte edilmiş demir halkalardan geçirilen ipler ile bir tabureye oturtulan mahkûmun elleri kolları sıkıca bağlanır, halatlar çekildiğinde ve tabure atıldığında mahkûm duvardan sarkardı. Cellat ise kendisiyle işbirliği yapana kadar bu pozisyonda mahkûmu tutarak acı çekmesini hızlandırmaktaydı. İşkencede cellat, mahkûmun bedenini saran bu ipleri daha da sıkılaştırarak itirafını hızlı almayı amaçlardı (Donnelly-Diehl, 2012: 156).

5.4.61. Banyo İşkencesi :

Banyo İşkencesi²²⁸ Antik Roma'dan beri uygulanan basit bir işkence yöntemidir. Bu işkence de mahkûm hazin bir sonla ölümü tatmaz. Bu yüzden bir öldürme yöntemi olarak banyo işkencesini gösteremeyiz. Bu form, mahkûmu bir cezalandırma biçimidir. Banyonun sıcak, nemli ve boğucu ortamına saatlerce bırakılan mahkûmun bu bunaltıcı ortama dayanamayıp suçunu itiraf etmesi amacını taşırdı (Scott, 2009: 242).

5.4.62. Yuvarlak İşkencesi:

Önce mahkûmun kol ve bacaklarının kırıldığı daha sonra yuvarlak bir cisim üzerine bağlanıp orada ölüme terk edildiği bir işkence yöntemidir. Daha çok XVI. yy.da uygulanmıştır. (Esgin, 2013: 54)

5.4.63. Heretik Çatalı /Çift Çatal / Kafir Çatalı ve Heretiklere Uygulanan diğer İşkenceler:

Engizisyonun en çok mücadele ettiği gruplardan biri Heretiklerdi Çünkü Kiliseye göre Heretikler sapkın bir topluluktu. Kilise başta Katharlar olmak üzere Engizisyon eliyle Heretik gruplarla mücadelede kendine göre gittikçe artan bir başarı ivmesine sahip oldu. Tıpkı cadılar gibi Heretikleri yakalamada da Engizisyon, korku ve jurnal sistemini faal işlev olarak kullanmıştır. Herhangi bir işkence yapılmadan önce, bir soruşturma ve ardından bir duruşmanın yapılması gerekiyordu. Engizatörler, Heretik ve kripto avına çıkmak için şehre gelir ve araştırmalar yaparlardı. Görevliler şehir ya da kasabalara geldiğinde o civardaki herkesin çevresine toplanmasını isterdi. Katılım

²²⁷ Porto İşkencesi :The Torture of Porto

²²⁸ Banyo İşkencesi :Torture of The Bath

zorunlu değildi ancak katılmayanlar şüpheli sayıldığı için yargılanmak ve ceza almaktan çekinen insanlar buna katılıyorlardı. Heretik olanların kimler olduğu öğrenilip çevreden bilgi alınınca ya da kişinin kendi itirafından sonra duruşmalar başlardı (Bannet, 2012: 3).

Duruşma süreci sanıklar için çok adaletsizdi. Sanığın tek hakkı kasabada onlara karşı derin bir nefret uyandıran herkesin ismini vermesiydi. Eğer bu doğruysa sıklıkla sanıklar bırakılır ve onları yanlışlıkla suçlayanlara cezaevinde hapis cezası verilirdi. Onlara karşı kin tutan birini isimlendirmekten ötürü, sanıkların yapabileceği en iyi şey, çoğu zaman sert cezanın önüne geçmek için masum oldukları takdirde yalan söyleme noktasına kadar tanıklık yapmaktı. Masumiyeti neredeyse imkânsız hale getiren bir başka haksız uygulama, hüküm giymiş suçluların ve bilinen sapkınların sanıklara karşı ifade verebileceklerinin hemen hemen herkes tarafından kanıt kabul edilmesiydi. Engizatörler, birçok suçlu sapkın olduğundan emin olmak için itiraf almaktan ve bunun için işkence uygulamaktan geri durmuyorlardı (Bannet, 2012: 3)

Heretiklere uygulanan yakılma, idam, ev hapsi gibi birçok işkence türü vardır. Ancak özellikle Heretiklere uygulandığı için meşhur olan işkence *Heretik Çatalı ya da Kafir Çatalı* diyebileceğimiz işkence âletidir. İsmi aldığı işkence âleti çift çatalı köpek tasmaına benzeyen bir metal boğazlıktır. Elleri arkadan bağlanan mahkûmun boğazına bu metal alet geçirilince metalin gövdesinde her iki tarafta da yer alan sivri uçlar mahkûmun boyuna sabitlenirdi. Bir tarafı göğsüne diğer tarafı da çene altına denk gelir ve böyle bir durumda mahkûm kafasını sürekli yukarıda tutmak zorunda kalırdı. Bu işkence de çoğunlukla mahkûmlar boyunlarını öne düşürmemek için uyumamayı tercih ediyorlardı. Dişler yeterince uzun değildi ve eğer mahkûm başını öne eğmez ya da uyumazsa öldürecek bir konumda bulunmuyorlardı ama şüphesiz inanılmaz derecede acı veriyorlardı. Çünkü eğer başını öne düşürürse bu çatallar boynuna saplanacak ve mahkûmun ölümüne bile neden olabilecektir. Ancak çoğunlukla amaç mahkûmun hareketlerini kısıtlayarak hayatını daha sefil bir hale getirmek ve itirafını hızlandırmaktı (Spikes, 2014: 51, 39; Cruciatibus, 2013: 53-54; Dunning, 2010: 70; Donnelly-Diehl, 2012: 147; Ruhling, 2007: 52).

Resim 5. 54: Heretik Çatalı /Kafir Çatalı/ Çift Çatal (The Torture of Heretic's Fork / Horquilla O El Tenedor De Los Herejes)²²⁹

Ateşte yakılma işkencesi: Heretikler için en çok verilen cezalardan biri de ateşte yakılmadır. Katharlar için sıkıntılı dönemin başlangıcı ve zayıflayışı köklerini kazımak adına Kilise tarafından başlanılan Haçlı Seferi ile olmuştur. Kilisenin XIII. yy.ın başında kendilerine düzenlediği Albi Haçlı Seferi denilen bu Haçlı Seferi ile en önemli kalelerden biri olan *Montsegur* Kalesi'nin alınmasıyla başlar. Bu kale alındıktan sonra kale içinde Kiliseye karşı direniş gösteren tüm Katarlar yakılmıştır (Le Goff-Schlegel, 2006: 86).

Ömür boyu ev hapsi özellikle Heretik kadınlar için uygulanan bir cezaydı. Ancak toplumsal hayattan tüm yaşamın boyunca soyutlanma, birçok açıdan engellenme, özgürlüğün kısıtlanması gibi birçok sonuç doğuracağı için acısız bir işkence yöntemidir (Federici, 2009: 38-39).

5.4.64. Tomruk/ Kütük İşkencesi :

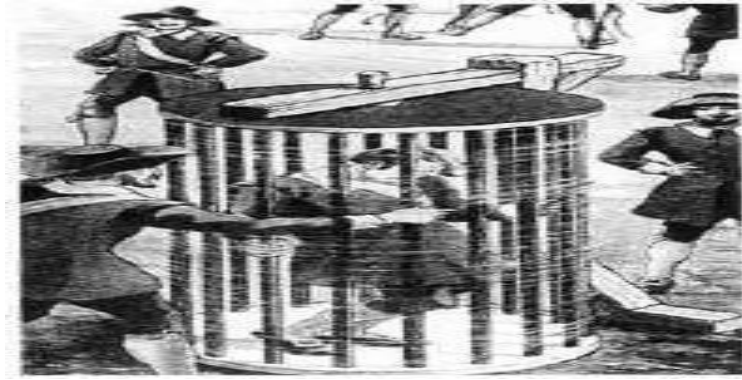
İşkence daha çok hafif cezalar için, çok sık kullanılan bir ceza sistemi idi. Elleri ve ayakları tomruğa bağlanan mahkûm saatlerce bu tomrukta²³⁰ kalmaktaydı. Uzun bir süre burada kalmak mahkûm için gerçekten zor olmalıdır (Scott, 2009: 235-236).

5.4.65. Topaç İşkencesi / Dönme Dolap İşkencesi :

İşkence de mahkûm bir kafes içine konular ve topaç gibi döndürülürdü amaç; mahkûmda şiddetli bir mide bulantısı oluşturmaktır. Şiddeti büyük olmadığı için daha çok İngiltere'de askerlere verilen cezalar arasında bu işkence âleti görülmektedir (Spikes, 2014: 68,101-102; Rejali, 2007: 297)

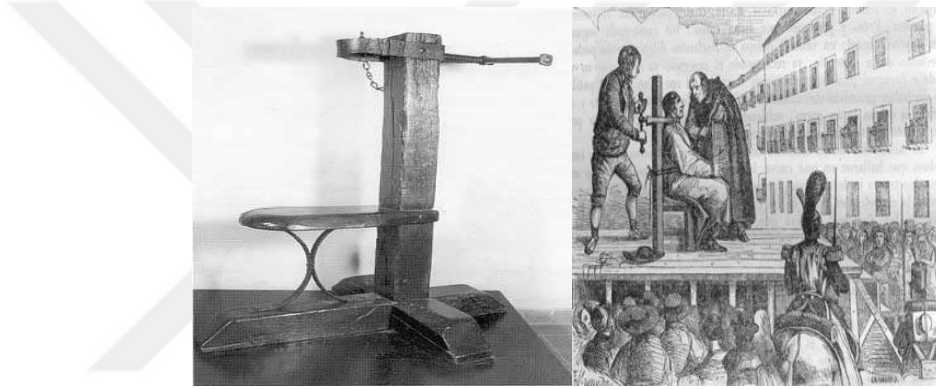
²²⁹ <http://www.medievalwarfare.info/torture.htm> /10.04.2016

²³⁰ Tomruk/ Kütük İşkencesi :The Torture Of Stocks

Resim 5. 55: Dönme Dolap İşkencesi (The Torture of Whirligig)²³¹

5.4.66. Garrote İşkencesi :

Resim 5. 56: Garrote İşkencesi (The Torture of Garrote)²³²

İspanya'da ortaya çıkmış olan bu işkence âletinde amaç, mahkûmun omiriliğinin zedelenmesi ve acı içinde yavaş yavaş ölmesidir. İki tip Garrote vardır. Bunlardan ilki *İspanyol Garrote* denilen normda, mahkûma takılan madeni boyunluğun arka kısmına doğru uzanan vidalı demir parçası vardı. Bu demir parçası sıkıştırıldıkça mahkûm inanılmaz acılara maruz kalmaktadır. Çünkü vidanın sıkıştırılması mahkûmu boğuyor ve boğulma sürecinde öldürüyordu. İkinci tip ise *Katalonya Garrote* denilen, aynı zamanda tüm boynu ileri doğru zorlayan, sabit boyunluk ile nefes borusu ve omuriliğe zarar verip ezen farklı bir vida noktasına sahip olan işkence âletidir. Bu tipte hem boğulma hem de omuriliğin yavaş tahrip olması sonucu ölüm kaçınılmaz hale geliyordu. Garrote'nin en olumsuz yönü ızdırabın celladın keyfine göre uzayıp kısılmasıdır. Halka açık alanlarda infaz biçimi olarak seçildiğinde infaz hızlı bir şekilde

²³¹ <https://tr.pinterest.com/pin/27232772717237091/> .10.03.2018

²³² <http://www.medievalwarfare.info/torture.htm/> .10.04.2016

gerçekleşmediğinde kalabalığın bu durumdan memnun kalmayacağı da unutulmamalıdır (Spikes, 2014: 20; Donnelly-Diehl, 2012: 205; Mannix, 1967: 76, 89).

5.4.67. Bâkire Meryem Öpücüğü :

İşkence âleti²³³ ile ilgili tek bilgi George Scott'un eserinde 1832'de Almanya Nuremberg Kalesi'nde bu işkence âletinin varlığı ile ilgili araştırma yapan Bay R.L. Pearsall'dan aktardıkları kadarıyla mevcuttur. Scott'un Pearsall'dan aktardıklarına göre işkence âletinin özellikleri şu şekildedir. Bâkire Meryem öpücüğü denilen işkence âleti, aslında dayanıklı bir kafes üzerine saç bir levha geçirilen ön tarafında kanatlı kapılar olan bir heykeldir. Heykelin sağ göğsünün içinde 13, sol göğsünün içinde sekiz tane hançer veya kama ve yüzün iç kısmında da mahkûmun yüzünü ve gözlerini parçalamak için iki hançer veya kama yer alır. Kısa bir dinî ayinden sonra suçlarından tövbe etmesi istenilen mahkûm, yaşadığı ruhanî duyguların da etkisi ile heykeli kucaklamaya zorlanıyordu. Mahkûm istenileni yaptığı zaman önce yaralanıp sonra heykelin alt tarafında yer alan bıçaklar yardımıyla fırlatılıyordu. Yani mahkûm, bâkirenin bu öldürücü kucaklamasından kurtulursa bu kapaklı kapının arkasında kılıçlardan örülü bir tür beşiğe düşmüş olarak kendini buluyordu. Heykelin içine girdiğinde de mekanizmadaki kamalar ve kılıçlar yüzünden paramparça olmuş bir şekilde ölüyordu (Aktaran Scott, 2009: 223-226).

5.4.68. Demir Eldivenler / Zırh Eldivenler İşkencesi :

Demir eldiven ya da zırh denilen bu işkence âletinin²³⁴ üzerinde bilekleri sıkıştırmaya yarayan manivelalar vardı. İşkencede mahkûm önce sandalye gibi yüksek bir yere çıkartılırdı. Daha sonra mahkûmun elleri demir eldivenlerle hem bileğine hem de bir kirişe ipe veya zincirle tutturulurdu. Son aşamada mahkûmun ayağının altındaki sandalye çekilir ve mahkûm havada asılı kalırdı. Bu işkence de amaç, mahkûmun bedeninin bütün ağırlığını asılı kalan bileklere bindirerek demir zırhların ya da eldivenlerin mahkûmun etine daha çok girip eti kesmesiydi. Böylece mahkûmun ızdırabı artacak ve kolları da şişecekti (Scott, 2009: 237).

²³³ Bâkire Meryem Öpücüğü : The Kiss Of The Virgin Mary.

²³⁴ Demir Eldivenler/Zırh Eldivenler İşkencesi : Torture Of The Iron Gauntlets

5.4.69. Prensın Kılıcı:

Prensın kılıcı formu, işkence biçimi olması yanında toplumun belli bir kesimine yapılan bütün cezaların nedenini belirten bir ana başlık olarak da önemlidir. Orta Çağ Avrupası'nda merkezi mekanizma için önemli olan şey, halkın monarşinin varlığına ve disiplinel hayat tarzına itaat etmesiydi. Özellikle XIII. yy.dan itibaren bu monarşik disiplini bozan ve itaatsizlik eden serseriler, bunun bedelini çoğu zaman bedensel birtakım cezalara çarptırılmakla öderlerdi. Ancak serseriler bilirdi ki en basiti sakatlama ve teşhirden başlayan bu cezalara maruz kalma nedenleri monarşik yönetimdi. İşte bu duruma serserileri disiplin altına almak amacıyla yapılan işkencelerin tümünün genel adına *Prensın kılıcı* denmektedir (Muchembled, 1998: 116).

5.4.70. Döner Tabut İşkencesi:

Döner tabut işkencesi olarak bilinen işkence de bir direğe bağlanan mahkûm, bir çark vasıtasıyla döndürülürken helezon şeklinde yerleştirilmiş bıçaklar devreye girerek dönme sırasında ileri geri hamlelerle bedeni parçalıyordu. Zaten işkence de ismini mahkûmun sürekli döndürüldüğü bu çarktan almıştır. İşkence sırasında acı dolu anlar yaşayan mahkûma ölüm, adım adım uzun bir seyirde gelmektedir (Bardakçı, 1996: 24)

5.4.71 Bestiarii / Bestiarius Canavar Savaşçıları/ Avcılar İşkencesi:

İşkence Antik Roma'dan itibaren kullanılan mahkûmların vahşi hayvanların önüne mahkûm edilerek atılması işkencesidir. Mahkûm, hayvandan kaçamayacak bir alanda kendisini izleyen kalabalık bir kitle ya da yöneticiler önünde cezasını çekerdi. Doğu'dan Batı'ya kadar birçok devlet tarafından kullanılan bu işkenceye Roma'da *Bestiarii işkencesi*²³⁵ ya da *Ludus Matutinus* denirdi. Roma'da devlette senatörler ve diğer elit kesim dışında kalanlar ihanet, tecavüz gibi suçları işliyorsaydı genelde mahkûmiyet bu şekilde oluyordu. Ancak aynı suçu işleyen elit kesimin kılıçla idam edilme imtiyazı vardı. Bu arenalarda suçluları cezalandırmak için getirilen hayvanlar o dönem bilinen dünyanın getirilen en egzotik hayvanlardı. Gladyatör ve arena dövüşleri akıllarda kalan en önemli örnekleridir. Zamanla bu hayvanlarla mücadele edecek yeteneğe sahip olan savaşçıları, Lutus Matutinus denilen yerde yetiştirdi. Böylece bu vahşi hayvanlarla mücadeleler büyük meydanlarda olmaya başladı. Bu işkence, değişik

²³⁵ Bestiarii / Bestiarius Canavar Savaşçıları/ Avcılar İşkencesi: The Torture Of Bestiarii /Bestiarius/ Venatores/Ludus Matutinus

boyutları ile Antik Çağ'dan Orta Çağlar'a taşınsa da vahşi bir hayvanın pençesi altında can vermede acı veren diğer işkence tarzlarından eksik kalmadı²³⁶ (Platner, 1929: 320; Oesterdiekhoff, 2009: 190)

5.4.72. Kan Kartalı İşkencesi :

Haralds ve Orkneyinga Destanı gibi Viking İskandinav masallarında dahi bahsedilen bu işkence tarzına *Kan Kartalı* denir. Bu topraklarda Antik Çağ'dan itibaren IX-XI. yy.lara kadar kullanıldığı bilinen bu işkence de amaç düşmana etkili bir mesaj göndermektir. Bu işkencede mahkûmun kaburgaları kuyruk kemiğinden göğüs kafesine kadar dilim dilim kesilir ve organlar ortaya çıkarılırdı. Her kaburga titizlikle celladın baltasıyla ayrılırdı ve onları kanat olarak biçimlendirmek için vücudun dışına çekilirdi. Sonra mahkûmun ciğerleri çıkartılır, oluşan yaranın üzerine tuz serpilirdi. (Frank, 1984: 332-343; Donnelly-Diehl, 2012: 144)

Resim 5. 57: Kan Kartalı işkencesi (The Torture of Blood Eagle)²³⁷

İskandinav yazarları “*Kan Kartalı*” işkencesini dört kişiyle ilişkilendirdiler. Mahkûmlardan ikisi, IX. yy.dan kalma tarihi figürlerdir: lalla ve Halfdan gibi. Kalan iki mahkûm ise efsane dünyasından: Lyngvi ve Dev Brusi 'dir (Frank, 1984: 333).

5.4.73. Diğer Ezici Tespitler Ve Psikolojik İşkence Formları:

Orta Çağ Avrupası'nda yapılan işkencelerin çoğu inanılmaz derece acı verici olsa da işkence âleti olarak kullanılan araçların çoğu oldukça basit ve sıradan

²³⁶ Ayrıntı bilgi için bkz.

https://penelope.uchicago.edu/~grout/encyclopaedia_romana/gladiators/bestiarum.html. 21.04.2019

²³⁷ <https://nobleseba.wordpress.com/tag/most-brutal-torture-techniques-in-history/>. 22.11.2018 ;

<https://allthatsinteresting.com/blood-eagle/>. 22.11.2018

mekanizmalardı. Zaten işkence yapabilmek adına da herhangi bir alet tasarlanmanın yanında acı verebileceği düşünülen her şey bu mekanizmaların yerine kullanılabilirdi.

XIII. yy.da büyücülük davalarında görülen ilginç bir işkence biçimi vardır. *Kedi işkencesi*: Bu işkencenin mucidi *Theodore Lascares*'dir. İşkence biçiminde büyücülükle suçlanan kadınlar, çıplak olarak bir kedi ile aynı çuvala bırakılmaktadır. Bu işkence fare işkencesi kadar acı verici olsa da yöntem nadiren kullanılmış ve popüler olma konusunda başarısız olmuştur. Kedi işkencesi denilen bu işkencenin farklı bir versiyonu daha sonraki Martin Luther'in hemen sonrasında Luthercilere uygulanmıştır. Buna göre büyük ve vahşi bir kedi, soyulmuş mahkûmun çıplak karnına bağlanmıştır. Sonra kediye iğne batırılarak mahkûmun etini parçalaması sağlanmıştır. Aynı sıçan/fare işkencesinde olduğu gibi bu formda da kedi bağırsakları kemirerek mahkûma büyük eziyet vermektedir (Scott, 2009: 245-247).

Bunların dışında diğer işkence çeşitlerine benzeyen birtakım farklı yöntemler de vardı. Bunlar arasında *the lignum işkencesi* olarak bilinen işkence bacakları birbirinden ayırmak için kullanılan raf benzeri bir cihaz (Ramos ve diğerleri, 2005: 7-8) yardımıyla mahkûma acı veren bir işkenceydi. Adını, kullandığı işkence âletinden alan *the unguiae işkencesi* bir nevî vücuttan et parçalarının koparılmasıydı. Ancak bunun için vücudundaki et parçalarını koparan metal kancalardan oluşan işkence âleti (Ramos ve diğerleri, 2005: 7-8) kullanılıyordu. Yine *The mala mansio işkencesi* ayakta durmak, oturmak veya yatmak için şüpheliyi çok küçük bir odaya hapsedme cezasına verilen isimdi (Ramos ve diğerleri, 2005: 7-8).

Sadece fiziksel değil hem fiziksel hem o dönem için adı konulmamış olsa da psikolojik yıkımları olan bir işkence formu da toplu *tecavüzlerdi*. Kadınlarda en yaygın işkence yöntemi olan tecavüz gibi işkence biçimleri de vardı (Bennett, 2012: 4-5).

XV. yy.da Hippolyte de Marsillis adlı yazarın kaydettiği ilginç işkenceler mevcuttur. Örneğin mahkûmların *tuzlu suya batırılan ayaklarının keçilere yalattırıldığı gibi işkenceler de* kullanılıyordu. Yazar bu işkenceyi tarifsiz bir metot olarak nitelendirir. Bunun dışında mahkûm *koltuk altlarına sıcak yumurta konulması* ya da *parmaklarına mum bağlanması* gibi sıra dışı ve yaygın olmayan işkence formlarından da bahseder (Scott, 2009: 246-247).

Orta Çağ'da bedensel cezalar, sakatlamalar ve idam cezalarından oluşsa da mahkeme kararı ile verilen sürgün ve haç cezaları ve baskı mekanizmaları da birer ceza sistemi olarak uygulanıyordu. Bu cezalar arasında bir diğer işkence formu da *diri diri toprağa gömülme işkencesidir*. Ancak bu, her zaman uygulanmıyordu. Yine de değişken ceza sisteminde farklı bir seçenek olarak yerini hep korudu. Bazı kadınlar için diri diri gömülme cezası da verilmekteydi. Ancak farklılaşan cezalar da vardı. 1317'ye kadar kaplazarlar, *suda haşlanma işkencesi* görürken bu tarihten sonra idam cezası verilmiştir. 1466'da eşcinsel ya da hayvanlarla ilişkiye girenlere yakılma cezası verilir ya da hapiste tutulurlardı (Muchembled, 1998: 63).

Kundakçılar kâfir ve cadılar, zehirciler, kalpazanlar ve cinsel sapkınların diri diri yakılması yanında zina, kürtaj ve kâfirlik gibi suçlarda genelde boğma cezası veriliyordu. *Boğma cezası da* bir işkence türü olarak Orta Çağ dünyasının genelinde olduğu gibi Avrupa'da da yaygındı. XVI. yy.da bazen hâkimler diri diri yakma ya da işkence çarkı cezası veriyse mahkûmun yavaş yavaş öldürülmesi yerine fikir değiştirip hemen boğulması konusunda cellatlara deklere verebiliyorlardı. Bunun yanında diri diri toprağa gömme cezası da uygulanan cezalar arasındadır. Bu işkence, bir ceza şekli olarak daha çok utanç verici suçlar işleyen veya kürtaj yapıp kocalarını öldüren kadınlara veriliyordu. Üstelik bu işkence ve ceza normunda zihin altında yatan bir korku furyası nedeniyle mahkûm öldükten sonra bile işkence görmeye devam ederdi. Çünkü muhtemelen hayalet korkusu yüzünden cellat, kadını gömdükten sonra mezarın üzerinden kalbinedenk gelecek şekilde bir kazık çakarak cezayı tamamlardı (Ruff, 2001: 99, 111).

Bazen bilinen işkenceler, farklı işkence araçları kullanılarak yapılıyordu. Bunlar arasında Fransız Protestanları'nın Katolıklara uyguladığı işkence tekniği ilginçtir. Bu işkence aslında testere işkencesine benzemektedir. Ancak işkence de kullanılan malzeme testere değil, iptir. İşkence sırasında mahkûm aynı testere işkencesinde olduğu gibi çırılçıplak soyulur fakat testere ile değil çok sıkı gerilmiş bir ip üzerinde aynı testere gibi ileri geri sürülerek işkenceye maruz kalırdı. Bu işlem sırasında ip deriyi kemiklere kadar kestiği için muazzam acı veren bir işkence âletine dönüşürdü (Scott, 2009: 245).

Bütün bunlara ek olarak çok uygulanan işkence normalerinden biri de *eritilmiş kurşunun kulaklar ve boğazdan aşağıya aktarılması veya kızdırılmış zeytinyağı içirilmesi*ydı. Ancak bütün bunların paraları da yine mahkûmun ailesi veya akrabalarından karşılanıyordu (Esgin, 2013: 55).

Yüzyıllar boyunca her toplum için popüler olan *sakatlama işkenceleri* Avrupa'da özellikle XIV. yy.da yoğundur. Çünkü sakatlamalar, işkence âletlerine gerek kalmadan mahkûma acı veren en büyük işkence türlerinden biridir. Kol ve bacakların kırılması yanında dil, kulak, gözkapağı gibi uzuvların kesilmesi bazen bununla da yetinilmeyip gözlerin oyulması, dillerinin delinmesi bu yüzyılın genel cezaları arasında sıkça yerini almaktadır. Ancak XV. yy.dan sonra bu cezaların yerini daha çok direğe bağlanarak teşhir etme gibi cezalar almaya başlamıştır (Muchembled, 1998: 64-65).

VI. BÖLÜM: İŞKENCE PATLAMASI VE SUÇ ORANLARINA ETKİSİ

6.1. İŞKENCE DE SOSYAL STATÜ VE CİNSEL AYIRIMCILIK

6.1.1. Sosyal Statüye Göre İşkence

Orta Çağ dünyasındaki kentleri ve bu kentlerdeki mimarî yapılar göz önüne alındığında genel anlamda topluma egemen olmak isteyen hiyerarşik güçlerin varlığı görülebilir. Katedrallerin mimarî görkemlerinin bile Orta Çağ insanı üzerinde Kilisenin etkinliğinin boyutunu gösterdiği anlaşılabilir. Genel anlamda dilencileri, serserileri, esnafı ile oldukça sade bir yaşamın hükmettiği bir şehirde, halkın yaşadığı münzevi konutlar, yaşamın onlar için ne kadar zor geçtiğini gösterircesine konumlanmıştı. Şehir hayatının genelini kapsayan ana tema zıtlıktı. Aydınlık ile karanlık, sükûnet ile gürültü gibi. Bu zıtlıklar içerisinde her ne kadar bugünkü modern zamanların silüetleri olan banliyöleri ya da görkemli gökdelenler görülme bile asillerin evleri ve şatoları sade, vatandaşa tehditkâr bir tutum sergilercesine yüksekti ve bu zıtlık ahengine eşlik ediyordu. Ancak yine de kentteki ahengi kontrol altına tutmaya çalışan şehre yükseklikleri ile yukarıdan bakan tek kibirli mimarî yapı Kilise'dir. Mimarî açıdan bile kente egemen olan bu Kiliselerin gerçek hayatta da kendine biatlarına uyan bir toplum yaratma çabaları ve kendilerince disipline etme yolları Engizisyon denilen bir gerçeklik yaratacaktır (Huizinga, 1997: 14,16).

Orta Çağ Avrupası'nda adalet anlayışı Monarşi'nin gücünü tasdikleme eylemi olduğu için verilen cezalarda çoğu zaman keyfi durumlar ortaya çıkabiliyordu. Örneğin sadece Kilise doktrinlerine karşı gelen biri İngiltere'de kırbaç cezası yerken, İspanya'da yakılabiliyor ya da Almanya'da aynı suç, mahkûmu gergi âletinde infaz edilmesine neden olurdu. Bu yüzden tüm Avrupa coğrafyası için şu söylenilebilir ki tek bir suçun cezası her yerde aynı değildi. Temelde bunun iki nedeni olduğu söylenebilir. Birincisi suç kavramında tehlike ya da suç oranının büyüklüğü konusunda bölgesel algının farklı olmasıdır. Örneğin İspanya'da en tehlikeli suç Heretiklik ve dinsel sapkınlık olarak görülürken İngiltere'de vatan hainliği aynı kategoride olabiliyordu. Bu coğrafi algısal farklılık cezaların verilmiş hiyerarşisini de etkiliyordu. İkinci bir önemli durum ise sosyal statünün ceza üzerindeki etkisiydi. En azından zengin ve soylu olan kişi en ağır suç

işlemiş ve cezadan kaçamıyorsa bile kendi ölüm şekline karar verebiliyordu (Ruff, 2001: 98-99).

Aslında tüm feodal toplumlarda olduğu gibi Orta Çağ dünyasında da hırsızlardan eşkıyalara, soygunculardan yankesicilere kadar farklı farklı sosyal statüdeki insanlara ayrı cezalar verilmesi gerekirdi. Ayrıca bu ceza sistemi sadece feodal toplulukların değil, kasabalarında başa çıkması gereken önemli bir meseledir. Kasabalarda ceza sisteminin temeli daha çok teşhir edilmeye dayanan işkencelerden oluşmaktaydı. Küçük suçlar için kırbaç ve aşağılama, daha ciddi suçlar için ise idam en geçerli seçenektir. Tabii bu cezalar kamuya açık alanlarda gerçekleşmekteydi. Kasabaları derebeylerin hâkimiyet altına aldığı topraklardan ayıran bazı hususlar vardı ve bu hususlar daha çok adalet ve ceza sisteminde kendini gösteriyordu. Örneğin, kasabalar derebeylerin aksine idam işkencesi ve diğer infazları gerçekleştirmek için cellat ve görevliler istihdam etmiştir. Bunun yanı sıra bu topraklar üzerinde yaşayanların suç içeren eylemleri cezalandırılırken kişinin konumu yani sosyal statüsü baz alınmıyordu. Üstelik kasabada yaşayanların tamamı kasaba hukukunu çiğnedikleri takdirde sonuçlarına katlanmak zorundaydılar. Çoğu durumda eşit sosyal sınıflardan kimseler sorunları kendi aralarında para cezası ya da zararın ödenmesi şeklinde halledebiliyorlardı. Ancak sosyal yönden fakir olanlar gittikçe artan bedensel işkencelere veya ölüm cezasına çarptırılmaktaydı (Roth, 2017: 133, 134).

Orta Çağ Ceza Tarihi Trevor Dean gibi bazı uzmanlara göre bu dönemin sosyal statüyü esas alan adalet sistemi “tarifeli adalet” sistemidir. Çünkü dönemin en yaygın ceza biçimi sürgün veya para cezalarıydı. Bu cezalar, fiziksel şiddetle alakalı olarak veriliyordu. Ayrıca cezanın detayında saldırganların sosyal statüsü, açılan yaraların boyutu saldırganın kasabanın yerlilerinden olup olmaması gibi etkenler verilecek cezayı etkiliyor ve genellikle suç işleyenler belirlenen para cezalarından birine çarptırılıyordu. Sosyal statüye göre ceza verilmesi geleneğinde bir bireyi öldürmekle asil birini öldürmek aynı şey değildir. Örneğin Normanlar Dönemi’nde lordu öldüren bir kişi için asılarak idam edilmek yeterli görülmezdi. Bu eylemi yapan biri için cehennem ateşi bile kurtuluş olarak görülür, onun eziyetlerle can çekişerek ölmesi genel kabul olduğu için işkenceler devreye girerdi (Roth, 2017: 138-139).

Batı Avrupa'da burjuvalar ipe gönderme cezası denilen idam cezası ile pek cezalandırılmazlardı. Çünkü bu ceza, aşağılayıcı görülmekteydi. Bunun yanında mahkûmun kol-parmak ve bacaklarının kırıldığı sakatlama işkenceleri popüler cezalar arasındaydı. Eğer bu cezayı alan kişi halktan biri ise Almanya'da bu cezanın yanına tekerlek işkencesi gibi farklı cezalar eklenirdi. Yani mahkûm tekerleğe bağlanarak demir çubukla kol ve bacakları kırılıp sakatlanırdı. Akrabalarından birini öldüren ya da hırsızlık yapan erkeklerin maruz kaldığı bu işkenceden soylu ise kurtulabiliyordu (Ruff, 2001: 98-99).

Engizisyonda infaz kararı verilen mahkûm, eğer bir senyör ise halkın infazı seyretme talebi daha çok oluyordu. Çünkü bu durum halk nazarında adâletin acımasızlığının sadece kendilerini etkilemediğini gösteriyordu. Bazen bu durum halk nazarında o kadar memnuniyetle karşılanıyordu ki infaz sırasında hüngür hüngür ağlayanlar bile oluyordu. Bu yüzden hâkimler, bu idam ritüeli sırasında infazın eksiksiz yapılması için ellerinden geleni yapıyorlardı. 1411'de Burgonya Partisi'nin estirdiği şiddet rüzgârı sırasında Paris'te kafası kesilen, Armagnac Partisi'nden Mansart du Bois, Kral sarayının başmabeyincisi Jean de Montaigu ve Zengin Piskoposluk Kurulu üyesi Nicolas d'Orgemont, idamlarında olduğu gibi (Huizinga, 1997: 16-17).

Toplumsal anlamda en alt tabakada yer alan kâfir denilen Yahudi ve Müslümanlar aynı zamanda eşcinseller ve faizcilerle de aynı statüde kabul ediliyordu. Dolayısı ile bu statüdeki gruplara karşı verilen cezai yaptırımlar, oldukça katı idi. Sosyal statüde en çok dışlanan gruplardan biri olan eşcinseller, Tanrı'nın gazabını da üstlerine çekiyorlardı. Bu yüzden cezaları öncelikle hadım edilmek, hemen arkasından asılmak oluyordu. Üstelik bu mahkûmların cesetleri bile teşhir edilmek adına asıldıktan hemen sonra indirilmiyor, bir süre orada kalıyordu (Berkowitz, 2013: 105).

Engizisyon eline düşmüş birçok ünlü mahkûm da olmuştur. Bunlardan biri II Philip'in büyük oğlu ve tahtın veliahtı olan Don Carlos'tu. Don Carlos'u Engizatörlerin karşısına çıkararak şey işlediği bir suç değil, daha çok kendine kutsal mahkeme diyen bu kurumun zulümlerine ve eylemlerine destek vermeyip eleştirmesi olmuştur. Zamanla bu eleştiriler Engizatörlere kadar ulaşır ve prens tutuklanır. Don Carlos tutuklanmasına engel olamadı çünkü hem Kral olan babası ile arası iyi değildi hem de kralın gücü İspanyol Engizisyonundan fazla değildi. Engizisyon kendisini eleştiren bu prensi sapkın

ilan etti ve prence ölüm cezası verdi. Fakat bu tür cezalarda sosyal statüsü de göz önüne alınırdı. Bu yüzden prens kendi ölüm şeklini seçebilecekti. Daha sonra isteği doğrultusunda bir damarı kesildi ve prens kan kaybından öldü (Scott, 2009: 85).

Cinsel sapkınlık konusunda verilen cezaların sosyal statüye göre farklı uygulanmasına gelince XIII. yy. İngilteresi'nden bahsetmek yerinde olacaktır. Bu yüzyılda İngiliz hukukunda tecavüz, ağır cezaların verildiği bir suçtu. Ancak cezaların niteliği sosyal statüye göre değişebiliyordu. Eğer tecavüzle suçlanan kişi bir Ruhban Sınıfı üyesi ise (ki çoğu tecavüz sanığının olduğu gibi) cezalar legal yasada olduğu şekilde uygulanmıyordu. Mahkûmun Ruhban Sınıfı'ndan olması cezasını ılımlı hale getiriyor hatta mahkûm Kilise mahkemesinde görülen davada paçayı kurtarabiliyordu. Eğer mahkûm kişi ruhban değil de bir Aristokrat ise o zaman davanın soylular mahkemesinde görülmesini talep edebiliyordu. Çünkü burada kendisine iyi davranılacağını biliyordu. Şayet koşullar bu şekildeyse tecavüze uğrayan mağdur, bu aristokrata öldürme cezası veya daha ağır bir ceza verdirilebilmesi için davanın Asliye Hukuk Mahkemesi'nde görülmesini sağlamalıydı. Mağdur bu güç ve kudrette ise ancak o zaman aristokrata ölüm cezasının verilmesi bir ihtimal olabilirdi. Bu tür davalarda işin tecavüze uğrayan mağdur açısından can sıkıcı bir boyutu da vardır. O da prosedür gereği hukuksal sürecin mağdur içinde başlaması gibi tuhaf bir durum vardı. Bu süreçte tecavüze uğrayan mağdurun (ki bu genelde çocuklardan oluşuyordu) kanlı giysilerini saygınlardan oluşan bir aristokratik gruba göstermesi gibi kesin bir şart vardı. Çünkü ancak ondan sonra kendisine mahkemelere başvuru yolu açılabilirdi. Bunun yanında dava açmış olsa bile kanıt için bir sürü belge gerekliydi. Bu prosedürel yığın içinde yanlış herhangi bir hamlede davası geçersiz sayılabiliyordu. Bu aşamaların her birinde uğradığı tecavüzü sürekli anlatmak zorunda kalması da ayrı bir manevî işkence olsa gerek. Tüm bu çabalarına rağmen mağdur, eğer dava açmış ve davanın bir bölümünde belge eksikliğinden davası geçersiz olmuşsa veya dava açma süreci olan 40 günlük sürede davayı açamamışsa haksız ithamda bulunduğu için hapse atılabiliyordu. Genel olarak bakıldığında bu şekilde saygın bir adama karşı dava sürecinde olan tecavüze uğramış kadınların yarısından fazlası hapis cezası alıyordu (Berkowitz, 2013: 97).

Orta Çağ Engizisyon sistemi Feodal Batı dünyasındaki soylu ve aristokratların haklarını adli sistemde koruyan bir garantör kurumdu. Cezaların soylular lehine

uygulanması, feodal düzenden kalan hiyerarşik mirasın merkezden uzak kasabalara kadar varlığını devam ettirmesinde etkili olmuştur.

6.1.2. İşkencede Cinsel Ayırıcılık ve Nedenleri ile İşkenceye Uğrayan Kadın Grupları

İşkencelerde verilen cezanın şeklini sadece mahkûmun sosyal statüsü değil cinsiyeti hatta hamile olup olmaması bile etkiliyordu. Orta Çağ tarihinden bir kesit olarak bu değişken değerlendirildiğinde ortaya ilginç sonuçlar çıkmaktadır. Örneğin 1427-1450 yılları arasındaki 23 yıllık süreçte mahkûm kayıtlarının yaklaşık %23'ü idam cezası alındığını göstermektedir. 1435'e doğru Cotoise de denilen Dam Gilles du Bois'in öldürülmesine karışmış mahkûmlardan üçü kadın beş kişi yakalanmıştır. Suçlulardan kadın olanlar doğrudan yakılma işkencesine maruz kalırken aynı suçu işleyen iki erkek önce yerde sürüklenmiş sonra asılmıştır. Bazen de hamilelik verilen infazın ötelenmesine fırsat vermektedir. Bu dönemde diri diri gömülme cezası verilen kadın mahkûmlar hamile olduklarını iddia ederek bu cezadan kurtulmaya çalışmaktadırlar. Hatta bu strateji (Jennain Hardie için başarılı olmuş ve Hardie infazdan kurtulabilmiştir (Muchembled, 1998: 65- 66).

1348 tarihli Lübeck Kanunları'nda da benzer cinsiyet ayrımları görülebilir. Bu kanunlarda yer alan "suç işleyen kadın asılmak yerine gömülmelidir" maddesinin nedenini yasalar, "pro honore muliebri" ye yani kadınlık onuru' na bağlamaktadır. Yine 1506 tarihli Radolfzell Ağır Ceza Mahkemesi tüzüğü ile 1499 tarihli Tirol tüzüğünde cezalarda kadınlara ait özel hususlar yer almaktadır. Örneğin bu tüzüklerde hırsızlar için verilen infaz cezası asılmadır. Ancak aynı suçu işleyen kadın ise infazın, kadınların boğulması şeklinde gerçekleştirilmesi öngörülmektedir (Duerr, 1999: 229).

İnfazlarda bu şekilde cinsiyet ayırımına gidilmesinde kadınların cellatlara yalvarmalarının da etkili olduğu söylenebilir. Örneğin İngiliz mahkemelerinde idam cezasına çarptırılan kadın mahkûmlar cellatlara "etek altlarını kimse görmesin diye daha alçak bir darağacında asılmak" için yalvarmaktaydılar. Tabii burada eğer mahkûmiyet almış kadın cadı, Heretik, çingene veya Yahudi ise o zaman bu hassasiyete önem verilmiyordu. Çünkü bu gruptaki kadınlar zaten sosyal statünün dışına atılmaya çalışan kadınlardı. Bu gruptaki suçlular için İspanyollar erkeklere hiç olmazsa bir don giyme ayrıcalığı tanırken kadınları çıplak olarak asıyordu (Duerr, 1999: 230- 231).

Cadı olarak nitelendirilen mahkûmların büyük oranda kadın olması infazlarda kadın cadılara karşı daha acımasız olmanın yolunu açıyordu. “Toplumsal statüden dışlandıkları gibi cinsel ayrımcılıkla cadı, Heretik ya da Yahudi kadınların en acımasız işkencelere maruz kalma nedenleri nelerdir?” sorusu cevaplandırıldığında işkenceleri etkileyen ve Orta Çağ zihin dünyasının altında yatan önemli bir değişken aydınlatılmış olacaktır. Toplumdan dışlanan bu gruplar, neden özellikle kadınlarla özdeşleştirilmiştir.

Cadıların kadın olduğuna dair düşüncelerin ön plâna çıkmasında etkili olan bir sürü görüş vardı. Bir yandan Tanrı'nın erkeği şeytana tapınmadan koruduğuna dair inanışlar, diğer yandan Mallus Maleficarium editörlerinin kadınların asla tatmin olmayan şehvetleri yüzünden şeytana hizmetkâr olarak nitelendirildiği söylemleri bu konuda etkili olmuştur. Ancak bu akıl almaz beyin fırtınası içinde kadınlar lehine bir görüş ortaya çıkmıyordu. Hümanist görülen edebiyatçı ve bilim insanları, Kiliseyi bu yönde destekleyen iddiaları daha önceki iddialarını sadece kuvvetlendiriyorlardı. Örneğin Kiliseye karşı ciddi bir direnişin timsali olan Martin Luther bile kadınların ahlâkî ve zihinsel zayıflıklarını bu yaşadıkları sapkınlığın kökeni olarak açıklayarak Kiliseyi tastik ediyordu. Yani bu beyin fırtınasının en önemli sonucu Avrupa için genel olarak şuydu: Kadınlar uğursuz varlıklardı (Federici, 2009: 179-180).

Jean Bodin gibi özellikle katı bir şekilde kadınların cadı olabileceğini savunanlar, kadınları intikam arzuları ve güçlü zevkleri olan varlıklar olarak gördükleri için toplumsal manada kadının rolünü de tartışmaya açıyorlardı. Mesela Jean Bodin eşini ev hiyerarşisinde hizmetçilerden geriye koyarken Thomas Hobbes gibiler aile tanımı içinde ki “anne” yi tamamen reddettiler. Nicholas Rémy gibi zâlim cadı avcılığı ile ün yapanlar da vardı. Nicholas Rémy, 1576-1590 arası 900 cadıyı, 15 yıl savcılık yaptığı Lorraine savcılığına atandığın zamanda 3 binden fazla cadıyı idam etti ve sonra bu yaşattıklarını “Dæmonolatreia” adlı eserinde anlattı. Ona göre “şeytanın kollarını bağlamak isteyen herkes bunu ancak kadınları bu dünyadan alarak yapabilir”di (Dashu, 1998: 5)

Cadı davaları en net şekli ile göstermiştir ki erkekler korktukları kadınları cadı olarak nitelendirmiştir. Erkeklerin cadı olarak nitelendirdikleri kadınlardan korkma eylemleri eski Yunan ve Roma'ya kadar uzanır. Cadı davalarında da görülen bu duruma göre erkekler kendilerinden güçlü olan, hatta cinsel anlamda yeterli gelemedikleri

kadınların, çözümlü doğaüstü güçlerde aradıklarına inanmışlardır. Bu inanış daha sonra cinsel iktidarlarını kaybetme korkusuna da dönüşmüştür. Bu korku eşcinselliğin erkekler arasında yayılmasını etkilemiştir. Avrupa erkeğinin zihin dünyasında oluşan bu bilinçaltı Orta Çağ cadı figürüne miras olan en önemli noktadır (Heritier ve diğeri, 2014: 73).

Orta Çağ dünyasında kadına verilen en büyük toplumsal realite namuslu olma görevidir. Aslında dönemin erkekleri kendi istedikleri kadın özellikleri ile ülkenin yönetim makamlarını da etkilemiştir. Buna göre kadının toplumsal rolü başka erkeklerin taleplerine kapalı ama doğurgan olan ve fedakâr bir anne şeklinde olmalıydı. Bu ideal kadın tipinin yanında bir de cinsel arzuları ile kendini dişiliğinin kusurlarına kaptırmış doymak bilmez kadınlar vardı ki bunlara “dişi şeytan” denilirdi. Bu kadınların dünyevî ve uhrevî olarak dizginlenmesi için tek çözüm evlenmektir. Bu kalıba sadakat göstermeyen iffetini korumayan kadınlar “Cadı Avı (1580-1630)” denilen bir sindirme hareketi çeşitli ithamlar ile suçlanıp yüzyılları kapsayan bir süreçte zulme maruz kaldılar. Ancak ilginç olan kentli erkekler için cadı figürü tehlikeli bir kadın figürü olmaması ve adli kayıtlarda buna pek rastlanmamasıdır. Bunun nedeni belki de şehirli erkeğin evde kendine sadık bir eş bulmasının yanında bir de cinsel arzularını doyuracak fahişelere ya da sevgililere sahip olmasıdır (Muchembled, 2011: 75-76).

Orta Çağ’da cadı figürü üzerinden iffetli kadın yaratma modeli ve evliliği ahlâkî boyuta sokma konusunda pek iştahlı olan Kilisenin bu konuya yönelmesinde iki temel neden yatmaktadır. İlk olarak iffetli bir kadın ile evliliği vurgulayarak hem kadını dizginlemiş hem de evliliği denetleme kontrolünü ruhanî gruplara kaydırmış oluyorlardı. Diğeri yandan siyasî durum ya da ülke geleceği konusuna eğildiklerinde neredeyse kanlı bıçaklı oldukları ancak her tür gayri-meşrû ilişkiyi yasakladıklarında alkış topladıkları hanedan üyelerine daha çok yararlanmış oluyorlardı (Duby, 1991b: 125). Görüldüğü gibi kadını toplumsal hayattan dışlayarak sadece ev hayatına mahkûm eden ayırıcı bir zihniyet, desteğini üst hiyerarşiden aldığı için belki de canavarlaşma konusunda sınır tanımamıştır.

Kadın Orta Çağ’da hangi sosyal statüde olursa olsun tek toplumsal rolü kocasının iffetli eşi olmasıdır. Çünkü kadının kendine ait belirli bir geliri yoktu ve mal mülk edinme hakkı sınırlandırılmıştı. Maddi koruyucuları sadece erkekler olduğu için

ekonomik sorunlardan en fazla etkilenen toplumsal grup olmuştur. Bu koruyucular ortadan kalktı mı hayatın tüm zorlukları onların omzuna biniyor tek çözümü mekân değiştirmede görüyorlardı. Sadece maddî kaygılar değil iffetsizlik, ahlâksızlık ve cadılık gibi uğradıkları iftiralar XV. yy.da köyden kente göç etmelerini daha da hızlandırdı. Ancak hayat şartlarının acımasızlığından şehirlerdeki hayatın ticaretleşmesinden yine en çok etkilenen kadınlar oldu. Hayatlarını idame ettirebilmek adına hizmetçilikten işportacılığa birçok iş yaptılar, alt loncaların üyesi gibi alt düzey ücretlerin yanında fahişe olarak çalışmaya bile başladılar (Federici, 2009: 30).

Kadınların etkinliklerinin en çok olduğu sosyal olaylardan birtanesi köylü isyanlarıdır. Orta Çağ'dan başlayıp erken Modern Çağ'da şehir hayatından çok kırsal bölgede etkisini daha çok hissettiren cadı avının zirvede olduğu dönemin çağdaş olduğu dönemler vardır. Bunlar arasında köylü isyanları, feodal temellerin yıkılmaya başladığı siyasî buhran dönemi ve Protestanlık'ın doğduğu dönemi sayılabilir. Ancak bu parçalanmışlık ve siyasî kaos içerisinde cadı avı ile yan yana konulabilecek en önemli unsur köylü ayaklanmalarıdır. Köylü ayaklanmasının ortaya çıktığı bölgeler şaşırtıcı bir şekilde büyücü kadınların yani cadıların şiddet gördüğü coğrafi mekânlardır. Bu yüzden de bu isyanların sorumluluk ve yükünü cadıların üstlendiği düşünülebilir (Ehrenreich-English, 1992: 16).

Bu toplumsal kaoslar olmasaydı acaba nesiller boyu devam eden bu şeytânî ithamlar gelişebilir miydi, orası tartışılır. Ancak ekonomik buhran ürün fiyatlarının artışı ve cadı avı infazları aynı döneme denk gelmektedir (Federici, 2009: 174). Bu durumda zulüm ve gaddarlık domino taşı etkisi yaparak beraberinde büyük oranı kırsal olmak üzere birçok isyanı da beraberinde getirecektir (Federici, 2009: 174-179).

Orta Çağ'ın geleneksel yaşamı, modern anlamda kapitalist piyasanın güvensizliğine neden olmuştu. 1620'lerden itibaren giyim sektöründe başlayan rekabet ve beraberinde gelen ekonomik sıkıntılar yeni tutumların da gelişmesine neden olmuştur. Bu yeni tutum, üst düzey grupların kendi ellerinden geleni yapabilmesi için hiyerarşide alt sıralarda kalan düşük seviyeli bir Orta Çağ köylüsünün ezilmesine göz yuman bir anlayıştır. İşte böyle bir ortamda kadınlara yapılan cadı ithamı altındaki zulüm artmıştır. Yani Orta Çağ erkekleri bu ekonomik krizin faturasını da kadınlara kesmişlerdir (Hill, 1991: 88).

Kilise neden cadı kadınlarla uğraştığı kadar Heretik kadınlarla da uğraştı ve en acımasız işkenceleri bu kadınlara uygulayarak toplumsal hiyerarşiden de dışladı? Bu durum incelendiğinde Kilise için Heretiklik ve cadılık arasında ortak bir algı olduğu görülür. Kilise için mevcut olan bu ortak algının cadılıkla Heretiklik arasında ortak bir algı olmasının nedeni aslında Kilisenin iki grubu da şeytana tapınma suçu ile itham etmesidir. Kilise Orta Çağ'ın sonlarında odaklanmaya başladığı şeytana tapınma suçunda cadıları onun yardımcısı olarak görüyordu. Bu nedenle Kiliseye göre cadılar bir karşı Kiliseydi. Her ne kadar Heretikler ve cadılar aynı suç ile itham edilseler de aralarında net ayrımlar da vardı. Heretiklik'e göre cadılık, Kilisenin tamamen kadınlara yönelttiği bir suçtu. Heretiklere göre Kilisenin kendilerine de itham ettiği doğurganlığı engellemeye yönelik kürtaj gibi suçlar cadılar ile ortak ithamlar olsa da cadılar bunu şeytânileştirerek yapıyordu. Heretiklerin bu düşüncelerini onaylayan bazı sayısal veriler de mevcuttur. Örneğin 1550-1650 yılları arasında cadılıkla suçlanan erkek oranına bakıldığında bunun %40'larda kaldığı görülür. Bu tarihten sonra erkekler cadılıktan çok serseri, sarhoş, işçi, çingene, dilenci gibi suçlarla itham edilecek ve bazen de idam edilecektir (Federici, 2009: 179-180).

Ne yazık ki Orta Çağ kadınları, eğer Heretik ise Kiliseye göre; Hristiyanlığın kadınlardan beklediği masumiyetini ve bekâretlerini koruyan Hz. Meryem gibi şehit olarak değil de sapkın olarak ölüyordu. Fakat Heretik mezhebini kabul edenler için kadınlar Kiliseden farklı olarak İncil'e göre yaşayan bilinçli birer Hristiyan olarak ölüyorlardı. Şurası bir gerçektir ki, kadınların sapkınlık suçu ile itham edilip infaz edilmesi toplumsal açıdan kadına verilen cezasının etkisini iki kat arttırmaktadır. Bu cezayı vermek toplumsal boyutta kadını itaatsiz bir eş yapmak demektir (Lindberg, 2014: 312).

Orta Çağ'da Kilisenin iyi anne ve sadık eş kılıfının dışına çıkartılıp sapkınlık, cadı, şeytana tapma gibi iddialarla suçladıkları kadınlar, yaşadıkları kovuşturmalarda çok yıpranmıştı. Bu yüzden Heretiklik kadınlar için kendilerini daha özgür hissedecekleri bir nefes alanı olmuştur. Çünkü Heretiklik'te kadınlar istedikleri gibi gezebiliyor, vaaz verebiliyor, vaftiz yapabiliyor, erkeklerle evlenmeden özgürce yaşayabiliyor, Papa bile olabiliyorlardı. Bu özgür statüde erkeklerle eşitler ve kendi benzetmeleri ile Hristiyanlar'ın ilk dönemlerindeki gibi erkeklerle kardeşçe

yaşıyorlardı. Üstelik evliliğe sıcak bakmamaları ve cinsel hayatlarındaki özgürlük, mezhep üyeleri tarafından her önüne geleni yapan bir tavır olarak algılanmazdı. Heretik kadınların erkeklere muhtaç olmadan kendi geleceklerine karar verebilme hatta Manastır'a bile direnme özgürlüğü, Orta Çağ'da başka hiçbir yerde yoktur (Federici, 2009: 38).

Heretiklerde kadının bu kadar büyük bir özgürlüğe ve saygıya sahip olması belki de mezhep içerisinde kadın nüfusun fazlalığından ileri gelmektedir. Tarihsel süreç içerisinde bakıldığında çıkan oranlar, bu fikri güçlendirmektedir. Zira sadece X. yy.da bile Heretik Bogomillerin yarısından fazlası kadındı. Üstelik Engizisyon kayıtları da Heretik hareketini ciddi bir kadın hareketi olarak görmekteydi. Bu yüzden de Kilisenin yarattığı genel algıyla bu kadın Heretikler, Avrupa'da serflerden bile alt tabaka olarak görülmekte ve Heretik olmanın cezasını ya ömür boyu ev hapsi ya da yakılma ile ödemektedirler (Federici, 2009: 38-39).

Heretiklerin kadına bakışı kadının toplumsal hayat içindeki etkisini giderek arttırdı. Bu etki aracılığıyla Kilisenin XVII. yy.a kadar umarsız kaldığı bu kitleye oy kullanma hakkını bile verdiği görülür. Heretiklerin estirdiği bu pozitif hava ile kadınların Avrupa'da genel anlamda 1600'lerden itibaren tarikata katılma, hatta Kilisede vaaz verme haklarını elde ettiğini dahası 1630'da Rotterdam Hugh Peter Kilisesi'nde de oy bile kullanabildikleri görülebilir (Hill, 1991: 310).

Her ne kadar Kilise, sapkın olarak gördüğü Heretiklere karşı acımasız bir tutum takındıysa ve yayılmasını engellemeye çalıştıysa da Heretiklik özellikle kadınlar arasında kabul görmeye devam etti. Kadınların mezhep içinde etkin olmaları ise kadın hakları konusunda toplumsal gelişmelerin hızlanmasına vesile oldu. Örneğin, bu dinî hareket içinde sivil kadın dernekleri filizlenmeye başladı. Ancak kadının sosyal hayatta bu kadar aktifleşmeye başlaması, Kilisenin kadınlara karşı tutumunu sertleştirdi. Kilise Trent Konsülü buna "iffetli manastıra kapanmış bir kadın figürü" yaratarak çözüm bulmaya çalıştı. Trent Konsülü'nde Azizlik mertebesine yükselirken bile, kadının toplum için cinsiyetinin yeniden tayin edilmesi gerekiyordu (Lindberg, 2014: 332).

Heretik kadınlar, erkeğin yanında var olmak için ateşlerde yanarak bedel ödediler ancak bu hak mücadelesini miras da bıraktılar. Onlardan sonra Avrupa'da

kadınların sosyal yaşamdaki varlıklarının önemi daha çok dillenir oldu. Hatta bu konuda Kiliseye karşı sesler yükseldi. Kadınların varlığı ve hakları mezhep mücadelelerinde gündemi de belirlemiştir. Örneğin ünlü Alman teolog ve Protestanlık'ın kurucusu Luther, kadınların sadece eş ve doğurganlık vasıfları değil hayat arkadaşı olarak algılanması gerektiği şeklinde hümanist söylemler dile getiriyordu. Luther'e göre kadınlar olmasa yaşam eksik kalırdı çünkü erkekler doğurganlık vasfına sahip olsalardı bile evlatlarını yetiştirme konusunda kadınlar kadar başarılı olmazlardı. Bunun için devletin ve ekonomik hayatın temelinde bile kadın varlığının önemli olduğunu, hayatın bu kadar geniş perspektifli olması için yaşamın köklerinden birinin kadınlara bağlı olduğuna dair cesur söylemler dile getirdi (Lindberg, 2014: 366).

Kolay değil tabii, Orta Çağ'ı atlatmadan Yeni Çağ ışığını görmek. Avrupa için elinde İncil olanların başlattığı bu dinsel terörizmin en savunmasız mahkûmları olan cadılar ve Heretikler ve onlar üzerinden başlayan “Kadın Avı” ile binlerce masum odun yığınları üzerinde can vererek bu ışığı yansıttı. Ancak o dönemden günümüze miras kalan “Cadı Avı” terimi zamanla birçok siyasî argümanın da oyuncağına dönüştü ve Engizisyonun kendisine biat etmesi için ithamlarla yargıladığı strateji politik araçların da yöntemlerinden biri oldu. Bu Cadı avı'nın Modern Çağ mirasçılarına kalan *Baktınız olmuyor, dinsiz ve kâfir algısı yaratarak mücadele edin!* düsturu o dönemlerden beri en geçerli tekniktir. Çünkü cadı avı, her ne kadar Orta Çağ insanına has bir utanç durumu olsa da her milletin tarihinin bir evresinde taassup, ihbar ve zanna dayanan, hukuk ve vicdanın rafa kalktığı cadı avı sezonu yaşanmış ve totaliter rejimlerde hep devam etmiştir.

Cadılar ve Heretik kadınlar konusunda ne yorum yapılırsa yapılsın, bunun altında hangi neden aranırsa aransın görünen tek realite; bu büyük gaddarlık hareketinin kadınlar için yıkıcı ve zararlı etkileri olduğudur.

6.1.3. Engizisyon İşkencelerinin Ekonomik Yönü

Engizisyon işkencelerinde etkili olan faktörlerden biri de maddî hesaplardır. Bu değişkende Kilise, Engizisyon sopasıyla yarattığı işkence gözdağı sayesinde elde etmek istediği ekonomik kazancın temel etken olduğu görülebilir.

Kathar ve Heretik mücadelelerine bakıldığında da Engizisyonun bu grupları sapkın olarak ilan edip azim mücadele etmesinde elde edeceği ekonomik kârın etkisi çok fazladır. Çünkü bir kişi Engizisyon tarafından Kathar olarak sempati boyutunda veya üye boyutunda nitelendirildiyse verilen cezası ne olursa olsun infaz edilmeden önce yapılan ilk iş mallarının müsadere edilmesidir. Albigen Seferi'nde Heretiklerden Yahudilere, oğlancılardan zina yapanlara, simyacılar, ateistlere kadar çok kişiye işkence yapıldı ve malları müsadere edildi. Bu sefer, Kilise için nerdeyse ganimet kazanmak gibi bir anlam ifade etti. Tabii bu kadar fazla grubun mallarının müsadere edilmesi toplumsal dengeleri de etkiledi. Üstelik bu açgözlülükle alınan mallar, aforoz nedeniyle tekrar alınamadığı için bu zulmün etkili olduğu yerler iktisadi açıdan ciddi zararlar gördü. Bölgede zengin olan bir ailenin- itham edildiği suç- sonrasında malları müsadere edildiğinden, aile bütün hayatını dilencilikle geçirmek zorunda kalabiliyordu. Bu mali keyfiyetler yüzünden bazı danışmanlar Engizisyonun sabit ücretlenmeler talep etti ancak Engizisyon, şeytan kendisi için bereketli bir ticarî fon olduğu için bunu kabul etmedi. Aslında bu, tarihin en büyük rüşvet alma operasyonlarından da biridir (Messadie, 1999: 475- 476).

Heretiklere yapılan zulüm, Kiliseye yarar sağladı. Ancak zamanla Heretiklerden istedikleri kârı elde edemedikleri Engizatör Eymeric 'in *"Bugünlerde zengin Heretikler yok. Çok yazık! Bu kadar faydalı bir kurumun geleceğinden emin değiliz."* sözlerinden çıkartılabilir (Ellerbe, 1995: 122). Her fırsattan avantaj sağlamak isteyen Engizatörler cadılar mevzusunda kapsam alanını genişleterek cadılık suçuna büyüü de eklediler. Geç Orta Çağlar'dan başlayan ve sonraki evrede devam eden tüm cadı davalarında, mahkûmun bağlandığı iplerden yakıldığı odunlara kadar gerekli paralar tahsil edilip her işkence usulünde kullanılan malzemenin ücreti mahkûmun ailesinden alınırdı. Ayrıca itham edilen mahkûm zengin bir cadı ise onun idamından sonra genellikle mal varlığına da el konurdu. Kilise, acımasız bir kasaplıkla masum hayatlar karartırken bunu yapan Engizatörler, bir nevî simyacı gibi insan kanından altın ve gümüş elde ettiler (Ellerbe, 1995: 122).

Engizisyonun baktığı birçok davada özellikle cadı davalarının ilk başladığı andan itibaren cadı avına uzanan süreç de dâhil olmak üzere yapılan kovuşturmaların her aşamasında yer alan görevliler maddî anlamda kar elde ederek zenginleştiler. Çünkü

cadı ithamı altında kalan mahkûmdan işkenceler altında bunun itirafı istenirken, Engizisyon ilk olarak mahkûmun mallarına el koymakla meşgul oluyordu. Mahkûmun el konulan bu mallarından 2/3'ü feodal yöneticilere, geri kalanı ise mahkûmu sorgulayan hâkim, cellât ve ihbar eden kişilere bırakılırdı. Ayrıca özellikle belirtilmesi gereken noktada Engizisyonun cadılar üzerindeki zulmünü doruk noktasına çıkardığı cadı avı sürecinin aynı zamanda Avrupa'nın ekonomik sıkıntılarla da boğuştuğu ve yoksulluğun en fazla yaşandığı bir süreç olmasıdır. Cadı avının her aşamasında yer alanların hatta ihbarcılarının dahi cadıların el konulan mallarından pay alıp zenginleşebilmesi, bundan maddî kar elde edip nemalanmak isteyen birçok kişiyi de jurnalciliğe itmiştir. Birçok kişi menfaat elde edebilme arzusu, ithamları, sorgulama ve kovuşturmaları ile işkence ve ölümleri arttırmıştır (Aksan, 2013: 361).

İspanyol Engizisyonu da sapkınlıkla suçlananların mallarına el koyarak kazanç elde etmekteydi. Gerçek şu ki Kutsal Engizisyonun borçları, kârlarından daha fazla idi. 1480 ile 1550 yılları arasında, Engizisyonun tüm hakları, ödemeleri, alt yapısının desteklenmesi de dâhil tüm ekonomik unsurları, Kraliyet tarafından idare edildi. Bununla birlikte Engizisyon, sapkın suçlarla itham edilen kişilerin mal ve mülklerinin müsaderesi ile elde edilen gelirleri ve bunun yanı sıra daha küçük suçlarla cezalandırılan parasal cezaları da topluyordu. Örneğin 1488-1497 Endülüs'te Yahudilere ait 83 bin 500 değerinde düka ele geçirilmiş oldu. Ekim 1509'da Endülüs'teki iki bölgede mahkûm olan Yahudiler, Kraliyet hazinesine ancak 40 bin düka öderlerse Yeni Dünya'ya göç edebileceklerdi (Rawlings, 2006: 42).

Engizisyon, her konuda olduğu gibi ekonomik konularda da Batı'nın en büyük terörlerinden biri haline geldi. Çünkü Engizisyon hapishânelerinde mahkûmların davaları boyunca tüm masrafları mahkûm tarafından karşılanıyordu. Mahkûm, bazen mahkemelerde o kadar uzun süre kalabiliyordu ki mahkûm beraat etse bile Engizisyona ödediği masrafların boyutu yüzünden maddî anlamda bir nevî mahvoluyordu. Aynı zamanda, eninde sonunda müsadere olabilecek davalarda tutuklama anında mahkûmun malları da tespit edildiği için dava sonunda mallar müsadere edilecekse işlem hızlanmış oluyordu. Ancak tüm bu maddî terör bazen bir kasaba veya ilin ekonomik ömrü üzerinde çok ciddi etkiler bırakıyordu. Kınama meydana geldiğinde, tüm bu mülkiyet

Kutsal Makam'a devredildi ve böylece her suçlama bir suçlu kararı getirdi (Roth, 1959: 45).

Kilisenin sapkın yoksullara verdiği cezalar arasında çalıştırılma cezası da yer alır. Bu cezanın verilmesinin nedeni aslında toplumun üst tabakasında yer alan burjuvaların ve lordların pahalı ihtiyaçlarını karşılama dürtüsü vardır. Toplumsal hiyerarşide alt kısımda yer alanların çalıştırılmasını sağlamak için onları hem şevk içinde hem de aldatmaların etkisinde tutmak gerekir. Bunun için Kilise ve aristokrat'ların işbirliği çerçevesinde sürekli yaratılan hayali düşmanlarla aralarındaki birliğin bozulması gerekiyordu. İç düşman olarak göze çarpan gruplar ise; Yahudiler, serseriler, grevciler ve artık kendilerine ihtiyaç kalmadığında yabancı göçmenlerdir. Böylece halk ve idareciler arasına giren bir grubun varlığına ilişkin bir toplumsal algı yaratılıyor ve bu sayede toplumsal sorunları yükleyecek birileri de bulunmuş oluyordu (Fontana, 1995: 179).

Engizisyonun işkence argümanını ekonomik durumlarda kullandığı olaylardan biri de devletler için önemli olan ve feodal beylerin gelir kaynaklarının korunmasına engel olanların sindirilmesi meselesidir. Örneğin Orta Çağ'da İngiltere'de sık sık yaşanan sorunlardan biri Baronlarla köylülerin çıkarlarının sürtüşmesidir. Örneğin, ormanlar Baronların av sahası ve gelir kaynağı olarak görülmektedir. Bunun için İngiltere'de çıkan özel bir yasa ile ülkedeki tüm geniş alanlar krallık ormanlığı ilan edilir. Buralardan ağaç kesmek, avlanmak veya ayrıcalıklı hayvanlara ait yiyecekleri toplamak kesinlikle yasaktır Bu yasanın korunması için de çok ağır maddî cezalar veya işkence denilebilecek bedensel cezalar uygulanır (Heaton, 1985: 109).

Orta Çağ hapisânelerine bakıldığında farklı bir ekonomik tablo ortaya çıkmaktadır. Örneğin, hapisâne kayıtlarının en düzenli tutulduğu kentlerden biri olan Arras'ta 20 Temmuz 1427-1 Ağustos 1450 tarihleri arasındaki günlük tutsak kayıtlarının hepsi mevcuttur. Bu kadar düzenli kayıt tutulmasının nedeni, buradaki mahkûmların hapisâne de bakımları için bizzat ceplerinden ödemek zorunda oldukları ücrettir. Bu ücret tarifesinin en alt bakım derecesi için 12 kuruş, iyi bir bakım altında kalmak istiyorsa da 5 metelik vermek zorundadır (Muchembled, 1998: 54-55).

İspanya'ya bakıldığında İspanyol Engizisyonununun mali açıdan oldukça zor dönemler geçirdiğini ve Geç Orta Çağlar'dan itibaren yeni kaynak bulma çabaları baş

gösterdiğini görmekteyiz. 1550'de V. Charles ve Engizisyon Genel Müdürü Valde, kurumun bundan böyle kendi maliyesini yönetmesini kabul ederek bu kararı deklare etti. Valde, Engizisyon için gerekli geliri sağlayacak güvenilir yeni gelir kaynakları bulmak ve yargı yetkisi altındaki mahkemelere para sağlamak amacıyla, 1556 ve 1571 yılları arasında yarımada'daki ana Morisco toplulukları ile yıllık vergi verme konusunda uzlaşmaya varmıştır. Buna karşılık Valde, Engizisyon tarafından tutuklanan herhangi bir Morisco'nun mülküne el konulmayacağına dair söz vermiştir. Bu düzenlemeler, Moriscos'un 1609'da sınır dışı edilmesine kadar devam etmiştir. Soruşturma kazancının en kârlı kaynağı 1559 yılında papalık ile yapılan bir anlaşmadan kaynaklanmıştır. Bu anlaşmaya göre; İspanya'daki 54 Katedral ve 47 üniversite Kilise Canonline'sından gelir elde edebilmek için izin alabilmişlerdir. Önümüzdeki iki yüzyıl boyunca da bunların Engizisyon Mahkemesinin gelir kaynağı olarak kaldığı görülmektedir. Böyle bir gelir unsuru bulunmasa idi, Engizisyon iflas etmiş olacaktı. Nitekim bu sayede XVII. yy.ın ortalarında Co'rdoba mahkemesinin yıllık gelirinin 3.5 milyon Maravedi olduğu görülebilir. Ancak bu dönemde yerel sorgu memurlarının maaşları da oldukça artmıştı. Örneğin bu maaşlar 1567'de yılda 100 bin Maravedis iken 1603'te 250 bin Maravedis'e yükselmiştir. 1573'teki Granada mahkemesinin gelirinin %76'sını oluşturan ekonomik öge mülklere el koymalarından elde edilen arsa ve ev kiralari olmuştur. Engizisyon mücadeleleri finans ve sanayiye etkilemiş, İspanya ekonomisinin gerilemesinde etkili faktörlerden biri olmuştur (Rawlings, 2006: 42-43).

İlginç bir şekilde görülmektedir ki Orta Çağ adalet sistemi, içinde barındırdığı ekonomik ögeler ile ekonomi çarkının dönmesini sağlayan birer dişli olmuştur. Engizisyon da kurulduğu andan itibaren varlığının devam etmesi adına ekonomik bir alt yapı oluşturmak için karşısına çıkan ekonomik problemlerin çözümünü yine mahkûmlardan elde etme yoluna gitmiştir. Bu problemlerden ilki, uzun süren davalar yüzünden mahkûmların zindanda uzun süre kalmaları ve bu süreç içerisinde bakım ücretlerinin ödenmesi gibi bir sorunla Avrupa'nın karşı karşıya kalmasıdır. Bunun yanında Kilise görevlileri, sorgulayıcılar, hâkimler, memurlar ve cellatlardan oluşan Engizisyon gibi büyük bir yapıda çalışan bu görevlilerin maaşlarının ödenmesi kurumun devamı için ciddi bir sorundu. Son olarak işkenceler sırasında kullanılan bal mumu, zeytinyağı, ip gibi işkence için gerekli malzemeler de ekonomik açıdan ciddi bir bütçe istiyordu. İşte tüm bu sorunların halledilmesi için verilen bedensel cezalara parasal

cezalar da eşlik etmiştir. Özellikle Heretikler ve cadılar konusunda yapılan toplu katliamlar sonrasında kişilerin mallarına el konması, bölgelerdeki iktisadi dengelerin bozulmasına neden olarak ve bu durum toplumsal dengeleri etkilemiştir. Oluşan ekonomik tabloda Engizisyon zulmüne uğrayan bölgelerde kişilerin mallarının müsadere edilmesi Kilisenin giderek zenginleşmesinde etkili olmuştur.

6.2. ORTA ÇAĞ AVRUPA'DA SUÇ ORANLARI VE İŞKENCELERİN SUÇ ORANLARININ AZALMASINA ETKİSİ

Orta Çağ Batı dünyası'nda suç oranlarına bakıldığında ve toplumu en çok meşgul eden suçlar analiz edildiğinde Kiliseye karşı gelmek veya şeytanla işbirliği yapmak yani sapkınlık suçunun dışında farklı birçok suç ve ceza sisteminin de olduğu görülür. Bunlar arasında Orta Çağ'da devletin en çok meşgul olduğu suçlardan biri sahte para üretme ve diğer türden sahteciliklerdi. Sahtecilik suçunun içerisine yalan sebeplerle dilencilik yapanlardan kendini kamu çalışanı olarak tanıtanlara kadar birçok suç girmektedir. Devlet hile yolu ile illegal işlere bulaşanları daha çok teşhir ederek cezalandırıyor bunun için de boyunduruk işkencesi en çok tercih edilen yöntem oluyordu. Ancak Geç Orta Çağlar'a doğru fiziksel saldırılar ile küçük çaplı hırsızlıklar suçların büyük bir kısmını oluşturur oldu. Ayrıca XV. yy.ın ilk zamanlarına bakıldığında suçların daha fazla işlendiği coğrafi mekânlar, kasabalar ve ormanlık alanlar olmuştur. Özellikle bir kasaba gelişme kaydetmeye başladıysa küçük hırsızlar ve yan kesiciler için cazip yerler haline gelmekteydi. Örneğin Londra'da XIV. yy. gibi erken dönemde bile bu kasabaların meyhanelerinin organize bir suç örgütü olan fuhuşun merkezi olduğu görülebilir. İşte bu yüzden fahişelerin kasabalardan kovulması gibi birtakım yeni ceza türleri de ön plâna çıkmıştır (Roth, 2017: 136-137).

Orta Çağ Avrupası'nda her ne kadar işkencelerle korku yayılmaya çalışılsa hatta kamu önünde gerçekleştirilen infazların caydırıcı olduğuna inanılsa da, aslında durum öyle değildi. Görülüyor ki bir yandan sivil mahkemeler diğer yandan Engizatörler, her iftira ve ihbarı değerlendirip mahkûmu hapse atmakta ve mahkûmiyetler çok uzun sürmekteydi. Bu yüzden de Orta Çağ boyunca genel olarak hapis hânelerinin doluluk oranına ulaştığı söylenebilir. Hatta öyle ki Engizisyonun üst kurulları birçok dava dosyasını araştırırken ve incelerken suçu ispatta ne kanıt ne de mahkûmu bu zindanlarda tutabilecek somut bir veriye ulaşabilmişlerdir. Birçok davada maruz kalınan olaylar hem

doğrulanmamış hem de desteklenmemiş olmasına rağmen yine de birçok mahkûm, itham edilen suçtan yola çıkılarak ağır ceza ve işkencelere uğramıştır. Örneğin Geç Orta Çağlarda Logrono'da görülen bir davada büyücülerin çoğu işkenceye uğramış ya da hapsedilmiştir. Burada hapse atılan büyücü sayısı o kadar fazladır ki artık mahkeme üyelerinden Adolfo Salazary Frias, diğer üyelerle bu konunun çözümü için sert tartışmalara girecek ve en sonunda mahkemedен mahkûmlara af kararı çıkacaktır. Zaten daha sonraki dönemde 1682'den sonra XIV. Louis'in Fransa'daki fermanı ile başlayıp yaygınlaşacak bir hukuk ilkesi ön plâna çıkmaya başlayacaktır. O da eğer mahkûm kamu hukuku konusunda bir suç işlemediyse büyücülük ithamı ile öldürülmeyecekti (Testas-Testas, 2013: 63-64).

Orta Çağ suç oranlarını belirleyebilmek adına inceleyeceğimiz en önemli yerler Orta Çağ hapisâneleri dediğimiz zindanlardır. Bu konuda belli başlı bazı kentlerden yola çıkılabilir. Örneğin Robert Muchembled'in Arras kentinden yola çıkarak yaptığı yorumlar konuya ışık tutacaktır. Onun bu kenti baz alarak hapisâne sistemlerine bakmasındaki amaç bu kentte Dük'e ait hapisâne kayıtlarının günlük bazda düzenli tutulmasıdır. Robert Muchembled Arras'ta 20 Temmuz 1427-1 Ağustos 1450 arasında ki günlük tutsak olanların kayıtlarına bakıldığında zindanların sık uğranılan bazen hayvanların bile olduğu aşırı kalabalık yerler olduğu görülebilir. Robert Muchembled, Arras kentinde bu otuz yılın kayıtlarına göre toplam mahkûm sayısını 4 bin 640 olarak vermektedir. Bu sayı kent nüfusuna vurduğumuz zaman potansiyel nüfusun 1/3'üne denk gelecektir. Üstelik yazar 1443'e kadar bu zindanlarda rahiplerin bile görüldüğünden bahseder. Yazarın aktardığı kaynaklar, Orta Çağ hapisâneleri de denebilen bu zindanların oldukça kalabalık olduğunu göstermektedir. Bu kalabalıklığın muhtemel nedeni ise zindanların suç önleyici işlevine inanılmasından dolayı genelde disipline girmeyen kim varsa bir gece de olsa zindana atılmasından kaynaklanmaktadır. Muchembled'e göre serseriler, sarhoşlar, şiddet düşkünleri, sakinleşmeleri için buraya alınırken buradan ayrılan bazı mahkûmlar ise tekrar geleceklerine söz vererek vedalaşmaktadır (Muchembled, 1998: 54-57, 61-62).

Muchembled bu konuda şu ifadeleri kullanmaktadır;

“Hapisâneler değirmenler gibi bir buluşma yeri değildir şüphesiz ama herkesin sık sık buluşabildiği bir yerdir. Burası Orta Çağ'da misafir ettikleri için seçkin bir okul olamamışsa da tıpkı meyhaneler gibi hafif suçlara yönelik bir kitle okulu olmuştur. Gerçekten de

haydutlar, caniler, kasaplar, cellatlar, fahişelerin bir araya gelip, herkesin halktan biri ile tanıştıkları ve ortak bir yaşam örgütü oluşturdukları mekânlar haline gelmiştir.” (Muchembled, 1998: 56-57,61-62).

Orta Çağ'da suç oranlarının bu kadar fazla olması mahkûmlar için mahkemelerini bekleme gibi bir sorunu da ortaya çıkarmıştı. İşte bu dönemde zindanlar ya da hapis-hâneler birer mahkeme bekleme odası işlevini üstleniyordu. Bunun yanında teminat alma, birini öldürme, fidye ödeme ya da başka türde cezalar vermek için de zindanlar kullanılıyordu. Bu hücreler mahkûm için iki seçenek sunuyordu, ya uğrayacağı bedensel cezalara katlanıp ölümden para ödeyerek kurtulacak ve özgür olacak ya da çeşitli işkenceler görerek ölüme adım adım gidecekti. Bu yüzden suç oranlarını azaltmakta bir etkisi olduğunu söyleyemeyiz. Hatta daha sonraki yüzyılda kapitalizmin beraberinde getirdiği el emeği, işsizlik gibi sorunlar büyük ayaklanmalara neden olmuştur. Ancak bu ayaklanmaları bastırmada Orta Çağ'dan kalan sert cezalar artık eskisi gibi işlevsel olmamıştır. Bu yüzden XVII. yy. Fransası, İngiltere ve Almanyasında hapis-hâneler ancak yeni bir seçenek olarak ortaya çıkmıştır (Foucault, 2011: 104-105).

Orta Çağ döneminde cezaların işlevsizliğine dair ilk söylemlerde bulunanlardan biri Dirk Volkertsz. Coornhert'tir. XV. ve XVI. yy.lardaki suç artışlarını *Boeventucht, Dolandırıcıların Terbiyesi (1567-1587)* adlı eserinde bedensel cezaların başarısızlığına bağlamaktadır. Giderek sertleşen cezalar ve işkencelerden çok, bir yaklaşım değişikliğine ihtiyaç olduğunu savunmaktadır. Onun fikirlerinden etkilenen Amsterdam'da çeşitli yüksek derece memuriyetlerde bulunmuş Jan Laurensz Spiegel ve Sebastiaan Egberts, XVI. yy.ın sonlarında ceza sistemine etkileyecek bir kıvılcımı ateşlediler. Bedensel cezalar yerine çalıştırılmasına dair fikirleri erkekler için “tuchthuis” kadınlar için “siphuis” olarak bilinen kurumların kurulmasını etkiledi (Jütte, 2011: 201).

Orta Çağ Avrupasının genel seyrine bakıldığında gerek sivil mahkemelerin gerekse Engizisyonun verdiği cezalar suç oranları üzerinde tek başına azaltıcı bir etki yaratmamıştır. Örneğin hırsızlık serserilik gibi suçlar Batı toplumunun en çok uğraştığı suçlar arasındadır. Hem sivil mahkemeler hem Engizisyon; bu suçlar için para cezalarından teşhir, damgalama, bedensel ceza ve işkencelere kadar birçok farklı seçeneği kullanmıştır. Ancak tüm baskılamaya rağmen hırsızlık olayı Orta Çağ ve

Erken Modern Dönem’de bile azalma noktasına doğru bir ivme çizmemiştir. Örneğin İngiltere, Londra etrafındaki vilayet ve kasabalarda tüm ceza sisteminin aksine hırsızlık, kıtlık zamanlarında artmıştır. XVI. yy.da hırsızlığın en çok zirve yaptığı dönemler genelde verimsiz hasat dönemi arkasına denk gelmiştir. Kırbaçlanma, dağlanma, hakaret ve dışlama işkencelerine uğrayanlar ise Orta Çağ’ın sonlarından itibaren rezil olmalarının bedelini dava açmayla göstermeye başlamışlardı. Hatta Orta Çağ’ın sonlarından XVIII. yy.a geldiğimizde Paris polis kayıtlarından görülebileceği kadarıyla bu aşağılama ve hakaret davalarını çoğunlukla erkekler açmışlardır. Orta Çağ işkenceleri ve dışlama stratejileri varlığını XVI. ve XVII. yy.da korusa da XVIII. yy.a geldiğimizde artık törenselleşen bu cezaların işe yaramadığı ve etiksel olarak güven duyulmadığı görülmektedir. Toplum, artık bu tür halk önünde yapılan cezalar ve dağlamalardan iyi ve ahlâklı insanları gücendirmekten daha iyi bir amaca hizmet etmediği gerekçesiyle uzak duracaklardır. Üstelik bu cezaların yüzyıllar içinde uygulanması, Modern Dönem insanına bu cezaların işlevsizliğini göstermekteydi. Küçük suçlar nedeniyle dağlama cezasına çarptırılan ve damga taşıyan dilenciler veya serserilere patronlar iş vermedikleri için onlar kendilerine yeni bir düzen oluşturamamakta ve eski yasa dışı hayatlarına geri dönmektedirler (Jütte, 2011: 178, 192.)

Eşcinsellerden fahişelere kadar çok geniş bir güruha yapılan bunca işkence ve vahşet insanları cinsel suçları işlemekten ve sapkınlıktan caydırmış mıdır? Kent meydanlarında sıra sıra dizilmiş darağaçları, kül olmuş insan bedenleri ya da kapkaranlık zindanlarda gördükleri işkence âletleri ve cellatlar bunların kaçısı bu insanların tövbe edip Kilisenin doktorinlerine uygun birer insan olmasını sağlamıştır sorusuna eldeki veriler ile bir cevap vermek mümkündür. Bütün bu gaddarlık, zorbalık ve şiddet ne haspihanelerdeki suç oranlarını düşürmüştür ne de cinsel sapkınlığı ve eşcinsel ilişkileri azaltmıştır. Özellikle cinsel hayat boyutuna bakıldığında ne Orta Çağ adâleti ne de din, insanların en mahrem unsuru olan yataklarında yaptıklarını etkilememiş hatta hiçbir uyarıcı mesaj bile vermemiştir. Dönemde sadece livata ile ilgili davaların artış oranına ya da eşcinsel temalar içeren şiirlere ve mektuplara bakılarak bu söylenebilir. Bu konuda Berkowitz, *Seks Ve Ceza* adlı çeviri eserinde XII. yy.’ da yaşamış bir keşiş şairi olan Clunyli Bernard, Livatacılarla ilgili düşüncelerini şu şekilde nakleder. “Onlar, arpa taneleri kadar çok, sahildeki denizkabukları, kum taneleri kadar

fazladır". Bu tanımlama da abartılı bir söylem olduğu açıktır ancak mevcut manzaranın analizi için yol gösterici olduğu da söylenebilir (Berkowitz, 2013: 110).

Aslında genel anlamda bakıldığında Avrupa'da XV. yy.ın son çeyreğinden XVI. yy. ortalarına kadar kısa süreli bir sakinlik başgösterir. Bu sakinliğin temelinde hiç şüphesiz ki şehrin silüetini bile etkileyen darağaçları ile artan idamların namuslu insanlara yaydığı korku etkisi olduğu muhakkaktır. Öyle ise kısa süreli de olsa işkencelerin kamu huzurunu sağlamada etkili olduğu söyleyenebilir. Zaten bu huzur dönemi uzun sürmeyecek, mayalanan Lutherci fikirler Avrupa'da yeni bir din savaşını tetikleyecektir. Fırtına öncesi sessizliği bozacak ilk hamleler Rönesans ve Reform hareketleri olacaktır. Bu reform çağı Batı'yı yeni bir kaos denizine sürükleyecek ve Avrupa, yaşadığı bu iç buhranda artık bedensel işkencelere daha fazla önem vermeye başlayacaktır (Muchembled, 1998: 113-114,145).

6.3. İŞKENCE ÖRNEKLERİ VE İŞKENCE ALTINDA İTİRAFLAR

Orta Çağ sonlarına doğru Avrupa'daki metropol ve şehirlerde sosyal kaos, o kadar artmıştı ki beraberinde getirdiği şiddet ve işkence de günlük sıradan olaylar haline gelmişti. Çünkü iktidar ve Kilise kendilerince şehrin barışını ve huzurunu bozan herkesi acımasızca cezalandırıyordu. Bu gaddarca cezalandırma yöntemlerinin başını da idamlar çekiyordu. En acımasız işkence yöntemlerinden biri olan idamlar şehrin silüetine bile damga vuruyordu. Çünkü Orta Çağ'da şehirlerin genel görünüşlerinde darağaçları hemen ana kavşaklara uzak olmayan yerlerde birer tespih tanesi gibi yer alıyordu. Hiç şüphesiz bu darağaçları manzarayı görenlerin korkması ve caydırıcı olması içindi (Muchembled, 1998: 63).

Sanıktan itiraf alma süreci genel olarak adlî işkence kavramı içinde yer alan bir ögedir. İngilizce de "Judicial torture" olarak da geçen adlî işkence, işlenen suçla ilgili yapılan mahkeme kovuşturmalarında mahkeme kararlarına dayanak olacak kanıtların toplanması ve bu amaçla sanıktan itiraf almada kullanılan resmî mahkeme süreçleridir. Yani mahkûmlara itiraf alma sürecinde yaşatılan ızdırıp ve acının devlet açısından da resmî bir karşılığı vardır. Çünkü kovuşturma sırasında kanıt toplamak için zarurîydi. Bunun resmî olarak uygulanmasını öngören birçok yazılı kaynak mevcuttur. Fakat burada bahsedilen adlî işkence, mahkûmun hükmü verildikten sonra maruz kalacağı acı ve şiddetten çok farklı bir şeydir ve Avrupa hukuk sisteminin dayanağı olan Roma

hukukunda vardır. (Ruff, 2001: 92). Roma'dan miras kalan adli işkence bir yönüyle de iktidarın gücü ve otoritesini yani bir nevi kendini dışavurduğu törenlerdir. Bu yüzden bu işkencelerde acı çektirmenin hukukî-siyasal bir fonksiyonu da vardır. Çünkü burada çektirilen azap iktidarı tüm görkemi içinde dışavuruken, ihya da etmektedir. Yani kamudaki açık infazlar ne kadar gündelik ve ivediklikle olursa gölgelenmiş iktidarın ihya edilmesi de (taç giyme, kralın bir fethedilen bir yere girmesi, isyan eden uyrukların boyun eğmesi gibi âyinler sayesinde) (Foucault, 1992: 58, 60) o kadar hızlı ve çabuk olmaktadır. Görüldüğü gibi itiraf almada etkili olan adli işkence bu kadar önemlidir ve Avrupa hukuku içerisinde zamanla gelişmiştir. Bu gelişmelerde etkisi olan anahtar dokümanlardan Papa mektupları "Ad Extirpanda (1252)" sırasıyla Innocent IV ve Alexander IV tarafından yayınlanmıştır (Simpson, 2011: 18). Örneğin Papa IV. İnnocent tarafından 15 Mayıs 1252 tarihinde sorgulama sırasında itirafları almada kullanılacak işkence kullanma durumlarını ve sınırlarını bildiren "Ad extirpanda" adı ile bir deklere yayınlamıştır. Böylece adli işkence tekrar yürürlüğe girerek (Burman, 1992: 41, Lea, 1961: 33-35) Avrupa hukuk sistemi içinde resmî bir prosedür kimliğini devam ettirmiştir.

Ad Extirpanda'da suçun itiraf edilmesi için işkenceye izin verilmesi yanında Kilise aleyhine ifadeler ve düşünceler için ceza verilmesine de izin çıkmıştı. Ad Extirpanda'da işkence kullanımı serbest bırakılmış olsa da popüler inancın aksine işkencenin bazı kuralları vardı. İtiraf almak için sanığa yalnızca bir kez işkence yapılması gerekiyordu. Bu kuralın yanında ölüm veya sakat bırakma ile sonuçlanan herhangi bir işkence yasa dışı olarak kabul edilirdi. Ancak bu kuralların genellikle uygulanmadığı da görülür. Engizisyon, itiraf almak için çoğu zaman mahkûmları ikinci ve üçüncü kez işkenceye maruz bıraktı. Tüm bu ilave işkenceler ise sadece birincil bir süreklilik olarak değerlendirildi. Ayrıca sakat bırakmak ya da ölümcül işkencelerin yasaklandığı yasa da hiç uygulanmadı ve birçok işkence cihazı sadece bu işleri yapmak için tasarlandı (Bennett, 2012: 2).

IV. Alexander Dönemi'nde deklere edilen Papa mektupları denilen Ad Extirpanda da ise daha öncekine ilave bir yenilik vardı. O da rahiplere işkence yapılmasını ve bu sırada yapılabilecek usulsüzlükler için birbirlerini affetmelerine izin verilmesi isteği idi (Simpson, 2011: 19).

Fransa'da VII. Louis, ikinci Lateran Konsüli'nde olduğu gibi işkence ya da ölüm cezasını (cinayet, tecavüz, kundaklama gibi) kapsayan suçlar hakkındaki çalışmalarda din adamlarının katılmasını yasaklayan sınırlamalar getirilmişti. Ancak Fransa'da pek çok Kilise bunu yapmaya devam etti (Backman, 2003: 189).

İşkence örneklerine ve işkence altında itiraflara bakılacak olunursa bu mevzunun Orta Çağ dünyası'nın kanayan bir yarası olduğu söylenebilir. Bu itiraflardan enterasan olanlardan biri Maria de Coceicao davasıdır. Orta Çağ Engizisyonu'nun kadınlar için klasik ithamlarından biri olan sapkınlıkla suçlanmıştı. Sorgulama esnasında işkence tezgâhına yatırılır. Burada gördüğü işkencenin şiddeti o kadar dayanılmazdır ki işkence den kurtulmak adına itham edilen tüm suçlamayı kabul eder. Fakat daha sonra süren mahkemelerinde yargıçlara itirafı ile ilgili söylemlerinin işkence altında söylediğini ifade ederek suçlamaları reddeder. Bunun üzerine Engizatörler, kadına tekrar işkence tezgâhında gerilme cezası verirler. Coceicao yine işkence altında ithamları kabul eder ancak işkence âletinden kurtulur kurtulmaz yine itirafını *“bana aynı işkenceyi 100 kere de yapsanız o aletten kurtulur kurtulmaz itiraflarımı tekrar reddederim”* diyerek itiraflarını imzalamaz ve reddeder. Mahkeme itiraf almak için üçüncü kez işkence tezgâhında gerilme işkencesi verirler. Ancak bu sefer direnerek hiç konuşmaz. Hâkimler bu şekilde itiraf alamayacaklarını anlayınca işkence biçimini değiştirirler. Maria'nın yeni cezası, sokaklardan kırbaçlanarak geçirileceği on yıllık sürgün cezası olacaktır (Scott, 2009: 69).

Geç Orta Çağlar'ın sonlarına doğru Engizisyon için odak noktası haline gelen noktalardan biri de cadılar idi. Cadılara uygulanan işkence davalarına bakılacak olunursa en acı vereni ve en popüler olanlarından ilki İngiltere'de Kral John (1199-1216) Dönemi'nde görülen ilk cadı davası olarak bilinen Gideon adlı mahkûmun davasıdır. Cadı olduğunu itiraf etmesi için kızgın demir işkencesine maruz kalmıştır (Crow, 2006:262). Bunun dışında Barbara Kurzhalsin davası, cadıların uğradığı hazin sonu gösteren en meşhur davalardan biridir. Barbara, cadılık ithamı altında yargılandığı Engizisyonda ağır işkenceler altında bir sorgulama geçirmişti. Bu sorgulamada yaklaşık 14-15 yıldır cadılar tarikatına üye olduğunu kabul etti. Geçirdiği sorgulamada muhtemelen yaşadığı işkencelerin acısıyla, aynı işkence altındaki diğer sorgulamalarda olduğu gibi, üzerine atılan suçları kabul etti. Barbara sorgulamasında şeytanla

işbirliğine girdiğini ve annesinden miras kalan süpürgesi üzerinde Sabbatlara katıldığını itiraf etti. Bunun yanında şeytanla girdiği cinsel ilişkiden, büyü ritüellerinde kullanmak için kullanılan kremleri (Hexensalbe/Flying Ointments) yaptığından, kedi gibi bazı hayvanların kılığına girdiğinden hava büyüğü gibi yaptığı farklı büyüler yüzünden doğal felaketleri çağırdığından ve kocasıyla birlikte farklı bir erkeğin penislerini çaldığından bahsetmiş ve genç yaşta yakılarak öldürülmüştür (Akın, 2011: 128).

Malleus Maleficarum'a göre;

“Engizatör Como bize, Barby Kontluğunun yaşayanları tarafından bir Engizisyon yürütmesi için çağrıldığını çünkü orada yaşayan bir adamın çocuğunun beşikten kaçırılıp, gece vakti toplanan bir grup kadın tarafından, onu öldürdükleri, kanını içtikleri ve onu parçaladıkları hususunda yemin ettiklerinden söz etmişti. Ayrıca bundan önceki yıl 41 cadının yakıldığı bazılarımsa Avusturya Arşüdük'ü Sgismund'a firar ettiklerini bize ifade etmiştir. 55 yalındaki Engizatör hala bu görevi yürütmektedir.” (Kramer & Sprenger, 2018: 166,243)

Cadı davalarındaki şeytanla ilişki konusunda yaşanan saplantılar itiraflar da dahi tasvir ediliyordu. Bunu gösteren birçok örnek mevcuttur. Bunlar arasında tek başına 600'den fazla cadıyı itham ederek işkence altında itiraf alan Fransız savcı Pierre de Lancre, 17 yaşındaki bir Basklı kıza işkence sonrası söylettiği itirafı önemlidir. Bu sorgulamayı savcı bizzat tetkik etmiştir ve kızın söylemine göre şeytan, bazen erkek bazen de keçi olarak beliriyordu. İtiraf şu şekilde idi: “*Katırinkine benzeyen bir organı vardı... kol kadar kalın ve uzundu... böylesi bir şekle ve ölçülere sahip uzvunu her zaman teşhir ediyordu.*” Hayvanın cinsel organı, pullarla kaplı et, demir, keten, boynuz ya da tamamen farklı bir şeyden yapılmış olabiliyordu. Pek çok cadı'nın işkence altında verdiği itiraflara göre bu organların büyüklüğü nedeniyle kendilerine acı verdiğini söylemişlerdir. Fransız cadı avcısı Nicolas Rémy'nin anılarında yer alan cadı itiraflarına göre şeytanın cinsel organının büyüklüğü ve sertliği nedeniyle cadılar korkunç acılara katlanarak şeytanla birlikte olabiliyorlar hatta mahkûmlarından biri olan Miremontlu Didatia gibi bazıları bu yüzden iç kanama bile geçirebiliyorlardı (Berkowitz, 2013: 139).

Cadıların bedenlerinin alevlerle birleşmesi genelde bu davaların tümünün sonucudur. Ancak özellikle itiraf alma sırasında yapılan bazı işkenceler vardır ki bunlar gerçekten dayanılmaz boyuttaydı. Bunun en iyi örneği Kral XVI. James'i de öldürmekle itham edilen İskoç Cadısı diye ünlenen Dr. Frian davasında görülebilir. Çünkü onun başına gelenlerin yazılı olduğu “İskoçya'dan Haberler” adlı bir broşür bile mevcuttur.

Bu broşürden edinilen bilgilere göre cadı olduğunu itiraf etmesi için Dr. Frian'ın tırnakları kaldırılmış ve İskoçya'da *turkas* denilen kerpeten tarzı bir aletle kaldırılan bu tırnaklar çekilmişti. Üstelik bununla da kalmamış her tırnağın dibine kadar ikişer tane de iğne batırılmış ve daha fazla acı çekmesi istenmişti. Ancak İskoçya Cadısı bu işkencelere rağmen itirafta bulunmayınca bu sefer acının şiddeti artırılmış ve ayakları işkence çizmesine geçirilerek darbeler indirilmiştir. Ayaklarına o kadar şiddetli darbeler yemiştir ki bacakları burkulmuş ve ezilmişti. Kemiklerinin ve etlerinin zedelenmesi yüzünden bacaklarının her tarafından kan ve ilik akmaya başlamış ve artık yaşasa bile ayaklarını sonsuza kadar kullanamayacağı bir durum oluşmuştu (L.Martin, 2009: 61).

İşkence örnekleri arasında en dikkat çekici işkence örneklerinden biri XIV. yy.da ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde asma karın deşme ve dörde bölme cezaları zaman içinde farklı evreler biçiminde gelişen cezalardandır. En başta ihanet suçu görülmektedir. En hafıftan en ağırına kadar ihanetin kesilmiş cezası darağacına bir at tarafından sürüklenerek götürülmektir. Mahkûm, atın arkasında atın kuyruğuna bağlanmış şekilde sürüklenirken çoğunlukla onu izleyenler tarafından atılan taş ve kesici aletler yaralanmalarına neden olurdu. Bu yüzden daha darağacına gitmeden hayatını bile kaybeden mahkûmların canlı kalabilmesi adına koruma aksamı da eklenmiştir. Zamanla ağır ihanet suçları için bu cezanın çok hafif olduğu düşünülmüş infaz süreci karın deşme, asma, bağırsakların sökülmesi, hadım etme, yakma, kafa kesme ve dörde bölmeyi içerecek şekilde uzatılmıştır. Cezanın infaz aşamaları genellikle sabittir. En basit şekilde mahkûmun "boynundan asılıp diri diri sallandırılacağı" darağacına kadar taşınması lazımdı. Bu noktada vücudu arkaya doğru gerdirilir ve bağırsakları deşilirdi. Mahkûm hâlâ yaşıyorsa o zaman işkenceye devam edilerek gözlerinin önünde deşilen bağırsakları ve cinsel organı (vatan hainin soyunun türemeyeceğini temsil için) yakılırdı. Son aşamada mahkûmun boynu vurulur ve kalan bedeni dört parçaya bölünürdü. Daha sonra başı ve vücut parçaları krallarının söylediği bir yere yerleştirilirdi. Bu işkencelere maruz kalan en bilindik örnek, 1305 tarihine aittir. 1305 yılında efsanevi *İskoç William (Cesur Yürek) Wallace*, "Tanrı'ya ve insanlığa karşı işlenebilecek tüm suçları" işlediği gerekçesiyle ağır cezalara çarptırılır. Vatana ihanet suçuyla çektiği eziyetler neredeyse en az dört veya beş kez William'ı öldürecek kadar ızdırıp doludur. Önce vatana ihanet suçu nedeniyle karnı deşilmiş, daha sonra soygun ve cinayet suçlarından asılmıştır. Bununla da kalmamış kutsal değerlere saygısızlık yaptığı

için bağırsakları çıkarılmış, arkasından kanun kaçağı suçu nedeniyle idam edilmiştir. Ancak infaz edilmesinden sonra bile cezası devam etmiş, çeşitli mallara zarar verdiği gerekçesiyle başsız bedeni dört parçaya ayrılmıştır (Roth, 2017: 139-140).

Tapınak Şövalyeleride işkenceye maruz kalmış gruplardan biridir. Onlara yapılan işkence de kullanılan en popüler işkence âletleri genelde gergi âleti ve kayış olmuştur. Gergi âleti denilen işkence âleti, üçgen bir çerçeveden ibarettir. İşkence sırasında tapınakçıyı bağlayan ipler, bir çıkırığa tutturulur ve manevîla döndürülürdü. Manevîla denilen mekanizma hareket ettikçe şövalyenin el ve ayak bilekleri yerinden çıkardı. Kayış askı işkencesinde ise mahkûm olan şövalyenin elleri arkadan bağlanır bu bağ yukarıda bir kirişe bağlı ipe kadar uzatılırdı. Bu ip önce tavana kadar çekilip sonra aniden bırakılarak işkence edilen şövalyenin acı çekmesi amaçlanırdı. Engizatörler, acı çektirme konusunda o kadar iştahlıydılar ki, işkence şiddetini arttırmak için farklı yollara başvurlardı. 50 yaşında bir tapınak şövalyesi olan Gérard du Pasagio, kayış askı işkencesine maruz kaldığı sırada hayalarına ve diğer organlarına ağırlıklardan bağlanması örneğinde olduğu gibi. Hatta bazen bunlara ilave olarak ayak tabanlarının dağlanması işkencesi de uygulanmıştır. Şövalyenin ayaklarına yağ sürülmesinden sonra ateşe tutularak yakılmıştır. Şövalye sorgulanması için Engizatörler huzuruna çıkartıldığı zaman da ateşle şövalyenin ayaklarının arasına bir levha konuluyordu. Hatta Albi'den bir rahip olan Bernard de Vado'nun bu şekilde uğradığı bu acımasız işkence sonucu ayak kemikleri dışarı fırlamıştır (Barber, 2006: 122). Tapınakçılar mevzu bahis olunca yapılan işkenceler, Engizatörler'i tatmin etmeye yetmedi. Engizatörler basit ama çok ızdırıp verici işkence teknikleri uyguluyorlardı. Şövalyenin bütün dişlerini çekip hemen arkasından diş sinirlerinin sivri küçük kamalarla kurcalanması gibi tekniklerin yanında yine sivri kenarlı çekiçlerle şövalyenin tırnak diplerine vurmak gibi yöntemler de bunlar arasındadır (Erol, 2005: 84).

İlginç bir diğer işkence şekli de Atebeaune kasabasının krallık savcısı olan Nicolas Guyot'nun iki oğlunun başına gelenlerdir. Savcının iki oğlunun itham edildiği suç, eniştelere ve kadın hizmetçisini babalarının yardımıyla öldürmekti. Davada bu ithamı kanıtlayacak yeteri kadar da delil vardı. Her ne kadar Guyot'un oğulları öldürülme olayından sonra evdeki kasaları zorlayarak çalmışlarsa da şehrin ileri gelen ailelerinden olmalarına rağmen davadan kurtulamadılar. Çünkü mahkeme sırasında

mahkûmların öldürülmeden önce çekiçle dövüldüğüne kadar her şey zamanla ortaya çıktı. Bunun üzerine Guyot asıldı ve oğulları da işkence tekerleğinde can verdi (Spierenburg, 2010: 131).

Tarihin her döneminde diri diri yakılma işkencesi oldukça popüler işkenceler arasındaydı. Orta Çağda da bu işkence daha çok cinsel suçlar ve sapkınlar için uygulanıyordu. Bu yüzden de pezevenkler ve muhabbet tellalları ya diri diri yakılıyor ya da çoğunun boynu ve kolları geçirilen teşhir âletinde koşturuluyor veya kulakları kesiliyordu. Hatta bu dönemde gerçekleşen ilginç bir örnek mevcuttu. Bir kadın pezevenk, yakalandıktan sonra çırılçıplak soyulur ve kalabalığın karşısında teşhir edilirdi. Daha sonra yaydığı ahlâksızlık için ateş işkencesine tâbi tutuldu. Ateş işkencesi ile bu kadın pezevenğin vücudundaki bütün kıllar, bir meşalenin alevi ile yakıldı (Wells, 1997: 40).

Engizatörlerin gaddarca yaptıkları işkence fanatizmine diğer bir örnek olarak Toulouse'taki bir kadının başına gelenler verilebilir. Heretik kökenli biri olan bu Kathar kadın ölmeden önce conso-lamentum almak ister. Ölmeden önce ailesi onun son isteğini yapmak isterler. Ayini yapması için bir Katharlı bir ermiş getirir ve ayini yaptırırlar. Ancak Engizatörler, bu ayinin haberini alır almaz kadının evini basar ve onu sorgulamaya başlar. Bunun için Kathar derviş kılığında kadının karşısına çıkarlar. Ölüm döşeğindeki bu kadın, bir Kathar rahibi ile konuştuğunu düşündüğü için bütün inanç detaylarını anlatınca Engizatörler, zaten ölüm döşeğinde olan kadının kendi kendisine ölmesini beklememiş ve kadını yatağıyla beraber dışarı çıkarıp yakmışlardır (Martin, 2009: 99).

İşkencede ilginç bir noktada şu olmuştur. Bazı durumlarda işkenceye uğrayan gruplar da zaman içinde kendileri gibi düşünmeyenlere işkence yapmaktan uzak durmamıştır. Buna en güzel örnek Engizatörlere karşı yıllarca varlık mücadelesi veren bunun için binlerce inananın darağacı ya da işkence tezgâhlarında yaşamını yitirdiği Protestanlardır. Protestanlar, işkence mücadelesine birçok neferini feda etse de birçok ülkeye yayılmıştı. Hareketin lideri bütün yaşamını şeytanla mücadeleye harcayan Luther de şeytanla işbirliği içinde olanlara karşı sınırsız bir nefret beslemekteydi. Luther için şeytanla işbirliği yapan herkes odun ateşlerinde can vermeliydi. Ancak bu ceza bile onu onu kesmiyor infazdan önce şeytanın ortaklarının taşlanarak da öldürülmesi

gerektiğine inanıyordu. Orta Çağ'dan miras kalan işkencenin Reform Çağı'nda hâlâ işlevsel olmasının altında bu düşünceler yatmaktaydı. Bu yüzden Cenevre'de şeytanla işbirliği yapan 500'e yakın büyücü öldürülecektir ve çoğu Protestan Avrupa ülkesinde bir süre sonra aynı manzaralar görülecektir. Hatta öyle ki bütün Avrupa'nın korkulu rüyası olan şeytan takıntısı Amerika kıtasına bile yayılacaktır. "Salem büyücüleri" diye anılacak dehşet verici katliamların yapılmasına zemin hazırlayacaktır. (Testas-Testas, 2013: 64).

Salem davaları işkence davalarında en popüler olan cadı davalarıdır. Bu davaların belki de ilk ateşleyicilerinden biri 19 Ağustos 1692 yılında Massachusetts'te, Martha Carrier'in asılması olayıdır. Onun olayı "Salem Büyücüleri" diye devam edecek bir sürü dava için domina taşı etkisi yapacaktır. Büyücülükle suçlanan kadının büyücü olduğuna dair ilk kanıtı komşusu Phoebe Chandler ile olan kavgası verir. Daha sonra komşu, hayvanlarının garip bir hastalığa yakalanması ve acı çekmesini Carrier'in yaptığı büyülere ithaf edecektir. Hatta mahkemede arasının iyi olmadığı kızı tarafından da suçlanarak kara kedi olduğuna dair itham yiyecektir. İşte bu şeytan takıntısı ile başlayan süreç 1692 yılları arasında on dört kadın ve beş erkeğin Salem'de büyücü oldukları gerekçesiyle asılmalarına hatta içlerinden birinin de öldürülünceye kadar işkence görmesine kadar gidecektir. Bu davaları 1669'da İsveç'teki Mora'da i süreç izler ve 85 kişi, 300 çocuğu kandırıp Blokula Dağı'na çıkarılıp şeytana ayin yaptırıldıkları ve onun hizmetine sundukları için diri diri yakılır. İlginç bir şekilde bu davalarda kovuşturma sırasında toplanan kanıtların çoğu hukuksal açıdan kuşku duyulabilir kanıtlar olmuştur. Bu büyücülerin cin ve şeytan gibi hizmet ettikleri varlıklara çocuk sunup, cin eşliğinde çiftleşmeleri ve her türlü büyüyü yapma kudretine sahip oldukları, hatta kendilerini yargı kararlarından korumak için yargı kararlarının tesir etmeyeceği taştan bir ev yapma fikrinde bile oldukları gibi itiraflar herkes için kabul edilebilir ve kanıtlanabilir bulunmuştur. Bunun için birçok büyücü ve onlara ruhunu verdiği düşünülen yeni yetmeler yakılmıştır. (Messadie, 1999: 483-484)

Engizatörler, Orta Çağ'da o kadar acımasız işkencelere imza attılar ki bu gaddarlıklarının ölülere kadar ulaştığı akıl almaz boyutlar olmuştur. Örneğin 1485'te Guadalupe'de 46 ceset, Engizatörler tarafından mezardan çıkarılarak yakılmıştır (Ercan, 1997: 95).

İşkence deyince ayrıntılarından bahsedilmesi gereken diğer bir nokta *Auto da fe* denilen seromonilerdir. En çok verilen *auto da fe (inanç eylemi)* cezalarından birtanesi de George Scott'un eserinde Doktor Geddes'ten aktararak anlattıklarıdır. Onun anlattıklarına göre bu cezanın infazı sırasında olanlar şöyledir:

“...Engizatörler trompetlerin, davulların, bayrak ve süvarilerin olduğu coşkulu bir karşılama ile meydandaki sarayın önüne kadar geldiler... Ve mahkûmların cezalarının yerine getirileceğini söylediler... Uzun süredir böyle seromoniler görmeyen halk o gün geldiğinde neredeyse bir bayram havası var en güzel kıyafetlerini giyerek infazı seyretmek için meydana toplandı. Meydanda çoktan devasa bir darağacı kurulmuştu ve mahkûmlar kadınlı erkekli bir şekilde sabahın erken saatlerinden akşamın geç saatlerine kadar sırayla gidip geldi. 20 erkek bir kadın ve İslâmiyeti seçen bir kişi yakıldı, akabinde 50 yahudi pişmanlık getirdikleri için sarı başlık giyme cezası aldılar; ellerine meşale verilen ve başalarına büyük yazılarla yazılmış mukavvalı başlıklar, boyunlarına yular takılmış 10 kişi zina ve büyüçülük suçu ile kırbaçlandı ve kürek cezası yedi. Bu seromonide engizatör sandalyesi bir hâkim kürsüsü görevi görürken bu büyük meydan mahkemesinde soylular ise İngiltere'dekine benzer şekilde şerfi yardımcılarını rolü suçluların getirilmesi, halatlara bağlanması sırasında tutulmasında görevlilere yardım ediyordu. Bu devasa alanda ne kadar mahkûm yakılacaksa o kadar kazık çoktan çakılmıştı. Mahkûmların infazları gerçekleştirilirken iki rahibin huzurunda buraya getirilip merdivene çıkarılarak son kez tövbe etmeleri istendi, arkasından cellatlar mahkûmları kazığa çivilediler ve rahipler bir kez daha pişman olup olmadıklarını sorup onlara öğüt verdiler. Bütün bu ritüellerle daha çok coşan halk artık “Köpekleri artık yakalım!” diye bağırmaya başladı ve hemen akabinde çalılar tutuşup alevler mahkûmların yüzlerine yaklaştırıldı. Mahkûmlar, bu acımasız ölüme giderken halkta alkışlar eşliğinde coşuyor ve çığlıklar atıyordu. Bu 21 kadın ve erkek sonu bu şekilde feci bir ölüm olan kaderlerine bile öyle gözü pek bir metanetle teslim oluyorlardı ki tac giyerken ettiği yeminden dolayı Engizatörlerin bu saçmalıklarını bile onaylamaya mecbur kalmış kral bu dehşet sahneden kaçamıyor ve suçluların ölüm feryatlarını çaresiz dinlemek zorunda kalıyordu.” (Aktaran Scott, 1995: 89-90)

İşkence görüp Engizatörlerin eline düşen Isaac Martin'in yaşadıklarını anlatan Scott'un bu konuyu aydınlatmadaki yeri oldukça değerlidir. Çünkü işkence çeken mahkûmun ruh haline dair ipuçları da vermektedir. Onun Isaac Martin'in ağzından anlattıkları şöyledir:

“Mahkûm olduğum zindandan sabah 10 gibi alt katta bir odaya indirildim buraya arkamdan bir cellat elinde ip ve kırbaçla girdi. Bana üzerimdeki her şeyi çıkarmamı emretti. Ben ceketimi, yeleğimi, peruğumu ve boyun bağımı çıkarttım; gömleğimi çıkartırken bana müdehale ederek kendi eliyle önce yakamdan tutup gömleğimi soydu ve belime bağladı sonra da elindeki iple ellerimi bağlayıp bir diğer ipi de boynuma geçirerek beni Engizatörlerin önüne götürdü. Dışarıda çok yoğun bir kalabalık beni bekliyordu ve ben daha adım atar atmaz papaz bana verilen hükmü bağırarak okudu. Sokaklar da 200 kırbaç cezası vurulması cezası. Cezanın nedeni Bâkire Meryem'e ve okunmuş ekmeğe küfür ve Anglikan mezhebinden olmam (İngiliz Kilisesinden olan Protestanlara denir). Cezanın okunmasından sonra bir eşeğe bindirilip sokaklara bırakıldım. Bir yandan halkın İngiliz sapkın ithamları altında diğer yandan kentin çığırtkanlarının sürekli infaz nedenimi bağırmaları arasında bir yandan yürüyor bir yandan da cellat tarafından kamçılanıyordum. Bu sırada at üzerinde çok sayıda insan da bizi takip ediyordu. İşkence göreceğini anladığımda gözleri bağlandığı sırada neler olacağını bildiğim için çok korkmadım.” (Aktaran Scott, 1995: 99-100).

Engizisyon yargılamalarından en ilginç yargılamanın zamana yayılış süreci hakkında bilgi veren Domenico Scandella adlı Menocchio lakaplı bir değirmencinin yargılanmasıdır. Menocchio, İsa hakkında "sapkınca ve çok kâfirce şeyler" söylemek suçlamasıyla ihbar edildi. Onun ihbar edilmesinin gerekçesi, sadece bireysel sapkınlık içine düşmemesi ayrıca görüşlerini de yaymaya çalışması ve vaazlar vermesidir. Bu ithamlarla ilk sorgulamasında Engizisyon onun sadece bir sapkın değil aynı zamanda sapkın önderi olduğunu oy birliği ile kabul etti. Ona ceza olarak halkın önünde bütün sapkınlıkları konusunda nedamet getirme, daha hafif cezaları için kefareti ödeme, ölünceye kadar habitello denen ve üstünde bir haç bulunan ceza giysisi giyme ve hayatının kalan bölümünü masraflarını çocukları ödemek üzere hapiste geçirmeye mahkûm edildi. Ancak daha sonra pişmanlığı, dönüş belirtisi görülmesi iyi hali de göz önünde bulundurularak yaşadığı köyünde müebbet hapis olarak cezalandırıldı ve burdan ayrılmak ona yasaklandı. Burada yaşayacak ve düzenli olarak günah çıkaracaktı. Ceza giysisini de hiç çıkarmayacaktı. Engizisyonun her verdiği karara uyan Menocchio, yeni atanan arkadaşı olan papaz Giovanni Daniele tarafından Montereale'deki Santa Maria Kilisesi'nin yöneticisi (cameraro) yapıldı. Papaz Menocchio'nun bedenlen ve ruhen dersini aldığını düşünüyordu ve bunu kamuya gösterebilmek için ona bu görevi verdi. Bu görev, zaten Kilise için gerekli parayı hemen çıkarabilecek güçte oldukları için genelde değirmencilere verilirdi. Ancak görevinin yedinci yılında onun tekrar Kilise doktrinlerini eleştiren söylemler içerisine girmesi üzerine ihbar gelince Engizatörler, Menocchio'nun bu sefer işkence altında sorgulanmasına karar verdiler. Engizatörler suç ortaklarını öğrenmeye çalıştılsa da başarılı olamadılar ve ilk ihbar edilmesinden 13 yıl sonra onu idam ettiler (Ginzburg, 2011: 30, 33, 135, 138, 140-141, 179).

Bir insana yapılabilecek işkencelerin sayısı konusunda akılları zorlayacak bir örnek de 1757'deki Paris'li Damiens'in yargılamasıdır. Dava konusu babasını öldürme ithamıdır. Orta Çağ'da birçok kişi ile aynı kaderi yaşayan Damiens'ten de Engizisyonun ilk beklediği şey, suçunun itirafıydı. Sivil mahkeme Damiens'in suçunu itiraf etmesi için onun elinde yanan meşalelerle ve üzerinde sadece tek bir gömlekle Greve meydanına götürdü. Damiens infazı sırasında Parisli izleyiciler onun infazını her noktadan net olarak görüyordu. Damiens için burada bir darağacı hazırlanmıştı. Önce bu darağacına çıkartıldı. Daha sonra göğüsleri, kolları, kalçalar ve baldırlarından kızgın demir kerpetenlerle etler kopartıldı. Talihsiz adamın çektiği acılar bu kitleyi giderek

kalabalıklaştırmıştı. Bir yandan da itirafını etkilemesi babasını öldürdüğü bıçağı sağ elinde tutma emri verildi. İtiraf süreci öyle bir hazırlanmıştı ki bu şartlar altında muhakak ki suçunu reddetmesi oldukça zordu. Zaten buna bile fırsat kalmadı. Damiens'in önce elleri yakıldı, sonra kopartılan etlerin yerine erimiş kurşun, kaynar yağ, kaynar reçine, eritilmiş bal mumu ve kükürt döküldü. Ancak o, bütün bu ızdırabı yaşarken onu izleyenler Damiens'in dehşet dolu acılarına zafer kazanmış misali attıkları çığlıklarla eşlik ediyorlardı. Bir süre sonra daha da coşan kalabalık, kırbaçlanan Damiens'i yerlerde sürükleyip parça parça ettiler. Sonra da bedeni parçalanana kadar dört atla çektirildi. En son olarak da parçalanmış vücudu ateşe atılıp külleri rüzgâra savruldu. Onun yaşadıklarının canlı tanığı olan Casanova bile bu yapılanlara dayanamayıp gözlerini kapattığını ancak kadın arkadaşlarının kollarının bile kırıpdamadığını aktarmaktadır (Foucault, 1992: 3; Scott, 2009: 213-214).

İşkence Avrupa'da 1700'lü yıllara kadar kullanılmaya devam ettiği için her gruptan, her cinsten, her suçtan birçok işkence örneği vermek mümkündür. Ancak tüm bu örnekler, göstermektedir ki işkenceler tabiri caizse Avrupa coğrafyasını büyük bir Orta Çağ mezarlığına dönüştürmüştür. Çünkü birçok insan ya darağaçlarında, ya atlarla parçalanarak ya alevlerde can vererek öldürüldü ya da zihinsel hasar gördü (Bennett, 2012: 5).

6.4. İŞKENCEYE KARŞI MÜCADELE VE DİRENİŞ ÖRNEKLERİ

Genel anlamda bakıldığında işkence, mahkûmun istenilen hiyerarşiye boyun eğmesi için itham edildiği suçla ilgili sistemin beklediği itirafları almak amacıyla uygulanmıştır. Tabii burada itirafı almak temel amaç olduğu için yasa koyucular, sivil mahkemeler ve Engizisyon suçu itiraf ettirmek için öncelikle mevcut bütün yolları denemiş; itiraf ettirme vasıtaları tükendikten sonra işkenceye başvurmuştur. İşkence altında itiraflar alınmaya çalışılırken beklenmeyen ve sisteme çomak sokan en olağanüstü şey, suçlunun direnç göstermesi hadisesiydi. Çünkü bu direnç herkes tarafından olağanüstü bir tahammül göstergesi yani suçsuzluk alameti olarak algılanıyordu. Sonunda suçlu, serbest bırakılıyordu (Esgin, 2013: 56).

Engizisyonda sorgulamaların başlaması için çoğu zaman yakını, akrabası ya da komşusu gibi şahsın ya da çevresinde olan birinin mahkûmu suçlaması veya ihbar etmesi gerekiyordu. Bu ihbar ile başlayan soruşturma da bir sonraki adım tutuklama ile

devam ediyordu. Prosedür gereği sorgulama sırasında hukuksal açıdan tek bir kez işkence yapılırdı. Mahkûm bu işkenceye direnebilmeyi başarırca bu, suçsuzluk alameti kabul edilirdi. Orta Çağ'da kadınlar arasındaki sorgulamalara bakılacak olunursa ilginç bir örnek görülebilir. Sorgulama sırasında hukuksal olarak mümkün olmamasına rağmen dört kez işkenceye uğrayıp direnen tek bir kadın vardı ki işkence itiraf ve itirafı reddetme aşamalarına dört kez dayandığı için serbest kalmıştır (Collard, 2005: 51). Kadınların işkenceye karşı direnmesi bu açıdan ilginçtir. Çünkü işkence gören kadınlar çoğu zaman kaçmaya çalışırlardı. Neuchâtel'te Perrenon Debrot örneğinde olduğu gibi. Neuchâtel'te Perrenon Debrot hapisten çıkmayı başarıp ele geçirildiğinde kendisini bir bıçakla öldürmeye çalıştı. Başka bir kadın kendini hücrelerinde boğdu. Almanya'da Barbara Hanssen, ekmeğe ve suya hapsedilmişti. Ancak o hücrelerinde zincirlerini açtı ve hapisâhânen kaçmayı başardı, ancak yeniden ele geçirildi. İşkenceye maruz kalmış ayakları ile kaçan ve uzun süre takip edilen bir diğer mahkûm olan Triora'nın Giovannina ise bir uçurumun üç kilometre ilerisinde yakalandı. Yani görülmektedir ki işkence den kaçmak çoğu zaman imkânsızdı. Bu yüzden kurtuluş için iki çözüm vardı ya intihar etmeyi başaracaksın ya da işkencelere uzun süre direneceksin (Dashu, 1998: 9).

Orta Çağa farklı dönem ve yerlere ait mahkeme kayıtlarında işkence altında tutulan en cesur esirlerden bahsedilmektedir. Bu esirler; Gotter Ness, Margot de la Barre, Bellezza Orsini, Agnes Sampson ya da Neusse'den 95 yaşındaki adsız bir Alman kadını gibi genellikle yaşlı kadınlardır. Tüm bu mahkûmların kayıtlara kadar geçmesini sağlayan şey işkencelere karşı gösterdikleri uzun süreli direnç olmuştur. Öyle ki Engizisyon görevlileri yani işkence memurları bile sonunda dayanamayarak onları serbest bırakmak zorunda kalmıştır (Dashu, 1998: 9).

Çoğu zaman zihinlerde yer eden düşünce, mahkûmların işkenceyi mecburen kabul edişleri boyutunda olsa da aslında durum hiç te öyle değildi. Direnmek suçsuzluk alametidir, inancının da etkisiyle Engizatörler sahip oldukları güce karşı çoğu zaman direniş örnekleri ile karşı karşıya kalmıştır. Hatta sadece mahkûm değil zaman zaman halk da Engizatör'lere karşı direnç göstermiştir. Örneğin Albi'de Arnold Catalan'ın yardımcıları, Heretiklik ile suçlanmış bir kadının mezardan cesedinî çıkarmakla görevlendirilmişlerdi. Ancak yardımcılar bu işi yapmaktan korkunca Arnold bu işi

yanına aldığı birkaç piskoposluk görevlisi ile birlikte yapmaya karar verir. Arnold tam kadının cesedi için mezarı eşmeye başladığı anda kalabalık bir güruh tarafından saldırıya uğrar. Bir anda Arnold ve piskoposluk görevlilerinin etrafını saran bu kalabalık grup, mezardan cesedin çıkarılmaması için öyle bir direniş örneği gösterir ki Arnold, piskoposluktan yardıma gelen silahlı bir grubun müdahalesine rağmen bayılana kadar dövüldü. Hatta bu kalabalık grup onun başını kesip, Tarn Nehri'ne atmak için çabaladıysa da Arnold'un yardımcıları onun baygın bedenini direniş gösteren bu kalabalığa vermemeyi başardı. Bu olay sonrasında kendine gelen Arnold, bütün kasabayı aforoz etti. Bu olayda olduğu gibi Cordes'te de iki Engizisyon görevlisi yine kendisine tepkili bir grup tarafından kuyuya atıldı. Hatta Moissac'ta Engizisyoncular Heretikleri yakarken, Cistercian keşişleri Heretikleri koruma altına alarak onları gizlemeye çalıştı. Narbonne'da ise Dominikanlar, şüpheli buldukları birini tutuklamak isterken çıkan tartışma ve hengâmeden dolayı Manastırlar talan edildi. Engizatörlere yapılan bu direnişlerin hepsi toplumsal anlamda cezalar suçun karşılığı değilse halkın bu adaletsizliğe tepki göstereceği anlamına geliyordu. Engizatörler, suçlu cezalandırmada hep daha ağır metod ve işkencelere başvurdukları için toplumsal tepki de Engizisyon görevlilerine olurdu. Dolayısı ile onların görevleri ve gaddarlıkları devam ettikçe hoşnutsuzluk da artardı (Martin, 2009: 100).

İtalya'da Heretik nüfusun fazla olmasından dolayı Engizatörler, diğer bölgelerde olduğu gibi keyfi davranamıyorlardı. Çünkü halk direnişleri ve tepkilerinden çekiniyorlardı (Strayer, 1985: 488). Yüz bin kişilik Florance şehrinde olduğu gibi. Buraya 1231'de, Dominiken Aldobrandino Cavalcante, Engizisyoncu olarak tayin edildi. Florance'de Kilise ve Engizisyona karşı düşmanlık o kadar çok artmıştır ki Papa, 1231 ve 1236'da iki defa Roma'yı terk etmek zorunda kaldı. Bunun dışında Milan Engizisyoncusu Veronelu Pierre de 29 Nisan 1245'te Carino isimli bir kiralık katil tarafından öldürüldü (Testas-Testas, 2013: 25-26).

Kalabalık önünde bu infazlar sırasında bazen de mahkûmun serbest bırakılabileceği durumlar da olabiliyordu. Örneğin idam işkencesi, kalabalık önünde ritüeller seromonisine dönüyordu. İdam ritüelinde halk arasında bir mahkûmun iki kere asılamayacağına dair bir kanı mevcuttu. Bunun temelinde yatan şey, idamların temelinde kişinin boğularak ölmesi gerekliliği idi. Seromoni sırasında cellat bilincini

kaybetmiş fakat ölmemiş mahkûmu yanlışlıkla idam sehpasından indirmeye kalkarsa o mahkûm tekrar asılamazdı. Çünkü kalabalık mahkûmun yeniden asılmasına şiddetle karşı çıkardı. Benzeri şekilde, bir mahkûmun asılması sırasında ip koparsa da kalabalık tarafından aynı tepki ortaya çıkardı. Bu konuda ilginç bir kanı da Avrupa'da yayılmıştır. İdam işkencesine direniş gösterme görüldüğü gibi daha çok kalabalık tarafından olurdu. Bu da ancak mahkûmun ilk denemede asılmaması şartında gerçekleşirdi. Çünkü kalabalığın cellada direniş göstermesi için mahkûmun masumluğunu gösterecek bir işarete ihtiyacı vardı. Bu genel bir kanıydı. Bunun yanında mahkûmun serbest bırakılması için başka bir yol daha vardı. O da bir bâkirenin, mahkûma evlenme teklif etmesi. Böyle tuhaf bir olay Köln'de *Tilman Isenhaupt* adlı mahkûmun infazı sırasında gerçekleşti. Mahkûm, idam edilecekken iki bâkire kadından evlenme teklifi aldı fakat o iki teklifi de reddetti. Yine de toplanan kalabalık idamı durdurmak için celladı taşıdı. Sonuçta kalabalık istediğini yaptı ve Isenhaupt'u idam sehpasından kurtarıp serbest bile bıraktılar (Ruff, 2001: 108).

Orta Çağ'da işkenceye uğrayan gruplardan birtanesi de eşcinsellerdir. Hiç şüphesiz Engizisyonun onlardan en çok istediği şey, yaptıkları ahlâksızlıktan vazgeçmeleri ve tövbe etmeleri yönünde olmuştur. Ancak bu konuda da direniş gösteren birçok eşcinsel olmuştur. İşkenceye karşı ilginç bir direniş örneği de cinsel kimliğinden işkence baskısı altında bile vazgeçmeyen Chaumont-en-Bassignylı bir eşcinsel kadın olan Vitry'in hikayesidir. Dokumacı olan bu eşcinsel kadın kendine nazik bir genç adam rolü edinmişti. François şehrinden genç bir kadınla da eşcinsel nitelikli bir evlilik yapmıştı ve hayatını bu şekilde idame ettiriyordu. Bu olay Engizasyon'un kulağına gidince işkence görerek sorgulandı. Suçlanma nedeni, cinsel bozukluğunu tatmin etmek için gayri-meşrû araçlar kullanmasıydı. Öncelikle pişman olması ve bu hatayı bir daha tekrarlamaması istendi, aksi takdirde asılacaktı. Ancak bu eşcinsel kadın, cinsel kimliğini korumaktan vazgeçmeyecek ve bir kadın olarak yaşamaktansa ölmeyi tercih etti. Nitekim Engizatörlerin tüm ıztıraplarına rağmen cinsel kimliğinden vazgeçmedi. Bu nedenle de kendisine itham edilen eşcinsellik suçu nedeniyle asıldı (Berkowitz, 2013: 109).

6.5. BİR ALGI YANILSAMASI OLARAK ÇIPLAKLIK VE İŞKENCE

Orta Çağ Avrupası için çıplaklık ve cinsellik boyutu değerlendirilirken ahlâk kavramını genel anlamda incelemek gerekir. Ancak Avrupa'nın ahlâkî inanışlarına mitsel öğelerin de harmanlandığını görmekteyiz. Orta Çağ insanı için hayat gerçekten zordu. Gelenekler ve dinsel mitlerle o kadar kuşatılmışlardı ki hayata sadece bu çerçeveden bakıyorlar tüm yaşamlarını bu algılarına göre anlamlandırıyorlardı. Dinsel mitlerde ahlâkî boyut ve cinsellik, karanlık figürü ile birlikte mitsel anlamda Avrupa dünyasına tehlike olarak girmiştir. Çünkü hava karardıktan sonraki kısım her kesim için tedirgin edici bir korku ve gizeme sahiptir. Dolayısı ile ahlâksızlığın başladığı saatler, havanın karardığı saatler yani şeytanın saldırı saatleri olduğu şeklindedir. Şeytan sadece geceleri kendine müritler bulur, onlarla cinsel ilişkiye girer ya da gece toplantıları için belli gecelerde onlarla buluşur ve yine geceleri masum ve savunmasızlara zarar vermeye çalışırdı. Onun için ahlâkî değerleri korumak adına her kesim onlara karşı dikkatli olmalı, bu saatlerde en korunaklı olan manastır hayatı gibi yerler de dâhil olmak üzere daha korunaklı bir ortam yaratmaya çalışılmalıydı. Bunun için gece boyu ışıklar yanar, nöbetçiler gezer, eşcinsel eğilimleri engellemek için yatak paylaşılması engellenirdi. Her türlü mahramiyet ve sır mutlaka paylaşılırdı (Aries-Duby, 2006: 67).

Avrupa'nın ahlâkî algısını belirleyen diğer unsurlar arasında toplumsal olarak kadınların cinsel bir objeye dönüşmesi fikri ve fahişelik oranının artmasının da etkisi büyüktür. Çünkü bu durumun kadınlık haysiyeti ve şerefini zedeleyici bir niteliği vardır. Kadının onurunun zedelenmesi, onun özel hayatı ile ilgili toplumun müdahalesini arttıran bir etkiye sahiptir ve bu konuda ilk sırayı tecavüz olayları alır. Tecavüz olayı, kadınlara sonu mahramiyetlerine kadar uzanacak büyük bedeller ödettirmiştir. Orta Çağ'da tecavüze uğrayan bir kadın onurunu yitirmiş olarak algılanır ve eski statüsünü kaybederdi. Bu durumda hayatını idame ettirebilme adına ya kenti terk etmek ya da fahişelik yapmak gibi iki seçeneğe sıkıştırdı. Zamanla toplumsal manada bu tecavüzler artınca sosyal statüsüne bakılmaksızın her kesimden kadın değersizleşti. Bu da bir nevi kadın düşmanlığını dalga dalga yaydı. Kadın düşmanlığının toplumsal boyutta yayılmaya başlaması, onlara karşı hassasiyeti azalttığı için kadınlara karşı şiddet eylemlerini de arttırmaya başladı. Bunun en bariz örneği cadı kadınlar üzerine yapılan şiddet sürecidir. Bu işkence rüzgârı Erken Modern Döneme "Cadı Avı" olarak esmiştir. Bu son cadı avı dalgası artık XIV. yy.dan itibaren başlamak üzere giderek arttı. Kadına

artık dokunabilen erkek zihniyeti, onu toplumsal sorunları çözmeye cinsel bir figür olarak kullanabileceği farklı bir aşamaya da geçirmiş oldu (Federici, 2009: 48-49)

Ahlâk kavramı içinde değerlendirilebilecek öğelerden biri de çıplaklıktır. Çıplaklık deyince akla gelen ilk durum, kadının soyulması yani cinsellik ögesi olarak görülmesi olmuştur. Bu konuda toplumsal davranışlarda keyfilik yaşanan ve mahremlerine herkesin dokunma hakkı bulunduğu düşünülen grup ise fahişeler olmuştur. Onların yaşadıkları kentin kendilerine koyduğu kurallara sıkı sıkıya riayet etmesi gerekiyordu. Eric Berkowitz gibi bazı yazarlara göre, eğer bu kurallara uyulmuyorsa halktan biri gibi giyinen fahişelerle karşılaşanlar, onları sokak ortasında soymakta bir maruzat görmüyordu. Fahişelerin kıyafetlerine kadar karışan bu toplumun genel algısı fahişe zaten “önüne gelen herkesle yatan, satın alınarak kolay elde edilebilen” biri olduğu yönündeydi (Berkowitz, 2013: 101-102).

Orta Çağ döneminde Avrupa’da etkili olan Hristiyanlık, doğa üzerinde erkek egemenliğini kadınlar üzerinde manevî ve sosyal güçleri yanında hiyerarşi kurarak sürdüren ataerkil bir dindir. Bu Orta Çağ dinsel ağırlıklı sanat eserlerinde net bir şekilde görülebilir. Bu dönem dinsel sanatında temiz ritüel ayarlar ön plandadır. Ve dönemin egemen gücü olan erkekler daha çok etkili manzaralarda yer alır (Calef-Simkins, 2009: 69,72).

Hristiyan kültüründe bedene yönelik takıntı, Hristiyanlığın temel doktrinlerinin de etkisiyle oluşmuştur. Bu doktrinlerdeki acılı bir bedenün günahlardan arınmaya ulaşan bir araç olduğu düşüncesi, bedene yönelik bu saplantılı uç noktaların oluşmasında temel noktadır. Örneğin Hz. Âdem ve çarmıha gerilerek öldürülen Hz. İsa, topluma insanlığın yaratılışıyla başlayan süreci, şehit edilen ve şiddet gören bakır bedenün acılarına dayatarak verirler. Üstelik bu iki örnekte de çıplaklığın arka fonda durması zamanla bunun Hristiyan kültürünün bir icadı olarak algılanmasına neden olacaktır. Bu algı zaman içinde somutlaşacak ve öyle boyutlara ulaşacaktır ki Almanya gibi bazı yerlerde et ve ten tek kelime ile ifade edilecektir. Bu durum XV. yy. resimlerindeki Hz. Âdem ve Havva’nın ve işkence ile öldürülen Hz. İsa’nın resmedildiği portrelerde görülebilir. Bu potrelerin resmedilişindeki hüner ve verdiği ana temanın ölüm teması olması çıplaklık algısı üzerinde etkili olmuştur. Bunun devamı olarak da devam eden süreci Duby şöyle ifade eder: “Orta Çağ araştırmacıları ellerine

aldıkları bir fenerle “giyimli” yatakların yorganlarını açmaya kalktığında, orada çıplak ve uyuyan bedenlerden başka bir şey bulamayacaklardır.” İşte bu çıplak bedenler ilk gün cennette yankılanan çağrıda ki bakıştan başka bişey değildir (Aries-Duby, 2006: 598-599, 601).

Sanat eserlerinde yansıtıldığı gibi aslında söylenebilir ki dönemin reel dünyasında da Orta Çağ kadını erkek egemen toplum içindeki tehlikenin ve sınırlamaların farkında olmuştur. Cadı davaları örneğinde görülebileceği gibi sık sık tehlikeli söylemler ve eksik toplumsal kimlikler ile kendine has özelliklere sahip bu Orta Çağ kadını tanımlamak ve bu eksiklikleri gidermek için çok az kişi çalışsa dahi yine de bu dönem kadınına ve onun cinselliğine olan ilgi artmıştır. İşte bu aşamada cinsellik toplumların organizasyonunda bir oyun olarak sunulmaya başlar. Orta Çağda toplumsal argümanlarını elinde bulunduranlar, erkeksi ve kadınsal ruh ile bedeni arasındaki ilişkide feminel düşmanlıklarla ilişkilendirerek hatta belki de farkında olmadan onaylayarak kadınların cinselliklerine odaklandıkları için onların kendi manevyatları açısından kapasitelerini göremediler ve takdir de etmediler. Çünkü kadının dindarlık anlayışında manevyatla cinselliği ayırttılar ve kadının cinsel temalı acılı bedenlerinin görüntüsünü izleyecilere izlettirdiler. (Lindquist, 2014: 2,8)

Muhtemeldir ki kadınlara ait sunulan bu birçok ritüel ve sanatsal eser de yer alan göğüsleri açarak işkence etme güdüsü çok sık rastlanan bir durum değildir. Çünkü Orta Çağ'da Kuzey enlemlerinde de mahrem kavramı, kadınlar için çok hassas bir konu idi ve bu yüzden Duerr gibi bazı yazarlar kadının işkence sırasında göğüs kısmı özel olarak yapılmış bir “daimon gömleği” giydirildiğini söyler. Bu düşüncüyü savunan yazarlara göre işkence sırasında mahkûmlar nadiren soyulmaktadır. Ancak bu aşamada bile soyunma cezası tamamen çırılçıplak olarak durma şeklinde değil, mahkûmun günlük giysilerinin çıkarılması şeklindedir. Örneğin Iskoçyalı Margret Thomsone verilen yirmi günlük uyumama cezası sırasında işkence görürken çıplak olduğundan bahsedilmekteyse de kayıtlarda bu çıplaklık, mahkûmun üzerinde sadece çuvalbezi bir giysi olduğu şeklindedir (Duerr, 1999: 217).

Her şeyden önce işkencelerde geçen çırılçıplak kavramını tamamen soyunma manasına mı geldiğini ya da mevcut giyim tarzlarına göre daha hafif giysiler giyme manasına mı geldiğini görmek için dönem kaynaklarının genelindeki çıplaklık algısına

bakılması gerekir. Bunun en net örneğini Duerr vermektedir ki o *Çıplaklık ve Utanç* adlı çeviri eserinde 1492'de Kristof Kolomb'un Amerika'daki yerlilerle ilk karşılaştığında onları 'çırılçıplak dolaşıyorlar' diye betimlendiğini ancak başka kaynaklarda kadınların kalçalarına pamuklu bir paştamel giydiklerini yazdığını söylemektedir. Yine dönemdeki Fransızca bir kaynakta da 1247 tarihli bir örnek verilerek, başkasına iftira atan bir kadının cezası olarak fahişeler gibi ya beş sol ödeyeceğinden ya da çırılçıplak dinî alaya katılacağından bahsedilir. Bu dinî alaya çırılçıplak katılan kadının bu şekilde gömleğinde taş taşıma cezasını aktararak aslında dönemdeki çıplaklık mevzusunun hafif giysiler giyme olarak algılandığına dair eserinde doyurucu bilgiler sunmaktadır (Duerr, 1999: 260-261). Ona göre Orta Çağ'da ya da daha sonraki dönemlerde birisinin "çıplak" olduğu söylendiğinde, bununla kadın ya da erkeğin normalde uygun görülenden daha hafif ya da ince kıyafetler giyindiği kastediliyordu (Duerr,1999: 257).Bu yaklaşıma Georg Duby de destek vermektedir. Onun Avrupa'daki özel hayatı anlattığı eserinde de kadınların özel hayatları dışında kendilerini başkalarına göstermenin belli bir edep çerçevesinde olması gerektiğinden bahsedilir. Bu görgü kuralları, kadınların saçlarını bile salarak sergilememeleri, saçların örülerek toplanması ve başörtü ile örtülmesi gerektiği gibi temel kurallardır. Bunu herkes (fahişeler ve küçük kızlar hariç) evlilerse yatak odası dışına çıkınca bekârlarsa evlerinin dışına çıkınca yapmalıdırlar. Zaten dışarı çıkarken giydikleri giysilere bile dikkat etmeliler ki insanlar onları hafif kadınlardan ayırabilsinler. Örneğin sarı renk giyinmemelidir çünkü bu dönemde çok uzun süredir sarı renk fahişelerin giydiği bir renktir (Aries-Duby, 2006: 543,586).

Kaynakların bazılarında fahişelerin ya da pezevenklerin şehirden atılmaları sırasında çırılçıplak soyulması mevzusuna yine Duerr gibi bazı yazarlar karşı çıkarlar. Hatta 1409 tarihli Strasbourg polis talimatnamesinde bunların kendileri için özel hazırlanmış giysilerle suya atıldıklarından bahsedilir (Duerr, 1999: 221-222).

Orta Çağlardan kalan bütün resim ve gravürlerde ya da dönemi anlatan eserlerde veya onu yorumlayan çoğu Avrupalı tarihçinin de yaptığı analizlerde aktarıldığı gibi işkencelerin hepsinde çıplaklık doğal bir olgu muydu? Ya da işkencede erotizm ögesi işlendiği kadar vurgulu bir şekilde yapılıyor muydu? Genel olarak Orta Çağ tarihi adına Modern Dönemde yazılan eserlere bakıldığında bu eserlerin birçoğunda özellikle cadı

davalarından ve cadıların tespiti konusundaki anlatımlardan yola çıkarak çıplaklığın doğal bir olgu olarak görüldüğü fikri söylenebilir. Ancak Duerr, “Çıplaklık ve Utanç” adlı eserinde bunu kabul etmeyen nadir isimlerden biri olarak Orta Çağ’da mahremine oldukça hassas bir konu olduğunu vurgulamaktadır. Bu yüzden işkenceler sırasında bireyler kesinlikle kalabalığın önünde çıplak olarak teşhir edilmiyorlardı. Hatta ona göre cadılıkla suçlanan kadınlar ve erkekler çıplak değil giyiniklerdir. Duerr’e göre bize tarih kitaplarında ve dönem portrelerinde gösterilen şehvetli cellat uşakları tarafından yapılan işkencelerde, hâkimler ve rahipler tarafından seyredilen çıplak cadı imajı doğru bir durum olmaktan çok, dönem ressamlarının kendi zihinsel fantazilerinin ürünüdür. Çünkü işkence sırasında herkes bu iş için özel dokunmuş bir işkence gömleği giymek zorundadır. Yine Duerr’e göre Orta Çağlarda cadıların çıplak olarak herkesin gözü önünde yakıldığı ifadesi tamamıyla gerçek dışıdır. Çünkü bütün yazılı kaynaklarda ve infazlarla ilgili resimli gösterimlerde bile kadınların üst göğüs tarafı ile erkeklerin bel altları kapalıdır (Duerr, 1999: 216, 218).

İşkenceler sırasında özellikle kadınlar olmak üzere mahkûmun çıplak olmadığı fikrinin aksini iddia eden önemli bir isim de Marta Easton’dur. Ona göre, Orta Çağ’da izleyiciler için hem dinî hem cinsel görüntülerin varlığı aslında paradoksal bir nitelik taşır. Çünkü dönem kadınlarının dinî tefekkürünün görsel tepkileri verilirken sık sık işkence sancıları çeken tamamen çıplak bir model de sunulmuş olur. Özellikle bu kadınlara işkence yapılırken sunulan potrede kadınların en azından göğüsleri çıplaktır. Ve bu sunum içerisinde göğüs annelik, kadınlık gibi cinsel bir değerlilik haline getirilir. Margaret R. Miles bu çelişkili duruma dinî pornografi adını vermiştir (Easton, 2008: 6).

Çıplaklığın en çok ön plâna çıktığı davalar cadı davalarıdır. Peki, aktarıldığı şekilde şüphelinin cadılığını kanıtlamak için cellatlar çeşitli deneyler yaparken şüpheli kadınlar celladın önünde soyunuyorlar mıydı? Avrupa’daki birçok yazar, bu deneylerin yapılması sırasında cadıların soyunduğunu kabul ediyordu. Çıplaklık konusunu ele alan en muhafazakâr isimler bile bunu kabul etmişlerdir. Ancak bu durumda kadınların celladın önünde işkence gömleğini giymek için soyunmalarına karşı toplumsal seslerin yani itirazların gür çıktığını da savunurlar. Çünkü bu yazarlar “kadın için mahremiyetine dokunmanın işkence den daha beter” olduğunu belirtirler. Hatta bu durumlarda en gaddar İspanyol Engizasyonu’nda bile her iki cinsin cinsel organının

daima kapalı kalması gerektiği hassasiyetinden bahsedilir. Bu yazarlara göre, İspanyol Engizisyonunda cellat yamağı yanında bile bir kadının bel üstü soyunması utanç vericidir (Duerr, 1999: 21, 218).

Cadı davalarında kadınların çıplak olduğundan bahseden isimlerden biri olan Helen Ellerbe'ye göre cadı davalarında kadınlar cinsel sakatlanma ve tacizlere bile uğrayabiliyorlardı. Ortodoks anlayışında cinsel arzu, Allah'ın azabı olarak algılanıyordu. Bu yüzden suçlanan cadılara zulmetmekte olan adamlar kendileri cinsel olarak uyarıldığında, bu arzunun kendilerinden değil de işkenceye uğrayan cadılardan kaynaklandığını varsaydılar. Bu yüzden de karşılarında duran bu çaresiz ve zulüm gören kadının göğüslerine ve cinsel organlarına pense ve kızgın ütüyle işkence yaptılar. Hatta Katolikliğin katı kurallarına rağmen bazı gayretli Katoliklerin kadın mahkûmları yalnız ziyaret etmesine izin verilerek cinsel istismarına göz yumuldu. Ancak kadınlar, mahkûmları yalnız ziyaret edemiyordu (Ellerbe, 1995: 124).

Çıplaklık algısının bir toplumsal yanılsama olduğunu savunan bilim insanlarına göre; cadı suçlamalarında toplumun genel yargısı olan cadının şeytanla işbirliği yapması ve bu işbirliğini kanıtlayan izleri, ittifakçılarının cinsel organı veya makat civarında sakladığı için tüm vücut kıllarının tıraş edilmesi gerçeğinin arka fonu farklıydı. Edep kıllarının arasında -daimonların kılların arasına yerleşmeyi sevme durumlarından dolayı- büyü olabileceği inancı bu tıraşlamayı zorunlu kılıyordu. Çünkü bu büyüler işkence yapılmasını engellerdi. İşte bu düşünce Dominiken rahibi Silvester Prierias, "in beis secretissimis non seribendis" (anlatılamayacak kadar mahrem yerlerde) büyülü sözler ve muskalar olabileceğinden dolayı cadıların bütün vücutlarının tıraş edilmesi kararına vesile oldu. Ancak bu tıraşlama işi birçok yazarın bahsettiği gibi cellatların elinde onların mahkûma taciz etmesine de vesile olacak keyfilikte yapılmıyordu. Tıraşlama işini İngiltere'de genelde ebeler ya da yaşlı ve bilge kadınlar yaparken diğer birçok Avrupa ülkesinde hamamcı, cellat, cerrah ya da infaz memuru yapmaktaydı. Özellikle 1264'te IX. Louis'in (Aziz Louis), bundan böyle hiçbir celladın kadınlara elini bile sürmemesini emrettiği tarihten itibaren de bu işi tamamen infaz memurları, yapmaya başladı. İnfaz memurları cadıları incelerken kadınların cinsel organlarını sadece gözleriyle incelerlerdi, Çünkü kadın vajinasına dokunmak yasaktı. Eğer cadının şeytanla cinsel ilişkiye girdiğine dair bir şüphe varsa o zaman kadın, ebeler tarafından

alttan muayene edilir; yine infaz memurları ona dokunmazdı. Nitekim işkence altına cadılık ithamını kabul eden bir genç kız olan Alonso de Salazar, şeytanla yattığını ve şeytanın hem soğuk hem büyük penisinin canını çok yaktığını ve çok fazla kanaması olduğunu itiraf etmesine rağmen yine bir ebe tarafından muayene edilmişti (Duerr, 1999: 222-224,225).

Duerr'in Jean Bodin'den aktardıklarına göre cadılık şüphesi altında kalan kadınlar için cinsel organlarının tıraş edilmesi durumu çok ızdırıp ve utanç verici bir vakadır. Hatta birçok kadın bu olay sırasında düşüp bayılmakta ve işkenceye gerek kalmadan her şeyi itiraf etmektedir. Cadı Agnes Sampson'un olayındaki gibi. Gerçekten de Orta Çağ toplumu için bir erkeğin bir kadının vücudunu tıraş edip cinsel organını incelemesinin en utanç verici ahlâksızlardan biri olduğu inancı, genel geçerliliğini korumuştur. Orta Çağ'ın çok erken dönemlerinden beri pek çok cadı avcısının bu tıraşlama işini utanmazlık diye reddetmesi de bunu göstermektedir. Zaten 1486 yılında, Malleus Maleficarum'da bile erkeklerin erkek mübaşirlerce, kadınların soyulması gerekiyorsa da iyi şöhretli kadınlar tarafından soyulmalarını deklere etmiştir (Aktaran Duerr, 1999: 225-226). George Scott da bu görüşe destek verir ve işkencelerin şekline takılmadan bu sırada kadınların giyinik olduklarına ait bilgiler verir. Scott'un, mahkûmlara işkence seromonilerini betimlerken onlara "sanbenito, coroz" denilen kıyafetler giydirildiğini söylemiştir. Hatta suçun şekillerine göre farklı kıyafetler giyilmektedir. Bunlardan biri olan "san benito" topuklara kadar inen sarı renkli, üzerinde iblis, ejderha gibi resimler olan tunik şeklinde bir nedamet giysisidir. Bu giysi, genelde sapkınlık suçlaması ile suçlanıp cezası alevlere atılmak olanlara giydirilir. Kişi eğer sadece cezalandırılacaksa o zaman bu kıyafetin üzerinde sadece haç olurdu. Ancak kişinin işlediği suçun cezası boğulmayı gerektiriyorsa o zaman kıyafetin üzerinde baş aşağı alevler resmedilecektir. Bu giysi kişinin diri diri yakılmadan önce boğulacağını gösterir. Daha sonra "coroz" denilen bir başlık da takarlar. Bu başlık, mukavvadan yapılmıştır ve bir metre uzunluğunda; üzerinde haçlar, alevler, iblisler olan sivri uçlu bir başlıktır. Tüm bunlara ek olarak bireyin yanında kişinin ağzına tıkaç takacak bazı görevliler de vardır. (Scott, 2009: 70-71)

1296 tarihli bir Toulouse elyazmasında erkek, cinsel organına düğümlü bir iple kadına bağlanmış olarak tasvir edilir ve bu bağlamda çiftler cinsel ilişki esnasında

yakalanırlarsa erkek cinsel organına bağlanan bu iple sokak sokak gezdirilirken kadın da halkın önünde teşhir edilir yazmaktadır. Ancak yine Duerr, zina durumunda bile kadınların değil sadece erkeklerin sokaklarda çıplak dolaştırıldığını yazmaktadır. Kadınların teşhir edilirken çıplak olmadığını sadece iç gömlek şeklinde hafif bir giysi ile cezasını çektiğini söyler. 1331’de zina yapan kadına verilen bir başka cezada, dinî âyinlere pazar günü gömlek, yalın ayak, başı kabak ve örtüsüz olarak iştirak ettiği şeklindedir (Duerr, 1999: 236- 237, 239).

Duerr’in aksine Carol Adams’a göre Orta Çağ’daki kadının toplumsal algısı her yerde farklı olabiliyordu. Bazı bölgelerde kadınlar cinsel kimlikleri ile ön planda yer alıyordu. Örneğin Boston’da kadının cinsel kimliğinin ön planda tutulduğu sosyal içerikli Haymarket Bölgesi’ndeki kasapların kullandığı bir posterde kadın bedeninin aynı kasaplardaki inek posterleri gibi tek tek adlandırılarak resmedilmesi gibi (Adams, 2013: 128-129).

Görüldüğü gibi çıplaklık ya da cinsel temaların işkencelerde bir figür olmasının ilk adımı toplumda cinsel bir kimlik olarak yer alan kadın temasının onursal zedelenişi ile başlamıştır. Orta Çağ sonlarından itibaren başlayan büyücülük ve cadılık ithamı ve bununla ilişkilendirilen kadınların toplumsal boyutta bir düşman gibi sunulması işe yaramıştır. Zamanla toplumun zihinsel ve dilsel dünyasında bile kadınlar için kullanılan “haşeratı yok etme” veya “köküne kadar kurutma” deyimleri göze çarpmaya başlamıştır (Aksan, 2013: 356).

İşte bu kötüleştirme daha sonra ona karşı fiziksel, ruhsal ve hatta psikolojik şiddetin her türüsünün yapılmasına zemin hazırlamış olacaktır. Şüphesiz ki kadının mahremine dokunmak, ona yapılacak en büyük işkence olacaktır. Çoğu yerde cellatlar kadına işkence öncesi soyuma cezası vererek fiziksel şiddetin yanında o dönem adı konulmamış olsa da psikolojik şiddeti de sunacaktır.

Kadın kamu huzurunda soyulma cezasına çarptırılmışsa buna tepki gösterenler de olmaktadır. Bu tepkiler daha çok cadı davalarının yasaklanması istekleriyle birlikte gündeme gelmiştir. Örneğin Paderborn’da din ve ahlâk profesörü olan Langenfeldli Friedrich Spee, cadı avının yasaklanmasını istediği dört maddelik bir itiraz yazısında kadınların soyulması olayına da dikkat çeker. Özellikle mübaşirlerin kadınların

vücutlarını tıraş edip incelemesini ahlâk dışı bulmakta ve ahlâksız yaklaşımı Hristiyanlığın temelindeki saflıkla bağdaşmadığını söylemektedir. Çünkü bu inceleme sırasında mübaşirler daha ahlâksız fiilere yönelik kadının vücudunu tıraşladığı sırada ona tecavüze kalkışabiliyordu. Bu ahlâksız yaklaşım, olayı izleyen seyirciler arasında olan şehvet düşkünü çapkınları da tacize yöneltmiş oluyordu. Ayrıca bu yaklaşım, kadın için çok utanç verici ve onur zedeleyici bir eylemdi. Bu yüzden birçok kadın bu utancı yaşamaktansa ölmeyi tercih etmektedir. Bu düşünceleri Spee gibi birçok ismin yavaş yavaş yüksek sesle dile getirmeye başlaması etkisini geç Orta Çağlar'da olmasa da Erken Modern Dönem'de göstermeye başlamıştır. Örneğin 1612 de Dillingenli'de oturanlar, cadıların tıraş edilmesi fiilini uygulamak isteyenleri *“Bu ahlâksızca davranış çocuklarımız ve torunlarımızı bile zarara uğratar.”* diyerek şikayet edeceklerdir. Bu şikâyetler yoğun olmalı ki burada ki belediye de bu işleri yapmak için bir “yeminli ebe” görev yapacaktır (Duerr, 1999: 227-228).

Orta Çağ için gerçek durum şudur ki Kilise hukukçuları kadını her zaman erkeklerden farklı gördüler. Bunun en önemli nedeni ise yine dinsel açıklamalar sunarak gerçekleştirdiler. Çünkü kadın, erkek gibi Tanrı'nın suretinde yaratılmamıştı. Bu yüzden Kiliseye göre kadınlar özellikle genç kadınlar her zaman cinsel sapkınlık için şüpheli konumda idi. Çünkü onlar her zaman cinsel ilişki için hazır dılar. (Brundage, 1976: 832)

VII. BÖLÜM: GEÇ ORTA ÇAĞLARDAN ERKEN MODERN ÇAĞLARA KALAN MİRAS: İŞKENCE İLE CADİ DAVALARININ SON BULMASI VE AYDINLIĞA GİDEN AVRUPA

7.1. ENGİZİSYON’UN ORTADAN KALKMASI

Engizisyon kurumu Kutsal Roma sürecini de katarsak aslında IV.yy.dan itibaren faal olan bir kurumdu. Resmî olarak Papa III. Lucius ile İmparator Kızılısakal Friedrich arasında 1184 yılında yapılan bir anlaşma ile kurulmuştu. Ancak Kilise dikkatini Hristiyan doktrinlerini kabul etmeyenler üzerine yönlendirdikten sonra Engizisyonun etkinliği artmaya başlayacaktır. Engizisyon, ilk olarak sapkınlar ve bölücüler ile başlattığı mücadelesini daha sonra Heretikler ve ileriki dönemlerde Luther ve Kalvenistler gibi yeni mezhep mensupları ile devam ettirecektir. Engizisyonun Orta Çağ’da bilinen genel imajına dönüşmesinde 1197 yılından itibaren, Aragonlu II.Pierre Kararnamesi ve Papa III. Innocentius'un işkence temalı sert düzenlemeleri etkili olacaktır. Bu dönemden itibaren bir yandan işkencelerle ve itiraflarla ilgilenirken diğer yandan yurttaşlık haklarını almadan, mülke el koymaya ve sürgüne kadar uzanacak oldukça geniş bir yelpazede, sahada bilfiil olacaklardır (Messadî, 1999: 466).

Orta Çağ’ın geneline hâkim olan adlî işkenceler diyeceğimiz sistem, resmî sığata 1532’de V.Karl’ın yürürlüğe koyduğu “İşkenceli Yargı Düzeni” ile bürünecekti. Üstelik bu resmî düzen dayanak noktasını sert ceza geleneğinden alıyordu. İşkenceli yargı düzeni denilen şey; en basit şekli ile kamusal anlamda gözdağı verme amaçlı ölüm, dayak ve kürek cezası verilmesinin öngörülmesidir. Buna göre, özellikle kamu düzenini bozan soyguncu ve katillerin infaz şekli ölüm cezası olmalıydı. Ayrıca bu ceza sisteminde itiraflar, işkence yolu ile alınıyordu. Bu ceza sisteminin geçerliliğinin dayanağı, Katolik devletlerin hepsi tarafından Engizisyon davalarını tanınmasından kaynaklı olmasıydı. Fakat Orta Çağ’dan Modern Dönemlere miras kalan bu sistemde zamanla Engizisyon tartışılmaya başlandı ve Engizisyona olan eleştiriler inanılmaz boyutta arttı. Bu konuda kıvılcımı ateşleyecek olan belki de *Cesare Beccaria* 1764’te heyecan uyandıran makalesi *Dei delitti e delle pene (Suçlar ve Ceza)*’yı yayınlaması oldu. Bu makalede Beccaria, hukuk sistemindeki Engizisyon kurallarına saldırıyordu. Tepki gösterdiği önemli noktalar arasında işkence ile sorgu alınması, isimsiz dava açılabilmesi, sanığın tanıklarla yüzleştirilmemesi gibi birçok madde vardı. Üstelik ona

göre, bu sistem davalıya hiçbir hukuksal güvence vermediği için infaz edilen ölüm cezalarının durumu bile şüpheliydi. Beccaria, temel olarak: “*İnsanlara, kendileri gibi olanları öldürme cüretini veren nasıl bir hukuktur?*” diyerek vurucu noktayı belirledi. Eserinde suçlar arasında farkların net olarak belli olduğu bir ceza sistemini vurguluyordu. Bunun yanında bireylerin suça yönelimlerini azaltacak ve suçu tümüyle engelleyici, koruyucu önlemlere dayalı bir hukuk sisteminin oluşmasının öneminden de bahsediyordu. Şüphesiz ki bütün bu önerilerini yaparken Mileno hapis-hânelerini gezerek gördüğü adaletsiz manzaralardan yola çıkmıştı (Hof, 1995: 175).

Gerçekten yazıldığı dönemde suçları tespit ve olması gereken ceza sistemi için fikirler öngören İtalya’daki en iyi aydınlanma metinlerinden biri sayılabilecek bu eserde Cesare Beccaria işkence konusunu özellikle ele almaktadır. Ona göre zâlim olan; işkence ile sorgulama yapma ve bunu kanıt göstererek bireye ceza verme, verilen cezasının geçerliliğini kanıtlamaz. Çünkü kişi bir suçu işlemese bile işkence sorgusu altında sırf işkenceye son vermek amacıyla itham edilen suçu kabul etmiş olabilir çünkü burada bireyi suçlu kabul ettirmeye zorlayan, ona işkenceye yapanlardır. Sonuçta itirafın işkence olmadan da kabul edilmesi gerekir. Yani işkence altında yapılması gereken itirafın da teyit edilmesi şarttır (Beccaria, 1973: 39-45).

Suçluya verilmesi gereken ceza anlayışında ise hiçbir mahkûmun suçu kanıtlanana kadar özgürlüğünden mahrum olmaması gerektiğini ve cezaların suç oranına oranla daha adil olması gerektiğini vurgular. Bu açıdan bakınca aslında modern zamanlardaki ilk masumluk karinesinden onun bahsettiği görülebilir. Çünkü “suç ispat edilene kadar her birey masumdur.”(Beccaria, 1973: 39-45 50-52).

Beccaria’nın adalet sistemi adına yaptığı bu hümanist çağrı, etkili olmuş ve hukuksal alanda değişimleri felsefi ilke edinen birçok kişinin ona verdiği destekle Avrupa’nın birçok bölgesinde hukuksal reformların yapılmasında etkili ve faydalı kullanılmıştır. Yani buradan yola çıkarak şu söylenebilir ki Beccaria, Aydınlanma Dönemi’nde hukuksal düzenlemelerin fonunu oluşturan ilk ateşli çağrının timsalidir. Üstelik onun etkisi ile Avrupa, adli manada üzerindeki bu ölü toprağını atmıştır. Örneğin ölüm cezasını Avrupa’da ilk kez kaldıran ve işkenceyi ilk yasaklayanlardan biri olan İsveç’in kanunnamelerinde ve yeni ceza kanunlarının yazılmasında onun etkileri çok net şekilde görülebilir. Hatta bu etki sadece Avrupa’da değil, bu coğrafya ile komşu

birçok devlette de etkili olmuştur. Rus Çariçe'si Katerina'nın 1767'de hazırlattığı, aydınlanma düşüncesinin bir tezahürü olan "Nakaz" adlı yeni Rus kanunnamelerinde bile Beccaria'dan söz edilmesi örneğinde olduğu gibi. Bu da onun düşüncelerinin ne kadar mühim bir domino taşı etkisi taşıdığını göstermektedir (Blom, 2014: 275-276).

Bir yandan eleştiriler bir yandan cadı avı ve işkence uygulamasına gösterilmeye başlanan direnişler ile çıkan yüksek sesler, Engizitörlerin her açıdan elini kolunu bağlamıştır. Bu aşamadan sonra da zaten Avrupa'nın birçok bölgesinde teker teker darbeler yediği görülebilir. Özellikle Fransa'da 1789 İhtilali ile gelen devrim hareketi Engizisyonu oldukça hırpalamıştır. Ancak Engizisyona son darbeyi 1808'de Madrid'te onu lağvetme kararı vererek Joseph Bonapart'e vurmuştur. Hemen akabinde 1814'te Cortesler, İspanyol Anayasa'sı ile Engizisyonun bağdaşmadığını iddia etmiştir. Bir ara VII. Ferdinand'ın Engizisyonu yeniden kurdurmaya çalıştığı görülse de bu, çok etkili olmamıştır. Çünkü Avrupa'daki Engizisyonlar arasında en acımasız işkenceleri yapan kurum İspanyol Engizisyonu olduğu için aydınlanma dönemi eleştirileri ile en çok itibar kaybeden yer de yine burası olmuş ve onu tekrar diriltme kararı işe yaramamıştır. Papa, entelektüel seçkinler ve burjuvalar için en sevilen ve kullanışlı aygıt Engizisyon olsa da liberal söylemler o kadar artmıştı ki Papa Engizisyonun varlığını korumak için işkenceyi bile kaldırmıştır. Fakat 1820'de Engizisyonun tekrar kaldırılmasını engelleyememiştir. İspanya'da Engizisyonun üçüncü ve son kez kurulması yine bu tarihte Fransız askerî seferi sırasında Bourbonlar tarafından desteklenen Angouleme Dükü sayesinde olacaktır. Ancak artık halkın gözünden düşen ve Kilise adına işlevini iyice yitiren İspanyol Engizisyonu istenildiği gibi faal hâlâ gelmeyecektir. Bu Engizisyon, kesin olarak yine 1820'de Kraliçe Christine tarafından ortadan kaldırılmıştır (Messadie, 1999:487-488). İspanyol Engizisyonunun kaldırılması diğer Engizisyonların kaldırılması açısından oldukça ehemmiyetlidir. Çünkü İspanya, Engizisyon kurumunun kaldırılmasına karşı en çok direnen ve inatla bu yapının faaliyet alanını korumaya çalışan ülke olmuştur. Bu kale düştükten ve Engizisyon kurumunun İspanya'da ortadan kalktıktan sonra Avrupa coğrafyasından da tek tek silinmesi çok da uzun sürmemiştir.

Engizisyonun genel anlamda Avrupa'da ortadan kalkması XIX. yy.a kadar uzanmış olsa da bu kurumun tamamen tarihin karanlık sayfalarına gönderildiği

söylenbilir mi? Bu soruya net olarak evet cevabı verilemez. Engizisyon olmasa da ondan miras kalan zihniyet günümüz modern dünyasında bile varlığını devam ettirmektedir. Çünkü işkenceler, baskılar, yıldırımlar, haksızca yapılan yargılamalar, iftiralar ve devlet eliyle sistemin disiplini adına mahkûm edilen masumların öldürülmesi sona ermemiştir. Bu yüzden Engizisyon modern zamanlar olan günümüzde bir kurum olarak değil de onun yerine geçen “makyajlı yasal kurumlar” olarak varlığını halen hissettirmektedir (Ercan, 1997: 92).

7.2. İŞKENCENİN SON BULMASI

İşkencenin yüzyılları aşan bir süre Avrupa coğrafyasında hemen hemen herkesin başında sallanan bir kılıç gibi durmasının nedeni siyasî, adlî ve ekonomik birçok etkisi olmasıdır. Bunun yanında işkence yapılan işkence odalarının hiç bilinmeyen farklı birer misyonu daha vardı. O da bu odaların işkence yapan cellat ya da görevlilerin insan bedenine ait her şeyi öğrenebilmesine imkân sağlayan bir laboratuvar görevi görmesiydi. Bu odalarda cellatlar birer ilim adamı edası ile insan bedenine ait birçok şeyi öğrenirken bir yandan da üst akılların istediği tek tip birey davranışının yaratılmasına vesile olacak bir sürece katkıda bulunuyorlardı. Çünkü kişinin, bireysel ve kamusal açıdan öngörülebilir ve kontrol altında tutulabilir mekanizmalara dönmesi için engel olan her şeyin ortadan kaldırılması ve homojen bir insan tipinin yaratılmasında bu laboratuvarların inceleme alanı da olmuştur (Federici, 2009: 62).

Belki de işte bu yüzden Avrupa için “işkence tarihi” diye bir süreci düşünüldüğünde zihinde kalan olaylar özellikle Orta Çağ ve Erken Modern Dönem arasını kapsamaktadır. Çünkü işkence gören, daha öncede bahsettiğimiz, toplulukların hepsinin bu korku girdabında savrulmasının son bulması ancak XVIII yy. ve sonrasında meydana gelen yeni adlî gelişmeler sayesinde olacaktır.

Yüzyıllarca Avrupa insanının gördüğü bedensel şiddetin dayanağı olan kanunların bu mecrada yankılattığı sesi Blom şu şekilde açıklar:

"Ey insanlar! Acı karşısında direniniz. Doğa sizlere yenilmez bir özsaygı (izzet-i nefis) vermiş, vazgeçilmez bir savunma hakkı tanımışsa da, ben sizlerde bunlara bütünüyle ters bir duygu, yani bizzat kendinize karşı kahramanca bir kin ve düşmanlık duygusu yaratıyorum. Kaslarınızın parçalanıp kemiklerinizin kırıldığı bir ortamda dahi sizlere gerçeği itiraf etmenizi söyleyerek kendi kendinizi suçlamanızı buyuruyorum" (Blom, 2014:270).

Her ne kadar cadı avı histerisi bitmemiş olsa da ceza kanunlarında şiddetin azalması XV. yy.dan itibaren kendisini göstermeye başlayacaktır. Robert Muchembled, Arras şehrinden yola çıkarak incelediği ceza oranlarına bakıldığında da farklı bir tablo ortaya çıkar. Orta Çağ dünyası için XV. yy.ın henüz başları, cezaların daha çok para ve sürgün cezası şeklinde verildiği bir dönemdir. Ancak yine de bedensel bazı cezalar, alternatif olarak kullanılmaktadır. Örneğin sürgün cezası yiyenler, meydanlara kağıt külahla bağlananlar, kulağı kesilenler, şehir kavşaklarında dövülenler veya direğe bağlanıp teşhir edilenler de şehir silüetinde görülen manzaralardandı. Ancak XV. yy.ın ikinci yarısından itibaren kamuya açık ve teşhire dayalı cezalar pek tercih edilmemektedir. Hatta ölüm cezalarında bile parasal bedel ödeyenlere daha merhametli davranılmakta, geleneklere karşı fiillerde ise daha affedici olunmaktadır. Kulak kesilme cezalarında en sert davranılan grupların hırsızlık ve sürgün olduğu görülmektedir. Ayrıca kadınların yakılması veya zindanda kalma süreleri de kısalmıştır (Muchembled, 1998: 65,68) .

Şiddetin azalma ivmesinin hızlandığı dönem ise XVI. yy. başından itibaren XVII. yy.da Avrupa'da daha çok kendini hissettirecektir. Örneğin idam konusunda İngiltere gibi bazı ülkelerde bile idam oranının azaldığı tarih, 1630'lara kadar götürülebilir. Bu da göstermektedir ki yargıçlar bile en ağır cezalardan biri olan idam ve ölüm cezalarını tercih etmemeye çok erken dönemlerde başlamışlardır. Yargıçların bu tutumu cezalardaki şiddet ve gaddarlığın azalmasında etkili olan unsurlardan biri olmuştur (Ruff, 2001: 110-111). Bu yüzyıldan itibaren ciddi anlamda işkencenin ortadan kaybolmaya başladığı görülür. Peki, işkencenin bu kadar aleni olarak önce düşmesi sonra ortadan kalkmasının nedenleri neler olabilir? İşkencenin Avrupa'da sona ermesine neden olan iki tane önemli husus vardır. Biri aydınlanma düşüncesi ile birlikte gelişmeye başlayan insan hakları kavramı, diğeri de işkence de yapılan eylemlerin zamanla halkın gözünde gerçek anlamda bir gaddarlık olarak algılanmasıdır. John Langbein gibi bazı isimlere göre ise işkencenin kaldırılmasında hukukî açıdan ceza sistemindeki değişikliklerin ve ceza anlayışının değişmesinin etkisi vardır. Bu düşüncede olanlara göre işkencenin bitmesine neden olan asıl şey, hâkimler için bu yolla alınan itirafların yeterli kanıtlar içermemesiydi. Ayrıca mahkûm işkenceye direnebiliyorsa özgür kalma fırsatına da sahip oluyordu. Bu yüzden hâkimler, mahkûmun suçu kanıtlanamıyorsa mahkûma ölüm dışında hapis, sürgün, kürek

mahkûmiyeti gibi cezalar vermeye başladılar. Zamanla da bu yeni ceza verme şekilleri benimsenerek uygulanmaya başlandı (Ruff, 2001: 95-96).

İşkencenin bir soruşturma aracı olarak kullanılmasından vazgeçilmesi, itirafın delil değerinin eleştirilmesi, sonucunda Roma-Kilise paradigmasına karşıt, aydınlanmacı bir ceza sistemi sürecini beslemiştir. Bu ceza sistemindeki modelin ana teması hukukî hakların savunması olacaktır. Bu yüzden de temel çerçeve masumiyet karinesi etrafında çizilecektir. Modelin temel inşasında; taraflar arasında eşitlik ve karşıtlık olması, kamu davası ve sözlü savunma olması ve hâkimin tamamen tarafsızlığı yer alacaktır. Bu yeni adlî modelin başlıca deneysel referans noktası İngiliz ceza muhakemesi olup, Avrupa'nın belli başlı devletlerindeki adlî reformları yönlendirecektir (Eco, 2010: 234).

Bir zamanlar, işkence de -kasıtlı bir acının ortaya çıkması - devlet tarafından yönetilen cezaların ortak bir unsuruydu. Yüzyıllar boyunca, insanları cezalandırmak ve öldürmek için memurlar en acımasız, acı verici ve insanlıktan çıkan teknikleri ele almak için yaratıcılıklarını kullandılar. Mahkûmlar kaynatıldı, yakıldı, tükürükler üzerinde kavruldu ya da infazlar sırasında yavaşça parçalandı, bacak vidası ile ezildi raf âletinde gerildi. Ancak toplumlar daha modern ve daha medeni hale geldikçe bu yöntemlerin barbarca olduğu görüldü ve terk edildi (Bufacchi & Fairrie, 2001:511). Avrupa ülkelerinde XVI. ve XVII. yy.da meydana gelen değişiklikler zamanla Avrupa'nın geri kalanına yayılmıştı. 1750'lerde Avrupa ülkeleri, ispat kanununu ve işkence yapılması gerekliliğini terk ederek suçluluk tespiti için jüri sistemine geçti. İlk olarak, sermaye suçlarından hüküm giyen kişilerin cezalandırılmasına yönelik yeni cezalar yaygın olarak kullanılmaya başlandı (Ramos ve diğerleri, 2005: 13-14).

Halk üzerindeki bu algı değişikliği ile birlikte ancak işkenceye birçok eleştiri gelmeye başlayacaktır. Bu eleştiriler, zamanla bir domino etkisi yapacak ve yeni ceza sistemlerinin konuşulmasına vesile olacaktır. Ancak bu süreç bir anda gerçekleşmeyecek bu yeni adlî sistemde işkencenin yerini başka seçeneklerin alması XVIII. yy.ın ikinci yarısından XIX. yy.da olan bir sürece uzayacaktır. Bu konuya eleştirileriyle katkı sağlayan çok fazla isim olsa da özellikle Philosophe ve Foucault'u ilk sıralarda sayılabilir. Özellikle Foucault kamusal anlamda artan suç oranlarına karşı mahkûmun bedeninin cezalandırdığı eski ceza sistemi yerine XIX. yy.da daha caydırıcı

bir ceza anlayışının benimsendiğini savunur. Böylece işkence yerine toplumun kendi kurallarına uymayan herkesi özgürlüğünden alıkondduğu bir hapis cezası ile cezalandırması fikri artık genel kabul gören bir düşünce olmuştur (Ruff, 2001: 109).

Avrupa'da yüzyıllar boyunca varlığını devam ettiren herkese uygulanan bedensel cezalar ve idamın tarihin karanlık sayfalarına karışması kademeli bir şekilde olmuştur. Yazar Victor Hugo'nun 1874 yılında, "artık işkencenin sonu geldi" açıklamasını yapmasına yol açacak süreç ceza sisteminde meydana gelen değişikliklerdir. Modern Avrupa ceza sistemlerinde bedensel cezalardan vazgeçilmesi ve işkencenin yasaklanmasının ilk adımlarına tanıklık etmesi XVIII. yy.da bir zaman dilimine denk gelmektedir. Gerçekten de işkence; İskoçya'da 1740, Danimarka 1771, İspanya'da 1790, Fransa 1798 ve Rusya 1801'de yasaklandı (Roth, 2017: 175). 1754'te Prusya da Büyük Frederick Dönemi'nde şüphelilere adli işkence uygulaması tamamen durdurulmuştur (Frankenberg, 2008: 408).

Genel anlamda bakılacak olunursa bütün Avrupa coğrafyasında şiddete dair cezaların düşüş oranını Julius R.Ruff, *Violence In Early Modern Europe (1500-1800)* adlı eserinde Paris Parlementosu örneğinden yola çıkarak ve çeşitli parlamentolardaki oranları vererek özetler. Buna göre; Paris Parlementosu'nda 1533-1542 arasındaki temyiz davalarında işkence ile dönenlerin oranı %20 iken, bu oran 1620'de %5'e düşerek %15 azalmıştır. Aynı zamanda Britanya Parlementosu'nda ise 1600-1650'de %4,8 olan oran 1650-1700 arasında % 0,72 ye düşmüştür. Bu oran ön işkence aşamasından itibaren ele alınırsa uygulamadaki oranın % 27,6 dan %12,7'ye inerek %14'lük bir düşüş ortalamasına sahip olduğu görülebilir. Frankfurt'ta 1562-1594 yılları arasında bütün davaların %59,3'ünde işkence kararı çıkarken 1661-1696 yıllarında bütün davalar için bu oranının %44 oranında bir düşüş ile % 15'e inmiştir. Bavyera'da da mahkeme konseyi 1650'de davaların "%44" ünde işkence fiiline yer verirken 1690'da bu oran tüm davaların sadece %16'sını kapsamaktadır. Roma'da 1696-1789 yıllarında 1529 mahkûmdan sadece bir mahkûm işkence görür (Ruff, 2001:95). İşkencenin Roma Katolik Kilisesi'nde yasaklanması ise 1816'da gerçekleşmiştir²³⁸

Dönemin radikal düşünürleri akli esas alan temel fikirleri ile teologları dehşete düşürdüler. Teologların akli ön plâna almasını günahkârlık ve ahlâksız olarak

²³⁸ Bkz.<http://www.atin.org/detail.asp?cmd=articledetail&articleid=423> : 19.02.2016: 14:45.

nitelendirdiler. Çünkü din adamlarının genel görüşüne göre doğayı yönlendiren şey, insan aklı değil ilahî akıldı. Düşünürler ile teologlar arasındaki akli tartışmalar zamanla aydınlanma düşüncesine temel olacaktır. Din adamlarının ilahî akılla ilgili tüm düşünceleri dönem düşünürleri tarafından çürütülürken bir yandan da insan, akıl, hümanizma gibi görüşleri geliştirecektir. Bu da beraberinde getirdiği efendi-köle düzenini baltayarak ezilenlerin artık olmayacağı, karşılıklı saygı ve anlayışa dayalı bir toplum yaratma fikri adım adım gerçekleşecektir (Blom, 2014: 14). Bu aydınlanma toplumunun yarattığı yeni dünya düzeninde, kanunlarda artık kudretini ilahî evrenden değil; akli ve dünyevî temellerden almaya başlayacaktır.

Öncelikle Beccaria olmak üzere; Voltaire, Christian Thomasius, Cesare Bonsana, gibi isimlerin ceza sistemini eleştirmesi ve akli ön plâna çıkarıcı kanunları savunmasının Avrupa’da yarattığı panik havası, işkencenin resmî olarak kaldırılmasında kıvılcım etkisi yapan noktalardan bir tanesidir. Çünkü zaten resmen kaldırılmasından çok önce fiiliyatta pek de uygulanmamaktaydı (Ruff, 2001: 95). Zaten Victor Hugo da 1851’de ölüm cezası hakkında “Engizisyon yalanlarının yattığı uçurumlarda işkence zaten kaybolmuştu.” yazacaktır (Frankenberg, 2008: 411).

İşkencenin kaldırılmasında hiç kuşku yok ki Aydınlanma Çağı’nın ceza hukukunun hümanist etkisinin oldukça katkısı bulunmuştur. Hatta Aydınlanma Dönemi’nde sadece aydınların değil, ünlü komutanların da bu radikal düşünürlerden etkilendiği görülebilir. Onlar da işkenceyi eski rejimin bir sembolü olarak görüyordu ve bunun uygulandığı her yerde artık tepkilerini dile getirmeye başlamışlardı. Bu Napolyon Bonapart’ta da görülebilir. Napolyon Bonapart, 1798 yılında Mısır’da kaldığı süre içerisinde, ortaya çıkarmak için önemli sırları olduğundan şüphelenilen erkeklerin kırbaçlanmasının barbarca olduğunu ve kaldırılması gerektiğini Tümgeneral Berthier’e yazmıştır. Her zaman sorgulama yöntemi olarak kullanılan işkencenin yararsız ve kullanışsız olduğu kabul edilmiştir. Sonuç olarak Başkomutan akıl ve insanlık için aykırı bir yöntem dediği işkence kullanımını yasaklamıştır (Bonaparte, 1961: 274).

Modern sorgulayıcıların hâlâ Orta Çağ işkence tekniklerini kullanıyor olma nedeni son bin yılda insan vücudu değişmediğinden bu tekniklerin etkinliğini koruyor olmasından ileri gelebilir. Buna ek olarak, dünyada kullanımı popüler olan ve Solzhenitsyn tarafından listelenen tekniklere bakıldığında, sorgulama sırasında fiziksel

veya psikolojik sıkıntıya neden olacak çeşitli yeni yöntemlerin işkencenin modern tezahürleri olduğu görülür (Ramos ve diğerleri, 2005: 15-16).

Günümüzde giyotin ve elektrikli sandalye gibi argümanlar kullanılmasa da bunun yerini ölümcül enjeksiyonlar almıştır. Elektrik çarpması, gazlama, ölümcül enjeksiyon gibi tüm teknolojik yenilikler giyotinden farklı uygulamalar değildir. Bunların hepsi asla insancıl ve onurlu olmayan bir uygulamanın teknolojik inovasyonundan başka bir şey değildir. Yani ölüm cezasında kullanılan yöntemler ne olursa olsun basit anlamda meşrûlaştırılmış bir işkence biçiminden başka bir şey değildir (Bufacci & Fairrie, 2001: 517).

Toplumun işkenceyi reddetmesi üzerine insancıl ölüm metodları arayışlarına girildi. XVIII. yy.daki giyotin, XIX. yy.daki elektrikli sandalye ve XX. yy.ın başlarındaki gaz odaları, bu hayal sürecini gösterecek şekilde tasarlandı. Kaçınılmaz olarak bu uygulama yöntemlerinin her biri acı verici ve sofistike bir zâlimlikten başka bir şey olarak görülmemiştir. Zaten sonunda bunlarda terk edilmiştir (Bufacci & Fairrie, 2001: 516).

Ancak işkencenin Avrupa başta olmak üzere dünya üzerinde herhangi bir noktada tamamıyla bittiğini söylemek gibi bir iradede bulunmayız. Çünkü işkencenin tamamen sona ermesi için insan fitratından şiddet, zulüm eğilimlerini ortadan kaldırmak gerekmektedir ki bu imkânsızdır. Bu yüzden evren var olduğu sürece şiddet gören mağdurlar kadar korku yayan zâlimler de her daim var olacaktır.

7.3. CADI AVININ BİTMESİ

İşkence tarihin her döneminde ve dünyadaki her coğrafi mekânda varlığını hissettirmiş bir vakadır. Ancak hiç şüphesiz ki Orta Çağlar'ın başından XVIII. yy.a kadar bu vakaya en çok maruz kalan grupların başında cadılıkla itham edilenler gelmiştir. Çünkü Orta Çağ Kilisesi cadılık ve büyücü kadın algısı altında, efsunlu ve bedensel bilgilerin gizemini çözmüş, tılsımlı ve güçlü kadın figürü olan büyücülerden korkuyordu (Heritier ve diğerleri, 2014: 59). Bu yüzden de bu kadınları “cadı” maskesi altında sindirme ve itaatına alma sürecini başlattı. İşte Kilise tarafından cadıların yoğun ve şiddetli bir şekilde Engizisyon zulmüne maruz kaldıkları evreye “cadı avı” süreci demektediriz. Cadılara yaşattıkları tüm zulüm ve işkencelere rağmen bu paronaya ile baş etmeyi başaramayan Engizisyon, bir yandan da gün geçtikçe otoritesini kaybetmeye

başlamıştır. Çünkü XV. yy.ın sonları Avrupa coğrafyasında aydınlanmanın ayak seslerinin duyulmaya başladığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde bir yandan aydınlanmanın tohumları ilk filizlerini verecek ve sosyal yapı değişmeye başlayacak diğer yandan da halkın Kiliseye karşı algısı daha eleştirel olacaktır. Kilise, bu eleştiri okları içinde ne adım atarsa atsın halk üzerindeki eski gücünü tekrar kazanmayı başaramadı. İşte bunun üzerine Kilisenin Engizisyon aracılığı ile otoritesini kazanmak için Avrupa'ya son saldırısını cadı avı olarak başlattığı görülür. Kilise, cadı avı eylemine destek bulmak adına cadı histerisini batıl inanışlarla sarmaladı ve Avrupa Hristiyanları'nın zihinleri meşgul edilmeye başlandı (Doğan, 2013: 223). Kilise, cadı avı ile mücadele ederek ruhanî değerlerin korunmasında büyük bir çaba sarf ediyormuş görüntüsü, Haçlı Seferleri ile Rönesans ve Reform çalışmaları ile kaybettiği sosyal statüsü için son kozlarını oynasa da işe yaramayacaktı.

Cadı avının son bulmasına vesile olan bazı önemli olayların kökeni Orta Çağ'ın yerini modern dönemlere bıraktığı ilk evrelere kadar uzanır. İlk kıvılcımı ateşleyecek olanlar cadı davalarına protesto yöneltenler olmuştur. Bunlar arasında Alman Doktor Johan Weyer söylenebilir. Johan Weyer, *De Praestigiis Daemonum*'da (1563) ve *De Lamiis*'de (1577) de cadı mahkemelerinin zâlimliğini protesto etmiştir. Ona göre yaşlı kadınlarla ilgili anlatılan tüm şeytansı hikâyeler saçmalıktan ibaretti. Kitaplarında şeytanın, özellikle aptal, yıpranmış, dengesiz ve yaşlı kadınları baştan çıkardığını yazıyordu. Weyer, tıp eğitimi alması dolayısı ile cadılara itham edilen şeytanla ilişki, hayvana dönüşme, gece uçuşu gibi durumların birer aldatmaca olduğunu savunmuştur. Bu itirafları eden kadınların akıl hastası olabileceğini, büyücü olduğunu itiraf eden cahil kadınların hastalığını da yaşlılarda görülen melankoliye bağlar. Bunun da kadınların rahimsel sıkıntılardan muzdarip olmalarından kaynaklandığını iddia ediyordu. Bunun etkisi ile zihni karışmış bir kadın, fiziksel açıdan imkânsız olan bir birleşmeyi olmuş gibi varsayabilirdi. Çünkü onların kafaları karışmıştır ve kendi duyularını algılamada usta değillerdi. Bu yüzden de bu imkânsız şeyleri yaptıklarına inandılar. Cadıların cezai ehliyet sahibi olmadıklarını tıbbi dayanaklar sunarak açıklamaya çalışan Weyer bu kadınlara işkence yerine tıbbi gözetim tavsiye ediyordu (Akın, 2014: 406, 408; Aksan, 2013: 366; Dashu, 1998: 3-4). Üstelik Weyer; ahlâksız ve kötü olarak adlandırdığı kadın cinselliğinin zaafına ilişkin Augustine, Chrysostom and Paul'dan alıntı yaparak erkek büyücülerin şeytanı kullandığını ama kadınların şeytan tarafından kullanıldığını

düşünüyordu. Bu tutumlar, büyüden kuşku duyan liberal doktorlar arasında yaygınlaştı. Kral III. Henri'nin doktoru olan Pierre Pigray avlara karşıydı. 1589'da kendisi ve diğer üç doktor, Parlement of Tours'un önünde suçlanan on dört cadının serbest bırakılmasında rol oynamıştır. Weyer'in protestoları teologların büyük tepkilerine neden oldu. Kilise doktoru onları engellemek adına her şeyi yaptı. Kitapları Papalığın yasaklı kitaplar listesine kondu. Hatta Jean Bodin tarafından kazıkta yakılmaktan Clèves Dükü'nün kişisel doktoru olması sayesinde kurtuldu. Ancak cadı davalarını eleştirmesi onu mesleğinden ve yaşadığı şehirden emekli olup ayrılmak zorunda bıraktı (Dashu, 1998: 3-4).

Cadı avcılığının saçmalık olduğunu kanıtlamaya çalışan radikal düşünürlerden bir başkası da Friedrich Von Spee' dir. Spee, *Cautio criminalis* adlı Latince cadı denemelerinden oluşan eseri, bu alanda oldukça önemlidir. Spee, cadıları sorgulayan hâkimleri ve verdikleri kararlarını titizlikle inceleyerek yola çıkmıştır. Bu sırada işkencelerin yarattığı etkileri algılayabilmek adına zindanları da gezmiştir. Ciddi bir araştırma ve gözleme sürecinin arkasından kendi düşüncelerini deklere eder. Zindanlarda bizzat şahit olduğu suçunu itiraf etmesi halinde de sonunun ölüm olacağını bilen kadınların çaresizliğinden yola çıkarak görmüştür ki kadınları cadı yapan asıl unsur, işkencenin kendisidir. Çünkü Spee'ye göre aslında kadınlar işkence altında sırf o eziyete son vermek için olmadıkları ya da yaşamadıkları şeyi kabul etmek zorunda kalmışlardır. Bu yüzden de ona göre işkence altında verilen şabbat (sabbat), cadılık gibi itiraflar kabul edilmemelidir. Tek bir ihbarla başlayan jurnal sistemi mantık dışı veriler yüzünden herkesin suçlanabilmesine imkân sağlayabilmektedir. Bunun altında yatan temel sebep ise ruhban sınıfının kadın düşmanlığıdır. Jurnal sistemi başlı başına hatalar içeren bir sistemdir. Bu yüzden Spee'nin cadı avına karşı çıkması ve bununla ilgili tartışma fitilini son derece sert ateşlemesi, onun cesur bir kahraman olmasında etkilidir. Ahlâkî teoloji alanında yazdığı eseriyle Hermann Busenbaum gibi Spee'nde öğrencileri onun başlattığı bu tartışmaları devam ettirecek ve cadı çalışmalarını konusunda şüpheleri arttıracaktır. (Modras, 2013: 3,4, 6, 21, 24; Aksan, 2013: 367).

Cadı avının bitmesinde ilk adımlardan bir diğerini atan isim Balthasar Bekker, *De Betoverde Weereld*(1690) dir. Bekker o zamana kadar gelmiş hâkim olan eski fikirleri İncil'den verdiği pasajlarla çürütmüştür. Onun yazdığı bu eser, büyücülük

ithamı ile dalga geçen inanılmaz bir eser olmuştur. Çünkü ona göre ruhsal şeyler maddî şeylere tesir edemezdi.²³⁹ İncil ve Tevratı'da baz alırsak büyücülük ve sihire inanmak hilekarlıktır, yalandır (Aksan, 2013: 366).

XVII. yy.da cadı avı paronayaklığı son bulmaya başladı. Zaten bu kaosun büyümesine neden olan durum, bitmesine de neden olacaktı. Cadı davaları öyle çıkılmaz bir hal almıştı ki zaten bitmesi de kaçınılmazdı. Çünkü cadılardan işkence altında gelen itiraflarda sürekli farklı isimler ihbar ediliyordu ve bu yüzden sürekli yeni mahkûmlar devreye giriyordu. Cadı davalarının temeli bu ihbar sistemi üzerinden ilerliyordu ve bu süreklilik yanlış insanların infazına neden oluyordu. İhbar sistemi ilk başlarda alt statüdeki kadınları etkilerken zamanla bir çığ gibi büyüdü ve din adamlarından devlet memurlarına, doktorlardan çocuklara kadar birçok sosyal grubu bünyesine almaya başladı. Hâkim sınıfının bile bu süreçteki kontrollerini sağlayamaması ve ihbarların ve ithamların kendi üyelerine kadar uzanması olayı farklı bir boyuta taşıdı. İşte cadı avının bitmesine neden olan şey, sıranın kendilerine geldiğini anlayan aristokrat ve elitlerin ihbar sistemi ağına düşüp özellerinin ifşa edileceği endişesi oldu. XVII. yy. sonlarından itibaren cadılar için yakılan odun yığınlarının ateşi yüksek makamdakileri de korkutmaya başlayınca toplumdaki cadı paniği sona ermiş oldu (Berkowitz, 2013: 144-145; Federici, 2009: 198-200). Yani aslında cadı avını bitiren yegâne şey, cadılara ithamların bitip, avcıların kendi kendilerini yemeye başlaması olmuştur.

Aslında cadı avını başlatan şey ile bitiren şeyin ne olduğu sosyolojik açıdan incelendiğinde, politik ve ekonomik bir güç olan iktidarın otoritesini tehdit eden bu varoluş biçimini bütün olarak yok etme dürtüsünden kaynaklandığı görülebilir. Toplumsal disiplini sağlayıp itaat eden vatandaş tipini oluşturarak otoritesini kurma hedefine ulaşan iktidar cadı avını da bitiren taraf oldu. Yani hâkim sınıf hekomanyasını pekiştirdiğinde artık cadı davaları denilen bir süreçten de bahsedilemez. Hatta bundan sonraki süreçte cadılık, büyücülük, falcılık, gibi kavramlara inananlarla bile dalga geçilmiş olacak ve bu inançlar batıl inanış olarak sınıflandırılacaktır. (Federici, 2009: 198-200).

²³⁹ Ayrıntı için bkz. B. Bekker, *De Betoverde Weereld*, Leeuwarden: by Hero Nauta, 1690. (<http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/bekker1691>: 19.04.2018)

Cadı avı ile ilgili son ölüm cezalarının da idamlar şeklinde verildiği görülür. İngiltere’de son infazlardan biri 1682’de gerçekleşti. *Temperance Lloyd* adlı bir esnaf kadının Cadılık ile yargılanması ve siyah bir adam şeklinde görülen bazen kara kurbağasına bazen kuşa dönüşen şeytanla cinsel ilişkide bulunduğunu itiraf eden ve akabinde büyücülük yaptıklarını itiraf eden kadınların suçlu buldukları dava ile 1712’de görülen cadı davası İngiltere’de cadı avını bitiren davalardır. Fransa’da 1718’de, Alman Piskoposluğu Würzburg’da 1749’da ve 1782’de İsviçre Glarus’unda ve Kempten’de (Alman Manastır Bölgesi) infazlar gerçekleşmiştir. Ancak cadı avının bitmesine davalar sırasında büyücülük inancının batıl olduğunu ve gerçeklikle ilgisi konusunda şüphelerin olduğunu söyleyen hukukçuların varlığı da önemlidir. Nitekim XVIII. yy.da cadılık bir suç olmaktan çıkartılıp infazlar hafif hükümler şeklinde olacaktır (Berkowitz, 2013: 144-145; Hof, 1995: 176).

Mevcut durumlar incelendiğinde nasıl ki cadı avını başlatan devlet olduysa bitiren de devlet olmuştur sonucuna ulaşılabilir. Bu konuda verilen bütün çabalar XVIII. yy.da sonuca ulaşmıştır. İlginç bir şekilde cadı avına hükümetlerin son vermesiyle farklı suç türlerinin de oluştuğu görülür. Bununla beraber Avrupa’da kadınların da artık falcılık, büyücülük, tılsım gibi kavramları geçim kaynaklarına dönüştürdüğü görülebilir (Federici, 2009: 198-200).

Cadı paniğinin modern dönemlere olan en büyük etkisi; astroloji ve geleceği okuma, tılsım konuları ile olmaktadır. Bugünün çağdaş evreninde hâlâ insan hayatına tılsımları ile müdehale ettiğine inanılan ve medet umulan birçok büyücü bazen umut bağlanan olsa da genel anlamda gizil güçleri olduğuna inanıldığı için korkulan bir varlık olarak da görülmeye devam etmektedir. Bu konuda Carter Lindberg’in yaptığı yorum oldukça değerlidir:

“Reformasyon arifesinde gündelik yaşam bugün batıl itikat olarak görülen unsurlar içerirdi: cadılara, büyüye ve astrolojiye inanma... Ancak modern burnumuzu hemen topluca Geç Orta Çağ hurafelerine sokmadan önce, bugün günlük gazetelerde de horoskopların yayımlandığını ve çağdaş medyayı kullanan "sağlık ve para" ilkelerinin Orta Çağ insanını doğaüstü şifacılar ve kahinler bulmaya iten aynı korku ve arzuları yarattığını unutmayalım” (Lindberg, 2014: 61).

Orta Çağ siyaseti her ne kadar dayanaklarını din ve tasavvur üzerine kurup buna inanmayanları kâfir ilan etme gibi kısır bir model sunmuş olsa da tarihin bütün çağlarındaki siyasî tabloların aynısını canlandıran manzaralar olmuştur. Dürüst ve haklı

olana tahammül göstermeyip kendisi dışındakilerin üzerinde hâkimiyet kurma çabasına girişme eylemi tarifsiz bir hastalıktır. Bu hastalığın yaşattığı sonuçlar ise açlık, sefalet, savaş, şiddet, korku, kaos ve ahlâksızlıktır. Fakat insan hâkimiyet kurma dürtüsünü bırakıp evreni ortak mülk olarak algılamaya ve korumaya başlarsa o zaman tüm bu kaotik fiiller son bulacaktır (Federici, 2009:61).

7.4. BİLİMSEL AYDINLANMA SAYESİNDE HÜMANİZMA'NIN GELİŞMESİ VE CEZA SİSTEMİNDEKİ DEĞİŞİME VE MODERN HUKUKA ETKİLERİ

Tarihin birçok evresinde yöneten iktidarla yönetilen halk arasında ki ilişkileri düzenlemesi gereken adlî kurallar çarkı, sağlıklı döndürülmeyince ciddi çatışmalar meydana gelmiştir. Böyle durumlar, genelde iktidarlar üzerindeki hiyerarşik gücünü kullanmak isteyen fiili güçlerin devreye girerek bu çatışmayı adlî süreçle çözmek yerine kendi politik yöntemleri ya da baskı ve işkence araçlarını kullanarak halletmeye çalıştığı bir sürece ilerler. Ancak bu toplumda hukukun ortaya çıkmasının temel etkeni, iktidarın yani siyasal politik gücün ortaya çıkarak egemenliğindeki bireylerin toplumsal alan üzerinde kontrollerini sağlamasıdır. Yani diğer bir deyişle halk üzerinde siyasî kontrolün artmasıdır. Devletin kontrolü arttıkça kamusal alanda aile, köy, lonca ve dinsel cemaatlerin etkileri zayıflayacaktır. Bu sayede egemen güç ile iktidar arasında bir denge sistemi devreye girer. Adlî sistemin toplumsal fonksiyonlarını gösteren nokta da işte budur (Yüksel, 2013: 3243, 3253).

Orta Çağ Avrupası zihin dünyasının hem sembolü hem baş belası olan skolastik düşünce, XVI. yy.a kadar varlığını hissettirir. Ancak bilimsel dünyaları ile skolastik düşüncenin çatıştığı bilim adamları bu çatışmaları Avrupa coğrafyası ile paylaşma yoluna gidecektir. Skolastik düşünce ile yoğrulmuş Avrupa zihin dünyası, bilim adamlarının çelişkilerini tepkisel olarak karşılayacak ve şiddet ile bastırma yoluna gidecektir. Örneğin Galileo'nun laboratuvar çalışmalarına verilen tepkiler gibi. Galileo, Antik Çağ'dan gelen birbirinden farklı ağırlıktaki cisimlerin, ağırlıklarına oranla bir hızla düşeceği fikrini savunan Aristo'yu çürütüp yaptığı deneyle bunu kanıtladı. Fakat çevresindekiler onun çalışmalarını Aristo'nun yanıldığı şeklinde değil de Galileo'nun sapkınlık yaptığı şeklinde yorumlayınca bunun bedelini canı ile ödedi (Yavuz, 2012: 142). Birçok bilim adamı üzerine de bu sapkın damgası yapıştı (Eliade, 2003a: 276).

Ancak skolastik düşünce ile bilim insanlarının girdiği yüzyıllarca süren mücadelede kazanan taraf bilim oldu. Sonuçta bilim adamları ölmüş olsalar da uğruna öldükleri bilim yaşamaya devam etti. Ve bugün onları yargılayanlar, tarihçiler tarafından da yargılanmaktadır.

Katolik dünyasının teolijik görüşler açısından feodalite ile bağdaştığı ve harcının skolastik düşünce ile karıldığı “Orta Çağ zihin dünyası” bin yıldan daha fazla bir süre bir imgeleme süreci olarak yaşanacaktır. Çünkü inşa edilen bu imgeleme sürecini yıkacak bir bilimsel çatışma süreci yaşanmamıştır. Skolastik harcının yıkılmasını sağlayan şey, Katolik düşünce ile çatışma içine giren Protestanlık ya da Reformasyon gibi fikirler ve onların çelişkilerinin toplumsal değişikliklere ivme kazandırmasıdır. Çünkü bu ivmenin hızlanması için öncelikle homojen toplum yapısının bozulması gerekiyordu (Yavuz, 2012: 151). Zıtlıklarla başlayan bilimsel gelişme Reformasyon Dönemi ile ivme kazancak ve Avrupa’yı Aydınlanma Çağı’na ulaştıracaktır.

Orta Çağ dünyasının modern evrene armağan ettiği en önemli sonuç aydınlanma düşüncesidir. Avrupa IX. yy.dan başlayan ve XVII. yy.a uzanan süreçte o kadar çok acı, sefalet, şiddet, zulüm ve ekonomik sosyal ve siyasî kaosla mücadele etmek zorunda kaldı ki bu süreçler, beraberinde sistem eleştirisi ve yeni fikirsel arayışlara da zemin hazırladı. İşte bu mecrada radikal söylemlere sahip düşünürler, zamanla seslerini daha gür dillendirmeye başladılar ve aydınlanma ateşini yakıp bu meşalelerle yepyeni bir modern çağ başlattılar.

XVIII. yy. Aydınlanma felsefesinin en önemli politik ve adli katkısı laikliği meşrû zemine oturtması olmuştur. Laiklik özellikle modern hukuk kurallarını etkileyecek ve ceza sistemi eski köhne yapısından hızla sıyrılacaktır. Bu sıyrılma bir domino taşı gibi diğer alanlarda da köhne yapıların yerini alan modern sistemlere neden olacaktır. Öyle ki, din ve devlet sisteminin ayrıldığı seküler hukuk kuralları kadar liberal parlamentolar, serbest pazar ekonomisi ve Endüstri Inkılabı’na giden güzergâh artık ardır sıra modern bir Avrupa yaratmaktaydı. Aydınlanma düşünürleri olan hümanistlerden bir çoğunun misyonunun anlaşılması açısından Halil İnalçık’ın aktardığı örnek oldukça önemlidir. Onun aktardıklarına göre önemli bir hümanist olan V. Nicholas ölüm döşeğindeyken şöyle diyordu. “*Şizmaya son verdim, Saint Pierre’in devletini yeniden fethettim, borçları ödedim, güzel saraylar yaptırđım, birçok kitap*

yayınlanmasını destekledim ve zamanın en büyük bilim adamlarını etrafımda toplayıp gözettim."(İnalçık, 2013: 22, 350-351)

Bu modern çağ tamamıyla Orta Çağ'dan kopuk bir çağ olmadı aksine kültürel bağlar açısından rasyonellik, bilimsellik ve modern Hristiyan eğilimler ile yeniden inşa edilmiş ve ilmek ilmek örülmüş bir çağ olmuştur. Bu modern çağ Geç Rönesans Hümanizması ile harmanlanmış ve *Shakespeare, Erasmus, Leonardo, Rabelais, Montaigne, John Donne ve Thomas More* gibi seküler kültürlerle beslenmiştir. Bu bilim adamları temel karakteri "özerklik ve özgürlük" olan bir Aydınlanma Çağı'na, Avrupa'yı taşımıştır. Bu hümanizma birikiminin oluşması için Antik Yunan'dan Helen'e oradan Roma'ya aktarılan koskoca bir miras vardı. İşte Avrupa bu Aydınlanma düşünürleri ile birlikte aslında bu antik mirası tekrar kurgulamaya başlayarak bu çağa ulaşmayı başardı (Yavuz, 2012: 135, 162).

Aydınlanma Dönemi'ne birçok bilim insanının katkısı vardır. Fakat burada hukuksal manada cezai sistemlerin değişmesi ve bugünkü modern hukukun oluşmasında etkili üç isim: *Descartes, Grotius ve Hobbes*'tir. Bu üç düşünürün etkileri Aydınlanma'dan kalan üç büyük mirastır. Bunlardan *Rene Descartes (1596-1650)*'in modern hukuka en büyük katkısı algı ile düşünme arasındaki farkı tanımlamış olmasıdır. Bilginin kesin olarak bilinip bilinemeyeceği üzerinde durup hukuk sistemine nesnel ve mantıksal sorgulama sistemini sokacaktır. Aklı ön plâna çıkararak ve bireyi esas alan fikirleri diğer ardılları için açılan en önemli patika olacaktır. *Hugo Grotius (1583-1645)* hukukun dünyevîleşmesi ve seküler hukuk sistemi kavramlarının ilk kahramanlarından. Grotius aynı zamanda adli manada toplum sözleşmesi kavramının da yaratıcısıdır. Buna göre toplum sözleşmesi hem bireylerin barış ve saygı çerçevesinde bir arada olma istek ve iradelerini tamınlamakta, hem de nasıl yönetileceklerine dair kendi aralarında yaptıkları anlaşmayı kapsamaktadır. Bu bağlamda cezai sisteme çok büyük etkiler yapmıştır. Ona göre, ceza bir intikam aracı değildir. Bu yüzden de ilahî hukukun yorumları cezai açıdan yanlıştır. Çünkü yanlış davrananları cezalandırmak doğru, haklı bir fiil değildir. Bu açıdan bugünkü laik hukuk sisteminin temellerinin Aydınlanma evresinde atıldığını kanıtlanmaktadır. *Thomas Hobbes'in (1588-1679)* cezai değişimlere ve hukuk sistemine en büyük katkısı hukuk düzeni içerisinde iktidarın iradesinin boyutuna yer vermesidir. İnsan sadece devlet

denilen caydırıcı güce boyun eğecektir. Devletle birey arasında yapılan sözleşmeler gereği bireyler fitratlarında olan şiddet ve boyun eğdirme dürtülerini hukuksal sınırlılıklar içerisinde devlete bırakacaktır. Hobes iktidar–birey arasındaki ilişkileri hukuksal manada çok iyi sentez ettiği için hukukî pozitivizm de ciddi anlamda temel oluşturan düşünürlerden biri olacaktır (Küçüktaşdemir, 2014: 60-61).

Modern Avrupa'nın oluşmasında etkili olan bilim insanlarının hukuk sisteminde yaptıkları en önemli şey, işkencenin tarihin tozlu sayfalarına gönderilmesi olmuştur. Liberal aydınların çoğunun işkence den nefret etme sebepleri bakış açılarındaki “Sosyal statülerine bakılmaksızın, haysiyet sahibi her insanın bir vizyonu vardır.” düşüncesinden ileri gelmiştir. Bu yüzden işkence mağduru olan her bakımdan bu vizyonun tam tersine uğramıştır. İşkence mahkûmu aşağılanmış ve izole edilmiştir. Bu aydınlar için en kötüsü ise yaşanan bu işkence paradigmasında mağduriyet altında olanlara eziyet edilmesidir. Bu zulüm talihsizliğini yapan ve ondan zevk alan zâlim yöneticilerdir (Luban, 2005: 1432-1433).

Bu bağlamda Modern Ceza Hukuku tam anlamıyla bir Aydınlanma eseridir. Çünkü adlî terminoloji içerisine insan ve hayatının girebilmesi her şeyden önce insanın evren içindeki yerinin ve öneminin anlaşılması ile gerçekleşmiştir. İnsan skolastik düşünce ve beraberinde gelen tezahürleri olan şiddet, gaddarlık ve zulüm karşısında kendi üstünlüğünü ve haklarını ne zaman savunmaya başladıysa o zaman cezai sistemi kendi lehine döndürmeyi de başarak gücü elinde bulunduran Kilise ve Engizatörlerin geri adım atmasına neden oldu.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Orta Çağ ve Erken Modern Avrupası hedeflenmiş ve planlanmış olsun olmasın şiddetin her boyutunun hak ettiği kadar fazlasına şahit olmuştur. Onun için bu çağlardaki şiddet kasırgalarına direnip ayakta kalmak için mücadele veren cesur kahramanların yaşam öyküleri de tarihin sayfalarında yerini alacak kadar değerlidir. Bu hikâyeler en az biz modern çağın insanların anlayacağı kadar dramatik ve acı vericidir. İşkenceden kurtulmak için gettolarda tünel kazanlardan, kendini yok etmeye çabalayanları engelleyenlere, devletin tiranlığını yakınlarında görüp kaybettiği yakınları için ağlayan, tek çözümü yakınının adını yakasına yazmak olan kadınlara, istilacıların ekinlerini talan edip tarlalarının yakılıp yıkılmasını çaresizce ağlayarak izleyen binlerce kadın ve erkek öykülerine kadar her şey bu acı ve vahşetin kanıtı olmaktadır. Bu yönü ile Orta Çağ'ın bizlere bıraktığı çok değerli ve acı dolu hayat izleri vardır.

John Keane'nin dediği gibi :

“Bu tür öyküler, gelecek kuşakların dikkatlerini çekecektir ama yalnızca, tarihçilerin altını çizmek zorunda kalacağı muazzam vahşet nedeniyle.” (Keane, 1998: 13-14)

Orta Çağ'lardan itibaren kendini hissettiren bu muazzam vahşetin diğer adı “İşkence” idi. Çünkü Orta Çağ'dan itibaren Engizisyon eliyle yapılan işkence sadece Kilise'nin Avrupa'ya yaşattığı bir olgu olmamış fonda kral, prens, aristokratların desteklediği büyük bir vahşet yaratmıştır. İşte bu yüzden işkence konusu ele alınırken işkencenin şiddet, zulüm ve iktidar otoritesi ile ilişkileri pozitif ve negatif etkileri açısından değerlendirilmeye çalışıldı. İşkencenin hem sivil yöneticilerin iktidarlarına yaptığı katkıları hem de Engizisyon eliyle Kilise'nin kendi otoritesine yaptığı vurgudan bahsedilerek bazı sonuçlara ulaşılmaya çalışıldı Genel anlamda işkence hem soruşturma aşamasında bir sorgulama aracı olarak hem de soruşturma ve dava sonucunda bir infaz şekli olarak uygulanmıştır. İşkencenin tüm uygulamaları çalışmanın birçok bölümünde bahsedildiği gibi suç oranlarının azalmasına asla pozitif bir etki yapmamıştır. Kilise halk üzerindeki şiddetini arttırırken, öğretilerini reddeden topluluklara da her gün yenileri eklenmiş ve Kilisenin dünyevî yetkileri tartışılır duruma gelmiştir.

İşkence konusu irdelenirken üzerinde durulan bir başka nokta da işkencenin hem sosyal statüye göre hem de cinsiyete göre değişen parametreleri olmuştur. Toplumsal iktidarını kurmaya ve bunu işkence argümanı ile yapmaya çalışan tüm yöneticiler, kendine yakın olanı (hem burjuvaları hem erkekleri) daha çok kayırmış ve eşitsizlik makasının arasını açarak derin toplumsal yaralar oluşturmuştur. Hiç şüphesiz ki önce kadın üzerinde iktidar kurmaya çalışan erkek, sonra toplum üzerinde iktidar kurmaya çalışan otoriteler aynı zihniyetin ürünüdür. Şiddet, bu açıdan cinsiyetçi bir otorite kurma biçimidir. Örneğin toplumsal anlamda en çok itham edilen kadınlar ve yoksul zümreler kentsel yaşamda geri planda kalmıştır. Heretik, cadı ya da fahişe ithamı ile sürekli ezilen ve işkence gören kadınların toplumsal olarak dışlanması uzun ve sancılı bir hak arama sürecinin başlangıcı olmuştur. Bundan sonraki süreçte hem mezhepsel savaşlarda hem köylü isyanlarında başı kadınların çektiği görülür. Tüm bunlar göstermiştir ki, kadının huzursuz olduğu bir toplum hangi çağda olursa olsun huzur bulamaz. Çünkü kadın, ailenin temelini oluşturan bir etken olarak hem gelecek nesillerin yetişmesinde hem de temel ekonomik işlevi hayvancılık ve tarım olan bir Batı dünyasında üretim faktörü olarak tüm toplumsal yapıyı olumlu etkiler. Yine burjuvalar ve aristokratlara sunulan ‘ne suç işleseler de her yol mübah’ anlayışı toplumsal anlamda bütün yükü; dilenci, hırsız, cüzzamlı, serseri gibi fakir grupların üzerine yıkmıştır. Şehrin büyük bir kısmını oluşturan yoksullar, şehirden izole edildikçe ve şiddet yolu ile kontrol altında tutulmaya çalışıldıkça bu kontrol sınırlarını kırmaya çalışıp huzursuzluğun bizzat kaynağı olmuşlardır. Bu huzursuzluk kentin güvenliğini etkileyeceği için adâleti kendine yontan aristokratlar yarattıkları bu huzursuzluk batağına diğer gruplarla birlikte yani başka bir deyişle Proletaryalar²⁴⁰ ile batmıştır.

Orta Çağ’da suçları tanımlayan devletin sanal bir otorite vererek desteklediği kurum, Engizisyondu. Orta Çağ adli sisteminde görülüyor ki ki her suçun karşılığı olan ceza katı bir biçimde adlandırılmamıştır. Bu yüzden de Avrupa’nın genelinde her suça farklı cezalar verilebilmektedir. Örneğin eşcinsellik için bir yerde yakılma cezası verilirken başka bir yerde idam cezası verilebiliyor ya da aynı şehirde aynı suçu işleyen kişiler için bile aynı cezalar verilmeyebiliyordu. Üstelik suçu işleyen sosyal statüsü de cezayı etkiliyordu. Rahip ve rahibeler suç işledi ise durum tamamen farklı boyutlarda ele alınıyordu. Onun için suç ve ceza dengesinde Engizisyonun ve sivil mahkemelerin

²⁴⁰ Alt sosyal sınıfı tanımlamak için kullanılan latince terim, bu sınıfa mensup kişilere denir.

kararları keyfilik içerebiliyordu. Buraya kadar verilen örneklerden yola çıkarak “Engizisyonun şiddetini hiç azaltmamasından anlaşılmaktadır ki iktidar ve devlet kaos ve istikrarsızlığı umursamamaktadır.” denilebilir. Cezaevi ve mezarlıklar suçlu suçsuz birçok insan bedenine ev sahipliği yapmıştır. Bu yüzden Orta Çağ adalet sistemi içerisinde suç bireysellikten çıkarak “kollektif” bir biçim almaktadır. Adli sistem siyasetin emrinde yol almaktadır. Davalardaki soruşturma ve işkenceler sırasında verilen talimatlar ve Engizisyonun genel ve basit sloganını “Siyasî otorite gibi düşünmeyen herkes suçludur. Bunun tersini kanıtlayana dek cezasını çeker” şeklinde formüle edebilir. Bunun en net göstergesi günümüzde Orta Çağ ile ilgili yapılan tüm değerlendirmelerde suç işleyenlerin ait olduğu grupla birlikte anılmasıdır. Engizisyon ve Kilise işbirliği gibi. Devlet otoritesi gaddarca yüzünü sadece zayıf olup suça bulaşmış bireylere gösterdiği için de kanunilik yoktur. Suçun ve cezanın Avrupa’nın geneli için evrensel bir niteliği yoktur.

Güç bağımlısı olan Kilise, egoist tavrılarıyla dindar bir toplum oluşturmak kılıfı ile aslında kendisine itaati arttırmayı amaçlamıştır. Otoritesini kurmak adına uhrevî güç yetmeyince işkence argümanını kullanmış ancak toplumu nasıl erdemli hale getireceği üzerine hiç durmamıştır.

Orta Çağ Kilisesi “gerçeğin kendi savundukları olduğu” iddiasında oldular ve bunu yaymak için tehlikeli bir yol seçtiler. Onların seçtiği bu yol kendine yeni savaşçılar üretti bu da Engizisyon’un doğmasına neden oldu. Engizisyon, şiddeti yeni bir Avrupa kurmanın tek yolu olarak gördü ve Batı Avrupası’nda kendi mekanizmalarını işleterek herkesi Kilise inancına itaate zorlayan bir terör politikası izledi. Böylece kendisinden olmayana yaşama hakkı tanımayan saplantılı bir taasuplukla skolâstik zihniyetin Avrupa’da yaşattığı en büyük tahribat örneğini tüm Orta Çağ ve Erken Modern Dönem boyunca sergilemiş oldu.

Orta Çağ şiddetinin yayılmasında ilginç noktalarından bir tanesi de bizzat Kilise ve din adamları tarafından kadınlar, cadılar, Heretikleri “dinsel sapkınlık” gibi tek bir başlık altında damgalamak için üretilen dinsel mitlerdi. Cadı ve şeytan denilen iki karma figür bu mitlerde birleşince Kilise’nin yaratacağı acılı sürecin önemli birer kıvılcım oldular. Bu da Modern çağlara “cadı avı” olarak miras kalan ama aslında Kilise ve Engizisyon’a göre “şeytan çıkarma” hadisesi denilebilecek bir linç etme sürecini

yaşattı. Kilise aslında kendi yarattığı şiddeti meşrûlaştırmak için öncelikle kendisine karşı gelebilecek grupları sindirme yoluna gitmiştir. Yani Kilise kendisini yargılayabilecek güçte kim varsa itaat altına almaya çalışmış başaramadığında ise dinsel mitlerle güçlenen linç ve damgalama stratejilerini devreye sokmuştur.

Kilise'nin şeytan miti ile damgaladığı gruplardan birtanesi de Heretik kadınlardı. Heretiklik, Kilise tarafından sapkın olarak ilan edilmesine rağmen kadınların bu mezhebe gün geçtikçe teveccüh göstermesinin nedeni bu mezhep içerisinde daha büyük bir özgürlük alanı bulmalarından kaynaklanmıştır. Çünkü Heretiklik içinde kadınlar erkeklere ihtiyaç olmadan bir gelecek kurabilme, cinsel özgürlüğe, evlenip evlenmeyeceklerine karar vermeye kadar tüm haklara sahiptiler. Bu özgürlük alanı da gün geçtikçe kadınların daha çok bu mezhebi kabul etmesine neden oldu. Sadece kadınlar değil erkekler de süreç içerisinde kendileri ile eşit statüde yaşama hürriyetine sahip kadınların bu haklarına saygı göstermeye başlamıştır. İşte bu nokta, Kilise ve siyasi iktidar için bir kırılma noktası olmuştur. Çünkü Heretik kadınlar eliyle gün geçtikçe esen bu özgürlük rüzgârı Kilise'nin toplumsal iktidarına vurulan bir balyoz etkisi yapmıştır. Zamanla Kilise kurallarına karşı da sesler yükselmeye başlayınca monarşik güç ile onu besleyen dinsel iktidar, otoritelerini kaybetme endişesinden dolayı işbirliği yaparak, önce kadınları sonra da kendilerine karşı gelen herkesi işkence yoluyla itaat altına almaya çalışmışlardır. Bunun için yine şeytanı kullanmış ve Heretikleri şeytanla işbirliği yapma ithamı ile itibarsızlaştırarak bilenen stratejileri ile mücadele etmişlerdir.

Kilise neden kadınları bu ithamlarla damgalama yoluna gitmiştir. Bunun en büyük nedeni Haçlı Seferleri sonrasında yaşanan başarısızlık ve bu başarısızlığın Avrupa'nın ekonomik hayatına yansımaları ile sefere giden birçok askerin dönememesinden kaynaklı kadın nüfusunun artmasıdır. Bu yüzden Avrupa günlük hayatında özellikle köylerdeki yaşamın idame ettirilmesinde Haçlı Seferleri sonrası ipi göğüsleyen kadınlar olmuştur. Kadınlar toprağı ekip biçmeden, arazi yönetimine kadar birçok konuda süreç içinde etkili olmuşlardır. Bu durumda temeli, toprak mülkü üzerine kurulu feodal bir toplumda devlet için kontrolsüz bir ekonomik modelin oluşmasına yol açmışlardır. Çünkü bundan sonraki süreçte iktidar, arazi sınırlarının belirlenmesinden, toprağın ekilmesine kadar birçok süreçte kadınları muhatap almak zorunda kalmıştır.

Üstelik bu kadınlar tüm Orta Çağ boyunca toprak ve köylü kültürünün bir nevi toplumsal belleği olmuştur. Daha sonraki süreçte köylü kültürünün bir rabıtası olan kadınlar hastaları iyileştirmeden, ebeliğe kadar toplumsal hayatta birçok boyutta yerini almaya başlamıştır. Bu süreç Kilise'nin elini kadınlara karşı zayıflatmıştır. Kilise için toplumsal düzeni sağlamada atılması gereken ilk adım öncelikle bu toplumsal belleği gündelik hayattan silmek ve toprak mülküyetinde kadın etkisini yok etmek olmuştur. Ateşli bir şekilde kadınları şeytanla işbirliği içinde göstermeye çalışan tüm din adamları ve dönemin entellektüelleri de iktidarın kurulmasının şartının, kendine itaat eden bir erkek egemen toplumdaki geçtiğini çok iyi bildikleri için bu mücadelede kadın düşmanlığına soyunmuşlardır. Kadınlara karşı Kilise, siyasi iktidar ve entellektüeller ittifakı gerçekleştiğinde geriye bu düzeni sağlamak için hiç kimsenin karşı gelemeyeceği bir sebep kalmıştır. Bu konuda da her daim kullanışlı bir düşman olarak şeytan ile işbirliği yine tek başına yeterli bir bahane olmuştur. Üstelik Kilise taraftarı din adamları, hukukçular ve teologlar bu işbirliğinin toplumsal kabulü için yazdıkları kitaplar ve verdikleri vaazlarla da gereken katkıyı yapmışlardır.

Kilise, kendisine göre şeytanın iş birlikçileri ile değil de gerçek anlamda bilge kadınlarla mücadele etmiş ve bilge kadınları modern çağlara “cadı” ithamı altında büyücü, efsuncu, sapkın olarak tanıtmıştır. Bu da göstermektedir ki Orta Çağ köylü kültürünün toplumsal belleği olan bu bilge kadınların cadı avından önceki saygıdeğer ünvanlarına kötü anlam yükleyen Kilise ve Engizisyon olmuştur. Ancak bunu yaparken sistematik bir biçimde arttırdığı şiddet ve kaos, Engizisyon'un kendi gücünü de hızlıca eritmiştir. Nitekim cadı avı bittiğinde Engizisyon da tarihin tozlu sayfalarında yerini almak için gün saymaya başlamıştır.

Kilise ve Engizisyon politikaları göstermiştir ki hiç bir kaos “sırf şiddet olsun” diye yaratılmaz. Onun bir stratejisi, amacı, şekli, siyasî hedefi mutlaka vardır. Orta Çağ Avrupası'nda da iktidar ve Kilise otoritesini güçlendirmek için iki yol izledi. Önce halka olabildiğince korku aşılayıp, daha sonra korku karşısında sığınılacak liman olduğunu göstermeye çalıştı. Bunun için Orta Çağ, şiddet ve işkencenin altın çağı idi. Çünkü iktidar bu sayede otoritesini sürdürebiliyordu. Belki de bunun için çok fazla işkence âleti tasarlanmıştır. Bu tasarımlar gösteriyor ki daha iyi işkence yapılması için yağınla da para akıtılmıştır. Arkasına iktidarı alan Kilise ise şiddette tam bir infiale yol

açtı. Bu yüzden davranış kodu şiddet olan siyasî gücün emirleri, sistematik olarak uygulandığı için esasında bir çeşit terörizm rüzgârı da bütün Avrupa'da esmiştir. Üstelik bu terörizm bazen ideolojiyi, bazen dinî, bazende mezhebi kendine kılıf yapmıştır. Tabiri caizse *cellat besleyen düşünceler* yüzünden işkence gören binlerce insan cadı avı furyasında, uzun süre zulüm dolu bir Avrupa'nın manzarasını oluşturdular. Ancak yakacak cadı kalmadığında bu sefer *avcılar* birbirlerine saldırdılar ve bu da, bu zulüm sisteminin sonunu getirdi.

Orta Çağ'dan Modern Dönemlere miras kalan işkence tarihinin en büyük sosyolojik sonucu ise yaşanan tüm zulüm ve ızdırap sürecinin fiziksel değil, psikolojik şiddet ile boğuştuğu bir Avrupa yaratmış olmasıdır. Çünkü işkence bireyi inandıklarından vazgeçirmeye çalışan psikolojik bir şiddettir. Yüzyıllarca bu şiddete Yahudi, entellektüel, fahişe, yoksul, cüzzamlı, şövalye, Heretik, cadı hatta İspanyalı Müslümanlar da dâhil olmak üzere toplumun çok büyük bir kesminde manevî yorgunluk, ekonomik çöküntü, güvensizlik, mutsuzluk, kaygı, kutuplaşma..gibi birçok derin izler bırakmıştır. Gelecek kaygısı taşıyan mutsuz bir Avrupa topluluğu ve sarılması gereken toplumsal yaralar, beraberinde siyasi ve dinsel buhranları da getirmiştir. Bunun neticesinde köylü isyanları, mezhep savaşları, derebeyliğin yıkılması ve feodalitenin çökmesi gibi süreçler yaşanmıştır. Yani Orta Çağ'da Engizisyon'un başlattığı kaos ve şiddet bir sonraki dönemde daha büyük buhranlara kapı açmış ama bu sefer sisteme, kaosu yaratan dinsel otorite ve siyasi iktidarı da dahil etmiştir. Orta Çağ ve sonraki yüzyılda dönen şiddet çarkı, dışlilerde ilk olarak kaosu mimarlarını parçalamış ve süreç bittiğinde Engizisyon sona ermiş, feodalite yıkılmış, türeyen yeni mezheplerle Kilise tamamen dünyevî yetkileri kısıtlanmış bir kurum haline dönüşmüştür.

İşkence tarihinde asıl önemli nokta bu şiddet sürecinin Avrupa'da neden yüzyılları kapsadığıdır. Aslında bunun tek bir sosyolojik açıklaması vardır. Kilise'nin itibarsızlaştırarak parçaladığı toplumsal birliktelik, kutuplaşmalar, yoksullaştırma Kilise'nin hatalarına ve işkence sürecine toplumsal tepkinin gelmesini engellemiştir. Pazar günü, ya da meydanlarda karşılarında izletilen farklı potrelerdeki işkence tablosuna kendi başnada aynısı gelmesin korkusuyla ses çıkarmayan Orta Çağ bireyi, sürece karşı *takındığı tepkisizlikle* aynı kısır döngünün yaratılmasında etkili olmuştur.

Ne yazıkki bu tepkisizlik sona erene kadar, Avrupa bu şiddet ve kaos sürecinden kurtulmayı başaramamıştır.

Engizisyon ve Kilise liderliğindeki yargı sistemi de işkence tarihi içerisinde önemli toplumsal sonuçlar doğuran bir unsur olmuştur. Çünkü Orta Çağ Yargı sistemi denilen şey adalet dağıtan bir kurum olmaktan çok Engizisyon yargılamaları sayesinde farklı fikirleri cezalandıran bir araç olmuştur. Çünkü, Kilise sadece şiddet ve kaos değil hukuku da bir silah olarak kullanarak iktidarını güçlendirme yoluna gitmiştir. Engizisyon'un yaptığı tüm soruşturma, kovuşturma, mahkeme ve dava süreçleri ise sadece buna hizmet etmiştir. Mahkûmun kendini savunması adına bugünkü anlamda avukat hakkından bile yoksun olarak çıktığı duruşmalar, mahkeme görevlilerinin bireye suçunu itiraf ettirene kadar yaptığı işkenceler, hatta işkenceye rağmen itiraf alınamaması durumunda şeytanı devreye sokarak itirafı engellediği safsatasına kadar prosedürler, tüm sürecin bir kurmacadan ibaret olduğunu net olarak göstermektedir. Ancak bu kurmaca sistemden ekmek yiyenler susarken, yoksul halk Engizisyon'un adalet dağıttığı inancı ile tepkisiz kalması ise bu "Suç ve Ceza" politikasının uzun sürmesine neden olmuştur. İşte halk ne zaman adalet dağıtılması için adil olunması gerektiğini haykırmaya başlamıştır, işte o zaman tarihin seyri değişmiş ve kitlesel katliamlar, ibretlik infazlar ve müsadere sistemi adaletin günlük rutini olmaktan kurtulmuştur. Bu sayede Engizisyon da taktığı adalet maskesini çıkarmak zorunda kalmıştır.

Orta Çağ'da yaratılan zulüm sistemi aslında iktidarın güçsüzlüğünü saklama maskesidir. Çünkü şiddet, iktidarın otorite eksikliğinde ortaya çıkan zor kullanma çaresizliğidir. İktidar bağımlısı olan tüm otoriteler, ellerindeki gücü kaybetmeye başladıklarında yönetimde yaptıkları tüm illegalliklerin ve usulsüzlüklerin bedelini de şiddet politikalarıyla halka ödetmeye çalışırlar. Ancak şurası bir gerçektir ki tarihte zorbalık kullanan her iktidar kaybetmiştir. Aynı Orta Çağ'da Kilisenin işbirlikçilerinin ve statükonun rantını korumak adına yapılan zulmün fikirleri yok edemediği gibi. İlginç bir zıtlıkla devletin varlığına ve hükümdara itaati güçlendirme yönündeki tüm çabalar, amaçlı yapılan işkenceler ve yakılan odun yığınları, zamanla bilim adamlarının yüreğine de muhtemelen korku saldı. Fakat onlar söylemlerinden ve düşüncelerinden bedensel kefaret ödemelerine rağmen vazgeçmediler. Entellektüellerin gösterdiği bu direnç,

Kilise'nin şiddeti arttırmasına rağmen, Avrupa insanının özgürlüğe olan tutkusunu da aynı oranda arttırmıştır. İşte bu tutku Avrupa'yı yavaş yavaş da olsa modernliğe doğru bir evrime hazırlamıştır. Bu bedellerle onların açtığı bilimsel yolu ardıllarının devam ettirmesi üzerine, Avrupa Aydınlanma Çağı'na ulaşmıştır. Ve haleflerinin yaşamları ile ödediği bedeller sayesinde eleştirileri daha gür haykıran düşünürler, Engizasyon'la bile dalga geçecek boyutta yaptıkları çürütmelerle işkencenin yasaklanmasına ve özgür düşüncenin gelişmesine neden oldular. Batı toplumu, Kilisenin yarattığı bu dinsel zulüm sarmalından ancak rasyonaliteyi keşfederek, eleştirerek ve düşüncüyü geliştirerek çıkabilmiştir.

Amerikanın ünlü başkanlarından olan Thomas Jefferson Orta Çağ boyunca yaşanan tüm utanç sürecini birkaç cümle ile çok net özetlemiştir. Thomas Jefferson 1785' te şöyle demiştir:

"Hristiyanlığın başlamasından bu yana milyonlarca masum insan, kadın ve çocuk, yakıldı, işkence gördü, cezalandırıldı, hapse atıldı; ancak İstikrara doğru bir adım bile ilerlemedik. Zorlamanın etkisi ne oldu? Dünyanın bir yarısı aptal, diğer yarısı ise iki yüzlü. Tüm dünya üzerindeki bu korsanlığı desteklemek hataydı." (Ellerbe, 1995: 185-186) .

Fakat ne yazık ki bu sözler bizlerin de gelecek kuşaklara günah çıkarma amaçlı ifade edeceğimiz gerçekleri hâlâ barındırmaktadır. Çünkü evrende şiddet hiç bitmiyor ve sürekli farklı şekil, biçim ve modellerle kendisini göstermektedir. Bu yüzden de değişen sadece çağların adı olmaktadır. Orta Çağ'daki Kilisenin "bizden başka herkes günahkar" tutumu günümüzde birçok çevre için "bizden başka herkes günahkar ve ahlâksız" olarak hâlâ güncelliğini korumaktadır. Yine Orta Çağ Avrupası'nda da kadın erkek eşitliği yoktu ama XXI. yy. Kapitalizmi'nde de durum değişmemiştir. Dünyayı hâlâ erkek hegemonyası yönetmektedir. Dünyanın birçok bölgesinde hâlâ Orta Çağ kalıntısı diktatörler yönetimi elinde bulundurabilmektedir. Bunu özellikle Ortadoğu'da daha net görülebilir. Bu da göstermektedir ki sömürü düzeni günümüz konjonktüründe dinselleşme üzerinden devam etmektedir. Din, insanlık tarihi boyunca siyasallaştırıldığı zaman iktidarların en meşhur payandası haline gelebilmektedir ve şiddetinde en önemli azmettiricisi olabilmektedir. Şiddetin ve zulmün kim tarafından devam ettirildiği önemli değildir. Önemli olan bu argümanı elinde bulunduranlardan çok, argümanın uygulanış tarzının tarihsel süreçle benzerliğidir. Sonuçta maruz kalacağımız şey vahşi ahlâk döneminin sapkınlıkları ile aynı olacak. Galiba Orta Çağ Avrupası'ndaki cadı avı hikayelerini okurken nasıl utanıyorsak bugünlerin tarihinden de öyle utanacağız...

KAYNAKÇA

- Adams, C. J. (2013). *Etin Cinsel Politikası: Feminist-Vejetaryen Eleştirel Kuramı*. İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Arslan, A. (2003). "Martin Luther". *DİA*, C. 27, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yay., ss.237-239.
- Akın, H. (2005). *Orta Çağ'dan Bilge Bir Kadın Bingenli Azize Hildegard*. İstanbul: Dharma Yay.
- _____ (2011). *Orta Çağ Avrupası 'nda Cadılar ve Cadı Avı*. Ankara: Phoenix Yay.
- _____ (2014). "Johann Weyer Ve Melankolik Cadılar". *Journal of History School (JOHS)*, 7/ XX, pp. 391-414.
- _____ (2015). "Nicolas Rémy ve Daemonolatrea Librı Tres ya da Şeytan İş Başında". *Journal of History School (JOHS)*, 8/ XXIII, pp. 245-301.
- Arent, H. (1997). *Şiddet Üzerine*. Çev. Bülent Peker, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aries, P., Duby, G. (2006). *Özel Hayatın Tarihi 2: Feodal Avrupa'dan Rönesans'a*. Çev. Rozahakmen, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Aronson, A., Friedman, Kaplan, G. B. (ed.) (2012). *Marginal Voices: Studies İn Converso Literature of Medieval and Golden Age Spain*. USA: Brill Publishing.
- Aksan, Y. (2013). "1450-1750 Yılları Arasında Avrupa'da Cadılık". *Tarih İncelemeleri Dergisi*, S.XXVIII / 2, ss.355-368.
- Anayurt, Ö. (2008). "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında İşkence Kavramı". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XII, S 1-2, ss.421-459
- Artz, F. B. (2006). *Orta Çağların Tini (İ.S. 200-1500)/Tarihsel Bir Gözlem*. Çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yay.
- Arzoumanian, A. (2016). *İnsan Deposu ,Kitlesele Şiddet Halklara Ne Yapar?.* Çev: Bülent Kale, İstanbul: Aras Yay.
- Amnesty International Publications. (2012). *No More Delays Putting an end to The EU Trade In "Tools Of Torture"*. United Kingdom.
- Backman, C. R. (2003). *The Worlds of Medieval Europe*. New York: Oxford University Press.
- Baigent, M., Leigh, R., Lincoln, H. (2005). *Savaşçı Keşişler Tarikatı Tapınak Şövalyeleri Kutsal Kan Kutsal Kase*. Çev: B. Özding-Y. G. Dulkadir, İstanbul: Nokta Yay.

- Baraz, D. (2013). *Medieval Cruelty*. USA : Cornel University Press.
- Barber, M. (2006). *Tapınak Şövalyelerinin Yargılanışı*. Çev: Nuri Plümer, Ankara: Phoenix Yay.
- Bardakçı, İ. (1996). “İşkence”. *Tarih ve Medeniyet*, Sayı: 31, İstanbul /Ekim 1996, ss 23-27
- Barrett, E. - Mingo, J.(2002). *Just Curious About History*. Jeeves, Publisher: : Pocket Book, USA.
- Barry, J.,Herster, M.,Roberts, G.(ed) (1996). *Witchcraft in Early Modern Europe: : Studies in Culture and Belief*. USA: Cambridge University Press.
- Bauer, S. W.(2013). *Antik Dünya Tarihi, İlk Kayıtlardan Roma'nın Dağılmasına Kadar*. Çev. Mehmet Moralı, İstanbul: Alfa Yay.
- Beccaria, C.(1973). *Dei Delitti E Delle Pene, Edizione Di Riferimento: A Curo Di Renato Fabietti*. Mursia, Mileno.
- Begum, N.(2013). “The Significance of Regulating Prostitution”, *Internet Journal of Criminology*, S. 2045-6743 (Online), Manchester Metropolitan University, UK. pp.1-39. ([Http://Www.Internetjournalofcriminology.Com/.24.01.2016](http://Www.Internetjournalofcriminology.Com/.24.01.2016)).
- Bengisu, B.(2002). *Görünmeyen İmparatorluk -Tapınak Şövalyeleri*. İstanbul: Nesil Yay.
- Bennett, M. (2012). *Medieval Torture: A Brief History and Common Methods*. Parkland College, a With Honors Projects.71. ([Http://Spark.Parkland.Edu/Ah/71/.15.01.2016](http://Spark.Parkland.Edu/Ah/71/.15.01.2016))
- Berkowitz, E. (2013). *Seks ve Ceza -Arzuyu Yargulamanın Dörtbin Yıllık Tarihi*. Çev. Orhun Düz, İstanbul: Kollektif Yay.
- Besalel, Y. (2000). *Yahudi Tarihi: "Kronolojik Yahudi Tarihi, 104 Dünya Yahudi Cemaati, İsrail ve Türkiye-İsrail İlişkileri"*. İstanbul: Üniversal Dil Hizmetleri ve Yay.
- Bekker, B.(1690). *De Betoverte Weereld*. Leeuwarden: by Hero Nauta. (<http://Digi.Ub.Uni-Heidelberg.De/Diglit/Bekker1691: 19.04.2016>).
- Benvenuti, A. (2014).“Dinsel Tarikatlar”. *Ortaçağ(Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev. Leyla Tonguç Basmacı, İstanbul: Alfa Yay. ss. 217-223.
- Bentham, J. (1995). *The Panopticon Writings*. Ed. Miran Bozovic, London: Verso.

- Bodin, J. (1580). *De La Demonomanie Des Sorciers*, 1.iv,ch.v, Paris: Chez Jacques du Puys, Libraire Juré.
(<https://archive.org/details/delademonomanied00bodi/page/n179/>.18.12.2018).
- _____ (1616). *Le Fleau Des Demons Et Sorciers*. Par David du Terrior, Niort.
- Bloch, E. (2013). *Hristiyanlıktaki Ateizm -Exodus'un ve Krallığın Dinî*. İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Bloch, M.(1983). *Feodal Toplum*. Çev. M.A. Kılıçbay, Ankara: Savaş Yay.
- Blom, P.(2014). *Cadı Kazanı-Avrupa Aydınlanmasının Unutulmuş Radikalizmi*. Çev. Faruk Akkuş, İstanbul: Sel Yay.
- Bono, S.(2003). *Yeniçağ İtalya'sında Müslüman Köleler*. Çev. Betül Parlak, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yay.
- Bonaparte, N.(1961). *Letters and Documents of Napoleon*. Volume 1: The Rise to Power, London .
- Braun, H. E.(2007). *Juan de Mariana and Early Modern Spanish Political Thought (Catholic Christendom, 1300–1700)*. Aldershot: Ashgate,
- Brundage, J.A. (1976) . “Prostitution in The Medieval Canon Law”, *Signs: Journal Of Women in Culture and Society*, Vol. 1, No. 4, The University of Chicago Press, pp. 825-845. ([Http://Www.Jstor.Org/About/Terms.Html.](http://www.jstor.org/about/terms.html) 02.03.2016).
- Burman, E.(1922) . *The Inquisition: The Hammer of Heresy*. New York: Dorset Press.
- Bufacchi, V., Fairrie, L. (2001).“ Execution as Torture”. *Peace Review* 13: 4, pp. 511-517. ([Http://Vittoriobufacchi.Com/Wp-Content/Uploads/2018/03/Execution-As-Torture.Pdf](http://vittoriobufacchi.com/wp-content/uploads/2018/03/Execution-As-Torture.Pdf) : 18.12.2016).
- Çağrıncı, M. (2013). “Zulüm”. *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C.44, ss.510-511.
- Calef, S., Simkins, R. A.(2009), “Women, Gender and Religion”. *Journal Of Religion & Society*, Supplement Series 5 (Issn:1941-8450),The Kripke Center, pp. 62-75.
- Canetti, E. (2011). *Auto-De-Fé*. Tradução de Luis de Almeida, Campos, Lisboa: Cavalo de Ferro Editores.
- Cheyne, J.C.(2008). *Bizans Tarihi*. Ankara: Dost Yay.
- Chowdhury, T. (2015). “Crime & Punishment Museum And Research Center Of Criminology”. *Seminar II*, Department of Architecture, BRAC University,

pp.1-78.

(<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1033.7737&rep=rep1&type=pdf>/.22.07.2018).

- Crow, W.B. (2006). *Büyünün Cadılığın ve Okültizmin Tarihi*. Çev: Fulya Yavuz, İstanbul: Dharma Yay.
- Cruciatibus, M. (2013). *The Tortures and Torments of The Christian Martyrs*. Ed.Geoffrey K. Mondello, Boston: Catholic Journal.
- Collard, F.(2005). *Orta Çağda Zehir ve Cinayet*. İstanbul: Yeditepe Yay.
- Clayton, J. (1941). *Pope Innocent III and His Times*. USA: The Buce PUBLISHING Company.
- Classen, A . (2007). *The Medieval Chastity Belt: A Myth-Making Process / The New Middle Ages*. New York: Palgrave Macmillan Press.
- Clericuzio, A. (2014). “Lapidarium ve Büyü: Büyü ve Büyü Yoluyla Tedaviler”. *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev. Leyla Tonguç Basmacı, İstanbul: Alfa Yay.,ss.467-475
- Corbın, H. (2010). *İslam Felsefesi Tarihi Başlangıçtan İbn-İ Rüşd'ün Ölümüne*. Çev. Hüseyin Hatemi, C.1, İstanbul: İletişim Yay.
- Costanzo, M. A.,Gerrity, E. (2009). “ The Effects and Effectiveness of Using Torture As an Interrogation Device: Using Research to Inform The Policy Debate”. *Social Issues and Policy Review*, Vol. 3, No. 1, pp. 179-210.
- Cüveynî, Alâeddîn Ata Melik-i. (1988a). *Târîh-i Cihângüşâ*. C.I, Çev.Mürsel Öztürk, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- _____ (1988b). *Târîh-i Cihângüşâ*, C.II, Çev: Mürsel Öztürk, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Çotuksöken, B. (2011). *Orta Çağ Yazıları*. İstanbul: Natos Kitap Yay.
- Çulcu, M. (1996). “Mafia ve Şiddet: Mafios Oluşumda Şiddet Unsuru”. *Cogito Dergisi (Üç Aylık Düşünce Dergisi)*, C.6-7, İstanbul: Yapı Kredi Yay., ss.207-215.
- Dağcı, Ş. (2001). “İşkence”. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.23, ss.429-433.
- Darcın, E.(2015). “Ahlak Suçları ve Diğer Suçlar Arasında ki İlişki”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi /Dumlupınar University Journal of Social Sciences*, S. 46, ss.44-55.
- Dawson, C. (1976). *Batının Oluşumu*. Çev: Dinç Tayanç, İstanbul: Dergah Yay.

- Dashu, M. (1998). "Reign of The Demonologists". *Excerpted From Secret History Of The Witches*, pp 1-15.
(<http://www.suppressedhistories.net/secrethistory/ReignD.pdf>:12.01.2019).
- Davies, N. (2006). *Avrupa Tarihi (Doğudan Batı'ya, Buz Çağı'ndan Soğuk Savaş'a, Urallar'dan Cebelitarık'a Avrupa'nın Panoraması)*. Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul: İmge Yay.
- Davies, J. (2013). *Aspects of Violence İn Renaissance Europe*. USA: Ashgate Publishing Company.
- Demirci, K. (1995). "Engizisyon". *DİA*, C.11, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yay., ss.238-241.
- Dereköy, S. (2013). "Rönesans Aslında Bir Reendülüsans Mı?". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S.26 , ss.144-160.
- Doğan, C. (2013). "Osmanlı Devleti'nde Cadı Avı Var Mıydı? (Karsılaştırmalı Bir İnceleme)". *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, Vol. 2, No. 1, Karabük, ss.218-240.
- Donnelly, M. P., Diehl, D. (2012). *The Big Book of Pain Torture and Punishment Through History*. U.K: The History Press:
- Duby, G. (1990). *Orta Çağ İnsanları ve Kültürü*. Ankara: İmge Yay.
- _____ (1991a). *Erkek Orta Çağ Aşka Dair ve Diğer Denemeler*. Çev.Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul: Ayrıntı Yay.
- _____ (1991b). *Şövalye, Kadın ve Rahip: Feodal Fransa'da Evlilik*. Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Duerr, H. P. (1999). *Çıplaklık ve Utanç /Uygarlaşma Sürecinin Miti*, Ankara: Dost Yay.
- Dunning, E. (2010). "Wrongful Incarceration: A Foucauldian Analysis". *Journal of Theoretical and Philosophical Criminology*, Vol 2 (2), 2010, pp.69-99.
- Dündar, D. (2012). *Orta Çağ Avrupası'nda Şövalyelik*. (Basılmamış Y.Lisans Tezi). Tokat: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Düzgün, Ş.A (2004). "Bir Şiddetin Anatomisi: Müslüman ve Latin Batı Dünyası Arasında Haçlı Seferleri Dönemindeki İlişkiler". *Dinsel Araştırmalar*, S.20, yıl:7,Ay Vakti Dergisi: Medeniyet Özel Sayısı, ss 73-92.
- Easton, M.(2008). "Was It Good For You, Too?". *Medieval Erotic Art and Its*

- Audiences, Different Visions: A Journal of New Perspectives on Medieval Art*,
Issue 1: 1935-5009. pp.1-30.
- Eco, U. (2010). *Şatolar, Tüccarlar, Şairler*. Çev.L.T. Basmacı, İstanbul :Alfa Yay.
- _____ (2014). “Orta Çağ’a Giriş”, *Orta Çağ (Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar)*,
Ed. Umberto Eco, Çev. L. T. Basmacı, İstanbul: Alfa Yay. ss.11-44.
- E. E. Evans, Pritchard.(1976). *Witchcraft, Oracles and Magic Among the Azande*.
Abridged With An Introduction By Eva Gillies, Oxford: Clarendon Press.
- Ercan, F.(1997). *Dinsel Şiddet*. İstanbul: Zafer Matbaası
- Ehrenreich, B., English, D. (1992). *Cadılar, Büyücüler, Hemşireler*. Çev. Ergun Uğur,
İstanbul: Kavram Yay.
- Eliade, M. (2003a). *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi/Muhammed'den Reform
Çağına*. C.III. Çev. Ali Berktaş, İstanbul: Kabalcı Yay.
- _____ (2003b). *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi: Taş Devrinden Eleusis
Mysteria'larına*. Cilt I, Çev: Ali Berktaş, İstanbul: Kabalcı Yay.
- Elton, G. R. (2002). *Reformasyon Avrupası(1517-1559)*. Çev. Aziz Yardımlı, İstanbul:
İdea Yay.
- Ellul, J. (1998). *Anarşi ve Hristiyanlık*. Çev. Ali Toprak, İstanbul : Karşı Yay.
- Ellerbe, H. (1995). *The Dark Side of Christian History*. USA: Published
By Morningstar & Lark.
- Engels, F. (1996). “Tarihte Şiddetin Rolü” *Cogito Dergisi(Üç Aylık Düşünce Dergisi)*,
C.6-7, İstanbul: Yapı Kredi Yay. ss.169-185.
- Encyclopedia Britannica. (1967). "Torture". Vol. 22, pp.100,
(<http://www.britannica.com/>: 15.01.2016)
- Esgin, M.(1998). *Hristiyanlıkta Engizisyon Mahkemeleri*. (Basılmamış Doktora Tezi),
Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____ (2012). “Engizisyonun Günümüze Hatırlattıkları”. *Journal of Faculty of
Theology of Bozok University*, 1(1), pp. 91-99.
- _____ (2013). "İşkence ve Engizisyon". *Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Dergisi*. 3, ss. 39-60.
- Erdem, M. (1997). “ İlahi Dinlerin Kutsal Kitaplarında Helal ve Haram Anlayışı
Üzerine Bir Araştırma”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* C.37,S.1,
ss. 151-173.

- Erol, H. (2005). *Sion Tarikatı-Tapınak Şövalyeleri*. İstanbul: Pozitif Yay.
- Evans, A. (2013). *Witchcraft and The Gay Counterculture, A Radical View of Western Civilization and Some of The People It Has Tried to Destroy*. Boston: Ppublished :Fag Rag Books.
- Farina, C. (2001). "A Review of Torture Through The Ages". *Journal of Criminal Justice and Popular Culture*, 9 (1), School of Criminal Justice, University at Albany, pp 31-32.
- Federici, S. (2009). *Caliban and The Witch : Women, The Body And Primitive Accumulation*. USA: Autonomedia Publisher.
- Fiocchi, C. (2014). "Petrus Abelardus". *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev. L.T Basmacı, İstanbul: Alfa Yay., ss.247-284.
- Fiore, G. D.(2014). "Kilise'nin Reform İddiaları ve 1000 Yılından sonraki İlk Yüzyılda Heretikler". *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev. L.T. Basmacı, İstanbul: Alfa Yay. ss.223-230.
- Frank, R. (1984). "Viking Atrocity and Skaldic Verse: The Rite Of The Blood-Eagle". *The English Historical Review*, Vol. 99, No.391. pp. 332- 343.
- Frankenberg, G .(2008). "Torture and Taboo: An Essay Comparing Paradigms of Organized Cruelty" . *The American Journal of Comparative Law*, Vol 56, J. Comp. L. pp. 403-422.
- Frankle, R L., Stein, P. L.(2005). *Anthropology of Religion, Magic, and Witchcraft*. Boston: Allyn & Bacon/Longman (Pearson) Publishers.
- Freke, T., Gandy, P. (2011). *Dinlerin Tarihi ve Gizemcilik*. Çev. Orhan Tuncay, İstanbul: Gün Yay.
- Fromm, E. (1993). *İnsanda ki Yıkıcılığın Kökenleri*. Çev. Şükrü Alpagut, İstanbul: Payel Yay.
- Foucault, M. (1992). *Hapishânelerin Doğuşu*. Çeviren: M.Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Yay.
- _____ (2011). *Büyük Kapatılma*. Çev. Işık Ergüden & Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Fourth Lateran Concil. (1215). *Fordham University Medieval Sourcebook: Twelfth Ecumenical Council: Lateran IV 1215*.

- (<https://sourcebooks.fordham.edu/basis/lateran4.asp/>.23.04.2019;
<https://sourcebooks.fordham.edu/source/lat4-c3.asp>, 23.04.2019)
- Fontana, J.(1995). *Avrupa'nın Yeniden Yorumlanması*. Çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Gautier, L. (1966). *Chivalry*. Ed.Jacques Levron, London: Phoenix House Puplication.
- Gerner, D. E.(2010). *A Matter of Life and Death: Gladiatorial Games, Sacrificial Ritual and Literary Allusion*. A Thesis Master Of Arts İn Classics, University of Oregon.
- Ginzburg, C. (2011). *Peynir ve Kurtlar*. Çev. Ayşen Gür, İstanbul: Metis Yay.
- Gimpel, J. (2004). *Orta Çağ da Endüstri Devrimi*. Çev.Nazım Özüaydın, Ankara: Tubitak Yayınları.
- Gilmour, A., Bryson.(2000). "The Templar Trials: Did The System Work?". *The Medieval History Journal* , 3; pp. 41-65.
- Godano, D. F. (2017). *Ippolito Marsili -Un Giurista Medievale Alle Soglie Dell'età Moderna*. Tesi di Dottorato in Storia Del Diritto, Curriculum di Storia Del Diritto, Diritto Romano e Diritto Delle Religioni, Università Degli Studi Di Milano, Anno Accademico .
- Göğebakan, Y. (2017). "Ortak Mitolojik Unsurların Çok Kültürlü Yapının Oluşmasına Etkisi ve Bunun Sanatsal Yansımaları". *International Journal of Social And Humanities Sciences (IJSHS)* , 1 (1), ss.121-136.
- Gökdağ, R.(2016). "Torture Museums: What Has Changed Today?". *Journalism and Mass Communication*, Vol. 6, No. 2, pp. 79-90.
- Gönenç, L. (2008). "Orta çağ Avrupası'nda Anayasacılığın Düşünsel ve Kurumsal Temelleri". Prof. Dr. Ergun Özbudun'a Armağan, Ed. Serap Yazıcı- Kemal Gözler- Ece Göztepe, Ankara: Yetkin Yay.
- Guryeviç, A. (1995). *Orta Çağ Avrupası'nda Birey*. Çev. İlknur İgan- Zeynep Ülgen, İstanbul: Afa Yay.
- Gül, M. (2009). *Orta Çağ Avrupa Tarihi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay.
- Gümüş, T.T. (2007). "Orta Çağ Avrupasında Şiddet: Toplumsal Değişim ve Şiddetin Yeniden Yapılanışı". *Doğu Batı Üç Aylık Düşünce Dergisi*, S.43, Ankara: Doğu Batı Yay.
- Gündüz, Ş.(2005). *Anadolu'da Paganizm Antik Dönemde Harran ve Urfa*, Ankara:

- Ankara Okulu Yay.
- Hamilton, B. (1981). *The Medieval Inquisition*. Newyork: Holmes & Meier Publishers.
- Hamilton, J., Hamilton, B., Baysal, B. (2010). *Bizanslı Heretiklerin Tarihi: Bizans Dünyasında Hristiyan -Düalist Heretikler (650-1405)*. Çev. Barış Baysal, İstanbul: Kalkedon Yay.
- Harman, Ö.F. (1996). "İslamdan Önceki Hac". *DİA*, C.14, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yay, ss. 382-.386.
- Heaton, H. (1985). *Avrupa İktisat Tarihi*. C.1, Çev: M. AÇ Kılıçbay- O. Aydoğuş, Ankara: Teori Yay.
- Kramer, H., Sprenger, J. (2018). *Malleus Maleficarum*. Çev: A. Polat, İstanbul: Es Yay.
- Heritier, F. – Perrot, M. – Agacınski, S. - Bacharan, N. (2014). *Kadınların En Güzel Tarihi*, Çev. Yonca Aşçı Dalar, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- Herzfeld, Schild, M.L.(2013). "He Plays on The Pillory": The Use Of Musical Instruments For Punishment İn The Middle Ages and The Early Modern Era". *Torture: Journal on Rehabilitation of Torture Victims and Prevention of Torture*, Vol. 23, ss.14-23.
- Henneberg, M. L. (1999). *Forensic Evidence of Torture: Investegigation Into Human Rights Violations*. A Thesis Submitted to The Faculty of Arts of The University of Birmingham for The Degree of Master of Philosophy, Department of Ancient History and Archaeology School, U.K: Birmingham.
- Hill, C. (1991). *The World Turned Upside Down: Radical Ideas During The English Revolution*. England: Penguin Books.
- Hirst, J. (2012). *Kısa Avrupa Tarihi*. Çev. Mihriban Doğan, İstanbul: Say Yay.
- Hof, U. I. (1995). *Avrupa'da Aydınlanma*. Çev. Şebnem Sunar, İstanbul: Afa Yay.
- Howarth, S. (1993) *The Knights Templar*. USA: Barners & Noble Books.
- Hume, D. (1995). *Din Üstüne*. Çev. Mete Tunçay, Ankara: İmge Kitabevi Yay.
- Huizinga, J. (1997). *Orta Çağ'ın Günbatımı*. Çev. M. A.Kılıçbay, Ankara: İmge Yay.
- Hutton, R. (2016), "Witches, Pagans and Historians. An Extended Review of Max Dashu, Witches and Pagans: Women in European Folk Religion(700–1000)". *The Pomegranate* 18(2), Equinox Publishing, pp.205-234.
- Igwe, O. W., Inoma, Abbey, R. (2015). "The Role and Effect of Key Institutions in

- Managing Torture in Nigeria: Appraising New Developments”. *Sacha Journal of Human Rights*, Vol. 5 Number 1, pp. 21-32
- İnalçık, H. (2013). *Rönesans Avrupası Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay.
- İstek, E. (2017). “Avrupa’da Veba Salgını ve Salgında Din Faktörü : Viyana Örneği”. *Tarih Araştırmaları Dergisi*. Vol. 36, No. 62, pp. 173–204,
- İbnül Esîr. (1989). *İslam Tarihi El Kamil Fi't Tarih Tercümesi*. C.11, Çev: Abdülkerim Özaydın, İstanbul : Bahar Yay.
- James, H. (2013). *Tortured Dreams*. Ed.Christy Lynn. Haden James Publishing .
- Jones, P. D.A.,Simons, E. N. (1961). *Story of The Saw*. U K: Published By Spear & Jackson
- Johnstone, M. (2006). *The Ultimate Encyclopedia of Spells*. London: Arcturus Publishing.
- Jung, C.G. (2015). *Feminen Dişiliğin Farklı Yüzleri*. Çev.T.V. Soylu, İstanbul: Pinhan Yay.
- Jütte, R. (2011). *Erken Modern Avrupa'da Yoksulluk ve Sapkınlık*. Çev. B.K. Sefer, İstanbul: Bogaziçi Üniversitesi Yay.
- Kafalı, M. (1993). “Cengiz Han: Moğol İmparatorluğu'nun Kurucusu Ve İlk Hükümdarı (1206-1227)”. *DİA*, C.7, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yay., ss. 367-369
- Karaküçük, S. A. (2010). “Korkunun Kadınları: Cadılar ve Cadılık”. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, C.13, S.2, ss. 40-64.
- Karlıca, B. (2003). “Doğu-Batı Düşüncelerinde On Üçüncü Yüzyıl Dönüşümü”. *Doğu Batı Üç Aylık Düşünce Dergisi (Orta Çağ Aydınlığı)*, S 33,Ankara: Doğu Batı Yay. ss.166-173.
- Kerr, G. (2011). *Avrupa'nın Kısa Tarihi*. Çev: Cumhur Atay, İstanbul: Kalkedon Yay.
- Keskin, F. (1996). “Foucault'da Şiddet Ve İktidar”. *Cogito Dergisi(Üç Aylık Düşünce Dergisi)*, C.6-7, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, ss.117-123.
- Keane, J.(1998). *Şiddetin En Uzun Yüzyılı*. Çev: Bülent Peker, Ankara : Dost Yay.
- Kıncaid, M. (2011). *Blackhawk*. USA: Universa Bloomington
- Kirsch, J. (2009). *The Grand Inquisitor's Manual -A History of Terror in The Name of God*. Newyork: Harper Collins.

- Kocacık, F. (2001).“Bir Şiddet Olgusu Üzerine”. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C2, S.1, ss.1-7.
- Kontacı, A.E. (2004). *Avrupa Anayasası Yolunda Yaşanan Gelişmeler ve Türkiye'ye Olası Etkileri*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korpiola, M., Lahtinen, A. (2015). “Cultures Of Death And Dying in Medieval And Early Modern Europe”. *Collegium: Studies Across Disciplines in The Humanities and Social Sciences*, Vol. 18, Finland: University of Helsinki Publisher (<http://www.helsinki.fi/collegium/journal/>.24.12.2017).
- Kuyaş, A., Berktaş, H., Toprak, Z.(1996).“Tarihçi Gözüyle Şiddetin Tarihi Uzerine Bir Söyleşi”. *Cogito Dergisi(Üç Aylık Düşünce Dergisi/Bahar 1996)*,C.6-7, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, ss.197-207.
- Küçüktaşdemir, Ö. (2014). *Aydınlanma ve Ceza Hukuku*. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (113), ss..57-98.
- Langbein, J. H. (2006). *Torture and The Law of Proof*. London: Published By University of Chicago Press.
- Lea, H. C. (1906). *A History of The Inquisition of Spain*. Vol. I, Newyork: Macmillan.
- _____ (1922) . *The Inquisition of The Middle, Ages*. Newyork :The Macmillian Company .
- _____ (1961). *The Inquisition of The Middle Ages*. Newyork:The Cıdatel Press.
- _____ (2017). *A History of the Inquisition of Spain*. Ed. Anthoy Uyl, Vol. III, Canada: Published in Woodstock.
- Le Goff J., Jean., Schlegel, L. (2006). *Çocuklar İçin Orta Çağ*. Çev. Orçun Türkav, İstanbul :Yapı Kredi Yay.
- Strauss, L.C. (1983). *Din Ve Büyü*. Çev. Ahmet Güngören, İstanbul: Yol Yay.
- Lewis, M. W. (2010). "A Dark Descent İnto Reality, Making The Case For An Objective Definition of Torture". *67 Wash. & Lee L. Rev. (77)* , pp. **77**–136.
- Lindberg, C. (2014). *Avrupa' da Reform Tarihi, Orta Çağ Avrupası'ndan Modern Avrupa'ya Reformların Tarihçesi*. Çev: Ö.U. Hofaşçı, İstanbul: İnkılap Yay.
- Linebaugh, P. (2013). *Londra İdamları: 18 yy.da Suç ve Sivil Toplum*, Çev: Çiğdem Demir, İstanbul: Otonom Yay.
- Lindquist, S. C.M.(2014). “Visualizing Female Sexuality in Medieval Cultures”.

- Different Visions: A Journal of New Perspectives on Medieval Art*. Issn 1935-5009, pp 1-24.
- Luban, D.(2005). "Liberalism, Torture and The Ticking Bomb". *Virginia Law Review*, Vol.91 , pp. 1425-1461.
- Luengo, B. F.J. (2011). "*La Tortura Y Sus Métodos A Lo Largo De La Historia*". Granada, España: Revista Digital, pp 1-12.
(https://archivos.csif.es/archivos/andalucia/ensenanza/revistas/csicsif/revista/pdf/numero_11/elena_torres_1.pdf : 15.01.2018)
- Lyons, L. (2018). *Cezalandırmanın Tarihi*. Çev: Silya Zengilli, İstanbul: Paris Yay.
- Mackay, C. S. (2009). *The Hammer of Witches: A Complete Translation of The Malleus Maleficarum*. Newyork: Cambridge University Press,
- Mallonga, E. H. J. F. (2011). *Prosecution of Torture a Manual*. Ed. Yvonne T. Chua, Makati City: Asia Foundation Publishing.
(<https://www.asiafoundation.org/resources/pdfs/manualonthe prosecutionoftorture.pdf> /.15.01.2018).
- Mannix, D P.(1967). *The History of Toture*. New York; Dell.
- Murray, M.A.(1921). *The Witch Cult in Western Europe: a Study in Anthropology*. Oxford: Clarendon Press.
- Martin,L. (2009). *Cadılığın Tarihi (Orta Çağ'da Bilge Kadının Katli)*. Çev.Barış Baysal, İstanbul: Kalkedon Yay.
- Martin, S. (2009). *Katharlar: Orta Çağ Avrupa da Alevi Hareketi*. Türkçesi: Barış Baysal, İstanbul:Kalkedon Yay.
- Mattison, A. (2016). *The Execution and Burial of Criminals in Early Medieval England, C. 850-1150 : an Examination Of Changes in Judicial Punishment Across The Norman Conquest*. A Thesis Submitted For The Degree Of Doctor Of Philosophy, Uk: University of Sheffield Faculty of Arts And Humanities, Department Of Archaeology,
- Meade, S.B.A.(2001). *Medieval Prostituon in Secular Law: The Sex Trade In Medival London, Paris and Toulouse*. A Thesis For The Degree Master Of Arts (History), Canada: Mcmaster University.
- Mneill, W. (2008). *Avrupa Tarihinin Oluşumu*. Çev.Y. Kaplan, İstanbul: Külliyyat Yay.
- Özdemir, M. (1996). "İspanya Krallığı'nın XVI. Yüzyılda Endülüs Müslümanlarını

- Hristiyanlaştırma Politikası”. *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXXV, ss. 243-284.
- Menache, S. (1998). *Clement V*. USA: Cambridge University Press.
- Wiesner, M.E., Hanks.(2014). *Erken Modern Dönemde Avrupa(1450-1789)*. Çev. Hamit Çalışkan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- Messadie, G. (1999.) *Şeytanın Genel Tarihi*. İstanbul: Kabalcı Yay.
- Michaud,J.F.(2011). *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*. Haz: Güray Kirpik, Ankara: Lotus Yay.
- Baigent. M. Leigh, R. (2000). *The Inquisition*. London: Penguin Books.
- Roth, M. P.(2017). *Göze Göz -Suç ve Cezanın Küresel Tarihi*. Çev: Barışhan Erdoğan, İstanbul: Can Sanat Yay.
- Mitscherlich, A. (1996). “Zulüm Üstüne Savlar” *Cogito Dergisi(Üç Aylık Düşünce Dergisi)*, C.6-7, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, ss. 221-237
- Michaud, Y. (1978). *Violence Et Politique*. Paris: Gallimard.
- Modras, R. (2013). “A Jesuit in The Crucible: Friedrich Spee and The Witchcraft Hysteria in Seventeenth Century Germany”. *Studies in The Spirituality of Jesuits*, vol.35, No.4, pp 1-46.
- Muchembled, R. (1998). *İşkenceler Zamanı Mutlak Krallar Devrinde İtaat XV-XVIII Yüzyıllar*. Çev. Ali Berktaş, İstanbul: Tüm Zamanlar Yay.
- _____ (2011). *Orgazmın Tarihi: 16. Yüzyıldan Günümüze Zevkin Öyküsü*, İstanbul: Sel Yay.
- Mysteries Of The Unknown Witches and Witchcraft*.(1995). Ed.Time Life Boks, Amsterdam: Time Life Education Publisher.
- Nısbett, R. E.(2015). *Düşüncenin Coğrafyası-Doğulular ile Batılılar Nasıl ve Neden Birbirinden Farklı Düşünürler?*. Çev. G.Ç. Güven, İstanbul: Varlık Yay.
- Oesterdiekhoff, G W.(2009). “The Arena Games in The Roman Empire: a Contribution to The Explanation of The History of Morals and Humanity”.*Nar. umjet*, 46/1, pp. 177-202.
- Oskay, Ü.(1996). “Efendi Köle İlişkisi Açısından Şiddet Görünümleri Üzerine”. *Cogito Dergisi (Üç Aylık Düşünce Dergisi)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, C.6-7, ss.185-197.
- Otis L. L.(1985). *Prostitution in Medieval Society: The History of an Urban Institution*

in *Languedoc*. USA: The University Of Chicago Press .

- Özcan, Ş. (2013). *Dinlerin İnsana Verdiği Değer (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Örneği)*. Basılmamış Y.Lisans Tezi, Ankara :Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özcan, Z. (2005). “Orta Çağ'da Birey ve Bireyleşme”. *Doğu Batı Üç Aylık Düşünce Dergisi (Orta Çağ Aydınlığı)*, C.33, Ankara.Doğu Batı Yay., ss.11-39
- Payet, A.(1970). *Dine Karşı Düşünce Tarihi*. Çev: Cemal Süreyya, Ankara: Varlık Yay.
- Paton, D. (2012) “Witchcraft, Poison, Law and Atlantic Slavery”. *The William And Mary Quarterly*, Vol. 69, No. 2, pp. 235-264.
- Packard, S. R. (1927). *Europe and The Church under Innocent III*. USA: By Henry Holtand Company .([Http://Www.Question.Com/Pm.Qst?A=O&D=752762/](http://www.QUESTIA.COM/PM.QST?A=O&D=752762/). 15.01.2017) .
- Pallitto, R. M (ed). (2011). *Torture and State Violence in the United States: A Short Documentary History*. USA: The Johns Hopkins University Press.
- Palumbo, G. (2014). “Misyonerler ve Hristiyanlığın Yayılması”, *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*. Ed. Umberto Eco, Çev. L.T. Basmacı, İstanbul: Alfa Yay.,ss.206-216
- Parkin, D. (1989). *Şiddet ve İrade Antropolojik Açıdan Şiddet*. Ed. David Riches Çev. Dilek Hattatoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Paine, M. (2011). *Haçlı Seferleri*. Çev. Cumhur Atay, İstanbul : Kalkedon Yay.
- Pegg, M. G. (2001), "Historiographical Essay on Cathars, Albigenses, and Good Men of Languedoc". *Journal of Medieval History* , pp. 181–195
- Pennington, K.(1996) “*Roman and Secular Law in The Middle Ages*”.*Medieval Latin: an Introduction and Bibliographical Guide*, Ed. F.A.C. Mantello - A.G. Rigg , Washington: Catholic University Press of America, pp..254-266.
- _____ (1993). *The Prince and The Law 1200-1600: Sovereignty and Rights in The Western Legal Tradition*. USA: University Of California Press.
- Peters, E. (1985). *História da Tortura*. Tradução: Pedro Silva Ramos,Lisboa: Teorema.
- Pıper, J. (2012). *L.Martin Luther: Lessons From his Life and Labor*. USA: Desiring God Foundation Puplished.
- Pirenne H. (2013). *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Çev: Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul: İletişim Yay.

- Pirenne, J. (1961). *Büyük Dünya Tarihi I*. Çev: N.Önal-B.Cankat- R.Özbek, Meydan Yay.
- Pilati, R. (2014). “İngiltere Krallığı”. *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev. L.T.Basmacı, İstanbul: Alfa Yay., ss. 86-96.
- Platner, S.B. (1929). *A Topographical Dictionary of Ancient Rome*, Rev. Thomas Ashby. London: Oxford University Press.
- Poroy, A. (2010). *Antik Çağ'dan Günümüze Avrupa'da Cinsellik Tarihi*. İstanbul: Dharma Yay.
- Potyemkin, V. (ed.) (2009). *Uluslararası İlişkiler Tarihi (Diplomasi Tarihi)*. Çev. Atilla Tokatlı, İstanbul: Doğa Basın Yay.
- Priolkar, A. K. (1998). *The Goa Inquisition: Being a Quatercentenary Commemoration Study of The Inquisition in India*. New Delhi :Voice Of India
- Ramos, B., Dupuis, C., Galvin, D., Zolfaghari, E., Cardeno, S. D. (2005). “Interrogation and Torture”. *White Paper Team Report for Project 2 University of Washington, Seattle*, CSEP 590 TU University of California, Berkeley, pp 190/290-009.
- Rawlings, H. (2006). *The Spanish Inquisition*. USA: Blackwell Publishing.
- Read, P. P. (2003). *Tapınak Şövalyeleri*. Çev. S. G.Erdem , Ankara: Dost Yay.
- Reader, A. (2003). *The Crusades*. Ed.S.Jallen And E.Amt, USA: Broadview Press.
- Rejali, D. (2007). *Torture and Democracy*. UK.: Princeton University Press,
- Reşîdü'd-dîn Fazlullah. (2010). *Cami'ü't- Tevârih: Selçuklu Devleti*. Farsçadan Çev: Erkan Göksu-H.Hüseyin Güneş, İstanbul: Selenge Yay.
- Roberts, J.M. (2015). *Avrupa Tarihi*. Çev: Fethi Aytuna, İstanbul: İnkılap Yay.
- Ronan, C. A. (2003). *Bilim Tarihi -Dünya Kültürlerinde Bilimin Tarihi Ve Gelişmesi*. Çev. Ekmeleddin İhsanoğlu, Feyza Günergün, Ankara: Tubitak Yay.
- Roth, C. (1959). *A History of The Marranos*. New York: Published By Jewish Publication Society & Meridian Books,
- Roth, M. P. (2017). *Göze Göz -Suç Ve Cezanın Küresel Tarihi*. Çev: Barışhan Erdoğan, İstanbul: Can Sanat Yayınları ,
- Ruderman D.B. (2010). *Erken Modern Dönem Yahudi Tarihi*. Çev.Lizet Deadato, İstanbul: İnkılap Yay.
- Ruhling, E. (2007). *Infernal Device: Machinery of Torture and Execution*. Singapore: Disinformation Company.

- Russell, J. B. (1999). *Şeytan: Antikiteden İkel Hristiyanlığa Kötülük Tasarımları*. Çev. Nuri Plümer, İstanbul: Kabalcı Yay.
- _____ (2001). *Orta Çağda Şeytan*. Çev. Ahmet Fethi, İstanbul: Kabalcı Yay.
- Ruff, J. R. (2001). *Violence in Early Modern Europe 1500-1800*. Cambridge University Press.
- Simpson, W.J. (2011). "No Brainer: The Early Modern Tragedy of Torture". *Journal of Religion and Literature*, 43(3), pp. 1- 23.
- Schaff, P. (2002). *History of The Christian Church : The Middle Ages. A.D. 1049-1294*. Vol.V, Newyork: Grand Rapids, MI: Christian CLassics Ethereal Library
- Scott, G. R. (1995). *İşkencenin Tarihi*. Ankara: Dost Yay.
- _____ (2009). *The History of Torture Throughout The Ages*. Routledge Taylor & Francis Group London and New York, Newyork: Transferred To Digital Printing.
- Shu, J., Kao, T. (2017). "Poe's Dissection of the Mind in The Pit and the Pendulum". *Journal of Applied Cultural Studies*, Vol. 3, pp. 51-70
- Smith, P.(2001). *Rönesans ve Reform Çağı Bir Sosyal Arka Plan Çalışması*. Çev.Serpil Çağlayan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay.
- Spiereburg, P.(2010). *Cinayetin Tarihi, Orta Çağdan Günümüze Avrupa 'da Bireysel Şiddet*, Çev: Yiğit Bulut, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Spikes, N. M. (2014). *Dictionary of Torture*. USA : Abbott Press.
- Steadman, P. (2007). "The Contradictions of Jeremy Bentham's Panopticon Penitentiary". *UCL Bentham Project Journal of Bentham Studies*, Vol.9, pp.1-31.
- Stella, F. (2014). "Latin Şiiri ve Golias Şiiri". *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev. L. T. Basmacı, İstanbul: Alfa Yay.,ss.549-555
- Strayer, J. R. (1985). *Dictionary of The Middle Ages*. Volume 6, Newyork: Charles Scribner's Sons.
- Şahin, M. S. (1998). "Aforoz", *DİA*, C1, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yay., ss.412-413
- Tarakçı, M. (2009). "Fransiskan ve Dominiken Tarikatları". *Felsefe Ansiklopedisi*, Ed.Ahmet Cevizci, C. 6, ss. 829-833, Ankara: Ebabil Yay.
- Tarnas, R. (2011). *Batı Düşüncesi Tarihi*. C 2. Çev: Yusuf Kaplan, İstanbul: Külliyyat

Yay.

- Testas, G., Testas, J.(2003). *Engizisyon [Orta Çağ Hristiyan Dünyasında Dinsel Şiddet]*, Çev. Ali Erbaş, İstanbul: İnsan Yay.
- The World Book Encyclopedia.(2002). Vol. 8, Chicago: World Book Inc.
- The New Encyclopaedia Britannica(2002).Vol.5,Chicago:Encyclopaedia Britannica.
- Tracky, L.(2012). *Torture And Brutality in Medieval Literature: Negotiations of National Identity*. USA: Published By Boydell & Brewer.
- Ünsal, A. (1996). “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”, *Cogito Dergisi (Üç Aylık Düşünce Dergisi)*,S 6-7. İstanbul: Yapı Kredi Yay., s.29-36.
- Valerio, A. (2014). “Kadınların İktidarı”. *Orta Çağ (Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar)*, Ed. Umberto Eco, Çev. L. T. Basmacı, İstanbul: Alfa Yay. ss.315-321.
- Waardenburg, J. (2007a). “Protesanlık”. *DİA*, C. 34, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yay., ss.351-354
- _____ (2007b). “Reform”. *DİA*, C. 34, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yay., ss.530-533.
- Wels, H.G. (1959). *Kısa Dünya Tarihi*. Çev: Ziya İshan, Varlık Yay
- Wells, J.(1997). *Kadın Gözüyle Batı Avrupa 'da Fahişeliğin Tarihi*, Çev.Nesrin Arman, İstanbul: Pencere Yay.
- Winter, C.(2012). *Prisons and Punishments in Late Medieval London*. Thesis Submitted for The Degree of Doctor of Philosophy in The University of London, Royal Holloway, University Of London .
- World Health Organization (2002) World Report on Violence and Health. Geneva: WHO.(http://www5.who.int/violence_injury_prevention/download.cfm?id=0000000582)
- White, H. R. (2005). "Between The Devil and The Inquisition: African Slaves and The Witchcraft Trials in Cartagena de Indies". *The North Star: A Journal Of African American Religious History*, Vol. 8, pp. 1-15.
- Yakupoğlu, M. M. (1996). “Erotizmde Şiddet ve Ahlâk İlişkisi”. *Cogito Dergisi(Üç Aylık Düşünce Dergisi)*, C.6-7, İstanbul: Yapı Kredi Yay., ss.313-319
- Yavuz, H.(2012). *Avrupa'nın Zihin Tarihi*. İstanbul: Timaş Yay.
- Yazıcıoğlu, H.(1993). *Bir Din Politikası Laiklik*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay.

- Yıldırım, C.(1999). *Bilimin Öncüleri*. İstanbul: Tubitak Yay.
- Yüksel, M. (2013).“Modern Toplumda Hukuk Kültürü”. *Prof. Dr. Aydın Zevkliler’e Armağan*, C.III, İzmir: Yaşar Üniversitesi Yay.,ss.. 3239-3261.
- Zeldin, T. (2010). *İnsanlığın Mahrem Tarihi*. Çev.Elif Özsayar, İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Ziya Paşa.(2011). *Orta Çağın Karanlık Çehresi, Engizisyon Mahkemeleri*. Çev. Cahit Külekçi, İstanbul : İlk Harf Yay.
- www.nuteforum.net/.3.09.2015.
- <https://medievalchronicle.org/the-medieval-chronicle/>.23.04.2019.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cc9a5a2bd0070.95218658/.10.10.2019.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cc9a59bc85d41.72980372/.10.10.2019
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cc9b227544261.43551431/. 10.10.2019
- file:///C:/Users/user/Downloads/9789241564793_eng.pdf/.26.12.2018
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cc9a5a2bd0070.95218658/. 10.10.2019
- <http://tortureum.com/history-of-torture/>.20.05.2018
- <http://www.ancient.eu/gladiator/>.23.05.2018.
- <http://www.byzantium.xronikon.com/>, 25.05.2018.
- http://www.intratext.com/IXT/ENG0431/_P3.HTM/./23.04.2018.
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Panopticon/>.2.3.2016
- <https://www.wikiwand.com/tr/Panoptikon/>.13.12.2018
- <http://www.heretication.info/penalreform.html/>.13.12.2018
- <http://www.thefinertimes.com/Ancient-History/middle-ages-torture/> 07.2.2016.
- <http://www.atin.org/detail.asp?cmd=articledetail&articleid=42/>.13.06.2015.
- <http://rlmaat11.webnode.es/la-inquisicion/>05.02.2016.
- <http://www.atin.org/ekler/iskencealet.asp/>.04.02.2016
- <http://torturemuseum.net/en/the-spanish-horse/>.04.02.2016
- <http://tortureum.com/pendulum/>.04.02.2016
- <https://www.logiamaat.se/la-inquisicion/>.24.02.2016

<http://www.medievalchronicles.com/medieval-torture-devices/thumbscrew-torture/>.08.04.2016)
<http://torturemuseum.net/>.08.03.2016.
<http://middleagetorture.weebly.com/iron-balls-torture.html>.08.04.2016
<https://tortura.wordpress.com/category/tortura-medieval/>. 04.10.2018
[https://en.wikipedia.org/wiki/Whirligig_\(torture\)/](https://en.wikipedia.org/wiki/Whirligig_(torture)).10.03.2016
<http://www.medievalwarfare.info/torture.htm/>.10.04.2016
<https://nobleseba.wordpress.com/tag/most-brutal-torture-techniques-in-history/>.22.11.2018
<http://www.atin.org/detail.asp?cmd=articledetail&articleid=423/>.19.02.2016.
<http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/bekker1691/>.19.04.2018
[http://vittoriobufacchi.com/wp-content/uploads/2018/03/execution-as-torture.pdf/](http://vittoriobufacchi.com/wp-content/uploads/2018/03/execution-as-torture.pdf).18.12.2016
<http://www.thefreedictionary.com/Auto+de+fe/>.21.04.2015
<http://tdk.gov.tr/>. 20.06.2019 ve <http://sozluk.gov.tr/>. 20.06.2019
<https://kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?mc=1&sc=55/>.20.06.2019
<https://kutsalkitap.net/bible/tr/index.php?mc=1&sc=161/>.20.06.2019
<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=cik+1&x=15&y=11/>20.06.2019
<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=yas+1&x=37&y=21/>.20.06.2019
<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=lev%2024/>.20.06.2019
<https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/185/178-ayet-tefsiri/>.20.06.2019
<https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/585/92-ayet-tefsiri/>20.06.2019
<https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/586/93-ayet-tefsiri/>.20.06.2019
<https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/%C4%B0sr%C3%A2-suresi/2062/33-ayet-tefsiri/>.20.06.2019
<https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Furk%C3%A2n-suresi/2923/68-ayet-tefsiri/>.20.06.2019
<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=luk%206:9/>.20.06.2019
<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=Matta+19%3A19&x=58&y=13/>.20.6.2019
<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=Markos+10%3A19&x=32&y=11/>
20.6.2019

<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=Yuhanna+10%3A10&x=32&y=14/>.
 20.06.2019

<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=Matta+5%3A21-22&x=35&y=19/>.20.06.2019

<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=cik%2021/>.20.06.2019

<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=cik%2021/>.20.06.2019

<https://www.kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?id=116&mc=1&sc=96/>.21.05.2018

<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=lev%2020:%2011-17/>.21.06.2019

<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=Yasa%E2%80%99n%C4%B1n+Tekrar%C4%B1+13%3A5-10+&x=47&y=7/>.20.06.2019

<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=Romal%C4%B1lar+6%3A23&x=57&y=11/>.20.06.2019

<http://www.bursakilisesi.com/kutsalkitap/?q=Yarat%C4%B1n%C4%B1nC5%9F+9%3A6&x=60&y=19/>.20.06.2019

<http://www.britannica.com/>. 26.11.2017

<https://www.youtube.com/watch?v=wGL-IngQdbE> /. 01.05.2016

<http://www.historyguide.org/>.06.03.2016 ;

<http://www.historyguide.org/ancient/lecture27b.html> / .06.03.2016

<https://www.wikiwand.com/tr/Panoptikon/>.13.12.2018

<https://en.wikipedia.org/wiki/Flagellation/>.07.03.2016

http://www.badnewsaboutchristianity.com/gad_penal.htm /. 07.03.2016:

https://en.wikipedia.org/wiki/Foot_whipping /.07.03.2016

http://www.badnewsaboutchristianity.com/gad_penal.htm/.07.03.2016

<http://daha.best.vwh.net/boiled/history.html/>.03.03.2016

<http://www.eastbourneguide.com/things-to-do-in-eastbourne/pevensey-court-house-museum-and-jail.html/>.03.03.2016

<https://en.wikipedia.org/wiki/File:Pillory-stocks.jpg/>.08.03.2016

<https://en.wikipedia.org/wiki/Pillory/>.08.03.2016

<http://www.vienna.cc/english/folterm03.htm/>.06.04.2016 .

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k8704235f/f11.image.r=De%20La%20Demonoman%C4%B1e%20Des%20Sorc%C4%B1ers/>. 18.12.2018

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k84820d/f10.image/>.18.12.2018

<http://www.alamy.com/stock-photo-burning-at-the-stake-nostradamus-1994-31058425.html/>. 07.04.2016
<https://lobomarco.wordpress.com/the-witch-hunters-amulet/about-the-witch-hunters-amulet/>. 07.04.2016
<http://www.thinglink.com/scene/630920886307782656/>.07.04.2016 ;
<http://marklewistaylor.net/blog/crucified/>.07.04.2019
<http://www.medievalchronicles.com/medieval-torture-devices/catherine-wheel/>.07.02.2016
<http://disemboweledfeudalism.blogspot.com.tr/2011/09/most-grim-medieval-tortures-breaking.html/>.07.02.2016
<http://www.thefinertimes.com/Ancient-History/middle-ages-torture>. 07.02.2016 .
<http://rlmaat11.webnode.es/la-inquisicion/>.05.02.2016
<http://gothytwoshoes.blogspot.com.tr/2014/04/rome-day-2-rome-crime-museum-and.html/>.05.02.2016
<https://www.tumblr.com/search/Brazen-bull/>.05.02.2016
<http://www.chaostrophic.com/torture-devices-used-by-the-catholic-church/>.04.02.2016
<http://history.howstuffworks.com/10-medieval-torture-devices3.htm/>.04.02.2016
<http://www.torture-devices.com/2015/11/12-wooden-horsespanish-donkey.html> .
 04.02.2016 <http://torturemuseum.net/en/> . 04.02.2016:
<https://myspace.com/psychosnowmonkey/mixes/classic-midieval-torture-museum-386844/photo/114541898/>. 2.2.2016
<http://tortureum.com/pendulum/>. 04.02.2016
http://amnesia.wikia.com/wiki/File:Torture_poster_strappado.jpg/.25.02.2016 ;
<http://youdiscover.weebly.com/history/10-of-the-most-barbarous-and-ferocious-torture-techniques-ever/>.24.02.2016:
<http://onedio.com/haber/tarih-boyunca-insanoglu-nun-kullandigi-en-akil-almaz-18-iskence-yontemi-499244/>.12.03.2016
<http://www.yukselenistanbulgazetesi.com.tr/dehset-verici-25-iskence-turu/>.05.04.2016
<https://bilgirazzi.com/kultur/tarihin-en-korkunc-7-iskence-yontemi.html/>.23.11.2018
<https://myspace.com/psychosnowmonkey/mixes/classic-midieval-torture-museum-386844/photo/114541901/>.02.02.2016

<http://canyouactually.com/25-of-humanitys-most-cruel-and-horribly-gruesome-methods-of-execution/>.23.10.2018

https://www.123rf.com/photo_85302133_old-torture-practice-with-water-dummy-instalation.html/.23.10.2018

<http://list25.com/25-most-brutal-torture-techniques-ever-devised/4/>.15.02.2016.

<http://list25.com/25-most-brutal-torture-techniques-ever-devised/3/>.15.02.2016 .

<http://www.medievalchronicles.com/medieval-torture-devices/thumbscrew-torture/thumbscrew-torture-device/>. 06.04.2016

<http://www.atin.org/ekler/iskencealet.asp/>.10.02.2016.

<http://www.atin.org/ekler/iskencealet.asp/>.12.12.2017

<http://herbeat.com/10-horrible-torture-techniques-from-medieval-times/>.03.01.2016

<http://www.reed.edu/hellscrolls/scrolls/ThemesTopics/variances/ThemeC.html/>.04.01.2016.

<https://www.flickr.com/photos/94207108@N02/8758604300/>.04.01.2016.

<https://www.wikiwand.com/en/Bilboes/>.31.01.2018

<https://www.naukrinama.com/stressbuster/10-cruel-torture-devices/the-savengers-daughter/> . 08.01.2019

<http://socialmagazine.com.tr/wp-content/uploads/2014/10/social-magazine-Kedi-patisi.jpg/>.08.03.2016.

<http://holocaustofflavor.deviantart.com/art/Judas-Chair-154829949/>.08.03.2016

<http://www.medievalwarfare.info/torture.htm1/>.3.03.2016:19.30

[https://www.wikiwand.com/en/Hanged,_drawn_and_quartered /](https://www.wikiwand.com/en/Hanged,_drawn_and_quartered/).14.02.2018;

http://www.wikiwand.com/en/High_treason_in_the_United_Kingdom/.14.02.2018;

[https://www.wikiwand.com/simple/Hanged,_drawn_and_quartered /](https://www.wikiwand.com/simple/Hanged,_drawn_and_quartered/).14.02.2018:

[http://www.wikiwand.com/en/Cucking_stool /](http://www.wikiwand.com/en/Cucking_stool/).09.03.2016

<https://tortura.wordpress.com/category/tortura-medieval/>.09.03.2016.

<https://tr.pinterest.com/pin/27232772717237091/>.10.03.2018

<https://allthatsinteresting.com/blood-eagle/>. 22.11.2018

https://penelope.uchicago.edu/~grout/encyclopaedia_romana/gladiators/bestiarii.html/.21.04.2019.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Derya DÜNDAR

Doğum Yeri ve Tarihi : SİVAS / 1982

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü (1999-2003).

Yüksek Lisans Öğrenimi

1. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaöğretim Tarih Anabilim Dalı Tezsiz Y.Lisans (2009-2010).
2. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Orta Çağ Tarihi Bilim Dalı (2009-2012).

Doktora Eğitimi

1. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Orta Çağ Tarihi Bilim Dalı (2014-2019).

Yabancı Dili: İngilizce

Mesleki Deneyim:

2003-2004 Sivas Şarkışla Özel Yüksek Fen dershanesi Tarih öğretmeni

2004-2006 Sivas Özel Fark Eğitim Dershanesi Tarih Öğretmeni

2006-2008 Sivas Özel bilimsel Çözüm Dergisi Dershanesi Tarih Öğretmeni

2008-2010 Sivas Özel 27 Haziran Boğaziçi Dershanesi Tarih Öğretmeni

2014- Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak Meslek Yüksek Okulu, Okutman.

İletişim: derya_dundarl@hotmail.com